

การนำเสนอแนวทางการใช้กระบวนการสร้างสรรค์สร้างความรู้ในการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ล้านนา
โดยบูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

นายอภัยชนม์ สัจจะพัฒนกุล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา ภาควิชาหลักสูตรและการสอน
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2554
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository(CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the Graduate School.

PROPOSED GUIDELINES FOR USING CONSTRUCTIVISM PROCESS IN ORGANIZING LANNA
HISTORY INSTRUCTION INTERGRATING SUSTAINABLE DEVELOPMENT CONCEPTS

Mr. Apaichon Sujjaphatanakul

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Education in Teaching Social Studies

Department of Curriculum and Instruction

Faculty of Education

Chulalongkorn University

Academic Year 2011

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การนำเสนอแนวทางการใช้กระบวนการกระบวนการสร้างสรรค์สร้าง
ความรู้ในการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ล้านนาโดย
บูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

โดย

นายอภิชนม์ สัจจะพัฒนกุล

สาขาวิชา

การสอนสังคมศึกษา

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วลัย อิศรางกูร ณ อยุธยา

คณะกรรมการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารธุรกิจ

..... คณบดีคณะครุศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร.ศิริชัย กาญจนวาสี)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ลาวัณย์ วิทยาอุทตมิกุล)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วลัย อิศรางกูร ณ อยุธยา)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัชนีกร หงส์พันธ์)

อภิชาตน์ สัจจะพัฒนกุล : การนำเสนอแนวทางการใช้กระบวนการสรรค์สร้างความรู้ในการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน. (PROPOSED GUIDELINES FOR USING CONSTRUCTIVISM PROCESS IN ORGANIZING LANNA HISTORY INSTRUCTION INTERGRATING SUSTAINABLE DEVELOPMENT CONCEPTS). อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : ผศ.ดร. วลัย อิศรางกูร ณ อยุธยา, 450 หน้า.

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวทางการใช้กระบวนการสรรค์สร้างความรู้ในการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยผู้วิจัยได้พัฒนาแผนการเรียนรู้รายหน่วยประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยใช้กระบวนการสรรค์สร้างความรู้ จำนวน 6 หน่วยการเรียนรู้ ซึ่งประกอบไปด้วยแผนจัดการเรียนรู้อยู่ 41 คาบ จากนั้นผู้วิจัยได้นำแผนการจัดการเรียนรู้อยู่หน่วยที่ 1 ประวัติศาสตร์ล้านนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน จำนวน 10 แผนไปทดลองสอนเพื่อตรวจสอบคุณภาพของแผนการจัดการเรียนรู้

ผลการวิจัยได้ข้อสรุป คือ ได้แนวทางในการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยใช้กระบวนการสรรค์สร้างความรู้ ซึ่งประกอบไปด้วย แผนการจัดการเรียนรู้รายหน่วย จำนวน 6 หน่วยการเรียนรู้ ได้แก่ หน่วยที่ 1 การศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน หน่วยที่ 2 ล้านนาในยุคก่อนประวัติศาสตร์ หน่วยที่ 3 ล้านนาสมัยจารีต: ยุคแห่งการสรรค์สร้างอัตลักษณ์ล้านนา หน่วยที่ 4 ล้านนาสมัยใหม่: การเปลี่ยนแปลงที่สัมพันธ์กับสังคมโลก หน่วยที่ 5 ภูมิปัญญาล้านนา: สายสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และหน่วยที่ 6 พลเมืองท้องถิ่นล้านนาในสังคมโลกที่ยั่งยืน ซึ่งทั้ง 6 หน่วยการเรียนรู้ดังกล่าวผู้วิจัยได้นำเสนอออกมาเป็นเอกสารคู่มือครู ประกอบไปด้วย 1) หลักการสำคัญ 2) วัตถุประสงค์ 3) องค์ประกอบของเนื้อหา 4) แผนการจัดการเรียนรู้รายหน่วย 5) แนวทางการจัดกิจกรรมเสริม และ 6) การเตรียมตัวสำหรับครูและข้อเสนอแนะอื่นๆ

ภาควิชา ภาควิชาหลักสูตร และการสอน..

ลายมือชื่อนิสิต .....

สาขาวิชา..... การสอนสังคมศึกษา.....

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก .....

ปีการศึกษา..... 2554.....

518 34189 27: MAJOR TEACHING SOCIAL STUDIES

KEYWORDS : LANNA LOCAL HISTORY/ SUSTAINABLE DEVELOPMENT/ CONSTRUCTIVISM

APAICHON SAJJAPHATANAKUL : PROPOSED GUIDELINES FOR USING CONSTRUCTIVISM PROCESS IN ORGANIZING LANNA HISTORY INSTRUCTION INTERGRATING SUSTAINABLE DEVELOPMENT CONCEPTS. THESIS ADVISOR: ASST.PROF. WALAI ISARANKURA NA AYUDHAYA, D.Ed., 450 pp.

The research aimed to propose guidelines for using constructivism process in organizing Lanna history instruction integrating sustainable development concepts for upper secondary school students. The researcher developed Lanna History lesson plans by integrating sustainable development concepts using constructivism process totally 6 unit plans with 41 daily lesson plans. The first unit plan with 10 daily lesson plans was verified.

The results of the study were six integrated teaching units which were 1) Lanna History 2) Lanna during Pre-historic Period 3) Lanna during the Historic Period 4) Modern Lanna History 5) Lanna Wisdoms: The Relations of People and Nature 6) Local Lanna Citizens in Global Sustainable Society. All the 6 units were presented as the teacher's manual which consisted of 1) Rationale 2) Objectives 3) Content Components 4) Unit Lesson Plans 5) Guidelines for Extra Activities 6) Preparation and Suggestions for Teachers.

Department ..Curriculum and Instruction..... Student's signature .....

Field of study ..Teaching Social Studies..... Advisor's signature .....

Academic year.....2011.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความรัก และความเมตตาอย่างสูงยิ่ง จากการดูแลของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วลัย อิศรางกูร ณ อยุธยา อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่ได้สละเวลาให้ความรู้ คำปรึกษา คำแนะนำ ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อให้เกิดองค์ความรู้และแนวคิดที่เป็นประโยชน์ ส่งผลให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งและขอขอบพระคุณด้วยความเคารพอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ลาวัณย์ วิทยาอุฒิกุล ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ตลอดจนคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่านที่กรุณามอบคำแนะนำและข้อเสนอแนะต่างๆ เพื่อให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณอาจารย์ทุกท่านที่ได้ให้ความกรุณาเสียสละเวลาเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย ให้ความรู้ และข้อเสนอแนะที่มีประโยชน์ต่อการพัฒนาวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ตลอดจนจนอำนวยความสะดวกระหว่างการทำวิจัยอย่างอบอุ่น และที่สำคัญที่สุดคือนักเรียนทุกคนที่เปรียบเสมือนครูให้กับผู้วิจัยได้ขอค้นพบองค์ความรู้อันเป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป

ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ อรรถพล อนันตวรสกุล สำหรับความกรุณา และการให้คำปรึกษา ในเรื่องราวต่างๆ พร้อมกับการมอบโอกาสอันแสนพิเศษที่ได้ทำให้ข้าพเจ้าได้เรียนรู้และเติมต่อความฝันการเป็นนักวิชาการเพื่อเพื่อนมนุษย์และแรงบันดาลใจสำหรับความเป็นครูเพื่อเด็กๆ ทุกคน ทุกความรู้และจินตนาการที่ได้รับเติมเต็มอยู่ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ของคณะครุศาสตร์ทุกท่านที่ช่วยเหลือและดูแลผู้วิจัยอย่างเป็นทางการ ยินดีด้วยดีตลอดมา

ขอขอบใจพี่น้องๆ ในศูนย์วิจัยและพัฒนานวัตกรรมด้านการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ที่ได้ให้ความช่วยเหลือ ใถ่ถาม ให้คำแนะนำ และกำลังใจ ตลอดการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ ขอขอบหัวใจสหายชาวเราทุกคน อัน นุ่น นัลด เบิ้ล กุ๊บ พาหนะจำปา เพื่อนๆทุกคนที่มากมายแม้ไม่ได้เอยนามแต่ทุกคนจะอยู่ในใจของกันและกันเสมอด้วยพลังของเพื่อนนั้นยิ่งใหญ่และงดงาม

ขอขอบคุณคุณพ่อสมภพ และคุณแม่อัษฎลณี พุดตรง ที่เห็นความสำคัญของการศึกษา ให้การสนับสนุน กำลังใจ และความรักตลอดระยะเวลาการศึกษา น้องดาว น้องนุ สำหรับรอยยิ้มของครอบครัวที่เป็นที่เป็นแรงใจให้พี่ชายก้าวข้ามอุปสรรคต่างๆ จนพีมี่วันนี้ได้

สุดท้ายขอขอบคุณทุกชีวิตแห่งเพื่อนมนุษย์ ตั้งแต่มนุษย์คนแรกของโลกได้อุบัติขึ้นและสร้างสรรพชีวิตประวัติดาวส่งผ่านมาจนถึงลมหายใจของเด็กแรกเกิด ณ วินาทีนี้ เหนือสิ่งใดทั้งหมด ขอขอบคุณ “โลก” ไบนี้ ู้ใหม่กว่าเธอคือ “ดวงดาว” ที่สวยที่สุดในจักรวาล ฉันจะเป็นครูเพื่อเธอ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
บทที่	
บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	9
ขอบเขตของการวิจัย.....	9
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	9
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	11
สภาพ และปัญหาสังคมล้านนาในปัจจุบัน.....	12
ขอบเขตเชิงพื้นที่ทางวัฒนธรรม.....	12
สภาพปัญหาของสังคมวัฒนธรรมล้านนาในปัจจุบัน.....	15
พลเมืองยุคใหม่ในโลกศตวรรษที่ 21 เพื่อสังคมที่ยั่งยืน.....	29
แนวคิดของความเป็นพลเมือง.....	29
ความหมายของความเป็นพลเมืองไทย.....	31
พลเมืองที่พึงประสงค์ในบริบทของไทย.....	32
พลเมืองยุคใหม่ในโลกศตวรรษที่ 21 สังคมที่ยั่งยืน.....	37
แนวคิดและหัวข้อการเรียนรู้อันเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน.....	41
ความเป็นมาของแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน.....	41
การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน.....	44
แนวคิดและหัวข้อการเรียนรู้เกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน.....	46
การสอนประวัติศาสตร์กับการพัฒนาความเป็นพลเมือง.....	49
ประวัติศาสตร์กับการพัฒนาความเป็นพลเมือง.....	49
ปัญหาการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย.....	52
แนวทางการจัดกระบวนการเรียนการสอนประวัติศาสตร์.....	57

บทที่	หน้า
การจัดการเรียนรู้ตามแนวทางการสรรค์สร้างความรู้ (Constructivism).....	62
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	67
งานวิจัยในประเทศ.....	67
งานวิจัยต่างประเทศ.....	69
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	71
สร้างและพัฒนากรอบเนื้อหา.....	72
สร้างและพัฒนาหน่วยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้.....	102
จัดการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ระหว่างผู้เชี่ยวชาญด้านการสอน ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นล้านนา.....	106
ทดลองแผนการจัดการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน.....	111
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	132
การนำเสนอผลการพัฒนาเนื้อหา.....	132
การนำเสนอผลการพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้รายหน่วย (Unit Plans).....	133
การนำเสนอผลจากการจัดประชุมกลุ่มย่อยระหว่างผู้เชี่ยวชาญด้านการสอน ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นล้านนา.....	133
การนำเสนอผลจากการนำแผนการจัดการเรียนรู้ไปทดลองสอน.....	133
การนำเสนอคู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณา การแนวความคิดพัฒนาที่ยั่งยืน ฉบับสมบูรณ์.....	135
หน่วยที่ 1 การศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน.....	179
หน่วยที่ 2 ล้านนาในยุคก่อนประวัติศาสตร์.....	202
หน่วยที่ 3 ล้านนาสมัยจารีต: ยุคแห่งการสรรค์สร้างอัตลักษณ์ล้านนา.....	213
หน่วยที่ 4 ล้านนาสมัยใหม่: การเปลี่ยนแปลงที่สัมพันธ์กับสังคมโลก.....	223
หน่วยที่ 5 ภูมิปัญญาล้านนา: สายสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ.....	233
หน่วยที่ 6 พลเมืองท้องถิ่นล้านนาในสังคมที่ยั่งยืน.....	241
แนวทางการวัดและประเมินผล.....	256
แนวทางการจัดกิจกรรมเสริม “นักสืบกาลเวลา”.....	271

บทที่	หน้า
5 สรุปผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ.....	322
สรุปผลการวิจัย.....	323
อภิปรายผลการวิจัย.....	324
ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย.....	336
ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป.....	337
รายการอ้างอิง.....	338
ภาคผนวก.....	345
ภาคผนวก ก รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิด้านเนื้อหา.....	346
ภาคผนวก ข รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิด้านการจัดการเรียนรู้.....	348
ภาคผนวก ค รายชื่อผู้เชี่ยวชาญที่เข้าร่วมประชุมกลุ่มย่อย.....	350
ภาคผนวก ง เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย.....	352
ภาคผนวก จ ตัวอย่างแผนการสอนรายคาบที่ใช้ในการทดลองสอน.....	371
ภาคผนวก ฉ ตัวอย่างภาพบรรยากาศการทดลองสอน.....	446
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	450

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 2.1 เป้าหมายการพัฒนาประเทศให้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 พ.ศ. 2550-2554.....	43
ตารางที่ 2.2 หัวข้อการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน.....	48
ตารางที่ 3.1 เนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ ในระดับชั้น มัธยมศึกษาตอนปลาย (ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6) ที่ปรากฏใน หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม.....	72
ตารางที่ 3.2 รายชื่องานวิจัย หนังสือ และตำราด้านประวัติศาสตร์สังคมท้องถิ่นไทย และประวัติศาสตร์ล้านนาที่ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์เพื่อนำมาเป็นส่วนหนึ่ง ของการกำหนดกรอบประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวคิด การพัฒนาที่ยั่งยืน.....	75
ตารางที่ 3.3 หัวข้อการเรียนรู้เกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน.....	83
ตารางที่ 3.4 แสดงการเนื้อหาประวัติศาสตร์ล้านนาและการกำหนดมโนทัศน์การพัฒนาที่ ยั่งยืนในแต่ละหน่วยการเรียนรู้.....	87
ตารางที่ 3.5 การนำเสนอความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อความเหมาะสมของเนื้อหา ประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน.....	100
ตารางที่ 3.6 การนำเสนอผลการประเมินความเหมาะสม จุดเด่นและข้อที่ควรได้รับ การพัฒนาตามความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ.....	103
ตารางที่ 3.7 ผลการประเมินกิจกรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4/3 ตามสภาพจริง..	112
ตารางที่ 3.8 แสดงผลการทดสอบความแตกต่างระหว่างคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียน และหลังเรียนของนักเรียน.....	120
ตารางที่ 3.9 ผลการวิเคราะห์ข้อดีและจุดแข็งของแผนการจัดการเรียนรู้จากแหล่งข้อมูล ทั้ง 3 แหล่ง ได้แก่ ผู้วิจัย ครูผู้สังเกตการณ์สอน และนักเรียน.....	121
ตารางที่ 3.10 ผลการวิเคราะห์จุดอ่อนที่ควรได้รับการพัฒนา.....	126
ตารางที่ 4.1 แนวทางการบูรณาการเนื้อหาประวัติศาสตร์ชุมชน.....	147

ตารางที่ 4.2 การนำมโนทัศน์ย่อยมาใช้ในแต่ละหน่วยการจัดการเรียนรู้ และคำถามนำ เพื่อพัฒนาและตรวจสอบมโนทัศน์.....	176
--	-----

สารบัญภาพ

		หน้า
แผนภาพที่ 2.1	มโนทัศน์รูปแบบการสอนตามแนวคิด Constructivism	64
แผนภาพที่ 4.1	แสดงวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ ล้านนาโดยบูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน.....	140
แผนภาพที่ 4.2	ผังมโนทัศน์แสดงแนวคิดของการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนา เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน.....	145
แผนภาพที่ 4.3	ผังมโนทัศน์แสดงถึงความสำคัญของการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น.....	146
แผนภาพที่ 4.4	แสดงพื้นที่วัฒนธรรมล้านนาในรัชสมัยพระเจ้าติโลก.....	148

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประวัติศาสตร์ของมนุษย์นั้นล้วนเกี่ยวเนื่องกับการยกระดับคุณภาพชีวิตและค้นหาความหมายในการดำรงอยู่ของตน เพื่อให้ได้มาซึ่งคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าและสร้างคุณค่าให้กับ การดำรงอยู่ของตน มนุษย์จึงได้ปรับตัวและสร้างความเปลี่ยนแปลง จากพัฒนาการของมนุษย์ในอดีตตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบันได้ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่าทุกการกระทำของมนุษย์ ล้วนส่งผลต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบนโลกใบนี้ โดยเฉพาะตั้งแต่สมัยสงครามเย็นการพัฒนา ได้ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือหนึ่งในการแข่งขันระหว่างสองขั้วมหาอำนาจ คือสหภาพโซเวียตและ สหรัฐอเมริกา ภายหลังจากสิ้นสุดยุคสมัยแห่งสงครามเย็นการพัฒนาประเทศตามแนวคิดทุนนิยม เสรีตามแบบสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นฝ่ายได้รับชัยชนะได้กลายมาเป็นรูปแบบการพัฒนากระแสหลักที่ มุ่งสร้างวิถีชีวิตที่สะดวกสบาย เสพติดการบริโภคและการครอบครองวัตถุ ขณะเดียวกันแนวทางการพัฒนาในแบบดังกล่าวได้ก่อให้เกิดผลกระทบและความเสื่อมโทรมโดยตรงให้กับธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม การพัฒนาที่คำนึงถึงแต่ตัวเลขทางเศรษฐกิจของกลุ่มนายทุน โดยละเลยถึงมิติด้าน สังคม และสิ่งแวดล้อม ได้ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของมนุษย์ (Human Security) ที่ยึด โยงอยู่กับระบบนิเวศของโลกที่เปราะบางอันเป็นผลพวงจากการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนดังกล่าว (The Earth Charter International Council, 2009 : online)

ชุมชนท้องถิ่นล้านนาเป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทยและเป็นส่วนหนึ่งของสังคมโลก ผลกระทบจากปรากฏการณ์ดังกล่าวทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ได้ส่งผลให้คนใน สังคมไทยซึ่งรวมถึงผู้คนในสังคมท้องถิ่นล้านนาเติบโตไปอย่างไม่มีรากเหง้า เกิดช่องว่างระหว่าง วัยและการล่มสลายของสถาบันครอบครัวและชุมชน ผู้คนในสังคมขาดศักยภาพในการปรับตัวให้ ทนกับความเปลี่ยนแปลงของโลก รวมทั้งการไม่สามารถนำเอาอัตลักษณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่น อันเป็นต้นทุนสำคัญในการพัฒนาชุมชน มาปรับใช้ในสถานการณ์ปัจจุบันได้ จึงทำให้ชุมชน ท้องถิ่นอยู่ในสถานะที่อ่อนแอ การแสดงออกของคนในชุมชน เป็นเพียงแค่ประชาชน แต่ไม่มีความ เป็นพลเมือง ไม่มีความผูกพันกับเมือง ไม่มีความรักและแสดงออกเพื่อท้องถิ่น ความอ่อนแอของ ท้องถิ่นที่เกิดขึ้นจึงเป็นสิ่งที่น่าวิตกเป็นอย่างยิ่ง หากสังคมท้องถิ่นซึ่งถือเป็นฐานรากสำคัญของ ประเทศอยู่ในสถานะที่อ่อนแอ ไม่มีความเข้มแข็ง ย่อมส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศ

อย่างยั่งยืนและที่สำคัญที่สุดคือความมั่นคงของมนุษย์ (Human Security) ในประเทศไทย ที่จะถูกท้าทายอย่างหนักหน่วงจากสถานการณ์ปัญหาที่จะเกิดขึ้นตลอดศตวรรษที่ 21 (ดวงจันทร์ อภา วัชรุตม์ เจริญเมือง, 2552, สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551, สมพงษ์ จิตระดับ, 2546)

เงื่อนไขที่ท้าทายการดำรงอยู่ของมวลมนุษยชาติในโลกศตวรรษที่ 21 เต็มไปด้วยสถานการณ์ที่น่าเป็นห่วงของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังที่แอ็บบอต, โรเจอร์ส และสโลโบดา (สุนทรีย์ เกียรติประจักษ์ แปล, 2551) ได้นำเสนอรายงาน เรื่อง “เผชิญภัยคุกคามโลก ศตวรรษที่ 21 กับความมั่นคงที่ยั่งยืน” โดยในรายงานได้ระบุถึงปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดความขัดแย้ง และมั่นคงของมนุษย์ในโลกศตวรรษที่ 21 ว่ามีอยู่ 4 ปัจจัย ได้แก่ ความเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ การแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติ การเบียดขับโลกส่วนใหญ่ให้อยู่ชายขอบ และการแผ่ขยายการทหารทั่วโลก ปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ล้วนมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงต่อกัน ส่งผลให้รัฐบาลทั้งหลาย โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา และจีนซึ่งเป็นประเทศมหาอำนาจของโลก ต้องกำหนดทิศทางและมุมมองการคิดใหม่ โดยเฉพาะมุมมองเรื่อง “ความมั่นคงของมนุษย์” ว่ามิใช่เป็นเพียงความมั่นคงทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจเท่านั้น หากแต่ยังต้องคำนึงถึงมิติด้านสังคมวัฒนธรรม และมิติด้านสิ่งแวดล้อมด้วย โดยรัฐบาลทุกประเทศต้องยึดถือแนววิธีการที่ยั่งยืนเพื่อรับมือกับภัยคุกคามในอนาคตร่วมกัน ในรายงานกล่าวว่าประเด็นปัญหาต่างๆ จะส่งผลกระทบต่อโลกอย่างรุนแรงที่สุดในช่วง 30 ปีข้างหน้า หากไม่มีการลงมือปฏิบัติการอย่างเร่งด่วนภายใน 5-10 ปีข้างหน้า แม้จะถึงกับเป็นไปได้แต่ก็ยากเหลือที่ระบบโลกจะรอดพ้นจากภาวะไร้เสถียรภาพอย่างรุนแรงเมื่อถึงกลางศตวรรษนี้ไปได้ ทั้งรัฐบาล องค์กรพัฒนาเอกชน และพลเมืองของโลกทั้งหมดจะต้องร่วมมือกันด้วยความตระหนักว่า บัดนี้ทุกฝ่ายมีภาระรับผิดชอบเร่งด่วนที่จะต้องดำเนินแนววิธีการที่ยั่งยืนเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงของโลก

ประเทศไทยในฐานะที่อยู่ร่วมเป็นส่วนหนึ่งในประชาคมโลกจึงมีอาจหลีกเลี่ยงที่จะต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว และต้องร่วมเป็นส่วนหนึ่งในภาระรับผิดชอบที่จะร่วมกันนานาประเทศในการป้องกัน แก้ไข ปัญหาต่างๆ ด้วยวิถีทางแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน หนึ่งในวิธีการแก้ไขปัญหาที่สำคัญ คือการสร้างพลเมืองรุ่นใหม่ที่มีแนวคิดและพร้อมที่จะใช้ชีวิตอยู่บนโลกแห่งความยั่งยืน ดังนั้นจุดเริ่มต้นสำคัญของแนวทางดังกล่าวจึงเป็นเรื่องของการพัฒนามนุษย์ (Human Development) ซึ่งเป็นเรื่องที่ประชาคมโลกได้ให้ความสำคัญโดยผ่านแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) โดยเริ่มให้ความสำคัญจริงจังในทางปฏิบัติมากขึ้นเมื่อมีการประชุมสหประชาชาติ ที่นครนิวยอร์ก ในเดือนธันวาคม 2545 โดยมีมติประกาศให้ปี พ.ศ. 2548-2557 เป็นทศวรรษแห่งการศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน (United Nations

Decade of Education for Sustainable Development –DESD) โดยมีองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) เป็นหน่วยงานหลักในการส่งเสริม ทศวรรษดังกล่าว ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่สำคัญของภาคการศึกษาที่จะต้องเข้ามาช่วยเติมเต็มวิถีทาง ดังกล่าวให้กับเยาวชน และประชากรทุกเพศทุกวัย โดยเฉพาะในกลุ่มวัยที่อยู่ในระบบการศึกษา อย่างเป็นทางการให้กลายมาเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง เท่าทันความเปลี่ยนแปลง และพร้อมที่จะใช้ ชีวิตอยู่ในสังคมอย่างยั่งยืน

สำหรับทิศทางการพัฒนาของประเทศไทยในปัจจุบันได้มีการกำหนดแนวทางพัฒนา ประเทศที่สอดคล้องกับแนวคิดของการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งเป็นแนวทางร่วมกันของประชาคมโลก และยังมีแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงขององค์พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่ได้พระราชทานให้เป็นหลักคิดในการดำเนินชีวิตเพื่อความสามารถในการดำรงชีพและต่อสู้ กับความเปลี่ยนแปลงอันท้าทายของกระแสโลก ซึ่งแนวคิดหลักทั้งสองได้กลายมาเป็นหลักคิด สำคัญในการพัฒนาประเทศไทยผ่านแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 และ 11 ซึ่งเป็นแผนพัฒนาประเทศในช่วง พ.ศ. 2550 – 2554 และช่วง พ.ศ. 2555 - 2559 โดยในรายงาน ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ได้ระบุไว้อย่างชัดเจนถึงทิศทางการ ปรับตัวของประเทศไทยให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยและสังคมโลก โดยยึด หลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่พระองค์ท่านทรงยึดหลัก “การพัฒนาคอนเป็น ตัวตั้ง” ทั้งนี้ในรายงานได้ระบุถึงสถานะด้านต่างๆ ของประเทศไทย โดยกล่าวถึงประเด็นของความ เปลี่ยนแปลงและปัญหาที่ประเทศไทยกำลังเผชิญหน้าอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งภายใต้บริบทของการ เปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะส่งผลต่อปัญหาที่ประเทศไทยจะต้องเผชิญในอนาคต สรุปได้ ดังนี้

1. สถานะด้านสังคมของประเทศ ประเทศไทยจัดอยู่ในประเทศที่มีการพัฒนาคน อยู่ในระดับกลางและมีแนวโน้มการพัฒนาคนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่ความสามารถในการเรียนรู้ โดยเชื่อมโยงนำความรู้ไปปรับใช้ของคนไทยยังอยู่ในระดับต่ำ คุณภาพการศึกษายังไม่เพียงพอใน การปรับตัวให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ตลอดจนการนำองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ยัง อยู่ในระดับต่ำ จึงเป็นจุดอ่อนของไทยในการสร้างองค์ความรู้ นวัตกรรม รวมทั้งการวิจัยเพื่อพัฒนา ประเทศ ขณะเดียวกันคนไทยกำลังประสบปัญหาวิกฤตค่านิยมที่เป็นผลกระทบจากการเลื่อนไหล ทางวัฒนธรรมเข้าสู่ประเทศทั้งทางสื่อสารมวลชน และเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยขาดการคัดกรอง และเลือกรับวัฒนธรรมที่ดีงาม ทำให้คุณธรรมและจริยธรรมของคนไทยลดลง โดยเฉพาะเด็กและ เยาวชน เนื่องจากวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป ทำให้บทบาทของสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และ สถาบันศาสนา มีบทบาทน้อยลง นำไปสู่ค่านิยมและพฤติกรรมที่เน้นวัตถุนิยมและบริโภคนิยมเพิ่ม

มากขึ้น โดยเฉพาะสถานะด้านชุมชน พบว่าสังคมไทยได้ปรับตัวเข้าสู่ยุคของการเปลี่ยนแปลงจากชนบทสู่เมืองอย่างต่อเนื่อง ขณะที่ในด้านวัฒนธรรม ค่านิยมที่ดั้งเดิมและภูมิปัญญาท้องถิ่นยังถูกละเลย มีการถ่ายทอดสู่คนรุ่นใหม่น้อย ทั้งระบบคุณค่าของสังคมไทยในเรื่องจิตสาธารณะและความเอื้ออาทร และการช่วยเหลือซึ่งกันและกันเริ่มเสื่อมถอย ขณะเดียวกันพฤติกรรมการค้ารางวัลและการปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชนปรับเปลี่ยนไปจากอดีต โดยกระแสวัตถุนิยมที่เข้าสู่ชุมชนได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน ทำให้มีความสะดวกมากขึ้นแต่มีความสุขน้อยลง มีรายได้ไม่พอรายจ่าย หนี้สินเพิ่มขึ้น และความสัมพันธ์ของคนในชุมชนลดน้อยลงในลักษณะต่างคนต่างอยู่มากขึ้น

2. ด้านเศรษฐกิจของประเทศ ในช่วง พ.ศ. 2545- 2548 เศรษฐกิจของประเทศไทยขยายตัวอย่างต่อเนื่อง โดยมีขนาดทางเศรษฐกิจใหญ่เป็นลำดับที่ 20 จากจำนวน 192 ประเทศของโลก และจัดอยู่ในกลุ่มประเทศที่มีรายได้ปานกลาง อย่างไรก็ตามกลับพบว่าเศรษฐกิจไทยมีจุดอ่อนในเชิงโครงสร้างที่ต้องพึ่งพิงการนำเข้าวัตถุดิบ พลังงาน เงินทุน และเทคโนโลยี โดยที่ผลิตภาพการผลิตยังต่ำ การผลิตอาศัยฐานทรัพยากรมากกว่าองค์ความรู้ มีการใช้ทรัพยากรเพื่อการผลิตและการบริโภคอย่างสิ้นเปลือง ทำให้เกิดปัญหาสภาพแวดล้อมและผลกระทบทางด้านสังคมตามมา

3. สถานะด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม นับแต่อดีตเป็นต้นมาฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยได้ถูกนำมาใช้เพื่อตอบสนองการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลัก โดยพื้นที่ป่าไม้ถูกทำลายไปถึง 67,000,000 ไร่ ในช่วง 40 ปี ปัจจุบันเหลือพื้นที่ป่าเพียงร้อยละ 33 ของพื้นที่ประเทศ ก่อให้เกิดปัญหาน้ำท่วม น้ำแล้ง และภัยธรรมชาติที่บ่อยครั้งและรุนแรง ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งลดความอุดมสมบูรณ์ลง อัตราการจับสัตว์น้ำลดลง 3 เท่า แหล่งปะการังและหญ้าทะเลมีสภาพเสื่อมโทรม ทรัพยากรและความหลากหลายทางธรรมชาติกำลังถูกทำลายลงอย่างรวดเร็ว คุณภาพของสิ่งแวดล้อมมีความเสื่อมโทรม ซึ่งสาเหตุสำคัญมาจากการดำเนินกิจกรรมของมนุษย์

4. สถานะด้านการบริหารจัดการประเทศ แม้กระบวนการบริหารจัดการประเทศได้เริ่มเปิดโอกาสให้ภาคส่วนอื่นๆ เข้ามาร่วมกับภาครัฐมากขึ้น มีการกระจายอำนาจไปยังส่วนท้องถิ่นมากขึ้น แต่กลับพบว่าภาคประชาชนและภาคสาธารณะอื่นๆ ยังมีบทบาทจำกัด กล่าวคือแม้ว่าภาคการเมืองจะปรับตัวและมีการกระจายอำนาจ แต่ในด้านการบริหารจัดการทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศยังมีการรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลาง และระบบการตรวจสอบถ่วงดุลขาดประสิทธิภาพ การบริหารจัดการของภาครัฐยังไม่ตอบสนองต่อการเสริมสร้างธรรมาภิบาล โดยยัง

มีลักษณะรวมศูนย์อำนาจ ยังไม่เปิดโอกาสให้มีกระบวนการมีส่วนร่วมตัดสินใจของประชาชน ทั้งนี้ วัฒนธรรมอุปถัมภ์ที่ฝังรากลึก ยังคงเป็นอุปสรรคขัดขวางการเสริมสร้างธรรมาภิบาลในสังคมไทย ประกอบกับการขาดคุณภาพและจิตสำนึกสาธารณะ จึงไม่สามารถแยกแยะผลประโยชน์ส่วนตัวออกจากผลประโยชน์สาธารณะ ก่อให้เกิดปัญหาที่ไม่เป็นธรรมและการทุจริตประพฤติมิชอบที่ซับซ้อนขึ้น

จากสถานะของประเทศดังกล่าว ได้สะท้อนถึงปัญหาเชิงโครงสร้างการพัฒนาของประเทศไทยนับตั้งแต่อดีตเป็นต้นมาที่การพัฒนานั้นยึดเพียงการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยไม่คำนึงถึงมิติอื่นๆ ที่ประกอบขึ้นรวมเป็นวิถีชีวิตของมนุษย์ในชาติ จากการพัฒนาประเทศที่ไม่สมดุล ยั่งยืน และอ่อนไหวต่อความเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ภายใต้บริบทดังกล่าว แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 จึงได้นำ “หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งเป็นหลักคิดในบริบทของประเทศไทย กับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (sustainable Development) ซึ่งเป็นหลักคิดในบริบทประชาคมโลก ซึ่งทั้งสองหลักคิดนี้ต่างมีจุดร่วมในเป้าหมายเดียวกัน “คือ ความมั่นคงของมนุษย์” (Human Security) ภายใต้แนวคิดและบริบทของประเทศดังได้กล่าวมา แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 จึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพของคนในชาติ โดยใช้ข้อได้เปรียบพื้นฐานของประเทศซึ่งเคยมีมาแต่เดิม คือความหลากหลายของความเป็นไทย ศักยภาพของชุมชน และทรัพยากรอันอุดมสมบูรณ์ ดังได้ระบุไว้ในหัวข้อทิศทางการปรับตัวของประเทศไทย สรุปได้ดังนี้

“การพัฒนาประเทศให้ดำรงอยู่อย่างมั่นคงในกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีการเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว และมีแนวโน้มรุนแรงยิ่งขึ้น จำเป็นต้องสร้างความแข็งแกร่งของระบบและโครงสร้างต่างๆ ภายในประเทศให้สามารถพึ่งตนเองได้มากขึ้น และสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีของประเทศตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยให้ความสำคัญต่อการนำทุนในประเทศที่มีศักยภาพ และความได้เปรียบด้านอัตลักษณ์และคุณค่าของชาติ ทั้งทุนสังคม ทุนเศรษฐกิจ และทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาใช้อย่างบูรณาการและเกื้อกูลกัน โดยการเสริมสร้างทุนทางสังคม ที่มุ่งพัฒนาศักยภาพของคนในทุกระดับ ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา ครอบคลุมมีความอบอุ่น ชุมชนมีความเข้มแข็ง ควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก เพื่อกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเป็นธรรม

ส่งเสริมสิทธิชุมชนในการเข้าถึงและจัดการเพื่อสงวนรักษาให้ทุน
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมคงความอุดมสมบูรณ์เป็น
รากฐานของประเทศ และเป็นรากฐานการดำรงชีวิตของคนไทยให้มี
ความสุขอย่างยั่งยืน”

และในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 ก็ได้ที่ระบุไว้ในส่วนของคำนำ
ถึงที่มาและความสำคัญของแผนดังกล่าวนี้ว่า

“แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555–
2559) ได้จัดทำขึ้นในช่วงเวลาที่ประเทศไทยต้องเผชิญกับ
สถานการณ์ทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป
อย่างรวดเร็วและส่งผลกระทบต่ออย่างรุนแรงกว่าช่วงที่ผ่านมา ในระยะ
แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8–10 สังคมไทยได้เผชิญเหตุหลัก”ปรัชญาของ
เศรษฐกิจพอเพียง” ไปประยุกต์ใช้อย่างกว้างขวางในทุกระดับ ตั้งแต่
ระดับปัจเจก ครอบครัว ชุมชน สังคม จนถึงระดับประเทศ ซึ่งได้มีส่วน
เสริมสร้างภูมิคุ้มกันและช่วยให้สังคมไทยสามารถยืนหยัดอยู่ได้อย่าง
มั่นคงท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ในระยะ
แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ทุกภาคส่วนในสังคมไทยเห็นพ้องร่วมกัน
น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นปรัชญานำทางใน
การพัฒนาประเทศอย่างต่อเนื่อง เพื่อมุ่งให้เกิดภูมิคุ้มกันและมี
การบริหารจัดการความเสี่ยงอย่างเหมาะสม เพื่อให้การพัฒนา
ประเทศสู่ความสมดุลและยั่งยืน”

จากทิศทางการปรับตัวของประเทศไทยภายใต้กรอบคิดและบริบทดังกล่าว เมื่อนำไป
พิจารณาพร้อมกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์และเป้าหมายหลักของแผนพัฒนาทั้งฉบับที่ 10
และฉบับที่ 11 จะพบว่าแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติทั้งสองฉบับต่างให้ความสำคัญ
อย่างยิ่งต่อการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ และโดยเฉพาะการมุ่งเน้นสร้างฐานทางปัญญาเพื่อเป็น
ภูมิคุ้มกันให้กับผู้คนในสังคมไทยให้พร้อมที่จะก้าวสู่สังคมและเศรษฐกิจสีเขียวที่มีแบบแผน
การผลิตและการบริโภคอย่างยั่งยืน ประการสำคัญที่เห็นได้ชัดเจนคือ การเสริมสร้างศักยภาพของ
ชุมชนท้องถิ่นให้มีพลังและตั้งการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในสังคมไทย ซึ่งจะเกิดผลได้แท้จริง
นั้นย่อมขึ้นอยู่กับพัฒนาคนให้เป็นพลเมืองที่พร้อมดำรงชีวิตบนโลกที่ยั่งยืน

ในส่วนของการศึกษาซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงและมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนามนุษย์ในประเทศก็มีการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ดังกล่าว กล่าวคือมีการประกาศใช้หลักสูตรแกนกลาง พุทธศักราช 2551 ซึ่งเป็นหลักสูตรแกนกลางล่าสุดของประเทศไทย โดยยกเลิกหลักสูตรเดิมก่อนหน้านี้คือหลักสูตรแกนกลาง พุทธศักราช 2544 เหตุผลหนึ่งที่ต้องมีการจัดทำหลักสูตรใหม่ขึ้นมา คือ “การพัฒนาเยาวชนสู่ศตวรรษที่ 21” (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 2) เพื่อให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (2550-2554) และ ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมไทย รวมทั้งวิธีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมโลก ทำให้ การศึกษาซึ่งมีบทบาทอย่างสูงในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยสิ่งสำคัญคือต้องปรับเปลี่ยน “จุดเน้นในการพัฒนาคุณภาพของคนในสังคมให้มีคุณธรรม ...สามารถก้าวทันความเปลี่ยนแปลง เพื่อนำไปสู่สังคมฐานความรู้อย่างมั่นคง แนวทางการพัฒนาคนดังกล่าวมุ่งเตรียมเด็กและเยาวชน ให้มีพื้นฐานจิตใจที่ดีงาม มีจิตสาธารณะ พร้อมทั้งสมรรถนะ ทักษะ และความรู้พื้นฐานที่จำเป็นใน การดำรงชีวิต อันจะส่งผลต่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน” ในส่วนของวิสัยทัศน์ของหลักสูตรก็ได้ ระบุลงไปอีกว่า “มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ...ให้เป็นมนุษย์ที่สมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลก” (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 2.4) จากจุดเน้นดังกล่าวของหลักสูตรแกนกลาง พุทธศักราช 2551 ได้ชี้ให้เห็นถึงความมุ่งเน้นสำคัญ คือ การพัฒนาพลเมืองดีที่เท่าทันกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยและสังคมโลก และพร้อมที่จะ แสดงออกในระดับการปฏิบัติ ซึ่งพลเมืองดีและเข้มแข็งจะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ อย่างยั่งยืน

สาระการเรียนรู้ประวัติศาสตร์เป็นสาระการเรียนรู้หนึ่งในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ซึ่งเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการเสริมสร้างพลเมือง โดยตรง มีกรอบการเรียนรู้ว่าเป็นวิชาที่ว่าด้วยการอยู่ร่วมกันในสังคม เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถ ปรับตนเองกับบริบทสภาพแวดล้อม เป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ มีความรู้ ทักษะ คุณธรรม และค่านิยมที่เหมาะสม (สำนักวิชาการมาตรฐานการศึกษา, 2551: 1, 2) ซึ่งเมื่อพิจารณา เป้าหมายการสอนประวัติศาสตร์ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เกิดศักยภาพทางการคิดได้อย่างมี ประสิทธิภาพ เข้าใจปรากฏการณ์ต่างๆในสังคมอย่างรอบด้านและมองสังคมอย่างเป็นองค์รวม สามารถจัดการกับปัญหารอบตัวได้ เพิ่มพูนวิจรรย์ญาณในการตัดสินใจเลือกดำเนินชีวิตในกระแส ความเปลี่ยนแปลงอย่างเท่าทัน และที่สำคัญคือเข้าใจความเป็นมนุษย์ของตน (อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, 2539)

การจัดการเรียนการสอนด้วยกระบวนการสรรค์สร้างความรู้เป็นแนวทางหนึ่งที่ช่วยสร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้รับความรู้และกระบวนการในการได้ความรู้ (Murphy, 1997) (คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553) กระบวนการสรรค์สร้างความรู้ (คอนสตรัคติวิซึม) นั้นเชื่อว่าความรู้เป็นสิ่งที่อยู่ในตัวบุคคล บุคคลสามารถสร้างความรู้หรือความหมายของสิ่งที่รับรู้ขึ้นมาได้ด้วยตนเอง ความรู้หรือความหมายที่สร้างขึ้นนี้จะแตกต่างกันไปตามประสบการณ์ ภาษา และสัญลักษณ์ของแต่ละบุคคล จุดเน้นสำคัญอยู่ที่ผู้เรียนเป็นผู้กำกับตนเองในการเรียนรู้ ตรวจสอบความรู้และความเข้าใจของตนโดยผ่านการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตลอดจนใช้กระบวนการสืบสอบเพื่อค้นหาคำตอบหรือแก้ปัญหาต่างๆ ตามสภาพที่เป็นจริงด้วยตนเอง

กระบวนการสรรค์สร้างความรู้ (Constructivism) ดังกล่าวนี้มีความสอดคล้องกับกระบวนการทางประวัติศาสตร์ (Historical Method) ซึ่งเป็นกระบวนการหาความรู้ของนักประวัติศาสตร์ที่ถูกนำมาใช้ในการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ ซึ่งความสอดคล้องในกระบวนการที่มุ่งให้ผู้เรียนได้สืบเสาะหาความรู้ด้วยตนเอง และรู้จักวิเคราะห์ และตีความหลักฐานประเมินค่า และเชื่อมโยงหลักฐานเพื่อการได้มาซึ่งองค์ความรู้ การเรียนรู้ดังกล่าวนอกจากจะหนุนเสริมให้ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตนเองแล้ว ยังช่วยให้ผู้เรียนได้กระบวนการในการหาความรู้ซึ่งกระบวนการรู้ตามแนวคอนสตรัคติวิซึมนี้จะช่วยให้ผู้เรียนวิชาประวัติศาสตร์เรียนรู้ประวัติศาสตร์ได้สนุกและมีชีวิตชีวามากขึ้น กระบวนการดังกล่าวช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการคิด สามารถสร้างแนวทางที่หลากหลายสู่การตัดสินใจเลือกดำเนินชีวิตอย่างมีวิจารณญาณ

การพัฒนาพลเมืองท้องถิ่นล้านนาให้มีความเข้าใจในคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ของตน เข้าใจสถานการณ์ของท้องถิ่นและชุมชนที่ตนอาศัยอยู่อย่างเป็นองค์รวม มีศักยภาพพร้อมที่จะรับมือกับสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลง ตลอดจนเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างสรรค์สังคมสู่ความยั่งยืนจึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่ออนาคตของสังคมล้านนา

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยจึงมีความต้องการพัฒนาแนวทางในการใช้กระบวนการสรรค์สร้างความรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนในพื้นที่วัฒนธรรมล้านนาซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งของประเทศไทยที่มีอัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่แตกต่างและโดดเด่น ให้ได้มีโอกาสได้รับการพัฒนาศักยภาพทั้งด้านความรู้ ทักษะ มุมมองและเจตคติ ที่เอื้อให้เกิดคุณลักษณะที่สอดคล้องกับสังคมโลกที่ยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อนำเสนอแนวทางการใช้กระบวนการสรรค์สร้างความรู้ในการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในพื้นที่วัฒนธรรมล้านนา

ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) แนวทางการใช้กระบวนการสรรค์สร้างความรู้ในการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งแนวทางที่ถูกพัฒนาขึ้นนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตพื้นที่วัฒนธรรมล้านนา 8 จังหวัด อันได้แก่ จังหวัด เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง พะเยา แพร่ น่าน และแม่ฮ่องสอน

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ประวัติศาสตร์ล้านนา หมายถึง ประเด็นเนื้อหาประวัติศาสตร์ของกลุ่มชนที่อาศัยในเขตพื้นที่ 8 จังหวัด ของภาคเหนือตอนบน อันได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน พะเยา และแม่ฮ่องสอน ซึ่งภูมิหลังทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมร่วมกันมานับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยประเด็นเนื้อหาที่ใช้สำหรับการจัดการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่สนองความต้องการของปัจจุบันโดยไม่ทำให้สิ่งแวดล้อมเสียหายหรือเสื่อมโทรม จนทำให้คนรุ่นหลังในอนาคตไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการจำเป็นของเขาได้

ประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การนำเนื้อหาประวัติศาสตร์ล้านนามาสอนโดยนำแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนมาใช้ในการคิดวิเคราะห์กับเนื้อหาประวัติศาสตร์ล้านนาตามแนวทางการจัดการเรียนการสอนด้วยกระบวนการสรรค์สร้างความรู้

แนวทางการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง ชุดเอกสารคู่มือครูที่นำเสนอแนวทางการใช้กระบวนการสรรค์สร้างความรู้ในการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน เอกสารดังกล่าว ประกอบด้วย 1) หลักการสำคัญ 2) วัตถุประสงค์ 3) องค์ประกอบของเนื้อหา

4) แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้รายหน่วย 5) แนวทางการจัดกิจกรรมเสริม 6) การเตรียมตัวสำหรับครูและข้อเสนอแนะอื่นๆ

กระบวนการสรรค์สร้างความรู้ (Constructivism) หมายถึง การจัดการเรียนการสอนด้วยกระบวนการสรรค์สร้างความรู้ (Constructivism) ตามกรอบแนวทางการสรรค์สร้างความรู้ของ Martin ที่ใช้รูปแบบ 4 E ตามลำดับ ได้แก่

ขั้นสำรวจ (Explore) หมายถึง ผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสังเกตและสำรวจปัญหา เพื่อให้ผู้เรียนมองเห็นจุดมุ่งหมายและกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจในประเด็น พร้อมทั้งเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สำรวจความรู้เดิมที่ตนมีอยู่

ขั้นทำความเข้าใจ (Explain) หมายถึง ผู้สอนผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทำความเข้าใจ ร่วมอภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น โดยผู้สอนจะต้องมีปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียนในลักษณะของการเตรียมแหล่งข้อมูลเบื้องต้น ให้คำแนะนำ ตั้งคำถามให้ผู้เรียนคิดในประเด็นที่ซับซ้อนขึ้น ในขั้นตอนนี้ นักเรียนจะทำความเข้าใจในประเด็นและสร้างความรู้ใหม่จากการวิเคราะห์สังเคราะห์จากข้อคิดเห็นซึ่งมาจากฐานข้อมูลที่หลากหลายแล้ว ผู้เรียนจะมีการประเมินผลความรู้ที่ได้บนฐานของข้อเท็จจริงจากหลักฐาน โดยครูกำหนดให้ผู้เรียนประมวลผลความคิดและนำเสนอออกมาในรูปแบบต่างๆ

ขั้นขยาย (Expand) หมายถึง ผู้สอนส่งเสริมให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมด้วยตนเองจากแหล่งข้อมูลหรือแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ เพื่อขยายขอบเขตความรู้

ขั้นประเมินผล (Evaluate) หมายถึง ผู้สอนประเมินมโนทัศน์ของผู้เรียน โดยเน้นการประเมินที่พัฒนาการ และผลในการประเมินจะสะท้อนกลับไปยังผู้เรียนเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เพิ่มเติมในส่วนที่ยังไม่สมบูรณ์

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอ “แนวทางการใช้กระบวนการสรรค์สร้างความรู้ในการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน” สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในพื้นที่วัฒนธรรมล้านนาดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ตอนที่ 1 สภาพ และปัญหาสังคมล้านนาในปัจจุบัน

- 1.1 ขอบเขตเชิงพื้นที่ทางวัฒนธรรม
- 1.2 สภาพปัญหาของวัฒนธรรมล้านนาในปัจจุบัน

ตอนที่ 2 พลเมืองยุคใหม่ในโลกศตวรรษที่ 21 เพื่อสังคมที่ยั่งยืน

- 2.1 แนวคิดของความเป็นพลเมือง
- 2.2 ความหมายของความเป็นพลเมืองไทย
- 2.3 พลเมืองที่พึงประสงค์ในบริบทของไทย
- 2.4 พลเมืองยุคใหม่ในโลกศตวรรษที่ 21 สังคมที่ยั่งยืน

ตอนที่ 3 แนวคิดและหัวข้อการเรียนรู้เกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน

- 3.1 ความเป็นมาของแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน
- 3.2 การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
- 3.3 แนวคิดและหัวข้อการเรียนรู้เกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน

ตอนที่ 4 การสอนประวัติศาสตร์กับการพัฒนาความเป็นพลเมือง

- 4.1 ประวัติศาสตร์กับการพัฒนาความเป็นพลเมือง
- 4.2 ปัญหาการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย
- 4.3 แนวทางการจัดกระบวนการเรียนการสอนประวัติศาสตร์

ตอนที่ 5 การจัดการเรียนรู้ตามแนวทางการสรรค์สร้างความรู้ (Constructivism)

ตอนที่ 6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 สภาพ และปัญหาสังคมล้านนาในปัจจุบัน

พื้นที่ทางวัฒนธรรมล้านนานั้นครอบคลุมดินแดนในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย อันเป็นพื้นที่ที่อุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่จำเป็นและเป็นฐานของความมั่นคงในการพัฒนาประเทศ ทั้งพื้นที่ป่าไม้ซึ่งมีมากเป็นอันดับหนึ่งของประเทศ การเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่อุดมสมบูรณ์ ให้แม่น้ำเจ้าพระยาเส้นเลือดใหญ่ของคนภาคกลาง แหล่งแร่สำคัญ อาทิ ถ่านหิน ดินขาว นอกจากนี้ยังเป็นพื้นที่ที่มีความอ่อนไหวในเรื่องของชาติพันธุ์ อุดมไปด้วยกลุ่มชนเผ่าต่างๆ ทั้งชาวเขาและชนกลุ่มน้อย ดังนั้นนอกจากพื้นที่ล้านนาจะเป็นฐานทรัพยากรที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ ล้านนายังอุดมไปด้วยแหล่งท่องเที่ยวมากมาย และมีความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม การพัฒนาใดๆก็ตามที่เกิดขึ้นในล้านนา จึงส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางมนุษย์ (Human Security) ในประเทศไทย และจากปัญหามากมายที่กำลังเกิดขึ้นในพื้นที่ล้านนาทั้งปัญหาสังคม ความเสื่อมถอยทางวัฒนธรรม ปัญหาสิ่งแวดล้อม จึงทำให้พื้นที่ล้านนาเป็นพื้นที่ที่น่าสนใจในการศึกษา โดยเฉพาะในประเด็นของการสร้างพลเมืองท้องถิ่นที่เข้มแข็งเพื่อปกป้องท้องถิ่นจากปัญหาต่างๆ และสร้างสังคมล้านนาให้ยั่งยืน

1.1 ล้านนา ขอบเขตเชิงพื้นที่ทางวัฒนธรรม

“ล้านนา” เป็นชื่อที่ใช้เรียกชุมชนวัฒนธรรมบริเวณภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ซึ่งมีประวัติศาสตร์และความเป็นมาอย่างยาวนาน และได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ปัจจุบัน อันได้แก่พื้นที่ในจังหวัด เชียงราย เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน พะเยา อันเคยเป็นที่ตั้งของรัฐโบราณซึ่งเรียกขานกันต่อมาว่า “อาณาจักรล้านนา” ชื่อ “ล้านนา” นั้นมาจากลักษณะภูมิประเทศที่เต็มไปด้วยที่ราบลุ่มระหว่างหุบเขาและที่ราบลุ่มแม่น้ำซึ่งแทรกตัวคั่นระหว่างเทือกเขาสลับซับซ้อนอันเป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำหลายสายที่ไหลผ่าน ทำให้ภูมิประเทศมีความอุดมสมบูรณ์ ทำให้เป็นพื้นที่ที่ “มีน่านับล้าน” (วราลักษณ์ ไชยทัต, 2550:11) มีการตั้งถิ่นฐานของผู้คน ทั้งบนภูเขาสูง บริเวณที่ราบหุบเขา บริเวณเชิงเขา และชุมชนในราบลุ่มแม่น้ำ กระจายอยู่โดยทั่วไป ซึ่งหากกล่าวถึงขอบเขตพื้นที่ทางวัฒนธรรมล้านนาในอดีตนั้น ย่อมหมายถึงพื้นที่ลุ่มระหว่างแม่น้ำสาละวินและแม่น้ำโขง ไปจนถึงแดนสิบ

สองปีนั้นของประเทศจีนในปัจจุบัน ซึ่งพื้นที่ทางวัฒนธรรมของล้านนาดังกล่าว ได้มีนักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอธิบายไว้ เช่น

ศรีศักร วัลลิโภดม (2545:12) ผู้เชี่ยวชาญในด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้อธิบายถึงขอบเขตทางวัฒนธรรมของรัฐล้านนาในอดีตไว้ว่า

“หลักฐานทางประวัติศาสตร์กล่าวไว้ว่า ดินแดนล้านนานั้นหมายถึง อาณาบริเวณที่ประกอบด้วยเมืองกลุ่มหนึ่ง มีอาณาเขต ทางทิศใต้จดเมืองตาก(อำเภอบ้านตากในปัจจุบัน) และ จดเขตดินแดนด้านเหนือของอาณาจักรสุโขทัย ทิศตะวันตกจดฝั่งซ้ายของแม่น้ำสาละวิน ทิศตะวันออกจดฝั่งขวาของแม่น้ำโขง ทิศเหนือจดเมืองเชียงรุ่ง ซึ่งบริเวณชายขอบของล้านนา อาทิ เมืองเชียงตุง เชียงรุ่ง เมืองยอง เมืองปุก เมืองสาด เมืองนาย เป็นบริเวณที่รัฐล้านนาแผ่อิทธิพล ไปถึงในเมืองนั้นๆ (ในบางสมัยเท่านั้น) ดินแดนส่วนสำคัญของล้านนาอยู่ในเขตภาคเหนือของประเทศไทย อันประกอบไปด้วย เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง เชียงราย พะเยา แพร่ และน่าน นอกจากนี้ยังมี ดินแดนชายขอบล้านนาด้านใต้ ซึ่งบางส่วนของจังหวัดตาก และ อุดรดิตถ์ ในสมัยโบราณได้กล่าวถึงเมืองขึ้นกับดินแดนล้านนามี 57 เมือง ดังปรากฏในตำนานพื้นเมืองของเชียงใหม่ ที่เรียกว่า สัตตปัญญาล้านนา 57 หัวเมือง”

เกรียงไกร เกิดศิริ และชาญคณิต อวารณ์ (2554: 31-33) ได้อธิบายถึงทำเลที่ตั้ง และขอบเขตแห่งอำนาจทางวัฒนธรรมของล้านนา สรุปได้ว่า

“พื้นที่ของรัฐล้านนาโบราณไม่มีขอบเขตชัดเจน กล่าวคือความกว้างขวางของอาณาเขตที่เป็นแหล่งทรัพยากรของรัฐนั้นผูกพันอยู่กับการปกครองผู้คน เครือข่ายของผู้คนที่สามารถช่วยเหลือกันได้ในความสัมพันธ์เชิงอำนาจและความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ซึ่งพื้นที่

วัฒนธรรมล้านนาตั้งแต่อดีตนั้นครอบคลุมพื้นที่ระหว่างแม่น้ำสายใหญ่ 2 สาย คือ แม่น้ำสาละวิน และแม่น้ำโขง”

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ (2554) ได้อธิบายถึงขอบเขตพื้นที่ของรัฐล้านนาในอดีตไว้ว่า

“ดินแดนล้านนา หมายถึง อาณาบริเวณที่ประกอบด้วยเมืองกลุ่มหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กันทางเครือญาติ หรือทางวัฒนธรรม ในอดีตรัฐโบราณไม่มีอาณาเขตชัดเจน แต่ในสมัยที่อาณาจักรล้านนาเจริญรุ่งเรือง เคยมีอิทธิพลแผ่ออกไปอย่างกว้างขวางไปถึงดินแดนเชียงรุ่ง สิบสองปันนา และรัฐชานตองได้สำหรับดินแดนที่สำคัญของล้านนาอยู่ในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยประกอบด้วยเมืองใหญ่น้อย แบ่งตามสภาพภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ออกเป็นสองกลุ่ม คือ กลุ่มเมืองล้านนาตะวันตก มีเมืองสำคัญ คือ เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง เชียงราย พะเยา ส่วนกลุ่มล้านนาตะวันออก มีเมืองแพร่และเมืองน่าน”

ดังนั้น พื้นที่วัฒนธรรมล้านนาจึงครอบคลุมพื้นที่ระหว่างแม่น้ำสายใหญ่ 2 สาย คือ แม่น้ำสาละวิน และแม่น้ำโขง ซึ่งบริเวณทลแห่งอำนาจของรัฐล้านนาในอดีตนั้น ทิศใต้จรดกับอาณาจักรสุโขทัย โดยมีเมืองตากที่อำเภอบ้านตากเป็นแดนต่อแดน ทิศตะวันตกจรดแม่น้ำสาละวิน ติดต่อกับรัฐชาน ทิศตะวันตกจรดแม่น้ำโขงติดต่อกับอาณาจักรล้านช้าง ทิศเหนือจรดเมืองเชียงรุ่ง สิบสองปันนา ซึ่งปัจจุบันเมืองชายขอบทั้งหลายนั้นได้ถูกแบ่งแยกตกเป็นของพม่า จีน และลาว อย่างไรก็ตามพื้นที่สำคัญของล้านนาในปัจจุบันนั้นได้รวมอยู่เป็นส่วนหนึ่งของภาคเหนือในประเทศไทย (สร้อยดี อ่องสกุล, 2552: 28)

1.2 สภาพปัญหาของสังคมล้านนาในปัจจุบัน

ลักษณะภูมิประเทศของภาคเหนือตอนบน ประกอบด้วยเทือกเขาเรียงขนานกันเป็นแนวยาว คั่นสลับด้วยหุบเขา พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่สูงเกือบร้อยละ 73 มีพื้นที่ราบอยู่ริมน้ำและระหว่างหุบเขาอยู่เพียงร้อยละ 10 และพื้นที่ดอนประมาณร้อยละ 17 (จารุภัทร วิมุตเศรษฐี, 2550:17)

เทือกเขาที่สำคัญ ได้แก่ เทือกเขาแดนลาว เทือกเขาถนนธงชัย เทือกเขาผีปันน้ำ และเทือกเขาหลวงพระบาง ส่วนใหญ่มีระดับความสูงมากกว่า 1,000 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง เทือกเขาสำคัญเหล่านี้จึงเปรียบเสมือนเป็นรั้วกันเขตพรมแดนของไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน

เทือกเขาสูงจำนวนมากในภาคเหนือเป็นแหล่งกำเนิดของแม่น้ำสายสำคัญที่ไหลลงสู่ลุ่มน้ำเจ้าพระยา คือ แม่น้ำปิง วัง ยม และน่าน หากเรามองภาคเหนือจากมุมสูงจะเห็นร่องสายน้ำแตกแขนงกระจายออกจากลำน้ำสายใหญ่นับร้อยนับพันสาย “ชื่อล้านนา” ที่ใช้เรียกภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยในอดีต อันหมายถึงดินแดนที่มีน่านับล้านนั้น จึงสะท้อนลักษณะของสภาพภูมิประเทศที่มีที่ราบลุ่มจำนวนมาก พื้นที่ราบลุ่มน้ำที่สำคัญ ได้แก่

“ที่ราบเชียงใหม่-ลำพูน” ในลุ่มน้ำปิง เป็นที่ตั้งของตัวจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดลำพูน เป็นพื้นที่ราบราบกว้างใหญ่มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเกษตร

“ที่ราบลำปาง” ในลุ่มน้ำวัง เป็นที่ตั้งของเมืองลำปาง อำเภอห้างฉัตรและอำเภอเกาะคา

“ที่ราบเชียงราย” ในลุ่มน้ำกกและลุ่มน้ำอิง เป็นที่ราบค่อนข้างกว้างขวาง พื้นดินอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การทำเกษตรกรรม

พัฒนาการการตั้งถิ่นฐานของชุมชนภาคเหนือในอดีตมีลักษณะเป็นการเคลื่อนย้ายจากแอ่งที่ราบขนาดใหญ่ เข้าสู่แอ่งที่ราบขนาดกลางและขนาดเล็กตามลำดับ เนื่องจากสภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขา มีที่ราบขนาดใหญ่ที่เหมาะสมแก่การเกษตรเพียงเล็กน้อย เมื่อจำนวนประชากรเพิ่มขึ้น ที่ดินทำกินไม่เพียงพอ จึงต้องเสาะหาที่ดินทำกินใหม่ในแอ่งที่ราบหุบเขาเล็กกลาง การตั้งถิ่นฐาน วิถีชีวิต และวัฒนธรรมของคนท้องถิ่นในภาคเหนือตอนบน จึงประกอบไปด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆที่อาศัยอยู่ตามระบบนิเวศที่แตกต่างกัน ภาคเหนือตอนบนแห่งนี้จึงถือได้ว่าเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายหลายทางวัฒนธรรม มีทั้งชุมชนที่อาศัยตั้งถิ่นฐานอยู่ตามแอ่งที่ราบลุ่ม ที่ราบขนาดเล็กตามหุบเขาและชุมชนบ้านป่าที่ล้อมรอบไปด้วยป่าไม้ ลักษณะภูมินิเวศที่แตกต่างกันจึง

เป็นส่วนสำคัญในการกำหนดวิถีชีวิตและระบบการผลิตของผู้คนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในลักษณะนิเวศ
 นี้ๆ (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534) (จารุภัทร วิมุตเสรษฐ, 2550)

ปัจจุบันอาณาบริเวณพื้นที่ทางวัฒนธรรมล้านนากำลังเผชิญกับสถานการณ์ความท้าทาย
 ทั้งในมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงแห่งยุคสมัยนับตั้งแต่
 ยุคอาณานิคมที่มีสาเหตุมาจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมในยุโรป จนกระทั่งยุคสมัยแห่งสงคราม
 เย็นที่ประเทศไทยได้รับการพัฒนาตามแนวทางของสหรัฐอเมริกาผ่านแผนพัฒนาเศรษฐกิจ
 แห่งชาติ นับจากนั้นเป็นต้นมาพื้นที่ดังกล่าวได้รับการพัฒนาอย่างมากมาด้วยอภิมหาโครงการ
 อาทิ การสร้างเขื่อน การขยายเส้นทางคมนาคมทั้งทางน้ำและทางบก การพัฒนาพื้นที่นิคม
 อุตสาหกรรม การพัฒนาให้กลายเป็นพื้นที่การท่องเที่ยว การขยายตัวของเมืองที่เป็นเขตเศรษฐกิจ
 แม้จะมีการพัฒนาอย่างมากมาแต่กลับพบว่าชุมชนล้านนากลับต้องเผชิญกับปัญหาต่างๆ เพิ่ม
 มากขึ้นไปด้วย เช่น ปัญหาการอ่อนแอของสถาบันครอบครัว ปัญหายาเสพติด ปัญหาของการ
 ละเมิดสิทธิมนุษยชน การเบียดขับชนกลุ่มพื้นเมืองเดิมให้กลายเป็นชนกลุ่มน้อย ปัญหาตามแนว
 ตะเข็บชายแดน ปัญหาผู้ลี้ภัยจากสงครามและการพัฒนา ปัญหาการล่องละเมิดทางเพศและ
 การค้ามนุษย์ข้ามชาติ ปัญหาของการเสื่อมถอยของวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม ปัญหาสิ่งแวดล้อม
 ที่ยิ่งนับวันยิ่งทวีความรุนแรง และที่สำคัญคือผู้คนท้องถิ่นไม่สามารถปรับตัวให้เท่าทันกับความ
 เปลี่ยนแปลง ไม่สามารถนำภูมิปัญญาของบรรพชนและดีศรีกายภาพของตนเองมาใช้ในการ
 ตัดสินใจเลือกในการดำรงชีพตลอดจนแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของตนได้อย่างมี
 ประสิทธิภาพ (ธเนศวร์ เจริญเมือง, 2551, ดวงจันทร์ อภาวชูธรรม เจริญเมือง, 2552)

ในปี 2547 นิตยสารเพื่อการท่องเที่ยว "National Geographic Traveler" ฉบับ
 ประจำเดือนมีนาคม เสนอผลสำรวจการจัดอันดับเมืองน่าท่องเที่ยวทั่วโลก 115 เมือง ผลปรากฏ
 ว่า มีเมืองท่องเที่ยวสำคัญของไทยคือ เชียงใหม่และภูเก็ต ติดอันดับ "Getting Ugly" หรือเมืองที่
 กำลังจะน่าเกลียด ซึ่งสวนทางกับนโยบายของจังหวัดที่มีโครงการ "เชียงใหม่เมืองงาม" อย่าง
 สิ้นเชิง เชียงใหม่ได้รับการเตือน (Warning) ใน 3 ประเด็นคือ 1.ด้านสิ่งแวดล้อม 2.การ
 เปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม 3.ขาดการจัดการด้านการท่องเที่ยวที่ดี จาก
 มุมมองดังกล่าวสะท้อนภาพการเปลี่ยนแปลงและปัญหาใหญ่ๆของสังคมล้านนาในปัจจุบัน

สามด้าน ได้แก่ หนึ่งด้านวิถีชีวิต วัฒนธรรมและประเพณี สองด้านสิ่งแวดล้อม และสามด้านเศรษฐกิจกับการบริหารจัดการทรัพยากรท้องถิ่น

1. ด้านวิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม และประเพณี

วิถีชีวิตของชาวล้านนาในปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตเป็นอย่างมาก เมื่อวิถีชีวิตดั้งเดิมซึ่งเกิดจากการสังสมประสบการณ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติที่บรรพบุรุษได้สืบทอดต่อกันมาได้ถูกแทนที่ด้วยกรอบคิดและค่านิยมสมัยใหม่ที่มุ่งเน้นการบริโภคและการครอบครอง วัตถุประสงค์ตามระบบการค้าทุนนิยมเสรี ส่งผลให้วิถีชีวิตชาวล้านนาเป็นไปตามมาตรฐานวัฒนธรรมกระแสหลัก (Standardization) โดยเฉพาะในเขตพื้นที่เศรษฐกิจ วิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปส่งผลต่อวัฒนธรรม ศิลปะ ประเพณีและคุณค่าทางสังคมที่ถูกละเลย หลายสิ่งถูกทำให้กลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว การรักษาศิลปวัฒนธรรมและประเพณีของชาวล้านนาในปัจจุบันจึงเป็นการรักษาและสืบสานเพื่อผลประโยชน์เชิงท่องเที่ยวมากกว่าจะรักษาและสืบสานเพื่อคุณค่าแห่งชีวิตของชาวล้านนาเอง ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดคือ จังหวัดเชียงใหม่ การทำให้เมืองเชียงใหม่กลายเป็นเมืองท่องเที่ยวตามความต้องการของรัฐบาลส่วนกลางได้ก่อให้เกิดผลกระทบทั้งด้านกายภาพ และด้านสังคมซึ่งก่อให้เกิดปัญหาภัยแล้งใหม่มากมาย เช่น ปัญหาตึกสูง ปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชน ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาสินค้าทางวัฒนธรรม เป็นต้น (ศิริชัย นฤมิตรเวทการ, 2537) การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนำมาซึ่งความเสื่อมสลายของวัฒนธรรมล้านนาอันเป็นอัตลักษณ์ที่แสดงถึงการมีตัวตนของชาวล้านนา ได้แก่

1) การเสื่อมสลายของตัวเมือง และกำแพงเมือง

ภาษาถือได้ว่าเป็นสิ่งที่แสดงถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สำคัญประการหนึ่ง ชาวล้านนามีภาษาล้านนาซึ่งเป็นภาษาถิ่นของคนเมืองที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน โดยเรียกภาษาเขียนว่า “ตัวเมือง” และภาษาพูดว่า “กำแพงเมือง” ผลพวงจากการดำเนินนโยบายรวมศูนย์ของรัฐสยาม (Centralization) และนโยบายที่ยึดทฤษฎีการทำให้ทันสมัย (Modernization Theory) ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา ส่งผลให้คนในท้องถิ่นมีค่านิยมตามวัฒนธรรมกระแสหลัก การพูดภาษาไทยแบบกรุงเทพฯ จึงเป็นทั้งค่านิยมใหม่ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเป็นคนทันสมัย นอกจากนี้ยังมีประโยชน์ในการติดต่อกับส่วนราชการ และความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน การที่พัฒนาให้

เชียงใหม่เป็นเมืองท่องเที่ยวระดับโลกซึ่งมีชาวต่างชาติมาท่องเที่ยวอย่างมาก และการพัฒนาเมืองเชียงใหม่ให้เป็นเอกราชของภาคเหนือ ปัจจัยดังกล่าวดึงดูดให้คนไทยในถิ่นต่างๆ รวมถึงชาวต่างชาติเข้ามาเพื่อตักตวงผลประโยชน์ในด้านต่างๆ ที่สำคัญการเข้ามาของคนต่างถิ่น โดยเฉพาะคนกรุงเทพฯ ซึ่งมักจะเข้ามาซื้ออสังหาริมทรัพย์และอำนาจเหนือกว่าคนเมืองดั้งเดิม ทำให้ภาษาเมืองถูกทำให้เป็นสิ่งแปลกแยก (Otherness) และผลักดันให้วัฒนธรรมท้องถิ่นดังกล่าวกลายเป็นวัฒนธรรมชั้นสอง เกิดปรากฏการณ์ “พ่อก็คนเมือง แม่ก็คนเมือง แต่ลูกสู้กำเมืองไม่ได้” (ธเนศวร์ เจริญเมือง, 2536: 19) นอกจากนี้ยังไม่นับรวมถึงกลุ่มชนเผ่าบนพื้นที่สูงที่เริ่มหันมาพูดภาษาไทยแบบกรุงเทพฯ มากขึ้นตามลำดับ ภาษาถิ่นจึงนับได้ว่าเป็นอัตลักษณ์หนึ่งซึ่งแสดงควมมีตัวตนของชาวล้านนา ท่ามกลางกระแสการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น จึงเป็นอุปสรรคอย่างยิ่งต่อการสร้างความภูมิใจในอัตลักษณ์ของตน ในขณะที่พวกเขาเหล่านั้นยังพูดภาษาถิ่นของตัวเองไม่ได้ และไม่รู้ว่าภาษาเขียนของบรรพบุรุษที่สืบทอดต่อกันมานั้นไม่ใช่ตัวอักษรที่ใช้แค่ในโบราณ แต่ใช้กันมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 ก่อนจะถูกทำให้ล่มสลายด้วยนโยบายของรัฐบาลส่วนกลางที่ต้องการสร้างชาติและรัฐชาติ (Nation and Nation-state Building)

2) “ซิด” ข้อห้ามปฏิบัติของชาวล้านนา

“ซิด” เป็นสิ่ง “อับมงคล” เป็นข้อห้ามปฏิบัติที่แสดงถึงขอบเขตการกระทำที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมล้านนา แต่ปัจจุบัน “ซิด” กลายเป็นสิ่งที่ถูกละเลยและกลายเป็นคำสอนโบราณที่คนรุ่นใหม่ในล้านนาแทบไม่รู้จัก การกระทำที่ถือว่า “ผิดซิด” เกิดขึ้นอย่างมากมาย ตัวอย่าง เช่น กรณีโครงการพัฒนาริมฝั่งแม่น้ำปิง ซึ่งมีการถมที่ดินริมฝั่งแม่น้ำปิงและขยายลงไปแม่น้ำซึ่งการถมแม่น้ำนั้นชาวล้านนาถือว่าเป็นซิดที่ร้ายแรง กรณีการสร้างโรงแรมที่มีลักษณะเดียวกับวัด เช่น โรงแรมดาราทวี การสร้างตึกหรือที่อยู่อาศัยที่มีขนาดใหญ่กว่าวัด เป็นต้น การละเลยข้อห้ามปฏิบัติในเรื่อง “ซิด” ทำให้ความสัมพันธ์ของคนในสังคมล้านนาถูกละเมิดศักดิ์ศรีของการเป็นมนุษย์ ศักดิ์ศรีของธรรมชาติ และศักดิ์ศรีแห่งจิตวิญญาณอันศักดิ์สิทธิ์ซึ่งเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจของตนต้องเปลี่ยนแปลงไป ส่งผลให้เกิดปัญหาต่างๆ ทั้งทางด้านสังคม วัฒนธรรม และด้านสิ่งแวดล้อม ดังที่ ดวงจันทร์ อภาวัชรอุตม์ เจริญเมือง (2552: 120) ได้ให้ความคิดเห็นว่า

“เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่องซิด ถ้าหันมาดู มันเป็นกฎหมาย
จารีตที่คุมการใช้ทรัพยากร ห้ามถมสมุทรแหล่งน้ำ ห้ามถม
เพราะมันสำคัญ ขุดกระแสน้ำ ย้ายแหล่งน้ำไม่ได้ รานสีก็ไม่ได้
แล้ว ต้นไม้ใหญ่ตัดไม่ได้ ...หรือแม้แต่เอาตึ้นามาเป็นที่อยู่ ก็ซิด
อะไรอย่างนี้เมื่อเราไม่ได้ตามภูมิปัญญาดั้งเดิม เราจึงมีปัญหา”

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการละเลย “ซิด” ที่ชาวล้านนาถือเป็นข้อห้ามในการปฏิบัติได้ทำลาย
คุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวล้านนา

3) การเปลี่ยนแปลงของประเพณีล้านนา สถานภาพทางประเพณีของชาวล้านนาคับเป็น
เรื่องที่น่าเป็นห่วงอย่างยิ่ง เนื่องจากประเพณีเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในหน่วย
ของสังคมใหญ่ “วิถีชีวิตของคนที่รวมกันอยู่เป็นสังคมมีความคิดเห็นและความเชื่อถือเป็นอย่างไร
ก็อาจดูได้โดยการอนุมานจากเรื่องประเพณีของคนในสังคมนั้น ทั้งนี้ก็เพราะประเพณีที่สืบต่อกัน
มาแต่ปรัมปรา ซึ่งคนในสังคมรับเป็นมรดกมาแต่อดีต มีจารีตประเพณีเป็นต้นก็คือเรื่องวัฒนธรรม
นั่นเอง ที่ปั้นคนให้เป็นคนในท้องถิ่นนั้นให้มีลักษณะเป็นเฉพาะ ” (อนุมานราชชน. ใน สงวนโชตสุข
รัตน์, 2519) ดังนั้นประเพณีล้านนาที่เปลี่ยนแปลงไปย่อมแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของสังคม
ท้องถิ่นที่ปรับเปลี่ยนไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ ปราบฏุกการณดังกล่าวสะท้อนผลกระทบที่เกิด
จากการไม่สามารถปรับตัวให้เท่าทันกับความเปลี่ยนแปลงของผู้คนในสังคมล้านนา ตัวอย่าง เช่น

- ประเพณีเดือนยี่เป็ง และการปล่อยโคม เป็นการเปลี่ยนแปลงที่บ่งบอกถึงความไม่รู้ของ
คนต่างถิ่นและคนในท้องถิ่นที่ขาดการเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมของตนเอง เทศกาลลอยกระทงใน
ล้านนานั้นเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาอย่างช้านาน “ในเอกสารเก่าๆ เช่น ตำนานโยนก เรียก
การลอยกระทงว่า “ลอยขโมด” หรือลอยไฟ คำว่า “ยี่เป็ง” หมายถึงวันเพ็ญเดือนยี่”
การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน นอกจากชาวล้านนาส่วนใหญ่จะไม่เข้าใจจุดมุ่งหมายของการลอย
กระทง ซึ่งเดิมเป็นประเพณีของพราหมณ์ในอินเดีย เพื่อบูชาเทพเจ้าทั้ง 3 คือ พระอิศวร พระพรหม
และพระศิวะ จนในเวลาต่อมาเมื่อประเพณีนี้อยู่ในการรับรู้ของผู้คนซึ่งนับถือพระพุทธศาสนาจึงได้
มีการปรับเปลี่ยนตามความเชื่อของตน ทำให้ต่อมาในดินแดนล้านนาและดินแดนใกล้เคียงที่นับถือ
พระพุทธศาสนานำเอาวิธีการเดียวกันนี้มาเพื่อบูชาแต่พระพุทธรูปเจ้า มีการเทศน์มหาชาติ 13 กัณฑ์

ในวันขึ้น 15 ค่ำ ซึ่งใช้เวลาในการเทศน์กว่า 20 ชั่วโมงตั้งแต่เช้าจนเกือบสว่าง จึงทำให้ชาวล้านนา มีขนบในการแต่งประตูหน้าบ้านด้วยต้นกล้วย ต้นอ้อย ตลอดจนมีการจุดโคมไฟเพื่อให้แสงสว่าง แต่ชาวบ้านจะตกแต่งบ้านด้วยโคมไฟหลากสีหมุนไปมาได้ เรียกว่า “กมผัด” มีการจุด “ผางพะตีบ” หน้าบ้านและรอบๆบ้าน มีการจุดโคมลอยในเวลากลางวัน ที่เรียกว่า “โคมลอย” และจุดโคมไฟลอย “กมไฟ” ในเวลากลางคืนซึ่งปล่อยขึ้นบนท้องฟ้าเพื่อเป็นการบูชาพระจุฬามณีบนสวรรค์ ซึ่ง กมลอยและกมไฟนี้ชาวบ้านจะไม่จุดพุ่ม้าเพื่อ จะจุดตามศรัทธาวัด หรือวัดของหมู่บ้านเพียง 1-2 ลูก นอกจากนี้พิธีการลอยกระทงของชาวล้านนายังแบ่งเป็นสองอย่าง คือ ลอยกระทง และการตามประทีป ภายหลังจากที่มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวทำให้ประเพณีเดือนยี่เป็งกลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งสำเร็จ ทำให้เทศกาลลอยกระทงเป็นเทศกาลมีการจุดประทัดส่งเสียงดัง และบางครั้งเป็นอันตรายต่อทั้งคนเล่นและชาวบ้าน นอกจากนี้ยังส่งผลให้ส่วนหนึ่งของประเพณีเดือนยี่เป็ง คือการปล่อยโคมไฟ (กมไฟ) ในเวลากลางคืน กลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมที่ถูกจัดสร้างขึ้นเพื่อซื้อขายและใช้ปล่อยตามใจ ใครคิดจะปล่อยก็ปล่อย และปล่อยโดยไม่จำกัดสถานที่ งานวันเกิดก็ปล่อย งานเปิดร้านอาหารก็ปล่อย เปิดงานนิทรรศการต่างๆ ก็ปล่อย จนมีการเผยแพร่ไปยังท้องถิ่นอื่นๆ ทั่วประเทศไทย จนเกิดข่าวการห้ามปล่อยโคมไฟในบริเวณใกล้กับสนามบิน เพราะอาจส่งผลให้เกิดอุบัติเหตุเกี่ยวกับการบินทั้งที่เชียงใหม่ พิษณุโลก รวมถึงภูเก็ต ซึ่งนี่ย่อมนับได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ที่บ่งบอกให้เห็นถึงการเรียนรู้ของคนไทยที่ปราศจากการเข้าใจเกี่ยวกับ วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นอย่างแท้จริง (ธเนศวร์ เจริญเมือง, 2536: 23)

- ประเพณีปีใหม่เมือง การเปลี่ยนแปลงทางประเพณีที่เห็นเด่นชัดที่สุดนั้น คือประเพณีปีใหม่เมือง ประเพณีปีใหม่เมือง นั้นเป็นประเพณีขึ้นปีใหม่ของชาวล้านนา ซึ่งก็ตรงกับประเพณีการขึ้นปีใหม่แบบเก่าของไทย ตามแบบจันทรคติ (ก่อนจะเปลี่ยนมาสุริยคติตามแบบตะวันตกเช่นปัจจุบัน) หรือประเพณีสงกรานต์ของคนไทยภาคกลางนั่นเอง มณี พยอมยงค์ (2539: 50, 51) ได้อธิบายถึงประวัติความเป็นมาของประเพณีสงกรานต์หรือประเพณีปีใหม่เมือง ความว่า

“ประเพณีปีใหม่เมืองหรือสงกรานต์นี้ แต่เดิมนั้นเกี่ยวข้องกับ การเปลี่ยนจุลศักราชซึ่งมีขึ้นในพม่าโบราณและได้แผ่เข้ามาสู่ล้านนาไทย และไทยภาคอื่นๆ เป็นเวลานานนับพันปีมาแล้ว ดังนั้นประเพณีสงกรานต์

ของทุกปี ในวันแรกเรียกว่า วันสังขารล่อง วันที่สอง เรียกว่า วันเนา ล้านนาหรือเมืองเหนือเรียกเพี้ยนเป็นวันเนา และวันที่สาม เป็นวัน เถลิงศก หรือที่เรียกว่า วันพญาวัน ซึ่งเป็นการเปลี่ยนจุลศักราชใหม่ ซึ่งจุลศักราชนี้เป็นศักราชที่พม่าเป็นผู้เริ่มตั้งขึ้นเมื่อปีกุน พ.ศ. 1181 โดยกษัตริย์พม่าพระนามว่า “พระเจ้าแสนกระราชา” ต่อมาในรัชสมัย พระเจ้าอนุกรมหาราช แห่งอาณาจักรพุกาม พระเจ้าอนุรุทธหรือที่ เรียกกันว่า “อินธรามังช่อ” นี้เป็นกษัตริย์ที่มีอำนาจมาก ได้ยกทัพ มาปราบปรามได้แคว้นแคว้นโยนก และแคว้นไทรโยนกลุ่มแม่น้ำ เจ้าพระยา เมื่อประมาณ พ.ศ. 1576 และได้นำเอาประเพณีตรุษ สงกรานต์และการใช้จุลศักราชแบบพม่า เผยแพร่ในแคว้นที่ พระองค์ยึดได้ และใช้สืบต่อมาจนกระทั่งทุกวันนี้”

ปัจจุบันประเพณีปีใหม่เมืองของชาวล้านนาได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเป็นอย่างมาก ดังที่ ฐนศร เจริญเมือง (2536:116) ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงนี้ไว้ว่า

“การพัฒนาบ้านเมืองแบบตะวันตกมีบทบาทครอบงำประเพณีพื้นบ้าน มากขึ้น ประกอบกับท้องถิ่นไม่แข็งแกร่งพอที่จะยืนหยัดรักษาประเพณี เก่าๆ สงกรานต์ล้านนาจึงได้แปรเปลี่ยนไปการเข้ามาของคนต่างถิ่นที่ ไม่เข้าใจความหมายที่แท้จริงของการเล่นสาดน้ำ สงกรานต์ปัจจุบันจึง กลายเป็นเทศกาลชาดิสัม ที่เล่นน้ำอย่างขาดมารยาท ไม่เข้าใจถึง ความหมายและวิธีการรดน้ำแบบดั้งเดิมซึ่งต้องมีการขออนุญาต รดแต่ พองามและมีการอวยพรให้แก่กัน...”

เห็นได้ว่าการพัฒนาเมืองตามแบบตะวันตกโดยละเลยรากเหง้าและอัตลักษณ์ของตนทำ ให้การพัฒนานั้นมุ่งเพียงสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจนละเลยมิติทางสังคม และมิติด้าน สิ่งแวดล้อม การเข้ามาของคนต่างถิ่นนับเป็นปัจจัยที่สำคัญของปัญหานี้ เนื่องจากคนต่างถิ่นที่เข้า มานั้นขาดจิตสำนึกในการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น มุ่งเพียงแสวงหาผลประโยชน์ รวมทั้งคนใน ท้องถิ่นก็ขาดการอธิบายที่ดีส่งผลให้การสาดน้ำกลายเป็นสิ่งที่กระทำกันอย่างเกินขอบเขต หลาย

สิ่งหลายอย่างเปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่ควรจะเกิดขึ้น เช่น การเสพสุราจนเมินเมากระทั่งเกิดอุบัติเหตุและการทะเลาะวิวาท การฉวยโอกาสฉวยฉวยฉวย ในหน่วยราชการก็มีการเกณฑ์คนมาเดินขบวน มารดน้ำดำหัวผู้ใหญ่แบบผิดๆ เพียงเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวและเบิกเงินงบประมาณ การนำพระออกมาแห่แห่สงฆ์น่านอกอุโบสถซึ่งไม่ใช่ธรรมเนียมปฏิบัติที่แท้จริงของชาวล้านนา เป็นต้น ธเนศวร์ เจริญเมือง (2552) ได้ตั้งข้อสังเกตเพิ่มเติมเกี่ยวประเพณีสงกรานต์ล้านนาในเชียงใหม่ สรุปได้ว่า

“จนถึงเวลานี้สงกรานต์เชียงใหม่มีความหมายสำคัญ 2 อย่าง คือหนึ่ง ทำให้ประชาชนและผู้บริหารทั่วประเทศเห็นความสำคัญของประเพณีนี้ และนำไปเผยแพร่ในท้องถิ่น หลักฐานสำคัญคือคำว่าดำหัวซึ่งเป็นภาษาล้านนา เวลานี้เป็นคำที่คนไทยใช้กันทั่วทั้งประเทศ ในล้านนาไม่มีประเพณี “รดน้ำดำหัว” มีแต่ประเพณี “ดำหัว” เท่านั้น ซึ่งหมายถึงการเอาน้ำขมิ้นส้มป่อยและสิ่งของต่างๆ เช่น ผ้าเช็ดหน้า ผ้าเช็ดตัว เสื้อผ้าชิ้น มะพร้าว กล้วย ข้าวแต๋น ฯลฯ ไปกราบคารวะผู้ใหญ่จะเอาน้ำขมิ้นส้มป่อยนั้นลูบผมของตนและจะนำไป “สระเกล้าดำหัว” เพื่อเป็นสิริมงคล ประเพณีคนล้านนามีแต่ดำหัวผู้ใหญ่ ไม่มีรดน้ำที่มือ แต่เวลานี้ด้วยความไม่รู้และไม่สนใจศึกษาวัฒนธรรมของตนเอง ทำให้คนล้านนาหลายๆแห่งหันไปใช้น้ำหอมรดที่มือผู้ใหญ่ตามประเพณีของคนภาคอื่น สอง เชียงใหม่ประสบความสำเร็จเป็นผู้นำในการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยเน้นที่กระบวนการแห่และประเพณีท้องถิ่นความสำเร็จดังกล่าวทำให้จังหวัดต่างๆ หันไปใช้วิธีการเหล่านั้นเทศกาลสงกรานต์ล้านนาในปัจจุบันจึงเป็นเทศกาลปรุงแต่งที่หวังเพียงดึงดูดเงินของนักท่องเที่ยวต่างถิ่น ทำให้วันนี้สงกรานต์ล้านนาไม่ใช่สงกรานต์ของคนในท้องถิ่นแต่เป็นสงกรานต์ของคนต่างถิ่นที่เข้ามาเสพสุนทรียภาพทางวัฒนธรรมที่แปลกแยกจากวัฒนธรรมของตนเองอย่างฉาบฉวยและขาดความเข้าใจอย่างแท้จริง”

ประเพณีสงกรานต์ล้านนาจึงเป็นเพียงตัวอย่างหนึ่งของประเพณีต่างๆของชาวล้านนาที่กำลังถูกทำให้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ไม่สอดคล้องกับคุณค่าแห่งชีวิตของชาวล้านนา นั่นคือ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ไม่คำนึงถึงรากเหง้า และอัตลักษณ์ในท้องถิ่นของตน ละเลยคุณค่าทางจิตใจ และภูมิปัญญาที่แฝงอยู่ในประเพณีต่างๆ การสร้างให้ประเพณีท้องถิ่นเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมเพื่อมุ่งส่งเสริมการท่องเที่ยว การละเลยถึงคุณค่าทางจิตใจทำให้ชาวล้านนาหยาบกระด้างลงไปทุกวัน เมื่อทุกสิ่งเป็นผลประโยชน์การกระทำต่างๆจึงยึดถึงผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นหลัก การเปลี่ยนแปลงทางประเพณีในปัจจุบันจึงมิใช่การเปลี่ยนแปลงอันเป็นลักษณะของวัฒนธรรมที่มีวิถีทางเป็นพลวัตรคือมีความเปลี่ยนแปลง ซึ่งควรเป็นการเปลี่ยนแปลงในแง่ดีและความผาสุกของสังคมอย่างยั่งยืน โดยคนท้องถิ่นไม่ได้สูญเสียอัตลักษณ์ของตนเอง แต่กลับเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้ชาวล้านนาสูญเสียอัตลักษณ์ของตนเอง

- ศิลปะท้องถิ่นล้านนา กับการถูกทำลายด้วยการพัฒนา ศิลปะท้องถิ่นล้านนาได้ถูกทำลายไปอย่างมากในช่วงที่รัฐบาลสยามต้องการกลืนล้านนาให้มีความเป็นไทยแบบภาคกลาง ตั้งแต่การจัดรัฐแบบรวมศูนย์ (Centralization) ในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้น การพัฒนาเมืองตามแบบตะวันตกส่งผลให้ศิลปะ สถาปัตยกรรมท้องถิ่นต่างๆ โดยเฉพาะวัดอันเป็นสถานที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของชาวล้านนาได้รับผลกระทบเป็นอย่างมาก จนหลายๆวัดกลายเป็นวัดร้างและถูกเอกชนเข้าครอบครองที่ดิน นอกจากคนในท้องถิ่นจะละเลยแล้ว ทางภาครัฐราชการเองก็เป็นส่วนสำคัญในการทำลายศิลปะล้านนา ตัวอย่างที่ชัดเจนที่สุด คือ ตามตัวเมืองใหญ่ต่างๆ เช่น เชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน เชียงราย กำแพงเมืองเก่าและศิลปะที่บ่งบอกถึงความเคยเป็นราชอาณาจักร อาทิจาคำหลวง วังเจ้านาย ถูกทำลายไปเป็นจำนวนมาก หลายแห่งทางราชการได้ปลูกสร้างคุกคุมขังนักโทษบนพื้นที่ที่เคยเป็นพระราชวังของกษัตริย์ล้านนา เช่น ในเชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน เป็นต้น จังหวัดเชียงใหม่ เป็นตัวอย่างที่ดีที่สุดของความเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการพัฒนาอย่างขาดความรู้ความเข้าใจ และเห็นเพียงผลประโยชน์ทางธุรกิจเพียงมิติเดียวเท่านั้น พื้นที่ตัวเมืองและวัดของเชียงใหม่เกือบร้อยละกว่าวัดล้วนถูกคุกคามจากการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน โครงการต่างๆ เช่น โครงการพัฒนาพื้นที่ริมแม่น้ำปิง โครงการพืชสวนโลก โครงการเชียงใหม่ไนท์ซาฟารี ฯลฯ ที่มาจากรัฐบาลในระบบประชาธิปไตยซึ่งมักจะอ้างว่านักการเมืองทั้งหลายมาจาก

ประชาชนของประเทศ นักการเมืองคือกลุ่มคนตัวอย่างที่เข้าไปมีอำนาจเหนือประชาชนพลเมืองธรรมดา เป็นกลุ่มราชการที่เห็นแก่ผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นหลักและเป็นกลุ่มบุคคลที่ขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องต่างๆซึ่งมนุษย์พึงเข้าใจ ดังที่ วัฒนะ วัฒนาพันธุ์ (2544) ได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับโครงการพืชสวนโลก และเชียงใหม่ไนท์ซาฟารี ว่า

“โครงการพืชสวนโลก และเชียงใหม่ไนท์ซาฟารี มหาเนรมิตกรรมทั้ง สองนี้ กล่าวได้ว่าเป็นอหังการของมนุษย์ที่เบียดบังข่มเหงธรรมชาติ อย่างเหี้ยมโหด นักการเมืองผู้มีอำนาจใช้ล้านนาเป็นช่องทางในการสร้างและสนับสนุนระบอบของตน ทั้งสองโครงการแสดงถึงภูมิปัญญาล้านนา ตรงไหน เพียงใด ...ชื่อของโครงการทั้งสองก็ เช่นเดียวกันล้วนเป็นการสื่อวิถีภายนอกทั้งสิ้น หาได้มีความจริงใจที่จะเสนอการเรียนรู้เกี่ยวกับสัตว์ หรือพฤกษาของสังคม ถ้าพูดตรงๆ ก็คือโครงการที่มุ่งจะนำเงินมาใช้เท่านั้นเอง การเรียกชื่อโครงการ “ราชพฤกษ์” นั้นจะเป็นวิถีทางเดียวกับพระราชดำริ “ความพอเพียง” ได้อย่างไรเมื่อมีแต่ความระส่ำระสาย โกลาหล แออัดขัดเยียด ฉาบฉวย และสิ้นเปลืองอย่างมหาศาล ทำยที่สุดจบลงด้วยความตายของสัตว์ และพฤกษาอย่างน่าอนาจ”

นอกจากนี้การพัฒนาตามโครงการปกติต่างๆ ที่รัฐส่วนกลางผลักดันให้เกิดขึ้นตามการพัฒนาทางเศรษฐกิจอย่างไม่ลืมหูลืมตา ก็ส่งผลกระทบต่อศิลปะและสิ่งปลูกสร้างที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์มากมาย ตัวอย่างเช่น การตัดถนนชูเปอร์ไฮเวย์ ที่ส่งผลกระทบต่อพื้นที่ประวัติศาสตร์วัดเจ็ดยอด วัดเก่าแก่ที่สร้างขึ้นประมาณ พ.ศ. 1999 ในรัชสมัยพระเจ้าติโลกราช มหาราช

สร้อยดี อ่องสกุล (2539: 101-103) ได้กล่าวถึงผลกระทบจากการตัดถนนชูเปอร์ไฮเวย์ ดังนี้

ก. ความเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินบริเวณวัดเจ็ดยอดและบริเวณใกล้เคียง นับตั้งแต่โครงการตัดถนนชูเปอร์ไฮเวย์เกิดขึ้น ก็เริ่มมีนายทุนจัดสรรที่ดินขาย โดยเฉพาะบริเวณ

ด้านหลังวัดเจ็ดยอด ซึ่งเคยเป็นที่นาของชาวบ้านถูกกว้านซื้อในราคาไร่ละ 5,000 บาท พื้นที่นาแห่งหมู่บ้านจึงเปลี่ยนสภาพไปพร้อมกับชุมชนชาวนาบ้านเจ็ดยอดซึ่งได้เสื่อมสลายลง การขยายตัวของเมืองเชียงใหม่สู่หมู่บ้านเจ็ดยอด ทำให้เกิดเป็นชุมชนเมืองที่หนาแน่นขึ้นตามลำดับ ในปัจจุบันชุมชนหลังวัดเจ็ดยอด (ด้านทิศตะวันตก) เป็นชุมชนใหญ่ เกิดหมู่บ้านจัดสรร และได้ใช้ถนนข้างวัดเข้าออกหมู่บ้านเพื่อไปถนนซูเปอร์ไฮเวย์ วัดเจ็ดยอดจึงมีปริมาณรถยนต์เป็นจำนวนมากทั้งบริเวณถนนซูเปอร์ไฮเวย์ ถนนด้านใต้และด้านเหนือวัด และผลจากการตัดถนนก็ได้กินพื้นที่วัดเป็นอย่างมากส่งผลให้โบราณสถานของวัดจำนวนหนึ่ง เช่น องค์เจดีย์แก้ว มณฑปมุจลินท์ และสระมุจลินท์ ซุ้มประตูโขง กลายเป็นพื้นที่ริมถนน ซึ่งผลจากแรงสั่นสะเทือนของยานพาหนะย่อมส่งผลโดยตรงต่อการพังทลายของสิ่งก่อสร้างอายุกว่า 500 ปี หรือเก่ากว่ากรุงรัตนโกสินทร์ถึงกว่า 2-3 เท่า

ข. พื้นที่วัดเจ็ดยอดถูกบุกรุก นับตั้งแต่ พ.ศ. 2512 พื้นที่ของวัดลดลง เนื่องจากความเจริญเติบโตของชุมชนเจ็ดยอด ชาวบ้านที่ไม่มีที่อยู่จึงเข้ามาอาศัยพื้นที่วัด พื้นที่ของวัดค่อยๆ ถูกบุกรุกทุกด้าน แม่น้ำซึ่งเคยทำหน้าที่แบ่งกั้นวัดเจ็ดยอดทั้งทิศเหนือและทิศใต้หมดความหมาย เพราะผู้คนเข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่วัด จนกลายเป็นที่ของตนไปในที่สุด ในเวลาต่อมาชาวบ้านได้ขายต่อให้แก่ผู้มั่งคั่งจนกลายเป็นภัตตาคาร หอพัก โรงแรม และที่อยู่อาศัยซึ่งสร้างติดกับวัดด้านทิศใต้ จนในปัจจุบันวัดเจ็ดยอดเหลือพื้นที่เพียง 37 ไร่ จากที่ดินเดิมซึ่งมีกว่า 100 ไร่

การตัดถนนซูเปอร์ไฮเวย์ช่วงผ่านวัดเจ็ดยอดนี้ มิได้คำนึงถึงสภาพแวดล้อมทางประวัติศาสตร์ของวัดเจ็ดยอดเลย เพราะมีฉนวนั้นเจดีย์จะต้องเข้าไปอยู่ในเขตวัดด้วย แต่กลับละเลยปล่อยให้เจดีย์อยู่ในพื้นที่กรมทางหลวง และตั้งอยู่ข้างถนน และแท้จริงแล้วมีเหตุผลอะไรที่ต้องเลือกเส้นทางตัดผ่านหน้าวัดเจ็ดยอด หากเลี้ยวโดยตัดเส้นทางผ่านด้านตะวันตกของวัดเจ็ดยอดซึ่งเป็นทีนาโล่งกว้างก็ทำได้ เพราะเป็นเส้นทางที่ไม่ผ่านโบราณสถาน “วัดเจ็ดยอด” เป็นตัวอย่างหนึ่งของการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน รวมถึงการละเลยพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ให้ถูกทำลายอย่างถูกกฎหมาย วัดที่มีความสำคัญเป็นสถานที่ทำสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ 8 ของโลก และเป็นครั้งแรกในดินแดนสุวรรณภูมิ เป็นวัดแรกในประเทศไทยที่มีการจำลองเอาสถานที่สำคัญอันเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า 7 สถานที่ หรือ “สัตตมหาสถาน” ซึ่งหมายถึงสถานที่ 7 แห่งที่พระพุทธเจ้า

ประทับเสวยวิมุตติสุขก่อนเสด็จประกาศพระพุทธศาสนา เป็นวัดที่บ่งบอกถึงความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาที่เจริญถึงขีดสุดเป็นยุคทองของล้านนา กลับถูกทำลายด้วยความไร้เดียงสาของการพัฒนา

- ล้านนากับการถูกทำให้เป็นสินค้าทางวัฒนธรรม การเป็นเมืองท่องเที่ยวทำให้จังหวัดที่เคยเป็นอดีตรัฐล้านนาทั้งหมดกลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมอย่างดี ไม่เพียงแต่ศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณีที่ถูกทำให้เป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวเท่านั้น แม้แต่กลุ่มคนท้องถิ่นทั้งคนเมือง และกลุ่มชนเผ่าต่างๆ ล้วนถูกทำให้กลายเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยว ตัวอย่างที่ชัดเจน คือกลุ่มชนเผ่าซึ่งมักถูกพาตัวไปออกงานโชว์ หรือถูกนำไปขายของตามตลาดหรือถนนคนเดิน เช่น ชาวกะเหรี่ยงคอยาว ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งกลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมอย่างสมบูรณ์ วิถีชีวิต ความแปลกประหลาด ทำให้มีนักท่องเที่ยวและบริษัททัวร์ต้องจัดให้มีโปรแกรมการท่องเที่ยวหมู่บ้านกะเหรี่ยงคอยาว ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวนั้นนอกจากจะไม่ได้สนใจถึงวัฒนธรรมและความเป็นกะเหรี่ยงคอยาวแล้ว ยังเป็นการสร้างวัฒนธรรมที่ฉาบฉวยให้กับชาวกะเหรี่ยง ในกรณีของคนเมื่อนั้น ในอดีตปรากฏการณ์ “ดอกคำใต้” ที่ปรากฏขึ้นในห้วงเวลาที่มีการพัฒนาเมืองภาคเหนือให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เกิดธุรกิจสถานเริงรมย์ เมื่อเงินถูกทำให้เป็นสิ่งมีค่าทางสังคมตามกระแสวัตถุนิยมและบริโภคนิยม ทำให้หญิงสาวชาวเขาและชาวล้านนาในยุคสมัยหนึ่งต้องหันเหชีวิตของตนไปเป็นโสเภณี จนกลายเป็นสินค้ามนุษย์ที่มีความต้องการในทั่วทุกภาคของประเทศ และมีการส่งออกไปต่างประเทศ ทำให้ในระยะต่อมาภาคเหนือของประเทศไทยได้กลายเป็นภาคที่มีผู้ติดเชื้อและเสียชีวิตจากโรคเอดส์ (HIV) มากที่สุด ถึงแม้ในปัจจุบันจำนวนของผู้ที่ติดเชื้อจะลดลงและหญิงสาวได้รับการศึกษามากยิ่งขึ้นจนสามารถมีชีวิตที่ดีได้โดยไม่ต้องไปขายบริการทางเพศ แต่ในเมืองท่องเที่ยวหรือย่านธุรกิจ เช่น ตัวเมืองเชียงใหม่ อำเภอแม่สาย สิ่งเหล่านี้คงเป็นปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน (ธเนศวร์ เจริญเมือง, 2551)

2. ด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมล้านนาไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวล้านนาเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอีกด้วย พื้นที่ป่าของภาคเหนือลดลงอย่างรวดเร็ว การบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อทำบ้านพักตากอากาศ การลักลอบตัดไม้ยังคงเกิดขึ้นอยู่เป็นประจำ

สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบจากการพัฒนาที่ละเลยมิติทางด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ การมองธรรมชาติเป็นเพียงทรัพยากรที่ต้องถูกนำมาใช้เพื่อพัฒนาความเป็นอยู่ของมนุษย์ จำนวนพื้นที่ป่าในปัจจุบันสะท้อนถึงพื้นที่อาศัยของสัตว์ป่าซึ่งลดลงเป็นจำนวนมากส่งผลให้จำนวนสัตว์ป่าและพรรณพืชของล้านนาลดจำนวนลงตามลำดับ การเพิ่มจำนวนประชากรส่งผลให้เกิดการใช้ทรัพยากรเพิ่มมากขึ้น การพัฒนาเขตนิคมอุตสาหกรรมจากการสนับสนุนและส่งเสริมของรัฐบาล เช่น นิคมอุตสาหกรรมลำพูน นิคมอุตสาหกรรมเชียงใหม่ แม้จะสร้างงานให้กับผู้คนแต่ก็เกิดผลกระทบอย่างใหญ่หลวงต่อสภาพของสิ่งแวดล้อม ปัญหามลพิษในอากาศ

ดวงจันทร์ อาภาวัชรุตม์ เจริญเมือง (2548) ได้ทำวิจัยเรื่อง “เมืองยั่งยืนในเชียงใหม่ แนวคิดและประสบการณ์ของเมืองในหุบเขา” ผลจากการศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสิ่งแวดล้อม พบว่า การพัฒนาของเมืองเชียงใหม่ที่ผ่านมา เป็นการพัฒนาที่ละเลยมิติทางสังคมและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาประเทศมุ่งสนใจเพียงตัวเลขเศรษฐกิจ ความเลื่อมใสศรัทธาแนวคิดเทคโนโลยีสมัยใหม่ทำให้ดูถูกและละทิ้งภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้ปัจจุบันสังคมเชียงใหม่เกิดปัญหาต่างๆ มากขึ้น เช่น กรณีการละเมิดกฎแห่ง “ซัด” ส่งผลกระทบให้เกิดน้ำท่วมอย่างรุนแรง ปัญหาคุณภาพอากาศต่ำกว่าระดับมาตรฐาน อยู่ในระดับที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ จำนวนผู้ป่วยด้วยโรคทางเดินหายใจ โรคหัวใจ โรคมะเร็งปอดอยู่ในอัตราสูงจนน่าเป็นห่วง จำนวนป่าไม้ของเชียงใหม่กำลังลดลงอย่างน่าเป็นห่วงในขณะที่การบุกรุกพื้นที่ป่าเพิ่มสูงขึ้น เช่น การลากล้ำป่าต้นน้ำแม่น้ำปิงเพื่อทำสวนส้ม การลักลอบค้าไม้และของป่า เป็นต้น ปัญหาการขยายผังเมืองเชียงใหม่อย่างไร้ทิศทาง นอกจากนี้ยังมีโครงการขนาดใหญ่ที่ไม่มีอยู่ในแผนและไม่ได้ศึกษาถึงผลกระทบด้านต่างๆ อย่างรอบคอบเป็นจำนวนมาก สร้างความเสียหายและความขัดแย้งในสังคม แม้จะมีองค์กรภาคประชาชนจำนวนหนึ่งที่มีบทบาทในการปกป้องเมืองเชียงใหม่แต่ประชาชนจำนวนมากยังไม่ใช้พลเมืองที่เข้มแข็งที่จะช่วยผลักดันให้เชียงใหม่ดำเนินต่อไปอย่างยั่งยืน สิ่งเหล่านี้ล้วนทำให้เชียงใหม่ห่างไกลจากความเป็นเมืองที่ยั่งยืน

งานวิจัยดังกล่าววนอกสะท้อนถึงความไม่ยั่งยืนของเมืองเชียงใหม่ซึ่งเป็นเมืองที่ได้รับการพัฒนาสูงสุดของล้านนา แต่สิ่งที่เกิดขึ้นในเชียงใหม่ได้สะท้อนภาพที่กำลังเกิดขึ้นในจังหวัดอื่นๆ

เช่น ในลำปาง เกิดปัญหา แม่น้ำวังต้นเขิน มีการทำลายป่าต้นน้ำ ปัญหาฝุ่นละอองในหน้าร้อนจากการระเบิดภูเขาเพื่อนำวัตถุดิบมาทำเครื่องเซรามิก ปัญหาของแหล่งน้ำ และสภาพอากาศในอำเภอแม่เกาะที่เป็นผลมาจากการรั่วไหลของสารซัลเฟอร์ไดออกไซด์ในกระบวนการผลิตถ่านหินเพื่อทำไฟฟ้า, ในแม่ฮ่องสอน เกิดการลักลอบตัดป่าไม้อย่างหนัก พื้นที่ป่าถูกบุกรุกเพื่อทำเป็นรีสอร์ตและสถานที่ตากอากาศ การบุกเบิกพื้นที่สำหรับรองรับนักท่องเที่ยว เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้ล้วนเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมในทุกที่ของพื้นที่ล้านนา สิ่งสำคัญคือปัญหาต่างๆ มิได้มีผลกระทบแค่คนล้านนาหรือเฉพาะภาคเหนือของประเทศแต่ย่อมส่งผลกระทบต่อคนไทยทั้งประเทศ พื้นฐานทางทรัพยากรของล้านนานั้นถือเป็นทรัพยากรพื้นฐานสำคัญต่อการดำรงชีวิตอยู่ของคนทั้งประเทศ ตัวอย่างที่ชัดเจนได้แก่ การเป็นป่าต้นน้ำของแม่น้ำ ปิง วัง ยม น่าน อันเป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำเจ้าพระยา ย่อมส่งผลกระทบต่อคนภาคกลางและกรุงเทพฯ หากป่าต้นน้ำของล้านนาถูกทำลายย่อมส่งผลกระทบต่อระดับน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาที่สำคัญจะยิ่งซ้ำเติมผลกระทบจากปัญหาภาวะโลกร้อนมากขึ้นตามไปด้วย

3. ด้านเศรษฐกิจ

พื้นที่วัฒนธรรมล้านนาได้ถูกทำให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวด้วยต้นทุนทางทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงาม และต้นทุนทางวัฒนธรรมที่หลากหลายแปลกตาสำหรับนักท่องเที่ยวได้ส่งผลให้รัฐบาลส่งเสริมการท่องเที่ยวในภาคเหนือมาอย่างยาวนาน นอกจากนี้ภาคเหนือยังกลายเป็นแหล่งเพาะปลูกพืชการเกษตรที่สำคัญ อาทิ พืชเมืองหนาว อ้อย ข้าวโพด ซึ่งส่งเสริมให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าปลูกพืชเชิงเดี่ยวมากขึ้น รวมถึงการขยายแหล่งนิคมอุตสาหกรรมสู่ภาคเหนือ ถึงแม้จะเป็นการสร้างงานให้กับคนในพื้นที่มากขึ้นแต่นำมาซึ่งการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ

ปัญหาเหล่านี้ล้วนมีพัฒนาการที่สัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจ และการจัดการธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งตั้งแต่ยุคล่าอาณานิคม เป็นต้นมา โดยเฉพาะเมื่อสังคมมนุษย์ก้าวเข้าสู่สมัยโลกาภิวัตน์เต็มขั้นโลกในยุคศตวรรษที่ 21 ซึ่งกำลังดำเนินอยู่ในปัจจุบันจึงเป็นช่วงเวลาที่ทำนายอย่างยิ่งสำหรับผู้คนในดินแดนวัฒนธรรมล้านนา โดยเฉพาะเยาวชนคนรุ่นต่อไปที่ต้องเผชิญกับวิกฤตปัญหาทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ

และสิ่งแวดลอม โดยเฉพาะปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ได้กลายมาเป็นปัญหาใหญ่ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่
 ทั่วโลกทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งกลไกทางการศึกษาต้องเข้ามามีบทบาทในการคลี่คลายและ
 เสริมสร้างการพัฒนาเยาวชนรุ่นปัจจุบันให้กลายเป็นมนุษย์ยุคใหม่ที่พร้อมจะอยู่และร่วม
 สร้างสรรค์ในสังคมที่ยั่งยืนไปด้วยกันกับเพื่อนมนุษย์ทั่วโลก

ตอนที่ 2 พลเมืองยุคใหม่ในโลกศตวรรษที่ 21 เพื่อสังคมที่ยั่งยืน

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับคำว่าพลเมือง

คำว่า “พลเมือง” (Citizen) และ “ความเป็นพลเมือง” (Citizenship) นั้นเกิดขึ้นพร้อมกับการ
 การถือกำเนิดขึ้นของระบบการเมืองของชาติตะวันตก โดยเฉพาะความเป็นพลเมืองของชาตินั้น
 เป็นคุณลักษณะเฉพาะของแนวคิดทางการเมืองแบบตะวันตกมาตั้งแต่ในสมัยกรีกได้ริเริ่มการ
 ปกครองแบบประชาธิปไตย (Turner, 1993: Preface)

Hill (1994: 10, 11 อ้างถึงใน ธเนศวร์ เจริญเมือง, 2551: 1) ได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับ
 พลเมืองของอริสโตเติล ซึ่งเป็นนักปราชญ์ร่วมสมัยของกรีกในขณะนั้น ความว่า

“สำหรับอริสโตเติล การเกิดมาเป็นคน ก็เท่ากับเรื่องของการเมืองอยู่
 แล้ว ในเล่ม 3 ของหนังสือ *Politics* ของเขา อริสโตเติลเห็นว่าการ
 เป็นพลเมืองก็คือการเข้าร่วมหรือการเป็นสมาชิกของชุมชน
 การเมือง (Polis)... คือการเข้าไปจัดการและดูแลเรื่องอำนาจและ
 ปกป้องชุมชนการเมืองนั้น การเป็นพลเมืองเป็นเรื่องของการลงมือ
 ทำ เป็นชีวิตที่ต้องมีคุณธรรม...”

ธเนศวร์ เจริญเมือง (2551: 3) ได้อธิบายความหมายและพัฒนาการของคำว่า “พลเมือง”
 ในสมัยกรีกเป็นต้นมาว่ามีข้อสังเกตอยู่ 4 ประเด็น กล่าวคือ

ประเด็นที่ 1 คำว่าพลเมือง เป็นคำที่อยู่คู่กับคำว่า ชุมชนการเมือง ที่กรีกเรียกว่า Polis
 และคนในปัจจุบันเรียกว่า รัฐ (State) พลเมืองจึงเป็นสมาชิกของชุมชนการเมืองหรือรัฐ ซึ่ง
 หมายความว่า ความเป็นพลเมืองก็คือการเข้าร่วมส่วนในชุมชนการเมือง กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ไม่
 มีพลเมืองก็ไม่มีรัฐ

ประเด็นที่ 2 ความเป็นพลเมืองต้องมีการแสดงออกโดยการมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะ
 ซึ่งในสมัยกรีกยุคประชาธิปไตยนั้น พลเมืองมีสิทธิ (Rights) และหน้าที่ หรือความรับผิดชอบที่ต้อง

มีต่อรัฐ (Obligations) ดังนั้นคำว่าพลเมืองจึงต้องมาพร้อมกับคำว่า สิทธิ และหน้าที่ ตามขอบเขตของบทบัญญัติหรือรัฐธรรมนูญแห่งรัฐ

ประเด็นที่ 3 พลเมืองจะต้องมีคุณธรรมจึงจะเป็นพลเมืองที่สมบูรณ์ โดยเฉพาะพลเมืองที่สมบูรณ์ในทัศนะของเพลโตนั้นมิใช่สิ่งที่จะเกิดขึ้นๆได้เอง หากแต่เป็นเรื่องของการปลูกฝัง หรือที่เรียกว่าการศึกษาเพื่อให้เกิดคุณธรรม สิ่งสำคัญคือ คนที่จะเป็นพลเมืองได้ต้องมีมุมมองและทัศนคติความอยากที่จะเป็นพลเมืองที่สมบูรณ์

ประเด็นที่ 4 การเป็นพลเมืองที่สมบูรณ์จำต้องเรียนรู้วิธีการเป็นผู้ปกครอง (Ruler) และวิธีการเป็นผู้ถูกปกครอง (Ruled) เพราะพลเมืองทุกคนล้วนมีโอกาสที่จะเป็นทั้งผู้ปกครองและผู้ถูกปกครองได้ตามกระแสของความเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะความเป็นพลเมืองนั้นจะเปลี่ยนแปลงไปตามความเป็นไปของรัฐ กล่าวคือเมื่อกกรีกต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจจักรวรรดิโรมัน ความเป็นพลเมืองของกรีกก็เปลี่ยนแปลงไป ความเป็นพลเมืองถูกทำให้กลายเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งทางการปกครองและการควบคุมผู้คนให้อยู่ในความสงบ บทบาทของพลเมืองกรีกในยุคประชาธิปไตยในอดีตจึงเปลี่ยนแปลงไปภายใต้การกำหนดใหม่ของอำนาจรัฐที่เหนือกว่า บทบาทของพลเมืองลดลง พลเมืองกลายเป็นเพียงสมาชิกของรัฐที่ปกครองด้วยระบบกฎหมาย (Rule of law) และเปลี่ยนแปลงภายใต้บริบทของสังคมและสถานการณ์ของโลก เช่น ภายใต้ยุคการครอบงำของศาสนจักร ยุคสงครามเย็น ยุคหลังสงครามเย็นและความเฟื่องฟูของระบอบทุนนิยมเสรี จนกระทั่งถึงปัจจุบัน ภายใต้บริบทความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวความเป็นพลเมืองจึงมีสิทธิ หน้าที่ และการแสดงออกที่เปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ของรัฐ

ดังนั้นจากข้อสังเกตทั้งหมดจึงสามารถกล่าวได้ว่าความเป็นพลเมืองเป็นแนวคิดของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนที่มีต่อรัฐ ถือกำเนิดขึ้นมาพร้อมกับแนวคิดการปกครองแบบประชาธิปไตยนับตั้งแต่ในสมัยกรีก ความเป็นพลเมืองจึงยึดโยงอยู่กับสิทธิและหน้าที่ของประชาชนที่สามารถแสดงออกได้ในแต่ละรัฐ รวมทั้งความเป็นพลเมืองนั้นย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามทิศทางของรัฐ รวมทั้งกระแสสังคม และความเปลี่ยนแปลงของโลกย่อมส่งผลกระทบต่อความเป็นพลเมืองของรัฐ

สำหรับประเทศไทยแนวคิดเรื่องพลเมืองของรัฐนั้นหากยึดในหลักการแบบตะวันตก บทบาทและความเป็นพลเมืองของไทยนั้นคงจะชัดเจนขึ้นนับตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา แต่หากกล่าวในเชิงของความผูกพันที่ประชากรจะมีหน้าที่ต่อรัฐหรือฝ่ายปกครอง คงต้องย้อนกลับไปตั้งแต่เริ่มมีระบบการเมืองปกครองขึ้นในภูมิภาคผืนแผ่นดินอุษาคเนย์ ซึ่งความผูกพันดังกล่าวที่

เห็นได้เด่นชัด คือ การมีส่วนร่วมในการผลิตพืชผลการเกษตร การเป็นพลทหารในการต่อสู้ในการปกป้องและขยายอำนาจของรัฐ ซึ่งเราจะเห็นส่วนที่คล้ายคลึงกันของความเป็นพลเมืองทั้งตามแนวคิดตะวันตก และในดินแดนอุษาคเนย์ นับแต่อดีตเป็นต้นมา คือ พลเมืองมักเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ประชากรมีต่ออำนาจรัฐโดยผ่านสิทธิและหน้าที่

2.2 ความหมายของความเป็นพลเมืองไทย

“พลเมือง” ตามความหมายของพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2542 ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ประชาชน, ราษฎร, ชาวประเทศ” หากพิจารณาจากความหมายดังกล่าว โดยเฉพาะความหมายที่ว่า “ชาวประเทศ” ย่อมแสดงให้เห็นว่าพลเมืองของไทยนั้นยึดถือสัญชาติเป็นเกณฑ์หลักในการแบ่งการเป็นพลเมืองของประเทศไทย ดังนั้นสิทธิและหน้าที่ของประเทศไทย จึงจะถูกกำหนดโดยการมีสัญชาติไทย ผู้ที่มีสัญชาติไทยเท่านั้นจึงจะมีสิทธิตามรัฐธรรมนูญ หากพิจารณาในแง่ดังกล่าวแล้วผู้ที่อยู่ในประเทศไทยแต่ไม่มีสัญชาติไทย อันได้แก่ กลุ่มชนเผ่าตามชายขอบของประเทศ ผู้ลี้ภัย และแรงงานข้ามชาติ ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากผู้คนเหล่านี้ไม่มีสิทธิพลเมืองในทางกฎหมาย แต่ในสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะในแง่ของการศึกษาของเด็ก ตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child) ที่ประเทศไทยได้เข้าเป็นหนึ่งในภาคีความร่วมมือกับนานาประเทศ ทำให้เด็กที่ไร้สัญชาติเหล่านี้มีสิทธิที่จะได้รับการศึกษา ดังนั้นการให้การศึกษาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่ดีให้แก่เยาวชนที่จะเติบโตขึ้นเป็นพลเมืองจึงเป็นเรื่องสำคัญและไม่ควรละเลยแม้กับเยาวชนผู้ที่ยังไม่ได้รับสัญชาติ

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (2547: 42) ได้ให้ความหมายของพลเมืองไทย ไว้ดังนี้

“พลเมืองไทย หมายถึง บุคคลที่มีความเป็นไทย (ศิลปวิทยา ธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อถือและความคิดจิตใจที่จะสามัคคีกันอยู่เป็นปึกแผ่น) อยู่ในตนเองและสามารถที่จะถ่ายทอดความเป็นไทยสืบต่อไปยังสู่คนรุ่นหลังได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม”

และยังได้อธิบายถึงความหมายของความเป็นพลเมืองไทยไว้ว่า

“ความเป็นพลเมืองไทย หมายถึง การนำความเป็นไทย มาใช้ให้เกิดประโยชน์ รวมทั้งการคิดค้น ปรับปรุงหรือดัดแปลงความ

เป็นไทยให้เข้ากันได้กับสภาพการณ์ที่เป็นอยู่จริงทั้งทางเศรษฐกิจสังคมและการเมือง”

จากนิยามดังกล่าวย่อมชี้ให้เห็นถึง หัวใจของ “ความเป็นพลเมืองไทย” ว่าไม่ได้ขึ้นอยู่กับมิติทางเชื้อชาติ หากแต่ความเป็นพลเมืองไทยนั้น ยึดโยงอยู่กับมิติทางความคิด จิตใจ และวัฒนธรรม ซึ่งเมื่อพิจารณาในนิยามดังกล่าว จะพบว่า พลเมืองไทย หรือความเป็นพลเมืองไทยนั้น ไม่ใช่สิ่งที่อยู่มั่นคงโดยปราศจากการเปลี่ยนแปลง หากแต่ความเป็นไทยนั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมซึ่งมีความพลวัต ซึ่งสิ่งสำคัญที่ทำให้พลเมืองไทย หรือความเป็นไทยยังคงอยู่ได้ คือการคงไว้ซึ่งรากเหง้าทางอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และการรู้จักคิดค้น ปรับปรุงหรือดัดแปลงความเป็นไทยให้เข้ากันได้กับสภาพการณ์ที่เป็นอยู่จริงทั้งทางเศรษฐกิจสังคมและการเมือง เพื่อสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของโลก โดยเฉพาะสิ่งสำคัญคือการสืบต่อ และประยุกต์วัฒนธรรม ภูมิปัญญาของชาติให้กับพลเมืองรุ่นต่อไป

2.3 พลเมืองที่พึงประสงค์ในบริบทของไทย

การศึกษาในฐานะที่เป็นเครื่องมือในสำหรับการพัฒนาพลเมืองที่พึงประสงค์ให้แก่สังคม มาตั้งแต่ยุคแรกเริ่มของการศึกษาระบบโรงเรียน การศึกษาจึงเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่งในการสร้างสรรค์พลเมือง ดังความที่ปรากฏในแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (อ้างถึงใน ศักดิ์ชัย นิรัญทวิ, 2546: 1) ที่ทรงพระราชทานไปยังเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว. เปีย มาลากุล) ผู้ทำหน้าที่รับผิดชอบกระทรวงธรรมการในยุคนั้น ตอนหนึ่งว่า

“ข้าไม่ต้องการนักเรียนตัวอย่างที่สอบไล่ได้คะแนนเกียรตินิยมทุกๆ ครั้ง ไม่ต้องการตำราที่เดินได้ ข้าอยากได้ยุวชนที่เป็นสุภาพบุรุษ ชื่อสัตย์ สุจริต มีนิสัยใจคอดี ข้าจะไม่โศกเศร้าเลย ถ้าเจ้ามารายงาน ว่า เด็กคนหนึ่งเขียนหนังสือไม่คล่อง คิดเลขช้อนไม่เป็น และไม่รู้จักราชการนิด ถ้าข้ารู้ว่าเด็กคนนั้นได้ศึกษาพอที่จะรู้ว่าเป็นลูกผู้ชายคืออะไร และชี้แยะคืออะไร ข้าไม่อยากจะยิน “คนฉลาด” บ่นอีกว่า “ปัญญาท่วมหัวเอาตัวไม่รอด” สิ่งที่ต้องการในโรงเรียนมหาดเล็กหลวงคือ ให้การศึกษาเป็นเครื่องทำให้เด็กยุวชนที่นารักเป็นพลเมืองดี ไม่ใช่ทำลายบุคลิกเสียหมด โดยบรรทุกระบบต่างๆ ลงไป”

จากพระราชดำรัสดังกล่าวได้สะท้อนถึงคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่พระองค์ท่านทรงเน้นย้ำให้เห็นว่าสิ่งที่สำคัญที่เด็กและ

เยาวชนควรได้รับจากการศึกษา นอกจากความรู้ สิ่งที่พระองค์ทรงเห็นว่าสำคัญยิ่งกว่าความรู้ก็คือ คุณธรรม จริยธรรม และการนำความรู้ความดีไปใช้ได้จริงในสังคม ดังตอนหนึ่งของพระราชดำรัสข้างต้นที่ว่า “ไม่ต้องการตำราที่เดินได้”

สอดคล้องกับพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ที่ทรงพระราชทานแก่ครูโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามภาคใต้ เมื่อวันที่ 6 กันยายน 2518 ความว่า

“...วิชาการต่างๆ และความเป็นพลเมืองดี ที่สั่งสอนอบรมในโรงเรียนนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งสำหรับนักเรียน ถ้าโรงเรียนฝึกหัดสั่งสอนวิชาการได้ดี ฝึกหัดให้รู้จักหน้าที่และความเป็นพลเมืองดีให้ได้ผลจริงๆ พร้อมทั้งอบรมให้เลื่อมใสเข้าใจศาสนาด้วย ก็นับว่าให้การศึกษแก่เยาวชนอย่างครบถ้วน ซึ่งจะได้ผลดีแก่เยาวชนของเราอย่างมาก...”

จากพระบรมราโชวาทนอกจากความเป็นพลเมืองดีจะเป็นสิ่งที่ต้องได้รับการปลูกฝังจากโรงเรียน จากระบบการศึกษา แล้วข้อน่าสังเกตประการหนึ่งคือในพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ความรู้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของพลเมืองแต่ไม่ใช่ทั้งหมด ความรู้เป็นเพียงทำให้การปฏิบัติในหน้าที่และความเป็นพลเมืองดีนั้นชัดเจนขึ้น เป็นเพียงส่วนประกอบในความคิด หน้าที่และความเป็นพลเมืองดี 2 สิ่งนี้หากพิจารณาจากประโยค “ฝึกหัดให้รู้จักหน้าที่และความเป็นพลเมืองดี” ซึ่งในที่นี้นั้นย่อมหมายถึงหน้าที่และสิทธิอันพึงกระทำตามวิถีทางแห่งประชาธิปไตย “ให้ได้ผลจริงๆ” คือสามารถนำไปใช้ได้ในทุกบริบทสังคม แม้แต่คนที่ไม่ได้รับสัญชาติไม่มีสัญชาติหากแต่คิดดีทำดีทำเพื่อสังคมจริงๆ ย่อมเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ รวมทั้งประโยคที่ว่า “อบรมให้เลื่อมใสเข้าใจศาสนา” ประโยคนี้แสดงให้เห็นชัดเจนว่าการเข้าใจเข้าถึงศาสนานี้ก็เพื่อให้พลเมืองนั้นประกอบไปด้วยศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และแนวคิดที่ตั้งมั่นอยู่ในการกระทำดี สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นแนวทางในการหล่อหลอมให้เยาวชนเป็นพลเมืองที่ดีของทุกระดับบริบทสังคม

แนวพระราชดำริขององค์พระมหากษัตริย์ทั้ง 2 พระองค์ นั้นได้ปรากฏเป็นรูปธรรมชัดเจนที่สุด เมื่อหลักคิดดังกล่าวยังได้แฝงอยู่ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ซึ่งเป็นพระราชบัญญัติการศึกษาที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ซึ่งในหมวดที่ 1 มาตรา 6 ได้ระบุชัดเจนว่า

“การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มี

จริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข”

อีกทั้งในมาตรา 7 ของพระราชบัญญัติดังกล่าวนี้ยังได้อธิบายการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ต้องมุ่งเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดจิตสำนึก และคุณลักษณะดังนี้

“ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง”

ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วจะพบว่าสิ่งที่ระบุไว้ในมาตรานี้ล้วนแล้วแต่เป็นคุณลักษณะของพลเมืองดีและพึงประสงค์ของประเทศไทย นอกจากนี้ยังได้มีนักการศึกษา ผู้เชี่ยวชาญ รวมทั้งหน่วยงานต่างๆ ได้ศึกษาวิจัยและให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะพลเมืองดี อาทิ

วลัย พานิช (2542: 226-235) ได้วิเคราะห์ถึงลักษณะของพลเมืองดี ไว้ดังนี้

1. ความเป็นพลเมืองดีด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะพื้นฐาน ประกอบด้วย
  - รู้ เข้าใจ และรับผิดชอบในฐานะสมาชิกของสังคม
  - รู้เข้าใจสนใจกิจกรรมต่างๆ ของสังคมและโลก
  - รู้และมีทักษะกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผลในการตัดสินใจโดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์และธรรมะ แก้ปัญหาของสังคม เศรษฐกิจและเทคโนโลยี
  - ใฝ่หาความรู้และมีทักษะอันจำเป็นต่อการดำรงชีวิต
  - มีความรู้และทักษะในวิชาสามัญ วิชาเฉพาะด้าน วิทยาการและเทคโนโลยี

- ดำรงชีวิตบนพื้นฐานแห่งคุณธรรม
- มีระเบียบวินัย
- ซื่อสัตย์
- ยุติธรรม
- ประหยัด
- พึ่งตนเองได้
- ไม่เบียดเบียน
- เลือกรับวิทยาการและวัฒนธรรมจากภายนอก
- มีความคิดริเริ่ม
- อุดทน
- มีความกล้าทางจริยธรรม
- แก้ปัญหาและประเมิณผลได้
- มีมนุษยสัมพันธ์ในระหว่างสมาชิกในครอบครัว ชุมชน ทั้งสังคมภายในประเทศและในโลก

2. มีความเป็นพลเมืองดีด้านการเมืองการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ประกอบด้วย

- รู้ เข้าใจ และรับผิดชอบในสิทธิของตนตามระบอบประชาธิปไตย
- รู้และเข้าใจกฎหมายต่างๆ ของบ้านเมือง
- รักษาความมั่นคงของชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์
- รู้ เข้าใจปัญหาต่างๆ และหาแนวทางแก้ไขในทางการเมืองการปกครอง
- ตระหนักในคุณค่าการใช้สิทธิเสรีภาพบนรากฐานแห่งกฎหมาย จริยธรรม และศาสนา

3. มีความเป็นพลเมืองดีด้านสังคมและวัฒนธรรม ประกอบด้วย

- มีความสำนึกในความเป็นไทย
- รักและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม

- อารงรักษาไว้ซึ่งสัญลักษณ์ และวัฒนธรรมไทย
- ภูมิใจในผลงานอันดีเด่นของประเทศไทย
- รับผิดชอบต่อการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- ทำประโยชน์ให้สังคมตามบทบาทหน้าที่
- เห็นคุณค่าในวิทยาการศิลปวัฒนธรรม
- เทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

4. มีความเป็นพลเมืองดีด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย

- รู้ และเข้าใจในพื้นฐานทางเศรษฐกิจและพัฒนาประเทศ
- เห็นคุณค่าของการรักษาทรัพยากรสิ่งแวดล้อม
- นิยมใช้ผลผลิตของไทย
- รู้และเข้าใจปัญหาด้านเศรษฐกิจและหาแนวทางแก้ไขปัญหา

ศักดิ์ชัย นิรัญทวิ (2548: 95, 96) ได้นำเสนอคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของความเป็นพลเมืองของเยาวชนไทยว่าควรมีคุณลักษณะใน 3 มิติ ไว้ดังนี้

1. ด้านความรู้ความเข้าใจ

- 1.1 มีความรู้ความเข้าใจหลักและระเบียบการปกครองประเทศในระดับประเทศ และระดับท้องถิ่น
- 1.2 มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องสิทธิ หน้าที่ของตนเองและผู้อื่น
- 1.3 มีความรู้ความเข้าใจในความเกี่ยวโยงกันของสถานภาพของผู้คนกลุ่มต่างในสังคมเชิงซ้อน
- 1.4 มีความรู้ความเข้าใจในการเมืองการปกครองในมิติสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน และการเมืองภาคประชาชน เข้าใจเรื่องของสิทธิชุมชน ทูทางสังคมอันหลากหลาย
- 1.5 มีความรู้ความคิดเท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมทั้งในระดับประเทศและระดับโลกที่อาจมีส่วนเกี่ยวข้องกับประเทศไทย
- 1.6 มีความรู้ความสามารถในเทคโนโลยีสมัยใหม่ วิถีชีวิตอย่างใหม่ตามควรแก่วิชาชีพของตน

2. ด้านความคิดเห็น /เจตคติ

2.1 มีเจตคติที่ดีต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองอันเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

2.2 มีเจตคติที่ดีต่อการอยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร

2.3 เป็นผู้มีความคิดต่อเหตุการณ์บ้านเมือง

2.4 เห็นคุณค่าของวัฒนธรรม วิถีชีวิตและค่านิยมของไทย

2.5 เห็นคุณค่า และผดุงความเป็นชาติร่วมกับผู้อื่น

2.6 มีความคิดเห็นที่ทันสมัย

3. ด้านการปฏิบัติตน

3.1 ปฏิบัติตนให้ถูกต้องสอดคล้องกับกฎหมาย กฎศีลธรรม และกฎกติกาของชุมชนท้องถิ่น ประเทศชาติ

3.2 ปฏิบัติตนตามหลักสิทธิหน้าที่ของพลเมือง

3.3 ปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น

3.4 มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็นเรื่องของการจรรโลงความถูกต้อง ความเป็นระเบียบ ความดีงามของสังคม

2.4 พลเมืองยุคใหม่ในโลกศตวรรษที่ 21 สังคมที่ยั่งยืน

ในงานวิจัยนานาชาติเรื่อง Citizenship Education Policy Study วลัย พานิช (2549: 124,125) ได้สรุปคุณลักษณะของพลเมืองดีในศตวรรษที่ 21 ดังนี้

1. มีความสามารถในการมองปัญหาและหาแนวทางที่จะแก้ปัญหาในฐานะสมาชิกของสังคมโลก
2. มีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และรู้จักรับผิดชอบต่อบทบาทและหน้าที่ของตนในสังคม
3. มีความสามารถที่จะเข้าใจ ยอมรับ รู้จักคุณค่า และอดทน ใจกว้าง ต่อวัฒนธรรมที่มีความแตกต่าง
4. มีสมรรถภาพในการคิดอย่างมีวิจารณญาณและวิธีคิดอย่างเป็นระบบ
5. มีความตั้งใจที่จะแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธี
6. มีความตั้งใจในการที่จะปรับเปลี่ยนการดำเนินชีวิต และลักษณะนิสัยในการบริโภคส่วนตนเพื่อพิทักษ์สิ่งแวดล้อม

7. เป็นผู้มีความรู้สึกรักเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนและต่อสู้ในเรื่องสิทธิมนุษยชน (เช่น สิทธิสตรี สิทธิของชนกลุ่มน้อย เป็นต้น)
8. มีความตั้งใจและมีความสามารถในการมีส่วนร่วมในเรื่องการเมือง การปกครองทุกระดับ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ชาติ และนานาชาติ

อรรถพล อนันตวรสกุล ได้นำกรอบแนวคิดจิตสำนึกใหม่ของพลโลกจากองค์การยูเนสโก (UNESCO) มาวิเคราะห์เพิ่มเติมร่วมกับเอกสารปฏิญญาโลก (The Earth Charter) ซึ่งเป็นเอกสารที่จัดทำขึ้นโดย The Earth Charter International Council ในบทความเรื่อง มุ่งสู่ความยั่งยืน: จิตสำนึกใหม่เพื่ออนาคตที่ดีกว่า สรุปประเด็นหลักเกี่ยวกับจิตสำนึกใหม่ 10 ประการ ที่ควรได้รับการปลูกฝังและพัฒนาให้เกิดแก่พลเมืองตามแนวคิดของการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ประกอบด้วย

1. ความห่วงใยและมุ่งมั่นที่จะปกป้องรักษาสิ่งแวดล้อม
2. การผลิตและบริโภคอย่างเหมาะสมและพอเพียง
3. การใช้ทรัพยากรและการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ
4. การยอมรับความแตกต่างและความหลากหลายทางวัฒนธรรม
5. การยอมรับในสิทธิมนุษยชนของคนกลุ่มต่างๆ
6. การใช้เหตุผลและกระบวนการประชาธิปไตยในการตัดสินใจ
7. การไม่ใช้ความรุนแรงในการจัดการความขัดแย้ง
8. การประนีประนอมและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ
9. ความยุติธรรมและความเป็นธรรม
10. การมีส่วนร่วมอย่างจริงจังในการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

The Earth Charter International Council ได้กำหนดปฏิญญาโลกเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Earth Charter) (เข้าถึงใน <http://www.earthchater.org/> อ้างถึงใน อำไพ หรรณารักษ์, 2550:17, 18) ได้นำเสนอแนวทางการดำเนินชีวิตที่มนุษย์โลกควรยึดถือปฏิบัติ อันเป็นหลักพื้นฐานของคุณลักษณะที่มนุษย์ยุคใหม่พึงปฏิบัติ 16 ประการ ดังนี้

△ ด้านการให้ความเคารพและใส่ใจต่อประชาคมแห่งชีวิต

1. เคารพต่อโลกและทุกชีวิตในความหลากหลาย

2. ดูแลเอาใจใส่ประชาคมแห่งชีวิต ด้วยความเข้าใจ ความรัก และความเมตตา สงสาร
3. สร้างสรรค์สังคมประชาธิปไตยที่มีความยุติธรรม การมีส่วนร่วม ความยั่งยืน และสันติภาพ
4. ปกป้องความอุดมสมบูรณ์ และความงดงามของโลก เพื่อผู้คนในปัจจุบัน และในอนาคต

Δ ด้านความสมบูรณ์มั่งคั่งของระบบนิเวศ

5. คุ้มครองและฟื้นฟูความสมบูรณ์มั่งคั่งของระบบนิเวศโลก โดยใส่ใจอย่างจริงจังกับความหลากหลายทางชีวภาพ และกระบวนการทางธรรมชาติ ที่ค้าจนสรรพชีวิต
6. พิชัยสิ่งแวดล่อมด้วยวิธีป้องกันให้พ้นจากอันตราย หากไม่รู้ชัดถึงอันตรายที่อาจจะเกิดขึ้น ให้ใช้หลักป้องกันไว้ก่อน
7. ปฏิบัติตามรูปแบบการผลิตและการบริโภค ที่คุ้มครองศักยภาพของโลกในการผลิตขึ้นมาใหม่ สิทธิมนุษยชน และความเป็นอยู่ที่ดีของประชาคม
8. ส่งเสริมการศึกษาเกี่ยวกับความยั่งยืนของระบบนิเวศ ตลอดจนสนับสนุนการแลกเปลี่ยนและนำความรู้ไปใช้อย่างกว้างขวาง

Δ ด้านความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจและสังคม

9. ขจัดปัญหาความยากจน โดยถือเป็นภารกิจที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ไม่ว่าจะพิจารณาในแง่ของประเด็นทางจริยธรรม สังคม และสิ่งแวดล้อม
10. ทำให้เกิดความมั่นใจว่า กิจกรรมและสถาบันทางเศรษฐกิจในทุกระดับ มีส่วนสนับสนุนการพัฒนาคนอย่างเท่าเทียมและยั่งยืน
11. ให้การรับรองว่า ความเป็นธรรมและความเสมอภาคทางเพศ เป็นรากฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน รวมทั้งสร้างความมั่นใจให้ประชากรของโลกให้เข้าถึง การศึกษา การบริการด้านสุขภาพ และโอกาสทางเศรษฐกิจ

12. คุ้มครองสิทธิของทุกคนที่มีต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคม ซึ่งค้ำจุนหนุนเสริมศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สุขภาพทางร่างกาย และจิตใจที่ดีของมนุษย์ โดยปราศจากการแบ่งแยก พร้อมให้ความสนใจเป็นพิเศษต่อสิทธิของคนพื้นเมืองและชนกลุ่มน้อย

Δ ด้านประชาธิปไตย อหิงสา และสันติภาพ

13. เสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันเพื่อประชาธิปไตยในทุกระดับ ให้ความโปร่งใสและความรับผิดชอบเป็นส่วนหนึ่งของธรรมาภิบาล สนับสนุนการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ และส่งเสริมการใช้กระบวนการยุติธรรม
14. บูรณาการความรู้ คุณค่า และทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตอย่างยั่งยืน ไว้ในระบบการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต
15. ปฏิบัติต่อชีวิตทั้งมวลด้วยความนับถือและให้เกียรติ
16. ส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งการอดกลั้น อหิงสา และสันติภาพ

จากคุณลักษณะทั้งหมดดังกล่าวมาล้วนเป็นคุณลักษณะที่บ่งบอกถึงความเป็นพลเมืองในบริบทต่างๆ ที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นพลเมืองที่พึงประสงค์ของชาติและของโลก ซึ่งเมื่อพิจารณาในระดับท้องถิ่น ซึ่งเป็นชุมชนพื้นฐานของพลเมืองที่อาศัยอยู่นั้น จึงสมควรที่จะต้องมองถึงสภาพปัญหาและโครงสร้างทางวัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น เพื่อนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาพลเมืองท้องถิ่นให้สอดคล้องกับสังคมยุคใหม่ในโลกศตวรรษที่ 21 ซึ่งจะเป็นโลกแห่งสังคมที่ยั่งยืน พร้อมทั้งจะเป็นพลเมืองดียุคใหม่ของชาติและของโลก ในขณะเดียวกันก็มีความเป็นพลเมืองท้องถิ่นที่เข้มแข็ง การที่เยาวชนสามารถเติบโตขึ้นเป็นพลเมืองท้องถิ่นที่ดีและเข้มแข็ง เข้าใจถึงชุมชนท้องถิ่นตนเองพร้อมกันนั้นก็เข้าใจในแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นแนวคิดการใช้ชีวิตในสังคมยุคใหม่ จะเป็นพื้นฐานที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะเมื่อมองไปในบริบทของประเทศไทยซึ่งมีความแตกต่างหลากหลาย มีสังคมที่แตกต่างกัน พลเมืองท้องถิ่นจึงมีความสำคัญที่จะต้องตอบสนองต่อความหลากหลายเหล่านั้น แบบแผนหรือกรอบใหญ่กรอบเดียวที่สร้างขึ้นจากราชการส่วนกลางไม่สามารถใช้ได้กับทุกพื้นที่ของชาติไทยที่ประกอบขึ้นมาจากความแตกต่างหลากหลาย จึงจำเป็นต้องใช้การพัฒนาจากล่างสู่บน เสริมสร้างให้ชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็ง และมองเห็นอัตลักษณ์ รากเหง้าของตน ซึ่งอุดมสมบูรณ์ไปด้วย

ภูมิปัญญาและทรัพยากรธรรมชาติมากมาย สิ่งเหล่านี้แม้แตกต่างหากสามารถมีจุดร่วมทางสังคม คือการรวมกันเป็นชาติไทยเหมือนกัน จึงเป็นการสร้างชาติที่เกิดจากความเข้าใจของคนในชาติ เป็นการยอมรับซึ่งกันและกัน พลเมืองยุคใหม่ที่เข้มแข็งและมีวิถีการดำเนินชีวิตที่ดี จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาศักยภาพของประเทศไทยให้เจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน อีกทั้งยังเป็นการพัฒนาเยาวชนให้พร้อมรับมือกับสถานการณ์และความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในโลกยุคศตวรรษที่ 21

ตอนที่ 3 แนวคิดและหัวข้อการเรียนรู้อันเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน

3.1 ความเป็นมาของแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

องค์การยูเนสโก (UNESCO) หรือองค์การศึกษาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติซึ่งเป็นหน่วยงานชำนาญพิเศษหน่วยงานหนึ่งของสหประชาชาติ เป็นองค์กรซึ่งก่อตั้งขึ้นมาเพื่อดูแลในเรื่องของการพัฒนาของโลก และเพื่อช่วยเหลือบรรดาประเทศสมาชิกในการแก้ปัญหาที่รุ่มลุ่มสังคม มิติของการดำเนินงานจะเกี่ยวข้องกับสันติภาพและความมั่นคงของมนุษย์ โดยอาศัยเครื่องมือทางการศึกษา วิทยาศาสตร์ วัฒนธรรม และสื่อมวลชนเป็นกระบวนการขับเคลื่อนไปสู่ประเด็นที่ต้องการ แนวคิดเรื่องการพัฒนา เป็นแนวคิดหลักขององค์การยูเนสโก ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งองค์ตั้งตั้งแต่ พ.ศ. 2491 ดังจะเห็นได้จากการที่องค์การสหประชาชาติได้ประกาศแนวคิดการพัฒนาในรูปทศวรรษแห่งการพัฒนา ช่วงที่ 1 ตั้งแต่ พ.ศ. 2503 – 2513 ขึ้นเป็นครั้งแรก (และได้มีการประกาศทศวรรษแห่งการพัฒนาระยะที่สองในเวลาต่อมา) ซึ่งการประกาศดังกล่าว นับได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นในการวางรากฐานแห่งการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน คือนึกถึงเพียงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการเมืองเป็นหลัก โดยละเลยมิติทางสังคมและมิติของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่ถูกทำให้กลายเป็นเพียงทรัพยากรในการผลิต เมื่อเวลาผ่านไปการพัฒนาที่ตอบสนองแนวคิดทุนนิยมแบบเสรีได้สร้างหายนะให้กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งมิติทางสังคมที่ถูกละเลยจากแนวทางการพัฒนาดังกล่าว ส่งผลให้ความมั่นคงของมนุษย์ถูกทำลายด้วยปัญหาต่างๆ เช่น ปัญหาจากการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ หรือภาวะโลกร้อน ปัญหามลพิษต่างๆ ปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชน ปัญหาความไม่เท่าเทียมในการบริหารจัดการทรัพยากร ภาวะขาดแคลนอาหาร ปัญหาความยากจน ปัญหาความมั่นคงทางทรัพยากรเพื่อการผลิตในอนาคต ฯลฯ ปัญหาต่างๆเหล่านี้ทำให้หลายฝ่ายต้องหันกลับมาทบทวนแนวทางการพัฒนา โดยเฉพาะหน่วยงานยูเนสโก ซึ่งถือเป็นหน่วยงานหลักขององค์การสหประชาชาติในการขับเคลื่อนเรื่องการพัฒนา จึงได้เริ่มต้นแนวคิดของการพัฒนาเศรษฐกิจที่ควบคู่ไปกับการธำรงรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

รวมทั้งให้ความใส่ใจกับมิติทางสังคมและความมั่นคงของมนุษย์มากขึ้น เรียกร้องให้ชาวโลกเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิต และส่งเสริมให้ดำเนินวิถีทางในการพัฒนาใหม่ที่คำนึงถึงความปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับธรรมชาติ และใส่ใจต่อสังคม ซึ่งจะทำให้เกิดการพัฒนาในแนวใหม่ที่เรียกว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืน” (Sustainable Development) ในปี พ.ศ. 2530 คณะกรรมาธิการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา หรือที่รู้จักกันในนาม Brundtland Commission แห่งสหประชาชาติได้ให้คำจำกัดความของการพัฒนาที่ยั่งยืน ว่าเป็น “การพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของคนปัจจุบัน โดยไม่ไปทำลายความสามารถในการตอบสนองความต้องการของคนในอนาคต” (WCED, 1987: 43 อ้างถึงใน สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย, 2550: 3) จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2535 องค์การสหประชาชาติได้ผลักดันให้เกิดการประชุมสุดยอดระดับโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา หรือ UN Conference on Environment and Development (UNCED) ณ กรุงริโอ เดอจาเนโร บราซิล ในการประชุมได้อนุมัติแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) เพื่อเป็นแนวทางให้ประเทศต่างๆ ในโลก นำไปปรับใช้ตามลำดับความสำคัญก่อนหลัง เพื่อให้สอดคล้องกับปัญหาและความจำเป็นในท้องถิ่น ซึ่งแนวทางดังกล่าวจะเป็นแผนแม่บทสำคัญของนานาประเทศในการขับเคลื่อนวิถีการพัฒนาที่ยั่งยืนในประเทศของตนไปจนถึงศตวรรษที่ 21

ซึ่งองค์การยูเนสโกได้ระบุชัดเจนว่าในแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น ต้องคำนึงถึงความสมดุลใน 3 มิติ อันได้แก่ มิติทางสังคม มิติทางสิ่งแวดล้อม และมิติทางเศรษฐกิจ ที่ต้องนำมาพิจารณาเป็นเป้าหมายในการขับเคลื่อนการพัฒนาให้เกิดความยั่งยืน ซึ่งมีความแตกต่างจากการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนที่มุ่งแต่เพียงผลประโยชน์ในมิติทางเศรษฐกิจเพียงด้านเดียว จึงส่งผลให้เกิดปัญหาทางสังคม และปัญหาทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากมาย การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) จึงมุ่งที่จะสร้างการพัฒนาที่ไม่ได้คำนึงเพียงแค่มิติทางเศรษฐกิจ หากยังได้ให้ความสำคัญในมิติทางสังคมและมิติทางสิ่งแวดล้อม ให้มาให้ความสำคัญระดับเดียวกันในกระบวนการแห่งการพัฒนา

ดังนั้นจึงปรากฏคำว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืน” เป็นครั้งแรกในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (2535-2539) “ให้มีการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยคำนึงถึงความคงอยู่ของสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศน์ ซึ่งเป็นระบบค้ำจุนชีวิต (Life Supporting System)” (ดวงจันทร์ อาภาวัตรุชม์ เจริญเมือง 2548: 242) จากนั้นในแผนฯ ฉบับที่ 8 (2540-2544) ได้นำแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนมาใช้ปรับแนวความคิดการพัฒนาแบบเดิมที่เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นหลักของการพัฒนาแต่เพียงอย่างเดียว จากนั้นแนวคิดของการพัฒนาที่ยั่งยืนก็ถูกนำมาใช้อย่างต่อเนื่องแผนฯ ฉบับที่ 9

จนกระทั่งในแผนพัฒนาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 ซึ่งเป็นแผนพัฒนาการทางเศรษฐกิจของประเทศไทย ในช่วง พ.ศ. 2550-2554 ได้กำหนดเป้าหมายของการพัฒนาประเทศให้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) โดยได้กำหนดเป้าหมายในมิติการพัฒนาทั้ง 3 มิติ ดังนี้

ตารางที่ 2.1 เป้าหมายการพัฒนาประเทศให้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 พ.ศ. 2550-2554

เป้าหมายมิติเศรษฐกิจ	เป้าหมายมิติสังคม	เป้าหมายมิติสิ่งแวดล้อม
<p>△ สัดส่วนภาคเศรษฐกิจในประเทศต่อภาคการค้าระหว่างประเทศเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 75 ภายในปี 2554</p> <p>△ สัดส่วนภาคการผลิตเกษตรและอุตสาหกรรมเกษตรเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 15 ภายในปี 2554</p> <p>△ สัดส่วนผลผลิตของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศไม่ต่ำกว่าร้อยละ 40 ในระยะของแผนพัฒนา ฉบับที่ 10</p> <p>△ ความยืดหยุ่นการใช้พลังงานเฉลี่ยไม่เกิน 1:1 ในระยะของแผนพัฒนา ฉบับที่ 10</p> <p>△ สัดส่วนในการใช้พลังงานหมุนเวียนเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 8 และลดสัดส่วนการใช้พลังงานต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ</p> <p>△ การใช้น้ำมันในภาคขนส่งลดเหลือร้อยละ 30 ของการใช้</p>	<p>△ การพัฒนาคุณภาพคนเพื่อเพิ่มผลิตภาพทางแรงงานและลดรายจ่ายด้านสุขภาพของบุคคลในระยะยาว</p> <ul style="list-style-type: none"> - จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของคนไทยเพิ่มเป็น 10 ปี - กำลังแรงงานระดับกลางที่มีคุณภาพเพิ่มเป็นร้อยละ 60 ของกำลังแรงงานทั้งหมด - สัดส่วนบุคลากรด้านการวิจัยและพัฒนาเพิ่มเป็น 10 คนต่อประชากร 10,000 คน - ปัญหาสุขภาพกรรมลดลงร้อยละ 10 - อายุเฉลี่ยของคนไทยสูงขึ้นเป็น 80 ปี - ลดอัตราการเพิ่มของการเจ็บป่วยจากโรคที่ป้องกันได้ใน 5 อันดับแรก คือ หัวใจ ความดันโลหิตสูง เบาหวาน หลอดเลือดสมอง และมะเร็ง <p>△ การพัฒนาชุมชนและแก้ปัญหาความยากจน</p> <ul style="list-style-type: none"> - ทุกชุมชนมีแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วม - องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนำแผนชุมชนไปประกอบการจัดสรรงบประมาณ - การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ - ขยายโอกาสการเข้าถึงแหล่งทุน 	<p>△ พื้นที่ป่าไม่มีไม่น้อยกว่าร้อยละ 33 และต้องเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ไม่น้อยกว่าร้อยละ 18 ของพื้นที่ประเทศ</p> <p>△ พื้นที่ทำการเกษตรในเขตชลประทานมีไม่น้อยไปกว่า 31,000,000 ไร่</p> <p>△ คุณภาพน้ำในลุ่มน้ำต่างๆ และแหล่งน้ำธรรมชาติอยู่ในเกณฑ์พอใช้และดีรวมกันไม่ต่ำกว่าร้อยละ 85</p> <p>△ คุณภาพอากาศอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน</p> <p>△ ฝุ่นละอองขนาดเล็กต้องมีค่าเฉลี่ย 24 ชั่วโมงไม่เกิน 120 มก./ลบ.ม.</p> <p>△ อัตราการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ต่อประชากรลดลงร้อยละ 5 จากปี 2546 คือไม่เกิน 3.5 ตัน/คน/ปี</p> <p>△ อัตราการผลิตขยะในเขตเมือง</p>

เป้าหมายมิติเศรษฐกิจ	เป้าหมายมิติสังคม	เป้าหมายมิติสิ่งแวดล้อม
<p>พลังงานทั้งหมด</p> <p>Δ อัตราเงินเฟ้อทั่วไปเฉลี่ยร้อยละ 3.0-3.5 ต่อปี</p> <p>Δ สัดส่วนหนี้สาธารณะต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศไม่เกินร้อยละ 50</p> <p>Δ รายได้ของกลุ่มที่มีรายได้สูงสุดร้อยละ 20 แรกมีสัดส่วนไม่เกิน 10 เท่าของกลุ่มที่มีรายได้ต่ำสุดร้อยละ 20 ภายในปี 2554</p>	<p>- สัดส่วนผู้อยู่ใต้เส้นความยากจนลดลงเหลือร้อยละ 4 ภายในปี 2554</p> <p>Δ ธรรมชาติ</p> <p>- คะแนนภาพลักษณ์ของความโปร่งใสเพิ่มขึ้นมาอยู่ที่ระดับ 5.0 ภายในปี 2554</p> <p>- ธรรมชาติในภาคเอกชนเพิ่มขึ้น</p> <p>- ท้องถิ่นสามารถจัดเก็บรายได้และมีอิสระในการพึ่งตนเองมากขึ้น</p> <p>- ภาคประชาชนเข้มแข็ง ภูมิทัศน์หน้าที่และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และรับผิดชอบในการบริหารจัดการประเทศ</p> <p>- สร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยและธรรมชาติในบริบทไทย</p>	<p>ไม่เกิน 1 กก./คน/วัน</p> <p>Δ ของเสียอันตรายจากชุมชนและอุตสาหกรรมได้รับการจัดการถูกต้องร้อยละ 80 ของปริมาณของเสียอันตรายทั้งหมด</p> <p>Δ ระบบฐานข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพที่สมบูรณ์ระดับประเทศ 1 ระบบ</p>

(ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549 อ้างถึงใน สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย, 2550: ภาคผนวก)

จากเป้าหมายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ซึ่งเป็นแผนที่ใช้เป็นกรอบในการพัฒนาประเทศในปัจจุบัน (พ.ศ. 2550-2554) สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญที่ประเทศไทยต้องปรับเปลี่ยนแนวทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับประชาคมโลก จากการพัฒนาตามแนวคิดเดิมซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาเพียงแค่มิติทางเศรษฐกิจ แม้จะนำมาซึ่งความเจริญแบบตะวันตก แต่กลับนำมาซึ่งการทำลายสายสัมพันธ์ คุณค่า และความงดงามในสังคมแบบดั้งเดิม และเปิดโอกาสให้มีการทำลายล้างทรัพยากรธรรมชาติอย่างต่อเนื่อง จนเกิดปัญหาภาวะโลกร้อนและปัญหามลพิษทางสิ่งแวดล้อมต่างๆ มากมาย ประเทศไทยในฐานะหนึ่งในประชาคมโลกจึงต้องเข้มแข็งในการขับเคลื่อนการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งเป็นการพัฒนาในแนวใหม่ที่มองถึงมิติทางสังคม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งเศรษฐกิจ ให้มีความสำคัญเท่าเทียมกัน และขับเคลื่อนไปด้วยกัน

3.2 การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนามนุษย์ (Human Development) ถือเป็นตัวขับเคลื่อนแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่จำเป็น แนวคิดและการปฏิบัติตามแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้ ต้องอาศัยมนุษย์ที่มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความรู้ ทักษะ จริยธรรม และทัศนคติ เพื่อการเปลี่ยนแปลงและ

ส่งเสริมพฤติกรรมการดำรงชีวิตที่สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ การศึกษา เป็นเรื่องสำคัญลำดับแรกๆ ที่ทางองค์การสหประชาชาติ ได้เข้ามาขับเคลื่อนผ่านทาง หน่วยงาน UNESCO ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในด้านการส่งเสริมการศึกษา รวมทั้งหน่วยงานอื่นๆ ของสหประชาชาติ โดยมุ่งให้แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนถูกนำไปใช้ในการพัฒนามนุษย์ในแต่ละ ประเทศ ตามแผน Agenda 21 ที่ปรากฏในเรื่องของการศึกษา ฝึกอบรม และความตระหนักของ สาธารณชน (Education, Training and Public Awareness) ตอนหนึ่งว่า

“...มีความจำเป็นที่จะต้องเพิ่มพูนความรู้สึกระแชาหรือรันทัน (Sensitivity) และการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ไข ปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา การศึกษาจะช่วยให้ ประชาชนเกิดความตระหนักถึงเรื่องสิ่งแวดล้อมและจริยธรรม การ มีค่านิยม ทักษะคหติ ทักษะและพฤติกรรมที่จะส่งเสริมการพัฒนา อย่างยั่งยืน ในการนี้การศึกษาควรให้ความรู้แก่ประชาชนไม่เฉพาะ ในเรื่องสิ่งแวดล้อมทางชีวภาพและกายภาพเท่านั้น แต่รวมถึง คุณค่าของสิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม และในเรื่องการ พัฒนามนุษย์ (Human development) ด้วย”

องค์การยูเนสโก (2552) ซึ่งเป็นหน่วยงานรับผิดชอบในการส่งเสริมเรื่องการศึกษาเพื่อการ พัฒนาที่ยั่งยืน (Education for Sustainable Development) ได้ระบุถึงองค์ประกอบหลัก ของ การศึกษาจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน อันได้แก่ สังคม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ สรุปได้ ดังนี้

การศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย 3 ส่วนหลัก คือ สังคม สิ่งแวดล้อม และ เศรษฐกิจ มีวัฒนธรรมเป็นตัวกลางพื้นฐานสำคัญของสามประการนี้ และเมื่อนำทั้งสามส่วน หลักมาประกอบเป็นองค์รวมแล้ว การศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนมีส่วนช่วยในการพัฒนา ความรู้อย่างเต็มที่ มีมุมมอง ค่านิยมและทักษะที่จำเป็นในการตัดสินใจ อันจะนำไปสู่การพัฒนา คุณภาพชีวิต โดยเฉพาะการใช้ชีวิตประจำวันทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับโลก

1. ด้านสังคม หมายถึง ความเข้าใจในเรื่องสถาบันทางสังคมและบทบาทการ เปลี่ยนแปลงและพัฒนาของสังคม

2. ด้านสิ่งแวดล้อม หมายถึง การตระหนักถึงทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อมของธรรมชาติ
3. ด้านเศรษฐกิจ หมายถึง การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและผลกระทบของเศรษฐกิจที่มีต่อสิ่งแวดล้อม
4. ด้านวัฒนธรรม หมายถึง ความเชื่อและการกระทำที่แตกต่างไปตามสภาพแวดล้อม ประวัติศาสตร์และขนบธรรมเนียม ประเพณี **ซึ่งเป็นพื้นฐานของทั้งสามด้านที่ได้กล่าวมา**

ดังนั้นการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน จึงควรพิจารณาถึงมิติทั้ง 3 ด้าน อันได้แก่ มิติทางสังคม มิติทางสิ่งแวดล้อม และมิติทางเศรษฐกิจ ซึ่งทั้ง 3 มิติต่างเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะสร้างความสมดุลให้กับโลกใบนี้ และเป็นมิติที่จะเชื่อมโยงไปสู่เป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน จะขาดส่วนใดส่วนหนึ่งหนึ่งไม่ได้ เพราะแต่ละองค์ประกอบล้วนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการช่วยค้ำจุนสถานะของโลกในปัจจุบัน ส่งผลให้การเรียนรู้ตามแนวทางของการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น ประกอบไปด้วย หัวข้อที่เกี่ยวข้องกับ สังคม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ

3.3 แนวคิดและหัวข้อการเรียนรู้เกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน

องค์การยูเนสโก (อ้างใน อัมไพ หรรณารักษ์, 2550) ได้จัดกลุ่มสาระและเนื้อหาความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้สำหรับเป็นข้อมูลสารานุกรมสำหรับอ้างอิง โดยมีกลุ่มสาระที่สัมพันธ์กับการจัดการศึกษาในกลุ่มวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีหัวข้อสาระการเรียนรู้ ได้แก่

1. กลุ่มสาระสังคมและมานุษยวิทยา
  - 1.1 การบริหารจัดการทางเศรษฐศาสตร์
  - 1.2 การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
  - 1.3 ประวัติศาสตร์เกี่ยวกับพัฒนาการของมนุษย์
  - 1.4 สังคมวิทยา
  - 1.5 จิตวิทยา
  - 1.6 โบราณคดี

- 1.7 เศรษฐศาสตร์เบื้องต้น
  - 1.8 กฎหมาย
  - 1.9 สังคมมนุษย์และความเจริญทางวัฒนธรรม
  - 1.10 รัฐบาลกับการเมือง
  - 1.11 วารสารศาสตร์และสื่อมวลชน
  - 1.12 วรรณกรรมและวิจิตรศิลป์
1. นโยบายและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
    - 1) ประวัติศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงของโลก
    - 2) ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศกับระบบสังคมมนุษย์
    - 3) ทรัพยากรธรรมชาติบนโลก
    - 4) ภัยพิบัติซึ่งเกิดจากธรรมชาติ และจากการกระทำของมนุษย์
    - 5) ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติ-มหาสมุทรและระบบนิเวศน้ำ
    - 6) การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ และการจัดการแหล่งอาศัยของสิ่งมีชีวิต
    - 7) ทรัพยากรสิ้นเปลือง
    - 8) ที่ดินและการใช้ที่ดิน
  2. เศรษฐศาสตร์และการพัฒนา
    - 1) ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน
    - 2) วิวัฒนาการของเศรษฐศาสตร์กับสันติภาพ
    - 3) เศรษฐศาสตร์กับสาขาการศึกษาอื่นๆ
    - 4) หลักการพัฒนาที่ยั่งยืน
    - 5) เศรษฐศาสตร์สวัสดิการกับการพัฒนาที่ยั่งยืน
    - 6) แง่มุมต่างๆของการพัฒนาที่ยั่งยืน
    - 7) เศรษฐศาสตร์การค้า การเงินระหว่างประเทศ
    - 8) สิ่งแวดล้อมกับเศรษฐศาสตร์

9) การเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกกับอนาคตโลก ระบบเศรษฐกิจและสังคมแห่ง
ความรู้

ซึ่งจากหัวข้อดังกล่าว ชี้ให้เห็นถึงเนื้อหาการเรียนรู้อยู่ที่เป็นการสร้างความเข้าใจในแนวคิด
เกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน และความรู้เกี่ยวกับแนวทางในการสร้างสรรค์โลกที่ยั่งยืน สอดคล้อง
กับแนวคิดของ อัมไพ หรรณารักษ์ (2550) ที่ได้สรุปจากเอกสารขององค์การยูเนสโก (UNESCO)
ในประเด็นของความรู้ด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนว่า “จำเป็นต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจ 2 ด้าน คือ
ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายและความสำคัญของ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” และความรู้เกี่ยวกับ
แนวทางปฏิบัติสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน”

นอกจากนี้ อรรถพล อนันตวรสกุล ยังได้รวบรวมหัวข้อการเรียนรู้อยู่ที่เกี่ยวเนื่องกับแนวทาง
ของการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยประมวลจากการประชุมและข้อมูลจาก UNESCO สรุป
ได้ดังนี้

ตารางที่ 2.2 หัวข้อการเรียนรู้อยู่ที่เกี่ยวเนื่องที่เกี่ยวเนื่องกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

ด้านสังคมวัฒนธรรม	ด้านสิ่งแวดล้อม	ด้านเศรษฐกิจ
<ul style="list-style-type: none"> - สิทธิมนุษยชน - สันติภาพและความปลอดภัย ของมนุษย์ - ความเท่าเทียมกันระหว่างเพศ - สุขภาพ - ธรรมรัฐ - ความหลากหลายทาง วัฒนธรรมและภาษา - สันติวัฒนธรรม - ความเข้าใจระหว่างกลุ่มความ เชื่อและวัฒนธรรม ฯลฯ 	<ul style="list-style-type: none"> - มรดกและทรัพยากรธรรมชาติ โลกร่วม - การป้องกันภัยพิบัติ และการ ย้ายถิ่นฐาน - การพัฒนาชนบท - กระบวนการเป็นเมืองและ เมืองที่ยั่งยืน ฯลฯ 	<ul style="list-style-type: none"> - การแก้ไขปัญหาความ ยากจน - ระบบเศรษฐกิจโลกาภิวัตน์ - ภาวะการพึ่งพากันทาง เศรษฐกิจ - เศรษฐกิจพอเพียง ฯลฯ

(ที่มา : เอกสารประกอบการบรรยายการประชุมเชิงปฏิบัติการพัฒนาทักษะชีวิต นิสิตปี 5 คณะครุ
ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552)

ตอนที่ 4 การสอนประวัติศาสตร์กับการพัฒนาความเป็นพลเมือง

4.1 ประวัติศาสตร์กับการพัฒนาความเป็นพลเมือง

การศึกษามักถูกกล่าวถึงในฐานะที่เป็นรากฐาน บัจฉัย หรือเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ เพราะการศึกษานั้นเกี่ยวพันกับการพัฒนาคุณภาพของคนให้เป็นพลเมืองที่พึงประสงค์ของรัฐ เสริมสร้างและพัฒนาในด้านจิตสำนึก ภูมิปัญญา ความรู้ความสามารถของคนในการจัดการกับปัญหาต่างๆ อันจะเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาประเทศในมิติต่างๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมืองและสิ่งแวดล้อมให้มีความยั่งยืน ดังจะเห็นได้ว่ารัฐบาลไทยได้มีความตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาการศึกษาอันจะเป็นตัวขับเคลื่อนความต้องการของรัฐ เช่น ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 พ.ศ. 2550-2554 (เข้าถึงใน <http://www.idd.go.th/Thaihtml/05022007/PDF/PDF01/index.htm> สืบค้นเมื่อ วันที่ 12 มกราคม 2553) ได้ระบุวิสัยทัศน์ประเทศไทยไว้ว่า

“มุ่งพัฒนาประเทศไทยสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน (Green and Happiness Society) คนไทยมีคุณธรรมนำความรอบรู้ รู้เท่าทันโลก ครอบครัวยุบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติสุข เศรษฐกิจมีคุณภาพ เสถียรภาพ และเป็นธรรม สิ่งแวดล้อมมีคุณภาพ และทรัพยากรธรรมชาติยั่งยืน อยู่ภายใต้ระบบบริหารจัดการประเทศที่มีธรรมาภิบาล ดำรงไว้ซึ่งระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และอยู่ในประชาคมโลกได้อย่างมีศักดิ์ศรี”

จากแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2545-2559 (2545: 3-6) ได้กำหนดเจตนารมณ์ทางการศึกษาโดยมุ่งพัฒนา ดังต่อไปนี้ คือ

- “1. พัฒนาชีวิตให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข
2. พัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีความเข้มแข็งและมีคุณภาพใน 3 ด้าน คือ เป็นสังคมคุณภาพ สังคมแห่งภูมิปัญญา และการเรียนรู้และสังคมสมานฉันท์ และเอื้ออาทรต่อกัน”

สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 (แก้ไขเพิ่มเติม 2545) ในหมวดที่ 1 บททั่วไป เรื่องความมุ่งหมายและหลักการ ในมาตราที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

“มาตรา 6 การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็น
มนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม
มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่น
ได้อย่างมีความสุข”

“มาตรา 7 ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้อง
เกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมี
พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิ
เสรีภาพ ความเคารพ กฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็น
มนุษย์มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทยรู้จักรักษาผลประโยชน์
ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปะ
วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และ
ความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มี
ความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง”

ดังนั้นการศึกษาจึงมีความหมายอย่างยิ่งต่อการพัฒนาของประเทศชาติในฐานะเครื่องมือ
ในการพัฒนา “พลเมือง” โดยเฉพาะวิชาในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และ
วัฒนธรรม นับได้ว่าเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง เพราะกลุ่มสาระการเรียนรู้
ดังกล่าวมีจุดมุ่งหมายโดยตรงในการสร้างสรรค์เยาวชนให้เป็นพลเมืองที่พึงประสงค์สอดคล้องกับ
ความต้องการของรัฐ หรือกล่าวโดยสรุปคือ “การเตรียมพลเมืองให้กับรัฐ” ดังนั้น **สาระการเรียนรู้
ประวัติศาสตร์** หรือวิชาประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นสาระการเรียนรู้หนึ่งที่ถูกระบุอยู่ในกลุ่มสาระการ
เรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม วิชาที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากในการสร้างสรรค์และ
พัฒนาคนให้เป็นพลเมืองดี

ในหมวดที่ 4 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ได้ระบุแนวทางในการจัดการศึกษา
ของประเทศ ไว้ในมาตรา 23 กล่าวคือ การจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอก
ระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้
และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่องต่อไปนี้

“(1) ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับ
สังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้
เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทยและระบบ

การเมื่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์
ทรงเป็นประมุข

(2) ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งความรู้
และความเข้าใจและประสบการณ์เรื่องการจัดการ การบำรุงรักษา
และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่าง
สมดุลยั่งยืน

(3) ความรู้เกี่ยวกับศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา กฎมณเฑาะพไทย และ
การประยุกต์ใช้กฎหมาย”

ซึ่งทุกข้อล้วนมีความสัมพันธ์ในด้านองค์ความรู้ที่ต้องเชื่อมโยงกับสาระการเรียนรู้
ประวัติศาสตร์ทั้งสิ้น ดังนั้นบทบาทหน้าที่ของวิชาประวัติศาสตร์ในบริบทของพระราชบัญญัติ
การศึกษาแห่งชาติจึงมิได้หยุดอยู่แค่เพียงบอกเล่าหรืออธิบายความเป็นมาของสังคมไทยเพื่อสร้าง
จิตสำนึกร่วมของคนในชาติเท่านั้น แต่ยังเปิดโอกาสให้ประวัติศาสตร์เป็นตัวเชื่อมความรู้ทางสังคม
เข้าสู่ผู้เรียนอันเป็นฐานในการที่จะทำให้ผู้เรียนรู้จักตัวเองเพื่อการใช้ชีวิตในฐานะการเป็นมนุษย์ใน
สังคมโลก

ดังที่ มจ. สุภัทรดิศ ดิศกุล (2523:10-12) ได้กล่าวไว้ว่า

“บทเรียนของประวัติศาสตร์ มีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการตัดสินใจในการ
แก้ปัญหา เศรษฐกิจ สังคม การเมืองปัจจุบัน ตลอดจนเข้าใจ
ประวัติศาสตร์ความเป็นมาและอารยธรรมของชนชาติอื่นๆ ที่จะช่วย
รักษาสัมพันธ์ไมตรีกับชนชาตินั้นๆ และอยู่ร่วมกันในประชาคมโลก
อย่างสันติสุข”

ดังนั้นความสำคัญการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์อย่างเข้าใจและตรงตามคุณค่าของวิชา
ประวัติศาสตร์จะช่วยพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ทั้งในด้านวิถีคิด เจตคติ มุมมอง และการปฏิบัติ
วิชาประวัติศาสตร์จึงไม่ได้มีเพียงแค่บทบาทในการผลักดันสร้างความเป็นชาติ แต่สิ่งที่สำคัญ
ยิ่งกว่านั้นก็คือ ประวัติศาสตร์ทำให้มนุษย์รู้จักและเข้าใจตนเอง รวมถึงสังคมมนุษย์อย่างเป็นองค์
รวม อันจะนำไปสู่การยอมรับและอยู่ร่วมกันบนโลกใบนี้ได้อย่างสันติสุข และยั่งยืน

4.2 ปัญหาการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย

แม้การเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ในประเทศไทยจะมีพัฒนาการมาอย่างยาวนาน แต่จากสภาพการณ์ทางสังคมในปัจจุบัน เมื่อมองลงไปถึงวิกฤตปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม กลับพบว่า ปัญหาต่างๆ เช่น ปัญหา 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ปัญหาวิกฤตการณ์ความขัดแย้งทางการเมือง ปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อม ปัญหาเรื่องเศรษฐกิจ ปัญหาการล่มสลายของวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น ภาษาถิ่นที่กำลังสูญหาย วัฒนธรรมที่ผิดเพี้ยน ฯลฯ โดยเฉพาะปัญหาเกี่ยวกับความแตกแยก และบ่อเกิดความไม่เข้าใจกันของคนในชาติ รากเหง้าของปัญหาที่แท้จริงก็คือ การขาดความรู้ความเข้าใจในประวัติศาสตร์อย่างถูกต้องนั่นเอง (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2549: คำนำเกียรติยศ)

จากปัญหาต่างๆ ในประเทศได้สะท้อนให้เห็นถึงการขาดความรู้ความเข้าใจในประวัติศาสตร์อย่างถูกต้องของคนไทย จึงได้มีบุคคลสำคัญของประเทศไทยหลายท่านออกมาแสดงความห่วงใยในการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์อย่างต่อเนื่อง ดังเช่น

พระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในเวลาต่อมาที่ทรงมีพระราชเสาวนีย์แสดงความเป็นห่วงเป็นใยในการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ในประเทศไทย เมื่อวันที่ 12 สิงหาคม พุทธศักราช 2551 ไว้ว่า

“แต่เสียดายตอนนี้ท่านนายกฯ เขาไม่ให้เรียนประวัติศาสตร์แล้วนะ อันก็ไม่เข้าใจ เพราะตอนที่ฉันอยู่ เรียนอยู่ที่สวิตเซอร์แลนด์ สวิตเซอร์แลนด์ก็แสนไม่มีประวัติศาสตร์อะไรเท่าไร แต่เราก็ต้องเรียนประวัติศาสตร์ของสวิส แต่เมืองไทยนี้ ใ่อ้โห บรรพบุรุษเลือดทาแผ่นดิน กว่าจะมาถึงที่ให้เราอยู่ นั่งอยู่กันสบาย มีประเทศชาติเนี่ย เรากลับไม่ให้เรียนประวัติศาสตร์ ไม่รู้ว่าใครมาจากไหน เอ๊ะ เป็นความคิดที่แปลกประหลาดอย่างทีอเมริกา ถ้ามไปเขาก็สอนประวัติศาสตร์ สอนประวัติศาสตร์บ้านเมืองเขา ที่ไหนประเทศไหน เขาก็สอนกัน แต่ประเทศไทยไม่มี”

ซึ่งโดยความเป็นจริงในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานได้บรรจุเนื้อหาประวัติศาสตร์รวมอยู่ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โดยกำหนดให้เป็นสาระการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ แต่นั่นย่อมสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาว่ายังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ส่งผลให้ทางกระทรวงศึกษาธิการสนองพระราชเสาวนีย์ โดยเน้นให้ความสำคัญกับการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ ดังจะเห็นได้จากกรณีที่ สำนักงานการศึกษา

ขั้นพื้นฐาน ได้ประกาศเพิ่มวิชานี้เข้าไปในชั่วโมงเรียน กำหนดให้โรงเรียนต้องจัดการสอนวิชาประวัติศาสตร์สัปดาห์ละ 1 คาบเรียน จากปกติที่รวมอยู่ในกลุ่มสาระวิชาสังคมศึกษา และจะต้องใช้นำร่องพร้อมทั้งหลักสูตรใหม่ที่เพิ่งปรับในปีการศึกษา 2552 (สำนักข่าวแห่งชาติ, 2552 : ออนไลน์)

นอกจากนี้ที่ผ่านมากการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ยังถูกนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างรัฐชาติสมัยใหม่ ที่เน้นการอยู่รวมกันเป็นเชื้อชาติ (Race) ภายในชาติทุกคนตั้งแต่ศูนย์กลางจนถึงชุมชนชายขอบให้มีความเป็นไทย และเกิดจินตนาการร่วมในความเป็นชาติ (Imagine Community) การศึกษาประวัติศาสตร์ชาติไทยจึงเสมือนเป็นการครอบงำจิตใจ (Indoctrination) ประชาชนให้ยอมรับอำนาจรัฐแบบรวมศูนย์ด้วยความเต็มใจ (สายชล สัตยานุรักษ์, 2548: 73) การสอนประวัติศาสตร์แบบรวมศูนย์ที่สืบเนื่องมาแต่อดีต ขาดการให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้กลายมาเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ประวัติศาสตร์แห่งชาติไทยที่ถูกใช้สอนมาแต่ช้านานจึงกลายเป็นสิ่งซึ่งไม่สามารถจะเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในภาคอื่นๆ รวมทั้งประเทศเพื่อนบ้านข้างเคียงได้เลย

ดังที่มิถุนการวิชาการด้านประวัติศาสตร์หลายท่านออกมาแสดงความคิดเห็นที่มีต่อการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ชาติไทย ดังนี้

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (2551:4-6) ได้ให้ความคิดเห็นไว้ว่าไว้ว่า

“...“ประวัติศาสตร์ແผลเก่า” และ “ประวัติศาสตร์ดัดดอน” เป็นผลพวงและมรดกของทัศนคติและความเชื่อที่ด้วย “ลัทธิชาตินิยม” ในสายสกุล “เสนาอำมาตยาธิปไตย” ที่ถูกปลูก-ปลูก-สร้างขึ้นมาหลัง “การปฏิวัติ พ.ศ. 2475” ...เอาเข้าจริงแล้วแล้ว ปวศ. อาจจะเป็นเรื่องราวที่ “เราเชื่อ” หรือ “ถูกทำให้เชื่อ” ว่าเกิดขึ้นจริง ถึงแม้จะไม่เกิดขึ้นจริงๆก็ตาม และในทางตรงกันข้าม ตำราเรียน ปวศ. ก็บังคับให้เราลืมนะโบายบางอย่างไป ดังในกรณีของ “ปราสาทเขาพระวิหาร” กับ กรณีของมณฑลบูรพา” ก็มองหรือเข้าใจหรือเชื่อว่าไทยเรานั้น “เสียดินแดน” หาได้มองว่าเรานั้น “ได้ดินแดน” นั้นมาก่อน แล้วจึง “เสียดินแดน” นั้นไปไม่”

ศรีศักร วัลลิโภดม (2550: 14) ได้ให้ความคิดเห็นไว้ว่าไว้ว่า

“ประวัติศาสตร์แห่งชาติ ที่สร้างขึ้นตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 ลงมา ต่อมาได้เจือปนกับประวัติศาสตร์อาณานิคมของมหาอำนาจตะวันตก จนทำให้เกิดประวัติศาสตร์เชื้อชาตินิยม (race) ตั้งแต่สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นต้นมา การมองคนไทยในลักษณะของความเป็นเลิศทางกรรมพันธุ์ได้ทำลายความเป็นคนไทยที่เป็นชื่อสมมติท่ามกลางความหลากหลายของชาติพันธุ์ต่างๆ ในประเทศไทยให้หมดไป จึงเป็นช่องทางให้เกิดให้เกิดกลุ่มผลประโยชน์ใช้อ้างอิงเพื่อความชอบธรรมในการปกครองแล้วใช้ทำลายความสัมพันธ์ของคนทั้งคนภายในประเทศไทยและคนภายนอกคือประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ลาว เขมร เวียดนาม มลายู สืบมาจนทุกวันนี้”

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2549:29-28) ได้ให้ความเห็นไว้ว่า

“ประวัติศาสตร์แห่งชาติไทย ถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นเรื่องเล่าร่วมกันของความเป็นมาของคนไทยทุกคน ในฐานะที่เป็นพลเมืองของชาติเดียวกัน ประวัติศาสตร์สำนวนนี้คือประวัติศาสตร์ของภาคกลาง หรือของราชอาณาจักรที่มีศูนย์กลางอยู่ที่ภาคกลาง ด้วยเหตุนี้จึงขาดความสืบเนื่องในอดีตที่เกิดในภาคเหนือ, อีสาน และรัฐมลายู ยังไม่รวมถึงกลุ่มชนบนพื้นที่สูง และกลุ่มชนที่อาจตั้งภูมิลำเนาอาศัยอยู่ในป่า (เช่น กะเหรี่ยง) และยังไม่พูดถึงชุมชนคนต่างชาติต่างภาษาที่อพยพเข้ามาตั้งภูมิลำเนาหรือถูกกวาดต้อนเข้ามาอีกจำนวนมาก”

สอดคล้องกับ เอกวิทย์ ณ ถลาง (อ้างใน กระทรวงศึกษาธิการ, 2536: 23-25) ที่ได้ให้ข้อคิดเห็นไว้สรุปได้ว่า

“การเรียนการสอนประวัติศาสตร์ไทยในชั้นประถมและมัธยมศึกษาติดอยู่กับข้อมูล 3 กรุง สุโขทัย อยุธยา รัตนโกสินทร์เท่านั้น แม้ไม่ผิดแต่ผมว่าแคบเกินไป สังคมไทยเป็นสังคมพหุลักษณะ ไม่ใช่สังคมเอกลักษณะ แต่ประวัติศาสตร์ไทยมุ่งเจาะเฉพาะชาติพันธุ์ไทยสายเดียว แต่เราละเลยที่จะเรียนรู้ชนชาติอื่นที่อยู่ร่วมกับเรา ยกตัวอย่างเช่น สุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ พุฒภาษาเขมร มีวัฒนธรรมเขมร แล้วว่ากันจริงๆ ethnic group เขาก็เป็นเขมร แต่จิตสำนึกเขาก็เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับเราเต็มที่ ทำไมเราไม่ให้เกียรติที่จะเรียนรู้ถึงโคตร

เง่าเผ่าพันธุ์ของเขาบ้าง หรือคนที่เกิดมานับถือศาสนาอิสลามอยู่แถว
ปัตตานี เขาก็เรียนรู้แต่เรื่องราววงศ์จักรี กรุงรัตนโกสินทร์ เรียนรู้
ราชวงศ์อุทอง ราชวงศ์สุโขทัย ราชวงศ์บ้านพลูหลวงของอยุธยา
เรียนราชวงศ์พระร่วง มีความหมายอะไรกับเขา พูดกันตรงๆ อย่าง
เปิดใจทำอะไรเขาจะรับรู้สิ่งเหล่านี้ได้โดยไม่ไปครอบงำ
ขณะเดียวกันเขารู้เรื่องของเขาบ้าง ให้เขาเห็นศักดิ์ศรีในความเป็น
คนของเขาเอง มันไม่ใช่เรื่องแตกแยก แต่เป็นเรื่องที่ที่เขามีโอกาสอัน
ชอบธรรมในความเป็นมนุษย์ที่เขาต้องรู้...”

และธิดา สาระยา (2525:1,2) ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการศึกษาประวัติศาสตร์ของไทย

ไว้ว่า

“การศึกษาประวัติศาสตร์เท่าที่เป็นมาเป็นการมองประวัติศาสตร์
แบบเน้นศูนย์กลาง คือมองผ่านศูนย์กลางทางการเมืองที่สำคัญ เช่น
อยุธยา กรุงเทพฯ การมองเช่นนี้ทำให้เราได้วิธีการและรูปแบบของ
การเขียนประวัติศาสตร์แบบพงศาวดาร ซึ่งทำให้ประวัติศาสตร์เป็น
เหมือนการจดสถิติเหตุการณ์สำคัญของแต่ละรัชสมัย และเป็นสิ่งที่
สืบเนื่องกับฝ่ายผู้ปกครองโดยตรง เป็นการมองประวัติศาสตร์ที่คับ
แคบมาก เพราะประวัติศาสตร์ คือเหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับ
มนุษย์ และเป็นเรื่องที่ต้องคำนึงถึงเวลา (Time) และสถานที่
(place) หรืออีกนัยหนึ่งเป็นเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่มีผลต่อมนุษย์
หรือชุมชนหรือบ้านเมืองนั้นในวงกว้าง เพราะฉะนั้นประวัติศาสตร์
แบบพงศาวดารจึงละเลยกลไกแห่งการเคลื่อนไหวที่สำคัญใน
ประวัติศาสตร์ไปอย่างน่าเสียดาย คือละเลยมนุษย์อันเป็น
องค์ประกอบส่วนสำคัญ”

จากทรรศนะและความคิดเห็นของนักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ที่กล่าวมาได้สะท้อน
สภาพ ปัญหา และพัฒนาการของการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ของประเทศไทยได้อย่างดียิ่ง
โดยนับจากอดีตเป็นต้นมาประเทศไทยได้ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรม
ให้กับชนชั้นปกครอง และเมื่อเข้ามาสู่ยุคหนึ่งประวัติศาสตร์ไทยก็ได้กลายมาเป็นเครื่องมือในการ
ผนวกชุมชนจินตนาการร่วมของคนในราชอาณาจักรสยามให้มีความสำนึกในความเป็นชาติไทย
นับแต่นั้นมาประวัติศาสตร์ซึ่งเน้นการสร้างชาติโดยมีศูนย์กลางอยู่ที่กรุงเทพมหานครจึง

กลายเป็นประวัติศาสตร์รวมศูนย์ซึ่งก็สะท้อนต่อการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ในระดับ การศึกษาชั้นพื้นฐาน และข้อสอบต่างๆ จากส่วนกลางที่แทบจะไม่มีพื้นที่ให้กับประวัติศาสตร์ ท้องถิ่นอื่นๆ การศึกษาประวัติศาสตร์ไทยยังคงถูกทำให้ศึกษาในโครงเรื่องในสมัยรวมศูนย์คือ แบ่งเป็น ยุคก่อนสุโขทัย สุโขทัย อยุธยา ธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งถึงแม้จะมีการระบุให้มีการ จัดศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในชุมชนของตน แต่กลับพบว่าสุดท้ายแล้วการสอนประวัติศาสตร์ ท้องถิ่นไม่ได้ถูกใช้เพื่อสร้างสรรค์พลเมืองอย่างแท้จริง กลับกลายเป็นว่าเรื่องของประวัติศาสตร์ ท้องถิ่นเป็นเรื่องของเกร็ดความรู้รอบตัว ซึ่งไม่สามารถจะหาทิศทางโยงร่วมกับประวัติศาสตร์ของ ชุมชนในภูมิภาคอื่นๆ เพื่อการเรียนรู้ความเป็นสังคมพหุลักษณะของชาติไทยอย่างเข้าใจ ดังนั้นการ เรียนการสอนประวัติศาสตร์การเรียนการสอนประวัติศาสตร์ให้ก้าวพ้นการทำให้กลายเป็นเพียง ความรู้ความจำ ให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้และวิถีคิดทางประวัติศาสตร์ไปประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวันได้ สามารถมองเห็นตัวเอง ชุมชน สังคมที่ตนอาศัยอยู่ มองเห็นการเชื่อมโยง ประวัติศาสตร์ชุมชน ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น กับประวัติศาสตร์หลักของชาติ จนถึงระดับภูมิภาค และระดับโลกได้ จึงนับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเสริมสร้างความเข้าใจของคนในชาติ ใน ภูมิภาคระดับประเทศ และในระดับโลก ดังที่ ธิดา สาระยา (2539:44) ได้กล่าวไว้ว่า

“ประวัติศาสตร์มิได้เป็นอิสระจากสภาวะอื่นรอบด้าน การแบ่งยุค สมัยของประวัติศาสตร์ไม่ช่วยทำให้การอธิบายของประวัติศาสตร์มี คุณภาพ แต่ควรมีการศึกษาประวัติศาสตร์ส่วนย่อย ยิ่ง ประวัติศาสตร์ถูกชอยย่อยลงสู่ประวัติศาสตร์ที่เป็นอนุภาค (micro history) มากเท่าใด ก็จะทำให้มีโอกาสเข้าใจรากเหง้าทางด้าน วัฒนธรรม อารยธรรมของมนุษย์มากขึ้นเท่านั้น ...การศึกษา ประวัติศาสตร์ที่เป็นอนุภาคไม่ว่าจะอดีตที่ไกลที่สุด จนใกล้ตัวที่สุด สามารถเสริมภาพของสังคมทั้งหมดให้เต็มได้”

จากแนวคิดและข้อคิดเห็นดังได้กล่าวมาข้างต้น จึงสามารถสรุปปัญหาของการเรียนการ สอนสาระประวัติศาสตร์ในประเทศไทย ได้ดังนี้

1. การสอนประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่เป็นลักษณะความรู้ความจำ เพราะให้ความสำคัญ กับโครงเรื่องความเป็นชาติมากกว่าเข้าใจความเป็นชาติ
2. นักเรียนไม่สามารถเชื่อมโยงความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ได้จากการเรียน ประวัติศาสตร์ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเต็มศักยภาพ

3. ระบบการศึกษาไทยยังให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ส่วนกลางมากกว่าประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ทั้งที่สังคมไทยเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างหลากหลายเป็นพื้นฐาน
4. นักเรียนในแต่ละภูมิภาคขาดโอกาสในการเรียนรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของตนเอง รวมทั้งประวัติศาสตร์ของภูมิภาคอื่นๆ ตัวอย่างที่ชัดเจน คือ ประวัติศาสตร์ของ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

4.3 แนวทางการจัดกระบวนการเรียนการสอนประวัติศาสตร์

สิริวรรณ ศรีพหล (2550) ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระประวัติศาสตร์ สรุปได้ว่า การสอนประวัติศาสตร์ควรเน้นผู้เรียนเป็นหลัก พยายามพัฒนาให้ผู้เรียนมีความคิดวิพากษ์วิจารณ์ข้อมูลหรือหลักฐานในอดีต หรือเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นอย่างมีเหตุผล โดยการสอนประวัติศาสตร์โดยเน้นผู้เรียนเป็นหลักมีอยู่หลายวิธีที่สำคัญ ได้แก่ วิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Method) วิธีสอนโดยการสืบสวนสอบสวน (Inquiry Approach) วิธีการประวัติศาสตร์บอกเล่า (Oral History)

นิพล รัตนพันธ์ (2550) ได้ให้ข้อเสนอเกี่ยวกับวิธีการสอนประวัติศาสตร์ในชั้นเรียน ไว้ดังนี้

1. การใช้เทคนิคการสอนที่เน้นวิธีการทางประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นกระบวนการหาความรู้ทางประวัติศาสตร์อย่างเป็นระบบ โดยครูสามารถเริ่มต้นบทเรียนด้วยขั้นตอน คือ
  - 1.1 การตั้งประเด็นคำถาม โดยถามเรื่องใกล้ตัว เรื่องที่นักเรียนสนใจ หรือเรื่องที่คิดว่ามีความสำคัญกับผู้เรียน
  - 1.2 การรวบรวมข้อมูล นำเรื่องที่นักเรียนสนใจมาอภิปราย หาข้อสรุป หรือวิธีการรวบรวมข้อมูล ศึกษาแหล่งข้อมูล การบันทึกข้อมูล
  - 1.3 การตรวจสอบข้อมูล เปิดโอกาสให้ผู้เรียนนำข้อมูลที่ได้อาจจัดทำ
  - 1.4 การตีความข้อมูล วิเคราะห์ความน่าเชื่อถือได้

1.5 การสรุปผล สรุปผลออกมาให้ได้ว่าเรื่องราวที่เราสนใจเป็นอย่างไร

2. การเรียนรู้แบบบูรณาการ ควรจัดการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และจัดการเรียนรู้ด้วยการเชื่อมโยงสาระต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กันมาจัดกลุ่มสร้างหน่วยการเรียนรู้ โดยมีมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมายหลักแล้วจัดทำแผนการเรียนรู้ในชั้นเรียน

3. การใช้บทเรียนช่วยสอนหรือบทเรียนสำเร็จรูป

4. การเรียนรู้จากบทปฏิบัติการ คือการนำบทปฏิบัติการมาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การสอนประวัติศาสตร์ โดยสามารถดำเนินการตามแนวทาง คือ

4.1 การวางแผนร่วมกันระหว่างครูและนักเรียน เพื่อจัดทำบทปฏิบัติการ เพราะบทปฏิบัติการต้องลงพื้นที่ มีการสำรวจ บันทึก สัมภาษณ์ ถ่ายภาพ หรือเก็บข้อมูล ภาคสนาม

4.2 การลงพื้นที่ปฏิบัติการกิจกรรม การสืบค้นโดยบทปฏิบัติการตามที่นักเรียนได้วางแผนไว้ นั้นเป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง เช่น การเรียนรู้บุคคลสำคัญในท้องถิ่น สถานที่สำคัญ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ โบราณสถาน เป็นต้น เพราะฉะนั้นในการลงพื้นที่จึงต้องคำนึงถึงความปลอดภัย วิธีการเข้าไปขอความร่วมมือ ระยะเวลาในการดำเนินการ การแบ่งงานรับผิดชอบ

4.3 การนำข้อมูลมาสรุปตามวิธีการทางประวัติศาสตร์

5. การเรียนรู้จากกระบวนการคิดแก้ปัญหา โดยกำหนดสถานการณ์หรือกรณีตัวอย่างที่เกิดขึ้นใกล้ตัวนักเรียนหรือเอาเหตุการณ์ที่เป็นประเด็นปัญหา คำตอบที่ได้จะเป็นผลผลิตของการสังเคราะห์ความรู้กับเหตุการณ์ที่กำลังเผชิญให้ได้ความรู้ใหม่

เพรสตัน และเฮอ์แมน (Preston and Herman, 1981: 314-329 อ้างใน ศิริวรรณ ศรีพหล , 2550:48) ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมต่างๆ ในกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ดังนี้

- 1) การใช้หลักฐานทางประวัติศาสตร์
- 2) การใช้ชีวประวัติและอัตชีวประวัติ
- 3) การสืบค้นเรื่องราวในอดีตของท้องถิ่น (การหาร่องรอยของท้องถิ่น)

- 4) การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างอดีตกับปัจจุบัน
- 5) การสอนให้ได้มโนคติเกี่ยวกับเวลา
- 6) การเข้าใจคำศัพท์เฉพาะทางประวัติศาสตร์
- 7) การคิดถึงเหตุการณ์ โดยสามารถลำดับเหตุการณ์ตามระยะเวลาที่เกิดได้
- 8) การอ่านและฟังนิทานพื้นบ้าน
- 9) การสอนโดยใช้ภาพทางประวัติศาสตร์
- 10) การสอนโดยใช้ดนตรี
- 11) การสำรวจหลักฐานข้อมูลท้องถิ่น
- 12) การสอนโดยให้ใช้จินตนาการ

Jarolimek (1986: 149-154 อ้างใน ศิริวรรณ ศรีพหล, 2550: 48) ได้เสนอแนะกิจกรรมการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ในห้องเรียนที่น่าสนใจ ดังนี้

- 1) ให้ผู้เรียนมีโอกาสได้สำรวจหลักฐานหรือข้อมูลทางประวัติศาสตร์จากพิพิธภัณฑ์หรือศูนย์วัฒนธรรมของท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชนของตน ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนได้สัมผัสหลักฐานที่แท้จริง
- 2) เปิดโอกาสได้พูดคุยกับผู้อาวุโสในท้องถิ่น กิจกรรมนี้จะช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสได้ข้อเท็จจริงที่เป็นข้อมูลเบื้องต้นจากการสนทนากับผู้อาวุโส ซึ่งข้อมูลที่ได้จะเป็นข้อมูลที่น่าสนใจและเป็นเรื่อง

กระทรวงศึกษาธิการ (2536) ได้นำเสนอวิธีการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ไทย โดยสรุปจากการสัมมนาโต๊ะกลม เรื่อง ทิศทางการพัฒนาการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ไทย ซึ่งเป็นงานสัมมนาที่มีผู้เชี่ยวชาญและนักประวัติศาสตร์ที่มีชื่อเสียงของไทยมากมายเข้าร่วมการสัมมนา โดยมีข้อเสนอเกี่ยวกับการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ไทย ดังนี้

1. การจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ ควรเป็นกระบวนการที่เคลื่อนไหว เป็นพลวัต

2. ควรใช้หนังสือประกอบการเรียนหลายเล่ม การจัดกิจกรรมหลายอย่างให้นักเรียนได้มีโอกาสสัมผัสหลักฐาน เอกสารที่ได้ค้นคว้ามาเป็นข้อมูลประกอบการศึกษา ใช้สื่อที่ทันสมัยต่างๆ

3. จัดการเรียนการสอนให้นักเรียนสามารถจับความคิดรวบยอดให้ได้ (Conceptualize) สามารถอธิบายปรากฏการณ์ที่ซับซ้อนให้เป็นเอกภาพ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สามารถใช้เป็นความคิดพื้นฐานในการศึกษาประวัติศาสตร์อย่างมีความหมาย เข้าใจนามธรรมที่ซ่อนเร้นอยู่เบื้องหลังสิ่งที่เป็นรูปธรรม

4. ใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์เป็นหลักให้นักเรียนได้ฝึกฝนค้นคว้าจากหลักฐานใกล้ตัว ไปจนถึงการค้นที่ยากยิ่ง และค้นพบความรู้ด้วยตนเอง

Timmins Vernon และ Kinealy (2005: 72) ได้นำเสนอเกณฑ์ที่เป็นมาตรฐานในการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ ว่าผู้เรียนประวัติศาสตร์ควรได้เรียนรู้ในประเด็น ดังต่อไปนี้

1. เรื่องของช่วงเวลา เพื่อให้ผู้เรียนเห็นภาพและเข้าใจความต่อเนื่องของช่วงเวลา กับการเปลี่ยนแปลง เรียนรู้จากการเปรียบเทียบเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคแต่ละสมัย ความต่างความคล้ายของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอดีตกับปัจจุบัน หรือเรื่องราวที่เกิดขึ้นจากอดีตและส่งผลถึงปัจจุบัน ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจถึงกระบวนการทางประวัติศาสตร์ที่ต้องเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลง

2. ขอบเขตทางภูมิศาสตร์ศึกษา การเรียนหรือการศึกษาประวัติศาสตร์นั้น ต้องเรียนรู้ศึกษามากกว่า 1 สังคม หรือ 1 วัฒนธรรม ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดมุมมองในการเปรียบเทียบ เข้าใจในความแตกต่างหลากหลาย

3. แหล่งเรียนรู้ที่ร่วมสมัย การเรียนรู้ในเรื่องหลักฐานซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญที่เราต้องวิเคราะห์ข้อมูลทางประวัติศาสตร์โดยผ่าน “หลักฐานชั้นต้น” ซึ่งหลักฐานชั้นต้นในที่นี้นั้น ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงเอกสารที่เป็นลายลักษณ์อักษร แต่ยังรวมถึงหลักฐานที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร

4. ความหลากหลายของประวัติศาสตร์ สิ่งสำคัญประการหนึ่งที่ผู้เรียนควรมีความเข้าใจ คือไม่ควรสืบค้นประวัติศาสตร์จากข้อมูลที่มาเฉพาะนักประวัติศาสตร์สร้างขึ้นเพียงด้านเดียว แต่นักเรียนสามารถหาข้อมูลทางประวัติศาสตร์ได้ จากข้อมูลทางด้านอื่นๆ เช่น

ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ ประวัติศาสตร์ทางสังคม วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์สิ่งแวดล้อม หรือแม้กระทั่งประวัติศาสตร์ในเรื่องเพศ

5. การสะท้อนความคิดเห็น ควรให้โอกาสผู้เรียนได้สะท้อนความคิดเห็นเชิงวิเคราะห์ตามความเข้าใจของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้สะท้อนความคิด และมุมมองของผู้เรียน จากนั้นผู้สอนอาจสร้างความเข้าใจในการใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์เพื่อนำมาใช้เป็นกระบวนการทางความคิด

6. งานเขียนเพิ่มเติม ควรให้ผู้เรียนได้ศึกษาบทความ หรืองานเขียนต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้กระบวนการเขียน การใช้หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ผู้เขียนได้นำมาใช้สะท้อนความคิดและข้อเสนอของตน ดังนั้นการดูแลที่เหมาะสมของครูผู้สอน การพูดคุย การทำความเข้าใจในบทความจะเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจในการศึกษาประวัติศาสตร์เชิงลึก

ดังนั้นในการจัดกระบวนการเรียนการสอนประวัติศาสตร์เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองท้องถิ่นในโลกศตวรรษที่ 21 นั้น สิ่งสำคัญในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจึงควรต้องเป็นการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเอง เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีคุณค่า (Meaningful Learning) สามารถเชื่อมโยงองค์ความรู้จากการเรียนประวัติศาสตร์ไปประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตประจำวันและสถานการณ์ต่างๆ ที่ผู้เรียนต้องเผชิญ การจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ไปจนถึงบันไดขั้นสุดท้ายของบลูม คือ การสร้างความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งความคิดสร้างสรรค์นั้นนับได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้เรียน โดยเฉพาะการเผชิญสถานการณ์และปัญหาต่างๆ รวมทั้งการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับตนเองในการดำรงชีวิตในปัจจุบันและสืบเนื่องไปจนถึงอนาคต ดังนั้นการสอนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นให้ได้มากกว่าชั้นความรู้ความจำ จึงเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาความเป็นพลเมืองท้องถิ่นในโลกศตวรรษที่ 21 สังคมแห่งความยั่งยืน

ตอนที่ 5 แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดการสร้างสร้งความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism)

การเรียนรู้ที่มีความหมาย ให้ผู้เรียนได้สร้งสร้งความรู้ด้วยตนเองเป็นรูปแบบการเรียนรู้หนึ่งที่เหมาะสมต่อการพัฒนาพลเมืองในโลกศตวรรษที่ 21 ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของ Linda Bianche (เสาวนีย์ เกียรติ์ แปล, 2542:24) ที่เห็นว่า “ปรัชญาเกี่ยวกับความรู้และการรับรู้ที่เรียกว่า “Constructivism” ซึ่งเป็นแนวคิดอันเป็นที่มาของแนวทางการเรียนการสอนแบบ “สหวิทยาการ” (Interdisciplinary Instructional Approach) เป็นปรัชญาที่เหมาะสมมากในการเตรียมพลโลกในศตวรรษที่ 21”

แนวคิดการสร้างสร้งสร้งความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism) เป็นแนวทางการเรียนรู้หนึ่งในกลุ่มทฤษฎีแนวคิดปัญญานิยม (Cognitivism) ที่มีนักจิตวิทยาการศึกษาคนสำคัญ อาทิ เช่น เพียเจต์ (Piaget) แมกซ์ เวอร์ทไมเมอร์ (Max Wertheimer) วูล์ฟแกงค์ โคห์เลอร์ (Wolfgang Kohler) บรุนเนอร์ (Bruner) ออซูเบล (Ausubel) ไวก็อตสกี (Vygotsky) เป็นต้น โดยทฤษฎีปัญญานิยมนี้ เกิดขึ้นจากแนวคิดของชอมสกี (Chomsky) ที่ไม่เห็น ด้วยกับแนวคิดแบบกลุ่มแนวคิดทฤษฎีพฤติกรรมนิยม ที่มองพฤติกรรมมนุษย์เป็นเสมือนการทดลองทางวิทยาศาสตร์ โดยชอมสกีเชื่อว่า พฤติกรรมมนุษย์นั้นเป็นเรื่องของภายในจิตใจ มนุษย์มีความนึกคิด มีอารมณ์จิตใจ และความรู้สึกภายในที่แตกต่างกัน ดังนั้นการออกแบบการเรียนการสอนก็ควรที่จะคำนึงถึงความแตกต่างภายในของมนุษย์ด้วย ดังนั้นกลุ่มแนวคิดปัญญานิยม (Cognitivism) จึงเป็นกลุ่มที่เน้นกระบวนการทางปัญญาหรือความคิด นักคิดกลุ่มนี้เชื่อว่าการเรียนรู้ของมนุษย์ไม่ใช่เรื่องของพฤติกรรมที่เกิดจากกระบวนการตอบสนองต่อสิ่งเร้า หากแต่การเรียนรู้ของมนุษย์มีความซับซ้อนมากกว่านั้น การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางความคิดที่เกิดจากการสะสมข้อมูล การสร้างความหมาย และความสัมพันธ์ของข้อมูล และการดึงข้อมูลออกมาใช้ในการกระทำและการแก้ปัญหาต่างๆ การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางสติปัญญาของมนุษย์ในการที่จะสร้งสร้งความรู้ความเข้าใจให้แก่ตนเอง

สำหรับแนวทางการเรียนรู้แบบสร้งสร้งความรู้ด้วยตนเอง หรือคอนสตรัคติวิซึ่ม (Constructivism) นี้เป็นแนวทางการเรียนรู้ที่พัฒนามาจากแนวคิดของนักจิตวิทยาคนสำคัญในกลุ่มนี้ อาทิ เพียเจต์ (Piaget) ออซูเบล (Ausubel) ไวก็อตสกี (Vygotsky) ซึ่งแนวทางการเรียนรู้แบบคอนสตรัคติวิซึ่ม (Constructivism) นั้นเชื่อว่าความรู้เป็นสิ่งที่มนุษย์สามารถสร้งสร้งขึ้นได้ด้วย

ตนเอง สามารถเปลี่ยนแปลงและพัฒนาขึ้นได้ภายใต้กระบวนการพัฒนาโครงสร้างความรู้ภายในบุคคล และการเรียนรู้สิ่งต่างๆ รอบตัว โดยมนุษย์มีศักยภาพในการสร้างความรู้ได้โดยผ่านประสบการณ์จริงที่ตนได้ประสบพบเจอ (Richardson, 1994: 1) กระบวนการสร้างความรู้ตามแนวคิดตามลักษณะดังกล่าวนี้จึงเปิดโอกาสให้กับผู้เรียนได้สร้างสรรค์ความรู้ด้วยตัวของผู้เรียนเอง ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยผ่านประสบการณ์ต่างๆที่มีความหมายต่อตนเองจากการปฏิสัมพันธ์กับสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยใช้กระบวนการคิดและการแสวงหาความรู้ควบคู่กับการปฏิบัติจริง ให้ผู้เรียนได้ค้นพบความรู้และประสบการณ์ด้วยตนเอง (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2552: 13) จึงสอดคล้องกับแนวคิดทางการศึกษาที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญโดยแท้จริง

การจัดการเรียนรู้ตามแนวทางคอนสตรัคติวิซึ่มได้มีผู้นำเสนอแนวทาง ตลอดจนรูปแบบในการจัดการเรียนการสอนโดยเฉพาะกับการจัดการเรียนรู้ในกลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์ ซึ่งแนวทาง ตลอดจนรูปแบบในการจัดการเรียนการสอนนั้นมืออยู่อย่างหลากหลาย ดังนี้

Karplus and Others (1967; cited in Lawson, 1995: 159) ได้นำเสนอขั้นตอนการสอนตามวงจรการเรียนรู้สำหรับโปรแกรมปรับปรุงหลักสูตรวิทยาศาสตร์ของสหรัฐอเมริกา (Science curriculum improvement study program: SCIS) ซึ่งมีขั้นตอนระบุถึงวงจรการเรียนรู้ 3 ขั้น คือ

1. ขั้นสำรวจ (Exploration)
2. ขั้นสร้าง (Invention)
3. ขั้นค้นพบ (Discovery)

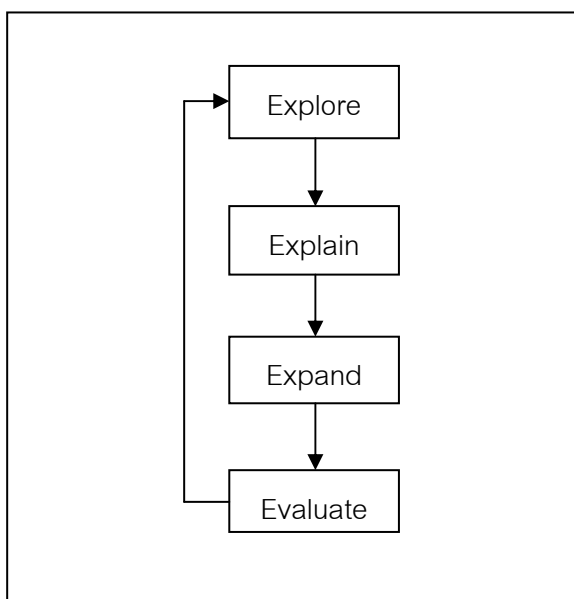
มาร์ติน (Martin and Others, 1994 อ้างถึงใน พิมพันธ์ เดชะคุปต์, 2542) ได้เสนอแนวทางการสอนตามแนวคิด Constructivism โดยมีขั้นตอนดังนี้ ได้แก่

Explore หมายถึง ผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสังเกตและสำรวจปัญหา

Explain หมายถึง ผู้สอนมีปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียน เช่น แนะนำ ตั้งคำถามให้ผู้เรียน คิด และค้นพบและสร้างความรู้ด้วยตนเอง

Expand หมายถึง ผู้สอนส่งเสริมให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมด้วยตนเอง

Evaluate หมายถึง ผู้สอนประเมินมโนทัศน์ของผู้เรียน โดยเน้นการประเมินที่พัฒนาการ และผลในการประเมินจะสะท้อนกลับไปยังผู้เรียนเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เพิ่มเติมในส่วนที่ยังไม่สมบูรณ์

แผนภาพที่ 2.1 มโนทัศน์รูปแบบการสอนตามแนวคิด Constructivism

ที่มา : Martin and Others, 1994: 46

หน่วยงานด้านการศึกษาและจัดทำหลักสูตรชีววิทยา (Biological Science Curriculum Study: BSCS) ของประเทศสหรัฐอเมริกา (Llewellyn, 2005 :46-48) ได้ระบุขั้นตอนการสอนโดยใช้วงจรการเรียนรู้ 5E ไว้ ดังต่อไปนี้

1. ขั้นสร้างความสนใจ (Engagement) เป็นขั้นตอนสร้างความสนใจให้นักเรียนเกิดความอยากรู้อยากเห็น โดยการสาธิตหรือยกตัวอย่าง กระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจและเกิดการตั้งคำถาม
2. ขั้นสำรวจ (Exploration) เป็นขั้นตอนในการสำรวจปัญหา ตรวจสอบสมมุติฐาน รวบรวมข้อมูล และลงมือปฏิบัติด้วยการสังเกต การวัด ทดลอง เป็นต้น
3. ขั้นอธิบายและลงข้อสรุป (Explanation) เป็นขั้นตอนในการวิเคราะห์และจัดกระทำข้อมูลนำเสนอออกมาในรูปของตาราง แผนภาพ กราฟ เป็นต้นเพื่อสรุปและอธิบายผลการทดลอง
4. ขั้นขยายความรู้ (Elaboration) เป็นขั้นตอนในการประยุกต์ใช้สัญลักษณ์ นิยาม คำจำกัดความ ตลอดจนทักษะที่ได้เรียนรู้ขยายสู่สถานการณ์ใหม่

5. **ขั้นประเมินผล (Evaluation)** เป็นขั้นตอนการประเมินผลที่เน้นการประเมินอย่างมีส่วนร่วมจากทั้งครูและนักเรียน

ต่อมา Eisenkraft (2003) ได้พัฒนารูปแบบวงจรการเรียนรู้ 5E ของ BSCS เป็น 7 ขั้นตอน โดยได้ขยายขั้นตอนเพื่อให้วงจรการเรียนรู้มีความต่อเนื่องและสมบูรณ์มากขึ้น โดยมีขั้นตอนทั้ง 7 ดังนี้

1. **ขั้นทบทวนความรู้** โดยครูจัดกิจกรรมที่ทำให้นักเรียนได้แสดงออกถึงความรู้เดิม
2. **ขั้นสร้างความสนใจ** โดยครูจัดกิจกรรมที่สร้างความสนใจ กระตุ้นให้นักเรียนเกิดความอยากรู้อยากเห็น ใช้สื่อกระตุ้นให้นักเรียนคิดและเกิดความขัดแย้งทางปัญญา จนก่อให้เกิดการตั้งคำถาม กำหนดประเด็นปัญหาเพื่อการสำรวจตรวจสอบ
3. **ขั้นสำรวจค้นหา** โดยครูกระตุ้นให้นักเรียนตรวจสอบปัญหา วางแผน และลงมือปฏิบัติ
4. **ขั้นอธิบายและลงข้อสรุป** โดยครูส่งเสริมให้นักเรียนวิเคราะห์และจัดกระทำกับข้อมูลที่ได้ จากนั้นอธิบายผลการทดลองโดยใช้หลักวิชาการอ้างอิง
5. **ขั้นขยายความรู้** โดยครูกระตุ้นให้นักเรียนประยุกต์ใช้สัญลักษณ์ใช้สัญลักษณ์ นิยาม คำอธิบายและทักษะไปสู่สถานการณ์ใหม่ กระตุ้นให้นักเรียนใช้ข้อมูลที่มีอยู่ตอบคำถาม เสนอแนวทางแก้ปัญหา และเสนอแนวทางการทดลอง
6. **ขั้นประเมินผล** เป็นการประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียน เป็นทั้งการประเมินในแต่ละกิจกรรมขั้นตอน จนถึงประเมินความคิดรวบยอดก่อนเข้าสู่ขั้นตอนการขยายความคิดรวบยอดสู่สถานการณ์ใหม่
7. **ขั้นขยายความคิดรวบยอด** โดยครูส่งเสริมเชื่อมโยงความคิดรวบยอดกับปัญหาใหม่

Matthews (1994: 143-144) ได้อ้างถึงขั้นตอนในการจัดการเรียนการสอนตามแนวคอนสตรัคติวิซึมของ Driver และ Oldham โดยได้ระบุถึงขั้นตอนการจัดการเรียนการสอน สรุปเป็นประเด็นต่างๆ ได้ดังนี้

1. **ขั้นการปรับตัว (Orientation)** ครูสร้างแรงจูงใจให้นักเรียนโดยใช้คำถามสถานการณ์ หรือกิจกรรมที่กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในบทเรียน

2. ขั้นการสำรวจประสบการณ์เดิม (Elicitation) ครูให้ผู้เรียนได้ทบทวนและดึงความรู้เดิมที่มีอยู่เกี่ยวกับเรื่องที่จะเรียนโดยใช้กิจกรรมที่เน้นให้ผู้เรียนเกิดความขัดแย้งทางปัญญา (Cognitive Conflict) เช่น การอภิปราย การเขียน เป็นต้น

3. ขั้นการปรับเปลี่ยนแนวความคิด (Restructuring of ideas) ซึ่งประกอบไปด้วยขั้นตอนย่อยๆ 3 ขั้นตอน คือ

3.1 ขั้นการสร้างความกระจ่างและแลกเปลี่ยนความคิด (Clarification and exchange of ideas) โดยครูให้นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมเพื่อรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ นำเสนอ อภิปราย และพิจารณาความแตกต่างระหว่างความคิดของตนเองกับของผู้อื่น โดยครูมีหน้าที่ป้อนคำถามเพื่อเป็นแนวทางในการอภิปราย

3.2 ขั้นการสร้างความคิดใหม่ (Construction of new ideas) ครูให้นักเรียนสรุปกิจกรรมแล้วกำหนดความคิดใหม่ได้อย่างหลากหลาย

3.3 ขั้นการประเมินความคิดใหม่ (Evaluation of the new ideas) นักเรียนเลือกแนวทางหรือแนวคิดที่สามารถเป็นคำตอบที่เป็นไปได้ที่สุด

4. ขั้นการนำความคิดไปใช้ (application of ideas) นักเรียนนำความคิดหรือความรู้ใหม่ไปใช้ในบริบทใหม่ หรือสถานการณ์ใหม่

5. ขั้นการพิจารณาทบทวน (review) นักเรียนเปรียบเทียบความคิดความเข้าใจระหว่างเริ่มต้นบทเรียนกับภายหลังสิ้นสุดบทเรียน

โจเซฟ ไรลี (2548) ได้นำเสนอแนวทางการจัดทำแผนการเรียนรู้ตามแนวคิดคอนสตรัคติวิซึม สรุปเป็นขั้นตอน ได้ดังนี้

1. ขั้นแรกตรวจสอบว่าผู้เรียนมี Prior Knowledge ในเรื่องที่จะสอนอย่างไรบ้าง โดยวิธีการที่จะตรวจสอบครูสามารถใช้วิธีการได้หลากหลายเช่น การอภิปราย การสัมภาษณ์ การใช้สถานการณ์ เหตุการณ์สำคัญ หรือข่าว เพื่อให้ผู้เรียนได้แสดงออกว่ามีความรู้อะไรบ้าง ก่อนที่จะเริ่มกิจกรรมการเรียนการสอน

2. ขั้นต่อมาดำเนินกิจกรรมจากสิ่งที่ผู้เรียนรู้ กิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนนั้นจะต้องให้ผู้เรียนได้มีโอกาสสัมผัสประสบการณ์นั้นโดยตรง เช่น Hand On activities

3. ขั้นสรุปจะต้องให้โอกาสผู้เรียนได้คิด วิเคราะห์ ว่าตนเองได้เรียนรู้อะไรบ้าง กิจกรรมในขั้นนี้เช่น การนำเสนอ การสรุปความรู้ การอภิปราย Concept Map เป็นต้น

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2552) ได้เสนอแนวทางในการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการสร้างความรู้ตามแนวคิดคอนสตรัคติวิซึ่ม โดยได้ระบุขั้นตอนตามลำดับ ดังนี้

1. ขั้นทบทวนความรู้เดิม เป็นขั้นที่ผู้เรียนได้แสดงออกถึงความรู้ ความเข้าใจเดิมที่มีอยู่ในเรื่องที่กำลังจะเรียนรู้

2. ขั้นปรับเปลี่ยนความคิด เป็นขั้นที่สำคัญของการจัดการเรียนรู้ตามกระบวนการสร้างความรู้ที่ประกอบไปด้วยขั้นตอนย่อยๆ ดังนี้

2.1 สร้างความกระฉับและแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกันและกัน

2.2 สร้างความคิดใหม่จากการอภิปรายร่วมกัน และสาธิตแสดงให้เห็น จนทำให้ผู้เรียนสามารถกำหนดความคิด หรือความรู้ใหม่ขึ้นได้

2.3 การประเมินความคิดใหม่ โดยการทดลอง หรือใช้กระบวนการคิด คิดอย่างไตร่ตรอง ลึกซึ้ง และประเมินคุณค่า

2.4 การนำความคิดไปใช้ ผู้เรียนมีโอกาสได้ใช้ความคิด หรือความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาการเรียนรู้อย่างมีความหมาย

3. ขั้นทบทวน เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่ผู้เรียนจะได้ทบทวนความคิด ความเข้าใจ โดยการเปรียบเทียบระหว่างความคิดเดิมกับความคิดใหม่

ดังนั้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแบบคอนสตรัคติวิซึ่ม จึงเป็นแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เอื้อให้ความสำคัญกับผู้เรียน โดยเฉพาะการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเอง ซึ่งจะเป็นแนวทางที่ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีความหมาย มีคุณค่า (Meaningful Learning) พร้อมกันนั้นการเรียนรู้ตามแนวทางดังกล่าวยังเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทำงานเป็นกลุ่ม ในขณะที่พัฒนาศักยภาพภายในตัวเองก็สามารถพัฒนาศักยภาพการทำงานร่วมกับผู้อื่นด้วย อีกทั้งยังสามารถยืดหยุ่นสามารถเชื่อมโยงกับวิธีสอนได้อย่างหลากหลาย การเรียนการสอนตามแนวทางคอนสตรัคติวิซึ่มจึงเป็นแนวทางการสอนหนึ่งที่สามารถพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้และคุณลักษณะของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี

ตอนที่ 6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุมาลี กาญจนชาติรี (2543) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่ส่งเสริมคุณลักษณะของนักเรียนระดับประถมศึกษาในการสร้างความรู้ตามแนวคอนสตรัคติวิซึ่ม”

โดยผู้วิจัยได้ศึกษาและพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่ส่งเสริมคุณลักษณะของนักเรียน ประถมศึกษา ซึ่งประกอบด้วยคุณลักษณะ 3 คุณลักษณะ ได้แก่ ความสามารถในการกำกับตัวเอง ทักษะทางสังคมและทักษะในการสืบสอบ โดยใช้แนวทางการเรียนสอนตามแนวทางคอนสตรัคติวิ ซึมที่ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ 1) เกิดความขัดแย้งทางปัญญา นักเรียนเกิดการขัดแย้งทาง ความคิดที่เป็นผลจากความรู้นี้เดิมกับข้อมูลใหม่ไม่สอดคล้องกัน 2) แสวงหาคำตอบ นักเรียนจัดกลุ่ม และดำเนินการค้นหาคำตอบเพื่อลดความขัดแย้งทางปัญญาที่เกิดขึ้น 3) ตรวจสอบความเข้าใจ นักเรียนสร้างความรู้ของตนเองผ่านการเจรจาต่อรองทางสังคม 4) ใช้ความรู้ที่เรียนมา นักเรียนนำ สิ่งที่ได้เรียนรู้ไปแล้วมาใช้ในบริบทอื่นๆ ซึ่งผลการทดลอง พบว่ามีคะแนนความสามารถในการกำกับ ตนเอง ทักษะทางสังคม และทักษะในการสืบสอบสูงกว่าการทดลองอย่างมีนัยสำคัญที่ 0.5

สุจินต์ เลี้ยงจรรยารัตน์ (2542) ได้เปรียบเทียบมโนทัศน์ ความสามารถในการนำความรู้ไปใช้ ในชีวิตประจำวัน และเจตคติต่อวิชาวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน จำนวน 3 ห้อง ห้องละ 36 คน โดยกลุ่มควบคุมเรียนด้วยกระบวนการตามคู่มือครูของสถาบันส่งเสริม การศึกษาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ส่วนกลุ่มทดลองเรียนด้วยกระบวนการคอนสตรัคติวิซึม โดย กระบวนการคอนสตรัคติวิซึมที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้มี 5 ขั้นตอน คือ

1. ตรวจสอบความรู้และประสบการณ์เดิมของนักเรียน
2. สืบสอบหาความรู้ หาคำตอบ
3. จัดระบบสารสนเทศของข้อมูลที่ได้จากการสืบสอบ
4. นำเสนอข้อสรุปและความคิดของกลุ่ม
5. สรุปความรู้

โดยผลวิจัยพบว่า

1. นักเรียนทั้ง 3 กลุ่ม มีมโนทัศน์และความสามารถในการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันสูงขึ้น โดยนักเรียนที่เรียนด้วยกระบวนการคอนสตรัคติวิซึมกับแฟ้ม ผลงานมีมโนทัศน์มีมโนทัศน์และความสามารถในการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน สูงที่สุด
2. นักเรียนที่เรียนโดยผ่านกระบวนการคอนสตรัคติวิซึมนี้มีเจตคติที่ดีต่อวิชาวิทยาศาสตร์ ดีกว่ากลุ่มอื่นๆ
3. นักเรียนคุ้นเคยกับการเรียนแบบเก่าทำให้รูปแบบการเรียนเป็นไปตามแนวทาง คอนสตรัคติวิซึมได้ในระดับหนึ่งเท่านั้น

พฤษฯ ไปร่งสำโรง (2549) ได้ทำวิจัยเรื่อง “ผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอน 7 E ในวิชา ฟิสิกส์ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการแก้ปัญหาของนักเรียนมัธยมศึกษา ตอนปลาย” ผลการวิจัยสรุปได้ว่า

1. นักเรียนที่เรียนโดยใช้รูปแบบ 7 E มีคะแนนเฉลี่ยร้อยละของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ฟิสิกส์สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด คือ ร้อยละ 70
2. นักเรียนที่เรียนโดยใช้รูปแบบ 7 E มีคะแนนเฉลี่ยร้อยละของความสามารถในการ แก้ปัญหาสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด คือ ร้อยละ 70
3. นักเรียนที่เรียนโดยใช้รูปแบบ 7 E มีคะแนนเฉลี่ยร้อยละของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ฟิสิกส์หลังการเรียนสูงกว่านักเรียนที่สอนโดยวิธีปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05
4. นักเรียนที่เรียนโดยใช้รูปแบบ 7 E มีคะแนนเฉลี่ยร้อยละของความสามารถในการ แก้ปัญหาหลังการเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

Wood Cobb and Yackle (1991) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงความเชื่อของครูที่ สอนแบบแก้ปัญหาตามแนวทางคอนสตรัคติวิซึม โดยศึกษาครูที่สอนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 เป็นเวลา 1 ปี เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามและการสัมภาษณ์ ซึ่งกิจกรรมที่ใช้มีขั้นตอน ดังนี้

1. ให้นักเรียนได้ใช้วิธีที่หลากหลายในการแก้ปัญหาด้วยตนเอง
2. ให้นักเรียนทำงานร่วมกันเป็นคู่ ได้ช่วยเหลือ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน
3. ให้นักเรียนได้ตรวจสอบความเข้าใจและหาข้อสรุปในการแก้ปัญหาร่วมกันทั้งห้อง

ผลการวิจัยพบว่า ครูที่สอนโดยใช้แนวทางคอนสตรัคติวิซึมมีความเปลี่ยนแปลงความเชื่อ จากเดิม ดังนี้

1. ด้านเนื้อหาคณิตศาสตร์ เปลี่ยนจากการเน้นความสำคัญของกฎ และกระบวนการ มาให้ความสำคัญกับกิจกรรมที่มีความหมายมากขึ้น
2. ด้านการเรียนรู้ เปลี่ยนจากการเรียนรู้โดยรับรู้ที่ผู้อื่นถ่ายทอดให้มาเป็นการเรียนรู้ จากการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง
3. ด้านผู้สอน เปลี่ยนจากการเป็นผู้ป้อนความรู้มาเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการ เรียนรู้ของนักเรียน

Hill (2000) ได้ศึกษาการใช้รูปแบบวิธีการสอน 5E ในการจัดการเรียนรู้ปฏิบัติการเคมีเพื่อชีวิต สิ่งแวดล้อม และวิทยาศาสตร์สุขภาพให้นักเรียนเกรด 7 และเกรด 8 โดยใช้วีดิทัศน์ ภาพเคลื่อนไหว สร้างกิจกรรมที่เน้นการมีส่วนร่วมของนักเรียนและกระตุ้นให้เกิดกระบวนการสืบสอบความรู้โดยครูผู้สอนมีหน้าเป็นผู้อำนวยความสะดวก พบว่านักเรียนสามารถพัฒนาศักยภาพในการแก้ปัญหาและความคิดอย่างมีวิจารณญาณได้ดี

Calik (2006) ได้ศึกษาความเข้าใจในทัศนคติจากการเรียนรู้ตามแนวทางคอนสตรัคติวิซึ่ม เรื่องการขยายตัวของแก๊สในของเหลว โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนเกรด 9 จำนวน 44 คน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนกลุ่มที่เรียนโดยใช้การเรียนการสอนตามแนวทางคอนสตรัคติวิซึ่มมีความเข้าใจในมโนทัศน์ เรื่องการขยายตัวของแก๊สในของเหลวสูงกว่านักเรียนกลุ่มที่เรียนด้วยวิธีสอนแบบปกติ และด้านความจำระยะยาวกลุ่มที่เรียนด้วยการสอนตามแนวทางคอนสตรัคติวิซึ่มกับการสอนแบบปกติมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

จากการศึกษางานวิจัยภายในและภายนอกประเทศเกี่ยวกับการใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสรรค์สร้างความรู้ (Constructivism) พบว่า แนวทางและรูปแบบการจัดการเรียนการสอนตามแนวทางคอนสตรัคติวิซึ่มนั้นถูกใช้อย่างแพร่หลายในกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ส่วนในการนำเอาแนวทางดังกล่าวมาใช้ในการวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษา โดยเฉพาะในรายวิชาประวัติศาสตร์ยังเป็นรูปแบบงานวิจัยนั้นยังไม่มีในประเทศไทย สำหรับผลการศึกษาของงานวิจัยส่วนใหญ่ที่เกี่ยวกับการนำแนวทางดังกล่าวมาใช้ในการศึกษาวิจัย พบว่าแนวทางสรรค์สร้างความรู้ (Constructivism) เป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้พัฒนาทั้งด้านความรู้ ทักษะ รวมถึงคุณลักษณะ มุมมอง และเจตคติของผู้เรียน ให้พร้อมที่จะแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณ เกิดความคงทนในการเรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพให้เป็นพลเมืองในสังคมโลกยุคใหม่ได้ดีกว่าการสอนแบบปกติ

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอ “แนวทางการใช้กระบวนการสรรค์สร้างความรู้ในการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน” โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) แผนการจัดการเรียนรู้รายหน่วยประวัติศาสตร์ล้านนาที่บูรณาการกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยใช้กระบวนการสรรค์สร้างความรู้ (Constructivism) เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน เพื่อนำเสนอแนวทางดังกล่าวในรูปแบบของชุดเอกสารคู่มือครู อันประกอบด้วย หลักการสำคัญ วัตถุประสงค์ องค์ประกอบของเนื้อหา แผนการจัดการเรียนรู้รายหน่วย แนวทางการจัดกิจกรรมเสริม และการเตรียมตัวของครู โดยมีขั้นตอนในการวิจัย ดังนี้

1. สร้างและพัฒนากรอบเนื้อหาประวัติศาสตร์ล้านนาและกำหนดมโนทัศน์เกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน สำหรับใช้บูรณาการในกระบวนการคิดวิเคราะห์
2. สร้างและพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้รายหน่วยที่ใช้กระบวนการสรรค์สร้างความรู้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน
3. จัดการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ระหว่างผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นล้านนา เพื่อวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน และข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาแนวทางในการใช้กระบวนการสรรค์สร้างความรู้ในการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน
4. ทดลองสอนโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ใช้กระบวนการสรรค์สร้างความรู้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน เพื่อศึกษาคุณภาพจากการนำไปใช้
5. นำเสนอแนวทางในการใช้กระบวนการสรรค์สร้างความรู้ในการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

1. สร้างและพัฒนากรอบเนื้อหาประวัติศาสตร์ประวัติศาสตร์ล้านนาและกำหนดมโนทัศน์เกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน สำหรับใช้บูรณาการในกระบวนการคิดวิเคราะห์ โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. ศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

- 1) หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
- 2) ข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่วัฒนธรรมล้านนา
- 3) องค์ความรู้ประวัติศาสตร์ล้านนา
- 4) แนวคิดและหัวข้อการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน
- 5) รูปแบบการสอนตามแนวทางสรรค์สร้างความรู้ด้วยตนเอง

2. วิเคราะห์เพื่อกำหนดกรอบเนื้อหาของประวัติศาสตร์ล้านนา เพื่อเป็นฐานข้อมูลในการสร้างหน่วยการเรียนรู้

2.1 วิเคราะห์กรอบเนื้อหาประวัติศาสตร์จากหลักสูตรแกนกลางกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม พุทธศักราช 2551 สาระการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ เพื่อเป็นกรอบในการเลือกเนื้อหาประวัติศาสตร์ล้านนาให้สอดคล้องกับเป้าหมายและความต้องการของหลักสูตร (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2551: 92-108) ดังนี้

ตารางที่ 3.1 กรอบเนื้อหาประวัติศาสตร์จากหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6)

มาตรฐานการเรียนรู้ ช่วงชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
มาตรฐาน ส 4.1 เข้าใจ ค ว า ม ห ม า ย ความสำคัญของเวลา และ ยุค ส มั ย ท าง ประวัติศาสตร์ สามารถ ใ ช้ วิ ธิ ก า ร ท าง	1. ต ร ะ ห นั ก ถึ ง ความสำคัญของเวลาและ ยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ ที่ แ ส ด ง ถึ ง ก า ร เป ลี่ ย น แ ป ล ง ข อ ง มนุษยชาติ	- เวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ที่ ปรากฏในหลักฐานทางประวัติศาสตร์ไทย และประวัติศาสตร์สากล - ตัวอย่างเวลาและยุคสมัยทาง ประวัติศาสตร์ (เชื่อมโยงกับ มฐ. ส 4.3) - ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทาง

มาตรฐานการเรียนรู้ ช่วงชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ อย่างเป็นระบบ	2. สร้างองค์ความรู้ใหม่ทางประวัติศาสตร์ โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์อย่างเป็นระบบ	ประวัติศาสตร์ - ขั้นตอนวิธีการทางประวัติศาสตร์ - คุณค่าและประโยชน์ของวิธีการทางประวัติศาสตร์ - ผลการศึกษาหรือโครงการทางประวัติศาสตร์
มาตรฐาน ส 4.2 เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ในด้านความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญ และสามารถวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น	1. วิเคราะห์อิทธิพลของอารยธรรมโบราณและการติดต่อระหว่างโลกตะวันออกกับโลกตะวันตกที่มีผลต่อพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของโลก 2. วิเคราะห์เหตุการณ์สำคัญต่างๆ ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง เข้าสู่โลกสมัยปัจจุบัน 3. วิเคราะห์ผลกระทบของการขยายอิทธิพลของประเทศในยุโรป ไปยังทวีปอเมริกา แอฟริกา และเอเชีย 4. วิเคราะห์สถานการณ์ของโลกในคริสต์ศตวรรษที่ 21	- อารยธรรมของโลกโบราณ - การติดต่อระหว่างโลกตะวันออกกับโลกตะวันตก และอิทธิพลทางวัฒนธรรมที่มีต่อกันและกัน - เหตุการณ์สำคัญต่างๆ ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกในปัจจุบัน เช่น ครอบงำ คตินาสวมักดี สงครามครูเสด การฟื้นฟูศิลปวิทยาการ การปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์ การสำรวจทางทะเล การปฏิรูปศาสนา การปฏิวัติอุตสาหกรรม แนวคิดเสรีนิยม แนวคิดจักรวรรดินิยม แนวคิดชาตินิยม - การขยาย การล่าอาณานิคม และผลกระทบ - ความร่วมมือและความขัดแย้งของมนุษยชาติในโลกคริสต์ศตวรรษที่ 20 - สถานการณ์สำคัญของโลกในคริสต์ศตวรรษที่ 21 เช่น - เหตุการณ์ระเบิดตึก World Trade Center 11 กันยายน 2001 - การขาดแคลนทรัพยากร - การก่อการร้ายและการต่อต้านการก่อการร้าย - ความขัดแย้งทางศาสนา

มาตรฐานการเรียนรู้ ช่วงชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
มาตรฐาน ส 4.3 เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรักความภูมิใจและธำรงความเป็นไทย	1. วิเคราะห์ประเด็นสำคัญของประวัติศาสตร์ไทย 2. วิเคราะห์ความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ต่อชาติไทย 3. วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมการสร้างสรรคภูมิปัญญาไทยและวัฒนธรรมไทย ซึ่งมีผลต่อสังคมไทยในยุคปัจจุบัน 4. วิเคราะห์ผลงานของบุคคลสำคัญ ทั้งชาวไทยและต่างประเทศที่มีส่วนสร้างสรรควัฒนธรรมไทยและประวัติศาสตร์ไทย 5. วางแผนกำหนดแนวทางและมีส่วนร่วมการอนุรักษ์ ภูมิปัญญาไทยและวัฒนธรรมไทย	- ประเด็นสำคัญของประวัติศาสตร์ไทย เช่น แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นมาของชาติไทย อาณาจักรโบราณ ในดินแดนไทย การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 บทบาทของสตรีไทย - บทบาทของสถาบันกษัตริย์ในการพัฒนาชาติไทยในด้านต่างๆ เช่น การป้องกันและรักษาเอกราชของชาติ การสร้างสรรควัฒนธรรมไทย - อิทธิพลตะวันตกตะวันออกที่มีต่อสังคมไทย - ผลงานของบุคคลสำคัญทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่มีส่วนสร้างสรรควัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ไทย - ปัจจัยและบุคคลที่ส่งเสริมการสร้างสรรคภูมิปัญญาไทย และวัฒนธรรมไทย ซึ่งมีผลต่อสังคมไทย - สภาพแวดล้อมที่มีต่อการสร้างสรรคภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย - วิถีชีวิตของคนไทยในสมัยต่างๆ - การสืบทอดและการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมไทย - แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ - วิธีการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย

จากตารางที่ 3.1 พบว่ามาตรฐานการเรียนรู้สาระประวัติศาสตร์ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6) ที่ประกอบด้วย มาตรฐาน ส 4.1 มาตรฐาน ส 4.2 และ มาตรฐาน ส 4.3 มีจุดเน้นสำคัญอยู่ที่ความมุ่งหวังให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ วิธีการทางประวัติศาสตร์ พัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตถึงปัจจุบัน ความสัมพันธ์และความเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่างๆ ในอดีต

ผลกระทบที่เกิดจากเหตุการณ์สำคัญในอดีต ความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำเนื้อหาประวัติศาสตร์ดังกล่าวมาวิเคราะห์เพื่อเป็นกรอบในการเลือกเนื้อหาประวัติศาสตร์ล้านนาที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายมีความเข้าใจในประวัติศาสตร์อย่างเป็นองค์รวมโดยมีมุมมองเข้าใจตั้งแต่ระดับท้องถิ่นไปจนถึงระดับโลก (มาตรฐาน ตัวชี้วัด และสาระการเรียนรู้แกนกลาง ส 4.1 และ ส 4.2) ขณะเดียวกันในก็มุ่งหวังให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองที่ดีในระดับท้องถิ่นไปจนถึงระดับโลก (มาตรฐาน ตัวชี้วัด และสาระการเรียนรู้แกนกลาง ส 4.3)

2.2 วิเคราะห์เนื้อหาประวัติศาสตร์ล้านนาจากงานวิจัย หนังสือ และตำราที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ล้านนา (รายละเอียดอยู่ในส่วนของบทที่ 2) โดยรายชื่องานวิจัย หนังสือ และตำราด้านประวัติศาสตร์สังคมท้องถิ่นไทยและประวัติศาสตร์ล้านนาที่ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์เพื่อนำมาเป็นส่วนหนึ่งของการกำหนดกรอบประวัติศาสตร์ล้านนา มีดังต่อไปนี้

ตารางที่ 3.2 รายชื่องานวิจัย หนังสือ และตำราด้านประวัติศาสตร์สังคมท้องถิ่นไทยและประวัติศาสตร์ล้านนาที่ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์เพื่อนำมาเป็นส่วนหนึ่งของการกำหนดกรอบประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

ลำดับที่	ผู้แต่ง	ชื่องานวิจัย หนังสือ และตำรา	ครั้งที่พิมพ์/ปีที่พิมพ์	หมายเหตุ
1	นิธิ เอียวศรีวงศ์	ประวัติศาสตร์แห่งชาติ "ซ่อม" ฉบับเก่า "สร้าง" ฉบับใหม่	2/2551	หนังสือ
2	ศรีศักร วัลลิโภดม	ประวัติศาสตร์โบราณคดีของล้านนาประเทศ	1/2545	หนังสือ
3	สมชาติ อ่องสกุล	รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการวิจัยประวัติศาสตร์ชุมชนเชียงใหม่: การสร้างประวัติศาสตร์ท้องถิ่น	1/2547	รายงานวิจัย
4	สร้อยดี อ่องสกุล	ประวัติศาสตร์ล้านนา	7/2553	ตำรา
5	สุรพล ดำริห์กุล	แผ่นดินล้านนา	1/2539	หนังสือ
6	อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์	วิชาประวัติศาสตร์กับสังคมไทยยุคโลกาภิวัตน์	2539	บทความ
7	ธเนศวร์ เจริญเมือง	คนเมือง: ประวัติศาสตร์ล้านนาสมัยใหม่	1/2552	หนังสือ
8	เอกวิทย์ ณ ถลาง	ภูมิปัญญาชาวบ้านกับกระบวนการเรียนรู้	2/2544	รายงานวิจัย

ลำดับ ที่	ผู้แต่ง	ชื่องานวิจัย หนังสือ และตำรา	ครั้งที่ พิมพ์/ปี ที่พิมพ์	หมายเหตุ
		และการปรับตัวของชาวบ้านไทย : ภูมิ ปัญญาล้านนา		
9	ฮันส์ เพนธ์	ประวัติศาสตร์ล้านนาฉบับย่อ	1/2547	หนังสือ
10	พรพรรณ จงวัฒนา	กรณีพิพาทระหว่างเจ้านครเชียงใหม่กับคน ในบังคับอังกฤษ อันเป็นเหตุให้รัฐบาล สยามจัดการปกครองมณฑลพายัพ (พ.ศ. 2401-2445)	2517	วิทยานิพนธ์ (อ.ม.)
11	ชัมย์โฉม สุนทรสวัสดิ์	การศึกษาเชิงประวัติศาสตร์เกี่ยวกับกิจการ ป่าไม้ทางภาคเหนือของไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2439 ถึง พ.ศ. 2475	2521	วิทยานิพนธ์ (อ.ม.)
12	เกรียงไกร เกิดศิริ, ชาญ คณิต อารวรรณ์	ฝ่อล้านนา : มองวิถีวัฒนธรรมล้านนา โดยสังเขป	2553	หนังสือ
13	อุดม รุ่งเรืองศรี และ เกริก อัครชินโรส	พระญาติโลกราชะ	2552	รวม บทความ
14	สันติ เล็กสุขุม	ศิลปะภาคเหนือ : ทริภุชชัย-ล้านนา	2/2549	หนังสือ
15	วราภรณ์ เรืองศรี	การค้ากับเครือข่ายความสัมพันธ์ของกลุ่ม ชาติพันธุ์ในล้านนาก่อนการสถาปนาระบบ เทศาภิบาล	2550	วิทยานิพนธ์ (อ.ม.)

จากการศึกษางานวิจัย หนังสือ และตำราดังกล่าว (รายละเอียดของข้อเสนอที่ผู้วิจัยสรุป
มาจากผลงานของนักวิชาการแต่ละท่าน ดังได้กล่าวมานี้ปรากฏอยู่ในบทที่ 2 ในส่วนของหัวข้อที่
3.3 มโนทัศน์และกรอบเนื้อหาในการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนา) ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสรุป
ออกมาเป็นประเด็นเนื้อหาสำคัญในการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนา ได้ 6 ประเด็น ดังนี้

1. ความรู้พื้นฐานในการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนา

- 1.1 แนวคิดและความสำคัญในการศึกษาประวัติศาสตร์
- 1.2 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ล้านนา
- 1.3 การแบ่งยุคสมัยในการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนา

2. เรื่องราวในอดีตก่อนการเกิดขึ้นของอาณาจักรล้านนา

2.1 ยุคก่อนประวัติศาสตร์ในล้านนา

- สิ่งแวดล้อมกับการดำรงชีวิตของมนุษย์ในยุคก่อนประวัติศาสตร์
- การดำรงชีวิตของมนุษย์ในยุคก่อนประวัติศาสตร์
- การแต่งงานปะปนกัน (Intermarriage)
- พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงจากสังคมแบบชนเผ่า (Tribal Society) มาเป็นสังคมแบบเมือง (Urban Society)

2.2 ประวัติศาสตร์ล้านนาในยุคกึ่งก่อนประวัติศาสตร์ ยุคตำนาน หรือยุคแคว้น-นครรัฐ

- สถาปัตยกรรมที่มีอิทธิพลต่อการสรรค์สร้างประวัติศาสตร์ล้านนา ตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ จนถึงประวัติศาสตร์ยุคแคว้น-นครรัฐในดินแดนล้านนา (ก่อนการก่อตั้งอาณาจักร)
- การเคลื่อนไหวของกลุ่มชนต่างๆ ที่สัมพันธ์กับดินแดนล้านนาในปัจจุบัน
- ขุนเจือง ผู้นำร่วมทางวัฒนธรรมของผู้คนสุวรรณภูมิ

3. พัฒนาการของอาณาจักรล้านนาในยุคจารีต

3.1 พัฒนาการทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการบริหารจัดการ

ทรัพยากรธรรมชาติของอาณาจักรล้านนาในสมัยราชวงศ์มังราย (พ.ศ.1839-2101)

3.1.1 สมัยสร้างอาณาจักร (พ.ศ. 1839-1898)

- ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกำเนิดอาณาจักรล้านนา
- พัฒนาการของเมืองตามลุ่มน้ำต่างๆในพื้นที่วัฒนธรรมล้านนา
- การสร้างเวียงกุมกามบนพื้นฐานวัฒนธรรมหริภุญไชย
- การสร้างเมืองเชียงใหม่ ความสำคัญของเมือง และระบบนิเวศเมือง
- การสร้างความเข้มแข็งในสมัยสร้างอาณาจักร

3.1.2 สมัยอาณาจักรรุ่งเรือง (พ.ศ.1898-2068)

- ปัจจัยที่ทำให้อาณาจักรล้านนาเข้าสู่สมัยแห่งความรุ่งเรือง
- การผนวกดินแดนและขยายขอบเขตอำนาจทางการเมือง

3.1.3 สมัยเสื่อมของอาณาจักรและการล่มสลาย (พ.ศ.2069-2101)

- ปัจจัยแห่งความเสื่อมของอาณาจักรล้านนา

3.1.4 ความสัมพันธ์กับรัฐใกล้เคียง

3.2 พัฒนาการทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการบริหารจัดการ

ทรัพยากรธรรมชาติของอาณาจักรล้านนาในช่วงพม่าปกครอง (พ.ศ. 2101 – 2317)

- การล่มสลายของรัฐแบบอาณาจักรสู่ความเป็นรัฐแบบแว่นแคว้น
- ล้านนากับการปกครองของพม่าในช่วงแรก (พ.ศ.2101-2207)
- ล้านนากับการปกครองของพม่าในช่วงหลัง (พ.ศ.2207-2317)

3.3 พัฒนาการทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการบริหารจัดการ

ทรัพยากรธรรมชาติของอาณาจักรล้านนาสมัยเมืองประเทศราชแห่ง
ราชอาณาจักรสยาม (พ.ศ.2317-2442)

3.3.1 การฟื้นฟูล้านนา

- การฟื้นฟูล้านนาและเข้ามาสวามิภักดิ์ต่อพระเจ้ากรุงธนบุรี
- การฟื้นฟูล้านนาในยุคราชวงศ์เจ้าเจ็ดตน

3.3.2 ราชวงศ์เจ้าเจ็ดตนสังคม การเมืองการปกครองและเศรษฐกิจของ ล้านนา (พ.ศ.2317- 2442)

- สังคมล้านนาสมัยราชวงศ์เจ้าเจ็ดตน
- นโยบายการปกครองล้านนา
- วิธีการควบคุมเมืองต่างๆของล้านนาในฐานะเมืองประเทศ-
ราช

3.3.3 อิทธิพลของสยามกับการรวมหัวเมืองประเทศราชล้านนาเข้าสู่ ส่วนกลางในสมัยรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์

- ปัจจัยและการจัดการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาล
การปฏิรูปการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5
- กระบวนการรวมล้านนาเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสยาม

4. ประวัติศาสตร์ล้านนาสมัยใหม่ (พ.ศ. 2317 – ปัจจุบัน)

4.1 อิทธิพลของจักรวรรดินิยมตะวันตกในล้านนาและปัญหาที่เกิดขึ้น

- การเข้ามาของคนอังกฤษและคนในบังคับอังกฤษ
- ปัญหาเกี่ยวกับกิจการป่าไม้
- ปัญหารุ่นวายในหัวเมืองชายแดนล้านนา
- การเสียดินแดนให้กับมหาอำนาจจักรวรรดินิยม

4.2 สังคมและเศรษฐกิจของล้านนา (พ.ศ.2317-2476)

- ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม: การยกเลิกชนชั้นมูลนาย ไพร่ และทาส
- เศรษฐกิจล้านนา- (พ.ศ.2317-2476)
- สภาพเศรษฐกิจสมัยก่อนการปฏิรูปมณฑลพายัพ (ช่วงก่อน พ.ศ. 2427)
- การเข้ามาของระบบเศรษฐกิจทุนนิยม: การขยายตัวทางเศรษฐกิจ (พ.ศ. 2427-2464)
- เศรษฐกิจในระบบการผลิตเพื่อการค้า (พ.ศ.2464-2475)
- การก่อรูปของ “เมือง” สมัยใหม่
- การสถาปนาระบบราชการแบบใหม่
- การเติบโตของสังคมสมัยใหม่

4.3 ภาคเหนือยุคหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง

4.3.1 พัฒนาการของภาคเหนือสมัยหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง

พ.ศ.2475-2503

- รัฐบาลคณะราษฎร สมัยพระยาพหลพลพยุหเสนา (พ.ศ. 2476 - 2481)
- รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม กับการสร้างสำนึกความเป็นคนไทย (พ.ศ.2481-2487)
- ภาคเหนือสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2

4.4 สมัยพัฒนาตามแผนเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ พ.ศ.2504 จนถึงปัจจุบัน

5. ภูมิปัญญาล้านนา

- 5.1 จิตวิญญาณล้านนากับการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาเพื่อการดำรงชีวิต
- 5.2 หลักคิดของชาวล้านนากับการจัดการทางสังคมและการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ
  - การนับถือผี
  - วิถีพุทธแห่งชาวล้านนา
  - ความเชื่อเรื่องชีวิต
- 5.3 ภูมิปัญญาในการจัดการทางสังคมและวิถีในการอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างสมดุล
  - การนับถือผีบรรพบุรุษ
  - ประเพณีท้องถิ่นที่ผูกโยงหลักของศาสนากับความเชื่อท้องถิ่น เช่น ประเพณีตานก๋วยสลาก ประเพณีตานต๋อด ประเพณีวันปีใหม่เมือง และ ประเพณีพื้นถิ่นตามชุมชนต่างๆ
- 5.4 ภูมิปัญญาในการอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างสอดคล้อง
  - การจัดการน้ำของชาวล้านนา ระบบเหมืองฝาย (เป็นทั้งการจัดการเครือข่ายและบริหารจัดการน้ำอย่างเป็นองค์รวม)
  - การบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ ดิน และของหน้าห่มู
- 5.5 แนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาล้านนาอย่างยั่งยืน (เมืองโบราณ ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ทรัพยากรธรรมชาติ ฯลฯ)

6. บุคคลสำคัญในล้านนา

- 6.1 ความหมายของความเป็นล้านนาในฐานะวัฒนธรรมหลัก ความหลากหลายของชาวล้านนา และกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่อยู่ร่วมกันในล้านนา
- 6.2 บุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ที่ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมในล้านนา
- 6.3 บุคคลสำคัญในช่วงสมัยปัจจุบันของล้านนากับการสร้างสรรค์สังคมล้านนา

3. **วิเคราะห์แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน** โดยวิเคราะห์จากแนวคิดหลักและหัวข้อการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งนำเสนอโดยองค์การยูเนสโก (UNESCO) และข้อเสนอแนะจากนักวิชาการด้านการศึกษาเพื่อการพัฒนาขึ้นของประเทศไทย เพื่อสังเคราะห์หาแก่นทัศน์การพัฒนาที่ยั่งยืนสำหรับใช้วิเคราะห์กับเนื้อหาประวัติศาสตร์ล้านนา

3.1 **กำหนดคำจำกัดความหลัก**ของการพัฒนาที่ยั่งยืนตามความหมายของคณะกรรมการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (1987) ที่ได้ให้คำนิยามของการพัฒนาที่ยั่งยืนว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืนคือการพัฒนาที่สนองความต้องการของปัจจุบันโดยไม่ทำให้สิ่งแวดล้อมเสียหายหรือเสื่อมโทรม จนทำให้คนรุ่นหลังในอนาคตไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการจำเป็นของเขาได้” มาใช้เป็นมโนทัศน์หลัก (Main Concept) ของแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนสำหรับวิเคราะห์หาแก่นทัศน์ย่อย (Sub Concepts) เพื่อนำมาใช้บูรณาการในกระบวนการคิดวิเคราะห์กับเนื้อหาประวัติศาสตร์ล้านนา

3.2 **ศึกษาหัวข้อการเรียนรู้ที่องค์การยูเนสโก** ที่นำเสนอเป็นกลุ่มสาระและเนื้อหาความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้เป็นข้อมูลสารานุกรมสำหรับการอ้างอิง (อ้างใน อ่ำไพ หรือคุณารักษ์, 2550) โดยมีหัวข้อการเรียนรู้และกลุ่มสาระที่สัมพันธ์กับการจัดการศึกษาในกลุ่มวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ดังนี้

1. กลุ่มสาระสังคมและมานุษยวิทยา

- 1.1 การบริหารจัดการทางเศรษฐกิจศาสตร์
- 1.2 การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
- 1.3 ประวัติศาสตร์เกี่ยวกับพัฒนาการของมนุษย์
- 1.4 สังคมวิทยา
- 1.5 จิตวิทยา
- 1.6 โบราณคดี
- 1.7 เศรษฐศาสตร์เบื้องต้น
- 1.8 กฎหมาย
- 1.9 สังคมมนุษย์และความเจริญทางวัฒนธรรม
- 1.10 รัฐบาลกับการเมือง
- 1.11 วารสารศาสตร์และสื่อมวลชน
- 1.12 วรรณกรรมและวิจิตรศิลป์

2. นโยบายและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

- 2.1 ประวัติศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงของโลก
- 2.2 ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศกับระบบสังคมมนุษย์
- 2.3 ทรัพยากรธรรมชาติบนโลก
- 2.4 ภัยพิบัติที่เกิดจากธรรมชาติ และจากการกระทำของมนุษย์
- 2.5 ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติ-มหาสมุทรและระบบนิเวศน้ำ
- 2.6 การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ และการจัดการแหล่งอาศัยของสิ่งมีชีวิต
- 2.7 ทรัพยากรสิ้นเปลือง
- 2.8 ที่ดินและการใช้ที่ดิน

3. เศรษฐศาสตร์และการพัฒนา

- 3.1 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน
- 3.2 วิวัฒนาการของเศรษฐศาสตร์กับสันติภาพ
- 3.3 เศรษฐศาสตร์กับสาขาการศึกษาอื่นๆ
- 3.4 หลักการพัฒนาที่ยั่งยืน
- 3.5 เศรษฐศาสตร์สวัสดิการกับการพัฒนาที่ยั่งยืน
- 3.6 แก่มุมต่างๆของการพัฒนาที่ยั่งยืน
- 3.7 เศรษฐศาสตร์การค้า การเงินระหว่างประเทศ
- 3.8 สิ่งแวดล้อมกับเศรษฐศาสตร์
- 3.9 การเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกกับอนาคตโลก ระบบเศรษฐกิจและสังคมแห่งความรู้

จากหัวข้อดังกล่าว ชี้ให้เห็นถึงเนื้อหาการเรียนรู้อันเป็นการสร้างความเข้าใจในแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน และความรู้เกี่ยวกับแนวทางในการสร้างสรรค์โลกให้ยั่งยืน โดยครอบคลุมในประเด็นของความรู้ด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนว่า “จำเป็นต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจ 2 ด้าน คือ ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายและความสำคัญของ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” และความรู้เกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน” (อำไพ หรรณารักษ์, 2550: 23)

3.3 ศึกษาวิเคราะห์หัวข้อการเรียนรู้ ประเด็น และแนวคิดความรู้ที่มีพื้นฐานมาจากแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนของผู้เชี่ยวชาญในประเทศไทย ดังนี้

อรรถพล อนันตวรสกุล (2552) ได้รวบรวมหัวข้อการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับแนวทางของการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยประมวลจากการประชุมและข้อมูลจาก UNESCO ดังนี้

ตารางที่ 3.3 หัวข้อการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

ด้านสังคมวัฒนธรรม	ด้านสิ่งแวดล้อม	ด้านเศรษฐกิจ
<ul style="list-style-type: none"> - สิทธิมนุษยชน - สันติภาพและความปลอดภัยของมนุษย์ - ความเท่าเทียมกันระหว่างเพศ - สุขภาพ - ธรรมรัฐ - ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภาษา - สิ้นค้าวัฒนธรรม - ความเข้าใจระหว่างกลุ่ม ความเชื่อและวัฒนธรรม 	<ul style="list-style-type: none"> - มรดกและทรัพยากรธรรมชาติ โลกร้อน - การป้องกันภัยพิบัติ และการย้ายถิ่นฐาน - การพัฒนาชนบท - กระบวนการเป็นเมืองและเมืองที่ยั่งยืน 	<ul style="list-style-type: none"> - การแก้ไขปัญหาความยากจน - ระบบเศรษฐกิจโลกาภิวัตน์ - ภาวะการพึ่งพากันทางเศรษฐกิจ - เศรษฐกิจพอเพียง

(ที่มา : เอกสารประกอบการบรรยายการประชุมเชิงปฏิบัติการพัฒนาทักษะชีวิต นิสิตปี 5 คณะครูศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552)

จุฑาทิพย์ คล้ายทับทิม (2553) ได้นำเสนอประเด็นและแนวคิดที่น่าสนใจในการเรียนรู้เพื่อมุ่งสู่สังคมที่ยั่งยืน สรุป ดังนี้

การเมืองสีเขียว คือ การจัดระเบียบสังคมมนุษย์รูปแบบใหม่ที่เน้นให้มนุษย์อยู่ใกล้ชิดธรรมชาติ มุ่งสร้างความเป็นธรรมและความเท่าเทียมระหว่างมนุษย์กับมนุษย์และมนุษย์กับธรรมชาติอย่างยั่งยืนและสันติ

ความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อม คือ ความขัดแย้งทางเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมในการเป็นเจ้าของและไม่เป็นเจ้าของ หรือความไม่เป็นธรรมในการเข้าถึงการใช้สอยทรัพยากร

ปัญหาการเปลี่ยนแปลงในสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงสภาพระบบนิเวศน์ซึ่งการเกิดขึ้นของปัญหาสิ่งแวดล้อมย่อมส่งผลกระทบต่อทั้งระบบนิเวศน์ สังคม เศรษฐกิจ เศรษฐกิจ และการเมือง ซึ่งมีประเด็นสำคัญอยู่ 8 ประเด็น คือ 1) ปัญหาโลกร้อนและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ 2) ปัญหาการเพิ่มขึ้นของประชากร 3) ปัญหาการขาดแคลนน้ำดื่ม น้ำใช้ 4) ปัญหาการร่อยหรอของทรัพยากรดิน 5) ปัญหาขยะ 6) ปัญหาความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศน์ 7) ปัญหามลพิษ และ 8) ปัญหาการสูญพันธุ์ของสัตว์ป่าและพันธุ์พืช

เศรษฐกิจสีเขียว เป็นการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐศาสตร์ที่ตั้งอยู่บนกระบวนการผลิตเพื่อการยังชีพ มากกว่าแสวงหากำไร มุ่งให้ประชาชนบริโภคเท่าที่จำเป็นและใช้สินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การพัฒนาเศรษฐกิจทั้งด้านเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมต้องคำนึงถึงความสมดุลของระบบนิเวศน์

ประชาธิปไตยระดับรากหญ้า คือประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมประชาชนระดับล่างเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดวิถีชีวิตของตน ให้ความสำคัญต่อการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้คนในชุมชนได้บริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติจากชุมชน แก้ปัญหาจากชุมชนโดยผู้คนในชุมชน

ความเป็นธรรมทางสังคม คือความเป็นธรรมที่เท่าเทียมกันระหว่างผู้คนในสังคม ความเป็นธรรมระหว่างประเทศ ความเป็นธรรมระหว่างเพศ รวมถึงความเป็นธรรมระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ด้วยวิถีแห่งความสันติ

สันติวิธี เป็นแนวคิดที่ว่าด้วยการปฏิเสธความรุนแรงและไม่ใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา แต่เป็นการประสานประโยชน์ ลดความขัดแย้ง และแก้ปัญหาด้วยความยุติธรรม ปราศจากความรุนแรง และหาทางออกที่ทุกฝ่ายสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นสุข

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความพอประมาณ มีเหตุผล และสามารถสร้างภูมิคุ้มกันต่อผลกระทบด้านลบจากกระแสโลกาภิวัตน์

3.4 วิเคราะห์ และสังเคราะห์มโนทัศน์เกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยผู้วิจัยวิเคราะห์จากข้อมูลข้างต้น จากนั้นสังเคราะห์ร่วมกับข้อคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนสังคมศึกษาเพื่อพัฒนามโนทัศน์ของแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนสำหรับนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน (วลัย อิศรางกูร ณ อยุธยา, สัมภาษณ์, 20 ตุลาคม 2553)

มโนทัศน์หลัก(Main Concept)

“การพัฒนาที่ยั่งยืนคือการพัฒนาที่สนองความต้องการของปัจจุบัน โดยไม่ทำให้สิ่งแวดล้อมเสียหายหรือเสื่อมโทรม จนทำให้คนรุ่นหลังในอนาคตไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการจำเป็นของเขาได้”

มโนทัศน์ย่อย (Sub Concepts)

1. การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องเป็นการพัฒนาที่คำนึงถึงความสมดุลในมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม เพื่อโอกาสที่เท่าเทียมกันในการเข้าถึงคุณภาพชีวิตที่ดี ทรัพยากรที่เพียงพอ สำหรับทุกชีวิตบนโลกทั้งในปัจจุบันและอนาคต
2. สถานการณ์ และปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นล้วนมีสาเหตุที่มา และส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงทั้งในมิติสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม
3. ความมั่นคงปลอดภัยของมนุษย์แสดงให้เห็นถึงความต้องการขั้นพื้นฐานในการ ดำรงชีวิตของมนุษย์ ซึ่งในความต้องการต่างๆนั้นจะต้องหลีกเลี่ยงไม่ก่อให้เกิดความ เสื่อมโทรมทั้งกับสิ่งแวดล้อมทางสังคมและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ
4. การขยายตัวของเศรษฐกิจจะต้องเป็นไปอย่างสมดุล คำนึงถึงต้นทุนทางสังคม ต้นทุน ทางเศรษฐกิจและต้นทุนทางสิ่งแวดล้อมอย่างรอบด้านและต้องไม่ส่งผลให้เกิดความ เสื่อมโทรมต่อทั้งระบบนิเวศวัฒนธรรมทางสังคมและระบบนิเวศทางสิ่งแวดล้อม
5. การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะต้องเป็นไปอย่างเท่าเทียม และไม่ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกิดความเสื่อมโทรม
6. ภูมิปัญญาของล้านนาสะท้อนให้เห็นถึงการเรียนรู้ที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างคน ล้านนากับธรรมชาติซึ่งสะท้อนให้เห็นการดำรงชีวิตระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติอย่าง สมดุล
7. มนุษย์คือผู้สร้างความเปลี่ยนแปลงการกระทำของมนุษย์ย่อมส่งผลต่อการ เปลี่ยนแปลงทั้งในมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

8. หลักคิดตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงคือการคิดอย่างมีเหตุผล พอประมาณ และสร้างภูมิคุ้มกันในการใช้ชีวิตท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคม อันเป็นหลักการดำเนินชีวิตที่มุ่งสู่การสร้างสรรค์สังคมโลกที่ยั่งยืน

4. วิเคราะห์และกำหนดกรอบเนื้อหาการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในส่วนของกระบวนการคิดวิเคราะห์

จากการวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4-ม.6) และมโนทัศน์เกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์และกำหนดกรอบเนื้อหาประวัติศาสตร์ล้านนาและกำหนดมโนทัศน์การพัฒนาที่ยั่งยืนสำหรับบูรณาการในส่วนของกระบวนการคิดวิเคราะห์ เพื่อนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (ช่วงชั้นที่ 4 หรือ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6) ดังนี้

ตารางที่ 3.4 แสดงเนื้อหาประวัติศาสตร์ล้านนาและกำหนดมโนทัศน์การพัฒนาที่ยั่งยืนสำหรับนำไปใช้ในการจัดหน่วยการเรียนรู้ 6 หน่วย ดังนี้

1. การศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น	ตัวชี้วัด	ประเด็นเนื้อหาประวัติศาสตร์ล้านนา	มโนทัศน์เกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ใช้ในการวิเคราะห์
<p>มาตรฐาน ส 4.1 เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลา และยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ อย่างเป็นระบบ</p> <p>มาตรฐาน ส 4.2 เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ใน</p>	<p>1. ตระหนักถึงความสำคัญของเวลา และยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ที่แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงของมนุษยชาติ</p> <p>1. วิเคราะห์อิทธิพลของอารยธรรมโบราณและการติดต่อระหว่างโลกตะวันออกกับโลกตะวันตกที่มีผลต่อพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของโลก</p> <p>2. วิเคราะห์เหตุการณ์สำคัญต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม</p>	<p>1. แนวคิดและความสำคัญของ การศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาให้เห็นถึงพัฒนาการของมนุษย์ ครอบคลุมในมิติสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยพิจารณาจากลำดับเหตุการณ์และความเปลี่ยนแปลงที่รวมถึงปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อสถานการณ์ปัจจุบัน แนวโน้มต่อไปในอนาคต รวมถึงแสวงหาแนวทางในการเตรียมพร้อมเพื่อรับมืออย่างเท่าทัน</p> <p>2. ความรู้พื้นฐานและสถานะการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาเพื่อความเข้าใจชุมชนท้องถิ่นและการดำรงอยู่ของมนุษย์</p> <p>- ความหมายของคำว่า “ล้านนา” และขอบเขตเชิงพื้นที่ทางวัฒนธรรมในการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนา</p>	<p>1. การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องเป็นการพัฒนาที่คำนึงถึงความสมดุลในมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม เพื่อโอกาสที่เท่าเทียมกันในการเข้าถึงคุณภาพชีวิตที่ดี ทรัพยากรที่เพียงพอ สำหรับทุกชีวิตบนโลกทั้งในปัจจุบันและอนาคต</p> <p>2. สถานการณ์ และปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นล้วนมีสาเหตุที่มา และส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงทั้งในมิติสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม</p>

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น	ตัวชี้วัด	ประเด็นเนื้อหาประวัติศาสตร์ล้านนา	มโนทัศน์เกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ใช้ในการวิเคราะห์
<p>ด้านความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญ และสามารถวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น</p>	<p>เศรษฐกิจ และการเมือง เข้าสู่โลกสมัยปัจจุบัน</p>	<p>(พื้นที่ระหว่างแม่น้ำสาละวิน และแม่น้ำโขง เป็นภาพใหญ่ และภาพดินแดนล้านนาส่วนสำคัญในภาคเหนือของประเทศไทย)</p> <ul style="list-style-type: none"> - การแบ่งยุคสมัยเพื่อการศึกษากระบวนการเปลี่ยนแปลงพัฒนาการของมนุษย์ในล้านนา ได้แก่ 1) ยุคสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในดินแดนล้านนา 2) ยุคสมัยนครรัฐก่อนการก่อตั้งอาณาจักรล้านนา 3) ประวัติศาสตร์ล้านนายุคจารีต 4) ประวัติศาสตร์ล้านนาสมัยใหม่ 	

2. ล้านนาในยุคก่อนประวัติศาสตร์

มาตรฐานการเรียนรู้ ช่วงชั้น	ตัวชี้วัด	ประเด็นเนื้อหาประวัติศาสตร์ล้านนา	มโนทัศน์เกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ ใช้ในการวิเคราะห์
<p>มาตรฐาน ส 4.1 เข้าใจ ความหมาย ความสำคัญ ของเวลาและยุคสมัยทาง ประวัติศาสตร์ สามารถใช้ วิธีการทางประวัติศาสตร์ มาวิเคราะห์เหตุการณ์ ต่างๆ อย่างเป็นระบบ</p> <p>มาตรฐาน ส 4.2 เข้าใจพัฒนาการของ มนุษยชาติจากอดีต จนถึงปัจจุบัน ในด้าน ความสัมพันธ์และการ เปลี่ยนแปลงของ เหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง</p>	<p>1. ตระหนักถึง ความสำคัญของเวลา และยุคสมัยทาง ประวัติศาสตร์ที่แสดง ถึงการเปลี่ยนแปลงของ มนุษยชาติ</p> <p>1. วิเคราะห์อิทธิพล ของอารยธรรม โบราณและการ ติดต่อระหว่างโลก ตะวันออกกับโลก ตะวันตกที่มีผลต่อ พัฒนาการและการ เปลี่ยนแปลงของ</p>	<p>1. พัฒนาการของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ในล้านนา</p> <ul style="list-style-type: none"> - ร่องรอยการดำรงชีวิต และการบริหารจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ใน ล้านนา อันแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของมนุษย์ที่สัมพันธ์กับ สิ่งแวดล้อมในด้านต่างๆ ทั้งการตั้งถิ่นฐาน การบริหารจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการดำรงชีพ - เครือข่ายทางสังคมกับการเปลี่ยนผ่านทางสังคมจาก สังคมแบบชนเผ่า (Tribal Society) มาเป็น สังคมแบบเมือง (Urban Society) - หลักฐานทางโบราณคดีกับการทำความเข้าใจล้านนาในยุค ก่อนประวัติศาสตร์ <p>2 พัฒนาการของมนุษย์ล้านนาในยุคแคว้นแคว้น-นครรัฐ ก่อนการก่อตั้งอาณาจักรล้านนา</p> <ul style="list-style-type: none"> - ภูมิศาสตร์กับการสร้างบ้านแปงเมืองในยุคแคว้น แคว้น-นครรัฐ และภัยธรรมชาติกับผลกระทบต่อ เปลี่ยนแปลงของเมือง - พัฒนาการด้านสังคม การสร้างเครือข่ายทางสังคม 	<p>1. ความมั่นคงปลอดภัยของมนุษย์แสดงให้เห็นถึง ความต้องการขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของ มนุษย์ ซึ่งในความต้องการต่างๆ นั้นจะต้อง หลีกเลี่ยงไม่ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมทั้งกับ สิ่งแวดล้อมทางสังคมและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ</p>

มาตรฐานการเรียนรู้ ช่วงชั้น	ตัวชี้วัด	ประเด็นเนื้อหาประวัติศาสตร์ล้านนา	มโนทัศน์เกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ ใช้ในการวิเคราะห์
<p>ต ร ะ ห ั น ัก ถึง ความสำคัญ และสามารถวิเคราะห์ ผลกระทบที่เกิดขึ้น</p> <p>มาตรฐาน ส 4.3 เข้าใจความเป็นมาของ ชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความ รัก ความภูมิใจและ ธำรงความเป็นไทย</p>	<p>โลก</p> <p>2. วิเคราะห์เหตุการณ์ สำคัญต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง เข้าสู่โลกสมัยปัจจุบัน</p> <p>3. วิเคราะห์ผลกระทบของ การขยายอิทธิพลของ ประเทศในยุโรป ไปยังทวีปอเมริกา แอฟริกา และเอเชีย</p>	<p>สังคม ในมิติของการสร้างความสัมพันธ์ทางเครือญาติ และ ความร่วมมือในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของ ชุมชน</p> <ul style="list-style-type: none"> - วิถีการยังชีพ การค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าใน ล้านนา กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม - การสิ้นยุคแคว้นแคว้น-นครรัฐและปัจจัยที่เอื้อต่อการ กำเนิดอาณาจักรล้านนา ได้แก่ พัฒนาการของมนุษย์ การ เติบโตของเมือง และพลังทางการเมืองกับการบริหาร ทรัพยากรส่วนรวมและผลที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ทางสังคม 	

3. ล้านนายุคจารีต: ยุคแห่งการสรรค์สร้างอัตลักษณ์ล้านนา

มาตรฐานการเรียนรู้ ช่วงชั้น	ตัวชี้วัด	ประเด็นเนื้อหาประวัติศาสตร์ล้านนา	มโนทัศน์เกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนา ที่ยั่งยืนที่ใช้ในการวิเคราะห์
<p>มาตรฐาน ส 4.2 เข้าใจพัฒนาการของ มนุษยชาติจากอดีต จนถึงปัจจุบัน ใน ด้านความสัมพันธ์ และการเปลี่ยนแปลง ของเหตุการณ์อย่าง ต่อเนื่อง ตระหนักถึง ความสำคัญ และสามารถวิเคราะห์ ผลกระทบที่เกิดขึ้น</p>	<p>2. วิเคราะห์เหตุการณ์ สำคัญต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง เข้าสู่โลกสมัยปัจจุบัน</p> <p>3. วิเคราะห์ผลกระทบของ การขยายอิทธิพลของ ประเทศในยุโรป ไป ยัง ทวีป อเมริกา แอฟริกา และเอเชีย</p> <p>1. วิเคราะห์ประเด็นสำคัญ ของประวัติศาสตร์ไทย</p>	<p>1. การก่อตัวของอาณาจักรล้านนาในยุคจารีต</p> <p>- ปัจจัยการก่อตั้งอาณาจักรล้านนา ได้แก่ ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ , ปัจจัยด้านการเมืองภายในและภายนอก, ปัจจัยทางด้านภูมิศาสตร์ ตัวอย่าง เช่น ปัจจัยทางด้านการเมือง ความเข้มแข็งของพญามังราย และความอ่อนแอของนครรัฐข้างเคียง เช่น ทริภุญไชย, ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ และการขยายตัวทางการค้าที่เอื้อต่อการให้เกิดการก่อตัวของรัฐขนาดใหญ่ เป็นต้น</p> <p>2. พัฒนาการของรัฐล้านนายุคจารีต</p> <p>- ล้านนากับกระบวนการสร้างบ้านแปลงเมือง ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน และการกระจายตัวของเมืองตามลุ่มน้ำต่างๆ</p> <p>- พัฒนาการของมนุษย์ล้านนาในมิติด้านสังคม เศรษฐกิจ และ สิ่งแวดล้อม ในยุคจารีต แบ่งออกเป็น 3 ช่วง ได้แก่</p> <p>1) พัฒนาการของล้านนา ช่วงราชวงศ์มังราย พ.ศ. 1839 – 2101</p> <p>- มิติด้านสังคม ได้แก่ สภาพสังคมโดยทั่วไป, การผสมผสานวัฒนธรรม ท้องถิ่นเพื่อ หลอมสร้างวัฒนธรรมล้านนาในยุคจารีต ,การสร้าง เครือข่าย ทางชุมชน</p>	<p>1. การขยายตัวทางเศรษฐกิจจะต้อง เป็นไปอย่างสมดุล คำนึงถึงต้นทุนทาง สังคม ต้นทุนทางเศรษฐกิจและต้นทุน ทางสิ่งแวดล้อมอย่างรอบด้านและต้อง ไม่ส่งผลให้เกิดความเสื่อมโทรมต่อทั้ง ระบบนิเวศวัฒนธรรมทางสังคมและ ระบบนิเวศทางสิ่งแวดล้อม</p>

มาตรฐานการเรียนรู้ ช่วงชั้น	ตัวชี้วัด	ประเด็นเนื้อหาประวัติศาสตร์ล้านนา	มโนทัศน์เกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนา ที่ยั่งยืนที่ใช้ในการวิเคราะห์
<p>มาตรฐาน ส 4.3 เข้าใจความเป็นมา ของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิ ปัญญาไทย มีความ รัก ความภูมิใจและ อ้างความเป็นไทย</p>		<p>- มิติด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การค้า และการขยายตัวทางการค้า</p> <p>- มิติด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การบริหารจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติของชาวล้านนา, คติความเชื่อ วิถีชีวิตที่สอดคล้อง กับธรรมชาติ</p> <p>2.) ล้านนาในช่วงยุคสมัยการปกครองของพม่า และกลับเข้าสู่ยุค นครรัฐ</p> <p>- ปัจจัยในการยึดครองล้านนาของพม่า ได้แก่ การขยายขอบเขตทาง การค้าและการช่วงชิงทรัพยากรธรรมชาติ, แนวคิดจักรพรรดิราชของ พระมหากษัตริย์พม่า, อำนาจทางการเมืองและความต้องการที่ไม่มี ขีดจำกัดของมนุษย์</p> <p>- การปกครองล้านนาของพม่า อำนาจทางการเมืองที่เหนือกว่ากับ การปกครองในช่วง 2 ยุคย่อย คือ ช่วงที่หนึ่ง พ.ศ. 2101-2207 และช่วงที่ สอง ระหว่าง พ.ศ. 2207-2317 การเปลี่ยนแปลงในมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม</p> <p>3) ล้านนาสมัยเมืองประเทศราชแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. 2317 - 2427</p> <p>- ปัจจัยในการร่วมมือ ระหว่างล้านนาและสยามในการสลายอิทธิพล</p>	

มาตรฐานการเรียนรู้ ช่วงชั้น	ตัวชี้วัด	ประเด็นเนื้อหาประวัติศาสตร์ล้านนา	มโนทัศน์เกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนา ที่ยั่งยืนที่ใช้ในการวิเคราะห์
		<p>ทางการเมืองของพม่าในล้านนา</p> <ul style="list-style-type: none"> - การฟื้นฟูบ้านเมืองในสมัยแรกเริ่ม การรวบรวมผู้คน การคืนสร้างวัฒนธรรมล้านนาสมัยจารีต - พัฒนาการทางด้านสังคม ได้แก่ กลุ่มชนชาติพันธุ์ การสืบทอดวัฒนธรรมยุคจารีต - พัฒนาการทางด้านเศรษฐกิจและการค้าของล้านนาสมัยราชวงศ์เจ้าเจ็ดตน - การบริหารจัดการทรัพยากร ธรรมชาติท้องถิ่น ในยุคจารีตของล้านนาในสมัยราชวงศ์เจ้าเจ็ดตน <p>3. ปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอกที่ส่งผลให้รัฐจารีตล้านนากลายเป็นส่วนหนึ่งของสยาม ปัจจัยภายใน ได้แก่ ความอ่อนแอของฝ่ายการเมืองและระบบการปกครองของล้านนา ปัจจัยภายนอก ได้แก่ พัฒนาการของมนุษยโลกตะวันตกที่ผ่านการปฏิวัติอุตสาหกรรมและความต้องการทรัพยากรที่มากขึ้นจนนำสู่ยุคของการล่าจักรวรรดินิยม, ความเข้มแข็งและการปรับตัวของสยามในการก้าวสู่ยุคตามตะวันตก</p> <ul style="list-style-type: none"> - การสูญสลายของความเป็นอาณาจักรล้านนา และการดำรงอยู่ของความเป็นล้านนาในมิติทางวัฒนธรรมสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน 	

4. ล้าสนาสมัยใหม่ การเปลี่ยนแปลงที่สัมพันธ์กับสังคมโลก

มาตรฐานการ เรียนรู้ช่วงชั้น	ตัวชี้วัด	ประเด็นเนื้อหาประวัติศาสตร์ล้านนา	มโนทัศน์เกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ใช้ ในการวิเคราะห์
<p>มาตรฐาน ส 4.2 เข้าใจพัฒนาการ ของมนุษยชาติ จากอดีตจนถึง ปัจจุบัน ในด้าน ความสัมพันธ์และ การเปลี่ยนแปลง ของเหตุการณ์ อย่าง ต่อเนื่อง ตระหนักถึง ความสำคัญ และ สามารถวิเคราะห์ ผลกระทบที่เกิดขึ้น</p> <p>มาตรฐาน ส 4.3 เข้าใจความเป็นมา ของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิ</p>	<p>1. วิเคราะห์อิทธิพล ของอารยธรรมโบราณ และการติดต่อระหว่าง โลกตะวันออกกับโลก ตะวันตกที่มีผลต่อ พัฒนาการและการ เปลี่ยนแปลงของโลก</p> <p>2. วิเคราะห์ เหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการ เปลี่ยนแปลงทาง สังคม เศรษฐกิจ และการเมือง เข้าสู่ โลกสมัยปัจจุบัน</p> <p>3. วิเคราะห์ผลกระทบ ของการขยายอิทธิพล ของประเทศในยุโรป</p>	<p>1. ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้เกิดล้านนาก้าวสู่ยุคสมัยใหม่ ดังนี้</p> <ul style="list-style-type: none"> - ปัจจัยภายนอก อันได้แก่ ผลกระทบจากลัทธิจักรวรรดินิยม และการล่าอาณานิคมเพื่อเป็นฐานในการแสวงหาทรัพยากร, การปรับตัวของราชอาณาจักร สยามและพัฒนาการทางด้านการเมืองการปกครองของสยาม และการเติบโตของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยและระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม - ปัจจัยภายใน ปัญหาการเมืองการปกครองภายในสภาพการณ์ทางสังคมล้านนาที่เอื้อต่อการเปิดรับวัฒนธรรมที่หลากหลายและสอดคล้องกับกระแสการพัฒนาจากปัจจัยภายนอก - การเปลี่ยนแปลงในมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ตั้งแต่ พ.ศ. 2372 – ก่อนการริเริ่มใช้แผนพัฒนา 	<p>1. การขยายตัวทางเศรษฐกิจจะต้องเป็นไปอย่างสมดุล คำนึงถึงต้นทุนทางสังคม ต้นทุนทางเศรษฐกิจและต้นทุนทางสิ่งแวดล้อมอย่างรอบด้าน และต้องไม่ส่งผลให้เกิดความเสื่อมโทรมต่อทั้งระบบนิเวศวัฒนธรรมทางสังคมและระบบนิเวศทางสิ่งแวดล้อม</p> <p>2. การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะต้องเป็นไปอย่างเท่าเทียม และไม่ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกิดความเสื่อมโทรม</p>

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น	ตัวชี้วัด	ประเด็นเนื้อหาประวัติศาสตร์ล้านนา	มโนทัศน์เกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ใช้ในการวิเคราะห์
<p>ปัญญาไทย มี ความรัก ความ ภูมิใจและธำรง ความเป็นไทย</p>	<p>ไปยังทวีปอเมริกา แอฟริกา และเอเชีย</p> <p>1. วิเคราะห์ประเด็น สำคัญ ของ ประวัติศาสตร์ไทย</p>	<p>เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ</p> <p>1) พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมล้านนา</p> <p>- พัฒนาการและความหลากหลายของผู้คนในดินแดนล้านนา ได้แก่ ความหลากหลายทางชาติพันธุ์, ความหลากหลายทางความเชื่อ ศาสนา และจิตวิญญาณ, ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความหลากหลายของปัจเจกบุคคลในยุคปัจจุบัน</p> <p>- ภาพรวมวาทกรรม “คนเมือง” ในมิติประวัติศาสตร์และการดำรงอยู่ในปัจจุบัน</p> <p>2) พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและเทคโนโลยี</p> <p>- การขยายตัวทางการค้า</p> <p>- การพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมการพัฒนาต่างๆ ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ ตัวอย่าง เช่น การขยายตัวทางคมนาคม การรถไฟ การ</p>	

มาตรฐานการ เรียนรู้ช่วงชั้น	ตัวชี้วัด	ประเด็นเนื้อหาประวัติศาสตร์ล้านนา	มโนทัศน์เกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ใช้ ในการวิเคราะห์
		<p>ไปรษณีย์ การปะปา เป็นต้น</p> <p>3) การเปลี่ยนแปลงในมิติด้านสิ่งแวดล้อม</p> <ul style="list-style-type: none"> - ทรัพยากรจากฐานของ การพัฒนาประเทศ - การเสื่อมถอยลงของ ทรัพยากรธรรมชาติ <p>3. การเปลี่ยนแปลงด้านการเมือง สถานการณ์โลกกับผลกระทบใน การพัฒนาประเทศกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมล้านนาภายหลังการ ดำเนินการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แบ่งเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 สมัยการพัฒนา ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ ตั้งแต่ ช่วง พ.ศ. 2504 – 2534 (แผนที่ 1-6) ช่วงที่ 2 ช่วงการ พัฒนาที่ยั่งยืน 2535 – ปัจจุบัน (แผน 7 – 10) ผลกระทบในมิติทาง สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม</p>	

5. ภูมิปัญญาล้านนา: สายสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น	ตัวชี้วัด	ประเด็นเนื้อหาประวัติศาสตร์ล้านนา	มโนทัศน์เกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ใช้ในการวิเคราะห์
<p>มาตรฐาน ส 4.3 เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรัก ความภูมิใจและธำรงความเป็นไทย</p>	<p>3. วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาไทยและวัฒนธรรมไทย ซึ่งมีผลต่อสังคมไทยในยุคปัจจุบัน</p>	<p>1. อิทธิพลทางธรรมชาติกับการก่อตัวของชุมชนในล้านนา สู่ภูมิปัญญาในการตั้งถิ่นฐาน และการสร้างเครือข่ายทางสังคมที่สอดคล้องตามลักษณะทางธรรมชาติ</p> <p>2. ระบบคุณค่าทางสังคม</p> <ul style="list-style-type: none"> - ความเชื่อเกี่ยวกับต้นกำเนิดของมนุษย์, - “ซิด” หลักคิดล้านนาเพื่อความสมดุลระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม - ความเชื่อเรื่องผี การนับถือผี และสิ่งเหนือธรรมชาติของชาวล้านนา - พระพุทธศาสนากับสังคมล้านนา <p>3. มรดกล้านนาภูมิปัญญาที่สอดคล้องกับธรรมชาติ</p> <ul style="list-style-type: none"> - ภูมิปัญญาในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสังคมอย่างเป็นองค์รวม การบริหารจัดการดิน น้ำ ป่าไม้ สัตว์ป่า ระบบเหมืองฝาย - ภูมิปัญญาด้านการทำมาหากิน ประดิษฐ์กรรมพื้นบ้านล้านนา อาทิ เครื่องมือการทำไร่ เครื่องมือดักสัตว์ หาอาหาร เป็นต้น - วัฒนธรรมและประเพณีของชาวล้านนาที่แสดงถึงความสัมพันธ์กับธรรมชาติ - ภูมิปัญญาล้านนาในบริบทที่เปลี่ยนแปลง การอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาล้านนาในปัจจุบัน 	<p>1. ภูมิปัญญาล้านนาเกิดจากการเรียนรู้ของคนล้านนาที่มีวิถีชีวิตผูกพันกับธรรมชาติ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการดำรงชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติอย่างสมดุล</p>

6. พลเมืองท้องถิ่นในสังคมโลกที่ยั่งยืน

มาตรฐานการ เรียนรู้ช่วงชั้น	ตัวชี้วัด	ประเด็นเนื้อหาประวัติศาสตร์ล้านนา	มโนทัศน์เกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ใช้ในการวิเคราะห์
<p>มาตรฐาน ส 4.2 เข้าใจพัฒนาการของ มนุษยชาติจากอดีต จนถึงปัจจุบัน ใน ด้านความสัมพันธ์ และการเปลี่ยนแปลง ของเหตุการณ์อย่าง ต่อเนื่อง ตระหนักถึง ความสำคัญ และสามารถวิเคราะห์ ผลกระทบที่เกิดขึ้น</p> <p>มาตรฐาน ส 4.3 เข้าใจความเป็นมา ของชาติไทย</p>	<p>3. วิเคราะห์ปัจจัยที่ ส่งเสริมการสร้างสรรคภูมิ ปัญญา ไทย และ วัฒนธรรมไทย ซึ่งมีผลต่อ สังคมไทยในยุคปัจจุบัน</p> <p>4. วิเคราะห์ผลงานของ บุคคลสำคัญ ทั้งชาวไทย และต่างประเทศที่มีส่วน สร้างสรรควัฒนธรรมไทย และประวัติศาสตร์ไทย</p> <p>5. วางแผนกำหนด แนวทางและมีส่วนร่วม การอนุรักษ์ ภูมิปัญญา ไทยและวัฒนธรรมไทย</p> <p>4. วิเคราะห์สถานการณ์ ของโลกในคริสต์ศตวรรษ ที่ 21</p>	<p>1. มนุษย์กับการสร้างสรรค์ประวัติศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ในล้านนา</p> <ul style="list-style-type: none"> - ตำนานวีรบุรุษ สถาปนิกษัตริย์ และภูมิสังคมทางประวัติศาสตร์กับการ การสร้างสรรคประวัติศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงในล้านนา อาทิ ขุน เจือง พญามังราย พระเจ้าติโลกราช พระเจ้ากาวิละ พระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว - พระสงฆ์กับการสร้างสรรค์ประวัติศาสตร์และการสร้างความ เปลี่ยนแปลงในล้านนา อาทิ ครูบา ศรีวิชัย, พระยงยุทธ ทิปก - พลเมืองดีกับการสร้างสรรค์ประวัติศาสตร์และความเปลี่ยนแปลงใน ล้านนา อาทิ จรัล มโนเพชร, สมชัย-อารีธา วินัยโกศล, พะติ จอนิ โอโด เขา เป็นต้น - พลเมืองดีในชุมชน อันเป็นบุคคลตัวอย่างที่แสดงถึงความเป็น พลเมืองท้องถิ่น <p>2. สถานการณ์ในโลกศตวรรษที่ 21 ประวัติศาสตร์กับการ เตรียมพร้อมความเป็นพลเมืองในสังคมที่ท้าทายอย่างยั่งยืน</p> <ul style="list-style-type: none"> - สถานการณ์ในโลกศตวรรษที่ 21 กับอดีตที่ต้องศึกษาเพื่อการ เตรียมพร้อมรับมือกับความท้าทายของโลกในอนาคต 	<p>1. มนุษย์คือผู้สร้างความเปลี่ยนแปลงการ กระทำของมนุษย์ย่อมส่งผลต่อการ เปลี่ยนแปลงทั้งในมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม</p> <p>2. หลักคิดตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือการคิดอย่างมีเหตุผล พอประมาณ และสร้างภูมิคุ้มกันในการใช้ชีวิต ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคม อัน เป็นหลักการดำเนินชีวิตที่มุ่งสู่การ สร้างสรรคสังคมโลกที่ยั่งยืน</p>

มาตรฐานการ เรียนรู้ช่วงชั้น	ตัวชี้วัด	ประเด็นเนื้อหาประวัติศาสตร์ล้านนา	มโนทัศน์เกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาที่ ยั่งยืนที่ใช้ในการวิเคราะห์
วัฒนธรรม ภูมิ ปัญญาไทย มีความ รัก ความภูมิใจและ อารงความเป็นไทย		<p>- ตัวอย่างสถานการณ์และปัญหาสำคัญในโลกศตวรรษที่ 21 กับผลกระทบในล้านนา ได้แก่</p> <p>สังคม ที่เต็มไปด้วยความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความขัดแย้งทางสังคม สงคราม การก่อการร้าย การเพิ่มจำนวนประชากร สังคมผู้สูงอายุ สังคมเทคโนโลยี</p> <p>เศรษฐกิจ ที่ตกต่ำ ความเหลื่อมทางเศรษฐกิจที่มีมากขึ้นส่งผลกระทบต่อความเหลื่อมล้ำทางสังคม ปัญหาการพัฒนาที่ยั่งยืน</p> <p>สิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโลก ภาวะโลกร้อน การขาดแคลนน้ำจืด พลังงานสกปรก ปัญหาสิ่งแวดล้อม และพิบัติภัยทางธรรมชาติที่จะรุนแรงมากขึ้น</p> <p>3. พลเมืองท้องถิ่นแข่งขันกับการสร้างสรรค์อนาคตที่ยั่งยืนทั้งในระดับชุมชน ระดับท้องถิ่นล้านนา</p> <p>- ความเท่าทันถึงการเปลี่ยนแปลงในสังคมล้านนา การการคิดค้นปรับปรุงหรือดัดแปลงความเป็นล้านนาให้เข้ากับสภาพการณ์ที่เป็นอยู่จริงสอดคล้องกับภูมิสังคม และคำนึงถึงมิติด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมอย่างมีเหตุผลด้วยความไตร่ตรอง</p> <p>- หลักคิดเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน กับการสร้างสรรค์อนาคตของสังคมล้านนาและสังคมโลกที่ยั่งยืน</p>	

5. **สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาประวัติศาสตร์ล้านนา** (รายชื่ออยู่ในภาคผนวก ก.) เพื่อสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมสำหรับการนำไปใช้ในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (ช่วงชั้นที่ 4 หรือชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6) ซึ่งผู้เชี่ยวชาญได้ตรวจสอบความเหมาะสม จุดเด่น จุดด้อยของเนื้อหา และข้อเสนอแนะเพิ่มเติม โดยผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูลและใช้เกณฑ์ 2 ใน 3 ท่าน ในการปรับปรุงแก้ไข ผลจากการเก็บข้อมูล (ช่วงเวลาเก็บข้อมูลตั้งแต่วันที่ 1 พฤศจิกายน 2553 – 1 มกราคม 2554) สรุปเป็นประเด็นตามเนื้อหาในแต่ละหน่วย ดังนี้

ตารางที่ 3.5 การนำเสนอความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อความเหมาะสมของเนื้อหาประวัติศาสตร์ล้านนา

เนื้อหา	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ	ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม
หน่วยที่ 1 ประวัติศาสตร์ล้านนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน	เนื้อหามีความเหมาะสม	ควรเพิ่มเติมมิติของประวัติศาสตร์ชุมชนให้ชัดเจนมากขึ้น และเชื่อมโยง “วิธีการทางประวัติศาสตร์” ในฐานะของเครื่องมือที่ช่วยพัฒนาผู้เรียนให้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ได้ดีขึ้น
หน่วยที่ 2 ล้านนามาจากไหนเราเป็นใครในยุคก่อนประวัติศาสตร์	เนื้อหามีความเหมาะสม	เพิ่มเติมประเด็นเรื่องของหลักฐานที่ใช้
หน่วยที่ 3 ล้านนาสมัยจารีตแห่งชีวิตที่หลอมสร้างอัตลักษณ์ล้านนา	เนื้อหามีความเหมาะสม	เพิ่มเติมประเด็นเรื่องของหลักฐานที่ใช้
หน่วยที่ 4 ล้านนาสมัยใหม่การเปลี่ยนแปลงที่สัมพันธ์กับสังคมโลก	เนื้อหามีความเหมาะสม	เพิ่มเติมประเด็นเรื่องของหลักฐานที่ใช้
หน่วยที่ 5 จิตวิญญาณ	เนื้อหามีความเหมาะสม	เพิ่มเติมในเรื่องของสิ่ง

เนื้อหา	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ	ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม
ล้านนาสายสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ		เหนือธรรมชาติที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในล้านนา
หน่วยที่ 6 พลเมืองท้องถิ่นในสังคมโลกกับการสร้างสรรค์สังคมล้านนาที่ยั่งยืน	เนื้อหามีความเหมาะสม	เพิ่มเติมในเรื่องของบุคคลสำคัญในชุมชนที่นักเรียนอาศัยอยู่

จุดเด่นและข้อดีของเนื้อหา

1. เนื้อหาที่นำมาบูรณาการมีความสอดคล้อง เหมาะสม ครอบคลุมในมิติด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม
2. เนื้อหาเอื้อต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาอย่างเป็นองค์รวม ครอบคลุมในแง่มุมประเด็นสำคัญในการศึกษาประวัติศาสตร์ ตลอดจนความหมายและแนวคิดที่หนุนเสริมแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน
3. เนื้อหาสามารถพัฒนาผู้เรียนให้รู้และเข้าใจถึงรากเหง้าท้องถิ่น ขณะเดียวกันก็เข้าใจความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชน ขณะเดียวกันก็ช่วยพัฒนาผู้เรียนให้มองเห็นถึงสถานการณ์โลกในยุคปัจจุบัน สอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า “เรียนรู้รากเหง้า เท่าทันโลกา”

จุดด้อยและข้อควรระวังในการนำเนื้อหาไปใช้

1. วิถีดคิดของเนื้อหาบางประการยังติดกับมุมมองประวัติศาสตร์แบบรัฐชาติ เช่น การมองล้านนาแบบเปรียบเทียบกับรัฐสมัยใหม่ หรือการใช้มุมมองแบบรัฐสมัยใหม่เข้าไปพิจารณาความเป็นไปของรัฐจารีตล้านนา
2. เนื้อหาที่ครอบคลุมทั้งในมิติเชิงกว้างและเชิงลึกเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ล้านนาและแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนทำให้การนำไปใช้ต้องอาศัยความสามารถของครูผู้สอนและกระบวนการเรียนรู้ที่ต้องทำให้เนื้อหาที่มีความยากเกิดความเข้าใจผู้เรียนได้อย่างแท้จริง
3. เนื้อหาประวัติศาสตร์ไม่ใช่เนื้อหาที่ถูกต้องและแน่นอน หากแต่มีความเปลี่ยนแปลงตามหลักฐานและข้อค้นพบของนักประวัติศาสตร์ ดังนั้นเนื้อหาที่ถูกต้องในปัจจุบันก็อาจผิดพลาดได้ในอนาคต การนำเนื้อหาไปใช้จึงไม่ควรสอนให้ผู้เรียนเกิดความเชื่อว่าเนื้อหาที่เรียนรู้ทุกอย่างถูกต้องแต่ต้องคำนึงเสมอว่าเนื้อหาตั้งอยู่กับข้อค้นพบในปัจจุบัน อาจมี

ความคลาดเคลื่อนได้เนื้อหาจึงไม่ใช่เป็นเนื้อหาที่ต้องเชื่อหรือยึดติดกับความเชื่อแต่ต้องเป็นเนื้อหาที่ต้องเน้นความเข้าใจถึงแก่นแท้แห่งการศึกษาประวัติศาสตร์อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

1. ควรเพิ่มมิติของประวัติศาสตร์ชุมชน ประวัติศาสตร์ที่เกิดจากภายในชุมชนที่นักเรียนอาศัยอยู่ ดังนั้นในการจัดเนื้อหาและกระบวนการเรียนรู้ต้องตอบสนององวิถีการเรียนรู้ของผู้เรียน เน้นให้ผู้เรียนค้นพบความรู้ด้วยตนเอง และประเด็นเนื้อหาควรมียืดหยุ่นเพื่อตอบสนองต่อชุมชนที่หลากหลาย
2. ควรเพิ่มเติมกระบวนการทางประวัติศาสตร์ (Historical Method) ความสำคัญและการใช้หลักฐานให้มากขึ้น
3. ในการสอนประวัติศาสตร์ระดับมัธยมศึกษาจุดเน้นไม่ได้สอนให้นักเรียนเป็นนักประวัติศาสตร์แต่เน้นให้ประวัติศาสตร์เป็นกระบวนการเรียนรู้หนึ่งในการเสริมสร้างการเรียนรู้ของผู้เรียน ดังนั้นเนื้อหาที่ยากและมีรายละเอียดที่ต้องอาศัยการท่องจำนั้นอาจไม่จำเป็นต่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของนักเรียน ควรเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้แก่นคิดของประวัติศาสตร์สอดคล้องกับชีวิตจริงอย่างสนุกสนานเหมาะสมกับช่วงวัย
4. เป้าหมายพื้นฐานของการเรียนรู้ประวัติศาสตร์คือการเรียนรู้ให้เข้าใจในความเป็นมนุษย์ของตนเอง

6. แก้ไขและปรับปรุงเพื่อนำไปใช้เป็นเนื้อหาในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้

2. สร้างและพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้รายหน่วยที่ใช้กระบวนการสรรค์สร้างความรู้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

1. ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผลการเรียนรู้

2. ศึกษาแนวคิด หลักการในการจัดการเรียนการสอนด้วยกระบวนการสรรค์สร้างความรู้ (Constructivism) โดยเฉพาะเกี่ยวกับแนวทางการสอนแบบวงจรการเรียนรู้ 4 E และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนด้วยกระบวนการการสรรค์สร้างความรู้ (Constructivism)

3. สร้างและพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้รายหน่วยประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยใช้กระบวนการสรรค์สร้างความรู้ (Constructivism) รูปแบบ 4 E มาเป็นหลักในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ ตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

3.1 กำหนดขั้นตอนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละเนื้อหาในหน่วยการเรียนรู้ โดยใช้ขั้นตอนกระบวนการสรรค์สร้างความรู้ แบบ 4 E

3.2 กำหนดสื่อการเรียนรู้ และการจัดลักษณะชั้นเรียนให้เหมาะสมกับกิจกรรม

3.3 กำหนดรูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมหรือการบ้าน (Homeworks) โดยเน้นให้ผู้เรียนได้ศึกษาชุมชนที่ตนอาศัยและสรรค์สร้างความรู้ด้วยตนเอง

3.4 กำหนดแนวทางการวัดประเมินผลให้สอดคล้องกับกิจกรรม

3.5 เขียนแผนการจัดการเรียนรู้โดยให้ครอบคลุมหัวข้อดังต่อไปนี้ ได้แก่ ความคิดรวบยอด ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้

4. นำแผนการจัดการเรียนรู้รายหน่วยทั้ง 6 หน่วย ไปสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญประกอบไปด้วยครูสังคมศึกษาที่มีความเชี่ยวชาญในการสอนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นล้านนา และอาจารย์มหาวิทยาลัยที่มีประสบการณ์ในการสอนเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืน และมีประสบการณ์การสอนในประเด็นดังกล่าวไม่ต่ำกว่า 5 ปี (รายชื่ออยู่ในภาคผนวก ข.) (ช่วงดำเนินการระหว่างเดือน 1 กุมภาพันธ์ 2554 – 30 เมษายน 2554) ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปข้อมูลดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3.6 นำเสนอผลการประเมินความเหมาะสม จุดเด่นและข้อที่ควรได้รับการพัฒนา

ตามความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ

หน่วยการเรียนรู้	ความเหมาะสม/ไม่เหมาะสม	จุดเด่น	ข้อควรได้รับการพัฒนา
หน่วยที่ 1 ประวัติศาสตร์ ล้านนา เพื่อการ พัฒนาที่ยั่งยืน	เหมาะสม	มีกิจกรรมที่หลากหลาย ตอบสนองกับวิธีการเรียนรู้ ของผู้เรียนที่มีความแตกต่าง และจัดกิจกรรมที่น่าสนใจ สามารถทำเนื้อหาที่ยากให้ เป็นเรื่องที่สามารถเข้าใจได้ ง่าย	เวลาในการจัดกิจกรรมแต่ ละกิจกรรมต้องใช้เวลา นาน เวลาที่กำหนดอาจไม่ เพียงพอ
หน่วยที่ 2 ล้านนา	เหมาะสม	กิจกรรมน่าสนใจ สามารถ	ควรมีใบความรู้เพิ่มเติมให้

หน่วยการเรียนรู้	ความเหมาะสม/ไม่เหมาะสม	จุดเด่น	ข้อควรได้รับการพัฒนา
จากไหน เราเป็นใคร ใน ยุค ก่ อ น ประวัติศาสตร์		เชื่อมโยงให้เห็นถึงความสำคัญของมนุษย์ในอดีตที่มีต่อพัฒนาการของมนุษย์ในปัจจุบัน กิจกรรมในชั้นประเมินน่าสนใจ	นักเรียน
หน่วยที่ 3 ล้านนาสมัยจารีต แห่งชีวิตที่หลอมสร้างอัตลักษณ์ล้านนา	เหมาะสม	กิจกรรมมีความน่าสนใจ	ควรสร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษาจากหลักฐานชั้นต้นบ้าง
หน่วยที่ 4 ล้านนาสมัยใหม่ การเปลี่ยนแปลงที่สัมพันธ์กับสังคมโลก	เหมาะสม	กิจกรรมมีความน่าสนใจ สามารถทำเนื้อหาที่กว้างเป็นเรื่องที่เข้าใจง่าย	ไม่มี
หน่วยที่ 5 จิตวิญญาณล้านนาศายสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ	เหมาะสม	กิจกรรมมีความน่าสนใจ โดยเฉพาะการให้ผู้เรียนได้ศึกษาแก่นของภูมิปัญญาล้านนา และสร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ภูมิปัญญากับปราชญ์ชุมชน	ควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้กับปราชญ์ชุมชนในชั่วโมงเรียน มากกว่าให้เป็นกิจกรรมเสริม อย่างไรก็ตามให้ดูความเหมาะสมและคำนึงถึงความเป็นไปได้ตามบริบทของพื้นที่
หน่วยที่ 6 พลเมืองท้องถิ่นในสังคมโลกกับการสร้างสรรค์สังคมล้านนาที่ยั่งยืน	เหมาะสม	กิจกรรมมีความน่าสนใจ โดยเฉพาะกิจกรรมจิตอาสาที่สร้างโอกาสให้นักเรียนได้ทำกิจกรรมเพื่อชุมชน เป็นการศึกษาที่ตอบสนองกับความต้องการของชุมชน ในขณะเดียวกันก็ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจถึงสถานการณ์โลกและเห็นความสำคัญของแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน	ไม่มี

จากตารางที่ 3.6 แสดงให้เห็นว่าภาพรวมของแผนการจัดการเรียนรู้รายหน่วย ประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยผ่านกระบวนการสรรค์สร้าง ความรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่ผู้วิจัยนำเสนอ นั้น ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าทั้ง 6 หน่วยการเรียนรู้มีความเหมาะสม โดยจุดเด่นอยู่ที่ตัวกิจกรรม 4 E ที่ผู้วิจัยนำเสนอ นั้นมีความน่า หลากหลายสนใจ ซึ่งสามารถตอบสนองต่อวิธีการเรียนรู้ของผู้เรียน และ ตัวกิจกรรมที่จัดขึ้น สามารถทำให้เนื้อหาที่มีความยากเป็นเนื้อหาที่สามารถเข้าใจได้ง่ายสำหรับผู้เรียน แต่สิ่งที่ควร ได้รับการพัฒนาคือความเหมาะสมของเวลาในการจัดกิจกรรม ควรมีใบความรู้เพิ่มเติมในหน่วย การเรียนรู้ย่อยที่ 2 “ล้านนามาจากไหน เราเป็นใครในยุคก่อนประวัติศาสตร์” และควรสร้างโอกาส ให้ผู้เรียนได้ศึกษาจากหลักฐานชั้นต้นและศึกษาเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนของตนตามบริบท ที่เหมาะสม นอกจากนี้ผู้เชี่ยวชาญยังได้ให้ข้อคิดเห็นในภาพรวม ในประเด็นดังต่อไปนี้

- 1) ความเหมาะสมของความคิดรวบยอด ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าความคิดรวบยอดหรือ สาระสำคัญในแต่ละหน่วยการเรียนรู้มีความเหมาะสม สามารถทำให้เห็นมโน ทัศน์ของแนวคิดที่จะเกิดขึ้นหลังจากได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้
- 2) ความเหมาะสมของเนื้อหากับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกระบวนการสรรค์สร้าง ความรู้ ตามแนวทาง 4 E ในภาพรวม ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่ากิจกรรมมีความเหมาะสม สอดคล้องกับเนื้อหา
- 3) ด้านความเหมาะสมของการวัดและประเมินผลในภาพรวม ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าควรเพิ่ม แบบวัดก่อน และหลังเรียนในแต่ละหน่วยย่อย ซึ่งผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยว่าสามารถใช้ ข้อสอบอัตนัยเป็นแบบทดสอบเนื่องจากสอดคล้องกับวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ที่มุ่ง ให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์และนำเสนอผลออกมาด้วยตนเองอย่างแท้จริงมากที่สุด นอกจากนี้การใช้การประเมินผลตามสภาพจริงที่เน้นการประเมินพัฒนาการของ ผู้เรียนทั้งในด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะ มีความเหมาะสม
- 4) ข้อเสนอแนะอื่นๆ ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าผู้วิจัยมีการจัดทำแผนการเรียนรู้ที่น่าสนใจ มี กิจกรรมที่หลากหลาย อีกทั้งยังมีกิจกรรมเสริมซึ่งเหมาะสำหรับการลงไปใช้ในชุมชน โดยกิจกรรมเสริมดังกล่าวสามารถช่วยให้ผู้เรียนได้ศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนด้วย ตนเอง และจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจชุมชนและเกิดความรักในชุมชน

3. จัดการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ระหว่างผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นล้านนา เพื่อวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน และข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนาแนวทางในการใช้กระบวนการสรรค์สร้างความรู้ในการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (จัดการประชุมกลุ่มย่อยเมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม 2554)

4.1 ผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์จาก รองศาสตราจารย์สมโชติ อ๋องสกุล ให้เข้าร่วมเป็นหนึ่งในเครือข่ายโครงการวิจัยและพัฒนาเครือข่ายในพื้นที่เพื่อหนุนเสริมการเรียนรู้รายวิชาประวัติศาสตร์ในจังหวัดเชียงใหม่ (LLEN CHIANGMAI) และได้มีโอกาสนำเสนอแนวทางการใช้กระบวนการสรรค์สร้างความรู้การจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนไปนำเสนอถึงหลักการสำคัญในการสอน กระบวนการและการนำไปประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับพื้นที่ โดยผู้วิจัยได้ใช้เวลาดังกล่าวในการนำเสนอผลงานและจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เพื่อรับฟังความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ (รายชื่อมีอยู่ในภาคผนวก ค.) ในวันที่ 12 พฤษภาคม 2554 ผลจากการทำการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) พบว่า

ประเด็นที่ 1 เกี่ยวกับภาพรวมผู้เชี่ยวชาญทั้งหมดเห็นด้วยกับแนวทางการนำเอากระบวนการสรรค์สร้างความรู้มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ล้านนา เพราะส่วนใหญ่เห็นว่าแนวทางดังกล่าวช่วยให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้อย่างสนุกสนาน สามารถใช้วิธีสอนที่หลากหลายอันจะเป็นการช่วยพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในการเรียนรู้ศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ล้านนา และประการสำคัญคือเป็นกระบวนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ผู้เรียนได้ฝึกทักษะกระบวนการคิดอย่างหลากหลายรูปแบบ เป็นกระบวนการที่กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจใฝ่รู้และศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง

“...จากการสาธิตและนำเสนอจะเห็นว่าการสอนที่ผู้วิจัยนำเสนอเป็นกระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ แสดงให้เห็นถึงขั้นตอนกระบวนการ ที่นำไปสู่การคิดวิเคราะห์และคิดอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งคิดว่ากระบวนการดังกล่าวที่ผู้วิจัยนำเสนอสามารถนำไปพัฒนาผู้เรียนได้อย่างแท้จริง”

ครูผู้สอนวิชาประวัติศาสตร์โรงเรียนเทศบาลวัดศรีปิงเมือง

“...เป็นกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้ทักษะที่หลากหลาย โดยเฉพาะทักษะการคิดวิเคราะห์ จากการนำเสนอรวมถึงวิเคราะห์

จากแผนการจัดการเรียนการสอนคิดว่าน่าจะเป็นการสอนที่สนุกสนาน กระตุ้นให้ผู้เรียนไม่น่าเบื่อ มีความสนใจ”

ครูผู้สอนวิชาประวัติศาสตร์โรงเรียนวัดเสนาหิน

“เป็นการจัดการเรียนการสอนที่ไม่น่าเบื่อ มีวิธีการสอนที่หลากหลาย โดยในตัวกระบวนการนั้นสร้างการมีส่วนร่วมของผู้เรียนทุกคนในห้อง ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่สะท้อนว่าเป็นการสอนที่คำนึงถึงผู้เรียนทุกคนเป็นสำคัญ และการสอนโดยใช้กระบวนการสรรค์สร้างความรู้ยังส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และหาคำตอบด้วยตนเองซึ่งเป็นเรื่องที่ดีมาก”

ครูผู้สอนวิชาประวัติศาสตร์ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ

ประเด็นที่ 2 การนำแนวความคิดพัฒนาที่ยั่งยืนมาบูรณาการในส่วนของกระบวนการคิดวิเคราะห์ผ่านเนื้อหาประวัติศาสตร์ล้านนานั้น พบว่าผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการนำเอาแนวความคิดพัฒนาที่ยั่งยืนมาใช้ในการคิดวิเคราะห์กับเนื้อหาประวัติศาสตร์ล้านนา เพราะสามารถช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ล้านนาในมิติใหม่ที่ช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการคิดอย่างหลากหลาย โดยเฉพาะการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ ไปจนถึงการคิดตัดสินใจในแนวทางปฏิบัติของตน เป็นการทำให้การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ล้านนาของนักเรียนนั้นสร้างมุมมองที่ไกลกว่าท้องถิ่นแต่เห็นถึงความเคลื่อนไหวและการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โลก ได้วิเคราะห์ถึงสถานการณ์ปัจจุบัน รวมถึงวิเคราะห์แนวโน้มในอนาคต การนำแนวความคิดพัฒนาที่ยั่งยืนมาบูรณาการในกระบวนการคิดจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่ทำให้ผู้เรียนมองเห็นประโยชน์และแนวทางในการนำวิชาประวัติศาสตร์ไปใช้ในชีวิตจริง

“เห็นด้วยกับการนำแนวความคิดพัฒนาที่ยั่งยืนมาบูรณาการกับกระบวนการคิดวิเคราะห์ เพราะจะทำให้ผู้เรียนมีมุมมองที่ไกลขึ้นกว่าเดิม คือแม้ว่าจะเรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นล้านนาแต่ก็จะมีความรู้และมุมมองเกี่ยวกับสถานการณ์ของโลกไปด้วย ซึ่งเป็นเรื่องที่ดีมากเป็นการพัฒนาพลเมืองท้องถิ่นให้มีมุมมองแบบพลเมืองโลก”

อาจารย์ผู้สอนเกี่ยวกับวิชาประวัติศาสตร์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

“เห็นด้วยกับการนำเอาแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนมาใช้บูรณาการสิ่งสำคัญคือทำให้ผู้เรียนมองเห็นมิติการเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่ตนอาศัยมากขึ้น ทักษะการคิดวิเคราะห์ที่ถูกต้องทำให้ฝึกฝนจากทุกคาบทุกชั้นตอนในกระบวนการสอนจะเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวและเรียนรู้ที่จะอยู่ในชุมชนที่มากมายไปด้วยสถานการณ์และปัญหาที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา”

ครูผู้สอนวิชาประวัติศาสตร์ โรงเรียนวัดสวนดอก

ประเด็นที่ 3 จุดแข็ง พบว่าข้อดีของแนวทางที่ผู้วิจัยนำเสนอ มีดังนี้

- 1) เนื้อหาและกระบวนการที่ใช้สามารถสร้างโอกาสให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ประวัติศาสตร์ล้านนาได้อย่างสนุกสนาน ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างเป็นธรรมชาติด้วยกิจกรรมและวิธีสอนอันหลากหลายที่ปรากฏอยู่ในแผน ซึ่งจะมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการกระตุ้นความสนใจใฝ่รู้ให้ผู้เรียนสามารถเกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายด้วยการสรรค์สร้างความรู้ขึ้นด้วยตนเอง
- 2) กิจกรรมอันหลากหลายภายใต้กระบวนการสรรค์สร้างความรู้ที่ผู้เรียนนำเสนอ นั้นเป็นกิจกรรมที่ดึงการมีส่วนร่วมของผู้เรียนทุกคนในห้องให้เรียนรู้ไปด้วยกัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการคำนึงถึงผู้เรียนเป็นสำคัญ
- 3) เนื้อหาและกระบวนการดังกล่าวสร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้ความรู้ที่เป็นหลักคิดหรือมโนทัศน์ ไม่ได้ฝึกให้ได้ข้อมูลหรือเกร็ดความรู้ที่นำไปใช้ในชีวิตจริงไม่ได้ ฝึกทักษะการคิด ทักษะการสืบสอบ ทักษะการเรียนรู้และทักษะทางสังคม ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้ทักษะและกระบวนการที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิต และได้ทัศนคติที่เห็นคุณค่าและตระหนักในความเป็มนุษย์ คำนึงถึงระบบนิเวศทางสังคมวัฒนธรรมและระบบนิเวศทางธรรมชาติ อันเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการพัฒนาผู้เรียนในโลกศตวรรษที่ 21
- 4) กิจกรรมเสริม “นักสืบกาลเวลา” เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และศึกษาชุมชนทำให้ผู้เรียนเข้าใจประวัติศาสตร์ชุมชนของตนได้ดีขึ้น มองเห็นต้นทุนและคุณค่าภายในชุมชนของตนเอง และมีโอกาสในการสืบสานประวัติศาสตร์ เรื่องราว และภูมิปัญญาของชุมชนสืบไป กิจกรรมเสริมดังกล่าวสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่ได้อย่างหลากหลายซึ่งเป็นข้อดี
- 5) การวัดและประเมินผลเน้นการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง เน้นประเมินไปที่พัฒนาการการเรียนรู้มากกว่าผลคะแนนที่วัดจากข้อสอบปรนัย ซึ่งไม่สามารถครอบคลุมผลสัมฤทธิ์ในการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ที่เน้นทักษะกระบวนการและการนำไปใช้มากกว่าความสามารถในการจำ แนวทางการวัดและประเมินผลตามสภาพจริงจึงเป็นแนวทางที่เหมาะสมมากกับการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์

“จุดแข็งของแผนนี้คือการนำเอากระบวนการสรรค์สร้างความรู้มาเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนซึ่งกระบวนการดังกล่าวเป็นกระบวนการที่ดึงการมีส่วนร่วมของผู้เรียน ช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจใฝ่รู้ ได้เรียนรู้อย่างสนุกสนานท่ามกลางเรื่องยากๆ และถูกกระตุ้นให้คิดอยู่ตลอดเวลา ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายเพราะผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้ขึ้นด้วยตนเอง การนำเอาแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนมาบูรณาการในส่วนของกระบวนการคิดวิเคราะห์นั้นจะช่วยพัฒนาผู้เรียนให้มีมุมมองที่กว้างไกลมากขึ้น แผนนี้มันเหมือนการสร้างความเป็นพลเมืองท้องถิ่นคู่ไปกับการสร้างความเป็นพลเมืองโลก เพราะถ้าผมถูกสอนด้วยเนื้อหาและกระบวนการแบบนี้ผมก็จะรู้สึกรักในท้องถิ่นขณะเดียวกันผมก็จะตระหนักในความเป็นมนุษย์คนหนึ่งบนโลกด้วย”

อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

“กิจกรรมมีความหลากหลาย มีกิจกรรมเสริมที่กระตุ้นให้ผู้เรียนได้สำรวจประวัติศาสตร์ชุมชน ดูจากกิจกรรมมันไม่ใช่แค่การขอข้อมูลเรื่องราวหรือตำนานของหมู่บ้านชุมชน แต่เป็นการวิเคราะห์ต้นทุนของชุมชนที่ตนอาศัย ผู้เรียนได้เห็นต้นทุนของชุมชนทั้งต้นทุนทางสังคมและต้นทุนทางธรรมชาติ อีกทั้งยังสามารถมองเห็นความเปลี่ยนแปลงในชุมชน เกิดความตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาในชุมชน และที่สำคัญกิจกรรมตัวนี้กระตุ้นให้เขาคิดว่าเขาจะต้องรับมือและอยู่กับสถานการณ์ปัญหาเหล่านั้นอย่างไร สิ่งที่ผู้เรียนจะได้ไม่ใช่ความรู้ข้อมูลฉาบฉวยที่หาได้ใน Google แต่เป็นความรู้ที่หาได้ด้วยตนเอง Google ไม่มีหาไม่ได้ และมันทำให้ความรู้ของเขาไม่หยุดอยู่แค่การเรียนในห้อง”

ครูผู้สอนประวัติศาสตร์ โรงเรียนวัดเจ็ดยอด

ประเด็นที่ 4 จุดอ่อน พบว่าแผนดังกล่าวนี้มีข้อจำกัดอยู่ 3 ประการ ได้แก่

- 1) ข้อจำกัดด้านเวลา ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าเนื่องจากกระบวนการในการจัดการเรียนการสอนนั้น เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียนทั้งในส่วนของการอภิปราย การแสดงความคิดเห็น การทำงานกลุ่ม ดังนั้นในหลายกิจกรรมอาจจะต้องใช้เวลามากกว่า 1 คาบ หรือ 50 นาที ตามธรรมเนียมการสอน

2) ข้อจำกัดเกี่ยวกับครูผู้สอน ส่วนใหญ่เห็นว่าแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่ผู้วิจัยนำเสนอ นั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่ครูผู้สอนจะต้องเป็นผู้ที่เข้าใจประวัติศาสตร์ที่ไม่ใช่ประวัติศาสตร์กระแสหลัก หรือหรือยึดขนบการสอนประวัติศาสตร์แบบเก่าๆ อีกทั้งยังต้องเป็นครูที่ติดตามข่าวสารความเคลื่อนไหวของท้องถิ่นและโลก เข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนายั่งยืน มองเห็นครอบคลุมทั้งมิติสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งลักษณะของครูต้องเป็นครูที่รับฟังความคิดเห็น พร้อมทั้งจะเรียนรู้ร่วมกับเด็กๆ ดังนั้นศักยภาพของครูจึงเป็นเรื่องสำคัญมาก

“แนวทางที่ผู้วิจัยนำเสนอ มีข้อจำกัดใหญ่ๆ คือเรื่องการนำไปใช้ในสภาพจริง ซึ่งผมเห็นว่ามีส่วนประเด็นหลักๆ คือ เรื่องของเวลา ธรรมเนียมการสอนบ้านเรานั้นจำกัดด้วยเวลา 50 นาที แต่จากกระบวนการจัดการเรียนสอนที่หลากหลายและเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้เรียนทำให้อาจจะต้องใช้เวลานานมากกว่านั้น... อีกประเด็นหนึ่งก็คือเรื่องครูที่จะนำแนวทางนี้ไปใช้ เนื่องจากเป็นแนวทางที่ต้องอาศัยความเข้าใจทั้งในประเด็นของประวัติศาสตร์แล้วยังต้องเข้าใจประเด็นต่างๆเกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนายั่งยืนด้วย แผนนี้จะมีประโยชน์มากกับครูที่เปิดและพร้อมที่จะเรียนรู้ไปกับผู้เรียน แต่ประสิทธิภาพมันจะค่อยลงถ้าครูที่นำไปใช้ยังสอนประวัติศาสตร์ตามขนบเดิมที่เน้นแค่ความรู้ความจำ”

ครูผู้สอนประวัติศาสตร์ โรงเรียนเทศบาลวัดท่าสะต๋อย

ประเด็นที่ 5 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในการพัฒนาชุดเอกสารคู่มือครู

- 1) ควรมีระบุแนวทางในการนำประเด็นหรือเนื้อหาที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของชุมชนในแต่ละพื้นที่มาสอดแทรกเพิ่มเติม
- 2) ควรมีการนำเสนอทางเลือกในการใช้สื่อ โดยเฉพาะสื่อที่ต้องใช้ภาพเพราะในบางพื้นที่ อาจจะมีข้อจำกัดในด้านเสตทศนุปรกรณ์ เช่น คอมพิวเตอร์ การเข้าถึงอินเทอร์เน็ต เครื่องฉายวิดิทัศน์ เครื่องฉายโปรแกรม PowerPoint หรือโปรแกรมนำเสนอต่างๆ
- 3) ควรมีการนำไฟล์ใบความรู้ ใบงาน และไฟล์นำเสนอต่างๆ บรรจุลงในแผ่นดิสต์ เพื่อครูจะได้สะดวกในการนำไปประยุกต์ใช้

“ควรระบุถึงแนวทางในการนำเนื้อหาประวัติศาสตร์ชุมชนมาใช้สอดแทรกในแต่ละหน่วย และควรระบุด้วยว่าในส่วนของกิจกรรมเสริมนั้นจะต้องนำมาใช้ในเชิงใดจึงจะสอดคล้องและมีประสิทธิภาพสูงสุด”

ครูผู้สอนวิชาประวัติศาสตร์ โรงเรียนคำเที่ยงอนุสรณ์

“เคยเห็นเขาทำคู่มือครูลงในแผ่น CD น่าจะมีการบรรจุใบความรู้ ใบงาน หรือไฟล์ นำเสนอลงในแผ่น CD ด้วย เนื่องจากจะทำให้ครูสะดวกในการนำไปประยุกต์ใช้มากขึ้น”

ครูผู้สอนวิชาประวัติศาสตร์ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีปึงเมือง

4. ทดลองสอนโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวคิด การพัฒนาที่ยั่งยืนที่ใช้กระบวนการสรรค์สร้างความรู้เป็นแนวทางในการจัดการเรียน การสอน เพื่อศึกษาคุณภาพในการนำไปใช้

ผู้วิจัยนำตัวอย่างของแผนการจัดการเรียนรู้รายประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการกับ แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยใช้กระบวนการสรรค์สร้างความรู้ (Constructivism) เป็นแนวทางใน การจัดการเรียนการสอน ไปทดลองสอนเพื่อศึกษาคุณภาพ จุดเด่น จุดด้อย ความพึงพอใจของ ผู้เรียน (ระยะเวลาในการทำวิจัยช่วงวันที่ 1 สิงหาคม 2554 – 31 สิงหาคม 2554) โดยผู้วิจัย ดำเนินการตามขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

1. ผู้วิจัยทำจดหมายขอความร่วมมือในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ไปยังโรงเรียนแจ้ห่ม วิทยา อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง
2. ผู้วิจัยเลือกหน่วยการสอนที่ 1 “ประวัติศาสตร์ล้านนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” จำนวน 10 คาบ มาจัดทำแผนรายคาบ และเตรียมความพร้อมในการสอน
3. ผู้วิจัยนำแผนนั้นไปทดลองสอนกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4/3 โดยมีอาจารย์พิกุล ทอง เปล่งศิริ เป็นครูผู้สังเกตการณ์สอน และใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูลต่างๆ ดังนี้
  1. แบบบันทึกหลังสอน (การสังเกตโดยผู้วิจัย)
  2. การประเมินผู้เรียนจากกิจกรรม ชี้นงาน (การประเมินตามสภาพจริง)
  3. การทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน
  4. การสังเกตโดยครูผู้สอนในโรงเรียน

5. จากกิจกรรมสอบถามความคิดเห็นของผู้เรียน และการเก็บข้อมูล
โดยการสนทนากลุ่ม (Focus group)

4. ผลจากการทดลองสอน ผู้วิจัยได้สรุปข้อมูลตามประเด็นต่างๆ ดังนี้

1) ผลจากการประเมินตามสภาพจริง

ตารางที่ 3.7 ผลการประเมินกิจกรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4/3 ตามสภาพจริง

คาบ	ขั้นตอน 4 E	ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง	กิจกรรมการเรียนรู้	เกณฑ์การประเมิน	ผลการประเมินตามสภาพจริง
1	ขั้นสำรวจ (Explore)	1	1. ใบบงานระบุและวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาในโลกศตวรรษที่ 21 ล้านนา 2. อภิปรายถึงความสำคัญของประวัติศาสตร์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน	1. ระบุสถานการณ์ความท้าทายเบื้องต้นและยกตัวอย่างที่เกิดขึ้นในชุมชนท้องถิ่นล้านนา 2. บอกความสำคัญของการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาและเข้าใจความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน	1. นักเรียนทุกคนสามารถวิเคราะห์และยกตัวอย่างปัญหา หรือ สถานการณ์ที่เกิดในท้องถิ่นล้านนาได้โดยอาศัยข้อมูลที่เกิดขึ้นในชุมชนของตนเองเป็นหลัก 2. นักเรียนส่วนใหญ่ จำนวน 38 คนสามารถบอกความสำคัญของประวัติศาสตร์ล้านนาและบอกความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนได้และสุดท้ายนักเรียนทุกกลุ่มสามารถหาข้อสรุปใน ความสำคัญของ การศึกษา ประวัติศาสตร์

คาบ	ขั้นตอน 4 E	ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง	กิจกรรมการเรียนรู้	เกณฑ์การประเมิน	ผลการประเมินตามสภาพจริง
					ดูงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ มีนักเรียนจำนวน 2 คนที่ยังไม่สามารถอธิบายถึงความสำคัญของประวัติศาสตร์ดูงานได้อย่างชัดเจน
2	ขั้นทำความเข้าใจ (Explain)	2	กิจกรรม “ห้วงโซ่กาลเวลา เส้นสายใยประวัติศาสตร์บนโลกใบกลม”	1. จับคู่และเรียงลำดับเหตุการณ์เพื่อเชื่อมโยงให้เห็นความสัมพันธ์ของเวลา ลำดับเหตุการณ์และการเปลี่ยนแปลง 2. อธิบายความสัมพันธ์ของมิติกาลเวลา อดีต ปัจจุบัน และอนาคตที่ส่งผลเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกัน	มีนักเรียนจำนวน 12 คู่ที่สามารถจับคู่ได้อย่างถูกต้อง แต่นักเรียนสามารถช่วยกันเรียงลำดับเหตุการณ์ตามลำดับเวลาอย่างถูกต้อง และเมื่อถึงช่วงอภิปราย นักเรียนส่วนใหญ่สามารถแสดงความคิดเห็นที่แสดงถึงความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของมิติกาลเวลา อดีต ปัจจุบัน และอนาคตที่ส่งผลเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกัน
3-5	ขั้นขยาย	2,3	1. กิจกรรม “Time	1. อธิบายถึงความ	1. นักเรียนทุกกลุ่ม

คาบ	ขั้นตอน 4 E	ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง	กิจกรรมการเรียนรู้	เกณฑ์การประเมิน	ผลการประเมินตามสภาพจริง
	(Expand)		<p>Machine นักรถไฟเรียนรู้ผ่านเส้นทางกาลเวลา” โดยให้นักเรียนเรียงลำดับเหตุการณ์ในใบงานจากการเปลี่ยนศักราชในเหตุการณ์ให้มาเป็น พ.ศ. จากนั้นนำมาตรวจสอบความถูกต้องแล้ววิเคราะห์เหตุการณ์สำคัญและความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม รวมถึงปัจจัยภายในภายนอกที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในยุคนั้น แล้วทำเป็นเส้นเวลาเพื่อนำเสนอหน้าชั้น</p> <p>2. ตามรอยเส้นทางสถานการณ์ในชุมชนเพื่อศึกษาปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในและผลกระทบที่เกิดขึ้นในด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม</p>	<p>เปลี่ยนแปลงในฐานะของการเป็นหัวใจใน การ ศึกษา ประวัติศาสตร์</p> <p>2. ระบุเหตุการณ์สำคัญเพื่อทำเส้นกาลเวลาในการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาในแต่ละยุคสมัยได้</p> <p>3. อธิบายความสัมพันธ์ของความสำคัญในลำดับเหตุการณ์ ปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอกที่ส่งผลสถานการณ์ในชุมชนล้านนาของตน</p>	<p>สามารถอธิบายความสำคัญของความเปลี่ยนแปลงที่มีต่อการศึกษาประวัติศาสตร์</p> <p>2. นักเรียนทุกกลุ่มสามารถเรียงลำดับเหตุการณ์และทำเส้นเวลาในยุคนั้นของตนได้</p> <p>3. นักเรียนทุกกลุ่มยกเว้นกลุ่มที่ 1 ยุคสมัยก่อนประวัติศาสตร์ล้านนาเพียงกลุ่มเดียวที่อธิบายปัจจัยภายนอกและภายในไม่ได้ นอกนั้นสามารถยกตัวอย่างปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่ทำให้ยุคสมัยเปลี่ยนแปลงได้</p> <p>4. นักเรียนทุกกลุ่มสามารถวิเคราะห์สถานการณ์ในชุมชนที่ตนเองเลือกได้ โดยสามารถวิเคราะห์ประเด็นของผลกระทบที่</p>

คาบ	ขั้นตอน 4 E	ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง	กิจกรรมการเรียนรู้	เกณฑ์การประเมิน	ผลการประเมินตามสภาพจริง
					เกิดขึ้นต่อ สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม รวมถึงพัฒนาการของปัญหา หรือสถานการณ์นั้นได้
6	ขั้นประเมิน (Evaluation)	1,2,3	<p>1. กิจกรรม “ล่านนาผืนแผ่นดินที่กำลังเลือนหาย”</p> <p>2. ใบงานสรุปความสำคัญของ ก า ร ศี ก ษ า ประวัติศาสตร์ล่านนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน</p>	<p>1 . อธิบายความสำคัญใน ก า ร ศี ก ษ า ประวัติศาสตร์และแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน</p> <p>2 . อธิบายความสำคัญของความเป็นพลเมืองท้องถิ่นที่สร้างสรรค์ชุมชนของตนเองและโลกใบนี้ที่ตนอาศัยอยู่</p>	<p>1. นักเรียนทุกคนมีส่วนร่วมร่วมกับกิจกรรมและช่วยกันรักษาผืนแผ่นดินล่านนาไว้ได้ทุกคนสามารถบอกเล่าถึงความสำคัญของประวัติศาสตร์และแนวคิดของการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ตามความหมายของตน</p> <p>2. นักเรียนทุกคนสามารถอธิบายความสำคัญของ ก า ร ศี ก ษ า ประวัติศาสตร์ล่านนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และบอกความสำคัญของความเป็นพลเมืองท้องถิ่นในสังคมโลกได้</p>

คาบ	ขั้นตอน 4 E	ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง	กิจกรรมการเรียนรู้	เกณฑ์การประเมิน	ผลการประเมินตามสภาพจริง
7	ขั้นสำรวจ (Explore)	4	<p>1. กิจกรรมชมทรัพย์ประวัติศาสตร์ โดยให้นักเรียนศึกษาการนำเสนอสารคดีเชิงประวัติศาสตร์ รายการพันแสงรุ่ง ตอน “ปัตตานีประวัติศาสตร์จากเรื่องเล่า”</p> <p>2. นักเรียนสรุปความรู้จากการชมสารคดี และเชื่อมโยงประเด็นเกี่ยวกับวิถีการทางประวัติศาสตร์ของตนเองลงในใบงาน</p>	<p>1. อธิบายแนวทางและประเด็นสำคัญใน การ คี ก ษ า ประวัติศาสตร์ล้านนา โดยครอบคลุมมิติ สังคม เศรษฐกิจ และ สิ่งแวดล้อม</p> <p>2. อธิบายการนำเอา วิถี การ ทาง ประวัติศาสตร์มาใช้ ในการหาองค์ความรู้ กี่ ย ว กั บ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตน</p>	<p>1. นักเรียนทุกคน ตั้งใจชมสารคดี และหลังจากสารคดี จบ มี ค า ถ า ม มากมายจาก นักเรียน และจาก การอภิปราย นักเรียนส่วนใหญ่ก็สามารถนำเสนอ ประเด็น ใน การ คี ก ษ า ประวัติศาสตร์ ล้านนาได้อย่าง หลากหลาย ครอบคลุมในมิติ สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม</p> <p>2. เมื่อสังเกตจากการตรวจใบงาน ของนักเรียนพบว่า นักเรียนทุกคน สามารถเสนอแนะ แนว ทาง ใน การ คี ก ษ า ประวัติศาสตร์ ล้านนา โดย ครอบคลุมประเด็น ต้า น สั ง ค ม เศรษฐกิจ และ สิ่ง แวด ล้อม นอกจากนี้นักเรียน</p>

คาบ	ขั้นตอน 4 E	ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง	กิจกรรมการเรียนรู้	เกณฑ์การประเมิน	ผลการประเมินตามสภาพจริง
					ทุกคนยังสามารถเชื่อมโยงวิธีการทางประวัติศาสตร์กับการนำมาใช้ในการศึกษาประวัติศาสตร์ ล้านนา และประวัติศาสตร์ชุมชนของตนได้
8	ขั้นตอนการทำความเข้าใจ (Explain)	4	<p>1. ให้นักเรียนเล่นเกม “ขอคืนพื้นที่” เพื่อตอบคำถามและเปิดพื้นที่วัฒนธรรมล้านนา</p> <p>2. นักเรียนทำใบงานเพื่ออธิบายความหมายของคำว่า “ล้านนา” และความเป็นล้านนา ตลอดจนความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับขอบเขตในการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนา</p>	<p>1. อธิบายความหมายของคำว่า “ล้านนา” และ “ความเป็นล้านนา”</p> <p>2. อธิบายความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับขอบเขตในการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนา</p>	<p>1. นักเรียนทุกคนมีส่วนร่วมกับเกม “ขอคืนพื้นที่” อย่างสนุกสนาน ทุกคนสามารถบอกได้ถึงขอบเขตพื้นที่ทางวัฒนธรรมล้านนา</p> <p>2. นักเรียนทุกคนสามารถอธิบายความหมายของคำว่า “ล้านนา” และ “ความเป็นล้านนา” ได้ อธิบายความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับขอบเขตในการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาได้</p>
9	ขั้นขยาย (Expand)	5	ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มเพื่อจัดทำแผนที่ประวัติศาสตร์ชุมชนของตนพร้อมระบุ	1. ระบุแหล่งศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนลงในแผนที่ประวัติศาสตร์ชุมชน	นักเรียนทุกกลุ่มสามารถจัดทำแผนที่ประวัติศาสตร์ชุมชนของตนได้

คาบ	ขั้นตอน 4 E	ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง	กิจกรรมการเรียนรู้	เกณฑ์การประเมิน	ผลการประเมินตามสภาพจริง
			สถานที่ที่สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ จากนั้นให้นักเรียนจัดประเภทของหลักฐานใน การ ศี ก ษ า ประวัติศาสตร์ของชุมชนของตน และอธิบายถึงความสำคัญจากนั้นให้นักเรียนแต่ละกลุ่มนำเสนอโดยวิเคราะห์และนำเสนอตามประเด็นในใบงานหน้าชั้นเรียน	ของตนเองได้ 2. จัดประเภทของหลักฐานเพื่อ อธิบายถึง ความสำคัญของหลักฐานที่มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งใน การ ศี ก ษ า ประวัติศาสตร์	สามารถนำเสนอแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ของตนได้ สามารถจัดประเภทของหลักฐาน และอธิบายถึงความสำคัญของหลักฐานที่มีต่อ การ ศี ก ษ า ประวัติศาสตร์ได้
10	ขั้นประเมิน (Evaluation)	6	ให้นักเรียนอภิปราย แจ ก แ ผ น ที่ ประวัติศาสตร์ชุมชนศึกษาไป ความรู้เกี่ยวกับข้อจำกัดใน การ ศี ก ษ า ประวัติศาสตร์ล้านนา	1. อธิบาย ความสำคัญในการแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ล้านนา 2. อธิบายข้อจำกัดใน การ ศี ก ษ า ประวัติศาสตร์ล้านนา ได้ 3. หาแนวทางและยกตัวอย่างใน การ ศี ก ษ า ประวัติศาสตร์ล้านนา เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน	เมื่อตรวจใบงานพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่จำนวน 38 คน สามารถอธิบายข้อ จำกัด ใน การ ศี ก ษ า ประวัติศาสตร์ ล้านนา บอก ความสำคัญในการแบ่งยุคสมัยใน การ ศี ก ษ า ประวัติศาสตร์ และหาแนวทางใน การ ศี ก ษ า ประวัติศาสตร์ ล้านนาเพื่อการ

คาบ	ขั้นตอน 4 E	ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง	กิจกรรมการเรียนรู้	เกณฑ์การประเมิน	ผลการประเมินตามสภาพจริง
					พัฒนาที่ยั่งยืนได้ มีเพียงนักเรียน 2 คนที่ยังอธิบายได้ไม่ชัดเจน

จากข้อมูลตามแบบประเมินตามสภาพจริง พบว่าขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในคาบที่ 1 ขั้นสำรวจ (Explore) นักเรียนส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 100 สามารถเชื่อมโยงความรู้เดิมกับความรู้ใหม่ที่เรียนโดยการวิเคราะห์และยกตัวอย่างสถานการณ์ในโลกศตวรรษที่ 21 ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นล้านนาได้ และนักเรียนส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 95 สามารถอธิบายความสำคัญของการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาและเข้าใจความหมาย ตลอดจนความสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ และเมื่อพิจารณาในกระบวนการกลุ่มนักเรียนทุกกลุ่มคิดเป็นร้อยละ 100 สามารถอธิบายความสำคัญของการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนได้

คาบที่ 2 ขั้นทำความเข้าใจ (Explain) มีนักเรียนจำนวน 12 คู่ หรือคิดเป็นร้อยละ 60 ที่สามารถจับคู่ในกิจกรรม “ห่วงโซ่กาลเวลา เส้นสายใยประวัติศาสตร์บนโลกใบกลม” ได้ถูกต้อง แต่นักเรียนทุกคนสามารถช่วยกันเรียงเหตุการณ์ตามลำดับเวลาได้ และเมื่อถึงช่วงอภิปรายนักเรียนทุกคนคิดเป็นร้อยละ 100 สามารถร่วมกันอภิปรายสะท้อนเรื่องราวของเหตุการณ์ของตนเองได้ และสามารถเข้าใจความสัมพันธ์ของมิติเวลา ความต่อเนื่องของเหตุการณ์และความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นและส่งผลกระทบต่อถึงกันได้

คาบที่ 3 – 5 ขั้นขยาย (Expand) นักเรียนทุกกลุ่มคิดเป็นร้อยละ 100 สามารถอธิบายความสำคัญของความเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ สามารถทำกิจกรรมเส้นเวลา และอธิบายให้เห็นถึงปัจจัยภายในและภายนอกที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคสมัยของตนได้ ตลอดจนนักเรียนทุกกลุ่มยังสามารถวิเคราะห์สถานการณ์ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนท้องถิ่นทั้งในมิติสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมได้

คาบที่ 6 ขั้นประเมิน (Evaluation) นักเรียนทุกคนคิดเป็นร้อยละ 100 มีส่วนร่วมกับกิจกรรม “ล้านนาผืนแผ่นดินที่กำลังเลือนหาย” และทุกคนสามารถบอกความสำคัญของการศึกษาประวัติศาสตร์และบอกความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนตามความเข้าใจของตนเองได้ ตลอดจนอธิบายความสำคัญของการเป็นพลเมืองท้องถิ่นล้านนาของตนได้

คาบที่ 7 ชั้นสำรวจ (Explore) นักเรียนทุกคนคิดเป็นร้อยละ 100 สามารถรับชมสารคดีที่ครูผู้สอนนำเสนออย่างมีความตั้งใจ และมีส่วนร่วมในการอภิปรายในประเด็นที่เกี่ยวกับการศึกษาประวัติศาสตร์ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ นักเรียนทุกคนสามารถนำเสนอแนวทางในการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาโดยการระบุประเด็นที่น่าสนใจในการศึกษาและการนำเอากระบวนการทางประวัติศาสตร์มาใช้ศึกษา

คาบที่ 8 ชั้นทำความเข้าใจ (Explain) นักเรียนทุกคนคิดเป็นร้อยละ 100 มีส่วนร่วมกับกิจกรรม “เกมขอคืนพื้นที่” โดยทุกคนสามารถอธิบายถึงขอบเขตพื้นที่วัฒนธรรมล้านนาได้อย่างเข้าใจ และสามารถบอกความหมายของคำว่า “ล้านนา” และ “ความเป็นล้านนา” ได้

คาบที่ 9 ชั้นขยาย (Expand) นักเรียนทุกกลุ่มคิดเป็นร้อยละ 100 สามารถจัดทำแผนที่ประวัติศาสตร์ชุมชนของตนได้ โดยทุกกลุ่มสามารถนำเสนอแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ จัดประเภทและ อธิบายความสำคัญของหลักฐานที่มีต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนได้

คาบที่ 10 ชั้นประเมิน (Evaluation) จากการตรวจใบงานพบว่านักเรียนส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 95 สามารถอธิบายข้อจำกัดในการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาและอธิบายความสำคัญในการแบ่งยุคสมัยในการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนา มีนักเรียนร้อยละ 5 ที่ยังอธิบายไม่ชัดเจนเกี่ยวกับข้อจำกัดในการศึกษาประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะในประเด็นของการใช้หลักฐานที่หลากหลาย และการอธิบายความสำคัญในการแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์

2) ผลการเก็บคะแนนจากแบบทดสอบก่อนและหลังเรียน

ตารางที่ 3.8 แสดงผลการทดสอบความแตกต่างระหว่างคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียน และหลังเรียนของนักเรียน

กลุ่มทดลอง	N	Mean	SD.	t-test	Df	Sig.
ผลทดสอบ ก่อนเรียน	40	2.42	1.63	-58.46	39	0.000*
ผลทดสอบ หลังเรียน	40	16.15	1.44			

*P < .05

จากตารางที่ 3.8 แสดงให้เห็นว่าผลการทดสอบความแตกต่างระหว่างคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียน และหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4/3 โรงเรียนแจ้ห่มวิทยา จำนวน 40 คน ที่

ได้รับการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยใช้กระบวนการสรรค์สร้างความรู้ในการจัดการเรียนการสอน พบว่า ผู้เรียนมีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นว่าแผนการจัดการเรียนการสอนที่ผู้วิจัยนำไปทดลองใช้นั้นมีคุณภาพในการพัฒนาผู้เรียน สามารถเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในหน่วยที่ 1 การศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

3) ข้อมูลจากแบบบันทึกหลังสอน ข้อมูลจากครูผู้สังเกตการสอน และข้อมูลจากการประชุมกลุ่มย่อย (Focus group)

3.1) ข้อดีและจุดแข็งของแนวทางการจัดการเรียนการสอนจากการนำแผนการจัดการเรียนรู้ไปทดลองสอน

ตารางที่ 3.9 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามแหล่งข้อมูล ได้แก่ แบบบันทึกหลังสอน ข้อมูลจากครูผู้สังเกต และข้อมูลจากนักเรียน

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม 4 E	ข้อมูลจากผู้วิจัย	ข้อมูลจากครูผู้สังเกต	ข้อมูลจากนักเรียน
ขั้นสำรวจ (Explore)	นักเรียนทุกคนสนใจกับภาพ และเรื่องราวที่ครูผู้สอนนำเสนอ เมื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้อภิปรายนักเรียนจะมีข้อซักถามและพูดคุยถึงประเด็นที่แปลกใหม่และตนเองอยากรู้ และเมื่อให้ทำใบงานนักเรียนทุกคนสามารถวิเคราะห์สิ่งที่ครูผู้สอนต้องการได้นอกจากนี้ยังมีเด็ก ๆ หลายคนที่ยกหลังจาก	นักเรียนทุกคนให้ความสนใจกับสื่อการสอนที่นำเสนอ ทั้งในส่วนของเรื่องเล่าจากภาพและสื่อวีดิทัศน์ การนำเสนอในขั้นนี้ดีมากเพราะทำให้นักเรียนได้ทบทวนประสบการณ์เดิมในขณะเดียวกันก็ช่วยกระตุ้นให้นักเรียนอยากศึกษาให้ลึกซึ้งเพื่อปรับทัศนคติที่อาจจะขัดแย้งหรือเป็นข้อสงสัย	นักเรียนส่วนใหญ่ระบุว่าชอบเรียนเพราะได้ทบทวนความรู้เดิมและได้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ เพิ่มขึ้น ได้เรียนรู้ในสิ่งที่ไม่เคยได้รับรู้หรือเป็นประเด็นที่สนใจรับรู้แต่ยังไม่เข้าใจ เช่น ประเด็นเรื่องโลกร้อน การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ประวัติศาสตร์ล้านนาคืออะไร หรือในส่วนของวีดิทัศน์จากสารคดีพันแสงรู้ ก็มีประเด็นเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ปัตตานี ความเหมือนความต่างกับ

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม 4 E	ข้อมูลจากผู้วิจัย	ข้อมูลจากครูผู้สังเกต	ข้อมูลจากนักเรียน
	เลิกคาบเรียนแล้วเดินเข้ามาถามประเด็นที่ตนสงสัยหรือประเด็นที่ตนอยากรู้	ในประเด็นต่างๆ ที่ผู้เรียนสนใจ	ประวัติศาสตร์ล้านนา การเผยแพร่ศาสนาอิสลามในไทย เป็นต้น ซึ่งประเด็นทั้งหมดทั้งหมดนี้กระตุ้นให้ผู้เรียนอยากศึกษาเรียนรู้ต่อไป
ขั้นทำความเข้าใจ (Explain)	นักเรียนส่วนใหญ่ได้อภิปรายและแสดงความคิดเห็น แต่ในขั้นนี้ครูต้องทำหน้าที่ในการป้อนคำถามนำและกระตุ้นให้นักเรียนตอบคำถามหรือกล้าที่จะแสดงความคิดเห็นโดยปราศจากความกังวล ซึ่งพบว่าทุกคนสามารถแสดงความคิดเห็นได้แม้จะมีหลายๆคนที่ต้องใช้เวลามากกว่าจะตอบแต่สุดท้ายก็สามารถที่จะตอบคำถามหรือแสดงความคิดเห็นได้ โดยพบว่าหากมีการจัดกิจกรรมที่ก่อให้เกิดประสบการณ์ (Experiential Learning) เช่น กิจกรรมห้วงโซ่กาลเวลา และกิจกรรมขอคืนพื้นที่ ก็จะช่วยให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นของตนได้มากขึ้น	การอภิปรายเป็นการทำให้นักเรียนได้สะท้อนความคิดเห็น ซึ่งใช้ได้ดีผลดีมากกับผู้เรียนที่มีต้นทุนการเรียนรู้ โดยเฉพาะเด็กที่เก่งและกล้าแสดงออก สำหรับเด็กที่เรียนค่อนข้างอ่อนหรือไม่กล้าแสดงออก เมื่อครูผู้สอนใช้คำถามนำหรือกระตุ้นก็สามารถตอบได้หรือวิธีการที่ทำให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็น ซึ่งกิจกรรมที่ผู้สอนใช้ เช่น กิจกรรมห้วงโซ่กาลเวลา หรือเกมขอคืนพื้นที่ ต่างเป็นกิจกรรมที่เพิ่มความสนุกสนาน ละลายพฤติกรรม ไปพร้อมๆกับการทำความเข้าใจในมิติทัศนสำคัญของหน่วยการเรียนรู้ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือกิจกรรมห้วงโซ่กาลเวลาๆ ที่ทำให้ผู้เรียนเข้าใจความสำคัญในเรื่องของเวลา ความต่อเนื่องของ	นักเรียนส่วนใหญ่มีความคิดที่อยากแสดงความคิดเห็นแต่กลัวตอบผิด แต่จากกิจกรรมที่ครูนำเสนอทำให้นักเรียนไม่รู้สึกลัวการตอบผิดเป็นเรื่องเสียหาย คนที่ไม่ตอบมากกว่าที่เป็นปัญหาสำหรับกิจกรรม Experiential Learning เป็นกิจกรรมที่สนุกสนานและทำให้นักเรียนเข้าใจในมิติทัศนของเรื่องที่เรียน และนักเรียนสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเป็นอิสระ

ขั้นตอนการ จัดกิจกรรม 4 E	ข้อมูลจากผู้วิจัย	ข้อมูลจากครูผู้สังเกต	ข้อมูลจากนักเรียน
		ลำดับเหตุการณ์และความเปลี่ยนแปลงได้อย่างชัดเจน นักเรียนสนุกสนาน เด็กหลายคนที่ไม่คิดว่าจะแสดงความคิดเห็นของตนเองออกมาได้ก็แสดงความคิดเห็นได้อย่างน่าสนใจ	
ขั้น คี ก ษ า เพิ่มเติม (Expand)	นักเรียนทุกคนสามารถเรียนรู้ผ่านตามี่ผู้สอนมุ่งหวัง สามารถวิเคราะห์และมีความสนใจในการศึกษาเพิ่มเติมจากแหล่งข้อมูลที่น่าเสนอนักเรียนสามารถวิเคราะห์องค์ความรู้จากชุมชนหรือวิถีชีวิตประจำวันของตนเองมายกตัวอย่างประกอบได้	ขั้นตอนนี้เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์และศึกษาเพิ่มเติม นักเรียนส่วนใหญ่โดยเฉพาะนักเรียนที่เก่งและสนใจใฝ่รู้ไปได้เร็วมาก ส่วนเด็กที่เรียนช้าสามารถเรียนรู้ได้จากเพื่อนๆในกลุ่ม อีกทั้งการมีใบความรู้และใบงานที่มีไว้ช่วย อีกทั้งชั้นนี้ยังช่วยให้ให้นักเรียนได้หันกลับไปมองในบริบทชุมชนของตนเอง ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนมองเห็นบทบาทระหว่างนักเรียนกับชุมชน	นักเรียนได้ค้นคว้าข้อมูลใหม่ๆ หลายๆสิ่งเป็นข้อมูลซึ่งไม่เคยรู้มาก่อน แต่เมื่อได้มาวิเคราะห์และหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเองแล้วพบว่าตัวเองคลั่งคล้ายข้อสงสัยและค้นพบข้อความรู้ใหม่ๆ ก็ทำให้เกิดความสนใจมากขึ้น และการที่ครูมีใบความรู้หรือใบงาน หรือยกตัวอย่างให้เห็นก็ช่วยให้นักเรียนสามารถเรียนรู้เรื่องยากๆได้ง่ายขึ้น อีกทั้งยังมีโอกาสได้วิเคราะห์เกี่ยวกับชุมชนตนเอง
ขั้นประเมิน (Evaluate)	นักเรียนมีโอกาสในการปรับมโนทัศน์ด้านต่างๆร่วมกับเพื่อนๆร่วมห้อง	ขั้นประเมินเน้นไปที่การปรับมโนทัศน์ของผู้เรียนให้มีความเข้าใจใน	นักเรียนส่วนใหญ่ชอบกับการได้แสดงความคิดเห็น เพราะต้องการรู้

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม 4 E	ข้อมูลจากผู้วิจัย	ข้อมูลจากครูผู้สังเกต	ข้อมูลจากนักเรียน
	<p>การเรียนรู้ชั้นนี้นักเรียนทุกคนจะได้แสดงความคิดเห็นในประเด็นหลักของหน่วยอีกครั้งเพื่อประมวลองค์ความรู้ที่เรียนมาและเชื่อมโยงสู่หน่วยการเรียนรู้ต่อไป นักเรียนทุกคนบันทึกข้อมูลลงในสมุดบันทึกและทำใบงานได้เป็นอย่างดี ซึ่งการประเมินนี้ไม่ได้ประเมินเพื่อให้เด็กคิดเหมือนกัน แต่ผู้สอนค้นพบว่าเด็กๆ เลือกริบทักษาวิถีคิดด้วยตนเอง</p>	<p>ประเด็นหลัก สำหรับคนที่ยังไม่เข้าใจในประเด็นสำคัญของการเรียนรู้ก็จะได้ทบทวนในชั้นตอนนี้ สังเกตว่าในชั้นนี้นักเรียนตอบคำถามได้มากขึ้น กล้าที่จะตอบและส่วนใหญ่ตอบได้ดี สะท้อนให้เห็นถึงความเข้าใจในประเด็นหลักและนักเรียนเลือกที่จะนำเสนอประเด็นที่เป็นความคิดของตนเองบนพื้นฐานของมโนทัศน์หลัก ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความพร้อมที่จะเรียนในหน่วยต่อไปด้วย</p>	<p>ว่าเพื่อนๆ และครูคิดอย่างไร และสิ่งที่ตนคิดนั้นถูกต้องเหมาะสมหรือไม่ เพื่อที่จะได้ปรับความเข้าใจในประเด็นหลัก อย่างไรก็ตาม นักเรียนเห็นว่าข้อดีของชั้นตอนนี้คือการที่ได้ทบทวนว่าตัวเองเรียนแล้วได้อะไรและจะนำไปใช้ต่อในชีวิตประจำวันได้อย่างไร</p>

จากข้อมูลดังกล่าว พบว่าการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางการกระบวนการสร้างสรรค์สร้างความรู้เป็นการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับวงจรการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งเมื่อพิจารณาจากรูปแบบการเรียนรู้ 4 E อันประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ ขั้นสำรวจ (Explore) ขั้นทำความเข้าใจ (Explain) ขั้นขยายขอบเขตความรู้ (Expand) และขั้นประเมิน (Evaluate) ซึ่งรูปแบบดังกล่าวมีข้อดี คือในภาพรวมเป็นการช่วยให้ผู้เรียนได้สร้างความหมายของความรู้ขึ้นด้วยตนเอง สามารถเชื่อมโยงความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาประวัติศาสตร์กับการนำไปใช้จริงในชีวิตประจำวัน โดยมีรายละเอียดที่พบตามขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

ขั้นสำรวจ (Explore) ช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เชื่อมโยงความรู้เดิมกับความรู้ใหม่ การใช้ภาพประกอบช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ และช่วยให้ผู้เรียนเกิดความขัดแย้งทางปัญญา อันช่วยให้ผู้เรียนเกิดความใฝ่รู้ในการหาคำตอบต่อไป

ขั้นทำความเข้าใจ (Explain) ช่วยให้ผู้เรียนได้ทำความเข้าใจกับมโนทัศน์ใหม่ที่ครูต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ โดยในขั้นนี้แผนการสอนดังกล่าวได้ใช้กิจกรรมการเรียนรู้ที่ผ่านประสบการณ์ (Experiential Learning) ทำให้นักเรียนสามารถปรับสมดุลทางปัญญาเกิดความเข้าใจมโนทัศน์ที่เกี่ยวกับเนื้อหาและพร้อมที่จะขยายขอบเขตความรู้ต่อไป

ขั้นขยาย (Expand) ช่วยให้ผู้เรียนได้ขยายขอบเขตความรู้สู่การวิเคราะห์เปรียบเทียบในระดับต่างๆ ทั้งในระดับโลก ระดับภูมิภาค ระดับชาติ ระดับท้องถิ่น ระดับชุมชน และสุดท้ายสามารถมองเห็นและทำความเข้าใจในระดับปัจเจกบุคคล ขั้นขยายนี้ช่วยให้ผู้เรียนได้ประยุกต์ใช้ความรู้และสื่อออกมาผ่านชิ้นงานต่างๆ รวมถึงเป็นขั้นที่นำนักเรียนให้พิจารณาในระดับชุมชนของตนเอง

ขั้นประเมิน (Evaluate) ขั้นตอนนี้ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการอภิปรายความรู้ของตนในประเด็นต่างๆ ที่เรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดการพูดคุย และสะท้อนความคิดเห็นเกี่ยวกับความรู้ของตนกับความคิดเห็นของเพื่อนๆ เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นที่หลากหลายเกี่ยวกับความรู้ อันจะเป็นการช่วยกระตุ้นให้อยากเรียนรู้ในประเด็นต่อไป และผู้สอนก็สามารถจัดเนื้อหาให้สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน

นอกจากนี้แผนการจัดการเรียนรู้ดังกล่าวยังช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตในสังคมที่ยั่งยืนที่สำคัญ ได้แก่

ทักษะการคิด (Thinking skills) ผู้เรียนได้เกิดการฝึกฝน ทักษะการคิดวิเคราะห์ (Analytical Thinking skills) ทักษะการคิดอย่างมีลำดับเวลา (chronological thinking skill) ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking skills) ทักษะการตัดสินใจ (Decision Making skills) ทักษะการแก้ปัญหา (problem solving skills)

ทักษะทางสังคม (Social skills) ได้แก่ ทักษะการทำงานกลุ่ม ทักษะการมีส่วนร่วมทางสังคม

ทักษะการเรียนรู้ ได้แก่ ทักษะฟัง พูด อ่าน เขียน ทักษะการสืบสอบ ทักษะการหาความรู้ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์

การพัฒนาความรู้และทักษะตามแนวทางการจัดการเรียนรู้ดังกล่าวจึงช่วยพัฒนาผู้เรียนให้เกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ต่อสังคมที่ยั่งยืน ได้แก่ ความใฝ่รู้ใฝ่เรียน เท่าทันต่อการ

เปลี่ยนแปลง มีจิตสาธารณะ ตระหนักในการเป็นพลเมืองและรู้จักคุณค่าในความเป็นมนุษย์ของตน

ข้อดีของแผนการจัดการเรียนรู้ที่จัดทำขึ้นอยู่ที่ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ที่เอื้อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์อย่างมีคุณค่าคือนำสู่การนำไปใช้ในชีวิตจริง สร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะต่างๆที่จำเป็นต่อการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนให้เรียนรู้ที่จะอยู่ในสังคมที่ยั่งยืน

3.2 จุดอ่อนที่ควรได้รับการพัฒนาของแผนการจัดการเรียนรู้

ตารางที่ 3.10 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามแหล่งข้อมูล ได้แก่ แบบบันทึกหลังสอน ข้อมูลจากครูผู้สังเกต และข้อมูลจากนักเรียน

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม 4 E	ข้อมูลจากครูผู้สอน	ข้อมูลจากครูผู้สังเกต	ข้อมูลจากนักเรียน
ขั้นสำรวจ (Explore)	เด็กส่วนใหญ่สนใจแต่มีเด็กกลุ่มเรียนอ่อนหรือเด็กที่มีสมาธิสั้นก็จะมีปัญหาต่อการรับชมโดยเฉพาะอย่างยิ่งในตอนที่เปิดวิดีโอที่เด็กที่เรียนอ่อนและสมาธิสั้นก็จะง่วงนอน หรือไม่ค่อยสนใจเมื่อเวลาในการรับชมยาวนาน ซึ่งในการนำเสนอภาพควรนำเสนอภาพที่ทันสมัยแปลกใหม่ และตรงกับประเด็นหลักที่ต้องการให้นักเรียนสนใจใคร่รู้ โดยเฉพาะเมื่อใช้สื่อวิดีโอควรเลือกใช้สื่อที่มีความยาวไม่เกิน 30 นาที และเนื้อหาควรมีความกระชับ หากเป็นเรื่องที่ยืดยาวอาจทำให้เด็กบางกลุ่มขาดความสนใจ อีกทั้ง	เด็กที่เรียนอ่อน เด็กสมาธิสั้นอาจมีปัญหาในการรับชมรับฟังอยู่บ้าง แต่ก็เป็นส่วนน้อย มองในภาพรวมสื่อที่ใช้ถือว่ามีความเหมาะสมดี แต่หากพัฒนาต่อไปผู้สอนต้องเลือกสื่อที่มีความกระชับไม่นานมากเกินกว่า 30 นาที เพราะเด็กชมนานๆ ฟังนานๆ ก็จะเบื่อได้ หรือหากมองไปที่ตัวเนื้อหาหากเนื้อเรื่องยาวเด็กก็อาจจะจับประเด็นหลักไม่ทัน	ภาพมีความเหมาะสม แต่วิดีโอที่นำเสนอตอนหลังๆ เริ่มง่วง อาจเพราะเวลายาวเกินไป บางครั้งก็มีคำศัพท์ที่ไม่เข้าใจ อยากได้วิดีโอที่มีความยาวประมาณ 20 นาที เพราะ 30 นาทีก็รู้สึกว่ายาวเกินไป

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม 4 E	ข้อมูลจากครูผู้สอน	ข้อมูลจากครูผู้สังเกต	ข้อมูลจากนักเรียน
	ครูควรตรวจสอบภาษาในวิดีโอที่คัดเลือกใช้สื่อที่ไม่ใช่คำพูดยากหรือมีศัพท์วิชาการจนฟุ่มเฟือยจะทำให้ให้นักเรียนเข้าใจได้ดีขึ้น		
ขั้นทำความเข้าใจ (Explain)	ปัญหาที่พบคือสื่อการสอนที่ควรปรับให้กระชับ เพราะใช้เวลาในการจัดกิจกรรมนานมาก ถึงแม้นักเรียนจะมีความสนใจแต่ข้อจำกัดต่อคาบที่มีเพียง 50 นาที ก็เป็นข้อจำกัดที่ส่งผลต่อศักยภาพของการใช้กิจกรรมเป็นอย่างมาก	จุดอ่อนคือเรื่องขอเวลา เพราะเด็กๆ สนุกสนาน เรียนรู้เรื่องเข้าใจ และเมื่อผู้สอนอยากให้เด็กๆทุกคนได้แสดงความคิดเห็นเวลา 50 นาที ถือเป็นเวลาที่น้อยมากเมื่อเทียบกับความสนใจของเด็กๆที่มีต่อกิจกรรมอย่างมาก	อยากให้มีความจัดกิจกรรมเยอะๆ เพราะกำลังสนุกก็หมดคาบไปแล้ว นอกจากนี้ตอนทำกิจกรรมบางช่วงดูเหนื่อยเพราะเพื่อนบางคนสนุกมากเกินไป
ขั้นขยาย (Expand)	นักเรียนในกลุ่มเด็กอ่อนยังไม่ถนัดในการสืบค้นข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ด้วยตนเอง จึงต้องอาศัยเพื่อนในกลุ่มและคำแนะนำจากผู้สอนเป็นพิเศษ นักเรียนส่วนใหญ่ที่ทำได้ดีคือนักเรียนกลุ่มเก่ง อย่างไรก็ตามการมีใบความรู้และใบงาน	การใช้กระบวนการกลุ่มใบความรู้ ใบงาน และการให้คำแนะนำของผู้สอนมีผลอย่างมากต่อพัฒนาการของผู้เรียนซึ่งในขั้นนี้ผู้สอนต้องมีความรู้อย่างมากทั้งในแง่มุมมองของประวัติศาสตร์ล้านนา ประวัติศาสตร์ของชุมชนที่ผู้เรียนอาศัย รวมไปถึงแนวคิด	เป็นความแปลกใหม่ที่ไม่เคยได้ทำ ปวดหัวมากเวลาคิดแต่เมื่อได้ลองทำและได้คิดแล้วก็สนุกไปกับและอยากจะทำให้ดีที่สุด สุดท้ายทุกคนในกลุ่มก็เข้าใจในสิ่งที่ครูต้องการสอน รวมถึงการค้นหาคำความรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่ครูเตรียมให้ก็ดีหรือการวิเคราะห์จาก

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม 4 E	ข้อมูลจากครูผู้สอน	ข้อมูลจากครูผู้สังเกต	ข้อมูลจากนักเรียน
	เพิ่มเติม รวมถึงตัวอย่าง แสดงให้เห็นเป็นแนวทางก็ช่วยให้นักเรียนทุกคนในห้องเรียนรู้ร่วมกันได้ดีขึ้นมาก	การพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนวิเคราะห์เห็นสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน พัฒนาการและสาเหตุของพัฒนาการ รวมถึงแนวโน้มในอนาคต อย่างไรก็ตามในอนาคตอย่างไรก็ดีข้อควรสังเกตและควรได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้นคือ กิจกรรมเสริม ที่นำเสนอให้ผู้เรียนได้ไปศึกษาด้วยตนเองที่ชุมชน หากสามารถจัดการให้มีประสิทธิภาพได้จะช่วยทำให้ผู้เรียนเข้าใจประวัติศาสตร์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนได้มากขึ้น	กิจกรรมเสริมที่ดี คนที่ทำมาจะได้รับประโยชน์มากกว่าคนที่ยังไม่ได้ทำ กิจกรรมเสริมมาเนื่องจากครูไม่มีบทลงโทษหรือการตัดคะแนนของคนไม่ทำกิจกรรมเสริมซึ่งความจริงก็มีไม่กี่คน
ขั้นประเมิน (Evaluate)	ผู้สอนต้องสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนที่เรียนปานกลาง หรืออ่อน และเปิดโอกาสให้นักเรียนกลุ่มดังกล่าวได้แสดงความคิดเห็นเพื่อตรวจสอบพัฒนาการด้านมโนทัศน์ความคิด	จุดอ่อนในขั้นนี้มองไม่เห็น เพราะบทบาทอยู่ที่ตัวผู้สอนมากกว่าน่าสังเกตว่าถ้าเป็นครูสังคมศึกษาที่ไม่ได้แม่นมโนทัศน์ของการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และแนวคิดเพื่อการพัฒนาที่	ไม่พบข้อคิดเห็นของเด็กๆ ที่สะท้อนจุดอ่อนของขั้นตอนการสอน

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม 4 E	ข้อมูลจากครูผู้สอน	ข้อมูลจากครูผู้สังเกต	ข้อมูลจากนักเรียน
	และในขั้นนี้ผู้สอนต้องตี มโนทัศน์ในแต่ละ ประเด็นให้กระจ่าง ซึ่ง จะช่วยให้นักเรียนเรียนรู้ เข้าใจดีขึ้น	ยั่งยืนจะทำได้ดีแค่ไหน ซึ่งสะท้อนว่าครูที่จะทำ การสอนต้องเป็นครูที่ พัฒนาตนเองอยู่เสมอ	

จุดอ่อนของแผนการจัดการเรียนรู้เมื่อนำไปทดลองสอน พบว่า เวลาในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่จำกัดตามธรรมเนียมการสอน 1 คาบ 50 นาที นั้นเป็นอุปสรรคที่ไม่สามารถยืดหยุ่นในการจัดกิจกรรมโดยเฉพาะในขั้นขยายขอบเขตความรู้ (Expand) ที่ในบางกิจกรรม เช่น การทำเส้นเวลาชุมชน หรือกิจกรรมที่ต้องใช้เวลาหลายๆ เพื่อประสิทธิภาพสูงสุดในการพัฒนาผู้เรียน ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ต้องการความต่อเนื่องเพื่อให้ผู้เรียนนำเอาความรู้ของตนมาใช้จนเกิดเป็นชิ้นงาน ซึ่งเป็นจุดอ่อนที่ผู้วิจัยจะนำไปปรับปรุงแก้ไข

3.3 ข้อสังเกตอื่นๆ

3.3.1 ด้านเนื้อหา

เนื้อหาที่ดูเหมือนจะมีความยากจากการให้สัมภาษณ์ของผู้เชี่ยวชาญเมื่อนำลงไปสอนจริงกลับพบว่าเนื้อหาที่ใช้นั้นเหมาะสมกับและสอดคล้องกับกิจกรรมดี เนื่องจากเนื้อหาดังกล่าวนั้นมีความยืดหยุ่นสามารถนำไปใช้ได้กับการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน เนื้อหาถูกสร้างขึ้นมาจากประเด็นที่ควรรู้จึงเอื้อให้ผู้เรียนเรียนรู้เนื้อดังกล่าวด้วยการหาคำตอบไม่ใช่ผู้รับข้อมูลเพียงอย่างเดียว ซึ่งเมื่อเนื้อหาดังกล่าวถูกนำมาจัดกิจกรรมตามแนวทางการสรรค์สร้างความรู้ แบบ 4 E แล้วพบว่ากิจกรรมที่ออกแบบนั้นสอดคล้องกับเนื้อหาได้เป็นอย่างดี เนื่องจากเป็นแผนการสอนที่เน้นการพัฒนาความเข้าใจ ทักษะกระบวนการ วิคิดและการนำไปใช้มากกว่าการพัฒนาเรื่องความจำ อย่างไรก็ตามพบว่าเนื้อหาดังกล่าวก็เหมาะสมกับเด็กเก่งมากกว่าเด็กอ่อนที่ต้องอาศัยเวลาในการคิดวิเคราะห์ที่มากขึ้น ซึ่งกิจกรรม 4 E ก็ช่วยให้เนื้อหาที่ยากนี้ง่ายขึ้นสำหรับการทำความเข้าใจของเด็กทุกกลุ่ม

3.3.2 ด้านสื่อการสอน

สื่อการสอนมีความเหมาะสม เนื่องจากนักเรียนส่วนใหญ่สามารถได้รับประโยชน์จากสื่อทุกคนได้เรียนรู้กับสื่อการสอนที่ผู้สอนนำเสนอ ขณะเดียวกันสื่อก็ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความสนุกสนาน แต่ในบางกิจกรรม เช่น กิจกรรมห้วงโซ่กาลเวลา หรือกิจกรรมเกมขอคืนพื้นที่ ต้องกระชับเวลาในการจัดกิจกรรม และควรทำแบบเฉลยไว้ด้วย

3.3.3 ด้านการวัดและประเมิน

เป็นการวัดและประเมินผลที่เน้นการประเมินพัฒนาการ ทักษะ และมโนทัศน์ ซึ่งผู้สอนต้องประเมินตามสภาพจริง ผู้สอนต้องวิจารณ์งานของผู้เรียน เมื่อตรวจงานในใบงานก็ควรเขียนวิจารณ์และให้ข้อเสนอแนะหรือแนวทางเพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเอง ในขณะเดียวกันการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินตนเองหรือประเมินเพื่อนๆ ก็ดีในบางกิจกรรมช่วยดึงการมีส่วนร่วมอย่างน่าสนใจ เช่น การให้ประเมินการนำเสนอของกลุ่ม จะช่วยให้นักเรียนกลุ่มที่ไม่ได้นำเสนอตั้งใจฟัง และคอยหาข้อสังเกตเพื่อวิจารณ์เพื่อนๆ ให้พัฒนาต่อไป อย่างไรก็ตามข้อสังเกตสำคัญว่า ในการใช้แบบประเมินหรือให้ผู้เรียนประเมินก็ควรหาวิธีที่เหมาะสม รวมทั้งคำนึงเรื่องข้อจำกัดทางเวลา เพราะถ้าฟังการสนทนาต้องใช้เวลามากอยู่แล้ว การเพิ่มแบบประเมินที่บ่อยครั้งเกินความจำเป็นจะไม่ส่งผลดีต่อครูและนักเรียน อีกทั้งยังกลายเป็นภาระงานเพิ่มเติมทำให้นักเรียนเบื่อ ดังนั้นจึงไม่จำเป็นต้องมีแบบประเมินให้นักเรียนทำบ่อยครั้ง ให้ทำเฉพาะเมื่อถึงขั้นประเมิน (Evaluate) เพื่อตรวจสอบพัฒนาการดูทักษะ หรือการให้นักเรียนประเมินการนำเสนอของเพื่อนๆ เท่านั้นก็เพียงพอ ส่วนการประเมินด้านอื่นๆ เน้นไปที่การประเมินผ่านชิ้นงานเป็นรายบุคคลที่ครูจะต้องวิจารณ์และให้ข้อเสนอแนะเพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเอง

นอกจากนี้ในกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยนำไปทดลองสอนยังเปิดโอกาสให้นักเรียนได้บอกสิ่งที่ชอบและสิ่งที่อยากให้เปลี่ยนในการเรียน รวมถึงได้บอกความต้องการด้วยว่าอยากเรียนรู้เรื่องอะไร ซึ่งทำให้ผู้เรียนรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

3.3.4 ด้านการจัดกิจกรรมเสริม

กิจกรรมเสริม ครูผู้สังเกตการณ์และนักเรียนเรียนมีความเห็นตรงกันว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งในการช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจประวัติศาสตร์ชุมชนท้องถิ่นของตนมากขึ้น แต่ข้อจำกัดคือนักเรียนบางส่วนยังไม่กะตือรือร้นที่จะทำเท่าที่ควร ซึ่งครูผู้สอนควรมหาโอกาสในการนำนักเรียนลงชุมชนก่อนเพื่อให้ผู้เรียนได้เห็นวิธีการอันจะช่วยให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์จากการศึกษาประวัติศาสตร์ล้ำหน้าเพื่อการพัฒนาที่ดีขึ้น

5. นำเสนอแนวทางการใช้กระบวนการสร้างสรรค์สร้างความรู้ในการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งประกอบไปด้วย 1) หลักการสำคัญ 2) วัตถุประสงค์ 3) องค์ประกอบของเนื้อหา 4) แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้รายหน่วย 5) แนวทางการจัดกิจกรรมเสริม และ 6) การเตรียมตัวสำหรับครูและข้อเสนอแนะอื่นๆ ในรูปแบบของชุดเอกสารคู่มือครู

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง “การนำเสนอแนวทางการใช้กระบวนการสรรค์สร้างความรู้ในการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน” จากการวิเคราะห์ข้อมูลได้ผลการวิจัย ดังต่อไปนี้

1 การนำเสนอผลของการพัฒนาเนื้อหาประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสาร หนังสือ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 - 6) ผู้วิจัยได้วิเคราะห์เนื้อหาสาระประวัติศาสตร์ล้านนาที่สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัดและเป้าประสงค์ที่ต้องการเพื่อให้ผู้เรียนบรรลุตามเป้าหมายของหลักสูตร จากนั้นวิเคราะห์ห้วงเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนสำหรับการบูรณาการในกระบวนการคิดวิเคราะห์ โดยนำเสนอออกเป็นหน่วยการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน 6 หน่วยการเรียนรู้ ได้แก่

หน่วยที่ 1 การศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

หน่วยที่ 2 ล้านนาในยุคก่อนประวัติศาสตร์

หน่วยที่ 3 ล้านนาสมัยจารีต: ยุคแห่งการสรรค์สร้างอัตลักษณ์ล้านนา

หน่วยที่ 4 ล้านนาสมัยใหม่: การเปลี่ยนแปลงที่สัมพันธ์กับสังคมโลก

หน่วยที่ 5 ภูมิปัญญาล้านนา: สายสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ

หน่วยที่ 6 พลเมืองท้องถิ่นล้านนาในสังคมโลกที่ยั่งยืน

จากนั้นนำประเด็นเนื้อหาในแต่ละหน่วยไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเหมาะสมของเนื้อหา แนวทางการนำมโนทัศน์การพัฒนาที่ยั่งยืนมาใช้ในกระบวนการคิดวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน และข้อเสนอแนะ ซึ่งผลจากการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์พบว่าผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่านเห็นด้วยทั้งหมดกับเนื้อหาและแนวทางการบูรณาการที่ผู้วิจัยได้นำเสนอ แต่มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากผู้เชี่ยวชาญ ในบางประเด็นเกี่ยวกับองค์ความรู้ที่ควรเพิ่มเติม (ดังรายละเอียดในบทที่ 3) ซึ่งผู้วิจัยได้ปรับปรุงเพิ่มเติมและพัฒนาจนได้เนื้อหาที่เหมาะสมสำหรับการนำมาจัดการเรียนรู้

2. การนำเสนอผลการพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้รายหน่วย (Unit Plans) ประวัติศาสตร์ ล้านนาโดยบูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน จากการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ พบว่า ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน เห็นด้วยกับการนำเอากระบวนการสรรค์สร้างความรู้มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน และผู้เชี่ยวชาญทั้งหมดมีความเห็นว่า แผนการจัดการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยนำเสนอมีความเหมาะสมที่จะนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ล้านนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตพื้นที่วัฒนธรรมล้านนา อย่างไรก็ตามก็ขอเสนอแนะเพิ่มเติมจากผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเด็นของข้อจำกัดด้านเวลาในการจัดการเรียนการสอน หลักและวิธีในการนำไปใช้ของครูในพื้นที่ต่างๆ (ดังรายละเอียดในบทที่ 3) ซึ่งผู้วิจัยได้นำผลดังกล่าวมาปรับปรุงและพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้รายหน่วยให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

3. จัดการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ระหว่างผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นล้านนา เพื่อวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน และข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาแนวทางในการใช้กระบวนการสรรค์สร้างความรู้ในการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ผลจากการประชุมกลุ่มย่อย พบว่าผู้เข้าร่วมทั้งหมดเห็นด้วยกับแนวทางที่ผู้วิจัยนำเสนอ และแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่ผู้วิจัยนำเสนอเป็นคู่มือครูนั้นมีความเหมาะสม โดยมีประเด็นที่ควรพัฒนา ได้แก่ การเพิ่มแนวทางการนำเนื้อหาประวัติศาสตร์ชุมชนเข้ามาสอดแทรกเพิ่มเติม และแนวทางการใช้สื่อการสอนทางเลือกสำหรับโรงเรียนที่มีข้อจำกัดเกี่ยวกับเสถียรภาพอุปกรณ์

4. การนำเสนอผลการใช้กระบวนการสรรค์สร้างความรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อศึกษาคุณภาพจากการนำไปใช้ จากแบบบันทึกหลังสอน การประเมินตามสภาพจริง การทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน การสัมภาษณ์จากครูผู้เชี่ยวชาญที่สังเกตการณ์สอน และข้อมูลจากการทำสนทนากลุ่ม (Focus group) กับนักเรียนที่ผ่านการจัดการเรียนรู้ ผลการวิจัยพบว่า แผนการจัดการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยนำเสนอมีความเหมาะสมในการนำไปจัดการเรียนรู้ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยได้พบข้อจำกัดและจุดอ่อนของแผนการจัดการเรียนรู้หลายประการ ได้แก่ ข้อจำกัดด้านเวลา ข้อจำกัดในตัวผู้เรียน รวมถึงแนวทางในการพัฒนาคู่มือครูให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น (ดังรายละเอียดในบทที่ 3)

5. การนำเสนอแนวทางการใช้กระบวนการสรรค์สร้างความรู้ในการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน จากข้อมูลที่ได้ทั้งจากผู้เชี่ยวชาญ การนำตัวอย่างแผนไปทดลองใช้เพื่อศึกษาคุณภาพ และการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เพื่อสอบถามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญในการสอนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นล้านนา ผู้วิจัยจึงได้พัฒนา **คู่มือครู** ที่ประกอบด้วย 1) หลักการสำคัญ 2) วัตถุประสงค์ 3) องค์ประกอบของเนื้อหา 4) แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้รายหน่วย 5) แนวทางการจัดกิจกรรมเสริม 6) การเตรียมตัวสำหรับครูและข้อเสนอแนะอื่นๆ สำหรับเป็นแนวทางการใช้กระบวนการสรรค์สร้างความรู้ในการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

ชุดเอกสารคู่มือครู “การใช้กระบวนการสรรค์สร้างความรู้ในการจัดการเรียนการสอน ประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการจากแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน”

คำแนะนำ

ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้วยกระบวนการสรรค์สร้างความรู้ ผู้วิจัยได้จัดทำคู่มือครูเพื่อให้ครูได้ศึกษาและเตรียมพร้อมในด้านต่างๆ ก่อนการนำกิจกรรมไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งคู่มือครูเล่มนี้ประกอบด้วย

- 1) การเตรียมตัวก่อนสอน
- 2) หลักการ วัตถุประสงค์ และข้อเสนอแนะในการจัดการเรียนรู้
- 3) องค์ประกอบของเนื้อหา มโนทัศน์และประเด็นเนื้อหาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนที่คุณครูควรทำความเข้าใจก่อนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
- 4) แนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
- 5) แหล่งข้อมูลสำหรับเตรียมการสอน

หลักการ

การนำเสนอแนวทางการใช้กระบวนการสรรค์สร้างความรู้ในการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการนำเสนอแนวทางใช้กระบวนการสรรค์สร้างความรู้ในการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ชุมชนภายใต้บริบทท้องถิ่นล้านนา โดยนำแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนมาบูรณาการในส่วนของกระบวนการคิดวิเคราะห์ เพื่อสร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้ ทักษะ มุมมองและคุณลักษณะที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ และปัญหาในโลกศตวรรษที่ 21 อีกทั้งยังช่วยทำให้ผู้เรียนตระหนักในความเป็นมนุษย์เรียนรู้ในการเป็นพลเมืองท้องถิ่นในสังคมโลกที่ยั่งยืน

แนวทางการจัดการเรียนรู้

1.1 แนวทางการสอดแทรกเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชุมชน เนื่องจากแต่ละชุมชนในพื้นที่วัฒนธรรมล้านนาทั้ง 8 จังหวัดนั้นมีความเป็นมาที่หลากหลาย และมีบริบทที่แตกต่างกัน การสอดแทรกเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชุมชนของตนลงไปจึงเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่ง ในการช่วยให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์ถึงชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ โดยผู้วิจัยได้นำเสนอแนวทางการนำเนื้อหาเกี่ยวกับชุมชนมาบูรณาการทั้งในส่วนของเนื้อหาและกระบวนการคิดวิเคราะห์ตามแต่ละหน่วยการเรียนรู้ ดังนี้

ตารางที่ 4.1 ประเด็นเนื้อหาประวัติศาสตร์ชุมชนที่ผู้สอนสามารถนำมาบูรณาการทั้งในส่วนของเนื้อหาหรือกระบวนการคิดวิเคราะห์ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้

หน่วยการเรียนรู้	ประเด็นเนื้อหาเพิ่มเติมเกี่ยวกับชุมชน
หน่วยที่ 1 การศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนา เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน	<ol style="list-style-type: none"> 1. เนื้อหาที่นำสู่การวิเคราะห์เกี่ยวกับสถานการณ์และปัญหาในมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมที่พบในชุมชน ตลอดจนความผลของความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น 2. ประเด็นที่จะนำมาใช้วิเคราะห์ให้เลือกเป็นประเด็นที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นของตน
หน่วยที่ 2 ล้านนาในยุคก่อนประวัติศาสตร์	<ol style="list-style-type: none"> 1. พัฒนาการของมนุษย์ในยุคก่อนประวัติศาสตร์กับผลของพัฒนาการที่ยังสืบเนื่องสะท้อนอยู่ในวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนปัจจุบัน 2. ตำนานและเกร็ดความรู้ของชุมชนในยุคสร้างบ้านแปงเมือง ตลอดจนพัฒนาการของมนุษย์ในยุคนั้นที่ยังสะท้อนให้เห็นในวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนปัจจุบัน
หน่วยที่ 3 ล้านนาสมัยจารีต: ยุคแห่งการสรรค์สร้างอัตลักษณ์ล้านนา	<ol style="list-style-type: none"> 1. พัฒนาการของมนุษย์ล้านนายุคจารีตกับผลกระทบที่สะท้อนอยู่ในวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
หน่วยที่ 4 ล้านนาสมัยใหม่: การเปลี่ยนแปลงที่สัมพันธ์กับสังคมโลก	<ol style="list-style-type: none"> 1. ประวัติศาสตร์ชุมชนสมัยใหม่กับผลกระทบที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในปัจจุบัน
หน่วยที่ 5 ภูมิปัญญา	<ol style="list-style-type: none"> 1. ภูมิปัญญาของชุมชน

หน่วยการเรียนรู้	ประเด็นเนื้อหาเพิ่มเติมเกี่ยวกับชุมชน
ด้านนา: สายสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ	2. หลักคิดของภูมิปัญญาชุมชนอันสะท้อนถึงการสร้างเครือข่ายชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรส่วนกลางในการดำรงชีพของชุมชน (สมบัติชุมชน)
หน่วยที่ 6 พลเมืองท้องถิ่นด้านนาในสังคมโลกที่ยั่งยืน	1. บุคคลสำคัญหรือบุคคลตัวอย่างในชุมชน 2. ความเป็นพลเมืองท้องถิ่นที่แสดงออกในบริบทชุมชนและการสร้างสรรค์สิ่งดี ๆ อย่างยั่งยืนเพื่อชุมชน (โดยคำนึงถึงหลักภูมิสังคมของชุมชน)

ภายใต้เนื้อหาในส่วนที่ผู้วิจัยนำเสนอและเนื้อหาที่ครูผู้สอนในแต่ละพื้นที่นำมาเสริมและปรับให้เข้ากับบริบทของชุมชนพื้นที่แล้ว ครูผู้สอนต้องคำนึงถึงหลักในการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชนเพื่อความยั่งยืน ดังต่อไปนี้

1. ผู้เรียนต้องได้ศึกษาในเรื่องของเวลา ลำดับความต่อเนื่องของเหตุการณ์ และความเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการศึกษาประวัติศาสตร์ที่ผู้เรียนต้องเข้าใจ
2. จัดการเรียนการสอนให้นักเรียนสามารถสรุปความคิดรวบยอด (Conceptualization) ของประเด็นที่ศึกษา และสามารถอธิบายปรากฏการณ์ที่ซับซ้อนในชุมชนของตนได้
3. ผู้เรียนควรมีโอกาสได้เรียนรู้มากกว่า 1 วัฒนธรรม หรือ 1 สังคม เพื่อเปรียบเทียบและเข้าใจในความแตกต่างหลากหลาย
4. ผู้เรียนต้องได้ศึกษาและเรียนรู้ในหลักฐานและข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่หลากหลายโดยไม่จำกัดประเภทของหลักฐาน ไม่จำกัดประเด็นที่สนใจและเกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่เรียนเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในข้อคิดเห็นที่หลากหลาย และรวมถึงการได้เรียนรู้เกี่ยวกับบุคคลสำคัญในท้องถิ่นหรือชุมชนของตน
5. เป็นการจัดการเรียนการสอนที่สร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็น อภิปราย และสร้างความรู้ด้วยตนเอง
6. ผู้เรียนได้ใช้ความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะ โดยผ่านกิจกรรมที่สะท้อนถึงความเป็นพลเมือง โดยในหน่วยที่ 6 พลเมืองท้องถิ่นในสังคมที่ยั่งยืนจะให้นักเรียนได้คิดโครงการหรือกิจกรรมและนำเสนอการปฏิบัติเพื่อชุมชน โดยโครงการที่นักเรียนจะต้องเป็นโครงการหรือกิจกรรมต้องคำนึงถึงหลักคิดแห่งความพอเพียงและคำนึงถึงแนวคิดในการพัฒนาที่ยั่งยืน

1.2 หลักการเกี่ยวกับกระบวนการสรรค์สร้างความรู้ตามแนวทาง 4 E เมื่อนำมาใช้กับการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ จะมีขั้นตอนที่ผู้สอนควรพิจารณา ดังนี้

1. ขั้นสำรวจปัญหา (Explore) ผู้สอนสร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้ทบทวนความรู้เดิม และเพิ่มเติมความรู้ใหม่ โดยเน้นให้ผู้เรียนได้สำรวจและสังเกต จากสื่อการเรียน เช่น รูปภาพ วิดีทัศน์ ข่าว บทความ นิทาน ฯลฯ เพื่อให้ผู้เรียนได้สำรวจองค์ความรู้ใหม่พร้อมๆ กับการทบทวนต้นทุนความรู้เดิมของตน
2. ขั้นทำความเข้าใจ (Explain) ผู้สอนสร้างโอกาสกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เกิดประสบการณ์ทำความเข้าใจในมโนทัศน์ความรู้ด้วยการกระตุ้นด้วยคำถาม การอภิปรายกลุ่ม หรือกิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียนสร้างความหมายในมโนทัศน์ความรู้หลักผ่านการเผชิญประสบการณ์จริง (Experiential learning) อันจะเป็นการทำให้ผู้เรียนเข้าใจมโนทัศน์หลักของการเรียน และเกิดประเด็นในการขยายขอบเขตความรู้สู่ชีวิตประจำวัน
3. ขั้นขยาย (Expand) ผู้สอนสร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้ค้นคว้าเพิ่มเติมจากแหล่งข้อมูล หรือแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ ในประเด็นที่กำหนดไว้ เพื่อให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง นำมาสู่การประมวลความคิดและสร้างผลงานในรูปแบบต่างๆ ที่แสดงถึงการขยายขอบเขตความเข้าใจในบริบทของชุมชนท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งในขั้นตอนนี้ผู้สอนสามารถเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ในชุมชน รวมถึงปราชญ์ชาวบ้าน การเข้าไปสำรวจชุมชนเพื่อศึกษาแหล่งข้อมูลต่างๆ ในชุมชนซึ่งจะทำให้ผู้เรียนได้ศึกษาเพิ่มเติมเพื่อขยายความรู้
4. ขั้นประเมินผล (Evaluate) สำหรับครูผู้สอนแล้ว ขั้นตอนนี้แบ่งเป็น 2 ส่วน

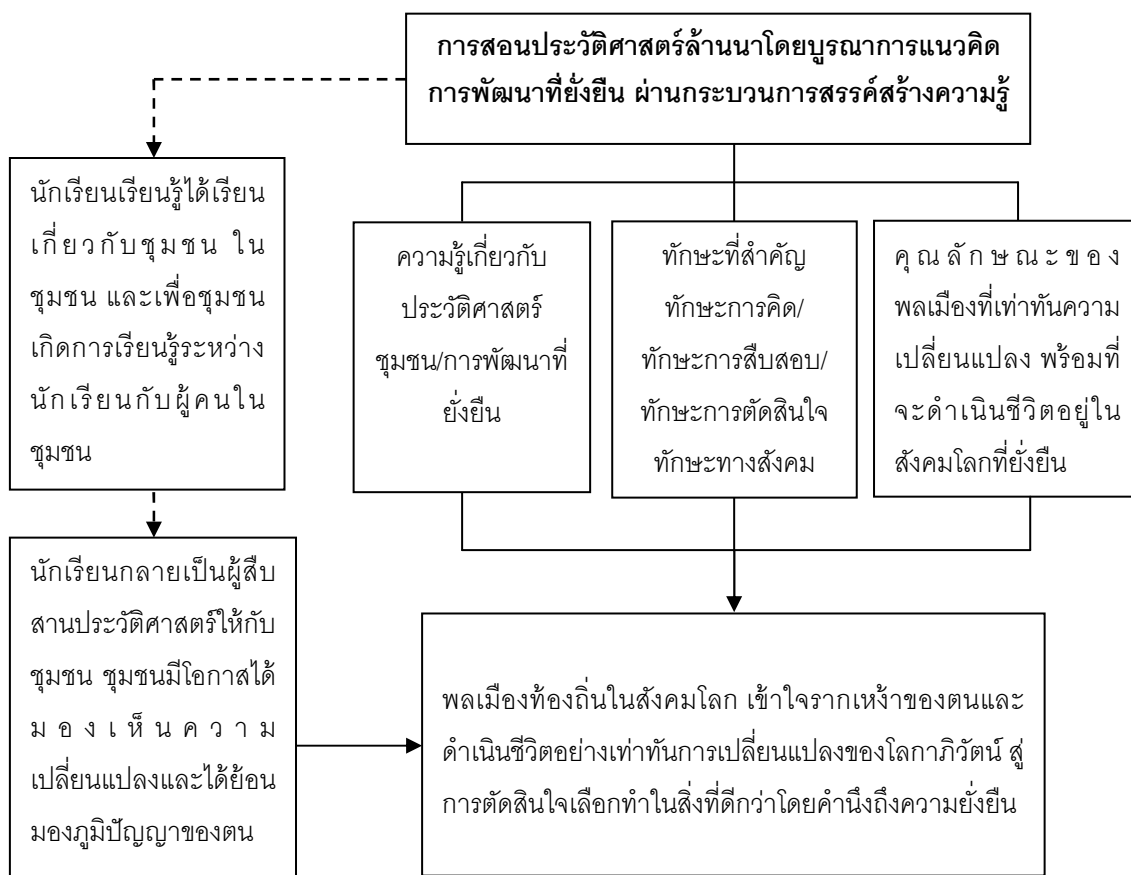
ส่วนแรก คือขั้นตอนการประเมินที่ทำให้ผู้เรียนได้ประเมินมโนทัศน์ของตนเองทั้งด้านความรู้ เจตคติ และทักษะของตนผ่านกิจกรรมที่ช่วยให้เกิดการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อให้เห็นว่าทั้งเรื่องที่เราเรียนมาอะไรคือประเด็นสำคัญและเราจะสร้างแนวทางแห่งการขยายความรู้ต่อไปในประเด็นใด

ส่วนที่สอง คือการประเมินตามสภาพจริงที่ครูต้องประเมินมันที่ศนั้นของผู้เรียน โดยเน้นการประเมินที่พัฒนาการ ผลการประเมินจะต้องสะท้อนกลับไปยังผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนา นอกจากนี้ครูต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ประเมินกันเองบ้าง ทั้งในส่วนของ การประเมินตนเองและเพื่อน ประเมินเพื่อนตามแต่โอกาส เพื่อให้ผู้เรียนได้สะท้อนการทำงานและกระตุ้นกันและกันด้วยมุมมองของผู้เรียนด้วยกัน

วัตถุประสงค์ของแผนการจัดการเรียนรู้

เพื่อเป็นแนวทางในการใช้กระบวนการสรรค์สร้างความรู้ในการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยครูผู้สอนสามารถนำแนวทางการจัดการเรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ในสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาพื้นฐาน และสาระการเรียนรู้เพิ่มเติมประวัติศาสตร์ท้องถิ่น หรือกิจกรรมที่เกี่ยวกับการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาได้ ซึ่งแนวทางดังกล่าวสามารถพัฒนาความเป็นพลเมืองท้องถิ่นในสังคมโลกที่ยั่งยืน โดยมุ่งเน้นการนำเอากระบวนการสรรค์สร้างความรู้มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน มาจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้มีโอกาสในการเสริมสร้างและพัฒนาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชนท้องถิ่นที่ตนอาศัยอยู่ มีความรู้ความเข้าใจในปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ได้พัฒนาทักษะการคิด ทักษะการเรียนรู้ และทักษะทางสังคมที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตในโลกศตวรรษที่ 21 และมีโอกาสได้พัฒนาคุณลักษณะ ตลอดจนทัศนคติที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตในสังคมแห่งความยั่งยืนได้ และพร้อมที่จะเป็นพลเมืองท้องถิ่นที่ตัดสินใจเลือกกระทำการสิ่งที่ดีกว่าเพื่อชุมชนและสังคมที่ตนอาศัยอยู่โดยคำนึงถึงอนาคตที่ดีกว่าอย่างยั่งยืน

แผนภาพที่ 4.1 แสดงวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

การเตรียมตัวก่อนสอน

ในการใช้กระบวนการสรรค์สร้างความรู้ในการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น ก่อนที่จะจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับเด็กครูผู้สอนควรเตรียมตัว ดังนี้

- 1) ทบทวนความรู้เรื่องการสอนโดยกระบวนการสรรค์สร้างความรู้
- 2) ศึกษาเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ล้านนาและแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนในแต่ละหน่วยการเรียนรู้
- 3) ศึกษาขั้นตอนการจัดกิจกรรมในแต่ละหน่วย พร้อมทั้งศึกษาการใช้สื่อการสอนโดยละเอียด

- 4) ควรศึกษาแผนการจัดการเรียนรู้รายหน่วยควบคู่ไปกับแนวทางการจัดกิจกรรมเสริม “นักสืบกาลเวลา” เพื่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องระหว่างการเรียนรู้ภายในห้องเรียน และการเรียนรู้กับชุมชน เพื่อประโยชน์สูงสุดต่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียน

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในการจัดการเรียนการสอน ได้แก่

- 1) ในขั้นสำรวจปัญหา (Explore) ครูควรเลือกภาพนำเสนอที่ทำทลายความสนใจของนักเรียน หากเป็นสื่อวีดิทัศน์ควรเลือกสื่อที่สื่อสารได้ตรงประเด็นและเวลาไม่ควรเกิน 30 นาที และควรรวบรวมวัตถุประสงค์ในการใช้สื่อดังกล่าวให้กับผู้เรียนด้วย
- 2) ในขั้นทำความเข้าใจ (Explain) เมื่อครูเลือกใช้กิจกรรมที่ให้ผู้เรียนได้เผชิญประสบการณ์จริง (Experiential learning) ครูมีหน้าที่ต้องกระตุ้นให้ผู้เรียนทุกคนได้พูด ได้คิด ได้อภิปราย ได้แสดงความคิดเห็น แสดงความรู้สึก โดยครูต้องย้ำเสมอว่าในวิชาประวัติศาสตร์นั้นไม่ได้มีคำตอบตายตัว ไม่มีถูกและไม่มีผิด เพราะทุกอย่างขึ้นอยู่กับหลักฐานและผลของความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น สิ่งสำคัญคือนักเรียนได้แสดงความคิดเห็นที่หลากหลาย นอกจากจะเป็นการฝึกฝนในเรื่องประชาธิปไตย และกล้าแสดงออกแล้ว จะช่วยให้ครูผู้สอนรู้ว่านักเรียนแต่ละคนนั้นเข้าใจในประเด็นที่ครูกำลังสอนหรือไม่ และตัวครูเองก็สามารถเป็นส่วนหนึ่งของการสะท้อนข้อคิดเห็น เพื่อให้ นักเรียนเห็นมุมมองที่หลากหลาย โดยครูต้องหลีกเลี่ยงการสอนแบบครอบงำเด็กอย่างเด็ดขาด เพื่อสร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และหาคำตอบจากข้อมูลที่หลากหลายด้วยตนเอง อันจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการอยากเรียนรู้ต่อไปตามประเด็นที่ตนสนใจ
- 3) ในขั้นขยาย (Expand) เป็นขั้นที่ทำให้ผู้เรียนได้ฝึกการใช้กระบวนการทางประวัติศาสตร์ ส่งเสริมทักษะการคิด การสืบค้น การทำงานกลุ่มได้เป็นอย่างดี ดังนั้นในกิจกรรมของขั้นนี้ครูจึงควรเตรียมแหล่งการเรียนรู้อย่างดี

หลากหลายให้กับผู้เรียน โดยครูสามารถสอดแทรกประเด็นเกี่ยวกับการใช้หลักฐานกับการศึกษาประวัติศาสตร์ได้อีก นอกจากนี้ในชั้นศึกษาเพิ่มเติมครูยังสามารถช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชุมชนของตนด้วยการนำนักเรียนลงพื้นที่ชุมชน หรือเชิญผู้เฒ่าผู้แก่ ประชาชนชาวบ้าน หรือนักวิจัยท้องถิ่นมาเสริมพลังให้การจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้อีกด้วย

- 4) ในขั้นประเมิน (Evaluate) ในส่วนของกิจกรรมการเรียนรู้นั้น ครูควรใช้กิจกรรมที่เน้นให้ผู้เรียนได้มองภาพการเรียนรู้ร่วมกันและเกิดการอภิปรายข้อคิดเห็นเพื่อให้ผู้เรียนได้ประเมินมโนทัศน์ของตนเองเปรียบเทียบกับเพื่อนร่วมชั้นในแต่ละประเด็นที่สำคัญเพื่อให้ผู้เรียนได้ปรับมโนทัศน์ในส่วนที่ยังสงสัยรวมถึงขยายต่อไปในส่วนที่ต้องการเรียนรู้รวมถึงหัวข้อการเรียนรู้ต่อไป นอกจากนี้ครูผู้สอนเองจะได้เพิ่มเติมในส่วนของมโนทัศน์หลักในส่วนที่เรียนมาทั้งหมดของแต่ละช่วงแห่งการเรียนรู้ใน 4 ขั้นตอน
- 5) การประเมินเป็นการประเมินตามสภาพจริงที่เน้นพัฒนาการของมโนทัศน์การเรียนรู้ของนักเรียน ดังนั้นครูจึงเน้นไปที่การประเมินผ่านชิ้นงาน ผ่านกิจกรรมการมีส่วนร่วม ซึ่งในการประเมินจึงเป็นการที่ครูประเมิน และนักเรียนประเมินทั้งในส่วนของประเมินตนเองและประเมินเพื่อน ในการประเมินของครูนั้นเน้นไปที่การประเมินชิ้นงาน และการสังเกตจากสมุดบันทึกความรู้ รวมถึงการมีส่วนร่วม ในส่วนของการประเมินตนเองเป็นการให้ผู้เรียนได้ประเมินทั้งในส่วนของความรู้และกระบวนการเรียนรู้ เช่นเดียวกับการประเมินกลุ่ม ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการประเมินในส่วนของงานนำเสนอและกระบวนการทำงาน ข้อควรระวังคือในส่วนของงานให้ผู้เรียนประเมินตนเองและประเมินงานกลุ่มซึ่งในส่วนที่เป็นแบบสอบถามให้นักเรียนประเมินนั้นครูควรเลือกช่วงเวลาที่เหมาะสมหากให้ทำทุกคาบอาจกลายเป็นภาระงานเกินจำเป็นได้ดังนั้นจึงควรเลือกใช้อย่างเหมาะสมและก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนอย่างแท้จริง

- 6) ครูควรสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้นักเรียนรู้สึกถึงความสำคัญและคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ของตนเอง เนื่องจากธรรมชาติในการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ทุกคาบจะเป็นการศึกษาที่เกี่ยวกับพัฒนาการของมนุษย์ซึ่งสัมพันธ์และส่งผลกระทบต่อทั้งมนุษย์ด้วยกันและส่งผลกระทบต่อธรรมชาติ ดังนั้นครูจึงสามารถสอดแทรกแนวคิดที่เกี่ยวกับการเป็นมนุษย์ที่สามารถเปลี่ยนแปลงโลกได้ด้วยมือเล็กๆ ของตนเอง สามารถสร้างสรรค์สังคมที่ดีและโลกที่ยั่งยืนได้ เพื่อให้ประวัติศาสตร์ที่สอนเป็นประวัติศาสตร์เพื่ออนาคต
- 7) ในการอภิปรายในประเด็นสำคัญๆ ทั้งในส่วนของขั้นทำความเข้าใจ (Explain) และขั้นประเมิน (Evaluate) เมื่อเกิดการอภิปรายใหม่ในทัศน์หลัก ครูควรเขียนคำตอบที่หลากหลายของผู้เรียนลงบนกระดานเพื่อจัดหมวดหมู่และเปรียบเทียบเหตุผลในแต่ละประเด็น
- 8) ในส่วนของการประเมินในคาบสุดท้ายของขั้นประเมิน (Evaluate) ผู้วิจัยได้นำเสนอแนวทางในการฟังเสียงสะท้อนกลับจากผู้เรียนในส่วนของ “สิ่งที่ชอบ” “สิ่งที่อยากให้เปลี่ยน” และ “สิ่งที่นักเรียนอยากเรียนรู้ต่อไป” โดยให้นักเรียนเขียนข้อความเกี่ยวกับสิ่งที่ชอบ สิ่งที่ต้องการให้เปลี่ยน และสิ่งที่อยากเรียนรู้ลงในกระดาษ Post it ซึ่งข้อมูลตรงนี้จะเป็นส่วนที่ครูผู้สอนสามารถนำไปประยุกต์ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวิธีการสอนเพื่อให้สามารถตอบสนองกับความต้องการที่หลากหลายของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี
- 9) ในส่วนของกิจกรรมเสริม หรือการบ้าน ที่ผู้วิจัยได้ทำเป็นคู่มือ “นักสืบกาลเวลา” ซึ่งจะเป็นคู่มือที่ช่วยอธิบายเกี่ยวกับกิจกรรมเสริมโดยครูผู้สอนสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตามความเหมาะสมเพื่อให้สอดคล้องในแต่ละหน่วยการเรียนรู้
- 10) ในส่วนของการนำเข้าสู่การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนหรือการให้นักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ที่ใกล้ตัว ครูสามารถปรับได้ตามบริบทของท้องถิ่น ซึ่งหน่วยการเรียนรู้ที่แนะนำนี้ได้สร้างความยืดหยุ่นและระบุถึงการให้

ผู้เรียนเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชุมชนของตนได้ตามบริบทของแต่ละท้องถิ่นในล้านนา

ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมเสริม

1) กิจกรรมเสริม “นักสืบกาลเวลา” เป็นกิจกรรมทางเลือกหนึ่งสำหรับครูผู้สอนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นล้านนาที่จะนำไปจัดเป็นกิจกรรมเสริม หรือกิจกรรมนอกเวลา หรือการบ้านเพื่อทบทวนและพัฒนาการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชนของผู้เรียน

2) กิจกรรมเสริมดังกล่าวจะถูกนำมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดเมื่อครูผู้สอนได้ปรับใช้ตามภูมิสังคมของชุมชนที่ผู้เรียนอาศัยอยู่ และคำนึงถึงแหล่งข้อมูลที่นักเรียนสามารถเข้าถึงได้ในชุมชน ดังนั้นครูจึงควรศึกษาภูมิสังคมของชุมชนโดยรอบโรงเรียน หรือชุมชนที่นักเรียนจะเข้าไปสำรวจ

3) ครูผู้สอนสามารถสร้างสรรค์กิจกรรมอื่นๆ ที่เหมาะสมกับผู้เรียนและสภาพชุมชนที่นักเรียนอาศัยอยู่ เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนได้อย่างรอบด้านและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน

เนื้อหาเพิ่มเติมสำหรับครู

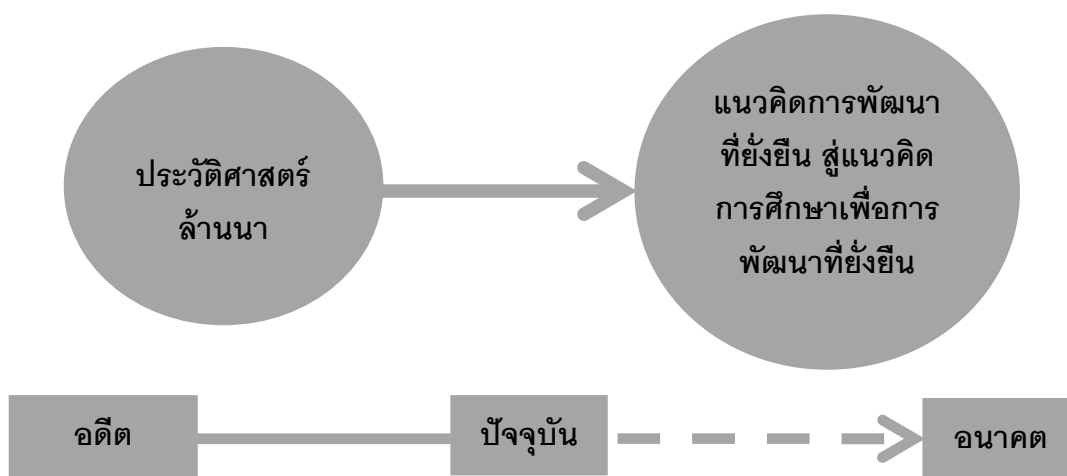
ประเด็นและเนื้อหาสำคัญที่ครูผู้สอนควรทำความเข้าใจและศึกษาเพิ่มเติมด้วยตนเอง ก่อนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มีดังนี้

หน่วยที่ 1 ประวัติศาสตร์ล้านนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

1. แนวคิดและความสำคัญของการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

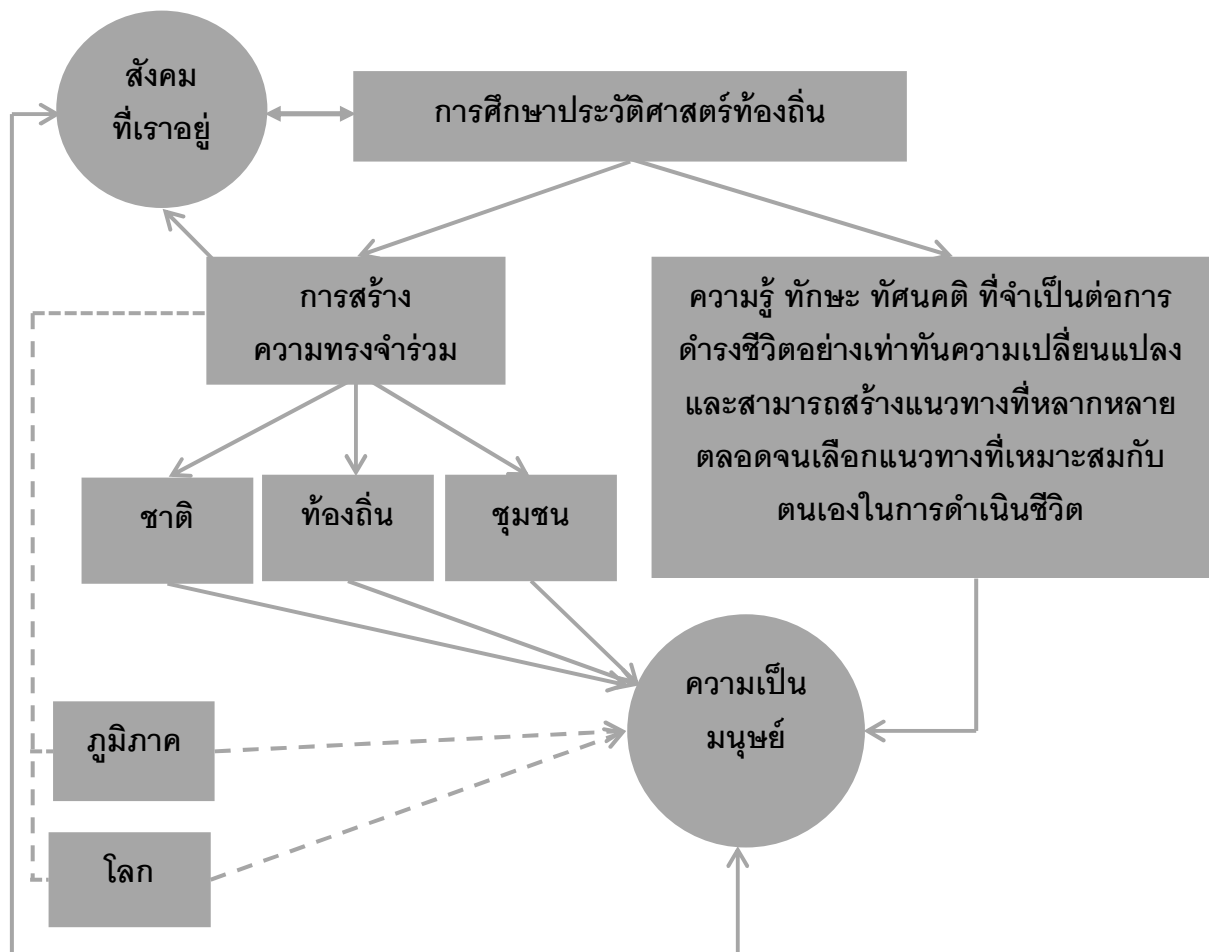
1.1 แนวคิดการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

เป้าหมายสูงสุดของวิชาประวัติศาสตร์ คือการเป็นเครื่องมือในการปลูกจิตสำนึกในความ เป็นมนุษย์ เข้าใจตัวเอง เข้าใจผู้อื่น เข้าใจสังคมที่ตนเองอยู่และเข้าใจโลก สามารถอธิบาย ปραฏการณ์ต่างๆในสังคมได้ ช่วยให้ผู้เรียนเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง สามารถสร้างทางเลือกที่ หลากหลายในการจัดการปัญหาในการดำเนินชีวิตประจำวัน ตลอดจนสามารถตัดสินใจเลือก แนวทางที่เหมาะสมในการดำเนินชีวิต ดังนั้นการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาเพื่อการพัฒนาที่ ยั่งยืนจึงเป็นการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาในฐานะของการเป็นองค์ความรู้จากมรดก ประสพการณ์ของผู้คนในสังคมล้านนาอย่างเป็นองค์รวมที่สัมพันธ์กับพัฒนาการของมนุษย์และ การเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก โดยมุ่งศึกษาเรื่องราวในอดีตเพื่อความเข้าใจสภาพที่แท้จริงของ ท้องถิ่นล้านนาในปัจจุบัน และวิเคราะห์แนวโน้มในอนาคตอย่างมีวิจารณญาณเพื่อพัฒนาผู้เรียน ให้เท่าทันกับความเปลี่ยนแปลง สามารถสร้างแนวทางที่หลากหลายในการดำเนินชีวิตและ ตัดสินใจเลือกสร้างสรรค์สิ่งที่ดีกว่าเพื่อสังคมล้านนาตามแนวทางของการพัฒนาที่ยั่งยืน

แผนภาพที่ 4.2 ผังมโนทัศน์แสดงแนวคิดของการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

1.2 ความสำคัญของการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

แผนภาพที่ 4.3 ผังมโนทัศน์แสดงถึงความสำคัญของการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมีความสำคัญมากต่อการพัฒนาศักยภาพความเป็นพลเมืองท้องถิ่น และสร้างความเข้าใจในความเป็นมนุษย์ของตน จากผังมโนทัศน์แผนภาพที่ 5 สะท้อนให้เห็นความสำคัญในการศึกษาและเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่สำคัญ 2 ประการ ได้แก่

ประการแรก คือการสร้างความทรงจำร่วมกันของคนในชุมชนตั้งแต่ในระดับชุมชนไปจนถึงระดับชาติ และในปัจจุบันยังมีแนวโน้มในการสร้างความเข้าใจเพื่อการอยู่ร่วมกันในระดับภูมิภาค (ประชาชนอาเซียน) ไปจนถึงการสร้างความเข้าใจอันดีของประชาคมโลก ซึ่งประวัติศาสตร์จะมีหน้าที่สำคัญอย่างยิ่งในการสร้างความเข้าใจอันดีของมนุษย์และสร้างความทรงจำร่วมของมนุษย์เพื่อการสร้างสรรค์สังคมที่ยั่งยืน

ประการที่สอง คือการเสริมสร้างความเข้าใจในความเป็นมนุษย์ในระดับปัจเจกบุคคลให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชนท้องถิ่นที่ตนอาศัยอยู่ไปจนถึงสถานการณ์ ปรากฏการณ์ และความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนของตนไปจนถึงสังคมโลก มีทักษะการคิดและทักษะทางสังคม อันจะช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะชีวิตในการดำรงอยู่ในสังคมอย่างเท่าทัน และการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดทัศนคติที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่ยั่งยืน อันได้แก่ ทัศนคติที่มองสรรพสิ่งอย่างเป็นองค์รวม เคารพในความหลากหลายทางสังคม ตระหนักต่อความเป็นพลเมืองท้องถิ่นที่รับผิดชอบต่อสังคมและธรรมชาติ ซึ่งความรู้ ทักษะ และทัศนคติเหล่านี้จะช่วยให้ผู้เรียนดำรงชีวิตอย่างเท่าทันความเปลี่ยนแปลง และสามารถสร้างแนวทางที่หลากหลาย ตลอดจนเลือกแนวทางที่เหมาะสมกับตนเองในการดำเนินชีวิต ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเข้าใจความเป็นมนุษย์และเห็นคุณค่าของการสร้างสรรค์สังคมโลกให้เป็นสังคมที่ยั่งยืน

1.3 หัวใจสำคัญในการศึกษาประวัติศาสตร์

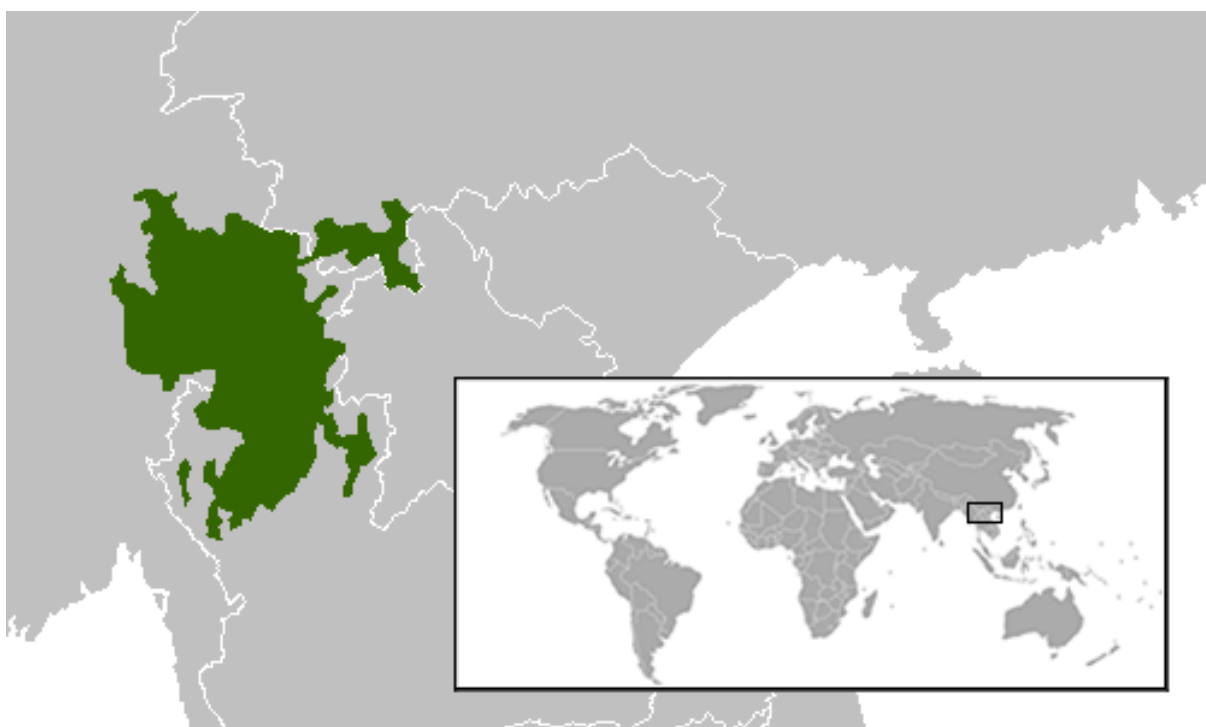
การศึกษาประวัติศาสตร์นั้นผู้เรียนต้องเข้าใจถึงหลักคิดสำคัญที่เป็นหัวใจสำคัญในการศึกษาประวัติศาสตร์ที่ต้องคำนึงถึงคือเรื่องของ เวลา ความต่อเนื่องของเหตุการณ์ และความเปลี่ยนแปลง ซึ่งผู้ศึกษาต้องเข้าใจถึงวิธีคิดอย่างมีลำดับเวลา (chronological thinking) อันจะช่วยให้ผู้เรียนระบุช่วงระยะเวลาการเกิดขึ้นของเหตุการณ์ในอดีตเพื่อวิเคราะห์ตามลำดับความต่อเนื่องของเหตุการณ์ เพื่อให้ทราบถึงที่มาที่ไป ช่วงสมัยของพัฒนาการ ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก อันจะช่วยให้เห็นความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องของเหตุการณ์จนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อประวัติศาสตร์และวิถีชีวิตของมนุษย์ รวมถึงสรรพชีวิตต่างๆ บนโลกใบนี้

2. ความรู้พื้นฐานและสถานะการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาเพื่อความเข้าใจท้องถิ่นและการดำรงอยู่ของมนุษย์

2.1 ความหมายของคำว่า “ล้านนา” และขอบเขตเชิงพื้นที่ทางวัฒนธรรมในการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนา

- ล้านนา หมายถึง “ดินแดนที่มีน่านับล้าน” ความหมายดังกล่าวสะท้อนถึงความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ และวิถีชีวิตของผู้คนที่พึ่งพาอาหารหลักซึ่งก็คือ “ข้าว” อันเป็นผลผลิตที่แสดงถึงความมั่นคงทางอาหาร คำว่า “ล้านนา” จึงแฝงไปด้วยความหมายในเชิงวัฒนธรรมความเป็นอยู่พื้นฐานของผู้คน และสภาพความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ ทั้งดิน น้ำ ป่า เขา อากาศ และสิ่งมีชีวิตอันหลากหลาย ล้านนาจึงเป็นชื่อที่สะท้อนสายสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ

- ขอบเขตพื้นที่ทางวัฒนธรรมในการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนา ดินแดนวัฒนธรรมหลักของล้านนานั้นปัจจุบันอยู่ในดินแดนประเทศไทย พื้นที่ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในบริเวณภาคเหนือตอนบน อันได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง พะเยา เชียงราย แพร่ น่าน แม่ฮ่องสอน แต่ในความเป็นจริงแล้วนั้นวัฒนธรรมของชาวล้านนาคือวัฒนธรรมของผู้คนที่มีความเชื่อที่ผูกพันกับภูมิศาสตร์ภูเขาซึ่งแนวเขาในล้านนานั้นต่อเนื่องมาจากเทือกเขาหิมาลัย อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาจากแง่มุมทางประวัติศาสตร์ประกอบกับภูมิสังคมพบว่าการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาควรทำความเข้าใจโดยก้าวผ่านความเป็นรัฐชาติ (Nation-State) ที่มีเส้นพรมแดนระหว่างรัฐชาติขวางกั้นในปัจจุบัน จากประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาโดยเฉพาะมิติทางภูมิสังคมของผู้คนล้านนาทำให้เราเห็นว่าพื้นที่ทางวัฒนธรรมล้านนานั้นเป็นพื้นที่ระหว่างแม่น้ำสาละวิน และแม่น้ำโขง โดยด้านเหนือล้อมรอบคลุมไปถึงเมืองเชียงรุ่งในสิบสองปันนา ซึ่งปัจจุบันอยู่ในประเทศจีน เรื่อยลงมาถึงดินแดนลุ่มน้ำปิง วัง ยม น่าน กก อิง ยวม ปาย ประเด็นสำคัญในการศึกษาพื้นที่ทางวัฒนธรรมล้านนา คือการมองให้ครอบคลุมในภูมิสังคมล้านนาที่ได้สร้างจินตนาการร่วมกันของผู้คนที่แสดงออกผ่านวัฒนธรรมและวิถีการดำรงชีวิต อันสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ

แผนภาพที่ 4.4 แสดงพื้นที่วัฒนธรรมล้านนาในรัชสมัยพระเจ้าติโลกราช

ภาพจาก <http://th.wikipedia.org>

2.2 ข้อจำกัดในการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนา แบ่งได้ เป็น 2 ด้าน คือ ปัญหา ด้านหลักฐาน และปัญหาด้านแนวคิดและวิธีการ

1) ปัญหาด้านหลักฐาน

1.1) หลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร

- สภาพของหลักฐาน หลักฐานส่วนใหญ่ที่ใช้ศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนา ได้แก่ คัมภีร์ใบลาน พับสา หนังสือ รวมถึงจดหมายทางราชการ ปัญหาคือการเสื่อมสลายของหลักฐาน การสูญหายของหลักฐาน การถูกทำลาย การกระจัดกระจายของหลักฐานไปตามที่ต่างๆ

- ตัวเนื้อหา เนื่องจากเนื้อหาส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นตำนานทั้งทางโลกและทางธรรม อันเกี่ยวข้องกับศาสนาเสียเป็นส่วนใหญ่ ส่วนตำนานเมืองก็เป็นตำนานที่เขียนขึ้นซึ่งมักจะมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับสถาบันและตัวกษัตริย์ในสมัยโบราณเป็นหลัก ซึ่งต้องอาศัยการตีความ

- ส่วนหลักฐานที่เป็นจารึกทั้งในหินทราย ไม้ และโลหะนั้นเนื้อหาส่วนใหญ่ก็เกี่ยวเนื่องกับศาสนาเป็นหลัก ทำให้การมองประวัติศาสตร์ในบริบทของชุมชนของล้านนาจากหลักฐานที่เป็นพับสา หรือใบลานสมัยก่อนเป็นไปได้ค่อนข้างจำกัด

- หลักฐานจากทางราชการไทย ส่วนใหญ่เป็นจดหมายหรือหนังสือจากกรุงเทพฯ ตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีเป็นต้นมาส่วนใหญ่เป็นในเรื่องของการเมืองการปกครอง เอกสารส่วนใหญ่เก็บไว้ที่หอสมุดแห่งชาติ ซึ่งเอกสารดังกล่าวมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษาพัฒนาการประวัติศาสตร์ล้านนาในสมัยหลังตั้งแต่การเข้ามาอยู่ภายใต้อำนาจบริมณฑลแห่งกรุงธนบุรีและกรุงเทพฯ จนกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทยในปัจจุบัน

- การเข้าถึงหลักฐาน เนื่องจากหลักฐานส่วนใหญ่ใช้นั้นใช้ใบลาน หรือพับสาเขียนทำให้หลักฐานกระจัดกระจาย และการเข้าถึงหลักฐานนั้นต้องแตกฉานในอักษรและการตีความภาษา “ตัวเมือง” ซึ่งผู้คนที่เข้าถึงอักษรตัวเมืองล้านนาในปัจจุบันนั้นนับว่าน้อยมาก

1.2) หลักฐานที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร

- หลักฐานทางโบราณคดี นับว่าการขุดค้นทางโบราณคดีมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนา เพราะทำให้เห็นร่องรอยวิถีความเป็นอยู่เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ที่แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของมนุษย์ในดินแดนล้านนา และสามารถนำหลักฐานทางโบราณคดีมาตรวจสอบกับหลักฐานด้านตำนานได้อีกด้วย อย่างไรก็ตามการขุดค้นหลักฐานทางโบราณคดีต้องใช้งบประมาณสูง การขุดค้นจึงยังมีไม่มาก แหล่งโบราณคดีและหลักฐานที่เป็นตัวปลูกสร้างบางแห่งถูกทำลายโดยภัยธรรมชาติและความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของมนุษย์

- หลักฐานที่เป็นสถานที่และสิ่งปลูกสร้างในยุคประวัติศาสตร์ เช่น กำแพงเมือง คู่มเจ้าหลวง วัดโบราณ บ้านเก่า เป็นต้น หลายแห่งหลายที่ถูกทำลายลงด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของมนุษย์ การรื้อถอนเนื่องจากต้องการสร้างความเป็นไทยให้กับล้านนา การทำลายสิ่งที่ยังบอกถึงการมีอำนาจแบบรัฐจารีตเพื่อรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางโดยสมบูรณ์ การรื้อวัด การตกแต่งวัดวาอาราม พัฒนาการของชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้หลักฐานหลายอย่างก็เปลี่ยนแปลงไป ถูกรื้อถอน ถูกทำลายลง

- หลักฐานตำนานหรือคำบอกเล่าก็กำลังสูญหายไปพร้อมกับผู้เฒ่าผู้แก่ ขาดการรับรู้ของคนรุ่นหลัง

2.) ปัญหาด้านแนวคิดและวิธีค้นคว้า

วิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาในอดีตมักใช้แต่หลักฐานลายลักษณ์อักษร โดยไม่ใช้หลักฐานอื่นเข้ามาประกอบ อีกทั้งยังขาดการวิพากษ์วิธีการทางประวัติศาสตร์ในการตีค่าของข้อมูลหลักฐานทำให้ข้อมูลและความรู้ประวัติศาสตร์ล้านนาที่ได้ไม่ครอบคลุมและเข้าถึงในทุกมิติที่ศึกษา

มุมมองการใช้หลักฐานที่แคบทำให้การเรียนรู้และเข้าถึงประวัติศาสตร์นั้นแคบไปด้วย ซึ่งในขณะนี้นักประวัติศาสตร์รุ่นใหม่ ๆ ก็พยายามที่ใช้หลักฐานที่ครอบคลุมเพื่อให้การศึกษานั้นอธิบายพัฒนาการของชาวล้านนาให้ครอบคลุมในทุกมิติ โดยเฉพาะให้เห็นพัฒนาการความเป็นล้านนาในบริบทของชุมชนท้องถิ่นที่กำลังเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ

2.3 การแบ่งยุคสมัย และความเข้าใจเบื้องต้นของการแบ่งยุคสมัย เพื่อความเข้าใจกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมล้านนา

การแบ่งยุคสมัยเพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น เป็นการแบ่งช่วงเวลาเพื่อศึกษาพัฒนาการของมนุษย์ โดยลักษณะการแบ่งนั้นได้ยึด 2 ปัจจัย ได้แก่

1. พัฒนาการและวิถีการดำรงชีวิตของมนุษย์
2. หลักฐานที่ใช้ศึกษา

โดย เราสามารถแบ่งยุคสมัยเพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนา ได้ 4 ยุคสมัยศึกษา ได้แก่

ยุคสมัยที่ 1 ล้านนาสมัยก่อนประวัติศาสตร์ เป็นช่วงยุคสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในล้านนา การศึกษาในยุคนี้ต้องอาศัยหลักฐานทางโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์

ยุคสมัยที่ 2 ล้านนาสมัยสร้างบ้านแปงเมือง – แคว้นแคว้น – นครรัฐ หรือสมัยตำนาน เป็นการช่วงสมัยที่ผู้คนเริ่มตั้งถิ่นฐานสร้างบ้านแปงเมืองตามลุ่มน้ำต่างๆ พัฒนาไปจนสามารถตั้งเมือง แคว้นแคว้น หรือนครรัฐขึ้นมาเพื่อบริหารจัดการทรัพยากรและสร้างสรรค์พิธีกรรม วัฒนธรรม ประเพณี เพื่อการดำรงชีวิตไปจนถึงเหตุการณ์ก่อนที่พญามังรายจะตั้งเมืองเชียงใหม่ การศึกษา ประวัติศาสตร์ในยุคนี้ต้องอาศัยหลักฐานทางโบราณคดี ภาพถ่ายทางอากาศ ตำนาน เรื่องเล่า ตลอดจนบันทึกของชนชาติอื่นๆ ที่ได้เขียนบันทึกเกี่ยวกับเมืองต่างๆ ในบริเวณล้านนา

ยุคสมัยที่ 3 ประวัติศาสตร์ล้านนาสมัยจารีต เป็นช่วงสมัยนับตั้งแต่สร้างเมืองเชียงใหม่ โดยพญามังราย ในปี พ.ศ. 1839 เป็นต้นมาจนกระทั่งก่อนถูกรวมเป็นหนึ่งเดียวกับสยามในสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แห่งราชวงศ์จักรีของสยามประเทศในขณะนั้น ซึ่งในยุค สมัยนี้สามารถแบ่งเป็นยุคย่อยๆ ในการศึกษาได้อีก เช่น สมัยราชวงศ์มังราย สมัยเมืองขึ้นของ พม่า สมัยพื้นม่านสวามีภักดีสยาม สมัยราชวงศ์เจ้าเจ็ดตน เป็นต้น หลักฐานที่ใช้มีมากมาย ที่สำคัญ คือหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรต่างๆ พับสา พงศาวดาร เอกสารทางราชการ บันทึก การเดินทางของชาวต่างชาติ ฯลฯ ไปจนถึงหลักฐานที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร อาทิ สิ่งปลูกสร้าง สถานที่ วัตถุต่างๆ ฯลฯ

ยุคสมัยที่ 4 ประวัติศาสตร์ล้านนาสมัยใหม่ นับตั้งแต่ครั้งแรกที่เริ่มการติดต่อค้าขายกับ ชาติตะวันตกช่วงจักรวรรดินิยม นับตั้งแต่การเข้ามาติดต่อค้าขายของ ดร. วิชาเร็ดสัน ใน พ.ศ. 2372 เพื่อมาติดต่อซื้อช้าง โค กระบือ จากราชกร เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง ซึ่งนับจากเหตุการณ์นั้น ได้ทำให้ล้านนาไม่อาจหยุดที่จะติดต่อกับโลกภายนอกได้อีกเลย นับได้ว่าล้านนาได้เข้าสู่โครงข่าย ของพัฒนาการมนุษย์สมัยใหม่ที่ส่งผลสืบเนื่องมาจนปัจจุบัน ยุคสมัยนี้เราต้องอาศัยหลักฐาน ต่างๆ มากมาย ทั้งหลักฐานลายลักษณ์อักษร ได้แก่ เอกสารราชการ หนังสือพิมพ์ จดหมายเหตุ บันทึกความทรงจำของผู้คนในท้องถิ่น งานวิจัย สถิติข้อมูลต่างๆ บันทึกของชาวต่างชาติ ฯลฯ ไป จนถึงหลักฐานที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น สิ่งปลูกสร้างต่างๆ วัตถุ เรื่องเล่าจากผู้เฒ่าผู้แก่ เทคโนโลยีร่วมสมัย อย่าง ทางรถไฟ สถานีรถไฟ ถนน เป็นต้น

การแบ่งยุคสมัยออกเป็นช่วงเวลาดังกล่าวนี้ก็เพื่อให้เห็นพัฒนาการของมนุษย์อย่าง ครอบคลุมทั้งในมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาการและพลวัต ของวัฒนธรรมล้านนาอันจะนำมาสู่การเสริมสร้างความตระหนักในความเป็นพลเมืองท้องถิ่นที่เท่า ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลก พร้อมจะสร้างสรรค์สิ่งดีๆ ให้กับสังคมและโลกใบนี้ได้อย่างยั่งยืน

หน่วยที่ 2 ลัทธิในยุคนก่อนประวัติศาสตร์

การศึกษาประวัติศาสตร์คือการศึกษาองค์ความรู้และเรื่องราวในอดีตอันเกี่ยวพันกับพัฒนาการของมนุษย์ ร่องรอยหลักฐานการกระทำของมนุษย์ในอดีตนับเนื่องจนถึงปัจจุบันนั้นเป็นช่วงระยะเวลาที่ยาวนานมาก ดังนั้นเพื่อความสะดวกในการค้นคว้าศึกษา จึงมีการแบ่งช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ออกเป็น 3 ยุคกว้างๆ โดยใช้พัฒนาการวิถีวัฒนธรรมการดำรงชีวิตของมนุษย์กับประเภทหลักฐานที่ใช้ศึกษาเป็นตัวกำหนด ดังนี้

1. **ยุคก่อนประวัติศาสตร์** หมายถึงช่วงเวลาแรกเริ่มของมนุษย์ที่มีวิถีการดำรงชีพด้วยการหาของป่าล่าสัตว์โดยอาศัยเทคโนโลยีที่ทำจาก “หิน” เป็นหลัก จวบจนกระทั่งมนุษย์เริ่มการเพาะปลูก รู้จักการรวมกลุ่มเพื่อสร้างชุมชนเล็กๆ รวมถึงเรียนรู้วิธีการถลุงใช้โลหะ อย่างไรก็ตามมนุษย์ในยุคนี้นี้ยังไม่สามารถใช้ตัวอักษรในการบันทึกหรือสื่อสารอย่างเป็นทางการ หลักฐานในการศึกษาเรื่องราวในยุคนก่อนประวัติศาสตร์ ได้แก่ ชิ้นส่วนหรือโครงกระดูกของมนุษย์และสัตว์ ฟอสซิล เศษพืช เครื่องใช้เครื่องประดับ ภาพวาดฝาผนังถ้ำ เป็นต้น ซึ่งถือเป็นหลักฐานทางโบราณคดี ซึ่งหลักฐานส่วนใหญ่ที่ได้มักมาจากการศึกษาของ “นักโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์”
2. **ยุคกึ่งก่อนประวัติศาสตร์** ช่วงเวลาที่สังคมมนุษย์นั้นๆ ยังไม่รู้จักใช้ตัวอักษร แต่สามารถศึกษาได้จากหลักฐานที่ชนต่างถิ่นบันทึกไว้ หรือจากหลักฐานที่สืบต่อกันมาผ่านเรื่องเล่าหรือตำนาน วิถีชีวิตของมนุษย์เปลี่ยนจากวิถีเร่ร่อน และการอยู่รวมกันเป็นชุมชนเล็กๆ ขยายมาสู่การสร้างบ้านแปงเมืองอยู่รวมกันเป็นแว่นแคว้น – นครรัฐ หลักฐานในการศึกษา ได้แก่ โบราณสถาน โบราณวัตถุ บันทึกของชาวต่างถิ่น เรื่องเล่าหรือตำนานในพื้นที่นั้นๆ
3. **ยุคประวัติศาสตร์** หมายถึงช่วงเวลาที่สังคมมนุษย์นั้นๆ รู้จักบันทึกเรื่องราวต่างๆ ไว้เป็นลายลักษณ์อักษรแล้ว วิถีชีวิตของมนุษย์นั้นๆ อยู่สังคมที่มีการตั้งถิ่นฐานชัดเจน มีหน่วยทางสังคม และระบบในการบริหารจัดการเมืองอย่างชัดเจน หลักฐานที่ใช้ศึกษา ได้แก่ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลาวาจิกร พงศาวดาร พับสา เอกสารต่างๆ เป็นต้น

การแบ่งยุคสมัยประวัติศาสตร์อย่างกว้างๆ ในล้านนา

1. ยุคก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทยและล้านนา

ร่องรอยของวัฒนธรรมที่เก่าที่สุดในประเทศไทยเท่าที่ปรากฏขณะนี้พบในแหล่งโบราณคดีในเขตอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง เป็นการค้นพบ “เครื่องมือหินกะเทาะ” ที่มีอายุระหว่าง ๘๐๐,๐๐๐ – ๖๐๐,๐๐๐ ปีมาแล้ว สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นเครื่องมือหินกะเทาะที่สร้างขึ้นโดยมนุษย์ชนิด “โฮโม อีเลคตัส” ซึ่งในเวลาต่อมาได้มีการค้นพบชิ้นส่วนกะโหลกชนิดนี้ในบริเวณหน้าปากถ้ำ อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ซึ่งถือเป็นหลักฐานชิ้นสำคัญที่บ่งชี้ว่า พื้นที่ในแถบภาคเหนือตอนบนเคยเป็นแหล่งอาศัยของมนุษย์มาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์แล้ว

2. ยุคกึ่งก่อนประวัติศาสตร์ในล้านนา

เป็นช่วงสมัยที่ต้องอาศัยหลักฐานจากชนกลุ่มอื่นที่บันทึกไว้ รวมถึงศึกษาจากตำนานเรื่องเล่าต่างๆ และสามารถเทียบเคียงกับภาพถ่ายทางอากาศ หลักฐานทางโบราณคดี หรือหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ในการสืบค้นหาความจริงในยุคสมัยหัวเลี้ยวหัวต่อในประวัติศาสตร์ล้านนา ซึ่งเป็นยุคสมัยที่เราต้องการศึกษาช่วงสมัยแห่งการเริ่มต้นสร้างบ้านแปงเมืองของผู้คนในแถบล้านนาก่อนที่จะก่อร่างสร้างอาณาจักรล้านนาในสมัยพญามังราย ซึ่งก่อนที่จะมีอาณาจักรล้านนาในแถบลุ่มน้ำปิง วัง ยม น่าน กก อิง ปาย ยวม หรือริมฝั่งแม่น้ำโขง และสาละวิน ได้ปรากฏการก่อตัวของชุมชนบ้านเมืองขนาดเล็กไปจนถึงระดับแคว้นแคว้น หรือนครรัฐซึ่งมีหัวหน้าหรือกษัตริย์ปกครองและมนุษย์ในแคว้นแคว้นเหล่านั้นล้วนมีส่วนสานสร้างมรดกทางวัฒนธรรมล้านนาอันสะท้อนถึงพัฒนาการของมนุษยชาติ

3. ยุคประวัติศาสตร์ในล้านนา

เป็นช่วงสมัยที่ก่อตั้งอาณาจักรล้านนา โดยนับตั้งแต่พญามังรายได้สถาปนาเมืองเชียงใหม่ให้เป็นศูนย์กลางแห่งพระราชอำนาจของพระองค์ โดยนับตั้งแต่พระองค์ทรงสร้างเมืองเชียงใหม่เมื่อวันที่ 12 เมษายน ปี พ.ศ. 1839 เรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบัน การศึกษาในยุคนี้จึงเป็นการศึกษาพัฒนาการของมนุษย์ในแง่มุมต่างๆ โดยอาศัยหลักฐานที่หลากหลาย แต่เน้นไปที่เอกสารอันเป็นลายลักษณ์อักษร แต่ความเข้าใจอันแท้จริงเราคงจะพึงแต่หลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรเพียงอย่างเดียวไม่ได้ หลักฐานต่างๆ ทั้งโบราณสถาน โบราณวัตถุ ตำนาน เรื่องเล่า ภาพถ่ายทางอากาศ ข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ แหล่งข้อมูลต่างๆ จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เราเข้าใจความจริงที่ใกล้เคียงในอดีต เพื่อความเข้าใจในการดำรงอยู่ การเป็น อยู่ คือ ในปัจจุบัน และจะเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เราย้อนดูความเป็นมนุษย์ของตนเพื่อเสาะหาแนวทางในการใช้ชีวิตในอนาคตเพื่อสังคมที่ยั่งยืน

ภาพถ่าย : แผนที่แสดงแหล่งที่พบชิ้นส่วน
 มนุษย์ชนิดโฮโม อีเลคตัส ในแถบอุษาคเนย์
 ภาพขวา : ชิ้นส่วนกะโหลกของ “มนุษย์
 ลำปาง” (Lampang Man) พบที่อำเภอเกาะคา
 จ.ลำปาง
 ภาพจาก www.sujitwongthes.com

ภาพพื้นแผ่นดินในยุคไพลสโตซีน หรือยุคน้ำแข็ง ในภาพคือพื้นแผ่นดิน “ซุนดา” ที่แสดงให้เห็นว่าแต่พื้น
 แผ่นดินอุษาคเนย์คือพื้นแผ่นดินเดียวกัน จาก <http://www.sujitwongthes.com/>

พัฒนาการของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ในล้านนา

1. ร่องรอยการดำรงชีวิต และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ในล้านนา

ในดินแดนล้านนานั้นว่าเป็นดินแดนเก่าแก่ที่ปรากฏร่องรอยหลักฐานมาตั้งแต่ยุคสมัยก่อนประวัติศาสตร์ หลักฐานที่เชื่อมโยงเกี่ยวกับมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ล้านนานั้น ปรากฏชัดเด่นขึ้นจากหลักฐานทั้งฟอสซิลสัตว์โบราณ เครื่องมือเครื่องใช้ จนกระทั่งการค้นพบกะโหลกบริเวณเหนือสันกระบอทด้านขวาของมนุษย์โฮโม อีเลคตัส อันเป็นหลักฐานเก่าแก่ที่แสดงถึงร่องรอยและพัฒนาการของมนุษย์ในดินแดนล้านนา โดยขึ้นส่วนดังกล่าวพบบริเวณปากถ้ำ ในเขตอำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

ภาพสันนิษฐานมนุษย์ลำปาง (มนุษย์โฮโม อีเลคตัส ที่พบในลำปาง) เมื่อ 5 แสนปีมาแล้ว

ภาพจาก <http://www.sujitwongthes.com/>

ร่องรอยดังกล่าวสะท้อนพัฒนาการของมนุษย์ในล้านนาที่เคลื่อนไหวมาตั้งแต่ยุคดึกดำบรรพ์หลายแสนปี ซึ่งสามารถวิเคราะห์พัฒนาการของมนุษย์ในยุคก่อนประวัติศาสตร์ล้านนาจาก

หลักฐานที่พบได้ เป็น สังคมยุคนายพราน (หาของป่า-ล่าสัตว์) ยุคสังคมเกษตรกรรม และสังคมยุคโลหะ

1. ยุคสังคมนายพราน หรือยุคก่อนการปฏิวัติ (Hunting and food gathering society)

ซึ่งเทียบเคียงได้กับยุคสมัยหินเก่า (Palaeolithic period ประมาณ 500,000 ปีลงมา) และสมัยหินกลาง (Mesolithic period ประมาณ 10,000 – 5,000 ปี) สังคมในยุคนี้มนุษย์ดำรงชีพด้วยการล่าสัตว์ หาของป่า เพื่ออาศัยอาหารจากธรรมชาติเป็นหลักในการดำรงชีวิต โดยมนุษย์ในยุคนี้รู้จักใช้เครื่องมือหินอย่างหายากๆ สำหรับเป็นเทคโนโลยีที่รุนแรงในการหาของป่าล่าสัตว์ ตลอดจนตอบสนองการดำรงชีวิตด้านอื่นๆ มนุษย์ยุคนี้ยังไม่รู้จักการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ และยังไม่มีการตั้งถิ่นฐานเป็นหลักแหล่ง ใช้ชีวิตเร่ร่อนอยู่ตามถ้ำและเพิงผา เคลื่อนย้ายไปตามบริเวณที่ราบเชิงเขา และที่ราบลุ่มแม่น้ำ ดังพบเครื่องมือหินกะเทาะตั้งแต่ลำปางเรื่อยไปจนถึงเชียงราย และตามชายฝั่งแม่น้ำโขง นอกจากนี้ยังมีแหล่งโบราณคดีที่สำคัญ เช่น แหล่งโบราณคดีในบ้านหาดปู่ดำ ตำบลนาแสง อำเภอกะคา จังหวัดลำปาง ซึ่งเป็นแหล่งที่ค้นพบชิ้นส่วนกะโหลกมนุษย์ลำปาง เครื่องมือหินกะเทาะ กระดุกสัตว์โบราณ ได้แก่ ไฮยีนา ฮิปโปโปแตมัส เสือ วัวป่า และสัตว์ประเภทกวาง โดยคาดว่าแหล่งโบราณคดีแห่งนี้มีอายุมากกว่าเจ็ดแสนปีมาแล้ว

แหล่งโบราณคดีเชียงแสน จังหวัดเชียงราย บริเวณลุ่มน้ำโขงในเขตอำเภเชียงแสน พบเครื่องมือหินกะเทาะ คาดว่ามีอายุสมัยไพลโตซีนตอนปลาย (Late Pleistocene) มีอายุราวสองแสนถึงหนึ่งหมื่นปีมาแล้ว แหล่งโบราณคดีบริเวณนี้พบเครื่องมือหินกะเทาะหนาแน่น จำพวกเครื่องมือเครื่องใช้คมชูดและสับ (Chopper) ขวานกำปั้นกะเทาะหน้าเดียว (Proto-Handaxe) เครื่องชูดและหินหักชำรุด

แหล่งโบราณคดีออบหลวง จังหวัดเชียงใหม่ มีหลักฐานการอยู่อาศัยในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ต่อเนื่องยาวนานกว่าบริเวณอื่น เนื่องจากพบว่ามีหลักฐานที่แสดงถึงพัฒนาการของมนุษย์ตั้งแต่ในยุคหินในวัฒนธรรมฮัวบินเนียนจนถึงโลหะ

แหล่งโบราณคดีถ้ำผี จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นแหล่งที่มีชื่อเสียงในวงการโบราณคดี มีอายุราว 12,000 ถึงประมาณ 7,000 ปีมาแล้ว ผลการขุดค้นทำให้ทราบพฤติกรรมมนุษย์ยุคนายพรานที่ดำรงชีพด้วยการหาของป่าล่าสัตว์ ดักจับสัตว์ และจับสัตว์น้ำ เพราะพบกระดูกสัตว์หลายประเภท เช่น กวาง หมู วัว ควาย เต่า ปู ปลา หอย เป็นต้น และพบเมล็ดพืชหลายชนิดซึ่งเป็นอาหาร หมาก แดง น้ำเต้า พัก กระจับ บัว บวบ ละหุ่ง ท้อ ถั่วชนิดต่างๆ และไผ่ เป็นต้น และพบพืชบางชนิดใช้ทำยาพิษสำหรับอาบหัวธนู ในขณะที่บริเวณถ้ำปุงฮุงและถ้ำผาชัน ในจังหวัด

แม่ฮ่องสอน นั้นพบสิ่งที่น่าสนใจคือ บริเวณถ้ำปุงสูงพบความหลากหลายของสัตว์ และเมล็ดพืช รวมถึงเมล็ดข้าวป่า ซึ่งแสดงให้เห็นว่าถ้ำปุงสูงเป็นที่พักอาศัยของกลุ่มชนหาอาหารจากธรรมชาติ เมื่อสี่พันถึงห้าพันปีมาแล้ว ส่วนถ้ำผาชันมีร่องรอยพักพิงชั่วคราว มีอายุระหว่าง 7,500 ปีถึง 5,500 ปีมาแล้ว ผลการขุดพบกระดูกควายป่า วัวป่า หมูป่า และกวาง ในลักษณะกระดูกถูกทุบและมีรอยเผาไหม้ แสดงว่าในบริเวณนี้มีการล่าสัตว์และมีการนำเนื้อมารวมควันซึ่งเก็บได้นานกว่าเนื้อดิบ

การค้นพบร่องรอยดังกล่าวสะท้อนการเคลื่อนไหวและพัฒนาการของมนุษย์ โดยเฉพาะร่องรอยดังกล่าวเมื่อประกอบกับหลักฐานในบริเวณอื่นๆ ในภูมิภาคอุษาคเนย์ทำให้เห็นว่าบริเวณในอุษาคเนย์ตั้งแต่ทางตอนเหนือของจีนไปจนถึงทางใต้ในชวาเป็นแหล่งเคลื่อนย้ายของมนุษย์ดึกดำบรรพ์ตั้งแต่ในยุคก่อนประวัติศาสตร์ ทำให้เห็นว่าดินแดนแถบนี้เป็นดินแดนที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การดำรงชีวิต

2. ยุคสังคมเกษตรกรรม พัฒนาการครั้งสำคัญของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์คือ การเริ่มรู้จักเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ ทำให้กลุ่มชนอยู่ติดที่ ไม่เร่ร่อนไปตามที่ต่างๆ ด้วยเหตุนี้การสร้างสรรค์ความเจริญจึงเกิดขึ้น สังคมในสมัยเกษตรกรรมมีการตั้งถิ่นฐานเป็นหมู่บ้าน เริ่มเกิดผู้นำ ชุมชนคอยตัดสินใจปัญหาต่างๆ ในสมัยนี้รู้จักพัฒนาเครื่องมือเครื่องใช้ให้ดีขึ้น ดังพบเครื่องมือที่ทำจากหินปราดินขึ้น เป็นขวานหินขัดหรือขวานฟ้าจึงเรียกยุคนี้ว่า “ยุคหินใหม่” มนุษย์ยุคนี้รู้จักเครื่องปั้นดินเผาอย่างหยาบๆ และการทอผ้าใช้ ร่องรอยแหล่งโบราณคดียุคสังคมเกษตรในประเทศไทยมีอายุเก่าแก่ที่สุดเริ่มต้นเมื่อประมาณ 4,300 ปีมาแล้ว และแหล่งโบราณคดียุคสังคมเกษตรพบในเขตล้านนาล้นหลาม ส่วนใหญ่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลาง แหล่งสำคัญที่พบในล้านนาอยู่ที่แหล่งประตู่ผา จังหวัดลำปาง บริเวณประตู่ผาเป็นแหล่งฝังศพของมนุษย์ในยุคก่อนประวัติศาสตร์ และที่หน้าผามีภาพเขียนสี บริเวณนี้คงเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ใช้ประกอบพิธีศพ มีอายุราว 3,000 ปีมาแล้ว จากการขุดค้นพบโครงกระดูกและเครื่องประกอบพิธีศพ เช่น ขวานหินขัด หัวธนู หินขัด กำไรหิน เครื่องปั้นดินเผาลายเชือกทาบ และแบบอื่นๆ รวมถึงเครื่องสานไม้ไผ่ มีข้าวเปลือกบรรจุในภาชนะจักสาน ด้านหลังหลุมศพเป็นหน้าผา มีภาพเขียนสีก่อนประวัติศาสตร์แหล่งใหญ่ที่สุดในล้านนา ด้วยจำนวนมากถึง 1,872 ภาพ ประกอบด้วยภาพมือมากที่สุด รองลงมาเป็นภาพคน ภาพสัตว์ ภาพภาชนะเครื่องใช้ ภาพพืชพันธุ์ไม้ และภาพเชิงสัญลักษณ์ หลักฐานจากภาพเขียนสะท้อนสังคมเกษตรกรรม มีการเลี้ยงสัตว์ไว้ใช้งาน ดังพบภาพการไล่จับวัวและห้ามวัวที่กำลังต่อสู้กัน มีการเพาะปลูก ดังพบภาพวาดเป็นภาพ

ข้าวโพดหรือข้าวฟ่าง สังคมที่รัฐจัดทำเครื่องปั้นดินเผา ดังภาพคล้ายชามและสอตรงกับหลักฐานที่พบในหลุมศพ และรู้จักทอผ้าจากภาพคนนุ่งผ้าและประดับชายผ้า กลุ่มชนบริเวณประตุมาศตั้งถิ่นฐานอยู่ตามพื้นที่ราบใกล้เคียง โดยใช้พื้นที่หน้าผาเป็นบริเวณประกอบพิธีกรรม นอกจากนี้ประตุมาศแล้ว ในเขตอำเภอแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง ซึ่งน่าจะมีความสัมพันธ์กับแหล่งประตุมาศ

3. ยุคสังคมโลหะ แบ่งเป็นยุคสำริดและยุคเหล็ก แหล่งโบราณคดีในยุคนี้พบในเขตล้านนาไม่น้อยมาก ส่วนใหญ่พบในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลาง ในเขตล้านนาเท่าที่มีการขุดค้นทางโบราณคดีอยู่ในเขตจังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดลำพูน

แหล่งโบราณคดีออบหลวง จังหวัดเชียงใหม่ พบหลุมฝังศพ โครงกระดูกในหลุมศพมีเครื่องประดับเป็นกำไลสำริด กำไลเปลือกหอย มีลูกปัดทำจากเปลือกหอยและหินคาร์เนเลียน มีการค้นพบภาชนะดินเผาที่มีความละเอียดมากขึ้นจากยุคก่อน สันนิษฐานว่าแหล่งโบราณคดีดังกล่าวเป็นหลุมฝังศพมีอายุประมาณ 3,500-2,500 ปีมาแล้ว โดยแหล่งโบราณคดีแห่งนี้อยู่ในยุคสำริด นอกจากนั้นยังพบขวานหินกะเทาะจำนวนมาก อาจหมายถึงว่าบริเวณนี้เคยเป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ยุคหินสืบเนื่องมาในยุคโลหะ และสันนิษฐานว่ามนุษย์ยุคนี้อาจเคลื่อนย้ายลงมาตั้งถิ่นฐานในเขตที่ราบลุ่มใกล้แม่น้ำ ดังพบแหล่งโบราณคดียุคเหล็ก ซึ่งมีพัฒนาการต่อจากยุคสำริดอยู่ในเขตน่านแม่กวง

2. เครือข่ายทางสังคมกับการเปลี่ยนผ่านทางสังคมจากสังคมแบบชนเผ่า (Tribal Society) มาเป็น สังคมแบบเมือง (Urban Society)

ปัจจัยสำคัญในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากสังคมแบบชนเผ่า (Tribal Society) มาเป็นสังคมแบบเมือง (Urban Society) ได้แก่

- ปัจจัยด้านความมั่นคงทางอาหาร เมื่อมนุษย์สามารถทำการเพาะปลูกได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยสามารถพัฒนาเครื่องมือเครื่องใช้เทคโนโลยีที่ทำจากหินได้อย่างมีความปราณีตและมีประสิทธิภาพ เรื่อยมาจนเข้าสู่ยุคโลหะเครื่องต่างๆ ช่วยทุ่นแรงมนุษย์และเพิ่มประสิทธิภาพในการเพาะปลูกไปจนถึงการล่าสัตว์ รวมถึงมนุษย์สามารถเลี้ยงสัตว์ที่เป็นอาหารได้หลายชนิดขึ้น ความมั่นคงทางอาหารที่เกิดขึ้นท่ามกลางการเจริญรุ่งเรืองของมนุษย์ในการสามารถพัฒนาเครื่องมือเครื่องใช้ให้มีประสิทธิภาพ และการสืบต่อขององค์ความรู้ที่สอดคล้องกับฤดูกาลและภูมิประเทศในการทำการเพาะปลูกให้ได้ผล ตลอดจนการเลี้ยงสัตว์ไว้บริโภคและใช้แรงงาน

- ปัจจัยทางสังคม เป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่มนุษย์สามารถเพาะปลูกได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ส่งผลให้มนุษย์ต้องรวมตัวกันมากขึ้นและสานสายสัมพันธ์ทางสังคมผ่านระบบเครือญาติอันเป็นพื้นฐานของเครือข่ายทางสังคมที่เกิดขึ้นเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันในการใช้แรงงานเพาะปลูก
- ปัจจัยทางวัฒนธรรม เป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่มนุษย์สามารถเพาะปลูกได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นทำให้มนุษย์มีเวลาว่างมากขึ้นจนเกิดความคิดในการสร้างขนบ จารีต ประเพณีขึ้นมา ซึ่งส่งผลให้มนุษย์รวมกลุ่มและจัดระบบทางสังคมขึ้น
- ปัจจัยในด้านการจัดการพื้นที่ จากการเพาะปลูกได้ทำให้มนุษย์ต้องย้ายถิ่นฐานจากพื้นที่ที่จำกัดอย่างตามเพิงผาหรือถ้ำให้เคลื่อนย้ายมาอยู่ในบริเวณพื้นที่บริเวณที่ราบใกล้แหล่งน้ำมากขึ้น ส่งผลให้เกิดการสร้างบ้านแปงเมืองและเพื่ออยู่อาศัยรวมกันเป็นชุมชน
- ปัจจัยด้านเทคโนโลยีการพัฒนาเครื่องมือทั้งเครื่องมือหินประสิทธิภาพสูง ไปจนถึงความสามารถในการนำโลหะมาใช้งานได้ส่งผลให้มนุษย์ทำการเกษตรกรรม ทั้งเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และเทคโนโลยีดังกล่าวก็สามารถช่วยให้มนุษย์สามารถสร้างบ้านแปงเมืองได้ง่ายขึ้น

2. ความเคลื่อนไหวและพัฒนาการของมนุษย์ล้านนาในยุคแคว้นแคว้น-นครรัฐ ก่อนการก่อตั้งอาณาจักรล้านนา

การศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาในยุคแคว้นแคว้น – นครรัฐนี้ ต้องอาศัยหลักฐานจากตำนาน เรื่องเล่าควบคู่ไปกับข้อมูลจากพงศาวดาร รวมไปถึงภาพถ่ายทางอากาศ โบราณสถาน โบราณวัตถุประกอบในการศึกษา

การสร้างบ้านแปงเมืองในยุคนี้เป็นการศึกษาผ่านภูมิปัญญาในการตั้งถิ่นฐานของผู้คนล้านนาที่สอดคล้องสัมพันธ์กับธรรมชาติและลักษณะทางภูมิศาสตร์ตามลุ่มน้ำต่างๆ ในล้านนา ดังพบว่ามี การตั้งบ้านแปงเมืองจนปรากฏหลักฐานมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งตามพื้นที่ลุ่มน้ำ อย่างเช่น กก อิง ปิง วัง ยม น่าน ยวม ปาย กวง ริมแม่น้ำสาขาต่างๆก็ล้วนมีการตั้งถิ่นฐานปรากฏเป็นที่อยู่อาศัยของคนมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งภูมิปัญญาในการตั้งถิ่นฐานเหล่านี้ล้วนเกิดจากการสังสรรค์ประสบการณ์ชีวิตของมนุษย์ที่เรียนรู้ในการจะอยู่กับธรรมชาติ ดังจะเห็นได้จากตำนานที่สะท้อนว่าการตั้งเมืองในยุคแรกๆ ประสบกับพิบัติภัยทางธรรมชาติ อย่างเช่น เวียงสุวรรณโคตมา เวียงโยนกนาคนันท์ เวียงกุมกาม ส่งผลให้เมืองในยุคต่อๆ มามีความปลอดภัยต่อผู้คนมากขึ้น อย่างเช่น ปรากฏว่าในตัวกำแพงเมืองเชียงใหม่จริงๆ ไม่เคยประสบภัยน้ำท่วมเลย

พัฒนาการด้านสังคม การสร้างเครือข่ายทางสังคมในมิติของการสร้างความสัมพันธ์ทางเครือญาติ และความร่วมมือในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

พัฒนาการด้านสังคมในยุคแวนแคว้นในยุคนี้สิ่งที่น่าสนใจคือความซับซ้อนของโครงสร้างทางสังคม ที่มีผู้นำ มีกษัตริย์ มีผู้ประกอบพิธีกรรมและศาสนา อันสะท้อนการสร้างเครือข่ายทางสังคมเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการดำรงชีวิต เริ่มแรกเครือข่ายทางสังคมคงเป็นความร่วมมือกันในการดำรงชีพตั้งแต่ล่าสัตว์ หาของป่า จนเป็นเครือข่ายเพื่อเกื้อกูลแรงงานในการทำการเกษตร ต่อมาเมื่อสังคมเริ่มมีการขยายตัวในการแลกเปลี่ยนสินค้า ตลอดจนจนเมื่อสามารถตอบสนองความต้องการแล้วจึงขยายไปสู่ความต้องการทางใจในการดำรงชีพอยู่จึงเกิดการสานสร้างวัฒนธรรม เครือข่ายสังคมที่ซับซ้อนขึ้น ทั้งนี้ก็เป็นไปเพื่อตอบสนองความต้องการทั้งร่างกายและจิตใจในการดำรงชีวิตแห่งการเป็นมนุษย์

การสิ้นยุคแวนแคว้น-นครรัฐ และปัจจัยที่เอื้อต่อการกำเนิดอาณาจักรล้านนา ได้แก่ พัฒนาการของมนุษย์ การเติบโตของเมือง และพลังทางการเมืองกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

การสิ้นสุดยุคแวนแคว้น-นครรัฐในล้านนานั้น เริ่มนับตั้งแต่การที่พญามังรายทรงสามารถรวบรวมดินแดนล้านนาให้เป็นปึกแผ่นขึ้น ภายหลังจากที่ได้ใช้อุบายยึดเมืองหริภุญไชยและได้เริ่มสร้างเมืองเชียงใหม่ขึ้นเป็นราชธานีแห่งพระราชอำนาจของพระองค์

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกำเนิดอาณาจักรล้านนา ประเด็นสำคัญคือการขยายตัวทางการค้า เพราะการขยายตัวทางการค้านั้นก่อให้เกิดความต้องการขยายอาณาเขตเข้าครอบครองดินแดนที่มีความเจริญทางเศรษฐกิจและเป็นศูนย์กลางการค้า การสร้างเมืองบนเส้นทางทางการค้าจึงเป็นสิ่งจำเป็น และศูนย์กลางของอาณาจักรควรเป็นศูนย์กลางการค้าสำคัญ สามารถเชื่อมโยงกิจการการค้ากับเมืองต่างๆ ได้อย่างสะดวก ความเจริญเติบโตของการค้าในเอเชียเริ่มเกิดขึ้นนับตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 17 เป็นต้นมา ซึ่งเป็นช่วงที่อาณาจักรศรีวิชัยเสื่อมลง และตามมาด้วยการสลายตัวราวต้นพุทธศตวรรษที่ 19 อาณาจักรศรีวิชัยเป็นอาณาจักรที่ใช้นโยบายผูกขาดทางการค้า โดยควบคุมการค้าทางทะเลอย่างกว้างขวาง และเมื่อจีนเปลี่ยนนโยบายการค้าจากเดิมที่การค้าของจีนต้องอาศัยเรือของชาวต่างชาติ ตลอดจนค้าขายผ่านอาณาจักรศรีวิชัยซึ่งทำตัวเป็นพ่อค้าคนกลาง การเปลี่ยนแปลงทางการค้าของจีนที่เลิกค้าขายกับอาณาจักรศรีวิชัย โดยพ่อค้าชาวจีนหันมาติดต่อค้าขายโดยตรงกับเมืองท่าต่างๆเอง ประกอบกับการที่จีนสามารถพัฒนาการต่อเรือสำเภขนาดใหญ่ที่บรรทุกสินค้าได้มาก ส่งผลให้การค้าของเอเชียเพิ่มพูนมากขึ้น เนื่องจากจีนสามารถทำการซื้อขายและขนส่งสินค้าจำนวนมากได้ และการติดต่อกับเมืองท่าโดยตรงนั้นส่งผลให้เมืองท่าที่ติดต่อค้าขายกับจีนมั่งคั่งเกิดเป็นรัฐขนาดใหญ่ ส่งผลให้เกิดการขยายเส้นทางการค้าจากเมืองท่าใกล้ทะเลเข้าสู่ดินแดนตอนในของภาคพื้นทวีป เมืองภายในที่ตั้งอยู่บนเส้นทางการค้า

จึงเกิดความมั่งคั่งส่งผลให้เกิดการขยายตัวของเมือง ดังนั้นการขยายตัวของอำนาจเข้าครอบครองเมืองชุมทางการค้าเป็นสิ่งจำเป็นต่อการเพิ่มพูนอำนาจทางการเมืองในขณะนั้น การเข้าครอบครองหรือรัฐไทยซึ่งเป็นเมืองศูนย์กลางการค้าของป่ามาแต่เดิมโดยอาศัยแม่น้ำปิงเป็นเส้นทางผ่านของสินค้า รวมถึงหรือรัฐไทยเองก็อุดมไปด้วยความสมบูรณ์มั่งคั่ง มีอำนาจอยู่เป็นศูนย์กลางแห่งอำนาจตอนใน การเข้าครอบครองเส้นทางการค้าที่สำคัญของพญามังรายจึงจำเป็นต้องเข้ายึดครองหรือรัฐไทยด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจและอำนาจการเมืองในภูมิภาค

ปัจจัยที่ต่อเนื่องกันก็คือความเข้มแข็งของพญามังราย ซึ่งนับตั้งแต่พระองค์ทรงขึ้นครองราชย์ในฐานะกษัตริย์แห่งเมืองเงินยาง พระองค์ก็รวบรวมดินแดนในแถบลุ่มแม่น้ำกก อิง ไชง ให้เป็นปึกแผ่น ในขณะที่ศูนย์อำนาจของพระองค์อยู่ทางตอนบนของแม่น้ำโขง อันตรธานจากกองทัพมองโกลที่สามารถยึดครองแคว้นยูนนานสำเร็จและกำลังรุกสู่พุกาม ทำให้พญามังรายต้องวางแผนในการตั้งรับด้วยการถอยลงมาตั้งบ้านแปงเมืองทางด้านใต้เพิ่มขึ้น อาทิ เมืองเชียงราย เมืองเชียงตุง และเมืองฝาง สำหรับการเป็นฐานอำนาจสำคัญ จากนั้นก็รวบรวมเมืองใกล้เคียงจนแคว้นโยนเป็นปึกแผ่น การทำสัญญาสามกษัตริย์ ระหว่างพญามังราย พญาเจ้าเมือง และพ่อขุนรามคำแหง ในปี พ.ศ. 1830 ผลของ “สัญญาสามกษัตริย์” คงทำให้พญามังรายมั่นใจว่าการขยายอำนาจลงสู่แม่น้ำปิงเพื่อผนวกหรือรัฐไทยจะไม่ได้รับการขัดขวางจากพญาเจ้าเมืองและพ่อขุนรามคำแหง และพญามังรายทรงนำทัพจากฝางเข้ายึดหรือรัฐไทยได้ในราว พ.ศ. 1835 และต่อมายึดเมืองเขลางค์นครได้ การรวมตัวของแคว้นแคว้น-นครรัฐต่างๆ จึงก่อรูปเป็นอาณาจักร ซึ่งภายหลังต่อมาจึงปรากฏชื่อเรียกดินแดนบริเวณนี้ว่า “ล้านนา”

“อนุสาวรีย์สามกษัตริย์” องค์กลางคือ “พญามังราย” ด้านซ้ายคือ พญาเจ้าเมือง เจ้าเมืองพะเยา และด้านขวา คือพ่อขุนรามคำแหง แห่งกรุงสุโขทัย

ภาพจาก www.lannaworld.net

หน่วยที่ 3 ล้านนาสมัยจารีต: ยุคแห่งการสรรค์สร้างอัตลักษณ์ล้านนา

1. ปัจจัยการก่อตั้งอาณาจักรล้านนายุคจารีต ได้แก่

- 1) ปัจจัยทางสังคม คือ ประชากรที่เพิ่มจำนวนมากขึ้นกว่าในยุคนครรัฐ เกิดพัฒนาการทางเครือข่ายทางสังคมอันซับซ้อนขึ้น จนเกิดระบบการเมืองการปกครองก่อให้เกิดการปกครองแบบอาณาจักรและให้เชื้อให้ผู้นำที่เข้มแข็งมีบทบาทมากขึ้น คือ พญามังราย กษัตริย์แห่งเมืองเงินยาง ที่สามารถรวบรวมเมืองต่างๆ ในพื้นที่ลุ่มน้ำโขง ลุ่มน้ำปิง ลุ่มน้ำวัง และสถาปนา เชียงใหม่ เป็นศูนย์กลางแห่งพระราชอำนาจได้สำเร็จ อันเป็นจุดเริ่มต้นของ “อาณาจักรล้านนา”
- 2) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ คือ การขยายตัวทางการค้า อันเนื่องมาจากการที่จีนเปลี่ยนนโยบายและรูปแบบทางการค้า
- 3) ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ ได้แก่ ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงทำเลที่ตั้งของอาณาจักรที่เอื้อต่อการเป็นศูนย์กลางทางการค้าตอนในของภูมิภาค

2. พัฒนาการของรัฐล้านนายุคจารีต

1) พัฒนาการของล้านนา ช่วงราชวงศ์มังราย พ.ศ. 1839 – 2101

- มิติด้านสังคม ได้แก่ สภาพสังคมโดยทั่วไปและบทบาทและสถานะของผู้นำแห่งอาณาจักรในยุคจารีต สถาบันกษัตริย์ก้าวเข้ามามีบทบาทในฐานะผู้นำทางสังคมมากขึ้น การผสมผสานวัฒนธรรมท้องถิ่นที่บรรพบุรุษสานสร้างสืบมาแต่โบราณกาลหลอมสร้างขึ้นเป็นวัฒนธรรมล้านนาในยุคจารีต และการสร้างเครือข่ายทางชุมชนซึ่งเด่นชัดขึ้นตามความซับซ้อนของสังคม แต่ระบบเครือญาติยังเป็นระบบพื้นฐานในยุคจารีตนี้

- มิติด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การค้า และการขยายตัวทางการค้าซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทั้งในเชิงโครงสร้างและวิถีชีวิตประจำวันของผู้คน

- มิติด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชาวล้านนาซึ่งอาศัยทั้งเครือข่ายทางสังคม ซึ่งเป็นระบบบริหารจัดการทรัพยากรขั้นพื้นฐานในชุมชน กฎหมายและข้อกำหนดที่มาจากรัฐจารีต และการใช้ “ผี” ในการกำหนดความสัมพันธ์เชิงความคิด จิตใจ และการกระทำ ตัวอย่างเช่น การจัดการน้ำในระบบเหมืองฝาย จะเกิดกลุ่มผู้ใช้น้ำที่จะคอยดูแลและจัดสรรน้ำอย่างเท่าเทียม เกิดแก่ฝาย และตำแหน่งต่างๆ เพื่อควบคุมการจัดสรร

น้ำอย่างเป็นทางการ และมีการให้ความเคารพผีฝ่ายที่ปกปักดูแลน้ำเหมืองฝายที่ทุกคนต้องประกอบพิธีเลี้ยงผีฝาย นอกจากนี้ยังมีหลักฐานปรากฏโดยทั่วไป ทั้งกฎหมายมั่งรายศาสตร์ก็ดี หรือกฎหมายและข้อกำหนดของเมืองน่าน และเมืองต่างๆในล้านนาก็ดีกำหนดโทษของผู้กระทำผิดที่เกี่ยวกับเหมืองฝายชัดเจน ซึ่งสะท้อนการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างเป็นองค์รวม

ในสมัยราชวงศ์มังรายนี้เราสามารถแบ่งออกเป็น 3 สมัยในการศึกษาพัฒนาการของเมือง ได้แก่ สมัยสร้างอาณาจักร (พ.ศ. 1839 - 1896) สมัยอาณาจักรล้านนารุ่งเรือง (พ.ศ. 1898 - 2068) สมัยเสื่อมของอาณาจักรล้านนา (พ.ศ. 2069 - 2101)

2) ล้านนาในช่วงยุคสมัยการปกครองของพม่า และกลับเข้าสู่ยุคนครรัฐ

- ปัจจัยในการยึดครองล้านนาของพม่า ได้แก่ ปัจจัยทางการเมือง การยึดครองล้านนามีผลต่อการควบคุมรัฐฉาน เชียงตุง เชียงรุ่ง เพราะทำให้เจ้าฟ้าไทยใหญ่ตามชายแดนพม่าและจีนยอมจำนน เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างล้านนากับรัฐไทยตอนบนแล้วพบว่าล้านนาได้สร้างสายสัมพันธ์ในระบบเครือญาติและสร้างเครือข่ายความเชื่อร่วมกันตลอดมา ในสายตาพม่าล้านนาจึงมีฐานะเป็นผู้นำรัฐไทยเหล่านั้น นอกจากนี้ล้านนายังมีบทบาทในการเป็นที่พึ่งให้แก่เมืองเล็กๆเหล่านั้น ดังนั้นพม่าจึงพยายามเข้ายึดครองล้านนาตั้งแต่สมัยบุเรงนองเป็นต้นมา รวมทั้งการยึดครองล้านนาได้ยังเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญในการขยายอำนาจสู่อยุธยาและล้านช้าง นอกจากนี้ปัจจัยทางการค้า ยังเป็นปัจจัยสำคัญอีกปัจจัยหนึ่งเนื่องจากเชียงใหม่เป็นศูนย์การค้าภายในภาคพื้นทวีปเพื่อความสะดวกในการขนถ่ายสินค้าจากภายในภาคพื้นทวีปสู่เมืองท่า ซึ่งในสมัยบุเรงนองนั้นถือว่าพม่ามีการค้ารุ่งเรือง จะเห็นได้จากการสร้างเมืองท่าหงสาวดีให้ใหญ่โตกว่าเมืองอื่นๆ โดยมีประตูเมืองถึง 20 ประตู ตั้งชื่อตามเมืองขึ้น ความมั่งคั่งนี้ส่งผลให้หงสาวดีในขณะนั้นเป็นเมืองท่าที่ใหญ่ที่สุดในอ่าวเบงกอล รวมถึงส่งผลให้บุเรงนองมีแสนยานุภาพทางกองทัพที่ทันสมัย มีทั้งปืนใหญ่ ปืนอาร์ควิวบัส รวมไปถึงทหารรับจ้างชาวโปรตุเกส

- สภาพสังคมล้านนาในช่วงแห่งการตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า แบ่งเป็นช่วง 2 ย่อย คือ ช่วงที่หนึ่ง พ.ศ. 2101-2207 ช่วงนี้พม่ายังปกครองล้านนาในแบบรัฐประเทศราช คือยินยอมให้ล้านนาได้ปกครองตัวเองในฐานะรัฐบรรณาการหรือเมืองขึ้น ผู้ปกครองนั้นยังคงเป็นชาวล้านนา และถึงแม้จะเป็นคนจากพม่าเข้าไปก็ยังคงยึดถือประเพณีเชกเช่นเดียวกับเจ้าล้านนาเดิม และช่วงที่สอง ระหว่าง พ.ศ. 2207-2317 การปกครองของพม่าในยุคนี้มุ่งให้ล้านนากลายเป็นส่วนหนึ่งของราชอาณาจักรพม่า โดยพม่าส่งขุนนางของตนมาปกครอง มุ่งแสวงหาการเมืองภายในซึ่งสุดท้ายส่งผลให้ผู้ปกครองนั้นไม่ยอมรับประเพณีล้านนา การมุ่งแต่เก็บภาษีจูดรีด

แรงงานและผลประโยชน์ได้สร้างความทุกข์ยากอย่างแสนสาหัสให้ชาวล้านนา ดังนั้นเมื่อพม่าเกิดศึกภายในก็ดีหรือศึกจากภายนอกก็ดี ส่งผลให้เมืองในล้านนาซึ่งขณะนั้นแตกแยกเป็นเมืองเล็กเมืองน้อยแต่ละเมืองต่างแยกตัวเป็นอิสระไม่ขึ้นต่อกันสภาพบ้านเมืองนั้นคล้ายคลึงกับยุคแคว้นแคว้น-นครรัฐ จนเมื่อผู้นำชาวล้านนาตัดสินใจเข้าร่วมกับพระเจ้ากรุงธนบุรีกระบวนกร “พื้นม่าน” เพื่อปลดแอกตัวเองจากการปกครองของชาวพม่าจึงเกิดขึ้น

3) ล้านนาสมัยเมืองประเทศราชแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. 2317 – 2427

ยุคสมัยนี้สืบเนื่องมาจากสถานการณ์ภาพรวมในภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ช่วงพุทธศตวรรษที่ 24 เนื่องจากเกิดรัฐมหาอำนาจสามแห่ง คือ พม่า สยาม และเวียดนาม โดยพม่ายังคงเป็นมหาอำนาจใหญ่สุดของภูมิภาค ส่วนสยามภายหลังจากเสียกรุงศรีอยุธยา พ.ศ. 2310 ก็ฟื้นตัวอย่างรวดเร็วและสถาปนาศูนย์อำนาจใหม่ที่ธนบุรี และตามาด้วยกรุงเทพฯ ส่วนเวียดนามพระเจ้าญาลอง หรือเหงียนอันห์ ก็ได้รวบรวมบ้านเมืองทางตอนเหนือและตอนใต้เข้าด้วยกันเกิดเป็นปีกแผ่นราว พ.ศ. 2345 รัฐใหญ่ทั้งสามได้ทำการแย่งชิงอำนาจในบริเวณชายขอบซึ่งมีเมืองเล็กเมืองน้อยคั่นอยู่ รัฐสยามแย่งชิงอำนาจกับเวียดนามในดินแดนลาวและเขมร ส่วนดินแดนล้านนานั้นเมื่อผู้นำล้านนาได้เข้ามาสวามิภักดิ์และร่วมมือทำสงครามขับไล่พม่าออกจากเชียงแสน เมื่อ พ.ศ. 2347 ทำให้พม่าสูญเสียพื้นที่ในล้านนาและหมดโอกาสขยายอำนาจเข้าสู่ลาว อย่างไรก็ตามพม่ายังมีอำนาจในเขตรัฐชาน เมืองเชียงตุง เมืองยอง เชียงแขง อย่างไรก็ตามรัฐสยามสมัยกรุงธนบุรีและรัตนโกสินทร์ตอนต้นขยายอำนาจออกไปกว้างขวางแตกต่างกับรัฐสยามสมัยอยุธยาชัดเจน ด้วยปริณทลแห่งอำนาจครอบคลุมไปถึงล้านนา ภาคอีสาน ลาวล้านช้าง เขมร และหัวเมืองมลายู ในส่วนของล้านนารัฐสยามได้ให้ความสำคัญเป็นพิเศษเนื่องจากล้านนาเป็นจุดยุทธศาสตร์สำหรับป้องกันภัยจากพม่าจวบจนสมัยรัชกาลที่ 5 ล้านนายังถูกเพิ่มความสำคัญเพราะถือเป็นจุดยุทธศาสตร์ป้องกันภัยจากมหาอำนาจตะวันตกที่คุกคามในขณะนั้น

3.1) ปัจจัยในการร่วมมือ ระหว่างล้านนาและสยามในการสลายอิทธิพลทางการเมืองของพม่าในล้านนา ความร่วมมือระหว่างรัฐเกิดจากผลประโยชน์ที่ผู้มีอำนาจทั้งสองฝ่ายเห็นว่าจะเกิดขึ้นเมื่อร่วมมือกัน ฝ่ายล้านนาเองก็ต้องการที่จะปลดแอกจากพม่า และรัฐสยามในขณะนั้นก็ต้องการล้านนาเพื่อเป็นจุดยุทธศาสตร์สำหรับป้องกันภัยจากพม่า

3.2) การฟื้นฟูสังคมบ้านเมืองในสมัยแรกเริ่ม การรวบรวมผู้คน queเรียกกันว่า ยุค “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” และการคืนสร้างวัฒนธรรมล้านนาสมัยจาริต พระเจ้ากาวิละเมื่อได้รับตำแหน่งเจ้าหลวงเชียงใหม่ใน พ.ศ. 2325 แต่ในขณะนั้นเมืองเชียงใหม่ยังเป็นเมืองร้าง การฟื้นฟูเมืองเชียงใหม่จึงเป็นปัญหาและต้องใช้ความพยายามอย่างมาก เนื่องจากขาดกำลังคนอย่างมาก

อีกทั้งพม่าก็ยังยึดครองเมืองต่างๆของล้านนาอยู่ โดยเฉพาะเมืองเชียงใหม่ที่เป็นฐานที่มั่นใหญ่ พระเจ้ากาวิละในขณะนั้นได้เริ่มตั้งมั่นที่เวียงป่าซาง เพราะเมืองป่าซางเป็นเชียงใหม่ด้านใต้ซึ่งอิทธิพลจากพม่ายังมีอยู่เบาบางประกอบกับเวียงป่าซางตั้งอยู่ระหว่างเมืองเชียงใหม่กับลำปางสามารถขอกำลังจากลำปางได้ยามคับขัน และสภาพทางภูมิศาสตร์ที่อุดมสมบูรณ์มีแม่น้ำเป็นคูเมืองธรรมชาติ เมื่อตั้งมั่นอยู่เวียงป่าซางแล้วพระเจ้าก็เริ่ม “เก็บหอมมตอมไพร่” นับตั้งแต่ พ.ศ. 2325 - 2339 จึงเข้าไปตั้งเมืองเชียงใหม่ ซึ่งในช่วงแรกๆนี้พระเจ้ากาวิละยังมีกำลังคนน้อยจึงค่อยๆเก็บไพร่ตามเมืองเล็กเมืองน้อยก่อนจากนั้นใน พ.ศ. 2348 เมื่อพระเจ้ากาวิละมีกำลังมากพอจึงเริ่มนโยบาย “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” โดยกวาดต้อนชาวเมืองบริเวณตอนบนของรัฐ เช่น เมืองยอง เมืองยู้ เมืองหลวย เมืองเชียงตุง เชียงขาง เมืองวะ เมืองลวง ฯลฯ โดยกวาดต้อนมาแบบเทครัวมาทั้งเมือง จึงทำให้ผู้คนล้านนาในสมัยนี้ประกอบไปด้วยผู้คนกลุ่มชนหลากหลายชาติพันธุ์ที่ได้ช่วยกันพลิกฟื้นเมืองเชียงใหม่สร้างวัฒนธรรมล้านนาขึ้นมาอีกครั้ง ในส่วนของเมืองน่านซึ่งเป็นล้านนาตะวันออกและเป็นประเทศราชคนละกลุ่มกับเจ้าเจ็ดตนก็รุกขึ้นไปเก็บกวาดไพร่ ตั้งแต่เมืองเชียงรุ่ง เมืองนูน เมืองจำ เมืองพง เมืองล่า จนถึงเมืองเชียงแขง เพื่อฟื้นฟูเมืองน่านให้เข้มแข็งอีกครั้ง นอกจากนั้นด้านการเมืองและวัฒนธรรมพระเจ้ากาวิละและราชวงศ์เจ้าเจ็ดตนก็ทำหน้าที่ฟื้นฟูและเข้าสวมรอยพิธีปฏิบัติเช่นเดียวกับราชวงศ์มังราย มีการให้การสนับสนุนฟื้นฟูพระพุทธศาสนา ตลอดจนการบำรุงเมือง สร้างวัฒนธรรมให้เป็นเอกเช่นเดียวกับในสมัยราชวงศ์มังราย

3.3) พัฒนาการทางด้านเศรษฐกิจและการค้าของล้านนาสมัยราชวงศ์เจ้าเจ็ดตน ในช่วงแรกสมัยราชวงศ์เจ้าเจ็ดตนนั้นเป็นช่วงฟื้นฟูเศรษฐกิจและการค้า ประเด็นเรื่องเศรษฐกิจและการค้าชัดเจนขึ้นเมื่ออังกฤษสามารถยึดพม่าได้จากนั้น พ.ศ. 2372 ดร.วิซาร์ดสัน ซึ่งเป็นนักการทูตชาวอังกฤษได้เข้ามาติดต่อเพื่อขอซื้อ ช้าง ม้า โค กระบือ ในสมัยพระเจ้าพุทธวงศ์ กษัตริย์ล้านนาองค์ที่ 4 แห่งราชวงศ์เจ้าเจ็ดตน หลังจากนั้นชาวอังกฤษและคนในบังคับอังกฤษได้เข้ามาติดต่อค้าขายและขอตัดไม้ขนสักตามชายแดน อันเป็นจุดริเริ่มของการค้าขายในกระแสทุนนิยมซึ่งมีอิทธิพลจากชาติตะวันตกที่ต้องการทรัพยากรธรรมชาติและตลาดในการระบายสินค้า

3.4) การบริหารจัดการทรัพยากร ธรรมชาติท้องถิ่น ในยุคจารีตของล้านนา การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นในช่วงก่อนการเข้ามาของชาติตะวันตกในยุคล่าอาณานิคม นั้นการบริหารจัดการทรัพยากรล้านนาจะเป็นการบริหารจัดการอย่างเป็นองค์รวมโดยผูกกระบวนศีลธรรม ความเชื่อ จารีต และวัฒนธรรมของสังคมนั้นรวมอยู่เป็นเนื้อเดียวกับการดำเนินชีวิต เช่น การบริหารจัดการน้ำในล้านนา กรณีเหมืองฝาย ระบบเหมืองฝายเป็นระบบที่สร้างความเท่าเทียม

ให้กับชุมชนผู้ใช้น้ำในการทำนา พร้อมกันนั้นก็ยังคงผูกพันอยู่กับระบบความเชื่อ จารีต และกฎหมาย โดยในส่วนของชุมชนผู้ให้เหมืองฝายก็จะมีทางเลือก “แก่ฝาย” เป็นผู้คอยดูแลการจัดสรรน้ำให้ลูกฝายทุกคนอย่างเท่าเทียม ในการจัดการเหมืองฝายก็มีการกำหนดให้ผู้ให้เหมืองฝายทุกคนต้องมาช่วยกันในการดูแล นอกจากนี้ยังสร้างกฎกติกาของชุมชนผู้เข้าร่วมกัน นอกจากนี้สร้างระบบความเชื่อทั้งเรื่องชีวิตและความเชื่อในเรื่องผีฝายที่ต้องบวงสรวงกันในทุกปีก่อนทำนา นอกจากนี้ทางรัฐจารีตตั้งแต่สมัยพญามังรายเป็นต้นมาก็มีการระบุโทษกับผู้ที่จะละเมิดการใช้เหมืองฝาย เป็นต้น ซึ่งในประเด็นเรื่องการบริหารจัดการทรัพยากรของชาวล้านนาตั้งแต่ยุคจารีตเป็นต้นมาจะเห็นได้ว่าผู้คนล้านนามีความเข้าใจในธรรมชาติสูง การบริหารจัดการทรัพยากรของชาวล้านนาจะเป็นการจัดการแบบองค์รวมคือรวมการจัดการสังคมเข้ากับการบริหารจัดการธรรมชาติอย่างสอดคล้องและสมดุลโดยคำนึงถึงอนาคตของฐานทรัพยากรและความเท่าเทียมในการใช้ของผู้คนทั้งในรุ่นปัจจุบันและผู้คนในอนาคตหรือลูกหลานของชุมชน ดังภาษิตคำเมืองที่ว่า “เยี่ยะดีเผื่อลูก เยี่ยะถูกเผื่อหลาน”

3.5) ปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอกที่ส่งผลให้รัฐจารีตล้านนากลายเป็นส่วนหนึ่งของสยาม ปัจจัยภายใน ได้แก่ ความอ่อนแอของฝ่ายการเมืองและระบบการปกครองของล้านนาที่ไม่เอื้อให้เข้าสู่ยุคก้าวตามตะวันตกได้ด้วยตนเอง, การละทิ้งระบบการให้คุณค่าของสังคมตนเองและรับเอาระบบคุณค่าจากวัฒนธรรมภายนอกเข้ามาเพื่อตอบสนองความต้องการของคนในสังคม โดยเฉพาะเหล่าชนชั้นสูงและผู้เข้าถึงทรัพยากร ปัจจัยภายนอก ได้แก่ พัฒนาการของมนุษยชาติตะวันตกที่ผ่านการปฏิวัติอุตสาหกรรมและความต้องการทรัพยากรที่มากขึ้นจนนำสู่ยุคของการล่าจักรวรรดินิยม ตลอดจนการปรับตัวของสยามในยุคสมัยดังกล่าว

หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 ล้านนาสมัยใหม่: การเปลี่ยนแปลงที่สัมพันธ์กับสังคมโลก

1. ล้านนาสมัยใหม่ การเปลี่ยนแปลงที่สัมพันธ์กับสังคมโลก ประวัติศาสตร์ล้านนาสมัยใหม่ (พ.ศ. 2372-ปัจจุบัน)

1.1 ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้เกิดรัฐล้านนาสมัยใหม่ ดังนี้

- ปัจจัยภายนอก ได้แก่

1. ผลกระทบจากลัทธิจักรวรรดินิยม และการล่าอาณานิคมเพื่อเป็นฐานในการแสวงหาทรัพยากรของชาติตะวันตก เมื่อยุโรปผ่านการปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์และการปฏิวัติอุตสาหกรรมทำให้ชาติยุโรปพัฒนาวิธีรบและเทคโนโลยีการสงครามซึ่งทำให้ชาติยุโรปมั่นใจ

ในแผนยานุภาพกำลังรวบรวมความต้องการทรัพยากรเพื่อเป็นฐานการผลิต และตลาดในการระบายสินค้า รวมถึงความมั่งคั่งที่ล่อใจกระตุ้นให้ชาติตะวันตกแสวงหาอาณานิคม

2. การปรับตัวของราชอาณาจักรสยามและพัฒนาการทางด้านการเมืองการปกครองของสยาม ตั้งแต่อดีตเป็นต้นมาจนถึงในสมัยรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 ยังคงถือว่าล้านนาเป็นชนต่างดาวต่างแดน ดังเรียกผู้คนชาวล้านนาว่า “ชาวลาว” อย่างไรก็ตามในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมาล้านนาได้ถูกให้ความสำคัญในฐานะเป็นจุดยุทธศาสตร์ในการป้องกันอิทธิพลจากรัฐจักรวรรดินิยมทั้งอังกฤษและฝรั่งเศส นอกจากนั้นการสถาปนาระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์อย่างสมบูรณขึ้นในประเทศได้เป็นครั้งแรกของสยามทำให้อำนาจในการบริหารบ้านเมืองอยู่ที่พระมหากษัตริย์โดยแท้จริง และทำให้สยามสามารถรวมล้านนาเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของสยามได้

- ปัจจัยภายใน ได้แก่

1. ปัญหาการเมืองการปกครองภายในเนื่องจากท้องถิ่นในล้านนาไม่ได้รวมกันอย่างเป็นปึกแผ่น ต่างเมืองต่างปกครองเมืองของตนดังเช่นจะพบว่าเมืองเชียงใหม่ และเมืองน่านต่างก็มีเจ้าหลวงคนละองค์ มีผู้ปกครองเป็นของตนเองก็ไม่ได้รวมกันเป็น ในด้านกำลังรบเมืองทางล้านนาเองก็ไม่มีกำลังเพียงพอและขาดเทคโนโลยีด้านการสงครามสมัยใหม่ และสยามก็เข้าครอบครองเชียงใหม่ได้ง่ายขึ้นเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงอภิเษกกับพระราชชายาเจ้าดารารัศมี นั้นย่อมเท่ากับว่าราชวงศ์จักรีและพระราชวงศ์พระราชวงศ์ทิพจักราชวงศ์ (เจ้าเจ็ดตน) นั้นมีความสัมพันธ์กันในระบบเครือญาติ ดังนั้นการเป็นส่วนหนึ่งของสยามจึงย่อมเกิดขึ้นเมื่อมีปัจจัยภายนอกดังได้กล่าวไว้แล้วผลักดัน

2. สภาพการณ์ทางสังคมและเศรษฐกิจของล้านนาที่เอื้อต่อการเปิดรับวัฒนธรรมที่หลากหลายและสอดคล้องกับกระแสการพัฒนาจากภายนอก ความจริงมนุษย์มีโครงข่ายพัฒนามานานแสนนานตั้งแต่สมัยหิน การเคลื่อนย้ายแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม ตลอดจนเทคโนโลยีเพื่อการดำรงชีวิตมีอยู่ตลอดเวลา การปรับตัวจากรัฐจารีตสู่การเป็นรัฐชาติเพื่อเชื่อมเครือข่ายทางการเมือง และเศรษฐกิจเพื่อขนย้ายทรัพยากรต่างๆ จึงเป็นสิ่งที่สังคมภายในของล้านนาเองก็พร้อมอยู่แล้วที่จะรับกับพัฒนาการของมนุษย์ส่วนใหญ่ในขณะนั้น

1.2 การเปลี่ยนแปลงในมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ตั้งแต่ พ.ศ. 2372 – ก่อนการริเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

1) พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมล้านนา

- สังคมล้านนาในขณะนั้นเต็มไปด้วยความหลากหลายทั้งชาวล้านนาที่เรียกตัวเองว่า “คนเมือง” กลุ่มชาติพันธุ์ รวมทั้งชาวต่างชาติทั้งชาวจีนและชาวตะวันตกที่เข้ามาทำการค้า

- การเปลี่ยนแปลงด้านการปกครอง จากยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์สู่ยุคประชาธิปไตยได้นำพาให้ล้านนากลายเป็นส่วนหนึ่งของรัฐสยามโดยสมบูรณ์อย่างแท้จริง เพราะคณะราษฎรได้มีการจัดระเบียบการปกครองใหม่ยกเลิกรวมหัวเมืองและให้ตั้งเป็นจังหวัดแทนส่งผลให้เกิดการขีดเส้นแดนแบ่งตั้งขึ้นเป็นจังหวัดทั่วสยาม

2) พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและเทคโนโลยี

- การขยายตัวทางด้านการค้าแบบทุนนิยมชัดเจนมากขึ้น แต่ฐานการผลิตของล้านนานั้นยังเป็นป่าไม้สัก ข้าว กสิกรรมและของป่า

- ทุนนิยมกับการเปลี่ยนผ่านสังคมจากระบบคุณค่าภายในสู่การให้คุณค่าภายนอก ความสุขทางกาย และการรับความเป็นมนุษย์ให้เหนือกว่าธรรมชาติ โดยผ่านการพัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิตของตน

- การพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมการพัฒนาต่างๆ ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ ตัวอย่าง เช่น การขยายตัวทางคมนาคม การรถไฟ การไปรษณีย์ การปะปา เป็นต้น

3) การเปลี่ยนแปลงในมิติด้านสิ่งแวดล้อม

- ทรัพยากรในล้านนาเริ่มกลายเป็นฐานของการค้า จำนวนที่นาและพื้นที่การเกษตรเพิ่มมากขึ้นส่งผลให้รัฐส่วนกลางนำเอาชลประทานแบบตะวันตกมาใช้โดยละเลยมิติของภูมิสังคมล้านนาส่งผลให้การบริหารจัดการด้วยชุมชนลดน้อยถอยลง

- การเสื่อมถอยลงของ ทรัพยากรธรรมชาติ จำนวนป่าไม้ที่ลดลง คนรุกพื้นที่ป่ามากขึ้น

1.3 การเปลี่ยนแปลงด้านการเมือง สถานการณ์โลกกับผลกระทบในการพัฒนาประเทศกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมล้านนาภายหลังการดำเนินการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แบ่งเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 สมัยการพัฒนา ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ ช่วง พ.ศ. 2504 – 2534 (แผนที่ 1-6) ช่วงที่ 2 ช่วงการพัฒนาที่ยั่งยืน 2535 – ปัจจุบัน (แผน 7 – 10) ผลกระทบในมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

1) ช่วงที่ 1 สมัยการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ตั้งแต่ ช่วง พ.ศ. 2504-2534

- ที่มาของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเกิดขึ้นท่ามกลางการให้ คำปรึกษาจากชาวตะวันตก ซึ่งเลี้ยงไม่ได้ว่าสัมพันธ์กับสถานการณ์ของโลกที่อยู่ในช่วงสงคราม เย็น ไทยถูกใช้ให้เป็นฐานทัพสหรัฐอเมริกาส่งผลให้สหรัฐอเมริกาให้การสนับสนุนการพัฒนาใน ประเทศไทยอย่างเป็นทางการเพื่อพัฒนาให้ไทยก้าวสู่ความสำเร็จของทุนนิยม แม้ว่ารัฐบาลใน ขณะนั้นของไทยจะเป็นรัฐบาลเผด็จการทหาร (จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์) แต่เพื่อชัยชนะในสงคราม เย็นสหรัฐฯจึงโอบอุ้มรัฐบาลที่สามารถให้ความช่วยเหลือสหรัฐฯ พร้อมกับสถาปนาระบบอบ ประชาธิปไตยขึ้นเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อระบบทุนนิยม แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติจึงเกิดขึ้นมา พร้อมกับกับการวางฐานเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่มีแบบแผนจากสหรัฐอเมริกา จากนั้นแผน เศรษฐกิจแห่งชาติจึงเติมคำว่า “สังคม” เข้าไปเพื่อเพิ่มมิติแห่งการพัฒนาสังคมประชาธิปไตยให้ เกิดขึ้น จนกลายเป็น “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ” อันเป็นรากฐานแห่งการสร้าง สังคมประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

- การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม ได้แก่ การเปลี่ยนผ่านจากยุค เกษตรกรรม เข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมอย่างเต็มตัว การเปลี่ยนแปลงระบบการให้คุณค่าของ ความเป็นมนุษย์ให้เข้าสู่ความเชื่อในการบริโภคนิยมและการคลังในวัตถุ เกิดลัทธิการให้คุณค่า แบบใหม่ของสังคมที่ให้ความสำคัญกับความมั่งคั่ง เสพติดบริโภค มงายในวัตถุและให้คุณค่ากับ ร่างกายมากกว่าคุณค่าภายในจิตใจอันนำมาซึ่งการฝังรากลึกของปัญหาสังคมด้านนาและ สังคมไทย

- การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ อัตราการเร่งของทุนนิยมเพื่อสร้าง ค่านิยมตามความเชื่อชุดใหม่สู่การใช้ทรัพยากรอย่างไม่ประนีประนอม การก่อตัวของ ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจในยุคทุนนิยมความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงทรัพยากรในการดำรงชีพ การพัฒนาเศรษฐกิจโดยละเลยภูมิสังคมและภูมิปัญญาแห่งการเป็นมนุษย์ของตน

- ด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การใช้ทรัพยากรเพื่อตอบสนองความต้องการอย่างไร้ ขีดจำกัด การพัฒนาเมืองใหญ่อย่างไร้ทิศทาง จนก่อให้เกิดปัญหาหามลภาวะต่างๆ และภัย ธรรมชาติที่นับจากนี้จะรุนแรงมากยิ่งขึ้น

2) ช่วงการพัฒนาที่ยั่งยืน 2535 – ปัจจุบัน (แผน 7 – 10) ได้แก่

การเริ่มตระหนักในปัญหาสิ่งแวดล้อมที่มีมากขึ้น อันสืบเนื่องมาจากกระแสของสังคมโลกที่ตระหนักในปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโลกที่เป็นความเสี่ยงต่อการอยู่รอดของเผ่าพันธุ์มนุษย์

- ด้านสังคมจึงเริ่มมีการปรับตัวอย่างหลากหลาย เกิดการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมตะวันตก วัฒนธรรมตะวันออกและวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างแปลกตา เช่น เกิดกลุ่มอาสาสมัคร กลุ่ม NGO ซึ่งทำงานมาตั้งแต่สมัยสงครามเย็น โดยเป็นกลุ่มที่ทำงานต่อเนื่องทั้งในภาคของการพัฒนาสังคม และการอนุรักษ์ทรัพยากรด้านสิ่งแวดล้อม เกิดการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติด้วยตนเองของคนในพื้นที่ ในขณะที่เดียวกันสังคมออนไลน์ (Social Network) ผ่านช่องทางสื่อสารอินเทอร์เน็ตก็ส่งผลให้ผู้คนมีช่องทางสื่อสารมากขึ้น เกิดการกระจายข่าวข้อมูลรวมถึงการรวมกลุ่มเพื่อสร้างสรรค์สังคม นอกจากนี้กระแสท้องถิ่นก็ได้ทำให้เกิดการโหยหาอดีต เกิดกระแสการอนุรักษ์วัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดโครงการจากภาครัฐผลักดันสู่ระบบการศึกษาเพื่อเสริมสร้างพลเมืองยุคใหม่ในกระแสโลก **ส่วนจุดเสี่ยงและอุปสรรค** นั่นคือปัญหาทางการเมืองที่พ่วงมากับความเข้าใจผิดๆ ในระบอบประชาธิปไตย (ประชาธิปไตยแบบความเชื่อ) ปัญหาสังคมที่ขยายตัวพร้อมๆ กับความอ่อนแอของสถาบันครอบครัว การเสถียรภาพการบริโภคและการเสถียรภาพวิถีก็ยังเป็นปัจจัยหนึ่งที่ฝังรากลึก การสูญเสียพลังท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่นหลังจากที่ถูกทอดทิ้งไปนาน การคอร์รัปชัน และการนำนโยบายสู่การปฏิบัติจริง

- ด้านเศรษฐกิจ เกิดการตื่นตัวในกระแส CSR ของภาคธุรกิจหรือความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม เกิดการภาคผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เกิดการนำเอาแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ เกิดกระแสธุรกิจสีเขียว การบริโภคสีเขียว เกิดกลุ่มเกษตรชีวภาพ แต่อุปสรรคก็คือกระแสเหล่านี้เป็นเพียงกระแสของคนเฉพาะกลุ่ม ในทางปฏิบัติจริงฐานการผลิตทุกอย่างย่อมมาจากการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง และกลุ่มนายทุนซึ่งไม่เคยประนีประนอมต่อความละโมภโหดมากของตนก็ยังเป็นผู้ผลิตส่วนใหญ่ในกระแสทุนในปัจจุบัน

- ด้านสิ่งแวดล้อม ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาที่ถูกกล่าวถึงมากที่สุดในช่วงที่ผ่านมา มีการตื่นตัวจากภาคส่วนต่างๆ แต่อาจกล่าวได้ว่าสายเกินไปแม้ภัยพิบัติทางธรรมชาติจะเกิดขึ้นและทวีความรุนแรงมากขึ้นก็ตาม

1.4 การเปลี่ยนแปลงของล้านนาในโลกศตวรรษที่ 21 สถานการณ์ภายใต้ความสัมพันธ์กับสังคมโลก เมื่อการเปลี่ยนแปลงของล้านนาสัมพันธ์กับสังคมโลกอย่างแยกไม่ออก ผู้คนใน

ล้านนาจะปรับตัวเช่นไร และจะนำเอาความรู้ทางประวัติศาสตร์มาใช้เป็นส่วนหนึ่งของ การวิเคราะห์และพัฒนาสังคมล้านนาให้ยั่งยืนเหมาะสมกับทุกชีวิตอย่างไร

หน่วยที่ 5 ภูมิปัญญาล้านนา: สายสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ

1. จิตวิญญาณล้านนาศายสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ

1.1 อิทธิพลทางธรรมชาติกับการก่อตัวของชุมชนในล้านนา สู่ภูมิปัญญาในการ ตั้งถิ่นฐาน และการสร้างนวัตกรรมและเครือข่ายทางสังคมที่สอดคล้องตามลักษณะทางธรรมชาติ

1) ภูมิปัญญาในการตั้งถิ่นฐานของชาวล้านนาที่สอดคล้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2) ภูมิปัญญาทางสังคม

- ความเชื่อเกี่ยวกับต้นกำเนิดของมนุษย์และการสร้างสายสัมพันธ์และเครือข่ายทางสังคม ความเชื่อเกี่ยวกับการกำเนิดมนุษย์ของล้านนานั้นสัมพันธ์กับความเชื่อการกำเนิดมนุษย์ในแถบสุวรรณภูมิที่เชื่อว่าคนทุกเผ่าพันธุ์ทุกสีผิวนั้นแท้จริงเกิดมาจากน้ำเต่าปุงที่งอกออกมาจากซากควาย สะท้อนว่าคนในสุวรรณภูมิทุกคนต่างเป็นญาติสหายน กำเนิดมาจากธรรมชาติผู้เปรียบเสมือนผู้ให้กำเนิด คนในล้านนาและสุวรรณภูมิดั้งเดิมจึงต่างเป็นพี่น้องเดียวกัน มีความเชื่อในการให้ความเคารพธรรมชาติคล้ายคลึงกัน

- “ซิด” คือสิ่งอัปมงคล เป็นหลักคิดของชาวล้านนาเพื่อสร้างความสมดุลระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม มีซิดมากมายที่สะท้อนแนวคิดดังกล่าว เช่น ห้ามถมสมุทรคือห้ามถมแม่น้ำ ห้ามลานสรีคือห้ามตัดต้นไม้ใหญ่ ซึ่งซิดของล้านนานั้นมีอยู่มากมาย ผลของการผิดซิดนั้นเป็นผลแห่งความเชื่อที่ว่าผู้ผิดซิดจะได้รับผลร้ายจากสิ่งเหนือธรรมชาติ

- ความเชื่อเรื่องผี การนับถือผี และสิ่งเหนือธรรมชาติของชาวล้านนา คือระบบที่คอยกำกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ โดยมนุษย์จะให้ความเคารพแก่ธรรมชาติ การเลี้ยงผีเป็นพิธีหนึ่งที่สะท้อนระดับความสัมพันธ์ดังกล่าว ความสัมพันธ์นี้เกิดขึ้นเพื่อการอนุรักษ์รักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผีจึงเปรียบเสมือนกฎที่คอยกำกับวิถีคิดให้มนุษย์ใช้ทรัพยากรธรรมชาติด้วยความพอประมาณยั่งยืนและสมดุล นอกจากนี้จะใช้ผีมากำกับสายสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติแล้ว ชาวล้านนายังนำผีมาใช้กำกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน เช่น การนับถือผีโคตรตระกูล ผีบ้านผีเรือน ผีเจ้าที่ ผีเหล่านี้คอยกระชับเครือข่ายทางสังคมให้แน่นแฟ้นและคอยช่วยเหลือเกื้อกูลกันผ่านระบบเครือญาติและเครือข่ายชุมชน

- การเลือกรับและผสานพระพุทธรูปศาสนากับสังคมล้านนา การผสานพุทธกับผีในสังคมล้านนาแม้ส่วนหนึ่งจะเป็นเรื่องของพัฒนาการมนุษย์และพัฒนาการทางการเมืองที่ต้องอาศัยบารมีแห่งพุทธศาสนาเข้ามาค้ำจุนความชอบธรรม

3) ภูมิปัญญาในการดำรงชีวิตและการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

- ภูมิปัญญาในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสังคมอย่างเป็นองค์รวม การบริหารจัดการดิน น้ำ ป่าไม้ สัตว์ป่า ระบบเหมืองฝาย

- ภูมิปัญญาด้านการทำมาหากิน ประดิษฐ์กรรมพื้นบ้านล้านนา อาทิ เครื่องมือการทำไร่ เครื่องมือดักสัตว์ หาอาหาร เป็นต้น

- วัฒนธรรมและประเพณีของชาวล้านนาที่แสดงถึงความสัมพันธ์กับธรรมชาติ

1.2 ภูมิปัญญาด้านนาในบริบทที่เปลี่ยนแปลง

- สถานการณ์และความเปลี่ยนแปลงของภูมิปัญญาด้านนา จากการเปลี่ยนแปลงจากภาคการเกษตรสู่ภาคการผลิตแบบอุตสาหกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังการนำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมาใช้ทำให้เกิดการนำเอาเทคโนโลยีจากภายนอกที่ตอบสนองระบบการผลิตแบบทุนนิยมได้ดีกว่ามาใช้ ภูมิปัญญาต่างๆจึงสูญหายหรือเลือนลางหรือกลายร่างแปลงรูปไปตามกาลเวลา สถานการณ์ที่น่าเป็นห่วงคือเมื่อภูมิปัญญาไม่ถูกนำมาใช้มันจะหายไป นอกจากนี้การเสพติดการบริโภคและการครอบครองวัตถุสร้างค่านิยมในการดำรงชีวิตแบบทุนนิยมทำให้เกิดการฟุ้งเฟ้อ ซึ่งมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่ภูมิปัญญาด้านนาอันมีฐานมาจากการเกื้อกูลจะไม่ตอบสนองต่อระบบทุนนิยมที่ตอบสนองของความเป็นปัจเจกบุคคลและสิทธิส่วนบุคคลมากกว่า ส่วนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของล้านนาบางส่วนที่สามารถทำกำไรได้ก็กลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมเพื่อตอบสนองต่อภาคธุรกิจท่องเที่ยวซึ่งเติบโตอย่างสูงภายหลังการเกิดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

- การอนุรักษ์และการสืบต่อภูมิปัญญาในบริบทที่เปลี่ยนแปลง การอนุรักษ์ภูมิปัญญาด้านนาและการสืบต่อนั้นปัจจุบันยังคงเป็นภาพที่ไม่ชัดเจน เพราะภูมิปัญญาหลายๆอย่างนั้นกำลังขาดผู้สืบต่อ เช่น ตัวเมือง ก็มีผู้อ่านได้ลดน้อยลง ภูมิปัญญาด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายจากกระแสการพัฒนาที่ไม่เคารพต่อสิทธิชุมชนและภูมิสังคม การอนุรักษ์และสืบต่อภูมิปัญญาด้านนาจึงแบ่งได้ 3 วิธี คือ

1) การอนุรักษ์โดยการศึกษาทั้งในสถานศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบ การศึกษาในระบบ เช่น ในโรงเรียน หรือมหาวิทยาลัยท้องถิ่น การศึกษานอกระบบ เช่น โสภโศภย สืบสานภูมิปัญญาล้านนา เป็นต้น

2) การอนุรักษ์เพื่อการท่องเที่ยวและการเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม เช่น อาหาร ล้านนา ประเพณีปีใหม่เมือง ประเพณีล่องสะเปา การปล่อยโคมลอย เป็นต้น

3) การอนุรักษ์และสืบสานโดยวิถีชีวิต ซึ่งเป็นการใช้จริงของผู้คนซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่สุด แม้ในปัจจุบันจะระบุได้ยากแต่วัฒนธรรมที่พบเห็นย่อมสะท้อนได้ว่ายังปรากฏภูมิปัญญา เหล่านี้อยู่ เช่น พิธีตานก๋วยสลาก การเลี้ยงผี การบายศรีสู่ขวัญ การอุ้มกาเมือง เป็นต้น

ดังนั้นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาที่ดีที่สุดก็คือการนำเอาภูมิปัญญาต่างๆ เหล่านี้มา ประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตประจำวัน โดยคำนึงถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นทั้งในมิติสังคม และสิ่งแวดล้อม เป็นหลัก ส่วนในมิติทางเศรษฐกิจนั้นหากภูมิปัญญาต่างๆ จะถูกนำมาพัฒนาเพื่อเพิ่มคุณค่าทาง ธุรกิจก็สามารถทำได้ แต่ผู้พัฒนานั้นจะต้องคำนึงถึงผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อมด้วย

หน่วยที่ 6 พลเมืองท้องถิ่นในสังคมโลกที่ยั่งยืน

1. มนุษย์กับการสร้างสรรค์ประวัติศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในล้านนา

1.1 บุคคลสำคัญกับการสร้างสรรค์ประวัติศาสตร์ล้านนา เพื่อวิเคราะห์ให้เห็น บทบาทของมนุษย์ที่สร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในล้านนา สะท้อนศรัทธาแห่งความเป็น มนุษย์ที่สามารถสร้างสรรค์สิ่งดีๆ ให้เกิดขึ้นได้บนโลกใบนี้ และที่สำคัญบุคคลที่เป็นตัวอย่างหลาย คนมีวิถีชีวิตเพื่อเป็นข้อคิดและแรงบันดาลใจให้กับหัวใจที่จะทำดีเพื่อสังคมท้องถิ่นและโลกใบนี้

- วีรบุรุษในตำนาน และสถาบันกษัตริย์กับการสร้างสรรค์ประวัติศาสตร์ และความเปลี่ยนแปลงในล้านนา อาทิ ขุนเจือง พญามังราย พระเจ้าติโลกราช พระเจ้ากาวิละ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

- พระสงฆ์กับการสร้างสรรค์ประวัติศาสตร์และการสร้างความ เปลี่ยนแปลงในล้านนา อาทิ ครูบา ศรีวิชัย, พระยงยุทธ ทิปปโก

- พลเมืองดีกับการสร้างสรรค์ประวัติศาสตร์และความเปลี่ยนแปลงใน ล้านนา ตัวอย่าง เช่น จรัล มโนเพชร, สมชัย-อารียา วินัยโกศล, พะติ จอนิ โอโดเชา เป็นต้น

- พลเมืองดีในชุมชน ซึ่งเป็นบุคคลตัวอย่างที่แสดงถึงความเป็นพลเมือง ท้องถิ่นในชุมชนที่นักรัยนสามารถพบเห็นและเรียนรู้ได้ในชีวิตจริง

การเรียนรู้ศึกษาประวัติศาสตร์ในเรื่องของบุคคลจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ทำให้เราหยิบยกข้อผิดพลาด หรือความสำเร็จในอดีตของบุคคลเหล่านั้นมาศึกษา การวิเคราะห์เพื่อให้เราเห็นคุณค่าแห่งการเป็นมนุษย์ผู้สามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นกับโลก การมองหามันดาลา จนถึงวิถีทางแห่งการเป็นมนุษย์เพื่อตอบโจทย์แห่งการมีชีวิตอยู่ของตน จึงเป็นเรื่องราวที่ควรศึกษา และค้นหาคำตอบนั้นให้ได้ด้วยตนเอง

1.2 สถานการณ์ในโลกศตวรรษที่ 21 ประวัติศาสตร์กับการเตรียมพร้อมความเป็นพลเมืองในสังคมที่ท้าทายอย่างยั่งยืน

- ความรู้ทางประวัติศาสตร์กับการเสริมสร้างทักษะการตัดสินใจอย่างไตร่ตรอง
- สถานการณ์ในโลกศตวรรษที่ 21 กับอดีตที่ต้องศึกษาเพื่อการเตรียมพร้อมรับมือกับความท้าทายของโลกในอนาคต

- ตัวอย่างปัญหาสำคัญในโลกศตวรรษที่ 21 กับผลกระทบในล้านนา เช่น

- 1) พิบัติภัยในล้านนา
- 2) ความขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติจากการเติบโตทางเศรษฐกิจและการพัฒนาที่ยั่งยืน
- 3) ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ความขัดแย้งทางสังคมและวิกฤตการณ์ทางการเมือง
- 4) การอยู่ร่วมกันในสังคมที่หลากหลาย ความพร้อมที่จะเข้าใจความเป็นมนุษย์ทั้งในท้องถิ่น อาเซียน ไปจนถึงโลก

2. พลเมืองท้องถิ่นแข่งขันกับการสร้างสรรค์อนาคตที่ยั่งยืนทั้งในระดับชุมชน ระดับท้องถิ่นล้านนา

- ความเท่าทันถึงการเปลี่ยนแปลงในสังคมล้านนา การการคิดค้น ปรับปรุงหรือดัดแปลงความเป็นล้านนาให้เข้ากับสภาพการณ์ที่เป็นอยู่จริงสอดคล้องกับภูมิสังคม และคำนึงถึงมิติด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมอย่างมีเหตุผลด้วยความไตร่ตรอง

- หลักคิดเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน กับการสร้างสรรค์อนาคตที่ยั่งยืนทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับส่วนรวม หลักคิดเศรษฐกิจพอเพียงคือหนทางสู่ความยั่งยืนอย่างแท้จริง เพราะหลักคิดแห่งความพอเพียงนี้คือการเสริมสร้างความสมดุลแห่งการบริโภค การครอบครองวัตถุ ความคำนึงถึงผู้คนรุ่นต่อไปในอนาคต

- แนวทางการพลเมืองท้องถิ่นกับการสร้างสรรค์สังคมอย่างยั่งยืน คือการผสาน
 รากเหง้าของตน ศรัทธาในพลังแห่งความเป็นมนุษย์ที่สามารถสร้างสรรค์สิ่งดี ๆ เพื่อโลกใบนี้ ซึ่ง
 มนุษย์แต่ละคนสามารถเรียนรู้และหาแนวทางการเป็นพลเมืองท้องถิ่นได้ด้วยตนเอง แนวโน้มใน
 อนาคต เช่น การบริโภคที่รับผิดชอบต่อ เศรษฐกิจสีเขียว เป็นต้น

มโนทัศน์การพัฒนาที่ยั่งยืนที่ใช้บูรณาการในกระบวนการคิดวิเคราะห์กับเนื้อหา ประวัติศาสตร์ล้านนาในแต่ละหน่วยการเรียนรู้

มโนทัศน์หลัก (Main Concept)

“การพัฒนาที่ยั่งยืนคือการพัฒนาที่สนองความต้องการของปัจจุบันโดย
 ไม่ทำให้สิ่งแวดล้อมเสียหายหรือเสื่อมโทรม จนทำให้คนรุ่นหลังในอนาคตไม่
 สามารถตอบสนองต่อความต้องการจำเป็นของเขาได้”

มโนทัศน์ย่อย (Sub Concepts)

1. การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องเป็นการพัฒนาที่คำนึงถึงความสมดุลในมิติทางสังคม
 เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม เพื่อโอกาสที่เท่าเทียมกันในการเข้าถึงคุณภาพชีวิตที่ดี
 สำหรับทุกชีวิตบนโลกทั้งในปัจจุบันและอนาคต
2. สถานการณ์ และปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นล้วนมีสาเหตุที่มา และส่งผลกระทบต่อการ
 เปลี่ยนแปลงทั้งในมิติสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม
3. ความมั่นคงปลอดภัยของมนุษย์เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของ
 มนุษย์ ซึ่งในความต้องการต่าง ๆ นั้นจะต้องหลีกเลี่ยงไม่ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมกับ
 สิ่งแวดล้อมทางสังคมและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ
4. การขยายตัวทางเศรษฐกิจจะต้องเป็นไปอย่างสมดุล คำนึงถึงต้นทุนทางสังคม ต้นทุน
 ทางเศรษฐกิจและต้นทุนทางสิ่งแวดล้อมอย่างรอบด้านและต้องไม่ส่งผลให้เกิดความ
 เสื่อมโทรมต่อทั้งระบบนิเวศวัฒนธรรมทางสังคมและระบบนิเวศทางสิ่งแวดล้อม
5. การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะต้องเป็นไปอย่างเท่าเทียม
 และไม่ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกิดความเสื่อมโทรม

6. ภูมิปัญญาล้านนาเกิดจากการเรียนรู้ของคนล้านนาที่มีวิถีชีวิตผูกพันกับธรรมชาติ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการดำรงชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติอย่างสมดุล
7. มนุษย์คือผู้สร้างความเปลี่ยนแปลงการกระทำของมนุษย์ย่อมส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งในมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม
8. หลักคิดตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงคือการคิดอย่างมีเหตุผล พอประมาณ และสร้างภูมิคุ้มกันในการใช้ชีวิตท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคม อันเป็นหลักการดำเนินชีวิตที่มุ่งสู่การสร้างสรรค์สังคมโลกที่ยั่งยืน

ตารางที่ 4.2 การใช้คำถามในการวิเคราะห์เนื้อหาประวัติศาสตร์ล้านนาเพื่อพัฒนามโนทัศน์การพัฒนาที่ยั่งยืน ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้

หน่วยการเรียนรู้	มโนทัศน์ย่อย	คำถามนำที่ใช้เพื่อการวิเคราะห์
หน่วยที่ 1 การศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน	1,2	<ol style="list-style-type: none"> 1. ตามความคิดของนักเรียนการพัฒนาที่ยั่งยืน คืออะไร (ตรวจสอบความเข้าใจมโนทัศน์ย่อย 1) 2. ทำไมการพัฒนาที่ยั่งยืนจึงต้องคำนึงถึงมิติสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม (ตรวจสอบความเข้าใจมโนทัศน์ย่อย 1) 3. นักเรียนคิดว่าสถานการณ์ และปัญหาเหล่านี้มีพัฒนาการที่มาที่ไปอย่างไร (ตรวจสอบความเข้าใจมโนทัศน์ย่อย 2) 4. นักเรียนคิดว่าสถานการณ์ หรือปัญหาเหล่านี้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมหรือไม่ (ตรวจสอบความเข้าใจมโนทัศน์ย่อย 2)
หน่วยที่ 2 ล้านนาในยุคก่อนประวัติศาสตร์	3	<ol style="list-style-type: none"> 1. มนุษย์ในยุคก่อนประวัติศาสตร์มีความต้องการขั้นพื้นฐานเหมือนหรือต่างจาก

หน่วยการเรียนรู้	มโนทัศน์ย่อย	คำถามนำที่ใช้เพื่อการวิเคราะห์
		<p>มนุษย์ในยุคปัจจุบันอย่างไร (ตรวจสอบความเข้าใจมโนทัศน์ย่อย 3)</p> <p>2. ให้นักเรียนยกตัวอย่าง ความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ เช่น ความต้องการด้านอาหาร จากนั้นวิเคราะห์ว่าความต้องการใน ความมั่นคงด้านอาหาร (Food Security) ส่งผลกระทบต่อด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม หรือไม่ อย่างไร (ตรวจสอบความเข้าใจมโนทัศน์ย่อย 3)</p>
หน่วยที่ 3 ด้านนาสมัย จารีต: ยุคแห่งการสรรค สร้างอัตลักษณ์ล้านนา	4	<p>1. ทำไมการขยายตัวทางเศรษฐกิจจะต้องคำนึงถึง ต้นทุนทางสังคม ต้นทุนทางเศรษฐกิจและต้นตุน ทางสิ่งแวดล้อมอย่างรอบด้าน (ตรวจสอบความเข้าใจมโนทัศน์ย่อย 4)</p> <p>2. ทำไมการขยายตัวทางเศรษฐกิจจะต้องคำนึงถึง ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับภูมินิเวศทางสังคม วัฒนธรรมและภูมินิเวศทางสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น (ตรวจสอบความเข้าใจมโนทัศน์ย่อย 4)</p>
หน่วยที่ 4 ล้านนา สมัยใหม่: การ เปลี่ยนแปลงที่สัมพันธ์ กับสังคมโลก	4,5	<p>1. ถ้ารัฐบาลส่งเสริมโครงการที่ทำให้เศรษฐกิจใน ชุมชนดีขึ้น แต่ระบบนิเวศสังคมและระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อมของชุมชนมีแนวโน้มเสื่อมโทรมลง นักเรียนคิดว่าโครงการดังกล่าวเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร (ตรวจสอบความเข้าใจมโนทัศน์ย่อย 4)</p> <p>2. นักเรียนคิดว่าถ้ามีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในมิติ สิ่งแวดล้อม เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมใน ชุมชน เกิดปัญหาการขาดแคลนทรัพยากรในชุมชน หรือเกิดพิบัติภัยในชุมชน การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จะส่งผลกระทบต่อมิติทางสังคมและมิติทาง</p>

หน่วยการเรียนรู้	มโนทัศน์ย่อย	คำถามนำที่ใช้เพื่อการวิเคราะห์
		<p>เศรษฐกิจหรือไม่ อย่างไร จงยกตัวอย่าง (ตรวจสอบความเข้าใจมโนทัศน์ย่อย 5)</p> <p>3. นักเรียนมีความคิดเห็นอย่างไรกับคำว่า “การบริหารจัดการทรัพยากรต้องเป็นไปอย่างเท่าเทียม” และถ้าไม่เท่าเทียมจะเกิดปัญหาอะไรบ้าง (ตรวจสอบความเข้าใจมโนทัศน์ย่อย 5)</p> <p>4. นักเรียนคิดว่าทำไมในการพัฒนาทุกโครงการต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก และทำไมเราจึงควรไม่ยอมรับกับโครงการที่สร้างรายได้มหาศาลแต่ส่งผลกระทบให้เกิดความเสื่อมโทรมด้านสิ่งแวดล้อม (ตรวจสอบความเข้าใจมโนทัศน์ย่อย 5)</p>
หน่วยที่ 5 ภูมิปัญญา ล้านนา: สายสัมพันธ์ ระหว่างมนุษย์กับ ธรรมชาติ	6	<p>1. นักเรียนคิดว่าแก่นแท้แห่งภูมิปัญญาล้านนาเกิดขึ้นจากอะไร (ตรวจสอบความเข้าใจมโนทัศน์ย่อย 6)</p> <p>2. นักเรียนคิดว่าภูมิปัญญาล้านนามีลักษณะพิเศษอย่างไร (ตรวจสอบความเข้าใจมโนทัศน์ย่อย 6)</p>
หน่วยที่ 6 พลเมือง ท้องถิ่นล้านนาในสังคม โลกที่ยั่งยืน	7,8	<p>1. นักเรียนคิดว่าการดำเนินชีวิตหรือการกระทำต่างๆ ของนักเรียน ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งในมิติสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม หรือไม่ อย่างไร (ตรวจสอบความเข้าใจมโนทัศน์ย่อย 7)</p> <p>2. นักเรียนเห็นด้วยหรือไม่เกี่ยวกับคำกล่าวที่ว่า “มนุษย์เป็นผู้สร้างความเปลี่ยนแปลง” จงยกตัวอย่าง (ตรวจสอบความเข้าใจมโนทัศน์ย่อย 7)</p> <p>3. เพราะเหตุใดหลักคิดเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นหลักคิดของพลเมืองโลกในศตวรรษที่ 21 (เพื่อพัฒนาความเข้าใจมโนทัศน์ย่อย 8)</p> <p>4. หลักคิดเศรษฐกิจพอเพียงมีความสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนหรือไม่ และเพราะเหตุใดแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นหนึ่งในแนวทางแห่งการสร้างสรรค์โลกที่ยั่งยืน (เพื่อพัฒนามโนทัศน์ย่อย 8)</p>

แผนการจัดการเรียนรู้รายหน่วย (Unit Plan)

ตามแนวทางการสร้างสรรค์องค์ความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism) แบบ 4 E
 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระการเรียนรู้ประวัติศาสตร์
 หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 การศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
 จำนวน 10 ชั่วโมง

มาตรฐานการเรียนรู้

มาตรฐาน ส 4.1 เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ อย่างเป็นระบบ

ตัวชี้วัด

1. ตระหนักถึงความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ที่แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงของมนุษยชาติ

มาตรฐานการเรียนรู้

มาตรฐาน ส 4.2 เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ในด้านความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญ และสามารถวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น

ตัวชี้วัด

1. วิเคราะห์อิทธิพลของอารยธรรมโบราณและการติดต่อระหว่างโลกตะวันออกกับโลกตะวันตกที่มีผลต่อพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของโลก

2. วิเคราะห์เหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง เข้าสู่โลกสมัยปัจจุบัน

สาระสำคัญ

การศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาที่เน้นทำความเข้าใจในพัฒนาการของมนุษย์ทั้งด้านมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม เป็นการศึกษาประวัติศาสตร์ที่ให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจในปัจจุบัน และมุ่งดำเนินชีวิตอย่างสร้างสรรค์สิ่งที่ดีกว่าเพื่ออนาคตที่ยั่งยืน

ผลการเรียนรู้

1. ตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

2. มีความรู้ความเข้าใจถึงความสำคัญของเวลา ความต่อเนื่องของเหตุการณ์ และความเปลี่ยนแปลงอันเป็นหัวใจสำคัญในการศึกษาประวัติศาสตร์
3. ตระหนักถึงความสำคัญของยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ที่แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงของมนุษยชาติ
4. มีความรู้ความเข้าใจในความสำคัญของอิทธิพลจากอารยธรรมโบราณและการติดต่อระหว่างโลกตะวันตกกับโลกตะวันออกที่มีผลต่อพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของโลก
5. มีความรู้ความเข้าใจในวิธีการทางประวัติศาสตร์มาใช้ในการสร้างองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ด้วยตนเองได้

จุดประสงค์การเรียนรู้

ด้านความรู้

1. อธิบายความสำคัญของการศึกษาประวัติศาสตร์และความสำคัญของแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนได้
2. อธิบายความสำคัญของเวลา ความต่อเนื่องของเหตุการณ์ และการเปลี่ยนแปลงในการศึกษาประวัติศาสตร์ได้
3. ยกตัวอย่างและอธิบายพัฒนาการของมนุษย์ในปัจจุบันอันเป็นผลมาจากการติดต่อระหว่างโลกตะวันตกกับโลกตะวันออกอันส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของประวัติศาสตร์โลกได้
4. นำวิธีการทางประวัติศาสตร์มาใช้ในการสร้างองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ด้วยตนเองได้
5. อธิบายความรู้พื้นฐาน และข้อจำกัดในการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาได้
6. อธิบายความสำคัญของการแบ่งยุคสมัยในล้านนา และอธิบายการเปลี่ยนแปลงในล้านนาอันเกิดจากปัจจัยภายในและภายนอกได้

ด้านทักษะ

1. ทักษะการคิด ได้แก่ ทักษะการคิดวิเคราะห์ ทักษะการตัดสินใจ ทักษะการคิดอย่างมี
วิจารณญาณ
2. ทักษะการเรียนรู้ ฟัง พูด อ่าน เขียน
3. ทักษะการสืบเสาะ
4. ทักษะการทำงานกลุ่ม

ด้านคุณลักษณะ

1. ตระหนักในสถานการณ์และปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน
2. ตระหนักในความเป็นพลเมืองถิ่นที่รักความเป็นไทย
3. ตระหนักและเห็นความสำคัญของการเปลี่ยนแปลง

มโนทัศน์การพัฒนาที่ยั่งยืน

1. การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องเป็นการพัฒนาที่คำนึงถึงความสมดุลในมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม เพื่อโอกาสที่เท่าเทียมกันในการเข้าถึงคุณภาพชีวิตที่ดี สำหรับทุกชีวิตบนโลกทั้งในปัจจุบันและอนาคต
2. สถานการณ์ และปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นล้วนมีสาเหตุที่มา และส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงทั้งในมิติสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

มโนทัศน์เสริมเกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ผู้สอนสามารถเพิ่มเติมได้

1. ปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา ทุกๆปัญหามีที่มาและที่ไป
2. ปัญหาต่างๆ เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของโลกที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน มีความเชื่อมโยงและเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน
3. การมองให้เข้าใจถึงชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ รวมถึงมองออกไป รวมถึงมองออกไปให้เข้าใจถึงบริบทที่กว้างไกลออกไปจากที่ชุมชนที่อาศัยอยู่ อันจะทำให้บุคคลเกิดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาของท้องถิ่นในบริบทของโลก
4. วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีไม่สามารถแก้ไขปัญหาทุกอย่างได้โดยลำพัง
5. เนื่องจากมนุษย์มีความสนใจและพื้นฐานที่แตกต่างกัน จึงมักมีความเห็นที่ไม่สอดคล้องหรือมีการแข่งขันกันอยู่เสมอ ในประเด็นที่เกี่ยวกับคุณค่าทางเศรษฐศาสตร์ ความเชื่อทางศาสนา และสังคม
6. นอกจากเป็นประชากรของประเทศที่อาศัยอยู่แล้ว คนทุกคนเป็นประชากรของโลก
7. เคารพต่อโลกและทุกชีวิตในระบบนิเวศโลก
8. ดูแลและเอาใจใส่ประชาคมแห่งชีวิต ด้วยความเข้าใจ ความรัก และเมตตาสงสาร

เนื้อหาสาระ

1. ความสำคัญและแนวคิดในการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

1.1 ความสำคัญของการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การศึกษาประวัติศาสตร์เพื่อความเข้าใจความเป็นมนุษย์ของตนเองและเข้าใจความเป็นท้องถิ่น หรือชุมชนที่ตนอาศัย เข้าใจถึงสภาพที่แท้จริงของชุมชนในปัจจุบัน และตระหนักในบทบาทการ เป็นสมาชิกในชุมชนหรือท้องถิ่นล้านนา อันจะมีส่วนช่วยให้เราสามารถเท่าทันกับสถานการณ์ของโลกในปัจจุบัน และสามารถวิเคราะห์แนวโน้มในอนาคตอย่างมีวิจรรณญาณ อันจะมีส่วนช่วยให้ เราตื่นตัวต่อการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีกว่าเพื่อสังคมโดยคำนึงถึงหลักการของการพัฒนาที่ยั่งยืน

1.2 แนวคิดในการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

- ประวัติศาสตร์มาจากคำภาษาอังกฤษว่า History ซึ่งมาจากคำภาษา กรีกว่า Historia ซึ่งหมายถึงการสอบสวน ตรวจสอบ และซักไซ้ไต่ถาม อันเกิดจากความอยากรู้ อยากรู้อยากเห็นเกี่ยวกับความเป็นมาในอดีตของชุมชนของตน ตลอดจนชุมชนใกล้เคียงที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ประวัติศาสตร์จึงมีความหมาย 2 ประการ คือ 1) ในแง่ของเหตุการณ์ หมายถึงทุกสิ่งที่เกิดขึ้นแล้ว ในอดีตแห่งมนุษย์ 2) ในแง่การหาความรู้ หมายถึงการศึกษาค้นคว้า ตรวจสอบพิจารณา ไตร่ตรอง หรือวินิจฉัยเรื่องราวการกระทำของมนุษย์ในอดีต

- เวลา ลำดับความต่อเนื่อง และการเปลี่ยนแปลง คือหัวใจของการศึกษา ประวัติศาสตร์ โดย “เวลา” จะช่วยระบุช่วงระยะเวลาการเกิดขึ้นของเหตุการณ์ในอดีตอันจะเป็น ประโยชน์ต่อการเปรียบเทียบเหตุการณ์และลำดับความต่อเนื่องของเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ เพื่อให้เห็นที่มาที่ไป ช่วงสมัย และทำให้มองเห็นความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องของเหตุการณ์จนนำไปสู่การ เปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อประวัติศาสตร์และวิถีชีวิตของมนุษย์ รวมถึงสรรพชีวิตต่างๆ บนโลก ใบนี

- ปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในทางประวัติศาสตร์คือแรงผลักดันต่อ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องจากเหตุการณ์ต่างๆที่มนุษย์ได้กระทำ ขึ้นตามลำดับเวลา ซึ่งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกดังกล่าวนี้ย่อมสะท้อนพัฒนาการของ มนุษย์ การเรียนรู้ในความเปลี่ยนแปลงจะสามารถพัฒนาให้บุคคลเท่าทันต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้น

2. ความรู้พื้นฐานและสถานะการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาเพื่อความเข้าใจชุมชน ท้องถิ่นและการดำรงอยู่ของมนุษย์

2.1 ความหมายของคำว่า “ล้านนา” และขอบเขตเชิงพื้นที่ทางวัฒนธรรมใน การศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนา

ล้านนา หมายถึง “ดินแดนที่มีน่านับล้าน” ความหมายดังกล่าวสะท้อนถึงความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ และวิถีชีวิตของผู้คนที่พึ่งพาอาหารหลักซึ่งก็คือ “ข้าว” อันเป็นผลผลิตที่แสดงความมั่นคงทางอาหาร คำว่า “ล้านนา” จึงแฝงไปด้วยความหมายในเชิงวัฒนธรรมความเป็นอยู่พื้นฐานของผู้คน และสภาพความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ ทั้งดิน น้ำ ป่า เขา อากาศ และสิ่งมีชีวิตอันหลากหลาย ล้านนาจึงเป็นชื่อที่สะท้อนสายสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติอันแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของผู้คนที่เรียนรู้ในการอยู่กับธรรมชาติอย่างสมดุล

ขอบเขตพื้นที่ทางวัฒนธรรมในการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนา เป็นที่ยอมรับกันในหมู่นักประวัติศาสตร์ว่าดินแดนวัฒนธรรมหลักของล้านนานั้นปัจจุบันอยู่ในดินแดนประเทศไทย พื้นที่ส่วนใหญ่นั้นอยู่บริเวณภาคเหนือตอนบน อันได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง พะเยา เชียงราย แพร่ น่าน แม่ฮ่องสอน บริเวณดังกล่าวเป็นพื้นที่วัฒนธรรมหลักของล้านนา แต่ในความเป็นจริงแล้วนั้นวัฒนธรรมของชาวล้านนาคือวัฒนธรรมของผู้คนที่มีวิถีชีวิตผูกพันกับภูมิศาสตร์ภูเขาซึ่งแนวเขาในล้านนานั้นต่อเนื่องมาจากเทือกเขาหิมาลัย อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาจากแง่มุมทางประวัติศาสตร์ประกอบกับภูมิสังคมพบว่าการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาควรทำความเข้าใจโดยก้าวผ่านความเป็นรัฐชาติ (Nation-State) ที่มีเส้นพรมแดนระหว่างรัฐชาติขวางกั้นในปัจจุบัน รวมถึงแนวความคิดการปกครองในรูปแบบใหม่ที่แบ่งเขตการปกครองเป็นจังหวัด อำเภอ ตำบล จากประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาโดยเฉพาะมิติทางภูมิสังคมของผู้คนล้านนาทำให้เราเห็นว่าพื้นที่ทางวัฒนธรรมล้านนานั้นเป็นพื้นที่ระหว่างแม่น้ำสาละวิน และแม่น้ำโขง โดยด้านเหนือนั้นครอบคลุมไปถึงเมืองเชียงรุ่งในสิบสองปันนา ซึ่งปัจจุบันอยู่ในประเทศจีน เรื่อยลงมาถึงดินแดนลุ่มน้ำปิง วัง ยม น่าน กก อิง ยวม ปาย ประเด็นสำคัญในการศึกษาพื้นที่ทางวัฒนธรรมล้านนา คือการมองให้ครอบคลุมในภูมิสังคมล้านนาที่ได้สร้างจินตนาการร่วมกันของผู้คนซึ่งแสดงออกผ่านวัฒนธรรมและวิถีการดำรงชีวิต อันสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ

- สถานะการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนา ข้อจำกัดด้านหลักฐานเพื่อความเข้าใจรากเหง้าชุมชน การสูญหาย เสื่อมสลายของหลักฐาน และโอกาสในปัจจุบันกับการทำความเข้าใจประวัติศาสตร์ล้านนาในฐานะมรดกทางวัฒนธรรมของมนุษยชาติ

- การแบ่งยุคสมัย และความเข้าใจเบื้องต้นของการแบ่งยุคสมัย เพื่อความเข้าใจกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมล้านนา อันได้แก่ 1) ยุคสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในดินแดนล้านนา 2) ยุคสมัยนครรัฐก่อนการก่อตั้งอาณาจักรล้านนา 3) ประวัติศาสตร์ล้านนายุคจารีต 4) ประวัติศาสตร์ล้านนาสมัยใหม่

กิจกรรมการเรียนรู้

ชั่วโมงที่ 1 (50 นาที) (ผลการเรียนรู้ข้อที่ 1 จุดประสงค์ด้านความรู้ข้อที่ 1 ด้านทักษะข้อที่ 1,2,4 ด้านคุณลักษณะข้อที่ 1,3 มโนทัศน์เสริมแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนข้อที่ 1 - 8)

ขั้นสำรวจ (Explore)

1. กิจกรรม “**ภาพสื่อความหมาย**” ตอน **เรื่องเล่าจากโลก (15 นาที)** ครูนำเสนอภาพถ่ายที่แสดงถึงสถานการณ์ต่างๆ ของโลกปัจจุบัน ในด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ตัวอย่างเช่น

มิติด้านสังคม ได้แก่ ภาพที่แสดงถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรม การอพยพ และการเคลื่อนย้ายของมนุษย์ ความขัดแย้งทางการเมือง สงครามและการก่อการร้าย และปัญหาสังคมอื่นๆ

มิติด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ปัญหาความมั่นคงทางอาหารกับความไม่เป็นธรรมในการบริโภค ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงทรัพยากร

มิติด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ภาพปัญหาจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การตัดไม้ทำลายป่า ปัญหาสิ่งแวดล้อม ภัยพิบัติทางธรรมชาติ

2. ครูแบ่งนักเรียนออกเป็น 3 กลุ่ม ให้นักเรียนในแต่ละกลุ่มช่วยกันทำ **ใบงานหมายเลข 1** เพื่อให้นักเรียนในแต่ละกลุ่มได้ระดมสมองและวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นในมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ทั้งในระดับโลก และระดับท้องถิ่นล่วงหน้า ว่ามีปัญหอะไรบ้าง **(10 นาที)**

3. ครูให้นักเรียนแต่ละกลุ่มลองพูดคุยกันถึงปัญหาที่กลุ่มตัวเองวิเคราะห์หรือออกมาว่ามีปัญหาอะไรน่าสนใจบ้าง และปัญหาที่เกิดขึ้นในระดับโลกและระดับท้องถิ่นเกี่ยวข้องหรือส่งผลต่อกันหรือไม่ ให้แต่ละกลุ่มได้เตรียมนำเสนอโดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ **(25 นาที)**

1) มอบหมายให้นักเรียนแต่ละกลุ่มทั้ง 3 กลุ่ม วิเคราะห์และยกตัวอย่างปัญหาที่น่าสนใจ คือ กลุ่มที่ 1 มิติด้านสังคม กลุ่ม 2 มิติด้านเศรษฐกิจ และ กลุ่ม 3 มิติด้านสิ่งแวดล้อม

2) ให้ยกตัวอย่างปัญหาที่น่าสนใจขึ้นมากลุ่มละ 1 ปัญหา โดยบอกว่าปัญหาดังกล่าวส่งผลอย่างไรต่อชุมชนท้องถิ่นของตนเอง และนักเรียนคิดว่าปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นมาจากอะไร

3) นักเรียนคิดว่าปัญหาที่นักเรียนนำเสนอมานั้นส่งผลกระทบต่อมิติอื่นๆ ด้วยหรือไม่ อย่างไร จงยกตัวอย่างให้เห็น

4) นักเรียนคิดว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนท้องถิ่นของนักเรียนมีส่วนสัมพันธ์กับสถานการณ์หรือปัญหาที่เกิดขึ้นของโลกหรือไม่

4. จากนั้นครูและนักเรียนร่วมกันสรุปในประเด็นที่น่าสนใจและให้นักเรียนบันทึกลงในสมุดบันทึกความรู้

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับกิจกรรม

“กิจกรรมภาพสื่อความหมาย ตอน เรื่องเล่าจากโลก” เป็นกิจกรรมที่เน้นในการใช้ภาพดึงความสนใจของผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนได้ทบทวนประสบการณ์เดิม เกิดความขัดแย้งทางความคิดเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจใฝ่รู้และเกิดแรงจูงใจในการสืบเสาะหาทำความเข้าใจกับสิ่งที่ครูผู้สอนนำเสนอด้วยตนเอง กิจกรรมนี้มีขั้นตอนสำคัญ คือการนำเสนอภาพที่สื่อประเด็นตามเนื้อหาที่ครูผู้สอนจัดไว้ ภาพแต่ละภาพที่นำเสนอควรทำหน้าที่ฉายภาพและอธิบายเบื้องต้นว่าภาพแต่ละภาพสื่อถึงสถานการณ์อะไร โดยไม่ต้องลงรายละเอียดทั้งหมด การนำเสนอจึงเป็นการแสดงให้เห็นว่ามีสถานการณ์เหล่านี้เกิดขึ้นและส่งผลกระทบต่อมนุษย์อย่างไรบ้าง ครูผู้สอนควรจูงใจให้นักเรียนติดตามในทุกภาพเพื่อเข้าสู่การทำความเข้าใจว่าสถานการณ์ว่า **ทุกอย่างล้วนมีที่มาที่ไป** และภาพสถานการณ์ที่เป็นในปัจจุบันนี้มีที่มาที่ไปอย่างไร เพื่อเป็นการกระตุ้นผู้เรียนให้คิดก่อนนำเข้าสู่กิจกรรม “ห่วงโซ่กาลเวลา เส้นสายใยประวัติศาสตร์ของโลกใบกลม”

หนูน้อยยังยืน อย่าลืมนะครับคุณครูเมื่อเห็นหนูน้อยยังยืนแล้ว แปลว่าถึงตอนที่คุณครูจะต้องใช้คำถามนำเพื่อพัฒนามโนทัศน์ของการพัฒนาที่ยั่งยืน

ในช่วงสรุปของกิจกรรมในคาบที่ 1 นี้คุณครูควรใช้คำถามนำเพื่อพัฒนามโนทัศน์ย่อยเกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนข้อ 1

“การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องเป็นการพัฒนาที่คำนึงถึงความสมดุลในมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม เพื่อโอกาสที่เท่าเทียมกันในการเข้าถึงคุณภาพชีวิตที่ดี สำหรับทุกชีวิตบนโลกทั้งในปัจจุบันและอนาคต”

ตัวอย่างคำถาม

1. ตามความคิดของนักเรียนการพัฒนาที่ยั่งยืน คืออะไร
(ตรวจสอบความเข้าใจมโนทัศน์ย่อย 1)
2. ทำไมการพัฒนาที่ยั่งยืนจึงต้องคำนึงถึงมิติสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม
(ตรวจสอบความเข้าใจมโนทัศน์ย่อย 1)

ชั่วโมงที่ 2 (50 นาที) (ผลการเรียนรู้ข้อที่ 2 จุดประสงค์ด้านความรู้ข้อที่ 2 ด้านทักษะข้อที่ 1-3 มโนทัศน์เสริมแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนข้อที่ 1, 2)

ขั้นทำความเข้าใจ (Explain)

1. กิจกรรม “**ห่วงโซ่กาลเวลา เส้นสายใยประวัติศาสตร์ของโลกใบกลม**” (40 นาที)
โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1) ครูแจก**บัตรภาพและบัตรคำ**ให้นักเรียนแต่ละคน โดยให้นักเรียนจับคู่กัน ระหว่างบัตรภาพและบัตรคำที่นักเรียนคิดว่าสัมพันธ์กันที่สุด จากนั้นครูถามถึงเหตุผลในการเลือก คู่แล้วเฉลยแต่ละคู่ว่าถูกหรือผิด หากคู่ไหนผิดอาจลองให้หาคู่ใหม่

2) เมื่อเฉลยเสร็จ ครูนำ**เชือก**ให้กับคู่ที่ 1 ซึ่งถือเป็นเหตุการณ์เริ่มแรกสุดใน พัฒนาการของมนุษย์และให้นักเรียนเลือกว่าจะโยนเชือกไปหาใครถึงจะถูก โดยจุดสังเกตสำคัญ คือ ในทุกเหตุการณ์จะมีช่วงเวลากำกับอยู่ซึ่งจะทำให้เรื่องราวนั้นร้อยเรียงกัน

3) เมื่อเชือกไปถึงคนที่คนสุดท้าย ครูสอบถามความรู้สึกและนำนักเรียนเข้าสู่ ความเข้าใจในประเด็น ดังต่อไปนี้

1 ให้นักเรียนสังเกตการเรียงลำดับของบัตรภาพและบัตรคำที่จับคู่กันว่า เหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นบนโลกเรานี้เรียงลำดับกันตามเวลาที่เกิดขึ้น

2 ครูเข้าไปขยับเชือก และลองให้แต่ละคู่ลองดึงเชือกเบาๆ ให้นักเรียน สังเกตสิ่งที่เกิดขึ้น เมื่อครูดึงเชือกของเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งนักเรียนรู้สึกใหม่ว่าเชือกที่ถืออยู่นั้นเคลื่อนไหว โดยครูเชื่อมโยงเข้าสู่ประเด็นที่ว่าเหตุการณ์ต่างๆนั้นล้วนส่งผลกระทบต่อกัน

3 ตั้งคำถามชวนนักคิดเพิ่มเติมที่สำคัญ เช่น ความสำคัญของลำดับเวลา , พัฒนาการของมนุษย์กับภาพของการเปลี่ยนแปลง, มุมมองประวัติศาสตร์อย่างเป็นองค์รวมทุก สิ่งในโลกล้วนเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงและสัมพันธ์กัน เพราะเมื่ออดีตจึงมีปัจจุบันภาพปัญหาที่เกิดขึ้นทั้ง ในระดับโลก ภูมิภาค และชุมชนท้องถิ่น พัฒนาการของมนุษย์ในแต่ละพื้นที่ที่สัมพันธ์กัน เป็นต้น

4) จากนั้นร่วมพูดคุยและแลกเปลี่ยนประเด็นในแต่ละภาพ ครูชวนคิดชวนมองย้ำให้นักเรียนคิดอย่างเป็นองค์รวม คือเห็นที่มาที่ไปของภาพปัจจุบันที่นักเรียนได้สะท้อนออกมา เพื่อ รับรู้ในความสัมพันธ์ของเวลาที่จะช่วยระบุและลำดับเหตุการณ์ ซึ่งจะทำให้เราสามารถวิเคราะห์ การเปลี่ยนแปลงและผลที่เกิดขึ้น

5) ให้นักเรียนบันทึกความรู้ที่ได้ในวันนี้ลงใน**สมุดบันทึกความรู้** โดยระบุประเด็นดังนี้

1) “เวลา ลำดับเหตุการณ์ และความเปลี่ยนแปลง” มีความสำคัญอย่างไรต่อ การศึกษาประวัติศาสตร์

2. ให้นักเรียนอธิบายความหมายของคำกล่าวที่ว่า “ทุกอย่างมีที่มาที่ไป ทุกสิ่งใน โลกล้วนสัมพันธ์กัน”

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกิจกรรม “ห่วงโซ่กาลเวลา เส้นสายใยประวัติศาสตร์ของโลกใบกลม” เป็น กิจกรรมที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้เข้าใจในประเด็นสำคัญ คือ “ลำดับเวลา ความต่อเนื่องของเหตุการณ์ และการ เปลี่ยนแปลง” อันเป็นหัวใจสำคัญในการศึกษาประวัติศาสตร์ โดยใช้เหตุการณ์ที่แสดงถึงพัฒนาการมนุษย์ ตามลำดับเวลาเป็นตัวอย่งในการทำควมเข้าใจความเปลี่ยนแปลง โดยมีเชือกเป็นตัวเชื่อมร้อยเหตุการณ์ใน ประวัติศาสตร์ มีขั้นตอนสำคัญในการจัดกิจกรรม ดังนี้

1. ครูเตรียมภาพเหตุการณ์ที่แสดงถึงพัฒนาการมนุษย์หรือประวัติศาสตร์ในช่วงเวลาที่ครูอยากใ้ นักเรียนได้เรียนรู้ โดยครูต้องเตรียมเนื้อหาเหตุการณ์พร้อมกับระบุปีศักราชของเหตุการณ์สำหรับทำ บัตรคำไว้เพื่อให้นักเรียนจับคู่กับบัตรภาพที่สัมพันธ์กัน (ดูตัวอย่างเส้นกาลเวลาท้ายบท)
2. ให้นักเรียนจับคู่ระหว่างเหตุการณ์ที่ตนได้รับกับรูปภาพที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ เมื่อทุกคนได้คู่ของ ตนแล้ว ครูนำเส้นเชือกให้กับให้นักเรียนที่คิดว่าตัวเองเป็นเหตุการณ์แรก จากนั้นหาเหตุการณ์ต่อไป เรื่อยๆ จนครบ
3. จากนั้นอภิปรายในประเด็นสำคัญ คือ ความสัมพันธ์ในแต่ละเหตุการณ์ที่มีช่วงเวลาในการเชื่อมโยง ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์ทำให้เห็นว่าทุกสถานการณ์ปัญหาที่มีมาที่ไป และสถานการณ์ต่างๆ ล้วนสัมพันธ์ต่อกันทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยครูเข้าไปขยับเชือกและถามถึงความรู้สึกของผู้เรียน เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของเวลา ความต่อเนื่องของเหตุการณ์ และความเปลี่ยนแปลง

หนูน้อยยังยืน อย่าลืมนะครับคุณครูเมื่อเห็นหนูน้อยยังยืนแล้วแปลว่าถึงตอนที่คุณครูจะต้องใช้คำถามนำเพื่อพัฒนามโนทัศน์ของการพัฒนาที่ยั่งยืน

ในช่วงสรุปของกิจกรรมในคาบที่ 2 นี้คุณครูควรใช้คำถามนำเพื่อพัฒนามโนทัศน์ย่อยเกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนข้อ 2

“สถานการณ์ และปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นล้วนมีสาเหตุที่มา และส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงทั้ง ในมิติสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม”

ตัวอย่างคำถาม เช่น

1. นักเรียนคิดว่าสถานการณ์ปัญหาทั้งหมดนี้ส่งผลสัมพันธ์กันหรือไม่อย่างไร (เพื่อพัฒนาความเข้าใจมโนทัศน์ย่อย 2)
2. นักเรียนคิดว่าสถานการณ์ หรือปัญหาเหล่านี้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมหรือไม่ (เพื่อพัฒนาความเข้าใจมโนทัศน์ย่อย 2)

กิจกรรมเสริม (การบ้าน) “กิจกรรมจดหมายถึงโกอา (GAIA)”

ครูแจกกระดาษขนาด A 4 ให้คนละหนึ่งแผ่น จากนั้นให้นักเรียนแบ่งเป็น 2 ส่วน เป็นจดหมายถึงโกอา 2 ฉบับ ฉบับแรกเป็นจดหมายสำหรับบันทึกความดีงามที่นักเรียนได้พบเห็นในชุมชน (ความงามของวิถีชีวิต ความงามของธรรมชาติ วิถีสีเขียวของคนในชุมชน) ฉบับที่ 2 เป็นจดหมายสำหรับบันทึกปัญหา สถานการณ์ที่อาจจะกลายเป็นปัญหาที่ทำลายในชุมชน (ปัญหาสังคม สิ่งแวดล้อม ความเสี่ยง ฯลฯ) โดยให้นักเรียนต้องบันทึกทั้งสองฉบับ และสิ่งที่บันทึกต้องเป็นสิ่งที่นักเรียนได้มองเห็นภายในบ้านหรือชุมชนของตนภายหลังเรียนในชั่วโมงนี้ แล้วนำมาส่งในกล่องไปรษณีย์ที่ครูเตรียมไว้ให้ในคาบเรียนถัดไป

*** **GAIA หรือ ไกอา หรือ กายยา** คือ “ปฐพีเวท” เป็นเทพเทวีของชาวกรีกซึ่งเปรียบเสมือนแม่ผู้ให้กำเนิด เทวีไกอา ถูกนำมาเป็นสัญลักษณ์เพื่อสร้างความเข้าใจพื้นฐานของสมมุติฐานกายอา (GAIA hypothesis) ของ James Lovelock ที่เสนอว่า “โลกทั้งใบเป็นดั่งชีวิต” คือมองว่า โลกใบนี้มีชีวิต การกระทำของมนุษย์ทุกอย่างล้วนสร้างความเปลี่ยนแปลงให้กับโลก และโลกย่อมเกิดการปรับตัวเปลี่ยนแปลง สมมุติฐานนี้เป็นแรงผลักดันหนึ่งที่ทำให้เกิดกระแสการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในช่วงเวลาที่ผ่านมา การที่ใช้ชื่อกิจกรรมเสริมว่า “จดหมายถึงไกอา” จึงเป็นการมุ่งเน้นให้นักเรียนได้มองเห็นเชิงเปรียบเทียบว่าโลกใบนี้มีชีวิตโดยจุดประกายให้ผู้เรียนได้สื่อสารถึงโลกโดยผ่านการเล่าความรู้สึกในสถานการณ์ความท้าทายของชุมชน ซึ่งเป็นสิ่งที่ส่งผลกระทบต่อโลกในด้านลบ และจุดแข็งหรือความดีงามของชุมชน ซึ่งเปรียบเหมือนความดีงามของมนุษย์ในชุมชนท้องถิ่นซึ่งเป็นสิ่งที่ส่งผลในด้านบวกต่อโลกมากกว่า การให้ผู้เรียนได้สื่อสารกับโลก จะช่วยให้ผู้เรียนมองโลกในมุมใหม่ที่มีชีวิตมีความรู้สึกและรับรู้ถึงการกระทำของเรา อีกทั้งกิจกรรมนี้ยังช่วยให้ผู้เรียนได้หันกลับไปทบทวนสถานการณ์ของชุมชนได้เรียนรู้และเลือกที่จะนำเสนอทั้งด้านที่ทำทลายและด้านที่เป็นภูมิปัญญาความดีงามของท้องถิ่น

ชั่วโมงที่ 3 (50 นาที) (ผลการเรียนรู้ข้อที่ 3,4 จุดประสงค์ด้านความรู้ข้อที่ 3, 4 ด้านทักษะข้อที่ 1-4 ด้านคุณลักษณะข้อที่ 1,3 มโนทัศน์เสริมการพัฒนาที่ยั่งยืนข้อที่ 2)

ขั้นขยาย (Expand)

1. “**เรียนรู้ในความเปลี่ยนแปลง**” (50 นาที) กรุณานำเสนอเส้นเวลาประวัติศาสตร์โลก เพื่อให้นักเรียนได้ศึกษา

2. ให้นักเรียนแบ่งกลุ่ม 5 กลุ่ม จากนั้นให้แต่ละกลุ่มจับสลากเลือกบัตรคำ อันแสดงถึงประเด็นน่าสนใจในโลก ได้แก่

1) Social Network (สังคมออนไลน์)

2) Globalization (โลกาภิวัตน์)

3) Democracy (ประชาธิปไตย)

4) Capitalist World System (ระบบทุนนิยมโลก)

5) Global Warming and Climate Change (ภาวะโลกร้อนและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโลก)

นอกจากนี้ยังมีคำอื่นๆ ที่น่าสนใจและสามารถนำมาใช้ในกิจกรรมนี้ได้ เช่น รัฐบาล การศึกษา อาหารจานด่วน การท่องเที่ยว การก่อการร้าย การขาดแคลนทรัพยากร เป็นต้น

3. ให้นักเรียนพูดคุยกับเพื่อนในกลุ่มเกี่ยวกับประเด็นในบัตรคำที่ได้รับ จากนั้นวิเคราะห์ออกมาเป็นผังความคิด (Mind Mapping) เพื่อเชื่อมโยงประเด็นที่ได้รับกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยสามารถใช้เส้นเวลาประวัติศาสตร์โลกในการเป็นเครื่องมือช่วยวิเคราะห์ ซึ่งสิ่งที่ต้องการให้นักเรียนวิเคราะห์มีดังนี้

1) บัตรคำหรือประเด็นที่ได้รับนั้นสร้างความเปลี่ยนแปลงหรือส่งผลกระทบต่อมิติทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม อย่างไรบ้าง

2) บัตรคำหรือประเด็นนั้นสัมพันธ์กับบัตรคำอื่นๆ หรือไม่

4. จากนั้นให้นักเรียนนำเสนอผังความคิดของนักเรียนเป็นกลุ่ม กำหนดเวลากลุ่มละ 3 นาที

5. ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปในประเด็นสำคัญของการศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ คือการเรียนรู้ในความเปลี่ยนแปลง และการเปลี่ยนแปลงคือสิ่งที่นักประวัติศาสตร์ต้องพยายามเข้าใจอย่างเท่าทันให้ได้

ชั่วโมงที่ 4 (50 นาที) (ผลการเรียนรู้ข้อที่ 1 จุดประสงค์ด้านความรู้ข้อที่ 1 ด้านทักษะข้อที่ 1-4 ด้านคุณลักษณะข้อที่ 1,3 มโนทัศน์เสริมการพัฒนายั่งยืนข้อที่ 1, 2, 3)

ขั้นประเมิน (Evaluate)

1. “ล้านนาในวันที่ทุกอย่างกำลังเลือนหาย” ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้ (30 นาที)

1) ให้นักเรียนวาดภาพบ้านในฝันของตัวเองลงในกระดาษ พร้อมระบายสีให้สวยงาม

2) เมื่อวาดเสร็จ ให้นักเรียนทั้งหมดยืนลงบนแผ่นกระดาษที่เป็นบ้านของตัวเอง โดยลักษณะการยืนนั้นให้ทุกคนยืนอยู่รวมกันเป็นกลุ่มใกล้ๆกัน โดยจินตนาการว่าคือทั้งหมดนี้คือชุมชนล้านนาของเรา กติกามีอยู่ว่าทำอย่างไรก็ได้ให้ทุกคนมีที่ยืนบนกระดาษ

3) ครูเตรียม “จดหมายถึงไกอา (GAIA)” โดยใช้จดหมายที่เป็นปัญหาของชุมชนก่อน โดยหากหยิบปัญหาขึ้นมาเป็นปัญหาใหม่ให้ครูดึงกระดาษบ้านของนักเรียนออกมาหนึ่งแผ่น นักเรียนที่ถูกดึงกระดาษออกต้องพยายามหาบ้านอยู่โดยต้องไปอาศัยอยู่กับเพื่อน ถ้าหยิบขึ้นมาเป็นประเด็นปัญหาประเภทซ้ำกัน 2 ครั้งไม่เป็นไรแต่ถ้าซ้ำ 3 ครั้งให้ถือว่าเป็นปัญหาใหญ่และดึงออกอีก 1 แผ่น ไปเรื่อยๆ ถ้านักเรียนคนไหนไม่มีที่ยืนถือว่าตายต้องออกมาจากดินแดน เล่นจนปัญหาหมดหรือจนกว่าครูเห็นว่านักเรียนหาที่ยืนลำบากมากแล้ว จึงสุ่มถามความรู้สึกของนักเรียน

4) ครูชี้ให้นักเรียนเห็นประเด็นของการหายไปของบ้านและสภาพของล้านนาในปัจจุบันที่เต็มไปด้วยปัญหา ดังนี้

1. ปัญหาทุกปัญหาในชุมชนล้วนส่งผลกระทบต่อถึงเรา
2. ถ้าเปรียบบ้านในแต่ละหลังเป็นทรัพยากรที่มีอยู่ในโลก ในภาวะที่ทุกคนต่างใช้ทรัพยากร โลกของเราจะยังพอมีทรัพยากรเหลือให้เราได้ใช้มากน้อยแค่ไหน เมื่อทรัพยากรของโลกมีจำกัด แล้วในรุ่นลูกหลานรุ่นต่อไปของเราจะอยู่ได้เช่นไร เพราะเพียงแค่นักเรียนปัจจุบันก็แทบไม่มีที่ยืน คือหาทรัพยากรใช้ก็ลำบากมากแล้ว
3. หากนักเรียนปัจจุบันในวันนี้ยังเพิกเฉยไม่คิดที่จะสร้างสรรค์สิ่งดี ๆ เพื่อสังคมล้านนาอะไรจะเกิดขึ้นกับสังคมล้านนาต่อไป
4. การจะแก้ปัญหาก็หรือการสร้างสรรค์สิ่งดี ๆ อย่างยั่งยืนนั้นจะทำได้เลยหากเราไม่เคยหันกลับมาทบทวนความเป็นมาของชีวิต ภูมิปัญญา วัฒนธรรมที่เราสั่งสมกันมา
5. จากนั้นครูถามว่านักเรียนอยากให้บ้านของเพื่อนๆ กลับคืนมาหรือไม่ (อาจเป็นคนที่ตายจากเกมกลับเข้ามาหรือทำให้บ้านทุกคนกลับคืนมา) ซึ่งประเด็นนี้ให้เห็นว่าชุมชนของนักเรียนยังมีต้นทุนทางภูมิปัญญา ทรัพยากรท้องถิ่น กลุ่มคน หรือสิ่งดี ๆ อื่น ๆ อาทิ กลุ่มคนที่ทำงานเพื่อสังคม ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมท้องถิ่น, ภูมิปัญญา, ประเพณี, ความมั่นคงทางอาหาร, อาชีพท้องถิ่น ฯลฯ ที่สามารถเป็นต้นทุนความยั่งยืนของชุมชน
  - 5.1) ครูหยิบจดหมายถึงโกอา ในกล่องที่เป็นจุดแข็งหรือสิ่งดี ๆ ของชุมชน โดย 1 ประเด็นสามารถคืนบ้านได้ 1 หลัง หรือคนหนึ่งคน ประเด็นในข้อนี้ถ้าเข้าใจว่าไม่มีผลอะไร
  - 5.2) เมื่อเล่นเสร็จครูถามความรู้สึกของนักเรียน โดยให้นักเรียนเห็นถึงความสำคัญของการมองสิ่งรอบตัวในชีวิตอย่างเป็นองค์รวม การมองทุกสิ่งอย่างเข้าใจมองเห็นที่มาที่ไป และการมองหาวิถีทางและลงมือปฏิบัติในสิ่งเหมาะสมสำหรับชุมชนอย่างยั่งยืน
2. ให้นักเรียนกลับเข้าที่ จากนั้นครูนำเสนอภาพองค์ประกอบของแนวคิด “การพัฒนาที่ยั่งยืน” เพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้เกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยชี้ให้เห็นถึงความสำคัญในแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน และฐานเชื่อมองค์ประกอบทั้ง 3 อันได้แก่ “วัฒนธรรม” รวมถึงการเรียนรู้ประวัติศาสตร์จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจวิถีคิด วิถีปฏิบัติ ที่พร้อมสำหรับการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีอย่างยั่งยืน
3. ครูให้นักเรียนแต่ละคนกลับเข้าที่ และแจกใบความรู้หมายเลข 1 จากนั้นร่วมกันอภิปรายตามประเด็นต่างๆ เพื่อสร้างมโนทัศน์ของความเข้าใจในแต่ละประเด็นร่วมกัน จากนั้นจึงให้นักเรียนทำใบงานหมายเลข 2 “ประวัติศาสตร์คืนผืนแผ่นดิน” (20 นาที)

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับกิจกรรม “ล่านนาในวันที่ทุกอย่างกำลังเลือนหาย”

หลังจากที่ผ่านกิจกรรมต่างๆที่ทำให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของการศึกษาประวัติศาสตร์อย่างเป็นทางการเรียบร้อยแล้ว กิจกรรม “ล่านนาในวันที่ทุกอย่างกำลังเลือนหาย” เป็นกิจกรรมที่กระตุ้นให้ผู้เรียนรู้สึกอีกว่าประวัติศาสตร์เป็นเรื่องที่ใกล้ตัวพวกเขามากขึ้น โดยกิจกรรมนี้จะเน้นให้ผู้เรียนรู้ว่าสถานการณ์ปัจจุบันที่เป็นอยู่สัมพันธ์กับชีวิตของคนทุกคนอย่างไร โดยตัวแทนของเขา ก็คือบ้าน ซึ่งเปรียบเสมือนครอบครัวของเขา นักเรียนได้รวมกลุ่มกันอยู่ในบ้านเป็นชุมชนในจินตนาการแต่ปัญหาที่เกิดขึ้นที่นักเรียนได้เป็นคนเขียนขึ้นเองผ่าน **กิจกรรมเสริม “จดหมายถึงโกอา”** ก็ทำให้นักเรียนเห็นว่าแม้จะอยู่ในบ้านที่ปลอดภัยแต่สถานการณ์ปัญหาต่างๆก็เข้ามาสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับนักเรียน พร้อมชี้ให้เห็นว่าประวัติศาสตร์เป็นเรื่องใกล้ตัวและเป็นเรื่องของมนุษย์ ซึ่งมนุษย์เป็นตัวขับเคลื่อนประวัติศาสตร์ไปพร้อมกับการหมุนของโลก นอกจากนี้ยังได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของประวัติศาสตร์ที่ทำให้เห็นคุณค่าของรากเหง้าทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาของตน เพื่อแสดงให้เห็นว่าบ้านของเราหรือชุมชนของเราจะกลับมาดีได้และจะดำเนินต่อไปอย่างยั่งยืนนั้น เราต้องวิเคราะห์ตัวเองเป็น มองเห็นต้นทุนทางภูมิปัญญาของตน การพัฒนาที่คำนึงถึงมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม จะช่วยให้บ้านของเรานั้นเพียงพอ และน่าอยู่สำหรับคนรุ่นต่อไป

ชั่วโมงที่ 5 (50 นาที) (ผลการเรียนรู้ข้อที่ 5 จุดประสงค์ด้านความรู้ข้อที่ 4,5 ด้านทักษะข้อที่ 1-3 ด้านคุณลักษณะข้อที่ 1,2,3 มโนทัศน์เสริมการพัฒนาที่ยั่งยืนข้อที่ 3)

ขั้นสำรวจ (Explore)

1. กิจกรรม “**ชุมชนทรัพย์ประวัติศาสตร์**” (30 นาที) ครูแจก ใบงานหมายเลข 3 “**ลายแทงประวัติศาสตร์**” จากนั้นอธิบายวัตถุประสงค์ในการศึกษาสารคดีที่ดีที่ค้น “**รายการพันแสง รุ่ง ชูดชายแดนใต้ ตอน ปัตตานี ประวัติศาสตร์และเรื่องเล่า**” โดยวัตถุประสงค์ในการชมดังนี้

- 1) เพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาว่าผู้ดำเนินรายการนำเสนอประเด็นอะไรบ้าง
- 2) เพื่อให้นักเรียนเห็นการสืบเสาะและใช้ข้อมูลหลักฐานในการนำเสนอประวัติศาสตร์ปัตตานี ของคณะผู้จัดทำสารคดี
- 3) เพื่อให้นักเรียนได้เปรียบเทียบถึงความเหมือน ความต่างของประวัติศาสตร์ปัตตานีกับล่านนา

- 4) เพื่อให้นักเรียนมองเห็นวิธีการใช้ “กระบวนการทางประวัติศาสตร์” ในการสืบค้นเรื่องราวเพื่อนำเสนอประเด็นความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์
2. เมื่อนักเรียนชมวิดีโอทัศน์เสร็จให้นักเรียนพูดคุยและร่วมกันทำใบงานหมายเลข 4 ให้เสร็จ
3. จากนั้นครูและนักเรียนร่วมกันแสดงความคิดเห็นในประเด็นที่เชื่อมโยงกับการชมวิดีโอทัศน์ ดังต่อไปนี้
  - 1) เมื่อชมสารคดีแล้วรู้สึกอย่างไร (สุ่มถาม)
  - 2) นักเรียนคิดว่าการได้ศึกษาประวัติศาสตร์ของวัฒนธรรมอื่นมีประโยชน์ต่อตัวผู้เรียนอย่างไรบ้าง
  - 3) นักเรียนเห็นหรือไม่ว่าผู้จัดรายการมีวิธีในการเข้าถึงข้อมูลและนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ปัตตานีอย่างไร
  - 4) ความสำคัญของ “วิธีการทางประวัติศาสตร์” กับการเข้าหาความจริงที่ใกล้เคียงอันนำไปสู่การสร้างสรรค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์
4. จากนั้นครูแจกกระดาษ Post – it ให้กับนักเรียนคนละ 1 แผ่น โดยให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นว่า “ถ้านักเรียนจะศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนของนักเรียน มีประเด็นอะไรบ้างที่น่าสนใจในการศึกษา” เมื่อเขียนเสร็จให้แต่ละคนนำไปติดบนกระดาน

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับกิจกรรม

กิจกรรม “ชุมชนทรัพย์ประวัติศาสตร์” กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่เน้นให้ผู้เรียนได้สำรวจความรู้ของตนเองผ่านการศึกษาประวัติศาสตร์ของวัฒนธรรมอื่น โดยในที่นี้เลือกสารคดี “ปัตตานี ประวัติศาสตร์และเรื่องเล่า” ที่จัดทำโดยบริษัทป่าใหญ่ครีเอชั่น ที่นำเสนอทางรายการ “พันแสงรุ่ง” โดยครูเน้นย้ำถึงประเด็นสำคัญในการรับชมสารคดี ดังต่อไปนี้

1. ว่าการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนานั้นต้องศึกษาในแง่มุมไหนบ้าง มีประเด็นอะไรที่ต้องศึกษา
2. การศึกษานั้นมีแนวทางในการศึกษาอย่างไร

ซึ่งนอกจากจะทำให้ผู้เรียนเห็นประเด็นสำคัญในการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาและวิธีการแนวทางในการศึกษาผ่านทีมงานและผู้ดำเนินรายการแล้ว ยังจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจวัฒนธรรมอื่นด้วยตนเองโดยที่เราไม่ต้องเสียเวลาสอน แต่ได้ใช้สื่อและเทคโนโลยีในรูปแบบของวิดีโอทัศน์ฉายแสดงให้เห็นถึงเรื่องราวของกลุ่มชนวัฒนธรรมที่หลากหลายในสังคมไทยและโลกใบนี้ ผลพลอยได้ก็คือการชื่นชมในวัฒนธรรมอื่นและการได้ทำความเข้าใจวัฒนธรรมตนเองผ่านมุมมองวัฒนธรรมอื่นๆ ซึ่งจะช่วยสะท้อนแง่มุมในการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาให้กับผู้เรียน

ชั่วโมงที่ 6 (ผลการเรียนรู้ข้อที่ 5 จุดประสงค์ด้านความรู้ข้อที่ 5 ด้านทักษะข้อที่ 1-4 ด้านคุณลักษณะข้อที่ 1-3 มโนทัศน์เสริมการพัฒนาที่ยั่งยืนข้อที่ 3)

ขั้นทำความเข้าใจ (Explain)

1. ครูติดบัตรคำ “ประวัติศาสตร์ล้านนา” พร้อมกับถามว่านักเรียนว่า “นักเรียนคิดว่าตัวเองรู้เรื่องราวเกี่ยวกับล้านนาอันเป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตนมากแค่ไหน” จากนั้นครูชวนให้นักเรียนเล่นเกม “ขอคืนพื้นที่”

2. กิจกรรม “ขอคืนพื้นที่” (30 นาที) เป็นเกมตอบคำถามเพื่อเปิดแผนที่ขอบเขตวัฒนธรรมล้านนา อันประกอบไปด้วยพื้นที่ของจังหวัด ผืนดินแดนทางวัฒนธรรม ดังนี้

- 1) จังหวัดเชียงใหม่
- 2) จังหวัดเชียงราย
- 3) ลำปาง
- 4) ลำพูน
- 5) แม่ฮ่องสอน
- 6) พะเยา
- 7) น่าน
- 8) แพร่
- 9) ดินแดนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำสาละวิน
- 10) ดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขง 4 หัวเมือง
- 11) ตอนบนของจังหวัดตาก
- 12) ตอนบนของจังหวัดสุโขทัย
- 13) ตอนบนของจังหวัดอุตรดิตถ์
- 14) ตำบลคูบัว จังหวัดราชบุรี
- 15) อำเภอเส้าไห้ จังหวัดสระบุรี
- 16) อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา

3. ครูสรุปคะแนนที่นักเรียนทำได้ จากนั้นอธิบายให้เห็นในประเด็น ดังต่อไปนี้

- 1) ขอบเขตพื้นที่วัฒนธรรมหลักของล้านนา

2) ความเป็นล้านนาที่ไม่ได้ติดอยู่กับเชิงพื้นที่แต่คือสำนึกร่วมทางวัฒนธรรมที่หล่อหลอมตัวตนของมนุษย์ที่ได้รับผลจากจินตนาการร่วมและวิถีวัฒนธรรมล้านนา

3) ให้นักเรียนอธิบายความหมายของ “ความเป็นล้านนา”

โดยให้นักเรียนตอบคำถามลงในสมุดบันทึกความรู้ของตน

***หลังจบชั่วโมงนี้ ครูให้นักเรียนทำกิจกรรมเสริม “**นักสืบกาลเวลา ตอน ตามล่าหาลายแทงประวัติศาสตร์ชุมชน**” ครูสมมติให้นักเรียนเป็นนักสืบโดยให้นักเรียนสำรวจชุมชนของตนเองเพื่อทำแผนที่ชุมชนเพื่อแสดงพื้นที่อันสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้หรือเป็นหลักฐานที่แสดงถึงพัฒนาการของชุมชน และเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาศาสตร์ของชุมชน โดยให้นักเรียนสำรวจและวาดแหล่งเรียนรู้สถานที่ดังกล่าวลงในกระดาษ A4

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับกิจกรรม “ตามหาผืนแผ่นดินวัฒนธรรมล้านนา”

กิจกรรม “**ขอคืนพื้นที่**” เป็นเกมถามตอบซึ่งเปิดโอกาสให้นักเรียนทุกคนในห้องได้ร่วมกันเล่น จุดประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนได้มองเห็นขอบเขตวัฒนธรรมล้านนา ซึ่งเป็นวัฒนธรรมของมนุษย์ที่อาศัยอยู่ใกล้ชิดกับภูเขา ป่าไม้ และสายน้ำ โดยพื้นที่วัฒนธรรมหลักของล้านนานั้นอยู่ระหว่างแม่น้ำสาละวินกับแม่น้ำโขง วิถีชีวิตที่ถูกโอบล้อมด้วยธรรมชาติ ป่าเขา และสายน้ำทำให้ชาวล้านนามีวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับธรรมชาติและวิถีการดำรงชีวิตที่มุ่งสร้างสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับกิจกรรมเสริม “นักสืบกาลเวลา ตอน ตามล่าหาลายแทงประวัติศาสตร์ชุมชน”

ครูให้นักเรียนบันทึกข้อมูลเป็นภาพวาดเกี่ยวกับร่องรอยหลักฐาน สถานที่ หรือแหล่งเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาศาสตร์ชุมชนของนักเรียน โดยทำในรูปแบบของ “แผนที่หลักฐานประวัติศาสตร์ชุมชน” เพื่อเป็นฐานข้อมูลในการศึกษาศาสตร์ชุมชนของนักเรียน

ชั่วโมงที่ 7 – 9 (150 นาที)

(ชั่วโมงที่ 7) (ผลการเรียนรู้ข้อที่ 5 จุดประสงค์ด้านความรู้ข้อที่ 2,4,5 ด้านทักษะข้อที่ 1-4 ด้านคุณลักษณะข้อที่ 1-3 มโนทัศน์เสริมการพัฒนาที่ยั่งยืนข้อที่ 3)

ขั้นขยาย (Expand)

1. ครูติดบัตรคำ “นักประวัติศาสตร์ กับนักสืบ มีความเหมือนหรือความต่างกันอย่างไร” ครูสุ่มถามนักเรียน จากนั้นครูชวนนักเรียนพูดคุยในประเด็น ดังต่อไปนี้ (10 นาที)

1) อะไรคือเป้าหมายของนักประวัติศาสตร์และนักสืบ (การเข้าถึงความจริงอันใกล้เคียง)

2) อะไรบ้างคือสิ่งที่นักประวัติศาสตร์และนักสืบให้ความสำคัญเพื่อให้เข้าถึงความจริงอันใกล้เคียง (หลักฐาน)

3) ทำไมนักประวัติศาสตร์และนักสืบให้ความสำคัญกับเรื่องของ “หลักฐาน” “เวลา” “ลำดับเหตุการณ์” และ “ความเปลี่ยนแปลง” (นักประวัติศาสตร์และนักสืบต่างไม่เชื่ออะไรง่าย ๆ ต้องหาคำอธิบายกับสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่ตนค้นหาได้)

4) สำหรับนักประวัติศาสตร์แล้ว “วิธีการทางประวัติศาสตร์” เป็นเครื่องมือในการค้นหาความจริงที่ใกล้เคียงในประวัติศาสตร์ นักเรียนสามารถนำเอาวิธีการทางประวัติศาสตร์มาเป็นหลักคิดในการใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างไร

2. ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มออกเป็น 4 กลุ่ม จากนั้นครูมอบหมายให้นักเรียนแต่ละกลุ่มสมมติตัวเองว่าเป็น “นักสืบกาลเวลา” เพื่อตามหาร่องรอยเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ ตามยุคสมัยในการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนา ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ยุคสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในดินแดนล้านนา (ก่อนประวัติศาสตร์-ก่อนตำนานการสร้างบ้านแปงเมืองในแต่ละลุ่มน้ำ)

กลุ่มที่ 2 ยุคสมัยนครรัฐก่อนการก่อตั้งอาณาจักรล้านนา (ตำนานการสร้างบ้านแปงเมืองในแต่ละลุ่มน้ำ (ยุคนครรัฐ) -ก่อนการก่อตั้งอาณาจักรล้านนา)

กลุ่มที่ 3 ประวัติศาสตร์ล้านนายุคจารีต (อาณาจักรล้านนา-สิ้นสุดราชวงศ์กาวิละกับการปกครองในฐานะเจ้าเมืองเชียงใหม่)

กลุ่มที่ 4 ประวัติศาสตร์ล้านนาสมัยใหม่ (ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5-ปัจจุบัน)

3. ครูนำเสนอเส้นเวลา (Time line) ของประวัติศาสตร์โลกโดยชี้ให้ผู้เรียนเห็นถึงพัฒนาการของมนุษย์ที่ก่อให้เกิดเหตุการณ์และความเปลี่ยนแปลงนับตั้งแต่การอุบัติตัวขึ้นของโลก มาจนถึงช่วงเวลาที่มนุษย์ดำรงอยู่ (10 นาที)

4. ครูแจกใบงานหมายเลข 6 ให้นักเรียนเรียงลำดับเหตุการณ์ตามเวลา เมื่อกลุ่มใดเรียงลำดับเหตุการณ์เสร็จ ให้มารับใบเฉลยเพื่อทำการตรวจคำตอบ จากนั้นให้นักเรียนสังเกตดูความเชื่อมโยงของเหตุการณ์และความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (10 นาที)
5. จากนั้นให้แต่ละกลุ่มช่วยกันทำเส้นเวลาของล้านนาในแต่ละยุค และให้แต่ละกลุ่มเตรียมนำเสนอหน้าชั้นเรียน โดยให้แต่ละกลุ่มนำเสนอประเด็นสำคัญ คือ (20 นาที)
1. ลำดับเหตุการณ์สำคัญที่เชื่อมต่อกันและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น
  2. ข้อสังเกตถึงภาพรวมของสภาพสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมในแต่ละยุค
  3. ตัวอย่างของหลักฐานที่ใช้ศึกษาในแต่ละยุคสมัย

(ชั่วโมงที่ 8) (ผลการเรียนรู้ข้อที่ 5,2 จุดประสงค์ด้านความรู้ข้อที่ 2,4,5 ด้านทักษะข้อที่ 1-4 ด้านคุณลักษณะข้อที่ 1-3 มโนทัศน์เสริมการพัฒนาที่ยั่งยืนข้อที่ 3)

ขั้นขยาย (Expand)

6. ครูแจกแบบประเมินการนำเสนอให้แต่ละกลุ่มสำหรับทำการประเมิน จากนั้นให้แต่ละกลุ่มนำเสนอหน้าชั้นเรียน ตามลำดับช่วงเวลา (30 นาที)
7. ครูติดตามเวลาของนักเรียนแต่ละกลุ่มให้เชื่อมต่อกันตามยุคสมัย และร่วมกับนักเรียนสรุปประเด็นสำคัญในแต่ละยุคสมัย และภาพรวมของพัฒนาการมนุษย์ในล้านนา จากนั้นแจกใบงานหมายเลข 6 สำหรับให้นักเรียนได้สรุปสิ่งที่นักเรียนได้รับจากการนำเสนอของเพื่อนๆ ลงในใบงาน (20 นาที)

*****หลังจบชั่วโมงนี้** ครูให้นักเรียนทำกิจกรรม นักสืบกาลเวลา ตอน “ชุมชนฉันมาจากไหน” โดยครูให้นักเรียนแต่ละคนกลับไปศึกษาประวัติศาสตร์ของชุมชนหรือประวัติศาสตร์หมู่บ้านของตน โดยครูสามารถนำข้อคิดเห็นของนักเรียนที่ได้เขียนลงในกระดาษ Post-it จากชั่วโมงเรียนที่ 4 มาประกอบว่ามีประเด็นอะไรบ้างที่น่าสนใจ โดยให้นักเรียนสัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน จากนั้นวิเคราะห์พัฒนาการของชุมชน ทั้งในด้านของความเป็นมา ลักษณะทางสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ของชุมชน

กิจกรรมเสริม นักสืบกาลเวลา ตอน “ชุมชนฉันมาจากไหน”

เป็นกิจกรรมที่มุ่งให้ผู้เรียนได้ศึกษาประวัติศาสตร์ของชุมชนจากเรื่องเล่า (Oral History) ที่มาจากปากคำของผู้เฒ่าผู้แก่ หรือปราชญ์ชุมชน ตลอดจนผู้รู้ในท้องถิ่น เพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนของตน ในประเด็นต่างๆ ที่นักเรียนสนใจ เช่น สภาพสังคม วัฒนธรรม ประเพณี อาชีพท้องถิ่น หรือสภาพของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในสมัยก่อน จากนั้นให้นักเรียนนำเสนอในรูปแบบของแผ่นพับ หรืออาจเผยแพร่ผ่านทางสื่อออนไลน์ต่างๆ เช่น Facebook gogleplus Twitter หรือ blog ต่างๆ

(**ชั่วโมงที่ 9**) (ผลการเรียนรู้ข้อที่ 5,3 จุดประสงค์ด้านความรู้ข้อที่ 3 ด้านทักษะข้อที่ 1-4 ด้านคุณลักษณะข้อที่ 1-3 มโนทัศน์เสริมการพัฒนาที่ยั่งยืนข้อที่ 1 - 3)

ขั้นขยาย (Expand)

8. ครูให้นักเรียนทำกิจกรรม **“นักสืบกาลเวลา”** โดยให้แต่ละกลุ่มสุ่มเลือก **“บัตรภาวะกิจนักสืบกาลเวลา”** ซึ่งเป็นบัตรภาพที่เกี่ยวกับสถานการณ์ ปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นล้านนา โดยครูสามารถเตรียมภาพที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนท้องถิ่นของตน ในที่นี้ให้นักเรียนสุ่มเลือกใน 4 ภาพคือ 1) ภาพชามเซรามิก 2) ภาพการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม 3) ภาพพิธีเลี้ยงผี 4) ภาพการทำป่าไม้สัก จากนั้นครูติดบัตรคำ **“นักสืบน้อยแกะรอยสถานการณ์ชุมชน”** โดยครูยกตัวอย่างภาพ **“ปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ”** พร้อมชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของปัญหา จากเส้น Timeline ว่าปัญหาภาวะโลกร้อนทั้งในระดับโลกและระดับท้องถิ่นเกิดขึ้นมาได้อย่างไร อะไรคือเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันจนส่งผลต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งในแง่บวกและแง่ลบ โดยมุ่งให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์ออกมาเป็น 4 ประเด็น คือ สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และพัฒนาการของสถานการณ์อย่างคร่าวๆ **(10 นาที)**

9. จากนั้นครูแจกลีและกระดาษปรี๊ฟ และปากกาเคมี เพื่อให้นักเรียนทำเป็นผังความคิดวิเคราะห์ ใน 4 ประเด็น คือ ผลกระทบที่เกิดขึ้นในมิติสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และพัฒนาการของสถานการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก **(40 นาที)**

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกิจกรรม

กิจกรรม “นักสืบกาลเวลา” เป็นกิจกรรมที่ให้นักเรียนได้ทำเส้นเวลา (Time Line) ด้วยตนเอง เป็นการนำผังกราฟิกในรูปของเส้นเวลา โดยแบ่งกลุ่มให้นักเรียนศึกษาตามยุคสมัยของการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนา โดยครูทำหน้าที่เตรียมแหล่งเรียนรู้ หนังสือ เอกสารต่างๆ สำหรับประกอบให้นักเรียนได้สืบเสาะหาข้อมูลและทำเส้นเวลาด้วยตนเอง จากนั้นให้แต่ละกลุ่มได้นำเสนอ คุณครูทำหน้าที่คอยชี้ให้ข้อสังเกตจุดชวนคิดชวนมองอันเป็นประโยชน์ต่อความเข้าใจในเรื่องของลำดับเวลา ความต่อเนื่องของเนื้อหาของเหตุการณ์และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะการเปลี่ยนผ่านยุคสมัยทั้ง 4 ยุคสมัย

กิจกรรม “นักสืบน้อยแกะรอยสถานการณ์ชุมชน” เป็นกิจกรรมที่ขยายจากกิจกรรมเส้นเวลาลงสู่ความใกล้เคียงในวิถีประจำวันของนักเรียนมากขึ้น ซึ่งกิจกรรมนี้ให้นักเรียนตามหาผลกระทบของสถานการณ์ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม รวมถึงพัฒนาการของสถานการณ์นั้นว่าเกิดขึ้นมาจากสาเหตุอะไร เชื่อมต่อกับเหตุการณ์ประวัติศาสตร์อะไรที่เราได้เรียนรู้มาบ้าง มีปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกอะไรที่ทำให้สถานการณ์นั้นเกิดขึ้น

***อนึ่ง กิจกรรมทั้ง 2 นี้เป็นกิจกรรมเริ่มต้นที่ให้นักเรียนมองเห็นแนวคิดสำคัญของการเรียนประวัติศาสตร์ ซึ่งครูผู้สอนไม่จำเป็นต้องคาดหวังกับงานที่ละเอียดสมบูรณ์แต่เป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนเข้าใจประเด็นหลักๆของกิจกรรม คือความสำคัญของเวลา ความต่อเนื่องของลำดับเหตุการณ์ และการเปลี่ยนแปลง อันเกิดจากทั้งปัจจัยภายในและภายนอก ที่ส่งผลให้เกิดสถานการณ์ต่างๆ อันจะช่วยให้นักเรียนเริ่มตระหนักในการศึกษาประวัติศาสตร์อย่างเป็นองค์รวม

ชั่วโมงที่ 10 (ผลการเรียนรู้ข้อที่ 5,1 จุดประสงค์ด้านความรู้ข้อที่ 1,6 ด้านทักษะข้อที่ 1,2,4 ด้านคุณลักษณะข้อที่ 1,3 มโนทัศน์เสริมการพัฒนาที่ยั่งยืนข้อที่ 1,2,3)

ขั้นประเมิน (Evaluate)

8. ครูแจกแบบประเมินจากนั้นให้นักเรียนแต่ละกลุ่มนำเสนอผลงาน **“นักสืบน้อยแกะรอยสถานการณ์”** เมื่อนำเสนอเสร็จครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายและสรุปในประเด็นสำคัญของกิจกรรมการแกะรอย คือ

1. **สถานการณ์และปัญหาต่างๆ** ที่เราแกะรอยและนำเสนอร่วมกันในวันนี้ **ล้วนมีสาเหตุ มีที่มาที่ไป**

2. สถานการณ์หรือสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นล้วนมีผลมาจากปัจจัยภายในซึ่งเป็นปัจจัยภายในชุมชนหรือภายในท้องถิ่น และปัจจัยภายนอกอันเป็นผลมาจากอิทธิพลหรือการเปลี่ยนแปลงของกระแสภายนอก

3. มนุษย์ทุกคนต้องตระหนักในปัญหาของชุมชนหรือท้องถิ่นของตนเอง ขณะเดียวกันต้องเข้าใจและรับรู้ในบทบาทของการเป็น **มนุษย์ที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมโลก**

4. **การพัฒนาที่ยั่งยืน** เป็นแนวทางการพัฒนาที่มุ่งเน้นความสมดุลโดยคำนึงถึงมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม และคำนึงถึงคนรุ่นต่อไป

9. ให้นักเรียนทำใบงานหมายเลข 7 เพื่อทบทวนและประเมินความคิดเห็นของตนเอง สะท้อนผ่านใบงาน

10. ครูแจกกระดาษ Post it ให้นักเรียน คนละ 3 แผ่น จากนั้นติดกระดาษป๊อปปี้แผ่นใหญ่ 3 แผ่น เพื่อให้ผู้เรียนได้ทำการสะท้อนความคิดเห็น ใน 3 หัวข้อ ดังนี้

1. “ฉันอยากเรียนรู้อะไรต่อไปนะ” หัวข้อนี้ให้นักเรียนแต่ละคน เขียนสะท้อนข้อสงสัยหรือสิ่งที่ตัวเองอยากเรียนรู้ อยากลงมือทำในคาบเรียนหรือหน่วยการเรียนรู้ถัดไป

2. “สิ่งที่ชอบ” เพื่อให้นักเรียนสะท้อนว่าตั้งแต่ที่เรียนกันมาทั้งหมดในหน่วยนี้ นักเรียนชอบกิจกรรมอะไร หรือชอบในสิ่งไหน หรือมีอะไรที่นักเรียนชอบ

3. “สิ่งที่อยากให้เปลี่ยน” เพื่อให้นักเรียนสะท้อนว่าในการสอนของคุณนั้นมีอะไรที่นักเรียนอยากให้ปรับเปลี่ยนเพื่อให้การเรียนในครั้งต่อไปดีขึ้นบ้าง

โดยให้นักเรียนเขียนความคิดเห็นลงในกระดาษ Post it (หัวข้อละ 1 แผ่น) จากนั้นให้แต่ละคนได้นำไปติดไว้บนกระดาษป๊อปปี้แผ่นใหญ่ทั้ง 3 ด้วยตัวเอง

อุปกรณ์และสื่อการเรียนรู้

1. รูปภาพที่เกี่ยวกับภาพสถานการณ์ปัญหาของชุมชนในโลกศตวรรษที่ 21
2. หนังสือเกี่ยวกับการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนา (คู่มืออย่างทำียบท)
3. ใบความรู้
5. คอมพิวเตอร์
6. กระดาษ A4
7. อุปกรณ์การเขียน การวาดภาพ
8. กระดาษปรีฟแผ่นใหญ่
9. จิ๊กซอแผ่นที่วัฒนธรรมล้านนา
10. เชือก
11. DVD สารคดีพันแสงรุ่ง ตอน ปัตตานี ประวัติศาสตร์และเรื่องเล่า

ภาระงาน/ชิ้นงาน

1. ใบงานหมายเลข 1 – 7
2. กิจกรรมห่วงโซ่กาลเวลา เส้นสายใยประวัติศาสตร์บนโลกใบกลม
3. กิจกรรมเรียนรู้ในความเปลี่ยนแปลง วิเคราะห์ทะเลที่ครอบคลุม
4. กิจกรรม “ล้านนาในวันที่ทุกอย่างกำลังเลือนหาย”
5. กิจกรรมชุมชนทรัพย์ประวัติศาสตร์ จากสารคดี พันแสงรุ่ง “ปัตตานี ประวัติศาสตร์และเรื่องเล่า”
6. กิจกรรมตามหาผืนแผ่นดินล้านนา
7. กิจกรรมการทำเส้นเวลาของประวัติศาสตร์ล้านนาในแต่ละยุคสมัย
8. กิจกรรมแกะรอยสถานการณ์ชุมชน
9. กิจกรรมเสริม “นักสืบกาลเวลา”

การวัดและประเมินผลตามสภาพจริง

ใช้การประเมินผลตามสภาพจริง โดยผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ประเมินตนเองทั้งในส่วนบุคคลและรายกลุ่ม และผู้สอนประเมินจากรูปแบบการทำงาน ความใส่ใจ และทัศนคติของผู้เรียนผ่านกระบวนการทำงานกลุ่ม การแสดงความคิดเห็น โดยใช้แบบประเมินการทำงานกลุ่มและการประเมินโดยผ่านชิ้นงานคือเอกสารแผ่นพับ โดยในหน่วยที่ 1 “การศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” พัฒนาการสำคัญที่ผู้สอนควรพิจารณา คือ ด้านความรู้เกี่ยวกับความจำเป็นที่ต้องศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ทักษะการคิด

และทักษะการทำงานกลุ่ม และคุณลักษณะที่สำคัญคือความตระหนักในสถานการณ์และปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนของตน ซึ่งครูผู้สอนสามารถสังเกตได้จากชิ้นงานต่างๆ การมีส่วนร่วมในแต่ละกิจกรรม รวมถึงแบบประเมินที่ครูจัดทำขึ้นเพื่อที่ต้องการให้ผู้เรียนได้ประเมินตนเอง

แผนการจัดการเรียนรู้รายหน่วย (Unit Plan)
ตามแนวทางการสร้างสรรค์องค์ความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism) แบบ 4 E
กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระการเรียนรู้ประวัติศาสตร์
หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 ล้านนาในยุคก่อนประวัติศาสตร์
จำนวน 6 ชั่วโมง

มาตรฐานการเรียนรู้   มาตรฐาน ส.4.1 เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ อย่างเป็นระบบ

ตัวชี้วัด

1. ตระหนักถึงความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ที่แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงของมนุษยชาติ

มาตรฐานการเรียนรู้   มาตรฐาน ส.4.2 เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ในด้านความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญ และสามารถวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น

ตัวชี้วัด

1. วิเคราะห์อิทธิพลของอารยธรรมโบราณและการติดต่อระหว่างโลกตะวันออกกับโลกตะวันตกที่มีผลต่อพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของโลก

2. วิเคราะห์เหตุการณ์สำคัญต่างๆ ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง เข้าสู่โลกสมัยปัจจุบัน

มาตรฐานการเรียนรู้   มาตรฐาน ส.4.3 เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรัก ความภูมิใจและธำรงความเป็นไทย

ตัวชี้วัด

1. วิเคราะห์ประเด็นสำคัญของประวัติศาสตร์ไทย

สาระสำคัญ

พัฒนาการของมนุษย์ในดินแดนล้านนามีมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ซึ่งจากร่องรอยที่ปรากฏสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นดินแดนเก่าแก่ที่มีมนุษย์อาศัยอยู่และมีวิวัฒนาการมาตามลำดับ ตั้งแต่มนุษย์ดำรงชีพอยู่อย่าง “เร่ร่อน” จนสามารถตั้งหลักแหล่งก่อตัวเป็นชุมชนขนาดเล็กๆ ขึ้น และพัฒนาจาก “บ้าน” มาเป็น “เมือง” เกิดเป็นนครรัฐตามลุ่มน้ำต่างๆ จนพัฒนาก่อตัวเป็นอาณาจักรล้านนา และพัฒนาเรื่อยมาจนปัจจุบัน

ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

1. นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจพัฒนาการของมนุษย์ในด้านนาช่วงยุคสมัยก่อนประวัติศาสตร์จนถึงยุคตำนานที่เริ่มเกิดการสร้างบ้านแปลงเมืองในแต่ละลุ่มน้ำสำคัญ
2. นักเรียนตระหนักในความสำคัญในการใช้หลักฐานประเภทโบราณคดี เรื่องเล่า และตำนานในการนำมาประกอบกันเพื่อวิเคราะห์และตีความเรื่องราวในอดีต
3. นักเรียนตระหนักในความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติอันเป็นสิ่งสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่อดีตสมัยยุคก่อนประวัติศาสตร์จนถึงก่อนการตั้งอาณาจักรล้านนา โดยเชื่อมโยงสู่การวิเคราะห์ภาพในปัจจุบันได้

จุดประสงค์การเรียนรู้ ด้านความรู้

1. อธิบายพัฒนาการของมนุษย์ในด้านนาช่วงยุคสมัยก่อนประวัติศาสตร์ได้
2. อธิบายพัฒนาการของมนุษย์ในด้านนาในยุคสมัยแห่งการสร้างบ้านแปลงเมืองก่อตัวเป็นชุมชนตามลุ่มน้ำต่างๆ
3. อธิบายความสำคัญของลักษณะทางภูมิศาสตร์และทรัพยากรธรรมชาติที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ในด้านนาช่วงสมัยก่อนประวัติศาสตร์ จนกระทั่งสมัยยุคสร้างบ้านแปลงเมือง-แว่นแคว้น- นครรัฐตามลุ่มน้ำต่างๆ
4. อธิบายความสำคัญในการใช้หลักฐานประเภทโบราณคดี เรื่องเล่า และตำนานในการนำมาประกอบกันเพื่อวิเคราะห์และตีความเรื่องราวในอดีต

ด้านทักษะ

1. ทักษะการคิด

2. ทักษะการสืบเสาะหาข้อมูล
3. ทักษะการเรียนรู้ ฟัง พูด อ่าน เขียน
4. ทักษะการทำงานกลุ่ม

ด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์

1. เห็นคุณค่าของการเป็นมนุษย์
2. เห็นคุณค่าของธรรมชาติ
3. เห็นความสำคัญของความมั่นคงทางอาหาร

มโนทัศน์การพัฒนาที่ยั่งยืนของหน่วยการเรียนรู้

1. ความมั่นคงปลอดภัยของมนุษย์เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของมนุษย์ ซึ่งในความต้องการต่าง ๆ นั้นจะต้องหลีกเลี่ยงไม่ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมกับสิ่งแวดล้อมทางสังคมและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

มโนทัศน์เสริมการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ผู้สอนสามารถเพิ่มเติมได้

1. มนุษย์ทุกคนมีคุณสมบัติที่คล้ายคลึงกัน
2. การมองให้เข้าใจถึงชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ รวมถึงมองออกไปให้เข้าใจถึงบริบทที่กว้างไกลออกไปจากชุมชนที่อาศัยอยู่ จะทำให้บุคคลเกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาของท้องถิ่นในบริบทของโลก
3. การตัดสินใจเลือกบริโภคสินค้าประเภทใดประเภทหนึ่ง และพฤติกรรมอื่น ๆ ที่แสดงออกโดยบุคคลในสถานที่หนึ่ง มีผลกระทบต่อการใช้และกระบวนการผลิตในสถานที่อื่นที่อยู่ห่างไกลออกไป
4. เนื่องจากมนุษย์มีความสนใจและพื้นฐานที่แตกต่างกัน จึงมักมีความเห็นที่ไม่สอดคล้องหรือมีการแข่งขันกันอยู่เสมอ ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าทางเศรษฐศาสตร์ ความเชื่อทางศาสนา และสังคม

เนื้อหาสาระ

1. พัฒนาการของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ในล้านนา

- ร่องรอยการดำรงชีวิต และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ในล้านนา อันแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของมนุษย์ที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมในด้านต่างๆ ทั้งการตั้งถิ่นฐาน การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการดำรงชีพ

- เครือข่ายทางสังคมกับการเปลี่ยนผ่านทางสังคมจากสังคมแบบชนเผ่า (Tribal Society) มาเป็น สังคมแบบเมือง (Urban Society)

- หลักฐานทางโบราณคดี และข้อมูลทางกายภาพกับการทำความเข้าใจในอดีตอย่างเป็นองค์รวม

2. ความเคลื่อนไหวและพัฒนาการของมนุษย์ล้านนาในยุคแคว้นแคว้น-นครรัฐ ก่อนการก่อตั้งอาณาจักรล้านนา

- การศึกษาจากตำนาน และข้อมูลทางกายภาพกับความทำความเข้าใจในอดีต

- ภูมิศาสตร์กับการสร้างบ้านแปงเมืองในยุคแคว้นแคว้น-นครรัฐ และภัยธรรมชาติกับผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงของเมือง

- พัฒนาการด้านสังคม การสร้างเครือข่ายทางสังคม ในมิติของการสร้างความสัมพันธ์ทางเครือญาติ และความร่วมมือในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

- วิธีการยังชีพ การค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าในล้านนา กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

- การสิ้นยุคแคว้นแคว้น-นครรัฐและปัจจัยที่เอื้อต่อการกำเนิดอาณาจักรล้านนา ได้แก่ พัฒนาการของมนุษย์ การเติบโตของเมือง และพลังทางการเมืองกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

กิจกรรมการเรียนรู้

ชั่วโมงที่ 1 (50 นาที) (ผลการเรียนรู้ข้อที่ 1,2 จุดประสงค์ด้านความรู้ข้อที่ 1 ด้านทักษะข้อที่ 1-3 ด้านคุณลักษณะข้อที่ 1,2 มโนทัศน์เสริมการพัฒนาที่ยั่งยืนข้อที่ 1,2)

ขั้นสำรวจ (Explore)

1. “กิจกรรมภาพก่อนประวัติศาสตร์” ครูนำเสนอภาพหลักฐานทางโบราณคดีที่สื่อถึงร่องรอยของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ (ตัวอย่างอยู่ในโปรแกรมนำเสนอ Microsoft PowerPoint หมายเลข 1) เพื่อแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของมนุษย์ในพื้นที่ต่างๆทั่วโลก รวมถึงพัฒนาการ

ในการปรับตัวเพื่อการดำรงชีวิตให้อยู่รอดท่ามกลางธรรมชาติในแต่ละพื้นที่ จากนั้นจึงนำสู่ภาพร่องรอยของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ในล้านนาที่ปรากฏเป็นหลักฐานจากการศึกษาด้านโบราณคดีเรียงลำดับตามยุคสมัย (20 นาที)

ขั้นทำความเข้าใจ (Explain)

2. ครูแจก ใบความรู้หมายเลข 1 เรื่อง “บรรพชนคนอุษาคเนย์ (รวม “คนไทย”) ล้วนโคตรเหง้าเดียวกัน” ของ สุจิต วงษ์เทศ ให้นักเรียนศึกษาบทความ และทำใบงานหมายเลข 1 (30 นาที)

ชั่วโมงที่ 2 (50 นาที) (ผลการเรียนรู้ข้อที่ 1,2 จุดประสงค์ด้านความรู้ข้อที่ 1 ด้านทักษะข้อที่

1-4 ด้านคุณลักษณะข้อที่ 1,2 มโนทัศน์เสริมการพัฒนาที่ยั่งยืนข้อที่ 1,2,4)

ขั้นศึกษาเพิ่มเติม (Expand)

3. ครูให้นักเรียนแบ่งกลุ่ม เป็น 4 กลุ่ม โดยให้นักเรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันอภิปรายและเลือกประเด็นที่จะศึกษาเกี่ยวกับอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสภาพทางภูมิศาสตร์ของล้านนาที่มีต่อการดำรงชีวิต โดยเทียบเคียงกับมนุษย์ในปัจจุบัน ดังต่อไปนี้ (50 นาที)
  - ความมั่นคงในการตั้งถิ่นฐาน
  - การสร้างความมั่นคงทางอาหารเพื่อการดำรงชีพ
  - การสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางสังคมเพื่อการดำรงชีพ
  - การสร้างนวัตกรรมเพื่อการดำรงชีพ
4. จากนั้นให้แต่ละกลุ่มวางแผนการศึกษา รวบรวมข้อมูล และกำหนดแนวทางในการนำเสนอในรูปแบบต่างๆที่กลุ่มสนใจ เช่น นำเสนอเป็นละครเวที โปสเตอร์ แผ่นพับ แผ่นผังความคิด เป็นต้น

ชั่วโมงที่ 3 (50 นาที) (ผลการเรียนรู้ข้อที่ 1,2,3 จุดประสงค์ด้านความรู้ข้อที่ 1 ด้านทักษะข้อที่ 1-4 ด้านคุณลักษณะข้อที่ 1,2 มโนทัศน์เสริมการพัฒนาที่ยั่งยืนข้อที่ 1 - 3)

5. ครูให้แต่ละกลุ่มออกมานำเสนอ โดยครูแจกเอกสารประเมินผล และใบงานหมายเลขที่ 1 เพื่อให้ผู้เรียนสรุปความรู้ที่ตนได้จากการนำเสนอของทั้งกลุ่มตนเองและกลุ่มเพื่อนฯ (30 นาที)

ขั้นประเมิน (Evaluation)

6. ครูนำเสนอรูปภาพของการดำรงวิถีชีวิตของคนในยุคก่อนประวัติศาสตร์เพื่อเปรียบเทียบและสะท้อนให้เห็นถึงความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ยุคปัจจุบัน และพิจารณาพัฒนาการของมนุษย์จากนวัตกรรม โดยมีรูปที่นำเสนอและประเด็นในการร่วมพูดคุย ดังนี้ (20 นาที)

- 1) รูปสุนัขและต้นข้าว (ต้นข้าว (การริเริ่มการเกษตรและเลี้ยงสัตว์อันเป็นจุดริเริ่มของการตั้งหลักปักฐานและความมั่นคงทางอาหาร)
- 2) การใช้ไฟ (การริเริ่มใช้พลังงาน)
- 3) เครื่องมือโลหะ (ใช้เทคโนโลยีเพื่อการยังชีพ)
- 4) ภาพมนุษย์ (การรักษาสืบต่อเผ่าพันธุ์และสร้างเครือข่ายทางสังคม)

จากนั้นให้นักเรียนสรุปประเด็นในแต่ละภาพลงในสมุดบันทึกความรู้ของตนเอง

หนูน้อยยั่งยืน อย่าลืมนะครับคุณครูเมื่อเห็นหนูน้อยยั่งยืนแล้วแปลว่าถึงตอนที่คุณครูจะต้องใช้คำถามนำเพื่อพัฒนามโนทัศน์ของการพัฒนาที่ยั่งยืนในช่วงสรุปของกิจกรรมในคาบที่ 3 นี้คุณครูควรใช้คำถามนำเพื่อพัฒนามโนทัศน์ย่อยเกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนข้อ 3

“ความมั่นคงปลอดภัยของมนุษย์เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของมนุษย์ ซึ่งในความต้องการต่างๆนั้นจะต้องหลีกเลี่ยงไม่ก่อให้เกิดความเชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อมทางสังคมและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ”

ตัวอย่างคำถาม เช่น

1. มนุษย์ในยุคก่อนประวัติศาสตร์มีความต้องการขั้นพื้นฐานเหมือนหรือต่างจากมนุษย์ในยุคปัจจุบันอย่างไร
2. ให้นักเรียนยกตัวอย่าง ความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ เช่น ความต้องการด้านอาหาร จากนั้นวิเคราะห์ว่าความต้องการในความมั่นคงด้านอาหาร (Food Security) ส่งผลกระทบต่อด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม หรือไม่ อย่างไร

ชั่วโมงที่ 4 (50 นาที) (ผลการเรียนรู้ข้อที่ 1,2 จุดประสงค์ด้านความรู้ข้อที่ 2,3,4 ด้านทักษะข้อที่ 1-4 ด้านคุณลักษณะข้อที่ 1,2 มโนทัศน์เสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน ข้อที่ 1 - 4)

ขั้นสำรวจ (Explore)

1. ครูนำเสนอภาพ “เรื่องเล่าจากยุคสร้างบ้านแปงเมือง” (ตัวอย่างอยู่ในโปรแกรมนำเสนอ Microsoft PowerPoint หมายเลข 2) ซึ่งแสดงถึงปัจจัยในการก่อตัวจากชุมชนเล็กๆ ริมแม่น้ำจนพัฒนามาสู่การสร้างบ้านแปงเมืองในยุคแคว้นแคว้น-นครรัฐ เพื่อชี้ให้เห็นถึงพัฒนาการสำคัญของมนุษย์ในการตั้งถิ่นฐานสร้างบ้านแปงเมืองอันจะช่วยแสดงถึงพัฒนาการของมนุษย์ในด้านนาในช่วงรอยต่อของยุคก่อนประวัติศาสตร์ สูยุคประวัติศาสตร์ รวมถึงนำเสนอประเภทของหลักฐานที่ใช้ในการศึกษาประวัติศาสตร์ ในยุคสมัยดังกล่าวที่ต้องอาศัยจากหลักฐานทางโบราณคดีร่วมกับหลักฐานที่เป็นเรื่องเล่า ตำนาน รวมถึงข้อมูลที่ชนชาติอื่นบันทึกไว้ (โดยครูสามารถนำเส้นทางกาลเวลา ในยุคนครรัฐที่นักเรียนนำมาประกอบด้วยได้) **(20 นาที)**

ขั้นทำความเข้าใจ (Explain)

2. ให้นักเรียนจัดกลุ่มออกเป็น 6 กลุ่ม ครูติดบัตรคำ “การเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากสังคมชนเผ่า (Tribal Society) มาเป็นสังคมแบบเมือง (Urban Society)” จากนั้นครูให้นักเรียนอภิปรายแต่ละกลุ่มพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในกลุ่มเพื่อหาข้อสรุปของกลุ่มตัวเองในประเด็น ดังต่อไปนี้ **(30 นาที)**
  - 1) มีปัจจัยอะไรบ้างที่ทำให้ผู้คนเปลี่ยนจากสังคมชนเผ่ามาเป็นสังคมเมือง
  - 2) กลุ่มของนักเรียนคิดว่าอะไรเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด
  - 3) นักเรียนคิดว่าการเปลี่ยนแปลงจากสังคมชนเผ่ามาเป็นสังคมแบบเมืองมีข้อดีหรือข้อเสีย อย่างไร
3. หลังจากทีแต่ละกลุ่มหาข้อสรุปได้แล้ว ครูให้แต่ละกลุ่มนำเสนอข้อสรุปของตัวเองในแต่ละข้อ และร่วมกันอภิปรายในประเด็นต่างๆ ร่วมกันเพื่อหาข้อสรุปของห้อง ครูช่วยสรุปความเข้าใจร่วมกัน จากนั้นเขียนเป็นผังความคิดลงบนกระดาน

ชั่วโมงที่ 5 (50 นาที) (ผลการเรียนรู้ข้อที่ 1-3 จุดประสงค์ด้านความรู้ข้อที่ 2,3,4 ด้านทักษะข้อที่ 1-4 ด้านคุณลักษณะข้อที่ 1,2 มโนทัศน์เสริมการพัฒนาที่ยั่งยืนข้อที่ 5)

ชั้นศึกษาเพิ่มเติม (Expand)

- ให้นักเรียน 6 กลุ่ม ศึกษาตำนานและพัฒนาการของมนุษย์ในการสร้างบ้านแปงเมืองที่สอดคล้องกับธรรมชาติเพื่อการดำรงชีวิต โดยให้ศึกษาจากตำรา “ประวัติศาสตร์ล้านนา” ของศาสตราจารย์สวัสดิ์ อ่องสกุล หรือหนังสือที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างบ้านแปงเมืองตามลุ่มน้ำในยุคแคว้น-นครรัฐ โดยให้แต่ละกลุ่มศึกษา ดังนี้ **(50 นาที)**

กลุ่มที่ 1 ตำนานและพัฒนาการของแคว้นโยนกกับการสร้างบ้านแปงเมืองในเขตลุ่มน้ำโขง-กก

กลุ่มที่ 2 ตำนานขุนเจืองกับผืนแผ่นดินเมืองพะเยาและการสร้างบ้านแปงเมืองลุ่มน้ำอิง

กลุ่มที่ 3 ตำนานของแคว้นหริภุญไชยกับการสร้างบ้านแปงเมืองในเขตลุ่มน้ำปิงตอนบน

กลุ่มที่ 4 ตำนานนครรัฐเขลางค์กับการสร้างบ้านแปงเมืองในเขตที่ราบลุ่มแม่น้ำวัง

กลุ่มที่ 5 ตำนานนครรัฐแพกับการสร้างบ้านแปงเมืองในเขตลุ่มน้ำยมตอนบน

กลุ่มที่ 6 ตำนานนครรัฐน่านกับการสร้างบ้านแปงเมืองในเขตลุ่มน้ำน่านตอนบน

โดยมีประเด็นในการศึกษา 5 ประเด็น คือ

- 1) คนโบราณมีวิธีการเลือกพื้นที่ในการตั้งถิ่นฐานสร้างบ้านแปงเมืองอย่างไร เพื่ออะไร
- 2) พัฒนาการทางสังคมในแต่ละพื้นที่เป็นอย่างไร มีข้อน่าสังเกตที่สะท้อนให้เห็นปัจจัยอันทำให้ผู้คนเปลี่ยนจากสังคมชนเผ่ามาเป็นสังคมเมืองอย่างไร
- 3) นักเรียนคิดว่าการเปลี่ยนแปลงจากสังคมชนเผ่ามาเป็นสังคมแบบเมืองมีข้อดีหรือข้อเสียอย่างไร เพราะอะไร
- 4) ในการศึกษาประวัติศาสตร์ในแต่ละพื้นที่นักประวัติศาสตร์ใช้หลักฐานอะไรในการสืบค้น

5) ปัญหาในการศึกษาประวัติศาสตร์ในแต่ละพื้นที่มีอะไรบ้าง

ให้แต่ละกลุ่มวิเคราะห์และสรุปคำตอบได้ทำเป็นผังความคิดเพื่อนำเสนอหน้าชั้น

สำหรับครูสรุปประเด็นร่วมกันของแต่ละกลุ่มเพื่อให้เห็นภาพรวมของล้านนา นอกจากประเด็นทั้ง 5 ข้อแล้ว ครูชี้ให้นักเรียนเห็นถึงประเด็นสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ดังนี้

ด้านสังคม สรุปให้เห็นพัฒนาการของผู้คนที่เปลี่ยนจากสังคมชนเผ่ามาเป็นสังคมเมือง จากจุดเริ่มต้นของการพัฒนาเครื่องมือเครื่องมือเทคโนโลยีในการดำรงชีพ การเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น ตลอดจนการเริ่มต้นพิธีกรรมอันเกี่ยวกับสังคม เช่น การถือผีเครื่องญาติ จนกระทั่งการขยายตัวของพระพุทธศาสนา โดยเราสามารถเรียนรู้เรื่องราวในยุคนี้ได้ผ่านหลักฐานทางโบราณคดีและตำนานหรือเรื่องเล่า

ด้านเศรษฐกิจ สรุปให้เห็นถึงการก่อตัวในการแลกเปลี่ยนสินค้า จนกลายมาเป็นการค้า และการขยายตัวของการค้า ซึ่งเป็นเรื่องของกิจกรรมทางเศรษฐศาสตร์เพื่อการดำรงชีพของมนุษย์

ด้านสิ่งแวดล้อม สรุปให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในยุคนี้ อาทิ การตั้งถิ่นฐานบริเวณที่ลุ่มใกล้แหล่งน้ำ การทำนา ระบบเหมืองฝาย พิธีกรรมความเชื่อที่เกี่ยวกับธรรมชาติ เช่น การเลี้ยงผี การนับถือผีเจ้าป่าเจ้าเขา ผีขุนน้ำ เป็นต้น

ชั่วโมงที่ 6 (50 นาที) (ผลการเรียนรู้ข้อที่ 3 จุดประสงค์ด้านความรู้ข้อที่ 3,4 ด้านทักษะข้อที่ 1,3 ด้านคุณลักษณะข้อที่ 1,2 มโนทัศน์เสริมการพัฒนาที่ยั่งยืนข้อที่ 3,6)

ขั้นประเมิน (Evaluation)

5. กิจกรรม “1+1=อะไรเอ่ย” ครูนำเสนอภาพโจทย์พัฒนาการมนุษย์เพื่อให้นักเรียนได้ทาย (ตัวอย่างอยู่ในโปรแกรมนำเสนอ Microsoft PowerPoint หมายเลข 3) จากนั้นร่วมพูดคุย โดยครูกระตุ้นให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็น และร่วมกันสรุปประเด็นสำคัญของโจทย์แต่ละข้อลงในสมุดบันทึกความรู้ ดังนี้

- 1) ข้าว + ปลา = ความมั่นคงทางอาหาร
- 2) วิถีผี + วิถีพุทธ = หลักคิดชาวล้านนา
- 3) เครื่องประดับ + เครื่องมือเครื่องใช้ = เทคโนโลยี

4) มนุษย์ + มนุษย์ = เครือข่ายทางสังคม

5) มนุษย์ + ธรรมชาติ = ภูมิปัญญาในการดำรงชีวิต

6. ครูให้นักเรียนทำใบงานหมายเลข 2 เพื่อประเมินมโนทัศน์ด้านต่างๆ ของผู้เรียน

7. ครูแจกกระดาษ Post it ให้นักเรียน คนละ 3 แผ่น จากนั้นติดกระดาษปรีฟแผ่นใหญ่ 3 แผ่น เพื่อให้ผู้เรียนได้ทำการสะท้อนความคิดเห็น ใน 3 หัวข้อ ดังนี้

1. “ฉันอยากเรียนรู้อะไรต่อไปนะ” หัวข้อนี้ให้นักเรียนแต่ละคน เขียนสะท้อนข้อสงสัยหรือสิ่งที่ตัวเองอยากเรียนรู้ อยากลงมือทำในคาบเรียนหรือหน่วยการเรียนรู้ถัดไป

2. “สิ่งที่ชอบ” เพื่อให้นักเรียนสะท้อนว่าตั้งแต่ที่เรียนกันมาทั้งหมดในหน่วยนี้ นักเรียนชอบกิจกรรมอะไร หรือชอบในสิ่งไหน หรือมีอะไรที่นักเรียนชอบ

3. “สิ่งที่อยากให้เปลี่ยน” เพื่อให้นักเรียนสะท้อนว่าในการสอนของครูนั้นมีอะไรที่นักเรียนอยากให้ปรับเปลี่ยนเพื่อให้การเรียนในครั้งต่อไปดีขึ้นบ้าง

โดยให้นักเรียนเขียนความคิดเห็นลงในกระดาษ Post it (หัวข้อย่อยละ 1 แผ่น) จากนั้นให้แต่ละคนได้นำไปติดไว้บนกระดาษปรีฟแผ่นใหญ่ทั้ง 3 ด้วยตัวเอง

อุปกรณ์และสื่อการเรียนรู้

1. สื่อนำเสนอโปรแกรม Microsoft PowerPoint Presentation
2. หนังสือเกี่ยวกับการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนา (ดูตัวอย่างทำยบท)
3. ใบความรู้
4. รูปภาพสำหรับการประกอบกิจกรรม
5. คอมพิวเตอร์
6. กระดาษ A4
7. อุปกรณ์การเขียน การวาดภาพ
8. กระดาษปรีฟแผ่นใหญ่

ชิ้นงาน/ ภาระงาน

1. ใบงานหมายเลข 1 และ 2
2. การอภิปรายและศึกษาค้นคว้าพัฒนาการของมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์ลงในกระดาษปรีฟแผ่นใหญ่
3. การอภิปรายและศึกษาค้นคว้าประวัติศาสตร์เชิงตำนานของการสร้างบ้านแปงเมือง
4. กิจกรรม 1+1=อะไรเอ่ย

การวัดและประเมินผลตามสภาพจริง

ใช้การประเมินผลตามสภาพจริง โดยผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ประเมินตนเองทั้งใน ส่วนรายบุคคลและรายกลุ่ม และผู้สอนประเมินจากรูปแบบการทำงาน ความใส่ใจ และทัศนคติ ของผู้เรียนผ่านกระบวนการทำงานกลุ่ม การแสดงความคิดเห็น โดยใช้แบบประเมินการทำงาน กลุ่มและการประเมินโดยผ่านชิ้นงานคือเอกสารแผ่นพับ โดยในหน่วยที่ 2 “ก่อนจะเป็นล้านนา” พัฒนาการสำคัญที่ผู้สอนควรพิจารณา คือ ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการของมนุษย์ ตั้งแต่ยุคสมัยก่อนประวัติศาสตร์ จนถึงยุคสมัยแคว้นแคว้น-นครรัฐ ซึ่งเป็นช่วงสมัยก่อนการ สถาปนาอาณาจักรล้านนา ทักษะการคิดและทักษะการทำงานกลุ่ม และคุณลักษณะที่สำคัญคือ การเห็นคุณค่าของมนุษย์ โดยเฉพาะในประเด็นของความจำเป็นที่มนุษย์จะต้องอยู่ร่วมกันและ สร้างเครือข่ายทางสังคมขึ้นมา การมองเห็นคุณค่าของธรรมชาติ ซึ่งครูผู้สอนสามารถสังเกตได้จาก ชิ้นงานต่างๆ การมีส่วนร่วมในแต่ละกิจกรรม รวมถึงแบบประเมินที่ครูจัดทำขึ้นเพื่อที่ต้องการให้ ผู้เรียนได้ประเมินตนเอง

แผนการจัดการเรียนรู้รายหน่วย (Unit Plan)

ตามแนวทางการสร้างสรรค์องค์ความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism) แบบ 4 E
 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระการเรียนรู้ประวัติศาสตร์
 หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 ล้านนาสมัยจารีต: ยุคแห่งการสร้างสรรค์อัตลักษณ์ล้านนา
 จำนวน 5 ชั่วโมง

มาตรฐานการเรียนรู้ มาตรฐาน ส.4.2 เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ในด้านความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญ และสามารถวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น

ตัวชี้วัด

1. วิเคราะห์เหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง เข้าสู่โลกสมัยปัจจุบัน

2. วิเคราะห์ผลกระทบของการขยายอิทธิพลของประเทศในยุโรป ไปยังทวีปอเมริกา แอฟริกา และเอเชีย

มาตรฐานการเรียนรู้ มาตรฐาน ส.4.3 เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรัก ความภูมิใจและธำรงความเป็นไทย

ตัวชี้วัด

1. วิเคราะห์ประเด็นสำคัญของประวัติศาสตร์ไทย

สาระสำคัญ

พัฒนาการของมนุษย์ในดินแดนล้านนาสมัยจารีต เป็นยุคสมัยที่มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการสานต่อพัฒนาการของมนุษย์ในดินแดนล้านนาจากยุคแคว้นแคว้น – นครรัฐ สู่วัฒนธรรมล้านนาที่ได้อำนาจขึ้นอย่างมีแบบแผนอย่างเป็นอัตลักษณ์ ซึ่งส่งผลต่อวิถีชีวิตและสถานสร้างสำนึกร่วมทางวัฒนธรรมของผู้คนล้านนามาจนถึงปัจจุบัน

ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

1. นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในพัฒนาการของมนุษย์สมัยล้านนายุคจารีต
2. นักเรียนตระหนักในความสำคัญของพัฒนาการมนุษย์ล้านนาสมัยจารีตที่ได้สานสร้างอัตลักษณ์ความเป็นล้านนาขึ้นบนฐานของภูมิปัญญาระหว่างมนุษย์ที่คำนึงถึงความสมดุลของมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

- นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอำนาจทางการเมืองที่ส่งผลกระทบต่อสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมในยุคล้านนาสมัยจารีต

จุดประสงค์การเรียนรู้

ด้านความรู้

- อธิบายถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดการก่อตัวของรัฐล้านนาสมัยจารีต
- อธิบายประเด็นสำคัญในพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของรัฐล้านนาสมัยจารีตทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- อธิบายลักษณะสำคัญของรัฐจารีตที่ส่งผลต่อพัฒนาการทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมในล้านนา

ด้านทักษะ

- ทักษะการคิด
- ทักษะการเรียนรู้ ฟัง พูด อ่าน เขียน
- ทักษะการสืบเสาะ
- ทักษะการทำงานกลุ่ม

ด้านคุณลักษณะ

- รักความเป็นไทย
- จิตสำนึกรักในสิ่งแวดล้อม
- ภูมิใจในความเป็นล้านนา

มโนทัศน์การพัฒนาที่ยั่งยืนของหน่วยการเรียนรู้

- ความมั่นคงปลอดภัยของมนุษย์เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของมนุษย์ ซึ่งในความต้องการต่าง ๆ นั้นจะต้องหลีกเลี่ยงไม่ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมกับสิ่งแวดล้อมทางสังคมและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ
- การขยายตัวทางเศรษฐกิจจะต้องเป็นไปอย่างสมดุล คำนึงถึงต้นทุนทางสังคม ต้นทุนทางเศรษฐกิจและต้นทุนทางสิ่งแวดล้อมอย่างรอบด้านและต้องไม่ส่งผลให้เกิดความเสื่อมโทรมต่อทั้งระบบนิเวศวัฒนธรรมทางสังคมและระบบนิเวศทางสิ่งแวดล้อม

มโนทัศน์เสริมที่เกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ผู้สอนสามารถเพิ่มเติมได้

1. การมองให้เข้าใจถึงชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ รวมถึงมองออกไปให้เข้าใจถึงบริบทที่กว้างไกลออกไปจากชุมชนที่อาศัยอยู่ จะทำให้บุคคลเกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาของท้องถิ่นในบริบทของโลก
2. ปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา ทุกๆปัญหามีที่มาที่ไป
3. วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีไม่สามารถแก้ไขปัญหาทุกอย่างได้โดยลำพัง
4. การเมืองเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญในการส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

เนื้อหาสาระ

1. ปัจจัยการก่อตั้งอาณาจักรล้านนาคุฉาริต ได้แก่
  - 1) ปัจจัยทางสังคม คือ ประชากรที่เพิ่มจำนวนมากขึ้นกว่าในยุคนครรัฐ เกิดพัฒนาการทางเครือข่ายทางสังคมอันซับซ้อนขึ้น จนเกิดระบบการเมืองการปกครองก่อให้เกิดการปกครองแบบอาณาจักรและให้เชื้อให้ผู้นำที่เข้มแข็งมีบทบาทมากขึ้น คือ พญามังราย กษัตริย์แห่งเมืองเงินยาง ที่สามารถรวบรวมเมืองต่างๆ ในพื้นที่ลุ่มน้ำโขง ลุ่มน้ำปิง ลุ่มน้ำวัง และสถาปนา เชียงใหม่ เป็นศูนย์กลางแห่งพระราชอำนาจได้สำเร็จ อันเป็นจุดเริ่มต้นของ “อาณาจักรล้านนา”
  - 2) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ คือ การขยายตัวทางการค้า อันเนื่องมาจากการที่จีนเปลี่ยนนโยบายและรูปแบบทางการค้า
  - 3) ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ ได้แก่ ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงทำเลที่ตั้งของอาณาจักร
2. พัฒนาการของรัฐล้านนา ยุคฉาริต
  - 1) พัฒนาการของล้านนา ช่วงราชวงศ์มังราย พ.ศ. 1839 – 2101

- มิติด้านสังคม ได้แก่ สภาพสังคมโดยทั่วไปและบทบาทและสถานะของผู้นำแห่งอาณาจักรในยุคจารีต การผสมผสานวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อหลอมสร้างวัฒนธรรมล้านนาในยุคจารีต และการสร้างเครือข่ายทางชุมชน

- มิติด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การค้า และการขยายตัวทางการค้ากับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

- มิติด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชาวล้านนา

2) ล้านนาในช่วงยุคสมัยการปกครองของพม่า และกลับเข้าสู่ยุคนครรัฐ

- ปัจจัยในการยึดครองล้านนาของพม่า

- สภาพสังคมล้านนาในช่วงแห่งการตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า แบ่งเป็นช่วง 2 ย่อย คือ ช่วงที่หนึ่ง พ.ศ. 2101-2207 และช่วงที่สอง ระหว่าง พ.ศ. 2207-2317 ซึ่งเปลี่ยนแปลงให้บ้านเมืองล้านนามีสภาพคล้ายคลึงกับยุคแคว้นแคว้น-นครรัฐ

3) ล้านนาสมัยเมืองประเทศราชแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. 2317 – 2427

- ปัจจัยในการร่วมมือ ระหว่างล้านนาและสยามในการสลายอิทธิพลทางการเมืองของพม่าในล้านนา

- การฟื้นฟูสังคมบ้านเมืองในสมัยแรกเริ่ม การรวบรวมผู้คนที่ยกกันว่ายุค“เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” และการคืนสร้างวัฒนธรรมล้านนาสมัยจารีต

- พัฒนาการทางด้านเศรษฐกิจและการค้าของล้านนาสมัยราชวงศ์เจ้าเจ็ดตน

- การบริหารจัดการทรัพยากร ธรรมชาติท้องถิ่น ในยุคจารีตของล้านนาในสมัยราชวงศ์เจ้าเจ็ดตน

- ปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอกที่ส่งผลให้รัฐจารีตล้านนากลายเป็นส่วนหนึ่งของสยาม ปัจจัยภายใน ได้แก่ ความอ่อนแอของฝ่ายการเมืองและระบบการปกครองของล้านนาที่ไม่เอื้อให้เข้าสู่ยุคก้าวตามตะวันตกได้ด้วยตนเอง, การละทิ้งระบบการให้คุณค่าของสังคมตนเองและรับเอาระบบคุณค่าจากวัฒนธรรมภายนอกเข้ามาเพื่อตอบสนองความต้องการของคนในสังคม โดยเฉพาะเหล่าชนชั้นสูงและผู้เข้าถึงทรัพยากร ปัจจัยภายนอก ได้แก่ พัฒนาการของมนุษยชาติตะวันตกที่ผ่านการปฏิวัติอุตสาหกรรมและความต้องการทรัพยากรที่มากขึ้นจนนำไปสู่ยุคของการล่าจักรวรรดินิยม ตลอดจนการปรับตัวของสยามในยุคสมัยดังกล่าว

กิจกรรมการเรียนรู้

ชั่วโมงที่ 1 (50 นาที) (ผลการเรียนรู้ข้อที่ 1 จุดประสงค์ด้านความรู้ข้อที่ 1 ด้านทักษะข้อที่ 1-3 ด้านคุณลักษณะข้อที่ 1,2 มโนทัศน์เสริมเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนข้อที่ 1,2)

ขั้นสำรวจ (Explore) ครูนำเสนอรูปภาพ Microsoft PowerPoint ซึ่งเกี่ยวกับวิถีชีวิตวัฒนธรรม ประเพณีที่แสดงถึงความเป็นล้านนา อาทิ ภาษา อาหารการกิน ภูมิปัญญาในการดำรงชีพ บ้านเรือน อาคารการก่อสร้าง พิธีกรรม ความเชื่อ ฯลฯ เพื่อให้ผู้เรียนวิเคราะห์และทบทวนภาพพัฒนาการของมนุษย์ในล้านนาที่ได้สร้างสรรค์สืบต่อกันมาและเปลี่ยนแปลงไปตามพัฒนาการของมนุษย์ **(10 นาที)**

1. ครูติดบัตรคำ “**ภาพล้านนาในใจฉัน**” ให้นักเรียนวาดภาพสิ่งหนึ่งสิ่งแรกในความรู้สึกของนักเรียนเมื่อกล่าวถึงคำว่า “ล้านนา” ลงในกระดาษ A4 **(10 นาที)**
2. จากนั้นให้นักเรียนจับกลุ่ม 5-6 คน แล้วสนทนากันถึงภาพล้านนาของตน โดยครูตั้งประเด็นชวนคิดชวนมองเกี่ยวกับภาพของนักเรียน เช่น ภาพนักเรียนสื่อถึงอะไร ทำไมนักเรียนจึงนึกถึงภาพนี้เป็นภาพแรก ภาพนี้บ่งบอกความเป็นล้านนาของนักเรียนอย่างไร **(15 นาที)**
3. จากนั้นครูชวนนักเรียนมองภาพของตนเองและเพื่อนๆ ว่าส่วนใหญ่เมื่อเราพูดถึงล้านนาเราจะนึกถึงอะไร และอะไรทำให้เพื่อนๆ นึกถึงสิ่งนั้น ครูยกตัวอย่างภาพที่นักเรียนส่วนใหญ่วาดขึ้นมาอธิบายเป็นตัวอย่างถึงความเชื่อมโยงระหว่างล้านนาสมัยจารีตที่ยังสืบต่อมาถึงวิถีชีวิตของผู้คนล้านนาในปัจจุบัน **(15 นาที)**

กิจกรรมเสริม “ล้านนาในชุมชนของฉัน”

ครูมอบหมายให้นักเรียนวิเคราะห์ชุมชนของนักเรียน โดยให้นักเรียนสังเกตดูว่าในชุมชนหรือหมู่บ้านที่นักเรียนอาศัยอยู่มีสิ่งใดที่แสดงถึงความเป็น “ล้านนา” บ้าง ให้นักเรียนลองสำรวจแล้วบันทึกลงในสมุดบันทึกความรู้

ชั่วโมงที่ 2 (50 นาที) (ผลการเรียนรู้ข้อที่ 1,2 จุดประสงค์ด้านความรู้ข้อที่ 1 ด้านทักษะข้อที่ 1-4 ด้านคุณลักษณะข้อที่ 1,2 มโนทัศน์เสริมเกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนข้อที่ 1,2,3)

ขั้นทำความเข้าใจ (Explain)

4. ครูติดบัตรคำ “ล้านนายุคจารีต” จากนั้นให้นักเรียนแบ่งกลุ่ม ออกเป็น 3 กลุ่ม **ศึกษาใบงานหมายเลข 1** โดยให้แต่ละกลุ่มเรียงลำดับเวลาในใบงาน และร่วมกันทำเส้นเวลา (Timeline) ในยุคสมัยที่ตนได้รับ ลงในกระดาษปรีฟแผ่นใหญ่ ดังนี้ (50 นาที)

กลุ่มที่ 1 พัฒนาการของล้านนา ช่วงราชวงศ์มังราย พ.ศ. 1839 – 2101

กลุ่มที่ 2 ล้านนาในช่วงยุคสมัยการปกครองของพม่า และการกลับเข้าสู่ยุคนครรัฐ

กลุ่มที่ 3 ล้านนาสมัยเมืองประเทศราชแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ.

2317 – 2442

5. ให้แต่ละกลุ่มออกมานำเสนอหน้าชั้นตามลำดับ พร้อมกับติดเส้นกาลเวลาของตนบนกระดาน
6. โดยให้แต่ละคนสรุปประเด็นสำคัญและความรู้ใหม่ที่ตนได้รับลงในสมุดบันทึกความรู้

ชั่วโมงที่ 3 และ 4 (100 นาที) (ผลการเรียนรู้ข้อที่ 1-3 จุดประสงค์ด้านความรู้ข้อที่ 1 ด้านทักษะข้อที่ 1- ด้านคุณลักษณะข้อที่ 1,2 มโนทัศน์เสริมเกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนข้อที่ 1,2)

ขั้นขยาย (Expand)

ชั่วโมงที่ 3 (50 นาที)

7. ให้นักเรียนทั้ง 3 กลุ่ม ศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับพัฒนาการของมนุษย์ในยุคจารีต ดังนี้

กลุ่มที่ 1 พัฒนาการของล้านนา ช่วงราชวงศ์มังราย พ.ศ. 1839 – 2101

กลุ่มที่ 2 ล้านนาในช่วงยุคสมัยการปกครองของพม่า และการกลับเข้าสู่ยุคนครรัฐ

กลุ่มที่ 3 ล้านนาสมัยเมืองประเทศราชแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. 2317 –

2442

ให้แต่ละกลุ่มศึกษาในประเด็นของสภาพสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ของแต่ละยุคสมัย ดังรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. **สังคม** สภาพของสังคม วิถีชีวิตของชาวล้านนาในยุคสมัยนั้นๆ

2. **เศรษฐกิจ** สภาพเศรษฐกิจ การค้า การทำมาหากิน
  3. **การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ**ของคนในยุคนี้ๆ
8. ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มกลุ่มนำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบผังความคิดเพื่อให้เห็นภาพของมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมในแต่ละยุคสมัย

ชั่วโมงที่ 4 (50 นาที)

9. ครูให้นักเรียนแต่ละกลุ่มนำเสนอผลงานหน้าชั้นเรียน
10. ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปราย แลกเปลี่ยน และสรุปประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้
  - 1) ภาพรวมของสภาพสังคมในยุคจารีต
  - 2) ภาพรวมของสภาพเศรษฐกิจในยุคจารีต
  - 3) ภาพรวมของสภาพสิ่งแวดล้อมและการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมในยุคจารีต
11. ครูช่วยให้นักเรียนเห็นประเด็นสำคัญคือ **การขยายตัวทางการค้าและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ** ส่งผลกระทบต่อพัฒนาการของมนุษย์ทั้งการเปลี่ยนแปลงในมิติด้านสังคม และมิติด้านสิ่งแวดล้อม เนื่องจาก **“มิติเศรษฐกิจ”** สัมพันธ์กับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นฐานแห่งการขยายตัวทางเศรษฐกิจ และการเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจย่อมส่งผลกระทบต่อสภาพการณ์ทางสังคม

หนูน้อยยังยืน ถึงเวลาที่ครูผู้สอนต้องสรุปมโนทัศน์การพัฒนาที่ยั่งยืน
มโนทัศน์ย่อยที่ 4 ในช่วงสรุปของคาบที่ 4 นะครับ

“การขยายตัวทางเศรษฐกิจจะต้องเป็นไปอย่างสมดุล คำนึงถึงต้นทุนทางสังคม ต้นทุนทางเศรษฐกิจและต้นทุนทางสิ่งแวดล้อมอย่างรอบด้านและต้องไม่ส่งผลให้เกิดความเสื่อมโทรมต่อทั้งระบบนิเวศวัฒนธรรมทางสังคมและระบบนิเวศทางสิ่งแวดล้อม”

คำถามนำเพื่อพัฒนาและตรวจสอบมโนทัศน์ที่ 4

1. ทำไมการขยายตัวทางเศรษฐกิจจะต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับภูมินิเวศทางสังคมวัฒนธรรมและภูมินิเวศทางสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น

12. จากนั้นครูแจกใบงานหมายเลข 2 ให้นักเรียนได้สรุปและทบทวนความรู้ของตน

ชั่วโมงที่ 5 (50 นาที) (ผลการเรียนรู้ข้อที่ 1-3 จุดประสงค์ด้านความรู้ข้อที่ 1-3 ด้านทักษะข้อที่ 1-3 ด้านคุณลักษณะข้อที่ 1,2 มโนทัศน์เสริมเกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนข้อที่ 1,2,5,6,7)

ขั้นประเมิน (Evaluation)

13. ครูนำเส้นเวลา “ล้านนายุคจารีต” นำมาติดบนกระดาน ให้นักเรียนทบทวนในประเด็นสำคัญของ ช่วงพัฒนาการทางสังคมล้านนาในยุคจารีต ได้แก่

- 1) การผสมผสานวัฒนธรรมและก่อตั้งอาณาจักร
- 2) การเกิดสถาบันกษัตริย์ของราชวงศ์มังราย ช่วงรุ่งเรืองและเจริญถึงขีดสุด ช่วงตกต่ำของราชวงศ์มังรายและการเสื่อมสลายลงของรัฐ
- 3) ช่วงเวลาภายใต้การปกครองของพม่า
- 4) ความร่วมมือกับสยาม และการถือกำเนิดขึ้นอีกครั้งในสมัยราชวงศ์เจ้าเจ็ดตน
- 5) การเริ่มเข้ามาค้าขายของชาวตะวันตก การปรับท่าทีของสยาม โลกาภิวัตน์ และกระแสมหาอำนาจของโลก พัฒนาการของมนุษย์อีกซีกโลกที่ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในสยามและล้านนาจนทำให้สิ้นสุดสมัยจารีตและก้าวสู่ยุคใหม่
- 6) ประเด็นสุดท้ายคือ หลักฐานในการศึกษายุคจารีต จากการที่นักเรียนได้ศึกษา ข้อสังเกตในการใช้หลักฐาน ข้อจำกัดและความท้าทาย

สรุปให้เห็นว่าล้านนายุคจารีตก็มีได้เกิดขึ้นมาอย่างโดดๆลอยๆ แต่เกิดจากประสบการณ์มนุษย์ในพื้นที่ก่อนมาอาณาจักรล้านนา และสิ่งสำคัญคือปัจจัยภายนอกที่ส่งผลมาเสมอ และสุดท้ายที่สำคัญที่สุดคือพัฒนาการของมนุษย์ในแต่ละช่วงเวลาได้พัฒนาพร้อมๆกับนวัตกรรมและเทคโนโลยีซึ่งได้ปรับเปลี่ยนวิถีจากบุคคลสู่สังคม ซึ่งจะเด่นชัดขึ้นเมื่อเราได้ศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาสมัยใหม่ในหน่วยการเรียนรู้ถัดไป (30 นาที)

14. ครูแจกใบความรู้ที่ 1 ซึ่งเกี่ยวกับข้อจำกัดและหลักฐานที่ใช้ในการศึกษาประวัติศาสตร์ ด้านนายคจารีต และใบงานที่ 3 ที่เป็นใบงานสำหรับประมวลและสรุปความรู้รายบุคคล (20 นาที)

13. ครูแจกกระดาษ Post it ให้นักเรียน คนละ 3 แผ่น จากนั้นติดกระดาษปรีฟแผ่นใหญ่ 3 แผ่น เพื่อให้ผู้เรียนได้ทำการสะท้อนความคิดเห็น ใน 3 หัวข้อ ดังนี้

1. “ฉันอยากเรียนรู้อะไรต่อไปนะ” หัวข้อนี้ให้นักเรียนแต่ละคน เขียนสะท้อนข้อสงสัยหรือสิ่งที่ตัวเองอยากเรียนรู้ อยากลงมือทำในคาบเรียนหรือหน่วยการเรียนรู้ถัดไป
2. “สิ่งที่ชอบ” เพื่อให้นักเรียนสะท้อนว่าตั้งแต่ที่เรียนกันมาทั้งหมดในหน่วยนี้ นักเรียนชอบกิจกรรมอะไร หรือชอบในสิ่งไหน หรือมีอะไรที่นักเรียนชอบ
3. “สิ่งที่อยากให้เปลี่ยน” เพื่อให้นักเรียนสะท้อนว่าในการสอนของครูนั้น มีอะไรที่นักเรียนอยากให้ปรับเปลี่ยนเพื่อให้การเรียนในครั้งต่อไปดีขึ้นบ้าง

โดยให้นักเรียนเขียนความคิดเห็นลงในกระดาษ Post it (หัวข้อละ 1 แผ่น) จากนั้นให้แต่ละคนได้นำไปติดไว้บนกระดาษปรีฟแผ่นใหญ่ทั้ง 3 ด้วยตัวเอง

อุปกรณ์และสื่อการเรียนรู้

1. สื่อนำเสนอโปรแกรม Microsoft PowerPoint Presentation
2. หนังสือเกี่ยวกับการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนา (ดูตัวอย่างทำยบท)
3. ใบความรู้
4. รูปภาพสำหรับการประกอบกิจกรรม
5. คอมพิวเตอร์
6. กระดาษ A4
7. อุปกรณ์การเขียน การวาดภาพ
8. กระดาษปรีฟแผ่นใหญ่

ภาระงาน/ชิ้นงาน

1. ใบงานหมายเลข 1 และ 2
2. การอภิปรายกลุ่มในประเด็นที่ครูนำเสนอ
3. การศึกษาเพิ่มเติมและนำเสนอชิ้นงานผ่านแผ่นโปสเตอร์ หรือผังความคิด ฯลฯ
4. กิจกรรมเสริมนักสืบกาลเวลา

การวัดและประเมินผลตามสภาพจริง

ใช้การประเมินผลตามสภาพจริง โดยผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ประเมินตนเองทั้งใน ส่วนรายบุคคลและรายกลุ่ม และผู้สอนประเมินจากรูปแบบการทำงาน ความใส่ใจ และทัศนคติ ของผู้เรียนผ่านกระบวนการทำงานกลุ่ม การแสดงความคิดเห็น โดยใช้แบบประเมินการทำงาน กลุ่มและการประเมินโดยผ่านชิ้นงานคือเอกสารแผ่นพับ โดยในหน่วยที่ 3 “ล้านนาสมัยจารีต เบ้า หลอมชีวิตที่สรรค์สร้างอัตลักษณ์ล้านนา” พัฒนาการสำคัญที่ผู้สอนควรพิจารณา คือ ด้านความรู้ เกี่ยวกับความเจริญทางวัฒนธรรมสังคม และการขยายตัวของการค้า ตลอดจนการบริหารจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติในยุคจารีต การพัฒนาทักษะเน้นการพัฒนาทักษะการคิดและทักษะ การทำงานกลุ่ม และคุณลักษณะที่สำคัญคือความภูมิใจในความเป็นล้านนาของตน ซึ่งครูผู้สอน สามารถสังเกตได้จากชิ้นงานต่างๆ การมีส่วนร่วมในแต่ละกิจกรรม รวมถึงแบบประเมินที่ครูจัดทำ ขึ้นเพื่อที่ต้องการให้ผู้เรียนได้ประเมินตนเองในลักษณะต่างๆ

แผนการจัดการเรียนรู้รายหน่วย (Unit Plan)

ตามแนวทางการสร้างสรรค์องค์ความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism) แบบ 4 E
 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระการเรียนรู้ประวัติศาสตร์
 หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 ลัทธิอนุตตรธรรม การเปลี่ยนแปลงที่สัมพันธ์กับสังคมโลก
 จำนวน 5 ชั่วโมง

มาตรฐานการเรียนรู้ มาตรฐาน ส 4.2 เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ในด้านความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญ และสามารถวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น

ตัวชี้วัด

1. วิเคราะห์เหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ ที่ส่งผลการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง เข้าสู่โลกสมัยปัจจุบัน
2. วิเคราะห์ผลกระทบของการขยายอิทธิพลของประเทศในยุโรป ไปยังทวีปอเมริกา แอฟริกา และเอเชีย

มาตรฐานการเรียนรู้ มาตรฐาน ส 4.3 เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรัก ความภูมิใจและธำรงความเป็นไทย

ตัวชี้วัด

1. วิเคราะห์ประเด็นสำคัญของประวัติศาสตร์ไทย

สาระสำคัญ

ประวัติศาสตร์ลัทธิอนุตตรธรรมเป็นยุคสมัยที่การเปลี่ยนแปลงภายในด้านนโนนั้นสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกอย่างชัดเจน ซึ่งเป็นยุคสมัยที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจสถานการณ์ของล้านนาในปัจจุบัน

ผลการเรียนรู้

1. นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในพัฒนาการของประวัติศาสตร์ล้านนาสมัยใหม่
2. นักเรียนตระหนักในความสำคัญของปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อพัฒนาการและความเป็นไปของผู้คนในดินแดนล้านนา
3. นักเรียนเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของประวัติศาสตร์ล้านนาสมัยใหม่สู่การทำความเข้าใจในสถานการณ์ของชุมชนท้องถิ่น ไปจนถึงสังคมโลก

จุดประสงค์การเรียนรู้

ความรู้

1. อธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงของโลกอันเป็นปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อประวัติศาสตร์ล้านนา และปัจจัยภายในล้านนาที่เอื้อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และนำพาให้ล้านนาเข้าสู่ยุคสมัยใหม่ได้
2. อธิบายประเด็นสำคัญในพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของรัฐล้านนา สมัยใหม่ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้
3. อธิบายความสัมพันธ์ที่นำไปของสถานการณ์หรือปัญหาที่ชุมชนท้องถิ่น และสังคมโลกกำลังเผชิญได้อย่างมีเหตุผล

ด้านทักษะ

1. ทักษะการคิด
2. ทักษะการเรียนรู้ ฟัง พูด อ่าน เขียน
3. ทักษะการสืบเสาะ
4. ทักษะการทำงานกลุ่ม

ด้านคุณลักษณะ

1. รักความเป็นไทย
2. จิตสำนึกรักในสิ่งแวดล้อม
3. จิตสาธารณะ ตระหนักต่อปัญหาในชุมชนท้องถิ่น
4. เท้าทันต่อความเปลี่ยนแปลง

มโนทัศน์การพัฒนาที่ยั่งยืน

1. การขยายตัวทางเศรษฐกิจจะต้องเป็นไปอย่างสมดุล คำนึงถึงต้นทุนทางสังคม ต้นทุนทางเศรษฐกิจและต้นทุนทางสิ่งแวดล้อมอย่างรอบด้านและต้องไม่ส่งผลให้เกิดความเสื่อมโทรมต่อทั้งระบบนิเวศวัฒนธรรมทางสังคมและระบบนิเวศทางสิ่งแวดล้อม

2. การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะต้องเป็นไปอย่างเท่าเทียม และไม่ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกิดความเสื่อมโทรม

มโนทัศน์เสริมที่เกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ผู้สอนสามารถเพิ่มเติมได้

1. มนุษย์ทุกคนมีคุณสมบัติที่คล้ายคลึงกัน
2. เนื่องจากมนุษย์มีความสนใจและพื้นฐานที่แตกต่างกัน จึงมักมีความเห็นที่ไม่สอดคล้องหรือมีการแข่งขันกันอยู่เสมอ ในประเด็นเกี่ยวกับคุณค่าทางเศรษฐกิจ ศาสนา ความเชื่อทางศาสนา และสังคม
3. ปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา ทุกๆปัญหามีที่มาที่ไป
4. ปัญหาต่างๆ เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของโลกที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน มีความเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน
5. การมองให้เข้าถึงชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ รวมถึงมองออกไปในบริบทที่กว้างไกล ออกจากชุมชนที่อาศัยอยู่ จะทำให้บุคคลเกิดความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาของท้องถิ่นในบริบทของโลก

เนื้อหาสาระ

1. ล้านนามสมัยใหม่ การเปลี่ยนแปลงที่สัมพันธ์กับสังคมโลก ประวัติศาสตร์ล้านนามสมัยใหม่ (พ.ศ. 2372-ปัจจุบัน)
  - 1.1 ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้เกิดรัฐล้านนามสมัยใหม่ ดังนี้
    - ปัจจัยภายนอก อันได้แก่ ผลกระทบจากลัทธิจักรวรรดินิยม และการล่าอาณานิคมเพื่อเป็นฐานในการแสวงหาทรัพยากร, การปรับตัวของราชอาณาจักรสยามและพัฒนาการทางการเมืองการปกครองของสยาม และการเติบโตของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยและระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม
    - ปัจจัยภายใน ปัญหาการเมืองการปกครองภายใน สภาพการณ์ทางสังคมและเศรษฐกิจของล้านนามที่เอื้อต่อการเปิดรับวัฒนธรรมที่หลากหลายและสอดคล้องกับกระแสการพัฒนาจากปัจจัยภายนอก

1.2 การเปลี่ยนแปลงในมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ตั้งแต่ พ.ศ. 2372 – ก่อนการริเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

1) พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมด้านนา

- พัฒนาการและความหลากหลายของผู้คนในดินแดนล้านนา ได้แก่ ความหลากหลายทางชาติพันธุ์, ความหลากหลายทางความเชื่อ ศาสนา และจิตวิญญาณ, ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความหลากหลายของปัจเจกบุคคลในยุคปัจจุบัน

- การเปลี่ยนแปลงด้านการปกครอง จากยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์สู่

2) พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและเทคโนโลยี

- การขยายตัวทางการค้า

- ทุนิยมกับการเปลี่ยนผ่านสังคมจากระบบคุณค่าภายในสู่การให้คุณค่าภายนอก สุขภาพกาย และการเร่งความเป็นมนุษย์ให้เหนือกว่าธรรมชาติ โดยผ่านการพัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิตของตน

- การพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมการพัฒนาต่างๆ ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ ตัวอย่าง เช่น การขยายตัวทางคมนาคม การรถไฟ การไปรษณีย์ การประปา เป็นต้น

3) การเปลี่ยนแปลงในมิติด้านสิ่งแวดล้อม

- ทรัพยากรกับการเป็นฐานของ การพัฒนาประเทศ

- การเสื่อมถอยลงของ ทรัพยากรธรรมชาติ

1.3 การเปลี่ยนแปลงด้านการเมือง สถานการณ์โลกกับผลกระทบในการพัฒนาประเทศกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมล้านนาภายหลังการดำเนินการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แบ่งเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 สมัยการพัฒนา ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ ช่วง พ.ศ. 2504 – 2534 (แผนที่ 1-6) ช่วงที่ 2 ช่วงการพัฒนาที่ยั่งยืน 2535 – ปัจจุบัน (แผนที่ 7 – 10) ผลกระทบในมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

1) ช่วงที่ 1 สมัยการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ตั้งแต่ ช่วง พ.ศ. 2504-2534

- ที่มาของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในช่วงเวลาดังกล่าว

- การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม ได้แก่ การเปลี่ยนผ่านจากยุคเกษตรกรรม เข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมอย่างเต็มตัว, การเปลี่ยนแปลงระบบการให้คุณค่าของความเป็นมนุษย์ให้เข้าสู่ความเชื่อในการบริโภคนิยมและการคลังในวัตถุนิยม, ปัญหาสังคมและความไม่

เท่าเทียมในการเข้าถึงทรัพยากรในการดำรงชีพตามความจำเป็นและสิทธิการให้คุณค่าแบบใหม่ ผู้
การฝังรากปัญหาของสังคมล้านนาและสังคมไทย

- การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ อัตราการเร่งของทุนนิยมเพื่อ
สร้างค่านิยมตามความเชื่อชุดใหม่สู่การใช้ทรัพยากรอย่างไม่ประนีประนอม, การก่อตัวของความ
เหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจในยุคทุนนิยมความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงทรัพยากรในการดำรงชีพตาม
ความจำเป็นและสิทธิการให้คุณค่าแบบใหม่ ผู้การฝังรากปัญหาของสังคมล้านนาและสังคมไทย

- ด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การใช้ทรัพยากรเพื่อตอบสนองความต้องการอย่างไร้ขีดจำกัด, การ
พัฒนาเมืองใหญ่อย่างไร้ทิศทาง จนก่อให้เกิดปัญหาหามลภาวะต่างๆ และภัยธรรมชาติที่นับจากนี้จะ
รุนแรงมากยิ่งขึ้น

2) ช่วงการพัฒนาที่ยั่งยืน 2535 – ปัจจุบัน (แผน 7 – 10) ได้แก่

- การเริ่มตระหนักในปัญหาสิ่งแวดล้อม และความยั่งยืนของเผ่าพันธุ์มนุษย์รุ่นต่อไป
- ด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ที่ปรับตัวตามกระแสการพัฒนาที่ยั่งยืน

1.4 การเปลี่ยนแปลงของล้านนาในโลกศตวรรษที่ 21 สถานการณ์ ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน

กิจกรรมการเรียนรู้

ชั่วโมงที่ 1-2 (100 นาที) (ผลการเรียนรู้ข้อที่ 1 จุดประสงค์ด้านความรู้ข้อที่ 1,2 ด้านทักษะข้อที่
1-4 ด้านคุณลักษณะข้อที่ 1,2 มโนทัศน์เสริมเกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนข้อที่ 1-5)

ขั้นสำรวจ (Explore)

1. ครูนำเสนอสื่อการเรียน เช่น รูปภาพ วิดีทัศน์ ข่าว บทความ ฯลฯ ในที่นี้เลือกใช้รูปภาพ
โดยนำเสนอผ่านโปรแกรม Microsoft Power Point เพื่อนำการอภิปรายให้ผู้เรียนวิเคราะห์
และมองเห็นภาพของสถานการณ์ ปัญหา และความท้าทายของล้านนาในโลกศตวรรษที่
21 อาทิ ประเด็นเรื่องความหลากหลาย ประเพณีวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลง ความเหลื่อม
ล้ำทางเศรษฐกิจ ลักษณะอาชีพ ปัญหาสิ่งแวดล้อม พิบัติภัยในล้านนา ครูชี้ให้นักเรียน
เห็นว่าเหตุการณ์ต่างๆ เหล่านี้ล้วนมีที่มาที่ไป (10 นาที)

ขั้นทำความเข้าใจ (Explain)

2. ครูแบ่งกลุ่มนักเรียน เป็นจำนวน 4 กลุ่ม ครูแจกใบงานหมายเลข 1 เพื่อศึกษา
ประวัติศาสตร์ล้านนาสมัยใหม่ โดยให้นักเรียนศึกษาช่วงพัฒนาการและเหตุการณ์สำคัญ

และวิเคราะห์มิติด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ในแต่ละยุคย่อย จากนั้นให้แต่ละกลุ่มทำเส้นเวลาตามช่วงเวลาที่ลงในกระดาษป๊อปป์แผ่นใหญ่ ดังนี้ (40 นาที)

- 1) ช่วงเวลาการเข้ามาของชาติตะวันตกและการเริ่มเปลี่ยนแปลงลักษณะทางเศรษฐกิจของล้านนา จนถึงล้านนาถูกรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสยามในปี พ.ศ.2442
  - 2) ช่วงเวลาของการเข้ามามากลายเป็นส่วนหนึ่งของสยามโดยสมบูรณ์ เริ่มตั้งแต่ พ.ศ.2442 จนถึงก่อนการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ
  - 3) ช่วงที่ 1 สมัยการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ตั้งแต่ช่วง พ.ศ. 2504-2534
  - 4) ช่วงที่ 2 สมัยการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (แผน 7 – 10) 2535 – ปัจจุบัน
3. ครูแจกแบบประเมินหมายเลข 1 ให้แต่ละกลุ่มนำเสนอ และร่วมกันอภิปรายโดยเน้นให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมล้านนาสมัยใหม่ที่สัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก โดยเน้นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม จากนั้นให้นักเรียนบันทึกความรู้ที่ได้ลงในใบงานหมายเลข 2 (50 นาที)

ชั่วโมงที่ 3-4 (100 นาที) (ผลการเรียนรู้ข้อที่ 2,3 จุดประสงค์ด้านความรู้ข้อที่ 2,3 ด้านทักษะข้อที่ 1-4 ด้านคุณลักษณะข้อที่ 1-3 มโนทัศน์เสริมเกี่ยวกับแนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนข้อที่ 3-5)

ขั้นศึกษาเพิ่มเติม (Expand)

4. ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายในประเด็น “อะไรหนอที่ทำให้ล้านนาก้าวสู่สมัยใหม่” จากนั้นแบ่งนักเรียนออกเป็น 6 กลุ่ม เพื่อให้ผู้เรียนเลือกประเด็นในการอภิปรายและช่วยกันศึกษาถึงสาเหตุที่มาและผลกระทบของเหตุการณ์ที่มีต่อสังคมล้านนา ทั้งในมิติสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ดังนี้ (50 นาที)

- 1) การปฏิวัติอุตสาหกรรม
- 2) จักรวรรดินิยมกับการล่าอาณานิคม และบทบาทของสยาม

3) รถไฟ

4) การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475

5) แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ

6) เศรษฐกิจการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงในด้านนา

5. ครูให้นักเรียนนำเสนอผลงานหน้าชั้น โดยครูแจกใบงานหมายเลข 3 สำหรับให้นักเรียนแต่ละคนได้จดบันทึกความรู้ของตัวเองที่ได้จากการนำเสนอรายงานของกลุ่มต่างๆ

(50 นาที)

6. จากนั้นครูและนักเรียนร่วมกันสรุปถึงประเด็นสำคัญ 3 ประเด็น ได้แก่

การขยายตัวทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นผลจากพัฒนาการของมนุษย์ที่ก้าวสู่ยุคปฏิวัติอุตสาหกรรมซึ่งเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ธรรมชาติถูกทำให้กลายเป็นทรัพยากรในการผลิต จนเป็นเหตุให้เกิดการล่าอาณานิคมเพื่อหาวัตถุดิบมาป้อนกระบวนการผลิต

เทคโนโลยีและนวัตกรรมต่างๆ มีผลอย่างยิ่งต่อการเปลี่ยนผ่านยุคสมัยของมนุษย์จากยุคหิน สู่ยุคโลหะ ยุคดิจิทัล เครื่องมือเครื่องใช้ สิ่งอำนวยความสะดวก นวัตกรรมต่างๆ ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในสังคมมนุษย์และโลก

การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม เป็นประเด็นสำคัญเพราะทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นต้นทุนที่แท้จริงของการขยายตัวทางเศรษฐกิจและเป็นฐานแห่ง

การพัฒนา

หนูน้อยยังยืน ถึงเวลาที่หนูๆต้องเข้าใจมโนทัศน์การพัฒนาที่ยั่งยืนแล้ว ในช่วงสรุปของคาบที่ 4 ผู้เรียนควรเข้าใจ 2 มโนทัศน์ ได้แก่

“การขยายตัวทางเศรษฐกิจจะต้องเป็นไปอย่างสมดุล คำนึงถึงต้นทุนทางสังคม ต้นทุนทางเศรษฐกิจและต้นทุนทางสิ่งแวดล้อมอย่างรอบด้านและต้องไม่ส่งผลให้เกิดความเสื่อมโทรมต่อทั้งระบบนิเวศวัฒนธรรมทางสังคมและระบบนิเวศทางสิ่งแวดล้อม

ตัวอย่างคำถาม เช่น

1. ทำไมการขยายตัวทางเศรษฐกิจจะต้องคำนึงถึงต้นทุนทางสังคม ต้นทุนทางเศรษฐกิจและต้นทุนทางสิ่งแวดล้อมอย่างรอบด้าน
2. ถ้ารัฐบาลส่งเสริมโครงการที่ทำให้เศรษฐกิจในชุมชนดีขึ้น แต่ระบบนิเวศสังคมและระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมของชุมชนมีแนวโน้มเสื่อมโทรมลง นักเรียนคิดว่าโครงการดังกล่าวเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร

มโนทัศน์ตัวที่ 2

“การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะต้องเป็นไปอย่างเท่าเทียม และไม่ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกิดความเสื่อมโทรม”

ตัวอย่างคำถาม เช่น

1. นักเรียนมีความคิดเห็นอย่างไรกับคำว่า “การบริหารจัดการทรัพยากรต้องเป็นไปอย่างเท่าเทียม” และถ้าไม่เท่าเทียมจะเกิดปัญหาอะไรบ้าง
2. นักเรียนคิดว่าทำไมในการพัฒนาทุกโครงการต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก และทำไมเราจึงควรไม่ยอมรับกับโครงการที่สร้างรายได้มหาศาลแต่ส่งผลกระทบให้เกิดความเสื่อมโทรมด้านสิ่งแวดล้อม

ชั่วโมงที่ 5 (50 นาที) (ผลการเรียนรู้ข้อที่ 3 จุดประสงค์ด้านความรู้ข้อที่ 3 ด้านทักษะข้อที่ 1-4 ด้านคุณลักษณะข้อที่ 1,4 มโนทัศน์เสริมเกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนข้อที่ 3-5)

ขั้นประเมิน (Evaluation)

7. ครูให้นักเรียนทำกิจกรรม “ชุมชนที่เราเผชิญ” โดยครูติดกระดาษปรีฟแผ่นใหญ่บนกระดาน จากนั้นให้นักเรียนแต่ละคนได้ออกมาช่วยกันวาดรูปชุมชนที่เราเผชิญ โดยให้นักเรียนสะท้อนภาพที่นักเรียนพบเจอในชีวิตประจำวัน ทั้งสถานที่ วิถีชีวิต ฯลฯ โดยครูตั้งกติกาให้นักเรียนทุกคนออกมาวาด โดยแต่ละคนวาดได้ 1 ครั้ง โดยครูกำหนดให้ออกมาวาดครั้งละ 4 คน กำหนดเวลารอบละ 30 วินาที - 1 นาที เมื่อเสร็จจะได้ภาพชุมชนที่เราเผชิญของนักเรียนทั้งห้องออกมา 1 ภาพ **(10 นาที)**
8. ครูและนักเรียนร่วมกันวิเคราะห์ถึงภาพชุมชนที่เราเผชิญว่ามีประเด็นอะไรที่น่าสนใจบ้าง หลังจากนั้นครูชวนนักเรียนคิดว่าภาพชุมชนทั้งหมดนี้เกิดขึ้นมาได้อย่างไร และใครเป็นผู้ก่อขึ้นมา **(10 นาที)**

9. จากนั้นครูให้นักเรียนเลือกสิ่งของ ประเด็น หรืออะไรก็ได้ในภาพชุมชนที่นักเรียนวาดขึ้นมา 1 สิ่ง พร้อมทั้งวิเคราะห์ความเป็นมาของประเด็นหรือสิ่งนั้น รวมถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นในชุมชนทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมในชุมชนของผู้เรียน (30 นาที)
10. ครูแจก ใบงานหมายเลข 4 ให้นักเรียนประมวลและสรุปความรู้รายบุคคล (20 นาที) ครู แลกกระดาษ Post it ให้นักเรียน คนละ 3 แผ่น จากนั้นติดกระดาษปรีฟแผ่นใหญ่ 3 แผ่น เพื่อให้ ผู้เรียนได้ทำการสะท้อนความคิดเห็น ใน 3 หัวข้อ ดังนี้
1. “ฉันอยากเรียนรู้อะไรต่อไปนะ” หัวข้อนี้ให้นักเรียนแต่ละคน เขียนสะท้อนข้อสงสัยหรือสิ่งที่ตัวเองอยากเรียนรู้ อยากลงมือทำในคาบเรียนหรือหน่วยการเรียนรู้ถัดไป
  2. “สิ่งที่ชอบ” เพื่อให้นักเรียนสะท้อนว่าตั้งแต่ที่เรียนกันมาทั้งหมดในหน่วยนี้ นักเรียนชอบกิจกรรมอะไร หรือชอบในสิ่งไหน หรือมีอะไรที่นักเรียนชอบ
  3. “สิ่งที่อยากให้เปลี่ยน” เพื่อให้นักเรียนสะท้อนว่าในการสอนของครูนั้นมีอะไรที่นักเรียนอยากให้ปรับเปลี่ยนเพื่อให้การเรียนในครั้งต่อไปดีขึ้นบ้าง
- โดยให้นักเรียนเขียนความคิดเห็นลงในกระดาษ Post it (หัวข้อย่อย 1 แผ่น) จากนั้นให้แต่ละคนได้นำไปติดไว้บนกระดาษปรีฟแผ่นใหญ่ทั้ง 3 ด้วยตัวเอง

อุปกรณ์และสื่อการเรียนรู้

1. รูปภาพที่ใช้นำเสนอผ่านโปรแกรม Microsoft Power Point
2. ใบความรู้
3. กระดาษปรีฟแผ่นใหญ่
4. สีเทียน สีชอล์ค สีเมจิก
5. ปากกาเคมี

ชิ้นงาน/ภาระงาน

1. ใบงานหมายเลข 1 – 4
2. การอภิปรายกลุ่มในประเด็นที่ครูนำเสนอ
3. การทำเส้นเวลาในยุคสมัยย่อยลงในกระดาษปรีฟแผ่นใหญ่
4. การวิเคราะห์ภาพสถานการณ์ ผลกระทบ และแนวทางแก้ไข

การวัดและประเมินผลตามสภาพจริง

ใช้การประเมินผลตามสภาพจริง โดยผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ประเมินตนเองทั้งใน ส่วนรายบุคคลและรายกลุ่ม และผู้สอนประเมินจากรูปแบบการทำงาน ความใส่ใจ และทัศนคติ ของผู้เรียนผ่านกระบวนการทำงานกลุ่ม การแสดงความคิดเห็น โดยใช้แบบประเมินการทำงาน กลุ่มและการประเมินโดยผ่านชิ้นงานคือเอกสารแผ่นพับ โดยในหน่วยที่ 4 “ประวัติศาสตร์ล้านนา สมัยใหม่ ความเปลี่ยนแปลงที่สัมพันธ์กับสังคมโลก” พัฒนาการสำคัญที่ผู้สอนควรพิจารณา คือ ด้านความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ก้าวสู่ยุคสมัยแห่งการพัฒนาใน ล้านนาซึ่งสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงของโลกอย่างชัดเจน การขยายตัวของการค้า ตลอดจนการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในยุคสมัยแห่งทุนนิยมมาจนถึงปัจจุบัน การพัฒนาทักษะเน้น การพัฒนาทักษะการคิดและทักษะการทำงานกลุ่ม และคุณลักษณะที่สำคัญคือความเท่าทันใน ความเปลี่ยนแปลง และห่วงใยต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม ซึ่งครูผู้สอนสามารถสังเกตได้จากชิ้นงาน ต่างๆ การมีส่วนร่วมในแต่ละกิจกรรม รวมถึงแบบประเมินที่ครูจัดทำขึ้นเพื่อที่ต้องการให้ผู้เรียนได้ ประเมินตนเองในลักษณะต่างๆ

แผนการจัดการเรียนรู้รายหน่วย (Unit Plan)

ตามแนวทางการสร้างสรรค์องค์ความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism) แบบ 4 E
 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระการเรียนรู้ประวัติศาสตร์
 หน่วยการเรียนรู้ที่ 5 จิตวิญญาณล้านนาสายสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ
 จำนวน 5 ชั่วโมง

มาตรฐานการเรียนรู้ มาตรฐาน ส 4.3 เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม
 ภูมิปัญญาไทย มีความรัก ความภูมิใจและธำรงความเป็นไทย

ตัวชี้วัด

1. วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาไทยและวัฒนธรรมไทย ซึ่ง
 มีผลต่อสังคมไทยในยุคปัจจุบัน
2. วางแผนกำหนดแนวทางและมีส่วนร่วมการอนุรักษ์ ภูมิปัญญาไทยและ
 วัฒนธรรมไทย

สาระสำคัญ

ภูมิปัญญาล้านนาคือมรดกประสพการณ์แห่งวิถีชีวิตของผู้คนในดินแดนล้านนา มรดก
 ประสพการณ์ดังกล่าวแสดงถึงความเป็นล้านนาที่หล่อหลอมมาจากสายสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับ
 ธรรมชาติก่อเกิดเป็นนวัตกรรมทางภูมิปัญญาในการดำรงชีวิตที่มนุษย์อยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่าง
 สมดุล

ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

1. ตระหนักในความสำคัญของภูมิปัญญาล้านนาในฐานะมรดกทางวัฒนธรรมของ
 มนุษยชาติ
2. มีความรู้ความเข้าใจในหลักคิดของภูมิปัญญาล้านนา
3. เสนอแนะแนวทางในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมล้านนา

จุดประสงค์การเรียนรู้

ด้านความรู้

1. อธิบายความสำคัญของภูมิปัญญาล้านนาในฐานะมรดกทางวัฒนธรรมของ
 ผู้คนในล้านนาและมนุษยชาติ
2. อธิบายหลักคิดของภูมิปัญญาล้านนาได้

3. นำเสนอแนวทางในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรม
ล้านนาอย่างยั่งยืน

ด้านทักษะ

1. ทักษะการคิด ได้แก่ การคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิดอย่างมี
วิจารณญาณ
2. ทักษะการเรียนรู้ ฟัง พูด อ่าน เขียน
3. ทักษะการตัดสินใจ
4. ทักษะการทำงานกลุ่ม
5. ทักษะการสื่อสาร

ด้านคุณลักษณะ

1. ชื่นชมในภูมิปัญญาแห่งล้านนา
2. เห็นคุณค่าของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

มโนทัศน์การพัฒนาที่ยั่งยืน

1. ภูมิปัญญาล้านนาเกิดจากการเรียนรู้ของคนล้านนาที่มีวิถีชีวิตผูกพันกับ
ธรรมชาติ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการดำรงชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติอย่าง
สมดุล

มโนทัศน์เสริมที่เกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนที่เพิ่มเติมได้

1. การมองให้เข้าใจถึงชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ รวมถึงมองออกไปให้เข้าใจถึงบริบท
ที่กว้างไกลออกไปจากชุมชนที่อาศัยอยู่ จะทำให้นักคิดเกิดความรู้ความ
เข้าใจเกี่ยวกับปัญหาของท้องถิ่นในบริบทของโลก
2. ปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา ทุกๆปัญหามี
ที่มาที่ไป

3. การตัดสินใจเลือกบริโภคสินค้าประเภทใดประเภทหนึ่ง และพฤติกรรมอื่นๆที่แสดงออกโดยบุคคลในสถานที่หนึ่ง มีผลกระทบต่อการใช้และกระบวนการผลิตในสถานที่อื่นที่อยู่ห่างไกลออกไป
4. ก่อนที่บุคคลจะตัดสินใจ หรือชี้ขาดในเรื่องใดๆ จำเป็นต้องมองให้รอบด้าน และพยายามมองในมุมที่แตกต่างกัน
5. วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีไม่สามารถแก้ไขปัญหาทุกอย่างได้โดยลำพัง
6. การเลือกปฏิบัติตามหลักป้องกันไว้ก่อนเกิดความเสียหาย แม้ยังไม่สามารถหาข้อมูลเหตุผลมายืนยันความแน่นอนของการเกิดปัญหา หรือสถานะเสียหายในอนาคตได้ก็ตามควรหลีกเลี่ยงการกระทำใดๆ ที่มีความเป็นไปได้ว่าอาจจะก่อความเสียหายต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม เป็นมาตรการที่จำเป็นต่อการอยู่ดีมีสุขของชุมชนและโลกในระยะยาว

เนื้อหาสาระ

1. จิตวิญญาณล้านนาสายสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ

1.1 อิทธิพลทางธรรมชาติกับการก่อตัวของชุมชนในล้านนา สู่ภูมิปัญญาในการตั้งถิ่นฐาน และการสร้างนวัตกรรมและเครือข่ายทางสังคมที่สอดคล้องตามลักษณะทางธรรมชาติ

1) ระบบคุณค่าทางสังคม

- ความเชื่อเกี่ยวกับต้นกำเนิดของมนุษย์และการสร้างสายสัมพันธ์และเครือข่ายทางสังคม

- “ซิด” หลักคิดล้านนาเพื่อความสมดุลระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม

- ความเชื่อเรื่องผี การนับถือผี และสิ่งเหนือธรรมชาติของชาวล้านนา

- การเลือกรับและผสมผสานพระพุทธศาสนากับสังคมล้านนา

2) มรดกล้านนาภูมิปัญญาที่สอดคล้องกับธรรมชาติ

- ภูมิปัญญาในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสังคมอย่างเป็นองค์รวม การบริหารจัดการดิน น้ำ ป่าไม้ สัตว์ป่า ระบบเหมืองฝาย

- ภูมิปัญญาด้านการทำมาหากิน ประดิษฐ์กรรมพื้นบ้านล้านนา อาทิ เครื่องมือการทำไร่ เครื่องมือดักสัตว์ หาอาหาร เป็นต้น

- วัฒนธรรมและประเพณีของชาวล้านนาที่แสดงถึงความสัมพันธ์กับ
ธรรมชาติ

1.2 ภูมิปัญญาล้านนาในบริบทที่เปลี่ยนแปลง

- สถานการณ์และพลวัตของภูมิปัญญาล้านนา
- การอนุรักษ์และการสืบต่อภูมิปัญญาในบริบทที่เปลี่ยนแปลง

กิจกรรมการเรียนรู้

ชั่วโมงที่ 1 (ผลการเรียนรู้ข้อที่ 1 จุดประสงค์ด้านความรู้ข้อที่ 1 ด้านทักษะข้อที่ 1-4 ด้าน
คุณลักษณะข้อที่ 1-3 มโนทัศน์เสริมเกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนข้อที่ 1-3,6)

ขั้นสำรวจ (Explore) (20 นาที)

1. ครูติดบัตรคำ “จิตวิญญาณล้านนา” และครูถามนักเรียนว่าจิตวิญญาณล้านนาคืออะไร สุ่ม
เลือกนักเรียนให้ความหมาย จากนั้นครูนำเสนอบทความ รูปภาพ วิดีทัศน์ หรือสื่อการสอนอื่นๆ ใน
ที่นี้ผู้สอนนำรูปภาพด้วยโปรแกรม Microsoft Power Point เพื่อให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์และมองเห็น
ภาพของภูมิปัญญาของชาวล้านนา จากนั้นครูแจกใบงานหมายเลข 1 เพื่อให้นักเรียนวิเคราะห์
ประเภทของภูมิปัญญา

ขั้นทำความเข้าใจ (Explain) (30 นาที)

2. ครูแบ่งนักเรียนออกเป็น 5 กลุ่ม ให้แต่ละกลุ่มเลือกภาพที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาล้านนา อาทิ ภาพ
ประเพณีสงกรานต์ ภาพตัวเมือง ภาพข้อความขีด ภาพเครื่องดักสัตว์ ภาพเหมืองฝาย ภาพอาหาร
พื้นเมือง ภาพการตั้งถิ่นฐาน เป็นต้น ให้แต่ละกลุ่มสุ่มเลือก 1 ภาพ สำหรับการระดมสมองพูดคุย
ในประเด็น ดังต่อไปนี้

- 1) ภาพที่นักเรียนได้รับคือภาพอะไร
- 2) ภาพที่นักเรียนได้รับสะท้อนภูมิปัญญาในด้านใด
- 3) ภูมิปัญญาดังกล่าวมีประโยชน์ต่อผู้คนล้านนาอย่างไร
- 4) นักเรียนคิดว่าภูมิปัญญาดังกล่าวมีที่มาอย่างไร

จากนั้นให้แต่ละกลุ่มนำเสนอข้อคิดเห็นจากการระดมสมองของนักเรียน

3. ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปเพื่อให้เห็นว่าภูมิปัญญาล้านนานั้นมีหลักคิดสำคัญอยู่ที่การมุ่ง
ดำเนินชีวิตของมนุษย์ให้สอดคล้องกับธรรมชาติอย่างสมดุล คือการอยู่ร่วมกับธรรมชาติและใช้
ธรรมชาติอย่างพอเพียงคุ้มค่าและก่อให้เกิดประโยชน์กับทุกคนในสังคมอย่างเท่าเทียม

หนูน้อยยังยืน เมื่อเห็นหนูน้อยยังยืนนั้นหมายความว่าถึงเวลาแล้วที่
คุณครูจะต้องช่วยให้เด็ก ๆ เข้าใจในทศวรรษการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ผู้เรียน
ควรเข้าใจเมื่อเรียนจบคาบที่ 1 ของบทที่ 5 นี้

“ภูมิปัญญาล้านนาเกิดจากการเรียนรู้ของคนล้านนาที่มีวิถีชีวิตผูกพันกับธรรมชาติ ซึ่ง
สะท้อนให้เห็นถึงการดำรงชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติอย่างสมดุล”

ตัวอย่างคำถาม เช่น

1. นักเรียนคิดว่าแก่นแท้แห่งภูมิปัญญาล้านนาเกิดขึ้นจากอะไร
2. นักเรียนคิดว่าภูมิปัญญาล้านนามีลักษณะพิเศษอย่างไร

ชั่วโมงที่ 2 – 3 (100 นาที) (ผลการเรียนรู้ข้อที่ 2,3 จุดประสงค์ด้านความรู้ข้อที่ 2,3 ด้านทักษะ
ข้อที่ 1-4 ด้านคุณลักษณะข้อที่ 1-3 มโนทัศน์ย่อยเกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนข้อที่ 1-5)

ขั้นศึกษาเพิ่มเติม (Expand)

1. ครูตีบทสรุปคำ “หลักคิดภูมิปัญญาล้านนา” จากนั้นลองทบทวนความรู้ที่นักเรียนจากการสุ่มถาม
จากนั้นครูอธิบายสรุปเพื่อให้เห็นตรงกันว่าภูมิปัญญาล้านนานั้นเกิดขึ้นจากสายสัมพันธ์ระหว่าง
มนุษย์ที่ต้องดำรงชีพเพื่อการอยู่รอดท่ามกลางสภาพของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เกิดการตั้งถิ่น
ฐานสำหรับการอยู่อาศัย การสร้างนวัตกรรมทั้งนวัตกรรมความคิด ระบบการให้คุณค่าทางสังคม
ตลอดจนนวัตกรรมซึ่งเป็นเครื่องมือในการดำรงชีวิต อันแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาในฐานะขององค์
ความรู้จากมวลประสบการณ์ของผู้คนล้านนาที่ดำเนินวิถีชีวิตอยู่อย่างเข้าใจและสอดคล้องกับ
ธรรมชาติในท้องถิ่นอย่างสมดุล

2. ครูแจกใบงานหมายเลข 2 เพื่อให้ให้นักเรียนศึกษาเพิ่มเติมในประเด็นศึกษา “ภูมิปัญญาบ้าน
ฉัน” ซึ่งเป็นการศึกษาเกี่ยวกับภูมิปัญญาสำคัญในล้านนาหรือภูมิปัญญาที่สำคัญในท้องถิ่นของ
ตนเอง โดยครูสามารถแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มๆ สำหรับศึกษาประเด็นต่างๆ เช่น ครูแบ่งนักเรียน
ออกเป็น 5 กลุ่ม เพื่อศึกษาในประเด็นต่างๆ ดังนี้

- 1) ภูมิปัญญาด้านการตั้งถิ่นฐาน
- 2) ภูมิปัญญาด้านความคิดความเชื่อ
- 3) ภูมิปัญญาทางสังคม
- 4) ภูมิปัญญาด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

5) ภูมิปัญญาในการดำรงชีวิต

โดยครูให้นักเรียนแต่ละกลุ่มพูดคุยและเลือกตัวอย่างของนวัตกรรมที่เป็นภูมิปัญญาในชุมชนของนักเรียน เพื่อทำการวิเคราะห์ ในประเด็นต่างๆ ดังนี้

- 1) ภูมิปัญญานั้น คือ ภูมิปัญญาอะไร
- 2) ภูมิปัญญานั้นส่งผลต่อวิถีชีวิตของผู้คนล้านนาในมิติสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมอย่างไร
- 3) ปัจจุบันภูมิปัญญาดังกล่าวมีสถานะอย่างไรได้รับความนิยมนหรือกำลังสูญหาย หรือกำลังเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย
- 4) ภูมิปัญญาดังกล่าวได้รับการสืบสานจากชุมชนอย่างไร
- 5) นักเรียนจะมีแนวทางในการรักษา สืบสาน รวมถึงประยุกต์ใช้ พัฒนาภูมิปัญญานั้นให้คงอยู่ต่อไปอย่างไร หรือนักเรียนคิดว่าภูมิปัญญาที่นักเรียนยกตัวอย่างมาควรสูญหายไปตามยุคสมัย

โดยครูให้นักเรียนศึกษาค้นคว้าจากหนังสือที่ครูจัดเตรียมไว้เพื่อการประกอบความคิดเห็นในการนำเสนอได้ ตัวอย่างหนังสือ เช่น

- 1) หนังสือเรื่อง “ภูมิปัญญาล้านนา” ของ เอกวิทย์ ณ ถลาง
- 2) หนังสือ “ผอ่ล้านนา”
- 3) หนังสือ “สิทธิชุมชนล้านนา”

เมื่อแต่ละกลุ่มศึกษาค้นคว้าและหาคำตอบตามประเด็นในใบงานหมายเลข 2 จากนั้นจึงทำเป็นผังความคิดสำหรับนำเสนอหน้าชั้นเรียน

3. ครูให้นักเรียนนำเสนอชิ้นงานและนำเสนอรายงานหน้าชั้นเรียน
4. จากนั้นครูและนักเรียนร่วมกันสรุปถึงประเด็นสำคัญในการสืบสานภูมิปัญญาล้านนา ซึ่งก็คือ “การนำเอาภูมิปัญญาดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในบริบทที่ใช้ได้จริงในปัจจุบัน”

ชั่วโมงที่ 4-5 (100 นาที) (ผลการเรียนรู้ข้อที่ 3 จุดประสงค์ด้านความรู้ข้อที่ 3 ด้านทักษะข้อที่ 1-3 ด้านคุณลักษณะข้อที่ 1,2 มโนทัศน์ย่อยเกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนข้อที่ 4,5,6)

ขั้นประเมิน (Evaluation)

1. ครูนำเสนอรูปภาพที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาของชาวอาเซียน ชาวไทย และชาวล้านนา กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ที่เกิดขึ้น จากนั้นต่อด้วยภาพของการสืบสาน

ภูมิปัญญาของกลุ่มผู้คนในพื้นที่ต่างๆหรือกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่ยังรักษาภูมิปัญญาไว้ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ รวมถึงนวัตกรรมของบุคคลหรือกลุ่มคนต่างๆที่สะท้อนถึงการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาให้เกิดประโยชน์เพื่อผู้คนส่วนรวม (10 นาที)

2. จากนั้นครูให้นักเรียนทำใบงานที่ 3 ซึ่งเป็นกิจกรรม “ภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านฉัน” โดยให้นักเรียนนำเสนอแนวทางการสืบสานหรือประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในบริบทของสถานการณ์โลกในปัจจุบัน โดยเน้นประเด็นไปที่การอนุรักษ์ภูมิปัญญานั้นๆในบริบทที่เป็นจริง โดยให้ทุกคนนำเสนอในรูปแบบโปสเตอร์ หรือภาพวาดลงในกระดาษปรีฟแผ่นกลาง (40 นาที)

3. จากนั้นครูใช้กิจกรรม “เปิดตลาดสืบสานภูมิปัญญา” โดยให้ทุกคนได้นำโปสเตอร์ภูมิปัญญาของตนมาวางไว้รอบๆ ห้อง จากนั้นครูแบ่งเงินความคิดสร้างสรรค์ให้คนละ 1 แผ่น ขอภูมิปัญญาของใครให้เอาไปแปะที่แผ่นนั้น จากนั้นครูยกตัวอย่างจากงานที่ขายได้เยอะและงานที่น่าสนใจ (40 นาที)

4. ครูแจกกระดาษ Post it ให้นักเรียน คนละ 3 แผ่น จากนั้นติดกระดาษปรีฟแผ่นใหญ่ 3 แผ่น เพื่อให้ผู้เรียนได้ทำการสะท้อนความคิดเห็น ใน 3 หัวข้อ ดังนี้ (10 นาที)

1. “ฉันอยากเรียนรู้อะไรต่อไปนะ” หัวข้อนี้ให้นักเรียนแต่ละคน เขียนสะท้อนข้อสงสัยหรือสิ่งที่ตัวเองอยากเรียนรู้ อยากลงมือทำในคาบเรียนหรือหน่วยการเรียนรู้ถัดไป

2. “สิ่งที่ชอบ” เพื่อให้นักเรียนสะท้อนว่าตั้งแต่ที่เรียนกันมาทั้งหมดในหน่วยนี้ นักเรียนชอบกิจกรรมอะไร หรือชอบในสิ่งไหน หรือมีอะไรที่นักเรียนชอบ

3. “สิ่งที่อยากให้เปลี่ยน” เพื่อให้นักเรียนสะท้อนว่าในการสอนของครูนั้นมีอะไรที่นักเรียนอยากให้ปรับเปลี่ยนเพื่อให้การเรียนในครั้งต่อไปดีขึ้นบ้าง

โดยให้นักเรียนเขียนความคิดเห็นลงในกระดาษ Post it (หัวข้อละ 1 แผ่น) จากนั้นให้แต่ละคนได้นำไปติดไว้บนกระดาษปรีฟแผ่นใหญ่ทั้ง 3 ด้วยตัวเอง

อุปกรณ์และสื่อการเรียนรู้

1. สื่อนำเสนอโปรแกรม Microsoft PowerPoint Presentation
2. หนังสือเกี่ยวกับการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนา (ดูตัวอย่างท้ายบท)
3. ใบความรู้
4. รูปภาพสำหรับการประกอบกิจกรรม
5. คอมพิวเตอร์
6. กระดาษ A4

7. อุปกรณ์การเขียน การวาดภาพ
8. กระดาษปรีฟแผ่นใหญ่

ชิ้นงาน/ ภาระงาน

1. ใบงานหมายเลข
2. การอภิปรายกลุ่มในประเด็นที่ครูผู้สอนกำหนด
3. ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมในประเด็นที่ครูนำเสนอ
4. กิจกรรมเปิดตลาดสี่บานภูมิปัญญา

การวัดและประเมินผลตามสภาพจริง

ใช้การประเมินผลตามสภาพจริง โดยผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ประเมินตนเองทั้งใน ส่วนรายบุคคลและรายกลุ่ม และผู้สอนประเมินจากรูปแบบการทำงาน ความใส่ใจ และทัศนคติ ของผู้เรียนผ่านกระบวนการทำงานกลุ่ม การแสดงความคิดเห็น โดยใช้แบบประเมินการทำงาน กลุ่มและการประเมินโดยผ่านชิ้นงานคือเอกสารแผ่นพับ โดยในหน่วยที่ 5 “จิตวิญญาณล้านนา สายสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ” พัฒนาการสำคัญที่ผู้สอนควรพิจารณา คือ ด้านความรู้ เกี่ยวกับภูมิปัญญาของล้านนาที่มีบ่อเกิดมาจากสายสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในล้านนา การพัฒนาทักษะเน้นการพัฒนาทักษะการคิดและทักษะการทำงานกลุ่ม และคุณลักษณะที่สำคัญคือเห็นคุณค่าของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งครูผู้สอนสามารถสังเกตได้จากชิ้นงานต่างๆ การมีส่วนร่วมในแต่ละกิจกรรม รวมถึงแบบประเมินที่ครูจัดทำขึ้นเพื่อที่ ต้องการให้ผู้เรียนได้ประเมินตนเองในลักษณะต่างๆ

แผนการจัดการเรียนรู้รายหน่วย (Unit Plan)

ตามแนวทางการสร้างสรรค์องค์ความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism) แบบ 4 E
 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระการเรียนรู้ประวัติศาสตร์
 หน่วยการเรียนรู้ที่ 6 พลเมืองท้องถิ่นกับการสร้างสรรค์สังคมล้านนาที่ยั่งยืน
 จำนวน 10 ชั่วโมง

มาตรฐานการเรียนรู้ มาตรฐาน ส 4.2 เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ในด้านความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญ และสามารถวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น

ตัวชี้วัด

1. วิเคราะห์สถานการณ์ของโลกในคริสต์ศตวรรษที่ 21

มาตรฐานการเรียนรู้ มาตรฐาน ส 4.3 เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรัก ความภูมิใจและธำรงความเป็นไทย

ตัวชี้วัด

1. วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาไทยและวัฒนธรรมไทย ซึ่งมีผลต่อสังคมไทยในยุคปัจจุบัน
2. วางแผนกำหนดแนวทางและมีส่วนร่วมการอนุรักษ์ ภูมิปัญญาไทยและวัฒนธรรมไทย
3. วิเคราะห์ผลงานของบุคคลสำคัญ ทั้งชาวไทยและต่างประเทศที่มีส่วนสร้างสรรค์วัฒนธรรมไทย และประวัติศาสตร์ไทย

สาระสำคัญ

พลเมืองท้องถิ่นในสังคมโลกเป็นเป้าหมายสำคัญในการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน เนื่องจากการสำนึกในความเป็นพลเมืองท้องถิ่นที่เข้าใจในความเปลี่ยนแปลงในท้องถิ่นหรือชุมชนของตนจะมีส่วนสำคัญในการสร้างสรรค์สังคมจากหน่วยสังคมที่ใกล้ตัวที่สุด นั่นก็คือชุมชนหรือท้องถิ่นที่ตนอาศัยอยู่ นอกจากนี้ความเป็นพลเมืองท้องถิ่นในสังคมโลกจะทำให้ผู้คนมีนั้นตระหนักในการเป็นมนุษยชาติบนโลกที่พร้อมจะลุกขึ้นมาทำสิ่งดีๆจากมือเล็กๆของตน การเป็นพลเมืองท้องถิ่นในสังคมโลกจึงเป็นพลเมืองที่รู้รากเหง้าเข้าใจท้องถิ่นตลอดจนเท่าทันในความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก มองเห็นบทบาทความเป็นพลเมืองที่มีหน้าที่ต่อถิ่นที่อยู่อาศัยของตนขณะเดียวกันก็ตระหนักรู้ในการเป็นพลเมืองโลก

ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

1. มีความรู้ความเข้าใจในบทบาทและความสำคัญของการเป็นมนุษย์ในการตระหนักแห่งความเป็นพลเมืองท้องถิ่นในสังคมโลก
2. ตระหนักถึงพลังสร้างสรรค์แห่งความเป็นมนุษย์ของตนและเข้าใจบทบาทของการเป็นพลเมืองท้องถิ่นในสังคมโลก
3. ตระหนักว่าสถานการณ์ในโลกศตวรรษที่ 21 เป็นความท้าทายและปัญหาที่สำคัญอันจำต้องอาศัยพลังจากมนุษย์ทุกคนในการมีส่วนร่วมแก้ไขและหาแนวทางปฏิบัติตนที่ดีเพื่อคลี่คลายสถานการณ์ให้ดีขึ้นเพื่อโลกที่ยั่งยืน
4. สร้างสรรค์และเสนอแนะแนวทางแห่งการเป็นพลเมืองท้องถิ่นในสังคมโลก

จุดประสงค์การเรียนรู้

ด้านความรู้

1. บอกความสำคัญของความเป็นมนุษย์ที่สามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นบนโลกได้
2. อธิบายความสำคัญและบทบาทของการเป็นพลเมืองท้องถิ่นในสังคมโลก
3. อธิบายผลกระทบจากสถานการณ์หรือปัญหาในโลกศตวรรษที่ 21 ที่มีต่อตนเอง ชุมชน และสังคมโลก
4. นำเสนอกิจกรรมหรือแนวทางที่แสดงถึงพลังสร้างสรรค์สังคมของพลเมืองท้องถิ่นในสังคมโลกเพื่อการคลี่คลายสถานการณ์ปัญหาและสร้างสรรค์โลกที่ยั่งยืนสำหรับทุกชีวิต

ด้านทักษะ

1. ทักษะการคิด ได้แก่ การคิดวิเคราะห์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ
2. ทักษะการตัดสินใจ
3. ทักษะการเรียนรู้ ฟัง พูด อ่าน เขียน
4. ทักษะการทำงานกลุ่ม
5. ทักษะการสื่อสาร

ด้านคุณลักษณะ

1. รู้คุณค่าของสถาบันเกียรติยศ และบุคคลสำคัญที่สร้างความเปลี่ยนแปลง
2. เห็นคุณค่าในการเป็นมนุษย์ของตนเอง
3. จิตสาธารณะ
4. รับผิดชอบ มุ่งมั่นในการทำงาน

มโนทัศน์การพัฒนาที่ยั่งยืน

1. มนุษย์คือผู้สร้างความเปลี่ยนแปลงการกระทำของมนุษย์ย่อมส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งในมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม
2. หลักคิดตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงคือการคิดอย่างมีเหตุผล พอประมาณ และสร้างภูมิคุ้มกันในการใช้ชีวิตท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคม อันเป็นหลักการดำเนินชีวิตที่มุ่งสู่การสร้างสรรค์สังคมโลกที่ยั่งยืน

มโนทัศน์เสริมที่เกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ผู้สอนสามารถเพิ่มเติมได้

1. มนุษย์ทุกคนมีคุณสมบัติที่คล้ายคลึงกัน
2. การมองให้เข้าใจถึงชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ รวมถึงมองออกไปให้เข้าใจถึงบริบทที่กว้างไกลออกไปจากชุมชนที่อาศัยอยู่ จะทำให้บุคคลเกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาของท้องถิ่นในบริบทของโลก
3. การตัดสินใจเลือกบริโภคสินค้าประเภทใดประเภทหนึ่ง และพฤติกรรมอื่นๆที่แสดงออกโดยบุคคลในสถานที่หนึ่ง มีผลกระทบต่อการใช้และกระบวนการผลิตในสถานที่อื่นที่อยู่ห่างไกลออกไป
4. วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีไม่สามารถแก้ไขปัญหาทุกอย่างได้โดยลำพัง
5. เนื่องจากมนุษย์มีความสนใจและพื้นฐานที่แตกต่างกัน จึงมักมีความเห็นที่ไม่สอดคล้องหรือมีการแข่งขันกันอยู่เสมอ ในประเด็นที่เกี่ยวกับคุณค่าทางเศรษฐศาสตร์ ความเชื่อทางศาสนา และสังคม
6. ปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา ทุกๆปัญหาที่มีที่มาและที่ไป
7. การเลือกปฏิบัติตามหลักป้องกันไว้ก่อนเกิดความเสียหาย แม้ยังไม่สามารถหา

ข้อมูล เหตุผลมาขึ้นกับความแน่นอนของการเกิดปัญหา หรือสถานะเสียหาย
ในอนาคตได้ก็ตามควรหลีกเลี่ยงการกระทำใดๆ ที่มีความเป็นไปได้ว่าอาจจะ
ก่อความเสียหายต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม เป็นมาตรการที่จำเป็นต่อการอยู่ดีมี
สุขของชุมชนและโลกในระยะยาว

เนื้อหาสาระ

1. มนุษย์กับการสร้างสรรค์ประวัติศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในล้านนา

1.1 บุคคลสำคัญกับการสร้างสรรค์ประวัติศาสตร์ล้านนา

- ตำนานวีรบุรุษ สถาบันกษัตริย์ และภูมิสังคมทางประวัติศาสตร์กับการสร้างสรรค์
ประวัติศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงในล้านนา อาทิจุนเจือง พญามังราย พระเจ้าติโลกราช พระ
เจ้ากาวิละ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

- พระสงฆ์กับการสร้างสรรค์ประวัติศาสตร์และการสร้างความเปลี่ยนแปลงในล้านนา อาทิจ
ครุปา ศรีวิชัย, พระยงยุทธ ที่ปโก

- พลเมืองดีกับการสร้างสรรค์ประวัติศาสตร์และความเปลี่ยนแปลงในล้านนา อาทิจรัล
มโนเพชร, สมชัย-อารีญา วินัยโกศล, พะติ จอนิ โอโดเซา เป็นต้น

- พลเมืองดีในชุมชน อันเป็นบุคคลตัวอย่างที่แสดงถึงความเป็นพลเมืองท้องถิ่น

1.2 สถานการณ์ในโลกศตวรรษที่ 21 ประวัติศาสตร์กับการเตรียมพร้อมความเป็นพลเมืองใน สังคมที่ท้าทายอย่างยั่งยืน

- ความรู้ทางประวัติศาสตร์กับการเสริมสร้างทักษะการตัดสินใจอย่างไตร่ตรอง

- สถานการณ์ในโลกศตวรรษที่ 21 กับอดีตที่ต้องศึกษาเพื่อการเตรียมพร้อมรับมือกับ
ความท้าทายของโลกในอนาคต

- ตัวอย่างปัญหาสำคัญในโลกศตวรรษที่ 21 กับผลกระทบในล้านนา เช่น

1) ภัยพิบัติในล้านนา น้ำท่วม ดินถล่ม แผ่นดินไหว ไฟป่า หมอกควัน

2) ความขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติจากการเติบโตทางเศรษฐกิจและการ
พัฒนาที่ไม่ยั่งยืน

3) ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ความขัดแย้งทางสังคมและวิกฤตการณ์ทาง
การเมือง

4) การอยู่ร่วมกันในสังคมที่หลากหลาย ความพร้อมที่จะเข้าใจมนุษย์ในอาเซียน
และมนุษย์ที่มีปฏิสัมพันธ์อยู่ภายในดินแดนล้านนา

2. พลเมืองท้องถิ่นแข่งขันกับการสร้างสรรค์อนาคตที่ยั่งยืนทั้งในระดับชุมชน ระดับท้องถิ่น
ด้านนา

- ความเท่าทันถึงการเปลี่ยนแปลงในสังคมด้านนา การการคิดค้น ปรับปรุงหรือดัดแปลง
ความเป็นด้านนาให้เข้ากับสภาพการณ์ที่เป็นอยู่จริงสอดคล้องกับภูมิสังคม และคำนึงถึงมิติด้าน
สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมอย่างมีเหตุผลด้วยความไตร่ตรอง

- หลักคิดเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน กับการสร้างสรรค์อนาคตที่ยั่งยืน
ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับส่วนรวม

- แนวทางการพลเมืองท้องถิ่นกับการสร้างสรรค์สังคมอย่างยั่งยืน

กิจกรรมการเรียนรู้

ชั่วโมงที่ 1 – 2 (100 นาที) (ผลการเรียนรู้ข้อที่ 1,2 จุดประสงค์ด้านความรู้ข้อที่ 1,2 ด้านทักษะ
ข้อที่ 1-5 ด้านคุณลักษณะข้อที่ 1-4 มโนทัศน์เสริมเกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนข้อที่ 1-3)

ขั้นสำรวจ (Explore)

1. ครูนำเสนอตัวอย่างบุคคลในระดับโลก เช่น ครูแสดงรูปไฟฟ้า แล้วถามว่าไฟฟ้าส่งผล
ต่อคนทั้งโลก แต่คนทั้งโลกไม่ได้สร้างไฟฟ้า แต่จุดเริ่มต้นของไฟฟ้าเกิดมาจากแค่บุคคลคนเดียวที่
สานต่อความต้องการของคนส่วนใหญ่ จากนั้นจึงแสดงรูปของโทมัส อันวา เอดิสัน จากนั้นครู
นำเสนอรูปภาพที่เกี่ยวข้องกับ โบราณสถาน วัด รถม้า รถไฟ นวัตกรรมสาธารณสุขต่างๆ
คิดปะวัตน์ธรรมชาติด้านนา จนถึงความเป็นด้านนา โดยครูใช้คำถามให้นักเรียนคิดว่าสิ่งเหล่านี้
เกิดขึ้นเพราะใคร แน่ใจว่าเป็นพัฒนาการของมนุษย์และเป็นสิ่งที่ทุกคนในสังคมด้านนาช่วยกัน
สืบสานมา แต่เราก็สามารถมองหาบุคคลสำคัญที่เป็นจุดเปลี่ยนหรือเป็นแรงผลักดันสำคัญให้เกิด
สิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้น และที่สำคัญที่สุดเราทุกคนล้วนเป็นผู้สร้างความเปลี่ยนแปลงที่ยิ่งใหญ่ให้กับ
โลกได้ **(15 นาที)**

ขั้นทำความเข้าใจ (Explain)

2. ครูแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่ม 6 กลุ่ม โดยครูติดบัตรคำ “มนุษย์กับการสรรค์สร้าง
ประวัติศาสตร์” และให้นักเรียนพิจารณาถึงผู้สร้างความเปลี่ยนแปลงในสังคมด้านนา ว่าส่วนใหญ่
แล้วมีกลุ่มบุคคลใดบ้างที่มักจะมีบทบาทในการนำเข้าสู่ ประยุกต์ สร้างสรรค์วัฒนธรรม นวัตกรรม
ทางสังคม หรือสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์สังคมด้านนา โดยให้นักเรียนแต่
ละกลุ่มได้วิเคราะห์หรือออกมาเป็นออกมาเป็นประเภท ให้แต่ละกลุ่มวิเคราะห์เป็นผังความคิดลงใน
กระดาษ A4 จากนั้นครูให้นักเรียนแต่ละกลุ่มนำเสนอ **(15 นาที)**

3. จากนั้นครูและนักเรียนร่วมกันสรุปประเด็นในการวิเคราะห์ประเภทของบุคคลดังกล่าว เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจ ซึ่งคำตอบที่วิเคราะห์ได้คุณครูสามารถนำมาเป็น ประเด็นในการแบ่งกลุ่มนักเรียนศึกษาได้ 6 กลุ่ม ดังนี้ (20 นาที)

- 1) สถาบันกษัตริย์ ชนชั้นนำกับสังคมล้านนา
- 2) พระสงฆ์กับสังคมล้านนา
- 3) นักดนตรี กวี ศิลปิน กับสังคมล้านนา
- 4) พ่อค้ากับสังคมล้านนา
- 5) ชาวต่างประเทศกับสังคมล้านนา
- 6) สัมพันธชนกับการสร้างสรรค์สังคมล้านนา

โดยให้วิเคราะห์ในประเด็น ดังนี้

1. ความเป็นมาของบทบาทบุคคลหรือกลุ่มคนนั้น
2. การสร้างสรรค์สืบสาน
3. ผลของความเปลี่ยนแปลงนั้น

โดยครูให้นักเรียนวางแผนในการศึกษา ตลอดจนวิธีการนำเสนอผลการศึกษา อาทิ แผ่น โปสเตอร์ แผ่นพับ หรือละครสั้น ฯลฯ

4. ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายและสรุปถึงปัจจัยสำคัญที่ทำให้แต่ละกลุ่มบุคคลมี บทบาทในการเปลี่ยนแปลงในสังคมล้านนา (40 นาที)

5. ครูแจกใบงานหมายเลข 1 สำหรับให้นักเรียนแต่ละคนบันทึกความรู้ที่ได้จากการ รายงานของแต่ละกลุ่มจากนั้นให้แต่ละกลุ่มนำเสนอชิ้นงานและรายงานหน้าชั้น (10 นาที)

หนูน้อยยังยืน เมื่อจบคาบที่ 2 คุณครูต้องช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจมโนทัศน์ เกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนข้อที่ 7

“มนุษย์คือผู้สร้างความเปลี่ยนแปลงการกระทำของมนุษย์ย่อมส่งผลต่อการ เปลี่ยนแปลงทั้งในมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม”

ตัวอย่างคำถาม เช่น

1. นักเรียนคิดว่าการดำเนินชีวิตหรือการกระทำต่างๆ ของนักเรียน ส่งผลต่อการ เปลี่ยนแปลงทั้งในมิติสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม หรือไม่ อย่างไร
2. นักเรียนเห็นด้วยหรือไม่กับคำกล่าวที่ว่า “มนุษย์เป็นผู้สร้างความเปลี่ยนแปลง” จงยกตัวอย่าง

ชั่วโมงที่ 3 – 4 (100 นาที) (ผลการเรียนรู้ข้อที่ 1,2 จุดประสงค์ด้านความรู้ข้อที่ 1,2 ด้านทักษะข้อที่ 1-5 ด้านคุณลักษณะข้อที่ 1-4 มโนทัศน์เสริมเกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนข้อที่ 1-3)

ขั้นศึกษาเพิ่มเติม (Expand)

6. ครูให้นักเรียนอภิปรายให้เห็นว่าคนทุกคนในโลกล้วนมีส่วนสำคัญในการเปลี่ยนแปลงและสร้างสรรค์โลกที่ดีได้ และการที่เราศึกษากลุ่มบุคคลและบุคคลตัวอย่างก็เพื่อให้เห็นตัวอย่างที่ดี ตลอดจนแรงบันดาลใจที่เด็กๆจะได้รับจากบุคคลตัวอย่างในประวัติศาสตร์ แต่ยุคสมัยก่อนและยุคสมัยปัจจุบันก็แตกต่างกัน ยุคสมัยนี้ก็เป็นอีกยุคสมัยหนึ่งที่พัฒนาการของผู้คนถูกเคลื่อนไปในอีกทิศทางกระแสหนึ่ง แต่ท่ามกลางกระแสนี้ก็ยังมีคนอื่นหลายคนในโลก โดยเฉพาะเมื่อมองในระดับท้องถิ่นชุมชนล้านนาของเรา

7. จากนั้นครูให้นักเรียน 6 กลุ่ม ศึกษาและจัดทำรายงานในหัวข้อ “คนต้นแบบในล้านนา” โดยให้นักเรียนศึกษาโดยใช้กระบวนการทางประวัติศาสตร์เป็นแนวทางในการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ศึกษา วิถีชีวิตของบุคคลผู้นั้น โดยเน้นไปที่บุคคลคนนั้นคือใคร เขาทำอะไร อะไรคือผลงานเด่น ทำไมนักเรียนจึงเลือกเขาเป็นคนต้นแบบล้านนาในปัจจุบัน แบบอย่างที่ดีสิ่งที่ได้จากการศึกษาบุคคลคนนี้เป็นใคร โดยให้นักเรียนแต่ละกลุ่มวางแผนและออกแบบการนำเสนอตามศักยภาพของผู้เรียน

8. ครูแจกแบบประเมินการนำเสนอผลงานของกลุ่ม จากนั้นให้นักเรียนนำเสนอรายงานบุคคลต้นแบบหน้าชั้นเรียน

ชั่วโมงที่ 5 (ผลการเรียนรู้ข้อที่ 1,2 จุดประสงค์ด้านความรู้ข้อที่ 1,2 ด้านทักษะข้อที่ 1-5 ด้านคุณลักษณะข้อที่ 1-4 มโนทัศน์ย่อยเกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนข้อที่ 1-3)

ขั้นประเมิน (Evaluation)

9. ครูนำเสนอรูปภาพของบุคคลต่างๆ ที่เป็นแบบอย่างในสังคมล้านนา โดยครูต้องก้าวข้ามมุมมองของชาติพันธุ์แต่ให้มองถึงความหมายของพลเมืองที่แท้จริงซึ่งไม่ว่าจะเป็นใครก็ตามที่อาศัยอยู่ในระบบภูมิโนเวศวัฒนธรรมล้านนาไม่ว่าส่วนใดส่วนหนึ่ง หรืออยู่ตรงไหนของมุมโลก ย่อมมีส่วนสำคัญและสามารถสร้างจุดเปลี่ยนที่ดีให้เกิดขึ้นในสังคมล้านนาได้ทั้งสิ้น

10. ครูติดบัตรคำ “สองมือเล็ก ๆ ที่ฉันจะเปลี่ยนล้านนา” ให้นักเรียนเขียนอธิบายลงในกระดาษ Post it ในประเด็นดังต่อไปนี้ คือ

1) ในดินแดนล้านนาหรือในชุมชนท้องถิ่นของตน มีอะไรที่นักเรียนอยากจะเปลี่ยนแปลงที่สุด

2) และในฐานะของนักเรียนที่เป็นสมาชิกคนหนึ่งในสังคมล้านนา นักเรียนจะใช้
สองมือทำอะไรเพื่อเปลี่ยนแปลงให้ด้านนาดีขึ้นได้บ้าง

จากนั้นให้นักเรียนนำกระดาษ Post it ของตนไปแปะบนกระดานป๊อปที่ครูเตรียม
ไว้ให้ ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปประเด็นดังกล่าวเพื่อให้เห็นประเด็นที่ห้องนำเสนอ โดยครูอาจให้
นักเรียนช่วยกันสรุปลงในกระดาษป๊อปเพื่อเป็นการประมวลผลความคิดของห้อง

ชั่วโมงที่ 6 – 7 (100 นาที) (ผลการเรียนรู้ข้อที่ 3 จุดประสงค์ด้านความรู้ข้อที่ 3 ด้านทักษะข้อที่
1-5 ด้านคุณลักษณะข้อที่ 2-4 มโนทัศน์ย่อยเกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนข้อที่ 1-8)

ขั้นสำรวจ (Explore)

1. ครูนำเสนอบทความ สารคดี รูปภาพ หรือสื่อการสอนที่ทำให้ผู้เรียนมองเห็น
สถานการณ์ในโลกศตวรรษที่ 21 ซึ่งประกอบไปด้วยความท้าทายในประเด็นต่างๆ อาทิ เช่น ภัยพิ
ภัยทางธรรมชาติ ความมั่นคงทางอาหาร ปัญหาสิ่งแวดล้อม ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและ
การเคลื่อนย้ายของมนุษย์ ความขัดแย้งทางการเมือง สงครามและการก่อการร้าย ปัญหา
เศรษฐกิจ ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจกับความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงทรัพยากรต่างๆ จากนั้น
ครูเน้นให้เห็นถึงภาพของประเด็นความท้าทายที่เชื่อมโยงกับล้านนา อาทิ เช่น **การเปลี่ยนแปลง
สภาพภูมิอากาศกับผลกระทบในล้านนา** (ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม) **ภัยพิภ
พทางธรรมชาติ** (แผ่นดินไหว, ไฟป่า, หมอกควัน, น้ำท่วม, ดินถล่ม, พายุ) **ความมั่นคงทาง
อาหาร** (การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศกับความไม่มั่นคงในการทำการเกษตร, การปลูกพืช
เชิงเดี่ยว, ความไม่เท่าเทียมกันในการเข้าถึงอาหารที่มีคุณภาพ) **ปัญหาสิ่งแวดล้อม** (การตัดไม้
ทำลายป่าในล้านนา, การทำลายระบบนิเวศที่หลากหลาย ทั้งจากสายพันธุ์ต่างถิ่น การปลูกพืช
เชิงเดี่ยว การเลี้ยงสัตว์และพืชจากถิ่นอื่นจากการส่งเสริมของหน่วยงานภาครัฐ การบุกรุกผืนป่า
และสายน้ำของกิจกรรมมนุษย์) **ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการเคลื่อนย้ายของ
มนุษย์** (กลุ่มชนหลากหลายชาติพันธุ์ในล้านนา ทั้งกลุ่มคนเมืองซึ่งเกิดจากการผสมผสานมาตั้งแต่ยุค
เก็บผักใส่ซ้าเก็บข้าใส่เมือง กลุ่มชนเผ่าต่างๆ กลุ่มชาวไทยจากภาคอื่นๆ กลุ่มชาวต่างประเทศ,
ความหลากหลายทางศาสนาและความเชื่อในล้านนา, การหลั่งไหลและปะทะตาโถมทาง
วัฒนธรรม) **ความขัดแย้งทางการเมือง สงครามและการก่อการร้าย** (ปัญหาเหลือง-แดงและ
มายาคติที่ไม่เท่าเทียมในสังคม สงครามและการก่อการร้ายปัจจุบันปัญหายังไม่เกิดขึ้นหรือยังไม่
ชัดเจนแต่ให้วิเคราะห์จากอดีตและสถานการณ์จากภาคอื่นๆ ทำให้เห็นว่า สงครามกับประเทศ
เพื่อนบ้านในความขัดแย้งเรื่องเขตแดนและปัญหาการก่อการร้าย เช่น สงครามกับลาวเรื่องเส้น

เขตแดน, การก่อการร้ายในช่วงวิกฤติความขัดแย้งทางการเมือง) **ปัญหาเศรษฐกิจและความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจกับความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงทรัพยากรต่างๆ** (ความยากจนในล้านนา) การขยายตัวของเมืองใหญ่ วิกฤติพลังงานและขยะล้นเมือง (การขยายตัวของเมืองใหญ่ในภาคเหนือ ปัญหาขยะล้นเมือง การใช้พลังงานฟุ่มเฟือยและการเป็นเมืองไม่ยั่งยืน) และเทคโนโลยีกับสังคมโลกยุคใหม่

ขั้นทำความเข้าใจ (Explain) และ ขั้นศึกษาเพิ่มเติม (Expand)

2. ครูแบ่งนักเรียนออกเป็น 9 กลุ่ม ให้แต่ละกลุ่มสุ่มเลือกรูปภาพ ซึ่งแบ่งเป็นประเด็นความท้าทายในโลกศตวรรษที่ 21 ในล้านนา ดังนี้

1) การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศกับผลกระทบในล้านนา (ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม)

2) ภัยพิบัติทางธรรมชาติ (แผ่นดินไหว, ไฟป่า, หมอกควัน, น้ำท่วม, ดินถล่ม, พายุ)

3) ความมั่นคงทางอาหาร (การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศกับความไม่มั่นคงในการทำการเกษตร, การปลูกพืชเชิงเดี่ยว, ความไม่เท่าเทียมกันในการเข้าถึงอาหารที่มีคุณภาพ)

4) ปัญหาสิ่งแวดล้อม (การตัดไม้ทำลายป่าในล้านนา, การทำลายระบบนิเวศที่หลากหลาย ทั้งจากสายพันธุ์ต่างถิ่น การปลูกพืชเชิงเดี่ยว การเลี้ยงสัตว์และพืชจากถิ่นอื่นจากการส่งเสริมของหน่วยงานภาครัฐ การบุกรุกผืนป่าและสายน้ำของกิจกรรมมนุษย์ การสูญพันธุ์ของพืชและสัตว์พื้นถิ่น)

5) ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการเคลื่อนย้ายของมนุษย์ (กลุ่มชนหลากหลายพันธุ์ในล้านนา ทั้งกลุ่มคนเมืองซึ่งเกิดจากการผสมผสานมาตั้งแต่ยุคเก็บผักใส่ซ้าเก็บข้าวใส่เมือง กลุ่มชนเผ่าต่างๆ กลุ่มชาวไทยจากภาคอื่นๆ กลุ่มชาวต่างประเทศ, ความหลากหลายทางศาสนาและความเชื่อในล้านนา, การหลงใหลและปะทะตาโถมทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมท้องถิ่นกับวัฒนธรรมโลก การกลายพันธุ์ของประเพณีผิตรีบุป, การเข้าสู่ประชาคมอาเซียน)

6) ความขัดแย้งทางการเมือง สงครามและการก่อการร้าย (ปัญหาเหลื่อม-แดงและมายาคติที่ไม่เท่าเทียมในสังคม สำหรับสงครามและการก่อการร้ายปัจจุบันปัญหายังไม่เกิดขึ้นหรือยังไม่เด่นชัดแต่ให้วิเคราะห์จากอดีตและสถานการณ์จากภาคอื่นๆ ทำให้เห็นว่าสงครามกับประเทศเพื่อนบ้านในความขัดแย้งเรื่องเขตแดนและปัญหาการก่อการร้าย เช่น สงครามกับลาวเรื่องเส้นเขตแดน, การก่อการร้ายในช่วงวิกฤติความขัดแย้งทางการเมือง)

7) ปัญหาเศรษฐกิจและความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจกับความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงทรัพยากรต่างๆ (ทุนนิยมและความยากจนในล้านนา ปัญหาสังคมที่สืบ

เนื่องมาจากความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและการเข้าถึงแหล่งทรัพยากร และการถูกเบียดขับจากเศรษฐกิจในยุคโลกาภิวัตน์)

8) การขยายตัวของเมืองใหญ่ วิกฤติพลังงาน เชื้อเพลิง และขยะล้นเมือง (การขยายตัวของเมืองใหญ่ในภาคเหนือ ความต้องการพลังงาน ถ่านหินในลำปาง ปัญหาเชื้อเพลิงในแม่ฮ่องสอนและสาละวิน ปัญหาขยะล้นเมือง การใช้พลังงานฟุ่มเฟือยและการเป็นเมืองไม่ยั่งยืน การสูญพันธุ์ของพืชและสัตว์พื้นถิ่น)

9) เทคโนโลยีกับสังคมมนุษย์ยุคใหม่ (สังคมเสมือนออนไลน์ Social Network, โลกอินเทอร์เน็ต Internet, นวัตกรรมด้านการสื่อสารยุคไร้พรมแดน, การคมนาคม)

โดยครูให้แต่ละกลุ่มศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลทั้งรูปภาพ บทความ หลักฐานจากแหล่งต่างๆ เกี่ยวกับพัฒนาการของปัญหามาให้ได้มากที่สุดและวิเคราะห์เพื่อจัดทำผังความคิด (Mind Mapping) โดยเชื่อมโยงให้เห็นถึงประเด็นดังต่อไปนี้

1. พัฒนาการของปัญหา
2. วิเคราะห์แนวโน้มของปัญหาในอนาคตที่จะส่งผลกระทบต่อมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม
3. วิธีการแก้ปัญหาในระดับของการปฏิบัติที่เริ่มต้นได้จากตนเอง

3. จากนั้นให้นักเรียนแต่ละกลุ่มนำเสนอผลงานในลักษณะของแกลอรีภาพวาด “สถานการณ์ท้องถิ่นล้านนาในโลกศตวรรษที่ 21” ให้นักเรียนแต่ละคนเดินชมงานและบันทึกแต่ละประเด็นลงในใบงานหมายเลข 2

ชั่วโมงที่ 8 – 10 (150 นาที) (ผลการเรียนรู้ข้อที่ 1-4 จุดประสงค์ด้านความรู้ข้อที่ 1,2 ด้านทักษะข้อที่ 1-5 ด้านคุณลักษณะข้อที่ 2-4 มโนทัศน์ย่อยเกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนข้อที่ 1-8)

ขั้นประเมิน (Evaluate)

4. ครูแบ่งนักเรียนทั้งห้องออกเป็น 2 กลุ่ม ให้นักเรียนทั้ง 2 กลุ่มจับสลาก และให้นักเรียนแต่ละกลุ่มวิเคราะห์แนวโน้มสุดขีดหากสถานการณ์ต่างๆที่เรามองเห็นไม่ได้รับการแก้ไขและคนในสังคมยังเพิกเฉยและหากทุกคนร่วมกันสร้างสรรค์สิ่งดีๆ โดย กลุ่มที่ 1 วาดรูป “โลกศตวรรษที่ 21” ในมุมมองสถานการณ์ด้านลบ และให้นักเรียน 2 กลุ่ม วาดรูปในมุมมองด้านบวก โดยวาดโลกในอนาคตที่เด็กๆอยากเห็นนับจากนี้ (30 นาที)

5. ให้แต่ละกลุ่มนำเสนอ จากนั้นครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายโลกศตวรรษที่ 21 และด้านนาในศตวรรษที่ 21 ที่นักเรียนวาดขึ้นมาด้วยกัน สถานการณ์ที่คนในสังคมไม่ดูแลและไม่ใส่ใจปัญหาที่มากขึ้นเรื่อยๆ ส่งผลต่อความมั่นคงทางมนุษย์ (Human Security) และทุกชีวิตบนโลก เราจะก้าวข้ามสถานการณ์ในโลกที่ท้าทายนี้ได้อย่างไร ใครจะเป็นผู้ทำ และจุดเริ่มต้นของโลกที่ยั่งยืน สังคมด้านนาที่ยั่งยืนคืออะไร (คำตอบคือเราทุกคนในฐานะมนุษย์ผู้สามารถเปลี่ยนแปลงโลก โดยเริ่มจากการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง) (20 นาที)

หนูน้อยยั่งยืน เมื่อจบคาบนี้ครูควรสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับมโนทัศน์การพัฒนาที่ยั่งยืน (มโนทัศน์ย่อยที่ 8)

“หลักคิดตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงคือการคิดอย่างมีเหตุผล พอประมาณ และสร้างภูมิคุ้มกันในการใช้ชีวิตท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคม อันเป็นหลักการดำเนินชีวิตที่มุ่งสู่การสร้างสรรค์สังคมโลกที่ยั่งยืน”

ตัวอย่างคำถาม เช่น

1. เพราะเหตุใดหลักคิดเศรษฐกิจพอเพียงจึงควรเป็นหลักคิดของพลเมืองโลกในศตวรรษที่ 21
2. หลักคิดเศรษฐกิจพอเพียงมีความสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนหรือไม่ และเพราะเหตุใดแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นจุดเริ่มต้นในแนวทางแห่งการสร้างสรรค์โลกที่ยั่งยืน

6. ครูติดบัตรคำ “พลเมืองท้องถิ่น ปฏิบัติการเพื่อชุมชน...เพื่อโลกที่ยั่งยืน” โดยครูแบ่งกลุ่มนักเรียนออกเป็น 5 กลุ่ม ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มศึกษาหาแนวทางและวิธีการปฏิบัติตัวเพื่อสร้างสรรค์โลกที่ดีกว่า โดยทุกวิถีทางที่นักเรียนศึกษาหาแนวทางนั้น ต้องเป็นวิถีทางปฏิบัติที่มีจุดเริ่มต้นเล็กๆ จากตัวเองเป็นหลักในการขยายการปฏิบัติที่สามารถเป็นจริงได้ (พลเมืองท้องถิ่นในโลกแห่งการปกครอง, พลเมืองดีในวิถีเศรษฐกิจพอเพียง, การบริโภคสีเขียว Green Consumer, เครือข่ายสังคมจากกลุ่มเล็กๆ ฯลฯ)

7. ครูให้นักเรียนแต่ละกลุ่มนำเสนอ จากนั้นครูและนักเรียนช่วยกันสรุปในประเด็นของสิ่งเล็กๆ ที่เราทำได้โดยในแต่ละประเด็นครูอาจสรุปด้วยภาพบุคคลตัวเล็กๆในระดับนานาชาติและระดับท้องถิ่น การทำงานหรือการรวมกลุ่มของคนตัวเล็กๆที่เปลี่ยนโลกได้ด้วยการลงมือทำ และครูช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจในประเด็นต่างๆ โดยชี้ให้เห็นของ ความสำคัญของหลักคิดในวิชาประวัติศาสตร์ที่ต้องเท่าทันในความเปลี่ยนแปลง และพร้อมที่จะลงมือตัดสินใจปฏิบัติตนในสิ่งที่เหมาะสมเพื่อโลกที่ยั่งยืน (50 นาที)

8. ครูน่านักเรียนดูภาพเพื่อเปรียบเทียบและให้นักเรียนเลือกที่จะตัดสินใจในการปฏิบัติตน เช่น กีฬาฟุตบอลกับกีฬาอล์ฟ, อาหารฟาสต์ฟู้ด (Fast Food) กับอาหารที่ผลิตจากทรัพยากรในท้องถิ่น (Slow Food), การชื้อน้ำดื่มกับการมีกระบอกน้ำสำหรับเติมน้ำ, การใช้สินค้าปกติกับสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม, การตามกระแสวัฒนธรรมภายนอกกับการเลือกรับวัฒนธรรมอย่างรู้ทันและดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ความเป็นมนุษย์ของตน, การรู้เท่าทันในวิธีการปกครองในระบบต่างๆกับการเลือกที่จะเชื่อในการปกครองอย่างไรวิจารณ์ญาณ, การใช้อย่างฟุ่มเฟือย (บริโภคนิยม) กับการใช้อย่างพอเพียง ฯลฯ

9. จากนั้นครูติดบัตรคำ **“พลเมืองท้องถิ่นในโลกศตวรรษที่ 21 มนุษย์ที่ศรัทธาความเป็นมนุษย์ของตน”** โดยครูเน้นให้ผู้เรียนเห็นถึงคุณค่าในความเป็นมนุษย์ของตน ว่านักเรียนแต่ละคนเกิดมาเพื่ออะไร อะไรคือจุดหมายปลายทางและระหว่างทางของชีวิต การมองเห็นคุณค่าของเพื่อนมนุษย์และการศรัทธาในความเป็นมนุษย์ของตนเองเป็นเรื่องสำคัญที่จะทำให้ผู้เรียนเข้าใจว่าตนเกิดมาเพื่ออะไร และจากมือเล็กๆของเรา เราจะเริ่มเปลี่ยนแปลงสร้างโลกที่ดีสร้างสังคมล้านนาให้ยั่งยืนอย่างไรให้เหมือนกับภาพวาดโลกที่สวยงามที่นักเรียนวาดเมื่อคาบที่แล้ว มันจะเป็นรูปที่สวยงามไม่ได้เลยหากนักเรียนไม่ได้เป็นคนวาด

10. **กิจกรรม “โลกสวยด้วยมือเรา”** ครูและนักเรียนร่วมกันคิดกิจกรรมส่งท้ายที่เราทั้งห้องจะช่วยกันทำเพื่อโลกใบนี้ โดยครูให้นักเรียนแต่ละคนเสนอไอเดียที่ทั้งห้องจะร่วมกัน จากนั้นครูมองถึงความเหมาะสมในการจัดกิจกรรม ร่วมคัดเลือกกิจกรรมที่ดีที่สุดและทำได้สะดวกที่สุดจากความคิดเห็นของนักเรียนมา 3 กิจกรรม จากนั้นให้นักเรียนวิเคราะห์ข้อดีข้อเสียของแต่ละกิจกรรม จากนั้นโหวตกันว่าจะเลือกที่จะทำกิจกรรมอะไร

11. เมื่อได้กิจกรรมมาแล้วครูให้นักเรียนทั้งห้องวางแผนในการดำเนินกิจกรรม โดยครูเป็นผู้คอยให้คำปรึกษา

12. เมื่อทำกิจกรรมจิตอาสาเสร็จแล้ว ให้นักเรียนสะท้อนความคิดเห็นทั่วไป ความรู้สึกเมื่อได้ลงมือทำสิ่งดีๆ อุปสรรคในการทำงาน ตลอดจนความประทับใจ

13. สุดทำยครุให้นักเรียนเขียน “คำมั่นสัญญาที่จากใจฉันสู่ใจโลก” โดยให้นักเรียนบันทึก
สัญญาว่านักเรียนจะทำอะไรเพื่อโลกใบนี้

อุปกรณ์และสื่อการเรียนรู้

1. สื่อนำเสนอโปรแกรม Microsoft PowerPoint Presentation
2. หนังสือเกี่ยวกับการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนา (ดูตัวอย่างทำยบท)
3. ใบความรู้
4. รูปภาพสำหรับการประกอบกิจกรรม
5. คอมพิวเตอร์
6. กระดาษ A4
7. อุปกรณ์การเขียน การวาดภาพ
8. กระดาษปฐพีแผ่นใหญ่

ชิ้นงาน/ ภาระงาน

1. ใบงานหมายเลข 1 และ 2
2. การอภิปรายและศึกษาเพิ่มเติมในประเด็นที่กำหนด
3. กิจกรรมจิตอาสาโลกสวยด้วยมือเรา

การวัดและประเมินผลตามสภาพจริง

ใช้การประเมินผลตามสภาพจริง โดยผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ประเมินตนเองทั้งใน
ส่วนรายบุคคลและรายกลุ่ม และผู้สอนประเมินจากรูปแบบการทำงาน ความใส่ใจ และทัศนคติ
ของผู้เรียนผ่านกระบวนการทำงานกลุ่ม การแสดงความคิดเห็น โดยใช้แบบประเมินการทำงาน
กลุ่มและการประเมินโดยผ่านชิ้นงานคือเอกสารแผ่นพับ โดยในหน่วยที่ 6 “พลเมืองท้องถิ่นใน
สังคมโลกกับการสร้างสรรค์สังคมล้านนาที่ยั่งยืน” พัฒนาการสำคัญที่ผู้สอนควรพิจารณา คือ
ด้านความรู้เกี่ยวกับบทบาทของผู้คนต่างๆกับการสร้างความเปลี่ยนแปลงในล้านนา ตลอดจนการ
เป็นพลเมืองท้องถิ่นล้านนาที่พร้อมจะอยู่ในสังคมที่ยั่งยืน วิธีการบริโภคสีเขียว การดำเนินชีวิตที่
คำนึงถึงความสมดุลต่อสิ่งแวดล้อม การพัฒนาทักษะเน้นการพัฒนาทักษะการคิด ทักษะการ
ตัดสินใจ ทักษะการทำงานกลุ่ม และทักษะทางสังคม การพัฒนาคุณลักษณะที่สำคัญคือการเห็น
คุณค่าในความเป็นมนุษย์ เท่าทันความเปลี่ยนแปลง และมีจิตสำนึกสาธารณะ ซึ่งครูผู้สอน
สามารถสังเกตได้จากชิ้นงานต่างๆ การมีส่วนร่วมในแต่ละกิจกรรม รวมถึงแบบประเมินที่ครูจัดทำ
ขึ้นเพื่อที่ต้องการให้ผู้เรียนได้ประเมินตนเองในลักษณะต่างๆ

แหล่งข้อมูลสำหรับเตรียมการสอน

1. รายการหนังสือแนะนำสำหรับสำหรับครูผู้สอนเพื่อความเข้าใจในเนื้อหา

ลำดับที่	ผู้แต่ง	ชื่องานวิจัย หนังสือ และตำรา	ครั้งที่พิมพ์/ปีที่พิมพ์	หมายเหตุ
1	นิธิ เอียวศรีวงศ์	ประวัติศาสตร์แห่งชาติ "ซ่อม" ฉบับเก่า "สร้าง" ฉบับใหม่	2/2551	หนังสือ
2	ศรีศักร วัลลิโภดม	ประวัติศาสตร์โบราณคดีของล้านนาประเทศ	1/2545	หนังสือ
3	สมโชติ อ๋องสกุล	รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการวิจัยประวัติศาสตร์ชุมชนเชียงใหม่: การสร้างประวัติศาสตร์ท้องถิ่น	1/2547	รายงานวิจัย
4	สร้อยดี อ๋องสกุล	ประวัติศาสตร์ล้านนา	7/2553	ตำรา
5	สุรพล ดำริห์กุล	แผ่นดินล้านนา	1/2539	หนังสือ
6	อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และคณะ	สิทธิชุมชนท้องถิ่นพื้นเมืองดั้งเดิม ล้านนา กรณีศึกษาชุมชนลัวะ ยวน ลื้อ ปกาเกอญอ (กะเหรี่ยง) ในจังหวัดน่าน เชียงราย เชียงใหม่	1/2546	รายงานวิจัย
7	ธเนศวร์ เจริญเมือง	คนเมือง: ประวัติศาสตร์ล้านนาสมัยใหม่	1/2552	หนังสือ
8	เอกวิทย์ ณ ถลาง	ภูมิปัญญาชาวบ้านกับกระบวนการเรียนรู้และการปรับตัวของชาวบ้านไทย : ภูมิปัญญาล้านนา	2/2544	รายงานวิจัย
9	อันส์ เพนธ์	ประวัติศาสตร์ล้านนาฉบับย่อ	1/2547	หนังสือ
10	พรพรรณ จงวัฒนา	กรณีพิพาทระหว่างเจ้านครเชียงใหม่กับคนในบังคับอังกฤษ อันเป็นเหตุให้รัฐบาลสยามจัดการปกครองมณฑลพายัพ (พ.ศ. 2401-2445)	2517	วิทยานิพนธ์ (อ.ม.)
11	ขมัยโสม สุนทรสวัสดิ์	การศึกษาเชิงประวัติศาสตร์เกี่ยวกับกิจการป่าไม้ทางภาคเหนือของไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2439 ถึง พ.ศ. 2475	2521	วิทยานิพนธ์ (อ.ม.)
12	เกรียงไกร เกิดศิริ, ชาญ คณิต อวารณ์	พ่อล้านนา : มอญวิถีวัฒนธรรมล้านนาโดยสังเขป	2553	หนังสือ
13	อุดม รุ่งเรืองศรี และ เกริก อัครชินโรส	พระญาติโลกราชะ	2552	รวมบทความ
14	สันติ เล็กสุขุม	ศิลปะภาคเหนือ : หริภุญชัย-ล้านนา	2/2549	หนังสือ
15	วราภรณ์ เรืองศรี	การค้ากับเครือข่ายความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในล้านนาก่อนการสถาปนาระบบเทศบาล	2550	วิทยานิพนธ์ (อ.ม.)

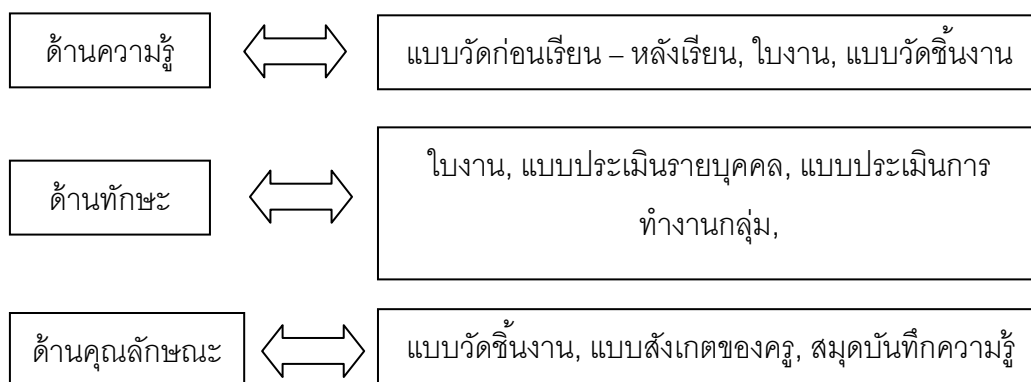
2. รายชื่อเว็บไซต์ที่สามารถใช้เป็นแหล่งข้อมูล

1. โครงการ Llen มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ <http://llen.edu.cmu.ac.th/home.html>
2. ชมรมภาพถ่ายล้านนา <http://photo.lannaphotoclub.com/>
3. รวมเรื่องราวเกี่ยวกับเมืองเชียงใหม่ <http://www.เชียงใหม่.com>
4. ศูนย์สารสนเทศชนเผ่าพื้นเมืองล้านนา <http://202.28.248.162/4/u50292/joomla1.5/>
5. ศูนย์ศึกษาชาติพันธุ์และการพัฒนา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ <http://www.cesd-thai.info/index.php?m=database&lang=th>
6. สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ <http://www.sri.cmu.ac.th/>
7. สุจิตต์ วงษ์เทศ นักประวัติศาสตร์ เว็บไซต์ส่วนบุคคล <http://www.sujitwongthes.com/>
8. สำนักงานจังหวัดพะเยา <http://www.phayao.go.th/>
9. สำนักงานจังหวัดลำปาง <http://www.lampang.go.th/>
10. สำนักงานจังหวัดแพร่ <http://www.phrae.go.th>
11. สำนักงานจังหวัดน่าน <http://www.nan.go.th/webjo/>
12. สำนักงานจังหวัดแม่ฮ่องสอน <http://www.maehongson.go.th/>
13. สำนักงานจังหวัดเชียงใหม่ <http://www.chiangmai.go.th>
14. สำนักงานจังหวัดเชียงราย <http://www.chiangrai.go.th/>
15. สังคมออนไลน์ของคนรักเมืองเชียงใหม่ <http://www.chiangsaenlife.com>
16. สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน ประวัติศาสตร์จังหวัดแม่ฮ่องสอน <http://www.maehongsonculture.com/history/index.html>
17. สำนักมรดกล้านนา <http://moradoklanna.com/>
18. โฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา <http://www.lannawisdoms.com>
19. แหล่งข้อมูลล้านนา เครือข่ายความร่วมมือผู้คนล้านนา <http://www.chiangmai-thailand.net/>
20. On Lampang article http://olparticle.blogspot.com/2006/12/1_08.html

หมายเหตุ ยังมีแหล่งเรียนรู้ที่สามารถเพิ่มเติมความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ล้านนา ทั้งจากแหล่งเรียนรู้ในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยท้องถิ่นในภาคเหนือ นักวิชาการท้องถิ่นที่ทำการศึกษาด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในแต่ละจังหวัดของภาคเหนือ ครูผู้สอนควรศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์อยู่อย่างสม่ำเสมอ

การวัดและประเมินผลในกิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวความคิด การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยใช้กระบวนการสรรค์สร้างความรู้

ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนนี้ผู้วิจัยใช้การประเมินผลตามสภาพจริง โดยเน้นการประเมินที่พัฒนาการของผู้เรียนทั้งด้าน
มโนทัศน์ความรู้ พัฒนาการทางด้านทักษะ ตลอดจนคุณลักษณะและมุมมอง ซึ่งครูผู้สอนสามารถ
วัดได้ ดังนี้

ทั้งนี้ครูผู้สอนต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ประเมินตนเองทั้งในส่วนรายบุคคลและรายกลุ่ม
และผู้สอนประเมินจากรูปแบบการทำงาน ความใส่ใจ และทัศนคติของผู้เรียนผ่านการทำงานกลุ่ม
การแสดงความคิดเห็น โดยใช้แบบประเมินการทำงานกลุ่มและการประเมินโดยผ่านชิ้นงาน ดังนั้น
แบบประเมินที่ใช้จึงมีลักษณะเพื่อประเมินพัฒนาการของมโนทัศน์ทั้งด้านความรู้ ทักษะ
คุณลักษณะ ที่สามารถมองเห็นได้ผ่านชิ้นงานต่างๆ รวมถึงแบบประเมินที่ครูจัดทำขึ้นเพื่อที่
ต้องการให้ผู้เรียนได้ประเมินตนเอง

ตัวอย่างเครื่องมือที่ใช้ในการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง

แบบบันทึกหลังสอน

หน่วยการเรียนรู้ .....
 โรงเรียน.....^{ชั้น}.....
 คาบที่.....^{ชั้น}ตอนในวงจร 4 E .....

ตอนที่ 1 ภาพรวมของกิจกรรม

คำชี้แจง

1. โปรดเขียนเครื่องหมายลงในตารางแสดงความคิดเห็นให้ตรงตามความคิดเห็นของท่าน
2. โปรดเขียนความคิดเห็น หรือข้อเสนอแนะในช่องท้ายตาราง
3. แบบประเมินแบ่งเป็น 5 ระดับ ดังนี้
  - 5 หมายถึง เหมาะสมมากที่สุด
  - 4 หมายถึง เหมาะสมมาก
  - 3 หมายถึง ค่อนข้างเหมาะสม
  - 2 หมายถึง เหมาะสมน้อย
  - 1 หมายถึง ไม่เหมาะสม

หัวข้อ	ระดับความเหมาะสม					หมายเหตุ
	5	4	3	2	1	
1. รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้						
2. สื่อการสอน						
3. การประเมินผล						
4. ภาพรวมของกิจกรรม						

ตอนที่ 2 ปัญหา แนวทางแก้ไข และข้อเสนอแนะ

1. ปัญหาที่พบในระหว่างการจัดกิจกรรม

.....
 .....
 .....

แบบประเมินภาพรวมด้วยวิธีการสังเกตของครู

คุณครูผู้ประเมิน ชื่อ.....นามสกุล.....

ชื่อหน่วย .....คาบที่ ..... ขั้นตอนการจัดกิจกรรม 4 E ชั้น .....

ให้คุณครู สังเกตระหว่างเรียนและประเมินเป็นรายบุคคลตามชิ้นงานและระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมตามระดับคะแนนลงในช่องว่าง

4 หมายถึง ดีมาก 3 หมายถึง ดี 2 หมายถึง พอใช้ 1 หมายถึง ควรได้รับการพัฒนา

ลำดับ ที่	รายชื่อ	ชิ้นงานที่ 1		ชิ้นงานที่ 2		ชิ้นงานที่ 3			รวมคะแนน		ผลการประเมิน	
		เกณฑ์ให้ คะแนน.....	เกณฑ์ให้ คะแนน.....	เกณฑ์ให้ คะแนน.....	เกณฑ์ให้ คะแนน.....	เกณฑ์ให้ คะแนน.....	เกณฑ์ให้ คะแนน.....	เกณฑ์ให้ คะแนน.....	คะแนน ที่ได้	ระดับ	ผ่าน	ไม่ผ่าน
1												
2												
3												
4												
5												
6												
7												
8												
9												

ลำดับ ที่	รายชื่อ	ชิ้นงานที่ 1		ชิ้นงานที่ 2		ชิ้นงานที่ 3			รวมคะแนน		ผลการประเมิน	
		เกณฑ์ให้ คะแนน.....	เกณฑ์ให้ คะแนน.....	เกณฑ์ให้ คะแนน.....	เกณฑ์ให้ คะแนน.....	เกณฑ์ให้ คะแนน.....	เกณฑ์ให้ คะแนน.....	เกณฑ์ให้ คะแนน.....	คะแนน ที่ได้	ระดับ	ผ่าน	ไม่ผ่าน
10												
11												
12												
13												
14												
15												
16												
17												
18												
19												
20												

เกณฑ์การประเมินผล
 28 – 22 ดีมาก   21 - 15 ดี   14 – 8 พอใช้   ต่ำกว่า 7 ควรได้รับการพัฒนา
ผ่าน ตั้งแต่ 15 คะแนนขึ้นไป
ไม่ผ่าน ตั้งแต่ 14 ลงมา

ตัวอย่าง แบบประเมินภาพรวมด้วยวิธีการสังเกตของคุณครู

คุณครูผู้ประเมิน ชื่อ.....นามสกุล.....

ชื่อหน่วย ประวัติศาสตร์ล้านนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คาบที่ 6 ขั้นตอนการจัดกิจกรรม 4 E ชั้นประเมิน (Evaluation)

ให้คุณครู สังเกตระหว่างเรียนและประเมินเป็นรายบุคคลตามชิ้นงานและระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมตามระดับคะแนนลงในช่องว่าง

4 หมายถึง ดีมาก 3 หมายถึง ดี 2 หมายถึง พอใช้ 1 หมายถึง ควรได้รับการพัฒนา

ที่	รายชื่อ	ชิ้นงานที่ 1				ชิ้นงานที่ 2			ชิ้นงานที่ 3		รวมคะแนน		ผลการประเมิน	
		กิจกรรม “ล้านนาในวันนี้ทุกอย่างกำลังหาย.....”				ใบงานหมายเลขที่ 4			สมุดบันทึกความรู้		คะแนน	ระดับ	ผ่าน	ไม่ผ่าน
		การมีส่วนร่วม	ความเสียสละ	ความซื่อสัตย์	วิถีประชาธิปไตยในห้องเรียน	ถูกต้อง	ความรับผิดชอบ	ความสนใจใฝ่รู้	ความสนใจใฝ่รู้	จิตสาธารณะ	คะแนนที่ได้	ระดับ	17+	16-
1														
2														
3														
4														
5														
6														
7														
8														

ที่	รายชื่อ	ชิ้นงานที่ 1				ชิ้นงานที่ 2			ชิ้นงานที่ 3		รวมคะแนน		ผลการประเมิน	
		กิจกรรม “ล้ำนาในวันที่ทุกอย่างกำลังหาย.....”				ใบงานหมายเลขที่ 4			สมุดบันทึกความรู้		คะแนน	ระดับ	ผ่าน	ไม่ผ่าน
		การมีส่วนร่วม	ความเสียหาย	ความซื่อสัตย์	วิถีประชาธิปไตยในห้องเรียน	ความถูกต้อง	ความรับผิดชอบ	ความสนใจใฝ่รู้	ความสนใจใฝ่รู้	จิตสาธารณะ	คะแนนที่ได้		17+	16-
9														
10														

อธิบายตัวบ่งชี้การให้คะแนนในแต่ละข้อ

การมีส่วนร่วม แบ่งเป็น 4 ระดับ ดังนี้

ให้ 1 เมื่อนักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมน้อยมาก

ให้ 2 เมื่อนักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมบ้าง

ให้ 3 เมื่อนักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม ถามตอบและตั้งใจทำกิจกรรม

ให้ 4 เมื่อนักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างกระตือรือร้น มีการถามตอบคำถาม และตั้งข้อสังเกต แบ่งปันประเด็นน่าสนใจกับเพื่อนๆ

ความเสียหาย แบ่งเป็น 4 ระดับ ดังนี้

ให้ 1 เมื่อนักเรียนมีส่วนร่วมกับเกมส์กิจกรรมตามกติกา

ให้ 2 เมื่อนักเรียนมีส่วนร่วมกับเกมส์กิจกรรมตามกติกาที่กำหนด

ให้ 3 เมื่อนักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมตามกติกา และแบ่งปันพื้นที่ในเกมส์ให้กับเพื่อนๆ

เกณฑ์การประเมินผล

32 – 25 ดีมาก

24 - 17 ดี

16 – 9 พอใช้

ต่ำกว่า 8 ควรได้รับการพัฒนา

ผ่านตั้งแต่ 17 คะแนนขึ้นไป

ไม่ผ่านตั้งแต่ 16 ลงมา

ให้ 4 เมื่อนักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม และแสดงถึงความเชื่อเพื่อแบ่งปันอย่างเต็มที่ให้กับเพื่อนๆที่ตายจากเกมส์ให้อยู่ในบ้านของตน ตลอดจนร่วมแรงร่วมใจในการบรรลุเป้าหมายของเกมส์

ความซื่อสัตย์ แบ่งเป็น 4 ระดับ ดังนี้

ให้ 1 เมื่อนักเรียนมีส่วนร่วมกับเกมส์และไม่มีเหตุผลเพียงพอในการผิดกติกาของเกมส์

ให้ 2 เมื่อนักเรียนมีส่วนร่วมกับเกมส์กิจกรรมตามกติกาบ้าง

ให้ 3 เมื่อนักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมตามกติกา และไม่ผิดกติกา

ให้ 4 เมื่อนักเรียนมีส่วนร่วมกับเกมส์อย่างเคารพกติกา รวมถึงมีความคิดสร้างสรรค์ที่ทำให้กฎกติกาที่นั้นเอื้อประโยชน์ต่อทุกคน

ความสนใจใฝ่รู้ แบ่งเป็น 4 ระดับ ดังนี้

ให้ 1 เมื่อนักเรียนขาดความสนใจในการเรียน

ให้ 2 เมื่อนักเรียนตั้งใจแต่ขาดความกระตือรือร้น

ให้ 3 เมื่อนักเรียนตั้งใจเรียนและมีความใฝ่รู้อย่างกระตือรือร้น

ให้ 4 เมื่อนักเรียนมีความตั้งใจเรียนเป็นอย่างดีและมีความกระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมในการเรียนอย่างสม่ำเสมอ เช่น การตั้งคำถาม การตอบคำถาม

อภิปราย การแสดงความคิดเห็น แบ่งปันข้อมูลความรู้

วิถีประชาธิปไตยในห้องเรียน แบ่งเป็น 3 ระดับ ดังนี้

ให้ 1 เมื่อนักเรียนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นน้อยมาก

ให้ 2 เมื่อนักเรียนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น

ให้ 3 เมื่อนักเรียนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

ให้ 4 เมื่อนักเรียนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวมและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ยอมรับในเสียงส่วนใหญ่และให้ความเคารพเสียงส่วนน้อย

ความรับผิดชอบ มุ่งมั่นในการทำงาน แบ่งเป็น 4 ระดับ ดังนี้

ให้ 1 เมื่อนักเรียนทำงานที่ได้รับมอบหมายน้อยมาก

ให้ 2 เมื่อนักเรียนทำงานที่ได้รับมอบหมายบางครั้ง

ให้ 3 เมื่อนักเรียนทำงานที่ได้รับมอบหมายเกือบครบทุกครั้ง

ให้ 4 เมื่อนักเรียนทำงานที่ได้รับมอบหมายทุกครั้ง และมีความมุ่งมั่นตั้งใจในการทำงาน ส่งงานตรงเวลา

จิตสาธารณะ แบ่งเป็น 4 ระดับ ดังนี้

ให้ 1 เมื่อนักเรียนมีส่วนช่วยเหลือเพื่อนๆ และครูในระหว่างกิจกรรม

ให้ 2 เมื่อนักเรียนมีส่วนช่วยเหลือเพื่อนๆ และครูในระหว่างกิจกรรม และแสดงข้อคิดเห็นที่สะท้อนถึงจิตสาธารณะบ้าง

ให้ 3 เมื่อนักเรียนมีส่วนช่วยเหลือเพื่อนๆ และครูในระหว่างกิจกรรม และแสดงข้อคิดเห็นที่สะท้อนถึงจิตสาธารณะบ่อยครั้ง

ให้ 4 เมื่อนักเรียนมีส่วนช่วยเหลือเพื่อนๆ และครูในระหว่างกิจกรรม และแสดงข้อคิดเห็นที่สะท้อนถึงจิตสาธารณะบ่อยครั้ง และยังสามารถนำเสนอประเด็นที่เกี่ยวกับจิตสาธารณะได้เป็นอย่างดี

แบบสังเกตคุณลักษณะของนักเรียนรายบุคคล

พฤติกรรมประเมิน ชื่อ-สกุล	ความสนใจใฝ่รู้			วิถีประชาธิปไตย ในห้องเรียน			ความรับผิดชอบ มุ่งมั่นในการทำงาน			เท่าทันความ เปลี่ยนแปลง			ภูมิใจใน ความเป็นไทย			สรุปผลการ ประเมิน	
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	ผ่าน	ไม่ผ่าน

เกณฑ์การวัดและประเมินผล

การสังเกตการเรียนเป็นรายบุคคลใช้เกณฑ์ดังนี้

ความสนใจใฝ่รู้แบ่งเป็น 3 ระดับ ดังนี้

ให้ 1 เมื่อนักเรียนตั้งใจแต่ขาดความกะตือรือร้น

ให้ 2 เมื่อนักเรียนตั้งใจเรียนและมีความใฝ่รู้อย่างกะตือรือร้น

ให้ 3 เมื่อนักเรียนมีความตั้งใจเรียนเป็นอย่างดีและมีความกระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมในการเรียนอย่างสม่ำเสมอ เช่น การตั้งคำถาม การตอบคำถาม อภิปราย การแสดงความคิดเห็น แบ่งปันข้อมูลความรู้

วิถีประชาธิปไตยในห้องเรียน แบ่งเป็น 3 ระดับ ดังนี้

ให้ 1 เมื่อนักเรียนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น

ให้ 2 เมื่อนักเรียนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

ให้ 3 เมื่อนักเรียนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวมและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ยอมรับในเสียงส่วนใหญ่และให้ความเคารพเสียงส่วนน้อย

ความรับผิดชอบ มุ่งมั่นในการทำงาน แบ่งเป็น 3 ระดับ ดังนี้

ให้ 1 เมื่อนักเรียนทำงานที่ได้รับมอบหมายน้อยมาก

ให้ 2 เมื่อนักเรียนทำงานที่ได้รับมอบหมายบางครั้ง

ให้ 3 เมื่อนักเรียนทำงานที่ได้รับมอบหมายทุกครั้ง และมีความมุ่งมั่นตั้งใจในการทำงาน

เท่าทันความเปลี่ยนแปลง ไวต่อความเปลี่ยนแปลงในชุมชน แบ่งเป็น 3 ระดับ ดังนี้

ให้ 1 เมื่อนักเรียนตอบคำถามที่เกี่ยวข้องในชุมชนทั้งในกิจกรรมรายคาบและในใบงานได้

ให้ 2 เมื่อนักเรียนตอบคำถามที่เกี่ยวข้องกับชุมชน สามารถบอกสาเหตุที่มาที่ไปของสถานการณ์ได้

ให้ 3 เมื่อนักเรียนตอบคำถามที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ยกตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของตนเองที่นำไปอันแสดงถึงการคิดอย่างเป็นองค์รวม เชื่อมโยงท้องถิ่นกับโลกได้

ภูมิใจในความเป็นไทย แบ่งเป็น 3 ระดับ ดังนี้

ให้ 1 เมื่อนักเรียนสามารถตอบคำถามหรือตั้งข้อสังเกตที่แสดงถึงความสนใจในความเป็นไทย

ให้ 2 เมื่อนักเรียนสามารถตั้งข้อสังเกตหรืออธิบายถึงความเป็นไทยที่มีลักษณะเป็นพหุวัฒนธรรม และแสดงออกในข้อคิดเห็นที่แสดงถึงความดีงามของการเป็นคนไทย

ให้ 3 เมื่อนักเรียนสามารถตั้งข้อสังเกตหรืออธิบายถึงความเป็นไทยที่มีลักษณะเป็นพหุวัฒนธรรมมีความหลากหลาย และแสดงออกในข้อคิดเห็นที่แสดงถึงความดีงามของการเป็นคนไทย รวมถึงข้อห่วงใยที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมที่เป็นพลวัต

เกณฑ์การให้คะแนน

3 หมายถึง ดี

2 หมายถึง ปานกลาง

1 หมายถึง ควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม

แบบประเมินตนเอง

ชื่อ.....นามสกุล..... ระดับชั้น..... เลขที่ .....

คำชี้แจง ให้นักเรียนตอบคำถามต่อไปนี้ตามความเป็นจริง

1. วันนี้นักเรียนได้ทำกิจกรรมอะไรบ้าง
.....
.....
2. ฉันคิดว่าฉันมีส่วนร่วมทำกิจกรรมมาก/น้อย แค่ไหน .....เพราะ.....
.....
.....
3. นักเรียนคิดว่าอะไรเป็นอุปสรรคต่อการเรียนในวันนี้
.....
.....
.....
4. นักเรียนได้รับประโยชน์อะไรจากการเรียนในวันนี้บ้าง
.....
.....
.....
5. จากการเรียนในวันนี้ อะไรคือสิ่งที่นักเรียนต้องพัฒนาเพื่อให้การเรียนของนักเรียนดีขึ้น
.....
.....
.....

เสียงสะท้อนจากครูถึงผู้เรียน และกลุ่มของนักเรียน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

แบบประเมินการนำเสนอของกลุ่ม

กลุ่มที่.....ประเด็นในการศึกษาคือ.....

กลุ่มที่ 1 ประเด็นในการนำเสนอ คือ .....

ภาพรวมในการนำเสนอ ผ่าน ไม่ผ่าน เพราะ.....

สิ่งที่น่าพึงพอใจ คือ .....

.....

จุดเด่นในการนำเสนอ คือ .....

.....

สิ่งที่ควรพัฒนา คือ

.....

ประโยชน์จากการนำเสนอของเพื่อนๆ คือ .....

.....

ประเด็นสงสัยที่กลุ่มนักเรียนยังคงมีอยู่ .....

.....

กลุ่มที่ 2 ประเด็นในการนำเสนอ คือ .....

ภาพรวมการนำเสนอ ผ่าน ไม่ผ่าน เพราะ.....

สิ่งที่น่าพึงพอใจ คือ .....

.....

จุดเด่นในการนำเสนอ คือ .....

.....

สิ่งที่ควรพัฒนา คือ .....

.....

ประโยชน์จากการนำเสนอของเพื่อนๆ คือ .....

.....

ประเด็นสงสัยที่กลุ่มนักเรียนยังคงมีอยู่ .....

.....

กลุ่มที่ 3 ประเด็นในการนำเสนอ คือ .....

ภาพรวมการนำเสนอ ผ่าน ไม่ผ่าน เพราะ.....

สิ่งที่น่าพึงพอใจ คือ .....

.....

จุดเด่นในการนำเสนอ คือ .....

.....

สิ่งที่ควรพัฒนา คือ .....

.....

ประโยชน์จากการนำเสนอของเพื่อนๆ คือ .....

.....

ประเด็นสงสัยที่กลุ่มนักเรียนยังคงมีอยู่ .....

.....

กลุ่มที่ 4 ประเด็นในการนำเสนอ คือ .....

ภาพรวมการนำเสนอ ผ่าน ไม่ผ่าน เพราะ.....

สิ่งที่น่าพึงพอใจ คือ .....

.....

จุดเด่นในการนำเสนอ คือ .....

.....

สิ่งที่ควรพัฒนา คือ .....

.....

ประโยชน์จากการนำเสนอของเพื่อนๆ คือ .....

.....

ประเด็นสงสัยที่กลุ่มนักเรียนยังคงมีอยู่ .....

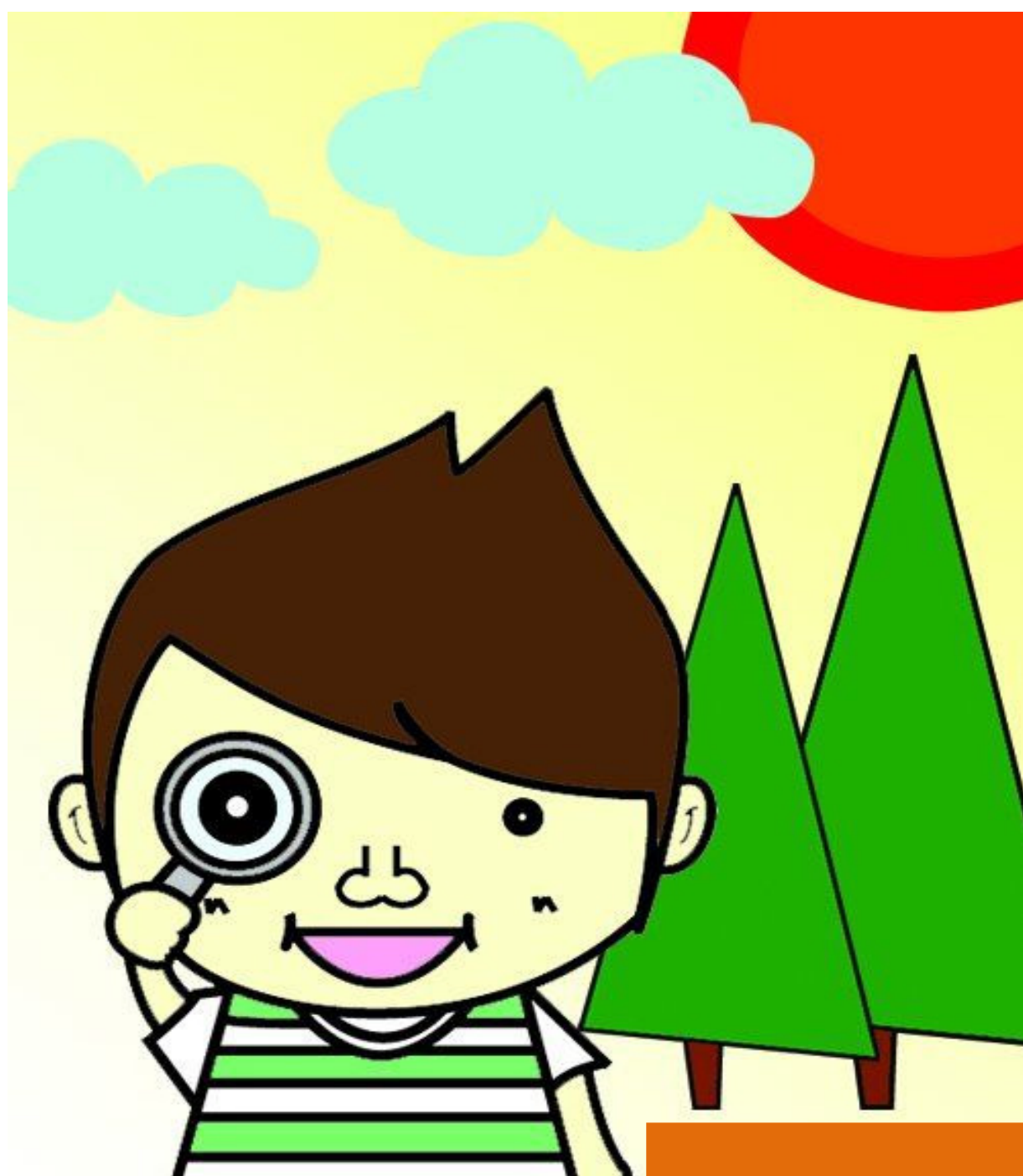
.....

แนวทางการจัดกิจกรรมเสริม

สำหรับ
การจัดกิจกรรมเสริม

นักสืบกาลเวลา

คู่มือครูและนักเรียน

คู่มือสำหรับครูและนักเรียนสำหรับการจัดกิจกรรมเสริม “นักสืบกาลเวลา”

คู่มือเล่มนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “การนำเสนอแนวทางการใช้กระบวนการสรรค์สร้างความรู้ในการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน”

โดย

อภัยชนม์ สัจจะพัฒนกุล

สาขาการสอนสังคมศึกษา ภาควิชาหลักสูตร การสอน และเทคโนโลยีการศึกษา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย apaichon.s@gmail.com

ออกแบบปกและภาพประกอบ

อรสมน ศานตวิงศ์สกุล

ศูนย์วิจัยและพัฒนานวัตกรรมด้านการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โทร. ๐๒ ๒๑๘ ๒๔๐๙

คำนำ

คู่มือกิจกรรมเสริม “นักสืบกาลเวลา” เป็นคู่มือที่จัดทำขึ้นสำหรับคุณครูเพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมเสริมสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่เรียนประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวคิดเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนผ่านกระบวนการสรรค์สร้างความรู้ โดยแนวทางในคู่มือนี้คุณครูสามารถประยุกต์ใช้ได้ตามบริบทของชุมชนในล้านนา และสามารถเพิ่มประเด็นที่คุณครูเห็นว่าน่าสนใจลงไปได้ตามความเหมาะสมในแต่ละพื้นที่ ซึ่งกิจกรรมในคู่มือนี้จะเน้นให้เด็กได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชนทั้งในมิติสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมของชุมชน อย่างไรก็ตามเมื่อได้พิจารณาถึงบริบทของการนำไปใช้จริง ผู้วิจัยเห็นว่าเนื่องจากกิจกรรมการเรียนรู้ในคู่มือดังกล่าวเน้นให้นักเรียนได้ศึกษาชุมชนด้วยตนเอง ยึดหยุ่นในการศึกษาจะศึกษารายบุคคลหรือรายกลุ่มก็ได้ ผู้วิจัยจึงได้ปรับทำที่และเนื้อหาถ้อยความในคู่มือนี้ให้สามารถเป็นคู่มือสำหรับนักเรียนได้ด้วย เพื่อที่นักเรียนจะได้ใช้คู่มือดังกล่าวเป็นแนวทางในการศึกษาและสรรค์สร้างความรู้ด้วยตนเอง

สุดท้ายนี้คู่มือ “นักสืบกาลเวลา” เป็นเพียงแค่แนวทางในการจัดกิจกรรมเสริมซึ่งยังมีข้อต้องได้รับการพัฒนาต่อไป หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคู่มือนี้จะเป็นประโยชน์ต่อคุณครูและนักเรียนที่จะได้ใช้เป็นแนวทางหนึ่งในการศึกษาประวัติศาสตร์ของชุมชนด้วยตัวเอง หากมีส่วนหนึ่งส่วนใดผิดพลาดขาดตกบกพร่องผู้วิจัยกราบขออภัยมา ณ ที่นี้ และหากท่านมีข้อเสนอแนะสามารถช่วยเติมเต็มให้ผู้วิจัยเพื่อการปรับปรุงแก้ไขได้ทางจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (อีเมล) apaichon.s@gmail.com จักเป็นพระคุณยิ่ง

นายอภัยชนม์ สัจจะพัฒนกุล

พฤศจิกายน 2554

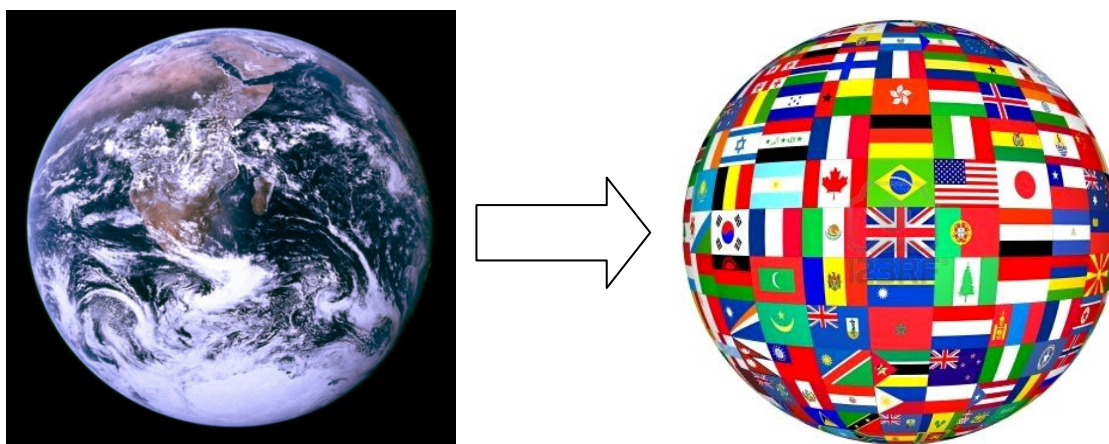
โลกใบเก่าที่ไม่เหมือนเดิมกับการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนเพื่อความยั่งยืน

“โลกใบนี้ไม่เหมือนเดิมอีกต่อไปแล้วนะ หรือเธอเริ่มปกติกับโลกแบบนี้ ลองมองไปรอบๆตัวสิ...”

ปัจจุบันโลกใบเดิมของเรากำลังเป็นที่พึ่งพิงของมนุษย์มากกว่า 7,000 ล้านคน ประชากรเพิ่มมากขึ้น แต่ทรัพยากรที่จะใช้ดำรงชีวิตบนโลกใบนี้ก็กลับเหลือน้อยและมีแนวโน้มว่าจะขาดแคลนขึ้นเรื่อยๆ ยิ่งเราบริโภค ยิ่งเราใช้ ยิ่งเรามัวแต่พัฒนาเศรษฐกิจโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อสังคมมนุษย์และระบบนิเวศของธรรมชาติ ถ้าเราเลือกที่จะไม่ใส่ใจกับความสะดวกรสบายในชีวิตประจำวันของเรา นั้นย่อมเท่ากับว่าเรากำลังละเลยลูกหลานของเราที่จะเกิดและเติบโตมาเป็นมนุษย์รุ่นต่อไป รวมถึงทุกชีวิตที่ใช้อยู่ในระบบนิเวศโลก

มาดูบ้านของเรากันเถอะ

โลกเปรียบเสมือนบ้านของทุกสรรพชีวิต แต่เรากำลังทำให้โลกนี้เปลี่ยนไป

จากโลกที่สมดุลเหมาะสมสำหรับทุกชีวิต กลายเป็นโลกที่มีแต่มนุษย์ มนุษย์ได้เปลี่ยนโลกให้เป็นพื้นที่สำหรับตนด้วยจินตนาการเรื่องชาติพันธุ์ แบ่งแยกความรู้สึกในการเป็นมนุษย์และกรรมสิทธิ์ในการถือครองทรัพยากรธรรมชาติ พัฒนาการของมนุษย์ตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ชี้ชัดว่ามนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่ไม่ยอมดำรงชีวิตอยู่ภายใต้ภาวะธรรมชาติปกติได้ มนุษย์ต้องปรับธรรมชาติและสร้างสิ่งแวดล้อม รวมถึงเครื่องมือต่างๆเพื่อให้ตนสามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างสะดวกรสบาย

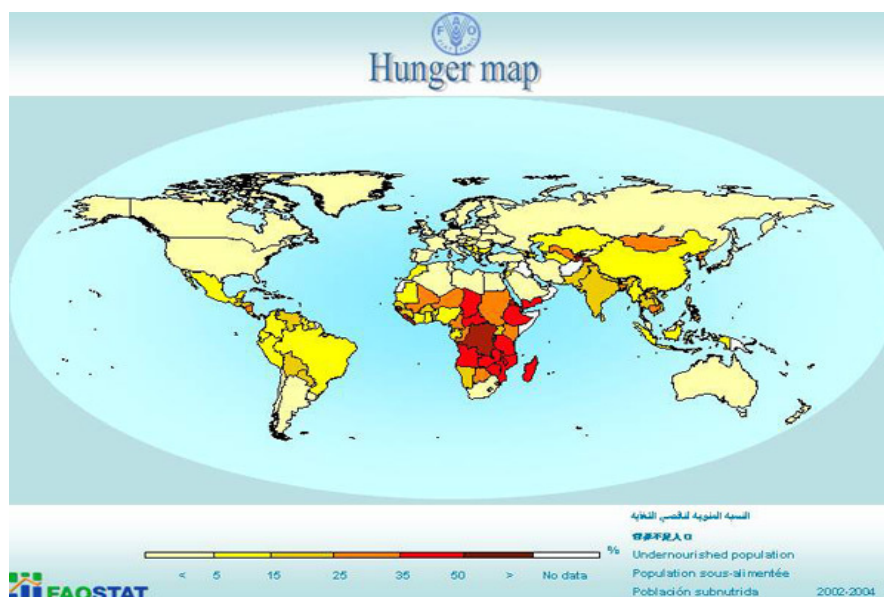
ในขณะที่สิ่งมีชีวิตอื่นกำลังลดจำนวนลงเรื่อยๆ จำนวนมนุษย์บนโลกกลับพุ่งขึ้นเป็นเจ็ดพันล้านคนในปี ค.ศ. 2011 และคาดการณ์กันว่าในปี ค.ศ. 2050 ประชากรของมนุษย์จะเพิ่มขึ้นสูงถึงเก้าพันล้านคน มนุษย์กำลังท่วมโลก!!!

มนุษย์เพิ่มสูงขึ้นนั่นเท่ากับว่ามนุษย์ต้องกินต้องใช้มากขึ้น อาหารการกิน เครื่องใช้ ปัจจัยในการดำรงชีวิตของมนุษย์ไม่ได้ตกมาจากฟ้าผ่า หรือเอามาจากดาวดวงอื่น แต่เราใช้ทรัพยากรบนโลกใบนี้ และเรากำลังใช้มันมากจนเกินพอดี

“การพัฒนา” มักถูกใช้เป็นข้ออ้างเพื่อความมั่นคงของมนุษย์ (Human Security) แต่เรากลับพบว่า ความมั่นคงของมนุษย์ที่หลายคนพูดถึงเกิดขึ้นบนความไม่เท่าเทียมของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และการพัฒนาสิ่งต่างๆ มักจะนำมาซึ่งการสูญเสียสมดุลทั้งนิเวศทางสังคมและนิเวศทางธรรมชาติ

ภาพ “แผนที่ความหิวโหย” ที่จัดทำโดยองค์การอนามัยโลก แสดงให้เห็นถึงพื้นที่สีแดงเข้มคือพื้นที่ซึ่งเต็มไปด้วยผู้คนที่ยอดอยาก ภาพข้างบนสะท้อนความเป็นจริงของโลกใบนี้ว่า ในขณะที่หลายคนเข้าถึงทรัพยากรต่างๆ แต่โลกใบนี้ก็เต็มไปด้วยคนที่หิวโหย ไม่มีแม้แต่โอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรขั้นพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิต ซึ่งก็คือ “อาหารและน้ำ” ส่วนภาพด้านล่างทั้งสองภาพ ชี้ให้เห็นถึงความทุกข์ยากที่มาพร้อมกับการขาดอาหาร นั่นก็คือการอพยพย้ายถิ่นฐาน สงครามกลางเมือง และความไม่เป็นธรรมในสังคม

โลกนี้อาจจะมีหลายหลาหมุมให้มอง แต่หมุมที่เราละเลยหรือเลือกที่จะไม่มอง กลับเป็นหมุมหนึ่งที่สะท้อนความจริงอันน่าเจ็บปวด และเป็นหมุมที่ต้องการความใส่ใจจากทุกคนบนโลกที่ต้องมองถึงความทุกข์ยาก และความไม่เท่าเทียมในการดำรงชีวิตอยู่ของเพื่อนมนุษย์

ภาพจาก : <http://www.fao.org>

มนุษย์นั้นเต็มไปด้วยความหลากหลาย มนุษย์เสพติดเสรีภาพ เสพติดการบริโภค เสพติดการครอบครองวัตถุและบางครั้งเราแข่งกันอย่างเลือดเย็น แม้ในอุดมคติของเราวมถึงของรัฐจะยึดความเท่าเทียมของทุกคนเป็นหลัก แต่ความเท่าเทียมในความเป็นจริงก็ยังคงเป็นความท้าทายให้เราก้าวต่อไปให้สำเร็จ และความไม่เท่าเทียม ความไม่ยุติธรรมกลายเป็นชนวนความขัดแย้งของมนุษย์บ่อยครั้งในโลกของประชาธิปไตยเคลือบทุนนิยม หลายประเทศต้องการประชาธิปไตยเพราะเชื่อว่าประชาธิปไตยนำมาซึ่งเสรีภาพ หลายประเทศต้องการประชาธิปไตยเพราะต้องการเข้าถึงทรัพยากรแห่งโลกของทุนนิยมได้อย่างเท่าเทียม ภาพสงครามกลางเมือง ภาพการเรียกร้องประชาธิปไตย ภาพความขัดแย้งทางการเมือง ภาพแห่งการเรียกร้องเมื่อเกิดปัญหาเศรษฐกิจ ภาพการเรียกร้องเพื่อแสดงถึงความต้องการด้านต่างๆ จึงเกิดขึ้นอย่างหลากหลายรูปแบบ ตั้งแต่การชุมนุมทางการเมืองอย่างสันติ ไปจนถึงสงครามกลางเมืองเพื่อเรียกร้องเสรีภาพในการปกครองตนเอง เราสามารถเห็นภาพเหล่านี้ได้ตามภาพข่าวจากสื่อต่างๆ

แต่ในขณะที่เรายังหลงอยู่กับวิถีชีวิตเพื่อให้ตนประสบความสำเร็จและมีความสุข

ยังลุ่มหลงกับการบริโภคและใช้ชีวิตตามความเชื่อต่าง ๆ นานา

ภัยพิบัติและปัญหาสิ่งแวดล้อมก็ทวีความรุนแรงมากขึ้นตามลำดับ เราอาจไม่ต้องมองไปไกลถึงต่างประเทศอีกต่อไปแล้ว ลองคิดว่าปีที่ผ่านมาหรือทุกวันนี้เกิดพิบัติภัยและปัญหาสิ่งแวดล้อมอะไรบ้างพื้นที่วัฒนธรรมล้านนาของเรา ภาพเหล่านี้เริ่มเป็นภาพที่คุ้นชินหรือยัง

ท่ามกลางสถานการณ์ดังได้กล่าว ชุมชนที่เราอาศัยอยู่ได้รับผลกระทบและเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร เราพร้อมที่จะรับมือกับสถานการณ์ปัญหาในชุมชนหรือไม่ และจะปรับตัวและใช้ชีวิตอยู่ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้อย่างไร

การเริ่มต้นศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนเป็นก้าวแรกที่ทำให้เราได้หวนกลับมาวิเคราะห์เหง้ารากและศึกษาพัฒนาการความเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนของตน เพื่อความเข้าใจในปัจจุบันอย่างรอบด้าน และพร้อมที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงได้อย่างเท่าทัน ลองมาศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนผ่านคู่มือ “นักสืบกาลเวลา” กันดีกว่า

เพียงชั่วอายุคน โลกเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากมาย ผู้ใหญ่ได้ส่งต่อโลกที่เสี่ยงอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิต โลกแบบไหนที่เราจะใช้ชีวิตและส่งต่อให้กับลูกหลานของเรา การเริ่มรู้จักรากเหง้าและชุมชนของตนคือก้าวแรกแห่งการเรียนรู้ว่าเราจะส่งมอบโลกใบไหนให้กับมนุษย์รุ่นต่อไป ?

ชุมชนกับความสำคัญในการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนท้องถิ่นล้านนา

ชุมชนเป็นเครือข่ายทางสังคมรูปแบบหนึ่งซึ่งเกิดจากการรวมตัวกันของผู้คนหลายครอบครัวเพื่อดำรงชีวิตและบริหารจัดการทรัพยากรที่เป็นของชุมชนร่วมกัน โดยมีเป้าหมายหลักคือการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและบริหารจัดการทรัพยากรอย่างเท่าเทียม โดยคำนึงถึงคนรุ่นต่อไปและระบบนิเวศที่ทุกชีวิตสามารถดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสมดุล ชุมชนจึงเป็นเครือข่ายทางสังคมที่สมาชิกในชุมชนต่างมีความสัมพันธ์ช่วยเหลือเกื้อกูลกันไม่ใช่ต่างคนต่างอยู่ ความสัมพันธ์หลักของชุมชนล้านนาผู้คนส่วนใหญ่ในชุมชนจึงเกี่ยวพันกันทางเครือญาติอันเป็นระบบความสัมพันธ์ขั้นพื้นฐานที่เก่าแก่ ชุมชนจึงเป็นเครือข่ายทางสังคมที่เกิดขึ้นมาเพื่อเป็นวิถีในการกำหนดแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรในการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและฐานทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน การที่ชุมชนได้สร้างสรรค์ภูมิปัญญาด้านต่างๆ ทั้งนวัตกรรมทางสังคม เช่น การถือผี ชีต ประเพณี ตลอดจนกฎกติกาทางสังคมต่างๆ เป็นต้น รวมถึงนวัตกรรมในการดำรงชีพมากมาย เช่น การบริหารจัดการป่า น้ำ เครื่องมือเครื่องใช้ในการดำรงชีพ สิ่งเหล่านี้ล้วนส่งผลต่อการกำหนดวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน

การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนจึงช่วยให้ผู้เรียนมองเห็นพัฒนาการของมนุษย์ในชุมชน ช่วยให้ผู้ศึกษาได้เข้าใจระบบความสัมพันธ์ต่างๆ ที่ชุมชนได้ร่วมกันสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อการดำรงชีวิตอย่างเป็นองค์รวม ความเข้าใจเหล่านี้เกิดจากประสบการณ์ของชุมชนที่เรียนรู้และสั่งสมจนเกิดเป็นภูมิปัญญาในการจัดความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน และคนกับธรรมชาติให้อยู่ร่วมกันอย่างสมดุล การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนจึงส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในความเป็นมนุษย์ของตน พร้อมกับเข้าใจความเป็นมนุษย์ของผู้คนอื่นๆ ในสังคมที่ตนเกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อม และสามารถหาแนวทางในการรับมือกับสถานการณ์ต่างๆ ของโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงในโลกศตวรรษที่ 21 ได้อย่างยั่งยืนเหมาะสมสอดคล้องกับความเป็นจริง

แนวคิดในการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนล้านนา

การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนในแต่ละท้องถิ่นในสุวรรณภูมินั้นมีจุดร่วมหลายประการด้วยกัน หนึ่งในนั้นคือการศึกษาพัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตที่บ่งบอกถึงสายสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ อันเป็นจิตวิญญาณร่วมของผู้คนในสุวรรณภูมิที่มนุษย์ในดินแดนแถบนี้มีวิถีชีวิตดังกล่าวมุ่งสร้างความสัมพันธ์ด้วยความระมัดระวังและมุ่งให้เกิดความสมดุล ชุมชนดั้งเดิมของผู้คนล้านนาเองก็เช่นกัน การ

พิจารณาในความเปลี่ยนแปลงของมิติของสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งศึกษาและทำความเข้าใจในมิติทั้ง 3 ดังนี้

1. **มิติด้านสังคม** ศึกษาพัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างทางสังคมของผู้คนในชุมชนล้านนา ซึ่งพื้นฐานนั้นเป็นโครงสร้างทางสังคมที่มีลักษณะทั้งในแนวราบและแนวตั้ง ในแนวตั้งโครงสร้างดังกล่าวเกิดขึ้นเพื่อรักษาคุณภาพแห่งสังคม โดยใช้ความระบอบอาวุโสจัดลำดับความสัมพันธ์ตามระบบเครือญาติ ซึ่งผู้น้อยก็ต้องให้ความเคารพต่อผู้อาวุโส ส่วนความสัมพันธ์ในแนวราบคือการผูกเสี่ยว อันเป็นความสัมพันธ์แบบมิตรสหาย ความเป็นเพื่อนความเป็นเกลอ ซึ่งฐานคิดของโครงสร้างทางสังคมของล้านนานั้นมาจากการช่วยเหลือเกื้อกูลกันเพื่อ**ตอบสนองความเป็นมนุษย์ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ** เครือข่ายทางสังคมดั้งเดิมของล้านนาจึงมุ่งสร้างความมั่นคงให้กับผู้คนในสังคมอย่างเท่าเทียม สามารถดำเนินชีวิตและเข้าถึงทรัพยากรส่วนกลางด้วยความเสมอภาค
2. **มิติธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** ระบบนิเวศและสภาพแวดล้อมล้วนเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งผลต่อการปรับตัวของมนุษย์ เนื่องจากมนุษย์ต้องใช้ทรัพยากรต่างๆ ในการดำรงชีวิต ซึ่งทรัพยากรต่างๆ นั้นก็ล้วนแต่อยู่ในธรรมชาติทั้งสิ้น ธรรมชาติถือเป็นบ้านอันแท้จริงของมนุษย์ มนุษย์ถือเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ การดำรงชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติอย่างสมดุลจึงเป็นหลักคิดของการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในล้านนา ระบบนิเวศในล้านนาถือเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่ส่งผลต่อพัฒนาการของมนุษย์ในล้านนา
3. **มิติทางเศรษฐศาสตร์** ความเข้าใจธรรมชาติ ตลอดจนสายสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมของชาวล้านนา สะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การกินการอยู่ ไปจนถึงการค้าขาย (ก่อนการเข้ามาของชาวตะวันตกและระบบทุนนิยม) ชาวล้านนาเรียนรู้ที่จะดำรงชีวิตและใช้ทรัพยากรต่างๆ ในธรรมชาติอย่างพอเพียงและเห็นคุณค่า และให้ความเคารพในธรรมชาติ ผ่านความเชื่อเรื่องการนับถือ **ผีและสิ่งเหนือธรรมชาติ** ชาวล้านนามีความเชื่อเรื่องผี (Animism) และสิ่งเหนือธรรมชาติ (Superstitions) มาก่อนที่จะนับถือพระพุทธศาสนา การนับถือ “ผี” และให้ความสำคัญกับสิ่งเหนือธรรมชาตินั้น เป็นการสร้างระบบวัฒนธรรมและอุดมการณ์ (Culture and Ideology) คือการให้คุณค่าของสิ่งต่างๆ

ที่อยู่รอบตัว ฝึจึงเปรียบเสมือนผู้กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ (เพื่อรักษาระบบความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในสังคมและเพื่อการรักษาความสัมพันธ์ในการมีส่วนร่วมของชาวชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรของชุมชนอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม) ในขณะเดียวกันฝึก็กำกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ เพื่อรักษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ กำกับให้มนุษย์เคารพธรรมชาติ เป็นส่วนหนึ่งกับธรรมชาติ และมุ่งใช้ทรัพยากรอย่างสมดุลยั่งยืน ดังนั้นการดำรงชีพด้วยการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนจึงเป็นแก่นแท้แห่งเศรษฐศาสตร์ชุมชนล้านนา

ดังนั้นการศึกษาชุมชนล้านนา จึงควรทำความเข้าใจในระบบความสัมพันธ์ของมนุษย์กับธรรมชาติ และฝึอันเปรียบเสมือนกลไกที่กำหนดวิถีปฏิบัติของผู้คนในสังคมล้านนา และเรียนรู้ถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งในมิติสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

พร้อมหรือยังที่จะเป็นนักสืบกาลเวลา

อุปกรณ์ที่นักสืบกาลเวลาต้องเตรียม

แบบบันทึกและคู่มือนักสืบกาลเวลา
สำหรับบันทึกข้อมูลและวิธีการสำรวจ

สมุดบันทึก + ปากกา ดินสอ
สำหรับบันทึกข้อมูลสำคัญ

กล้องดิจิทัล
ช่วยบันทึกภาพถ่ายได้อย่างไม่จำกัด

เครื่องบันทึกเสียง
สำหรับใช้บันทึกเสียงสัมภาษณ์

จักรยาน
ถึงแม้ว่านักสืบจะเน้นการเดินทางแต่หากชุมชนมีขนาดใหญ่ กว้าง จักรยานคือพาหนะทางเลือกเดียวที่ไม่มีการปล่อยก๊าซเรือนกระจกและไม่สร้างมลภาวะแก่ชุมชน อีกทั้งยังเหมาะกับการศึกษาชุมชน

ก้าวแรกของนักสืบน้อย

ชุมชน คืออะไร

ในปัจจุบันคำว่า “ชุมชน” ถูกใช้ไปในความหมายที่กว้างของมาก ตั้งแต่ชุมชนที่ผูกพันกับอำนาจรัฐ เช่น ชุมชนหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ประเทศ ชุมชนอาเซียนไปจนถึงชุมชนโลก และชุมชนที่เกิดจากความสนใจ เช่น ชุมชนคนรักกีฬา ชุมชนคนสะสมของเก่า ไปจนถึงชุมชนในโลกออนไลน์ เช่น ชุมชนใน Facebook ชุมชนใน Twitter ชุมชนในเวปไซด์ต่างๆ เช่น ชุมชนใน www.pantip.com เป็นต้น

แล้ว “ชุมชน” ที่เราจะศึกษาหละ คืออะไร

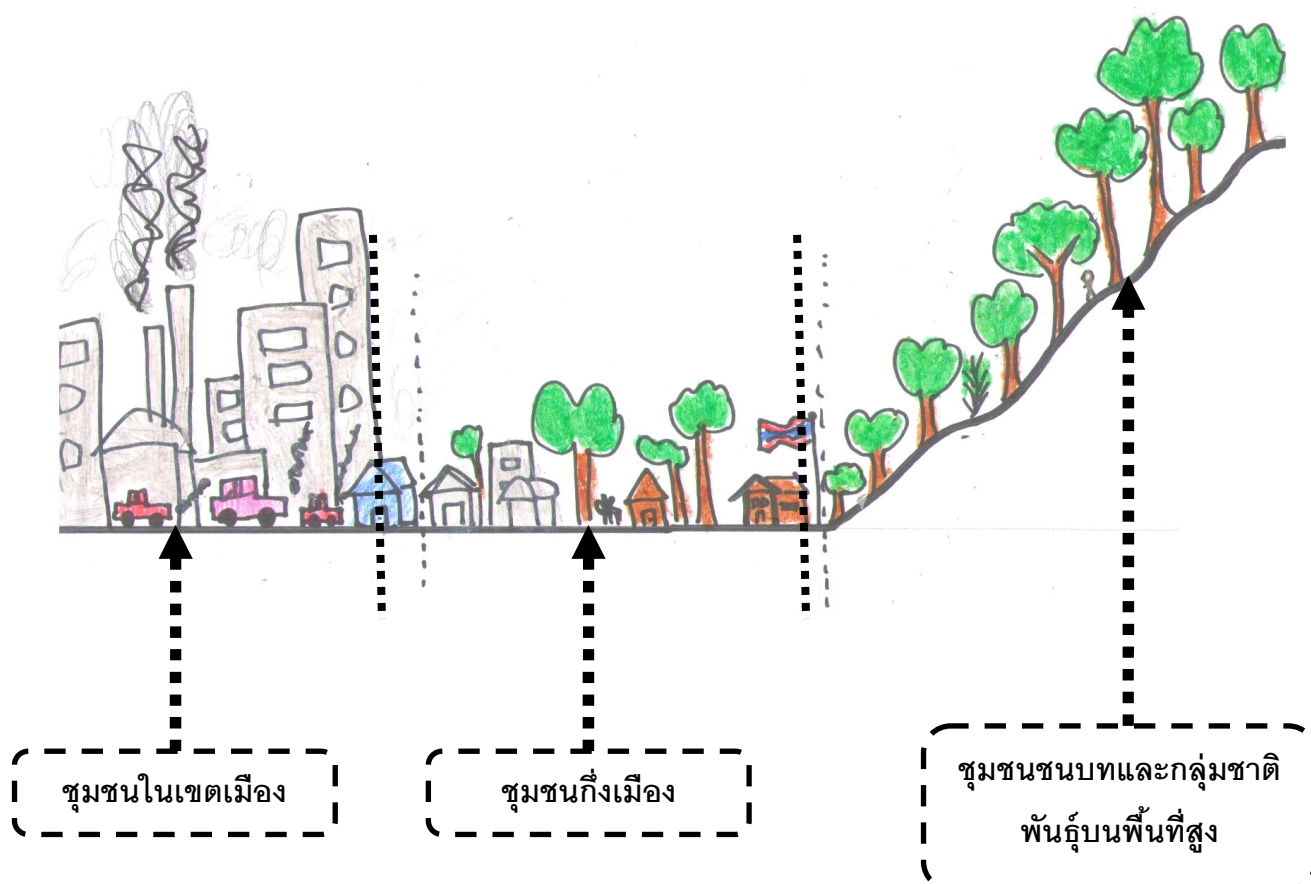
ชุมชน หมายถึง หมู่บ้าน กลุ่มหมู่บ้าน หรือเมือง หรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในสังคม อันมีลักษณะเป็นเครือข่ายทางสังคมที่มีความสัมพันธ์ต่อกันทั้งทางวัฒนธรรม ประเพณี การบริหารจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติส่วนกลางของชุมชน (ของหน้าหมู่บ้าน) มีจินตนาการร่วมในการอยู่ในชุมชนเดียวกันและตระหนักในหน้าที่ที่มีต่อชุมชน ซึ่งเครือข่ายทางสังคมที่เรียกว่าชุมชนในด้านานานี้มักจะผูกพันกันบนพื้นฐานของความสัมพันธ์แบบเครือญาติและความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ ซึ่งเนื้อแท้แล้วคือระบบทางสังคมที่เน้นการเกื้อกูลกันในการบริหารจัดการทรัพยากรเพื่อการดำรงชีวิตของคนในเครือข่ายชุมชนเดียวกัน

กิจกรรมที่ 1 แผนที่ประวัติศาสตร์ชุมชน

กิจกรรม “แผนที่ประวัติศาสตร์ชุมชน” นั้นเป็นกิจกรรมที่ประยุกต์มาจากกิจกรรม “แผนที่เดินดิน” ที่กลุ่มนักกิจกรรมสายชุมชนมักใช้เป็นตัวกิจกรรมที่สร้างโอกาสให้เด็กๆ ได้ลงไปสำรวจชุมชนในมุมมองของเด็ก ช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกสังเกต และได้สร้างสานสัมพันธ์กับผู้คนในชุมชนของตนเอง

สำหรับ “แผนที่ประวัติศาสตร์ชุมชน” นี้มีจุดประสงค์ที่คล้ายคลึงกันเพียงเน้นการสำรวจชุมชนเพื่อความเข้าใจในมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม พร้อมกับการจัดทำแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ของชุมชนด้วยตัวของนักเรียนเอง พร้อมๆ กับการเรียนรู้ชุมชนของตนด้วยหัวใจของตน นั่นคือการสร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้เข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กับผู้คนในชุมชนในมุมมองของนักประวัติศาสตร์ที่ปราศจากอคติและพิจารณาอย่างรอบด้าน

ใบสำรวจประวัติศาสตร์ชุมชน

หลักฐานที่เราค้นพบ	บริเวณที่อยู่/ที่ตั้ง	ผลต่อชุมชน	ความเปลี่ยนแปลง จากอดีตสู่ปัจจุบัน
ภูมิศาสตร์ชุมชน 1. แม่น้ำ .... 2. ภูเขา/ดอย .... 3. ป่าแพะส่วนรวม/ป่าชุมชน .... 4. อื่นๆ			
พื้นที่สาธารณะ 1. ชวงบ้าน/ลานประเพณี .... 2. วัด .... 3. หอผี .... 4. ป่าเฮ่ว/ป่าช้า .... 5. อื่นๆ			

หลักฐานที่เราค้นพบ	บริเวณที่อยู่/ที่ตั้ง	ผลต่อชุมชน	ความเปลี่ยนแปลง จากอดีตสู่ปัจจุบัน
<p>กายภาพทางสังคมของชุมชน</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. สภาพบ้านเรือนของผู้คน ส่วนใหญ่ .... 2. บริเวณบ้านเก่า/ตึกเก่า/หรือที่อยู่อาศัย เก่าแก่ในชุมชน .... 3. โรงเรียน .... 4. โรงพยาบาล/สถานีนอนามัย .... 5. สถานที่ราชการอื่นๆ 			
<p><u>ประเด็นทางสังคม</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ตระกูลหรือเครือญาติดั้งเดิม ประจำชุมชน ได้แก่ .... 2. ศาสนาที่ผู้คนในชุมชนนับถือ ได้แก่ .... 3. ฝึที่ผู้คนในชุมชนนับถือ 			

.....			
หลักฐานที่เราค้นพบ	บริเวณที่อยู่/ที่ตั้ง	ผลต่อชุมชน	ความเปลี่ยนแปลง จากอดีตสู่ปัจจุบัน
<p><u>ประเด็นทางเศรษฐกิจ</u></p> <p>1. ตลาดชุมชน .....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>2. ร้านค้าเก่าแก่ .....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>3. อาชีพของผู้คนในชุมชน รวมถึงอาชีพที่ น่าสนใจ .....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>4. พื้นที่ทางการเกษตร/พืชที่ปลูก .....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>5. อื่นๆ .....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>			
<p><u>ประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม</u></p> <p>1. สภาพปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่พบเห็น ...</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>2. ภัยพิบัติธรรมชาติที่ชุมชนประสบ .....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>3. พืชพันธุ์ เคนประจำชุมชน .....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>			

4. สัตว์/สิ่งมีชีวิตที่น่าสนใจ			
.....			
หลักฐานที่เราค้นพบ	บริเวณที่อยู่/ที่ตั้ง	ผลต่อชุมชน	ความเปลี่ยนแปลง จากอดีตสู่ปัจจุบัน
5. อื่นๆ			
.....			
แหล่งข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่เราค้นพบ	บริเวณที่อยู่/ที่ตั้ง	ผลต่อชุมชน	การส่งต่อภูมิปัญญา
ผู้รู้/ปราชญ์ชุมชน			
.....			
.....			
.....			
.....			
.....			
.....			
.....			

ก่อนที่จะลงมือวาดแผนที่นักสืบกาลเวลาต้องวิเคราะห์ภาพรวมของชุมชนที่ตนสำรวจในประเด็น
ด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

ประเด็นด้านสังคม .....

.....

.....

.....

ประเด็นด้านเศรษฐกิจ .....

.....

.....

.....

.....

ประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม .....

.....

.....

.....

ขั้นตอนในกิจกรรม “แผนที่ประวัติศาสตร์ชุมชน”

ขั้นตอนที่ 1 เลือกชุมชนในการลงไปสำรวจเพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน ถ้าเป็นชุมชนที่นักเรียนคุ้นเคยและอยู่อาศัยในชีวิตประจำวันนักเรียนก็สามารถทำการลงไปสำรวจด้วยตนเองได้เลย แต่นักเรียนก็มีทางเลือกที่จะร่วมศึกษาเป็นกลุ่มได้

ขั้นตอนที่ 2 วางแผนในการลงไปสำรวจ โดยนักเรียนต้องวิเคราะห์ตัวเองในประเด็น ดังต่อไปนี้

- 1) นักเรียนลงสำรวจด้วยตนเองหรือลงไปเป็นกลุ่ม
- 2) เวลาในการลงไปสำรวจมีอย่างน้อยเพียงใด การลงไปสำรวจในแต่ละครั้งควรมีเป้าหมายหรือหลักไมล์ว่าในเวลาเท่านี้เราจะสำรวจเก็บข้อมูลได้มากน้อยแค่ไหน
- 3) เราจะเริ่มต้นสำรวจอะไรก่อน จัดลำดับประเด็นในแบบสำรวจตามที่นักเรียนเห็นว่าเหมาะสมตามสถานการณ์ของชุมชน
- 4) เลือกกระบวนการว่าจะไปพร้อมกันทั้งกลุ่มช่วยกันไปทีละประเด็นหรือจะแบ่งประเด็นกันออกไปสำรวจแล้วกลับมาแบ่งปันและร่วมกันวิเคราะห์
- 5) เตรียมอุปกรณ์ให้พร้อม แล้วลงไปสำรวจได้เลย!!!

ขั้นตอนที่ 3 ลงไปสำรวจเน้นการเดินเป็นหลัก แต่ถ้าทางไกลก็ให้ใช้จักรยาน 2 แรงถีบได้เลย การลงไปสำรวจนักเรียนต้องคำนึงถึงหลักความเหมาะสมในทุกด้านโดยยึดหลักความปลอดภัย ไม่พาตัวเองลงไปอยู่ในภาวะคับขัน รู้จักกาลเทศะ ในการสำรวจนักเรียนต้องใช้ทักษะการสังเกตเป็นสิ่งสำคัญที่สุด สังเกตและจดบันทึก ในขณะที่เดียวกันทักษะในการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นก็เป็นสิ่งสำคัญในการเข้าถึงข้อมูลสำคัญๆ ในการเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์จากผู้คนในชุมชน (Oral History) นักเรียนควรคำนึงถึงความเหมาะสมต้องวิเคราะห์และสังเกตผู้ให้ข้อมูลว่าท่านพร้อมหรือไม่อย่างไร และควรหาวิธีเข้าถึงแหล่งข้อมูลทั้งจากผู้ใหญ่ที่รู้จักแนะนำ หรือความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เช่น การเป็นลูกเป็นหลาน หรือญาติ มิตร เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 4 ในการเก็บข้อมูลนักเรียนควรมีการเก็บข้อมูลทั้งภาพและเสียง โดยภาพนักเรียนสามารถใช้กล้องถ่ายรูป ซึ่งในปัจจุบันที่กล้องดิจิทัลแพร่หลายนักเรียนสามารถใช้งานได้สะดวกมากขึ้น ในขณะที่กล้องถ่ายภาพเคลื่อนไหวสามารถใช้เก็บข้อมูลได้เมื่อนักเรียนมีความพร้อมและนักเรียนมั่นใจว่า

ข้อมูลที่ได้สามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์ได้ ในการบันทึกภาพหรือเสียงก็ดีถ้าเกี่ยวข้องกับบุคคลควรมีการขออนุญาตเจ้าของหรือผู้ที่เป็นแหล่งข้อมูลเสียก่อน ซึ่งเรื่องนี้เป็นประเด็นสำคัญที่ต้องคำนึงเพราะเกี่ยวข้องกับประเด็นของสิทธิส่วนบุคคล

ขั้นตอนที่ 5 เมื่อได้ข้อมูลทั้งหมดตามประเด็นในแบบสำรวจ ให้นักเรียนหรือกลุ่มของนักเรียนร่วมกันวิเคราะห์ชุมชนที่นักเรียนศึกษาในภาพรวมของประเด็นด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

ขั้นตอนที่ 6 ให้นักเรียนวาด “แผนที่ประวัติศาสตร์ชุมชน” ของนักเรียน โดยให้นักเรียนระบุสถานที่ที่สำคัญ จำแนกเป็นประเด็นสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม เช่น **สถานที่ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นด้านสังคม** ได้แก่ เมืองโบราณ บ้าน บ้านเก่า สถานีตำรวจ สถานีราชการ โรงเรียน ตึกแถว หอสมุด บ้านของปราชญ์ชุมชนแต่ละคนในชุมชน หอผี เป็นต้น **สถานที่ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นด้านเศรษฐกิจ** ได้แก่ แหล่งเก็บเห็ด แหล่งประมง นาข้าว สวน ไร่ ตลาด ร้านค้า โรงสี อ่างเก็บน้ำ เป็นต้น **สถานที่ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม** ได้แก่ แม่น้ำ ป่า เขา ดอย สระน้ำ ถ้ำ เป็นต้น โดยให้นักเรียนคำนึงว่า “แผนที่ประวัติศาสตร์ชุมชน” ของนักเรียนนั้นเป็นแผนที่ที่บ่งบอกถึงแหล่งข้อมูลทางประวัติศาสตร์ชุมชน

ตัวอย่างแผนที่ประวัติศาสตร์ชุมชน “ชุมชนห้วยพระเจ้า”

กิจกรรมที่ 2 สํารวจสถานการณํชุมชน

กิจกรรม “สํารวจสถานการณํชุมชน” เป็นกิจกรรมที่เน้นให้ผู้เรียนได้พิจารณาถึงสถานการณํชุมชนในมิติด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม อันจะเป็นการทําให้นักเรียนได้เห็นชุมชนในมิติที่ลุ่มลึกมากขึ้น

ขั้นตอนที่ 1 วางแผนในการลงไปสํารวจ โดยนักเรียนต้องวิเคราะห์ตัวเองในประเด็น ดังต่อไปนี้

- 1) นักเรียนลงสํารวจด้วยตนเองหรือลงไปเป็นกลุ่ม
- 2) จัดลำดับประเด็นในการลงไปสํารวจตามที่นักเรียนเห็นว่าเหมาะสมตามสถานการณํของชุมชน
- 3) เลือกกระบวนการว่าจะไปพร้อมกันทั้งกลุ่มช่วยกันไปทีละประเด็นหรือจะแบ่งประเด็นกันออกไปสํารวจแล้วกลับมาแบ่งปันและร่วมกันวิเคราะห์
- 4) เตรียมอุปกรณ์ให้พร้อม แล้วลงไปสํารวจได้เลย!!!

ขั้นตอนที่ 2 ลงไปสํารวจเน้นการเดินทางเป็นหลัก แต่ถ้าทางไกลก็ให้ใช้จักรยาน 2 แรงถีบได้เลย การลงไปสํารวจนักเรียนต้องคำนึงถึงหลักความเหมาะสมในทุกด้านโดยยึดหลักความปลอดภัย ไม่พาตัวเองลงไปอยู่ในภาวะคับขัน สังเกตและจดบันทึก ในการเก็บข้อมูลจากแหล่งบุคคลนักเรียนควรวิเคราะห์ด้วยว่าจะเก็บข้อมูลอะไรกับใครเพื่อประโยชน์ในการเก็บข้อมูล ขณะเดียวกันการสร้างปฏิสัมพันธ์ธรรมาศัยที่ดีเป็นมิตรกับผู้คนสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่นก็เป็นกุญแจสําคัญในการเข้าถึงข้อมูลสําคัญๆ ในการเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์จากผู้คนในชุมชน (Oral History) นักเรียนควรคำนึงถึงความเหมาะสมต้องวิเคราะห์และสังเกตผู้ให้ข้อมูลว่าท่านพร้อมหรือไม่อย่างไร และควรหาวิธีเข้าถึงแหล่งข้อมูลทั้งจากผู้ใหญ่ที่รู้จักแนะนำ หรือความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เช่น การเป็นลูกเป็นหลาน หรือญาติ มิตร เป็นต้น ในการบันทึกภาพหรือเสียงก็ดี ถ้าเกี่ยวข้องกับบุคคลควรมีการขออนุญาตเจ้าของหรือผู้ที่เป็นแหล่งข้อมูลเสียก่อน ซึ่งเรื่องนี้ถือเป็นประเด็นสําคัญที่ต้องคำนึงเพราะเกี่ยวข้องกับประเด็นของสิทธิส่วนบุคคล

ขั้นตอนที่ 3 ในการจดบันทึกควรจดบันทึกในประเด็นสําคัญให้ละเอียดมากที่สุด ทั้งในเชิงปริมาณคือความถี่ จำนวน และในเชิงคุณภาพคือสถานะและสภาวะการณํที่เป็นจริง ตลอดจนข้อสังเกตที่นักเรียนค้นพบด้วยตนเอง บันทึกข้อมูลให้ได้ละเอียดและมากที่สุดในแต่ละประเด็นในแบบบันทึก

ขั้นตอนที่ 4 จากนั้นนักเรียนสรุปสถานการณ์ของชุมชนในมิติสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ในลักษณะของผังความคิดลงในกระดาษปรีฟแผ่นใหญ่สำหรับการนำเสนอหรือเก็บข้อมูลไว้เพื่อวิเคราะห์ในกิจกรรมอื่นๆ ต่อไป

แบบบันทึก “สำรวจสถานการณ์ชุมชน”

ชื่อชุมชน ..... ตำแหน่ง/พิกัดของชุมชน .....(GPS หรือ Google Earth)

ชื่อนักสืบกาลเวลา ..... โทร..... อีเมล .....วันที่ .....

ตารางสำรวจสถานการณ์ชุมชน

สถานการณ์ของชุมชน	พบ	ไม่พบ	ข้อมูลของพัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงที่ค้นพบ
มิติด้านสังคม			
1. ประเด็นเรื่องความหลากหลาย - ความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ในชุมชน (คนเมือง, คนต่างถิ่นที่เข้ามาอาศัย, ชาวต่างชาติ, กลุ่มชาวเขา กลุ่มชนเผ่า)			
- ความหลากหลายด้านศาสนา ความเชื่อ (ความเชื่อเรื่องผี, ศาสนาพุทธ, ศาสนาคริสต์, ศาสนาอิสลาม, พราหมณ์-ฮินดู เป็นต้น)			
2. ประเด็นด้านวัฒนธรรม ประเพณี - วัฒนธรรม และประเพณีท้องถิ่นที่ชาวชุมชนร่วมกันรักษาสืบสาน			
3. เครือข่ายทางสังคม - โคตรตระกูลเก่าแก่ในชุมชน - เครือข่ายต่างๆ ในชุมชน อาทิ กลุ่มสมาชิก, กลุ่มเหมืองฝาย, หมอวัดศรัทธา วัด เป็นต้น			
4. สถานการณ์หรือปัญหาสังคมอื่นๆ ในชุมชน			

สถานการณ์ของชุมชน	พบ	ไม่พบ	ข้อมูลของพัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงที่ค้นพบ
<ul style="list-style-type: none"> - ปัญหาครอบครัว - ปัญหาเสพติด - ความขัดแย้งทางการเมือง - ปัญหาสังคม อื่นๆ (ระบุ) 			
มิติด้านเศรษฐกิจ <ol style="list-style-type: none"> 1. อาชีพของผู้คนในชุมชน <ul style="list-style-type: none"> - อาชีพดั้งเดิม ตลอดจน สถานภาพของอาชีพดั้งเดิม ยังมีอยู่ อยู่เลือนหายไป เพราะอะไร - อาชีพใหม่ที่เข้ามาแทนที่ หรือ อาชีพส่วนใหญ่ของคนในชุมชนปัจจุบัน 			
<ol style="list-style-type: none"> 2. ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ <ul style="list-style-type: none"> - คนรวย คนฐานะดี หรือผู้มีอิทธิพลในชุมชน - คนยากคนจนในชุมชน 			
<ol style="list-style-type: none"> 3. คนที่สามารถเป็นต้นแบบของการทำเกษตรแบบยั่งยืนหรือมีวิถีชีวิตสอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 			
<ol style="list-style-type: none"> 4. สถานการณ์และปัญหาด้านเศรษฐกิจอื่นๆ ที่นักเรียนพบเจอ โปรดระบุ 			
ด้านสิ่งแวดล้อม <ol style="list-style-type: none"> 1. มีการปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่น ยางพารา ปาล์ม กะหล่ำปลี เป็นต้น 2. มีพันธุ์สัตว์ต่างถิ่น (เอเลี่ยน สปีชี) เช่น หอยเชอรี่ ปลากระดี่ เป็นต้น 3. ปัญหาการบุกรุกป่า รวมถึงการ 			

สถานการณ์ของชุมชน	พบ	ไม่พบ	ข้อมูลของพัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงที่ค้นพบ
ตัดไม้ทำลายป่า			
4. ปัญหามลพิษทางน้ำ น้ำเน่าเสีย			
5. ปัญหาหมอกควันและไฟป่า			
6. ปัญหาดินถล่ม หน้าดินพังทลาย ปัญหาการเสื่อมคุณภาพของดิน			
7. ปัญหาการล่าสัตว์ป่า หรือวิธีการ ดำรงชีวิตที่ส่งผลต่อสัตว์ป่า			
8. การใช้สารเคมีในการเกษตร			
9. ภัยพิบัติทางธรรมชาติ อาทิ - แผ่นดินไหว - อุทกภัย น้ำท่วม - วาตภัย - อื่นๆ ระบุ			
10. สถานการณ์ด้านสิ่งแวดล้อม อื่นๆ ที่นักเรียนพบ ระบุ.....			

สรุปสถานการณ์ที่ชุมชนกำลังเผชิญ

ด้านสังคม

.....

.....

.....

ด้านเศรษฐกิจ

.....

.....

.....

ด้านสิ่งแวดล้อม

กิจกรรมที่ 3 ตามหาชุมชน

กิจกรรมตามหาชุมชนเป็นกิจกรรมที่เน้นการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชน ตลอดจนถึงวัฒนธรรมและประเพณี โดยใช้เทคนิคการเก็บข้อมูลจากคำบอกเล่าของคนในชุมชน (Oral History) โดยเครื่องมือที่ใช้คือแบบสัมภาษณ์ และปฏิทินชุมชน

จากกิจกรรมที่ 1 และ 2 ที่ผ่านมานักเรียนก็ได้ทำการสำรวจชุมชนในระดับหนึ่งแล้ว ทำให้นักเรียนมีข้อมูลซึ่งเป็นต้นทุนในการศึกษา รู้ว่าข้อมูลในแต่ละด้านควรไปเก็บจากแหล่งไหน อย่างไรก็ตามกิจกรรม “ตามหาชุมชน” ก็เป็นกิจกรรมหนึ่ง que สร้างโอกาสให้นักสืบกาลเวลาตัวน้อยได้รำเริงกับการลงป่เรียนรู้กับชุมชนอีกครั้ง โดยครั้งนี้กำหนดให้นักเรียนต้องไปสัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่ ปราชญ์ชุมชน หรือผู้รู้ในชุมชน จำนวน 3 ท่าน

กิจกรรมย่อยที่ 1 “ประวัติศาสตร์ชุมชนเรื่องเล่าผ่านกาลเวลา”

ขั้นตอนที่ 1 วางแผนการเก็บข้อมูล โดยนำประเด็นในแบบสัมภาษณ์มาพูดคุยในกลุ่ม หรือถ้าในกรณีทำด้วยตนเองก็คือการนำประเด็นในแบบสัมภาษณ์มาทบทวนอีกครั้ง ซึ่งประเด็นต่างๆ ดังนี้

- 1) “ชื่อ” หรือ “นามเรียกขาน” ของชุมชนมีที่มาจากอะไร และสะท้อนนัยยะสำคัญอะไร
- 2) ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนมีที่มาอย่างไร โดยมีประเด็นย่อยๆ ดังนี้
  - กลุ่มผู้คนหรือโคตรตระกูลแรกๆ ที่เข้ามาร่วมสร้างชุมชน
  - ถ้ามีการอพยพมาจากที่อื่น อพยพมาเนื่องด้วยสาเหตุอะไร
  - ทำไมจึงเลือกบริเวณนี้เป็นที่ตั้งของชุมชน
  - การดำรงชีพในยุคแรกๆ

ฯลฯ

- 3) ความเปลี่ยนแปลงจากอดีตสู่ปัจจุบันในสายตาของผู้ให้ข้อมูล

ขั้นตอนที่ 2 เลือกผู้สัมภาษณ์ 3 ท่าน จากนั้นทำการติดต่อเพื่อขอเก็บข้อมูล

ขั้นตอนที่ 3 เมื่อได้ข้อมูลแล้ววิเคราะห์ความเป็นมาของชุมชน ลำดับเหตุการณ์ก่อนหลังตามลำดับเวลาที่สามารถทำได้จากข้อมูลที่มี

ขั้นตอนที่ 4 จัดทำเส้นเวลา (Timeline) ของชุมชนแล้ววิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนที่ 5 นำเสนอเป็นบทความ “ประวัติศาสตร์ชุมชนเรื่องเล่าผ่านกาลเวลา”

แบบสัมภาษณ์“ประวัติศาสตร์ชุมชนเรื่องเล่าผ่านกาลเวลา”

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

1. ชื่อ ..... นามสกุล .....
2. อายุ ..... ปี
3. อยู่ในชุมชนมานาน ..... ปี
4. ความถนัด หรือความเชี่ยวชาญด้านภูมิปัญญา .....

ส่วนที่ 2 ประเด็นในการสัมภาษณ์

1. “ชื่อ” หรือ “นามเรียกขาน” ของชุมชนมีที่มาจากอะไร และสะท้อนนัยยะสำคัญอะไร
2. ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนมีที่มาอย่างไร โดยมีประเด็นย่อยๆ ดังนี้
  - กลุ่มผู้คนหรือโคตรตระกูลแรกๆ ที่เข้ามาร่วมสร้างชุมชน
  - ถ้ามีการอพยพมาจากที่อื่น อพยพมาเนื่องด้วยสาเหตุอะไร
  - ทำไมจึงเลือกบริเวณนี้เป็นที่ตั้งของชุมชน
  - การดำรงชีพในยุคแรกๆ

ฯลฯ

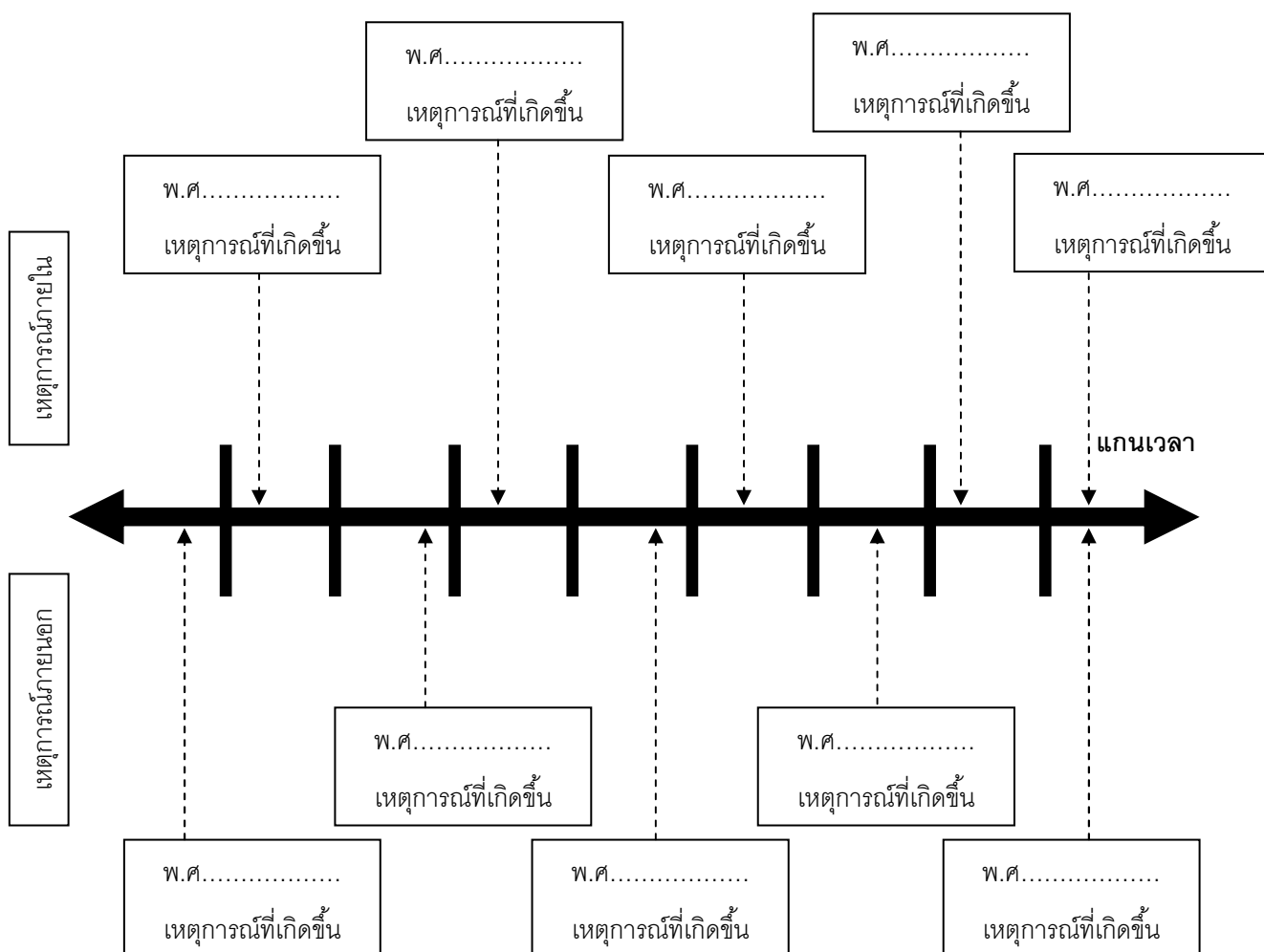
3. ความเปลี่ยนแปลงจากอดีตสู่ปัจจุบันในสายตาของผู้ให้ข้อมูล

ระบุ วันเวลาที่ทำการเก็บข้อมูลด้วยทุกครั้ง

เส้นเวลา

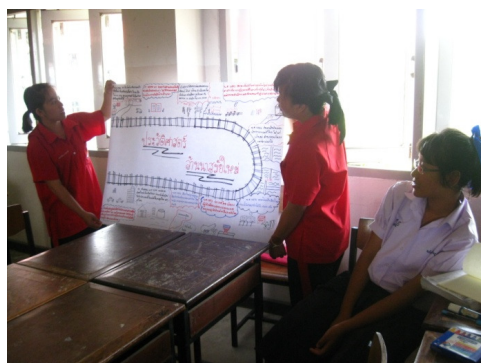
เส้นเวลาเป็นเครื่องมือสำหรับการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ที่เน้นให้นักเรียนเรียนรู้ในเรื่องของเวลา ลำดับเหตุการณ์ และความเปลี่ยนแปลง ซึ่งมีปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ในขณะที่ความเปลี่ยนแปลงย่อมก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อไป อันจะทำให้ผู้ศึกษาเข้าใจสภาวะการณ์ของชุมชนในปัจจุบัน และสามารถมองเห็นแนวโน้มในอนาคต คือความเข้าใจดังกล่าวสามารถนำมาสู่การแก้ไขปัญหา ป้องกัน และพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

ตัวอย่าง ผังกราฟิกเส้นเวลา (Timeline)

เส้นเวลา (Timeline) การเรียนรู้ด้วยผังกราฟิกแบบเส้นเวลา (Timeline) นี้เมื่อนักเรียนได้ข้อมูลความเป็นมาของชุมชน วิเคราะห์เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และเรียงลำดับเหตุการณ์นั้นตามลำดับเวลามาจนถึงปัจจุบัน จากนั้นวิเคราะห์ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์และผลของความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

ตัวอย่างการลำดับเหตุการณ์

กิจกรรมย่อยที่ 2 “ปฏิทินวัฒนธรรมและประเพณีชุมชน”

ขั้นตอนที่ 1 เก็บข้อมูลจากปราชญ์ชุมชน หรือผู้รู้ในชุมชนปัจจุบันเพื่อทำปฏิทินวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชน โดยบันทึกกิจกรรมวัฒนธรรมและประเพณีของผู้คนในชุมชนใน 12 เดือน ว่าในแต่ละเดือนตั้งแต่ เดือนมกราคม – เดือนธันวาคม นั้นชุมชนมีกิจกรรมที่สะท้อนวัฒนธรรมหรือประเพณีที่ผู้คนในชุมชนได้สานสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลตลอดจนบริหารทรัพยากรส่วนกลางเพื่อการดำรงชีวิตตอบสนองทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจอย่างถ้อยที่ถ้อยอาศัย เท่าเทียม และยั่งยืน

ขั้นตอนที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูล จากนั้นจำแนกวัฒนธรรมและประเพณีลงในผังปฏิทินชุมชน

ขั้นตอนที่ 3 นำเสนอปฏิทินชุมชน เพื่อสะท้อนให้เห็นแก่นแท้ของวัฒนธรรมชุมชนซึ่งก็คือสานสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลตลอดจนบริหารทรัพยากรส่วนกลางเพื่อการดำรงชีวิตตอบสนองทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจอย่างถ้อยที่ถ้อยอาศัย เท่าเทียม และยั่งยืน แต่ในปัจจุบันสิ่งเหล่านี้จะสะท้อนแก่นแท้ได้หมดหรือไม่เปลี่ยนแปลงไปอย่างไร เป็นหน้าที่ของนักสืบน้อยที่จะนำเสนอออกมาตามบริบทของชุมชน

ตัวอย่างปฏิทินวัฒนธรรมและประเพณีชุมชน

ภาค	การเกษตร	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ษ.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
		อดีต											
	ปัจจุบัน												
ภาคนอกการเกษตร													

จากนั้นวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบในประเด็นต่อไปนี้

1. วิถีชีวิตของผู้คนในภาคการเกษตรของชุมชนระหว่างอดีตกับปัจจุบัน อะไรบ้างที่เปลี่ยนแปลง
2. วิถีเกษตรในปัจจุบันกับภาคนอกการเกษตรของชุมชน ประเด็นน่าสนใจที่ค้นพบ
3. วิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนทั้งวิถีเกษตรในปัจจุบันกับวิถีภาคนอกการเกษตรสัมพันธ์กันอย่างไร

เมื่อสำเร็จกิจกรรมย่อย 1 “ประวัติศาสตร์ชุมชนเรื่องเล่าผ่านกาลเวลา” และ กิจกรรมย่อยที่ 2 “ปฏิทินวัฒนธรรมและประเพณีชุมชน” แล้วเท่ากับว่านักสืบน้อยได้บรรลุภารกิจ “ตามหาชุมชน”

กิจกรรม “ตามหาชุมชน” ทำให้นักเรียนได้ข้อมูลสำคัญคือ “ความเป็นมาของชุมชน” และ “แก่นแท้ของชุมชน” ที่สะท้อนในปฏิทินวัฒนธรรมและประเพณี

กิจกรรมนี้จะสะท้อนให้เห็นความหมายที่ชัดเจนของชุมชนในความหมายของ “เครือข่ายความเกื้อกูลทางสังคม” ความช่วยเหลือระหว่างกัน การสานเครือข่ายทั้งทางระบบเครือข่าย และการผูกเสี่ยว ซึ่งเป็นสังคมทั้งแนวตั้งเคารพในความอาวุโสและสังคมแนวราบในความสัมพันธ์แบบเสี่ยวหรือเพื่อนสนิทมิตรสหาย นอกจากนี้สิ่งสำคัญที่สุดคือแก่นแท้แห่งการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งชาวล้านนาถือเป็นของหน้าหมู หรือของส่วนรวม การนำวิถีคิดการถือนับฝัวมถึงการผู้ความเชื่อนี้เข้ากับหลักธรรมทางศาสนาต่างๆ ก็ล้วนส่งผลต่อความสัมพันธ์ที่มนุษย์เรียนรู้และเคารพในสิ่งแวดล้อมและเคารพในทุกชีวิตที่ล้วนมีผลต่อการดำรงชีวิตของผู้คนในชุมชน สะท้อนการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

กิจกรรมที่ 4 คน ธรรมชาติ ฝึ

กิจกรรม “คน ธรรมชาติ ฝึ” เป็นการเจาะลึกลงในประเด็นของความสัมพันธ์ระหว่างคน ธรรมชาติ และฝึ โดยลงไปพูดคุยกับผู้คนในชุมชนเพื่อหาผู้รู้หรือปราชญ์ชุมชน เพื่อสอบถามถึงประเด็นเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวกับการนับถือฝึ เพื่อวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนและธรรมชาติ

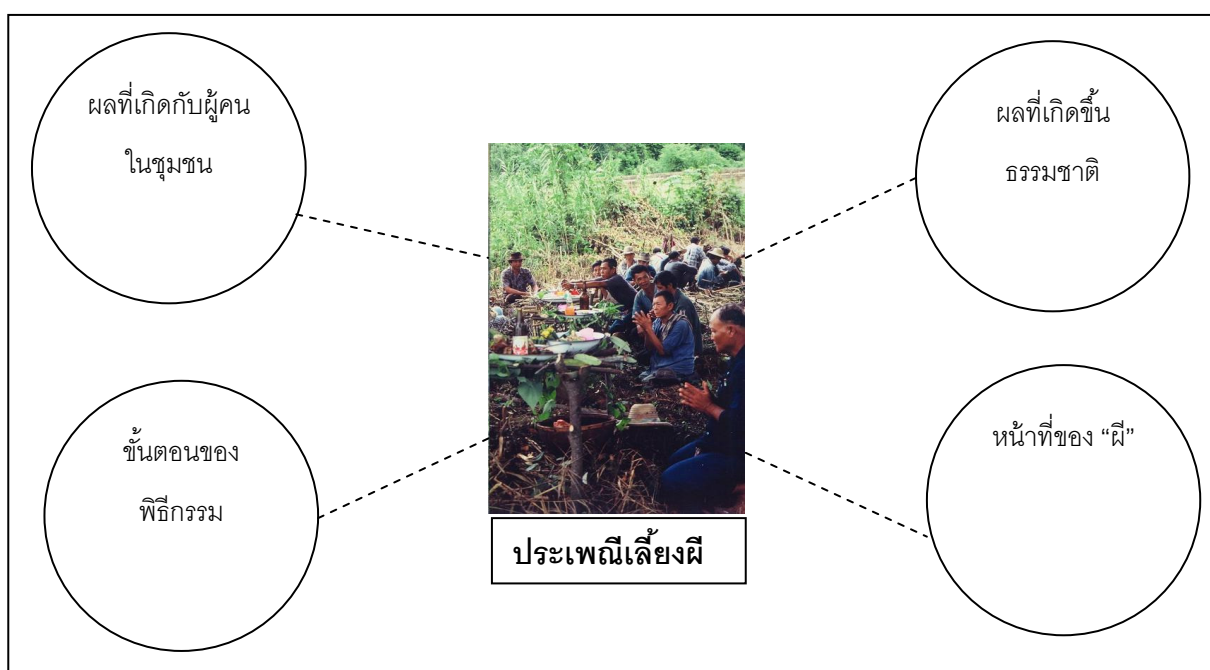
ขั้นที่ 1 ศึกษาจากแผนที่ประวัติศาสตร์ชุมชน ปฏิทินวัฒนธรรม และข้อมูลจากการลงไปสำรวจชุมชนที่ผ่านมา วิเคราะห์หาพื้นที่ที่เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องฝึ วัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับฝึ และบุคคลผู้ประกอบพิธีกรรมในชุมชน

ขั้นที่ 2 จากนั้นลองเลือก 1 พิธีกรรม วัฒนธรรม หรือประเพณีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องการนับถือฝึ อาทิ เช่น พิธีเลี้ยงฝึฝาย พิธีเลี้ยงฝึขุนน้ำ การนับถือฝึตระกูล ชิดที่เกี่ยวกับฝึ เป็นต้น ซึ่งเป็นพิธีที่เกี่ยวข้องกับชุมชนศึกษา

ขั้นที่ 3 ศึกษาจากการสัมภาษณ์ผู้คนในชุมชน และผู้รู้ในชุมชนเพื่อสอบถามถึงความเข้าใจและความคิดเห็น และความรู้ที่มีต่อพิธีกรรม หรือประเพณีที่นักเรียนเลือกให้ได้มากที่สุด จากหลากหลายบุคคลในชุมชน

ขั้นที่ 4 วิเคราะห์ข้อมูลในประเด็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น คือ จากนั้นนำเสนอเป็นผังความคิดลงในกระดาษปฐพีแผ่นใหญ่

ตัวอย่างลักษณะของผังความคิดเพื่อการวิเคราะห์ในประเด็นคน ธรรมชาติ ฝึ

กิจกรรมที่ 5 ตามหาดอกไม้แห่งมิตรภาพในความหลากหลาย

กิจกรรม “ตามหาดอกไม้แห่งมิตรภาพในความหลากหลาย” เป็นกิจกรรมที่ทำให้นักเรียนใช้เวลาอย่างน้อยได้เรียนรู้ที่จะตามหามิตรภาพในความหลากหลายด้วยตัวของตัวเอง

ขั้นตอนที่ 1 เริ่มจากให้นักเรียนนำเศษวัสดุเหลือใช้มาทำเป็นดอกไม้หรือของชำร่วย

ขั้นตอนที่ 2 จากการศึกษาชุมชน 3 ครั้งที่ผ่านมาทำให้นักเรียนมีต้นทุนด้านข้อมูลบ้างแล้ว ในการลงไปชุมชนครั้งนี้ให้นักเรียนนำของขวัญของตนไปให้กับคนในชุมชนที่นักเรียนจะไปทำความรู้จักหรือไปผูกมิตร หรือพูดคุยว่าไปหาเพื่อนใหม่ในชุมชนนั่นเอง โดยคุณสมบัติของเพื่อนใหม่นั้น ต้องเงื่อนไขข้อหนึ่งข้อใด ดังนี้

- 1) ต้องนับถือศาสนาแตกต่างจากตน
- 2) เป็นคนต่างเชื้อชาติหรือกลุ่มชนเผ่าหรือคนต่างถิ่น ที่มาอยู่อาศัยในชุมชน

โดยให้นักเรียนได้เข้าไปขอสัมภาษณ์และเป็นเพื่อนกับผู้คนในชุมชน

ขั้นตอนที่ 3 วางแผน โดยนักเรียนต้องคำนึงถึงความปลอดภัย กาลเทศะ และวิธีในการเข้าหา บางกรณีอาจต้องให้ผู้ใหญ่ช่วยติดต่อให้ก่อนก็ได้ โดยกิจกรรมดังกล่าวควรไปเป็นกลุ่มย่อยประมาณ 4-5 คน คัดเลือกบุคคลที่กลุ่มจะเข้าไปสัมภาษณ์และผูกมิตร

ขั้นตอนที่ 4 กลุ่มทำการสัมภาษณ์และผูกมิตรกับเพื่อนใหม่ โดยการนำของขวัญที่ทำให้และถ่ายรูปพร้อมกับเพื่อนใหม่

ขั้นตอนที่ 5 ให้นักเรียนรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาเขียนเป็นเรียงความรายบุคคล ภายใต้วหัวข้อ “เพื่อนใหม่ในชุมชนของฉัน”

กิจกรรมนี้ทำให้นักเรียนได้ทำความรู้จักกับเพื่อนใหม่ซึ่งอาจเป็นเพื่อนวัยเดียวกันหรือเพื่อนต่างวัย การได้เรียนรู้ที่จะเข้าใจผู้คนที่หลากหลายในชุมชนจึงเป็นหนทางหนึ่งในการสร้างมิตรภาพให้เกิดขึ้น และสิ่งสำคัญที่สุดคือการให้นักเรียนได้เรียนรู้กับความหลากหลายด้วยการเผชิญกับความหลากหลายนอกจากนี้ กิจกรรมดังกล่าวยังช่วยให้นักเรียนรู้จักการให้ การแบ่งปัน และการรับฟัง อันเป็นกุญแจของความสุขในสังคม

แบบบันทึก “ตามหาดอกไม้แห่งมิตรภาพในความหลากหลาย”

ชื่อนักสืบกาลเวลา ..... อีเมล ..... วันที่ .....

ตารางบันทึก

ข้อมูลเพื่อนใหม่

ชื่อเพื่อนใหม่ ..... ชื่อเล่นที่เพื่อนใหม่อยากให้เราเรียก .....

อายุ ..... ปี เพื่อนใหม่ของเรานับถือศาสนา ..... เป็นกลุ่มชน .....

เรียนรู้กับเพื่อนใหม่

1. ศาสนาหรือความเชื่อที่เพื่อนใหม่นับถือมีหลักธรรมที่น่าสนใจข้อใดบ้างที่เพื่อนใหม่อยากแบ่งปันให้เราได้เรียนรู้

.....
 .....

2. เพื่อนใหม่เข้ามาอยู่ในชุมชนนี้ได้อย่างไร

.....
 .....

<p>เพื่อนใหม่พูดภาษาอะไรได้บ้าง</p>	<p>เครื่องแต่งกายประจำชนเผ่าหรือชนชาติของเพื่อนใหม่เป็นอย่างไร มีลักษณะเช่นไร</p>	<p>อาหารที่เป็นเอกลักษณ์ของเพื่อนใหม่ มีอะไรบ้าง</p>
-------------------------------------	---	--

ความรู้สึกที่เพื่อนใหม่มีต่อชุมชนแห่งนี้

อย่าลืมกล่าวขอบคุณและแบ่งปันของชำร่วยที่ทำมาจากใจ รวมถึงถ่ายรูปร่วมกับเพื่อนใหม่ด้วยนะ

กิจกรรมที่ 6 ตามหาภูมิปัญญาชุมชนบ้านเรากำลังเลือนหาย

กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่สร้างโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้ศึกษาและได้ตามหาภูมิปัญญาในชุมชนของตน โดยจากกิจกรรมที่ผ่านมาทำให้นักเรียนมีต้นทุนและข้อมูลเกี่ยวกับปราชญ์ชุมชนและภูมิปัญญาด้านต่างๆของชุมชนในระดับหนึ่งซึ่งก็มากพอให้นักเรียนรู้ว่าในชุมชนมีภูมิปัญญาอะไรบ้างและควรไปเรียนรู้กับใคร

ขั้นตอนที่ 1 เลือกภูมิปัญญาที่ตนสนใจ จากนั้นวิเคราะห์ว่าภูมิปัญญาที่ตนสนใจศึกษานั้นควรไปเรียนรู้กับปราชญ์ชุมชน ผู้เฒ่าผู้แก่ หรือผู้รู้ผู้ใดในชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 หาเพื่อนที่มีความสนใจในภูมิปัญญาเดียวกัน จากนั้นจึงรวมกลุ่มกันไปหรือไปด้วยตนเองเพื่อขอเรียนรู้ภูมิปัญญาที่ตนสนใจกับผู้รู้ในชุมชน

ขั้นตอนที่ 3 ให้นักเรียนบันทึกความรู้ที่ตนได้รับลงในสมุดบันทึกเล่มมอ เรียนรู้ให้เข้าใจถึงหลักการหลักคิด วิธีการของภูมิปัญญา ตลอดจนจนถึงการนำไปใช้

ขั้นตอนที่ 4 เมื่อเรียนรู้กับครูภูมิปัญญาจนเข้าใจในหลักการ หลักการ หรือสามารถสร้างนวัตกรรมนั้นได้แล้ว ให้นักเรียนเขียนเรียงความเรื่อง “ภูมิปัญญาชุมชนที่ฉันตามหาจนพบ”

ภูมิปัญญา หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านในท้องถิ่นจากประสบการณ์และความเชื่อ กลายเป็นความรู้ที่สั่งสมมาแต่บรรพบุรุษ สืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยมีการปรับปรุง ประยุกต์และเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เป็นความรู้ที่สอดคล้องตามบริบททางสังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของชุมชน

ภูมิปัญญาชุมชนจึงเป็นองค์ความรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน เป็นสิ่งที่ไม่ได้แบ่งแยกเป็นส่วนๆ แต่ล้วนมีความสัมพันธ์กัน ไม่ว่าจะการอยู่ร่วมกันในชุมชน วิถีวัฒนธรรมในชุมชน พิธีกรรมและประเพณี ความคิดความเชื่อ การทำมาหากิน การบริหารจัดการธรรมชาติ เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

อย่าลืมกล่าวขอบคุณแหล่งข้อมูลด้วยนะ

กิจกรรมที่ 7 ตามหาคนดีของชุมชน

ผ่านมาถึงกิจกรรมที่ 7 “ตามหาคนดีของชุมชน” เป็นกิจกรรมที่ให้นักสืบกาลเวลาตัวน้อยได้สำรวจชุมชนอีกครั้ง โดยกิจกรรมนี้มุ่งให้นักเรียนได้เลือก “คนดีของชุมชน” 1 คนที่นักเรียนประทับใจ และเรื่องราวตลอดจนวิถีปฏิบัติตนของบุคคลผู้นั้นเป็นเรื่องที่น่าสนใจและน่าแบ่งปันให้เพื่อนๆ ได้รับรู้

ขั้นตอนที่ 1 เลือก “คนดีของชุมชน” ที่ตนประทับใจ

ขั้นตอนที่ 2 วิเคราะห์เรื่องราว คุณลักษณะ วิถีปฏิบัติ และคุณงามความดีที่บุคคลผู้นั้นได้สร้างสรรค์ขึ้นให้กับชุมชนหรือผู้คนรอบข้าง จากนั้นเลือกประเด็นที่นักเรียนจะไปสัมภาษณ์เชิงลึกต่อไป

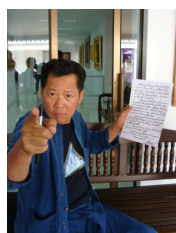
ขั้นตอนที่ 3 วางแผนเตรียมความพร้อมของนักเรียน จากนั้นติดต่อเพื่อขอสัมภาษณ์บุคคลที่นักเรียนเลือก

ขั้นตอนที่ 4 ขออนุญาตบันทึกเสียง ขอถ่ายรูป และสัมภาษณ์เชิงลึกตามประเด็นที่เตรียมไว้

ขั้นตอนที่ 5 จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ จากนั้นนำเสนอเป็นบทความภายใต้ประเด็น “คนดีของชุมชน”

ขั้นตอนที่ 6 อย่าลืมติดตามบุคคลผู้นั้นด้วยนะว่าเขาเป็นยังเป็นคนดีต่อไปเรื่อยๆหรือไม่

คนดีของชุมชน อาจเป็นทั้งบุคคลสำคัญหรืออาจจะเป็นคนธรรมดาที่มีวิถีปฏิบัติที่น่าเรียนรู้และสมควรเป็นแบบอย่างในการศึกษา หรือสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้คน ความดีเป็นสิ่งที่วัดได้ยากยิ่งและการประเมินใครคนหนึ่งว่าดีก็เป็นเรื่องยากมาก เพราะคงไม่มีใครดีทั้งหมดหรือเลวทั้งหมด แต่ให้นักสืบใช้ประสบการณ์ของตน จากการพบปะผู้คนในชุมชน จากการสังเกตเห็นวิถีชีวิตประจำวัน ตลอดจนผลงานของบุคคลผู้นั้น ความหมายคนดีของแต่ละคนจึงอาจจะไม่เหมือนกัน คนธรรมดาๆตัวเล็กๆ ที่คิดดีทำดี ใช้สองมือของเขาสร้างสังคมและโลกที่งดงาม ลองหาคนๆนั้นในชุมชน บางทีเราอาจจะเจอซูเปอร์ฮีโร่ที่เป็นคนธรรมดาๆในชุมชนของเราเอง

อย่าลืมกล่าวขอบคุณแหล่งข้อมูลด้วยนะ

กิจกรรมที่ 8 ตามหาภูมิสังคมในการพัฒนาชุมชน

กิจกรรม “ตามหาภูมิสังคมในการพัฒนาชุมชน” เป็นกิจกรรมหนึ่งซึ่งทำให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์ภูมิสังคม ซึ่งก็คือ “ต้นทุน” ในการพัฒนาของชุมชน ชุมชนที่มีการพัฒนาที่คำนึงถึงหลักภูมิสังคม ย่อมเป็นชุมชนที่สามารถไขความลับของการพัฒนาที่ยั่งยืนได้อย่างไม่ต้องสงสัย นอกจากนี้ “ภูมิสังคม” ยังเป็นหลักการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชของเราใช้เป็นหลักในการพัฒนาชุมชนของพระองค์

ขั้นตอนที่ 1 นำข้อมูลตั้งแต่กิจกรรมที่ 1 – 6 มาประกอบการวิเคราะห์เพื่อหาต้นทุนทางภูมิสังคมของชุมชน โดยแบ่งเป็นต้นทุนด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

ขั้นตอนที่ 2 ทำการวิเคราะห์ลงในแบบบันทึก “ภูมิสังคม” ของชุมชน โดยนักเรียนสามารถลงไปชุมชนเพื่อเก็บภาพถ่ายประกอบ หรือรับข้อมูลเพิ่มเติมได้เสมอ

ขั้นตอนที่ 3 จากนั้นร่วมพูดคุยกับเพื่อนๆในกลุ่ม จากนั้นนำเสนอเป็นผังความคิดลงบนกระดาษปรีฟแผ่นใหญ่

ภูมิสังคม คืออะไร

ภูมิสังคม เป็นหลักการพัฒนาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ซึ่งพระองค์ทรงเน้นย้ำให้เห็นว่าการพัฒนาใดๆก็ตามควรคำนึงถึงลักษณะภูมิประเทศ และลักษณะทางสังคมวิทยาในพื้นที่นั้นๆ ดังพระราชดำรัสของพระองค์ ตอนหนึ่งความว่า

“...การพัฒนาจะต้องเป็นไปตามภูมิประเทศทางภูมิศาสตร์และภูมิประเทศทางสังคมศาสตร์ ในสังคมวิทยา ภูมิประเทศตามสังคมวิทยา คือ นิสัยใจคอของคนเรา จะไปบังคับให้คนคิดอย่างอื่นไม่ได้ เราต้องแนะนำ เราเข้าไป ไปช่วยโดยที่จะคิดให้เขาเข้ากับเราไม่ได้ แต่ถ้าเราเข้าไปแล้วเราเข้าไปดูว่าเขาต้องการอะไรจริง ๆ แล้วก็อธิบายให้เขาเข้าใจหลักการของการพัฒนานี้ ก็จะได้ประโยชน์อย่างยิ่ง...”

ดังนั้น “ภูมิสังคม” ก็คือการพัฒนาที่คำนึงถึงสภาพภูมิศาสตร์ในพื้นที่ ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ระบบนิเวศ รวมทั้งต้องพิจารณาถึงลักษณะทางสังคมวิทยา วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และแง่มุมด้านสังคมต่างๆของคนในพื้นที่นั้นๆ “ภูมิสังคม” จึงนับได้ว่าเป็นต้นทุนที่สำคัญยิ่งต่อการพัฒนาชุมชน เพราะเป็นการพัฒนาจากต้นทุนและจุดแข็งที่ผสมผสานเป็นต้นทุนที่แท้จริงของชุมชน

แบบบันทึก “ภูมิสังคม” ของชุมชน

ตามหาต้นทุนทางภูมิสังคมของชุมชน

จุดแข็งที่เป็นต้นทุนของชุมชน

สังคม	เศรษฐกิจ	สิ่งแวดล้อม

สรุปภาพรวมของ “ภูมิสังคม” ต้นทุนแห่งการพัฒนาชุมชน

.....

.....

.....

.....

.....

กิจกรรมที่ 9 แกะรอยความเปลี่ยนแปลงจากหนึ่งสิ่งที่สนใจ

ในชุมชนมีของมากมายหลายสิ่งหลายอย่าง ทุกๆสิ่ง ทุกๆอย่างล้วนมีประวัติศาสตร์อันยาวนานของตัวเอง เราสามารถเรียนรู้ประวัติศาสตร์ได้กับทุกสิ่งทุกอย่างตั้งแต่ ก้อนอิฐเก่าๆ, เกลือ, ขวดน้ำ, ต้นไม้, ทุ่งนาไปจนถึงชีวิตของผู้คน กิจกรรมนี้จะสร้างโอกาสให้นักเรียนได้สรรค์สร้างประวัติศาสตร์ของชุมชนในมุมที่ต่างออกไป

ขั้นตอนที่ 1 ลงพื้นที่ชุมชนหาสิ่งที่เราสนใจ จากนั้นวาดภาพหรือถ่ายภาพของสิ่งที่เราสนใจไว้

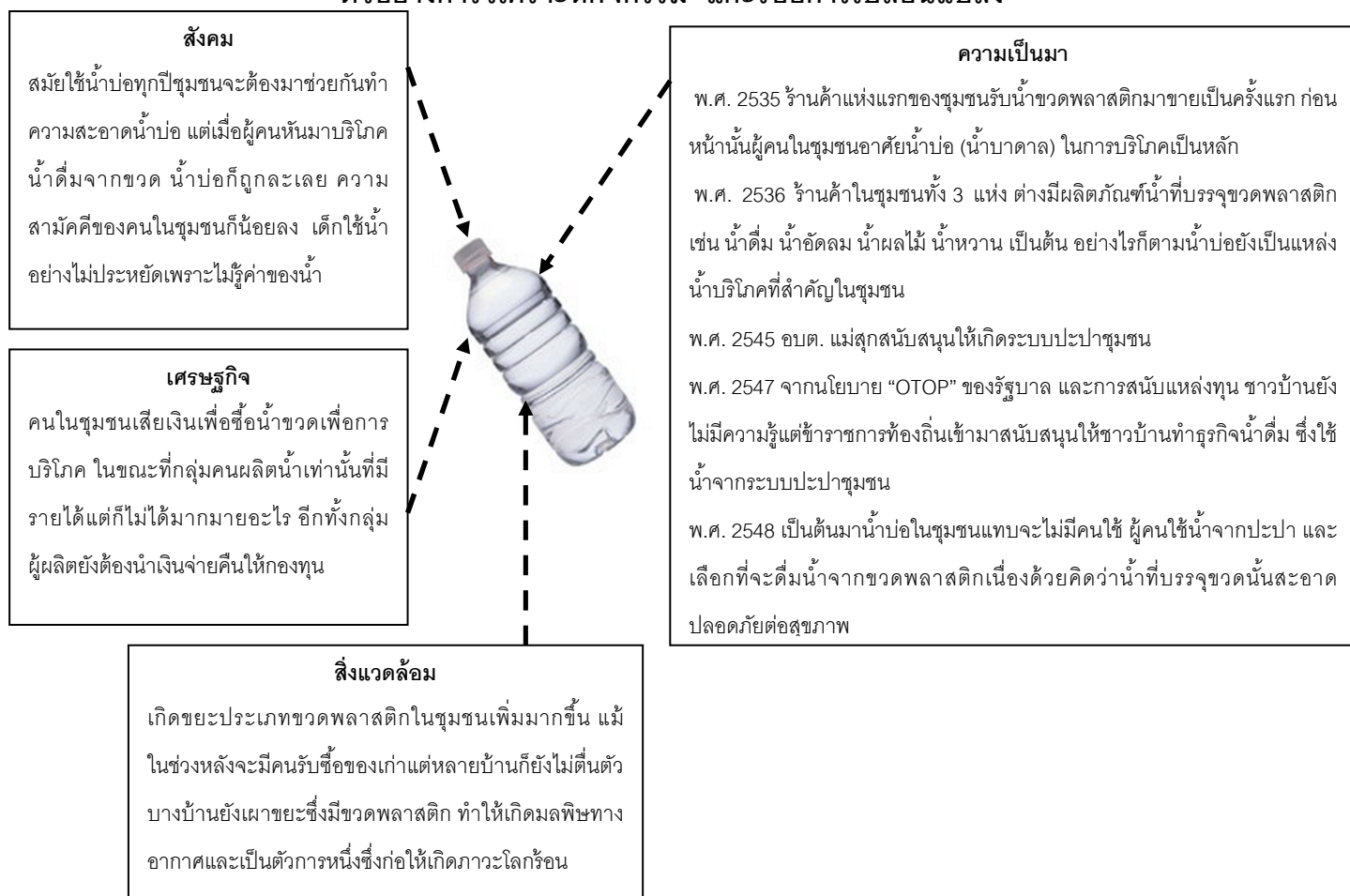
ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาหาความเป็นมาของสิ่งที่สนใจจากหนังสือ ไปจนถึงสื่ออินเทอร์เน็ต

ขั้นตอนที่ 3 สอบถามผู้คนในชุมชนถึงความเป็นมาของสิ่งสิ่งนั้น และมุมมองของผู้คนที่มีต่อสิ่งๆนั้น

ขั้นตอนที่ 4 รวบรวมวิเคราะห์ข้อมูลในประเด็น 1) ความเป็นมา 2) ผลที่เกิดขึ้นกับสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ในชุมชน 3) การรับรู้ของผู้คนและแนวโน้มในอนาคต

ขั้นตอนที่ 5 นำเสนอลงในลักษณะผังความคิดลงในกระดาษปรีฟ

ตัวอย่างการวิเคราะห์กิจกรรม “แกะรอยการเปลี่ยนแปลง”

กิจกรรมที่ 10 มือเล็กๆ ที่เปลี่ยนตัวเอง เปลี่ยนชุมชน และเปลี่ยนโลกใบนี้ให้ยั่งยืน

จาก 9 กิจกรรมที่ผ่านมา นักสืบกาลเวลามีข้อมูลต่างๆ มากพอที่จะเห็นความเปลี่ยนแปลงของชุมชน รวมถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนในด้านต่างๆ ถึงเวลาแล้วที่นักสืบกาลเวลาต้องลงมือแก้ปัญหาหรือสร้างสรรค์สิ่งดีๆ เพื่อชุมชน

ขั้นที่ 1 รวบรวมข้อมูลจาก 9 กิจกรรม เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาที่ชุมชนกำลังเผชิญ จากนั้นเลือก 1 ปัญหา หรือ 1 หัวข้อที่นักเรียนหรือกลุ่มของนักเรียน อยากจะร่วมกันทำเพื่อชุมชน

ขั้นที่ 2 วางแผนการทำงานโดยใช้ “บันทึกสิ่งที่ฉันจะทำเพื่อชุมชน” วิเคราะห์ในแต่ละประเด็นและวางแผนการดำเนินงาน

ขั้นที่ 3 ดำเนินการตามขั้นตอนที่จะทำ โดยเริ่มจากการติดต่อประสานงานกับบุคคลที่เกี่ยวข้องไปจนถึงสิ้นสุดการปฏิบัติกิจกรรม

ขั้นที่ 4 ลองประเมินผลการทำงานเพื่อชุมชนของตัวเอง และสอบถามความคิดเห็นจากผู้คนในชุมชน

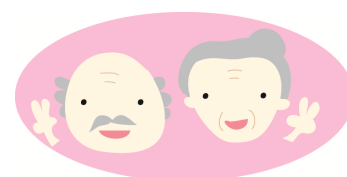
ขั้นที่ 5 ลองพูดคุยกับกลุ่มเพื่อนที่ทำด้วยกันทบทวนปัญหาอุปสรรค และความรู้สึกที่มีต่อการทำกิจกรรมเพื่อชุมชน

“ैयाดีเื้อลูก ैयाถูกเื้อหลาน”

ความหมาย ทำดีเื้อลูก ทำถูกเื้อหลาน จะทำอะไรให้นี้ถึงความอยู่รอดของลูกหลาน

สุภาษิต คำคมล้านนา

รวบรวมโดย รศ.ดร. ดวงจันทร์ อภาวัชรุตม์ เจริญเมือง

“บันทึกสิ่งที่ฉันจะทำเพื่อชุมชน”

1. กิจกรรมที่ฉันจะทำเพื่อชุมชน คือ .....

2. ที่มาและความสำคัญ ทำไมถึงต้องทำกิจกรรมดังกล่าว

.....

.....

.....

.....

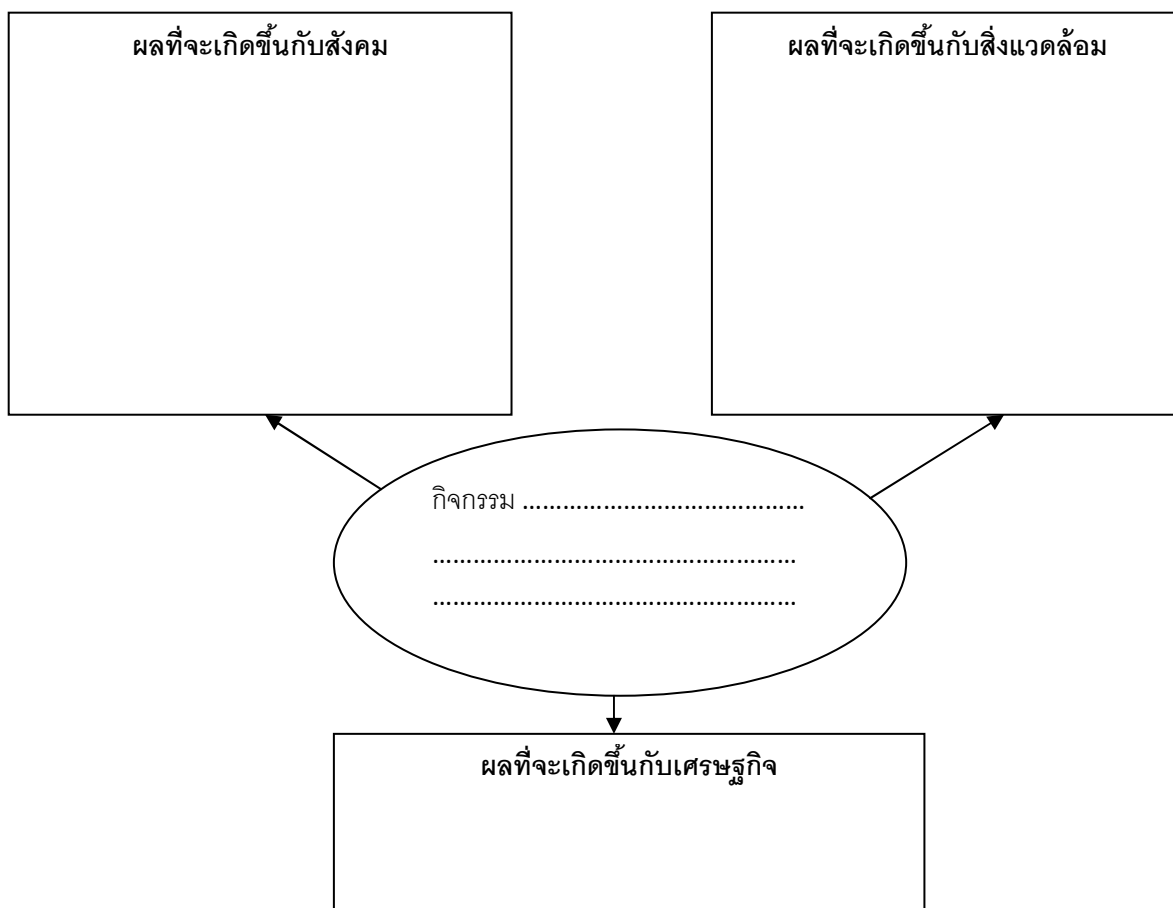
.....

.....

.....

.....

3. สิ่งที่จะทำช่วยคลี่คลายปัญหาหรือสร้างสรรค์ชุมชนอย่างไร (นำเสนอเป็นผังความคิด)

ภายหลังจากเสร็จสิ้นกิจกรรม

ผลของกิจกรรม

.....

.....

.....

.....

.....

ปัญหาและอุปสรรคที่พบ

.....

.....

.....

.....

ความสำเร็จ

.....

.....

.....

.....

.....

สิ่งที่ควรได้รับการพัฒนา

.....

.....

.....

ความรู้สึที่ได้ทำกิจกรรมเพื่อชุมชนในครั้งนี้

.....

.....

นักสืบกาลเวลารายงานผล

นอกเหนือจากการทำงานส่งคุณครูแล้ว จาก 10 กิจกรรมที่นักสืบกาลเวลาได้เรียนรู้ผ่านการเข้าไปศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน ทุกกิจกรรมจะมีชิ้นงานที่พร้อมจะนำเสนอข้อมูลให้คนในสังคมได้รับรู้เพื่อสร้างความตระหนักในสังคมให้ช่วยกันเรียนรู้และแก้ปัญหาที่ชุมชนกำลังเผชิญ

ช่องทางไหนบ้างที่นักสืบกาลเวลาจะนำเสนอผลการศึกษาสู่ชุมชน

- นำเสนอต่อผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้คนในชุมชนเพื่อชี้ให้เห็นถึงปัญหาที่ชุมชนกำลังเผชิญ
- นำเสนอในช่วงของการจัดประชาคมขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่นที่ในปัจจุบันยังต้องการความคิดเห็นในมุมมองของเด็กๆ เพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น
- นำเสนอกับสภาเด็กและเยาวชนในระดับตำบล
- เขียนบล็อก บทความลงหนังสือพิมพ์ หรือเปิดกระทู้ในเวปไซด์นำเสนอผ่านช่องทาง Social Network ทั้ง Facebook หรือ Twitter เพื่อให้ผู้คนในสังคมรับทราบเกี่ยวกับการสถานการณ์ของชุมชนเพื่อให้คนในสังคมได้ตระหนักถึงปัญหาหรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้น
- ผลิตสื่อวีดิโอเผยแพร่ทางยูทูป www.youtube.com
- แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเด็กๆ ในชุมชนอื่นๆ หรือกลุ่มเครือข่ายอื่นๆ ที่ทำงานเกี่ยวกับชุมชน หรือดำเนินกิจกรรมที่คล้ายคลึงกัน
- จัดนิทรรศการหรือจัดเวทีเสวนาในโรงเรียนเพื่อเผยแพร่ความรู้สู่เพื่อนๆ

คู่มือนักสืบกาลเวลายังไม่จบเรายังมีกิจกรรมเล็กๆน้อยๆ ได้ให้นักสืบกาลเวลาได้ค้นหา

นักสืบกาลเวลาทำการสืบประวัติศาสตร์ชุมชนมาถึงตอนนี้แล้วคิดว่านักสืบทุกคนก็คงเริ่มที่จะรู้จักชุมชนที่ตนเองอาศัย แต่นักสืบกาลเวลารู้หรือไม่ว่าท้ายที่สุดจริงๆเราศึกษาประวัติศาสตร์ไปเพื่ออะไร...

...ตามหาชุมชนมาก็เยอะสุดท้ายแล้วสิ่งที่จะต้องตามหาที่สุดในการเกิดมาเป็นมนุษย์กลับกลายเป็นสิ่งที่ใกล้ที่สุด ใช่แล้ว...การตามหาตัวเอง ปลายทางของการศึกษาประวัติศาสตร์สุดท้ายแล้วก็คือการทำความเข้าใจความเป็นมนุษย์ของตนเอง...เราเกิดมาทำไม เราเป็นมนุษย์และใช้ชีวิตอยู่ไปเพื่ออะไร

มาลองหาคำตอบกันดีมั๊ย ...กับภารกิจสุดท้ายของนักสืบกาลเวลา ...กิจกรรม “ตามหาตัวเอง”

ใบสำรวจกิจกรรมตามหาตัวเอง

1. ชื่อ ..... นามสกุล .....

ชื่อของเธอ หมายถึงอะไร

.....

นามสกุลของเธอหละมาจากไหน

.....

บอกประวัติย่อๆ ของตระกูลตัวเองเท่าที่จะสืบสาวได้ตั้งแต่รุ่นทวด ของรุ่นทวด ลงสืบคั่นดูซิ

.....

.....

.....

.....

.....

2. ถ้าให้นักเรียนเลือกที่จะเป็นสัตว์หนึ่งชนิดเธอจะเป็นอะไร และเพราะอะไรหละ วาดภาพและบอกเหตุผลประกอบด้วยนะ

เหตุผล .....

.....

.....

.....

3. ถ้าเป็นพืชหรือต้นไม้หละ เธอจะเลือกเป็นอะไร เพราะอะไร วาดภาพและบอกเหตุผลประกอบด้วยนะ

เหตุผล ....

4. ถ้าให้เลือกเป็นธรรมชาติ น้ำ ไฟ ก้อนหิน ก้อนเมฆ สายรุ้ง ฯลฯ นอกเหนือจากสัตว์และพืช เธออยากจะเป็นอะไร และเพราะอะไรอะ วาดภาพ พร้อมเหตุผลประกอบด้วยนะ

เหตุผล ....

5. อยากให้เธอลองหลับตานิ่งๆ และทำตัวให้สบายมากที่สุด นึกถึงโลกใบนี้ นึกถึงผู้คน สัตว์ พืช ธรรมชาติสิ่งต่างๆที่อยู่บนโลกใบนี้ แล้วเธอลองคิดดูซิว่า “ตัวของเธอ” สัมพันธ์กับสรรพสิ่งต่างๆในโลกอย่างไร อยากให้เธออธิบายในสิ่งที่เธอรู้สึกและอยากบอกเล่า

.....

.....

.....

.....

6. อยากให้เธอทบทวนความสามารถในตัวเอง

เคยบ้างไหมสิ่งที่เราชอบอาจไม่ใช่สิ่งที่เราทำได้ดีที่สุด ในทางกลับกันสิ่งที่เราทำได้ดีที่สุดอาจไม่ใช่สิ่งที่เราชอบ
ฉันอยากรู้ว่าเธอชอบทำอะไรบ้าง

.....

แล้วสิ่งที่เธอถนัดและทำได้ดีมาก ๆ หละ มีอะไรบ้าง

.....

เธอคิดว่าอะไรคือความสามารถพิเศษของเธอ หรือความสามารถที่บ่งบอกความเป็นมนุษย์ที่เป็นตัวเธอ

.....

.....

7. เธอเกิดวันที่ ..... เดือน ..... พ.ศ..... เกิดในฤดู ..... ปัจจุบันอายุ.....ปี

เธอคิดฝันบ้างไหมว่าเธออยากจะเป็นอะไร เป้าหมายในชีวิตของเธอคืออะไร	แล้วปัจจุบันเธอทำอะไรบ้างเพื่อให้ไปถึงเป้าหมายนั้น	ความเป็นมนุษย์ของเธอคืออะไร

9. ลองให้สัญญาเกี่ยวกับความเป็นมนุษย์ของตัวเองหน่อยสิ สัญญาเกี่ยวกับตัวเองได้ใหม่ว่าจะทำอะไรเพื่อความเป็นมนุษย์บนโลกใบนี้

คำสัญญาของฉัน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

10. ออกไปทำความฝันของตัวเองเถอะ อย่าลืมคำสัญญาที่ได้ให้ไว้กับตัวเองและโลกใบนี้ ความฝันอาจจะผิดพลาด อาจจะพบอุปสรรค แต่ศรัทธาในความเป็นมนุษย์ไม่มีอะไรที่เราทำไม่ได้ จงศรัทธาความเป็นมนุษย์ของตนและทำในสิ่งที่เหมาะสมเพื่อความเป็นมนุษย์บนโลกใบนี้ ใจหทัยซื่อไม่มีผิด ไม่มีถูก ความสำเร็จและความล้มเหลวมีค่าเท่ากัน มีแต่ตัวของเธอเท่านั้นที่จะตอบคำถามข้อนี้ได้ และตรวจคำตอบข้อนี้ด้วยหัวใจของเธอเอง พร้อมรียัง เวลาไม่คอยท่า เอาหละพร้อมแล้วก็ตอบคำถามข้อนี้ได้เลย!!!!

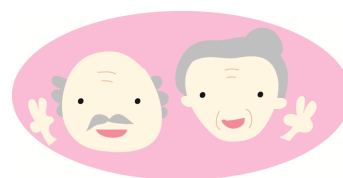
“เสียม บ่ คม หี ใส่ ดำม หนัก ๆ ความรู้ บ่ นัก หี หมัร ศึกษา” (ปริวรรตเป็นอักษรไทย)

คำอ่าน เสียมบ่คมหือใส่ดำมหนัก ๆ ความฮู้บ่หนักหือหมั่นศึกษา

ความหมาย ถ้ามีความรู้ไม่มาก ให้หมั่นศึกษาเล่าเรียน

สุภาษิต คำคมล้านนา

รวบรวมโดย ศาสตราจารย์ ดร. เอกวิทย์ ณ ถลาง

บรรณานุกรม

กรมส่งเสริมคุณภาพและสิ่งแวดล้อม. (2553). *คู่มือมหิงสาสายสืบ*. กรุงเทพฯ:

ส่วนสิ่งแวดล้อมศึกษา กองส่งเสริมและเผยแพร่

โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์. (2548). *วิถีชุมชน คู่มือการเรียนรู้ที่ทำให้งานชุมชนง่าย*

ได้ผล และสนุก. กรุงเทพฯ: สำนักวิจัยสังคมและสุขภาพ

ประดิษฐ์ ลีลานิมิตร. (2551). *ก่อเกิด คู่มือศึกษาชุมชนสำหรับเยาวชน*.

กรุงเทพฯ: สถาบันต้นกล้า

สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย.(2554). *การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม หนึ่งในหนทางรับมือ*

กับภัยสุขภาพจากภาวะโลกร้อน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: มปท.

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวทางการใช้กระบวนการสรรค์สร้างความรู้ในการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในพื้นที่เขตวัฒนธรรมล้านนา 8 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน พะเยา และแม่ฮ่องสอน โดยผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์เนื้อหาประวัติศาสตร์ล้านนาและกำหนดมโนทัศน์การพัฒนาที่ยั่งยืนมาบูรณาการในกระบวนการคิดวิเคราะห์ โดยผ่านการตรวจสอบคุณภาพและความเหมาะสมของเนื้อหาด้วยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ล้านนาที่มีความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน จากนั้นนำเนื้อหาที่ได้ไปสร้างเป็นกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการสรรค์สร้างความรู้ ตามรูปแบบ 4 E ของมาร์ติน โดยปรับปรุงแก้ไขตามข้อคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนการสอน เมื่อปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญแล้ว ผู้วิจัยนำแผนการจัดการเรียนรู้ทั้งหมด 6 หน่วย จำนวน 41 คาบ ไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นล้านนาตรวจสอบคุณภาพและสะท้อนข้อคิดเห็นผ่านการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) จากนั้นผู้วิจัยเลือกแผนการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้รายหน่วย 1 หน่วย มาสร้างเป็นแผนรายคาบ ตรวจสอบคุณภาพแผนกับผู้เชี่ยวชาญจากนั้นปรับปรุงแก้ไขก่อนนำไปทดลองสอนกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4/3 โรงเรียนแจ้ห่มวิทยา จำนวน 40 คน โดยมี อาจารย์พิกุลทอง เปล่งศิริ ครูผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นล้านนาเป็นผู้สังเกตการสอน ซึ่งหลังจากทดลองสอนครบทั้ง 10 คาบผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากแบบบันทึกหลังสอนของผู้วิจัย แบบประเมินตามสภาพจริงของนักเรียน ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครูผู้สังเกตการสอน และข้อมูลจากการทำสนทนากลุ่มกับนักเรียนที่ผ่านการสอน จากนั้นจึงนำผลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขจนได้แผนการจัดการจัดการเรียนการสอนรายหน่วยประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ที่ใช้กระบวนการสรรค์สร้างความรู้เป็นแนวทางการจัดการเรียนการสอน และผู้วิจัยได้นำเสนอแนวทางดังกล่าวออกมาเป็นชุดเอกสารคู่มือครู ประกอบด้วย 1) หลักการสำคัญ 2) วัตถุประสงค์ 3) องค์ประกอบของเนื้อหา 4) แผนการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้รายหน่วย 5) แนวทางการจัดกิจกรรมเสริม และ 6) การเตรียมตัวสำหรับครู และข้อเสนอแนะอื่นๆ ในรูปแบบของชุดเอกสารคู่มือครู

สรุปผลการวิจัย

การนำเสนอแนวทางการใช้กระบวนการสรรค์สร้างความรู้ในการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวความคิดพัฒนาที่ยั่งยืน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6) มีข้อสรุปคือ ได้คู่มือครูสำหรับเป็นแนวทางการใช้กระบวนการสรรค์สร้างความรู้ในการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวความคิดพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งประกอบด้วย 1) หลักการสำคัญ 2) วัตถุประสงค์ 3) องค์ประกอบของเนื้อหา 4) แผนการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้รายหน่วย จำนวน 6 หน่วยการเรียนรู้ แบ่งเป็นแผนรายคาบจำนวน 41 คาบ 5) แนวทางการจัดกิจกรรมเสริม “นักสืบกาลเวลา” และ 6) การเตรียมตัวสำหรับครูและข้อเสนอแนะอื่นๆ โดยคู่มือที่พัฒนาขึ้นได้ผ่านการตรวจสอบเนื้อหาและแนวทางในการจัดการเรียนการสอนจากผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาประวัติศาสตร์ล้านนา และผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นทั้งจากการสัมภาษณ์ และการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เพื่อพิจารณาความเหมาะสมในภาพรวม จนได้แผนการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวความคิดพัฒนาที่ยั่งยืนที่มีความเหมาะสมสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ และตัวชี้วัดในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ นอกจากนี้แผนดังกล่าวยังผ่านการทดลองใช้จริงโดยผู้วิจัยและนำผลการทดลองมาปรับปรุงแก้ไขจนเป็นแผนการจัดการเรียนรู้รายหน่วยที่สมบูรณ์ โดยผลการทดลองใช้พบว่า แผนการจัดการเรียนรู้มีความเหมาะสมสามารถช่วยพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนได้จริง และเมื่อพิจารณาจากการประเมินผลทั้งจากแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน พบว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4/3 มีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าคะแนนก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และจากแบบประเมินตามสภาพจริงนักเรียนทุกคนสามารถผ่านเกณฑ์การประเมินได้ครบทุกเกณฑ์ และข้อมูลจากการเก็บข้อมูลด้วยแบบบันทึกหลังสอน ข้อคิดเห็นจากครูผู้สังเกตการสอน และผลจากการทำสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) กับตัวแทนนักเรียนจำนวน 10 คน ภายหลังจากเสร็จสิ้นการสอนทั้ง 10 คาบ พบว่าภาพรวมในการจัดกิจกรรมมีความเหมาะสมกระบวนการดังกล่าวช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจในการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ล้านนา ทุกคนในห้องเรียนได้เรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมและได้แสดงความคิดเห็นอย่างเป็นธรรมชาติ ผู้เรียนเรียนรู้ประวัติศาสตร์อย่างเข้าใจ สนุกสนานและสามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน แต่มีข้อจำกัดในด้านของเวลา การจัดกิจกรรม และความแตกต่างของศักยภาพครูแต่ละคนที่จะสามารถนำแนวทางดังกล่าวไปใช้ได้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน เนื่องจากครูที่จะนำแนวทางดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ต้องมีความรู้ความเข้าใจทั้งในประเด็นเรื่องของประวัติศาสตร์ล้านนา และแนวความคิดพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งองค์ความรู้ดังกล่าวเป็นองค์ความรู้ที่ขอบเขตกว้างไกลและเปลี่ยนแปลงได้เสมอ จากผลที่ได้ทั้งหมดผู้วิจัยได้นำ

ข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อปรับปรุงและพัฒนาให้ได้คู่มือครูสำหรับเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนฉบับสมบูรณ์

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยที่นำเสนอมาข้างต้น มีข้อสังเกตและข้อค้นพบที่นำมาอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ได้ดังนี้

ประเด็นที่ 1 แผนการจัดการเรียนรู้รายหน่วยประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นแผนการจัดการเรียนรู้ที่ใช้แนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนมาวิเคราะห์กับเนื้อหาประวัติศาสตร์ล้านนา ตามแนวทางการจัดการเรียนการสอนด้วยกระบวนการสรรค์สร้างความรู้ ซึ่งแผนการจัดการเรียนรู้รายหน่วยที่พัฒนาขึ้นนี้มีจำนวนทั้งสิ้น 6 หน่วยการเรียนรู้ แบ่งเป็นแผนรายคาบจำนวน 41 คาบ ผลการวิจัยพบว่า แผนที่พัฒนาขึ้นนั้นมีความเหมาะสมสอดคล้องกับเป้าหมายของการเรียนประวัติศาสตร์ มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สาระการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ นอกจากนี้ดังกล่าวยังช่วยพัฒนาความรู้เกี่ยวกับแนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนให้กับผู้เรียนตอบสนองต่อสถานการณ์ชุมชนและความต้องการพลเมืองยุคใหม่ในโลกศตวรรษที่ 21 สอดคล้องกับข้อคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะของพลเมืองในโลกยุคใหม่ของ (The Earth Charter International Council, 2009 : online) และเป้าหมายหลักของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 คือ “การพัฒนาเยาวชนสู่ศตวรรษที่ 21” (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 2) นอกจากนี้แผนดังกล่าวยังตอบสนองต่อผู้เรียนที่มีความหลากหลายด้วยกิจกรรมที่สนุกสนาน เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และสร้างความรู้ได้ด้วยตนเอง สอดคล้องกับ มาตรา 7 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ซึ่งได้อธิบายการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่ต้องมุ่งเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดจิตสำนึก และคุณลักษณะดังนี้

“ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพ กฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถ

ในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และ
เรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง”

ดังนั้นแนวทางที่พัฒนาขึ้นมาเป็นแผนการจัดการเรียนรู้รายหน่วยของผู้วิจัยจึงสามารถนำมา
ประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ในโรงเรียนในพื้นที่วัฒนธรรมล้านนาได้

ประเด็นที่ 2 ด้านเนื้อหา ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสังเคราะห์เนื้อหาประวัติศาสตร์ล้านนาจาก
กรอบของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคม
ศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สาระการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และงานวิจัย ตำรา หนังสือ บทความและ
ข้อคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ล้านนา เมื่อได้เนื้อหาประวัติศาสตร์ล้านนาผู้วิจัย
กำหนดมโนทัศน์การพัฒนาที่ยั่งยืนเพื่อบูรณาการในส่วนของกระบวนการคิดวิเคราะห์ โดยผู้วิจัยได้
นำเสนอเนื้อหาประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ออกมาเป็น 6 หน่วย
การเรียนรู้ ซึ่งเนื้อหาประวัติศาสตร์ล้านนาและมโนทัศน์การพัฒนาที่ยั่งยืนที่ผู้วิจัยกำหนดให้เป็นมโน
ทัศน์ในการคิดวิเคราะห์นั้นมีลักษณะยืดหยุ่นเพื่อรองรับความต้องการของท้องถิ่นให้กับครูในแต่พื้นที่
สามารถเพิ่มเติมเนื้อหาหรือประเด็นสำคัญตามบริบทพื้นที่ของตน เนื้อหาดังกล่าวจึงมีความ
เหมาะสมต่อการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่สอดคล้องกับ
หลักสูตร และจำเป็นต่อการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้พร้อมอยู่ในสังคมในโลกศตวรรษที่ 21
โดยเฉพาะภายใต้เนื้อหาประวัติศาสตร์ล้านนาที่ผู้วิจัยได้เลือกนำเสนอมาเป็นประเด็นเพื่อใช้ในการ
จัดการเรียนรู้ทั้ง 6 หน่วยนั้น สอดคล้องกับข้อคิดเห็นของอรรถจักร สัตยานุรักษ์ (2539: 53) ที่
กล่าวถึงแนวคิดในการจัดเนื้อหาสำหรับการศึกษาประวัติศาสตร์ว่า “สาระสำคัญของวิชา
ประวัติศาสตร์เน้นวิถีคิดและการจัดการข้อมูล เนื้อหาจึงควรเลือกออกมาเป็นประเด็นเพื่อให้ผู้เรียน
เรียนรู้จากความเปลี่ยนแปลงที่เกิดในปรากฏการณ์ของสังคมอย่างรอบด้าน”

สำหรับประเด็นแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ผู้วิจัยได้นำมาบูรณาการในส่วนของกระบวนการ
คิดวิเคราะห์นั้น ผู้วิจัยได้กำหนดมโนทัศน์การพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งจำเป็นต่อการพัฒนาผู้เรียนให้ความรู้
เกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนตามหลักการขององค์การยูเนสโก (UNESCO) ที่กล่าวถึงลักษณะของ
เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนว่า “จำเป็นต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจ 2 ด้าน คือ
ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายและความสำคัญของ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” และความรู้เกี่ยวกับ
แนวทางปฏิบัติสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน” (อังกา อัมไพ หรรณารักษ์, 2550: 7) เมื่อพิจารณาใน
รายละเอียดของเนื้อหาและวิเคราะห์ภาพรวมจากการนำแผนการจัดการเรียนรู้ไปทดลองใช้จะพบว่า
เนื้อหาดังกล่าวช่วยพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนให้พัฒนาตามนัยยะสำคัญในการส่งเสริม
แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การยูเนสโก (UNESCO) ตามที่ อัมไพ หรรณารักษ์ (2550) ได้

นำเสนอถึงนัยยะสำคัญของการจัดการศึกษาที่ส่งเสริมแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนว่าเกี่ยวข้องกับการพัฒนาความรู้ (knowledge) ทักษะ (skills) มุมมอง (perspectives) และค่านิยม (Values) ของคนในสังคมให้เปลี่ยนแปลงสู่สภาพเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่สมดุลยั่งยืน โดยในด้านความรู้จะต้องรู้ 2 ด้าน คือ ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายและความสำคัญของ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” และความรู้เกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ด้านทักษะจะต้องมีโอกาสดำเนินการพัฒนาทักษะ ได้แก่ 1) ทักษะในการคิดอย่างเป็นระบบ 2) ทักษะในการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ 3) ทักษะในการวิเคราะห์และวางแผนล่วงหน้า 4) ทักษะในการคิดอย่างมีวิจารณญาณเกี่ยวกับค่านิยม 5) ทักษะการสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล 6) ทักษะในการอยู่ร่วมกันในสังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างปลอดภัย ด้านมุมมองควรมีความเข้าใจในรากฐานของปัญหา มองอย่างเป็นองค์รวม และสามารถมองคาดการณ์ออกไปให้เห็นถึงแนวโน้มและความน่าจะเป็นในอนาคต เพื่อแสวงหาทางเลือกในการป้องกันและดำเนินชีวิตในสถานการณ์ของโลกที่เปลี่ยนแปลง มองเห็นที่มาที่ไปของปัญหาและแสวงหาการมีส่วนร่วมกับคนอื่น ๆ อย่างสร้างสรรค์ และด้านค่านิยม เสริมสร้างให้ผู้คนได้ตระหนักถึงแนวคิดหรือพฤติกรรมที่ตนใช้เป็นแบบแผนในการใช้ชีวิตประจำวัน และทำความเข้าใจกับความคิดหรือพฤติกรรมที่คนอื่นใช้เป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิต เพื่อกำหนดแบบแผนในการดำเนินชีวิตของตน ตลอดจนเปิดโอกาสให้คนในสังคมได้ร่วมกันสร้างค่านิยมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเนื้อหาทั้ง 6 หน่วย มีจุดเน้นสำคัญ ดังนี้

หน่วยที่ 1 ประวัติศาสตร์ล้านนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เนื้อหาหน่วยการเรียนรู้มีจุดเน้นสำคัญ 2 ส่วน คือ ส่วนที่หนึ่งเป็นความรู้พื้นฐานในการศึกษาประวัติศาสตร์ ได้แก่ ความสำคัญของการศึกษาประวัติศาสตร์ หัวใจในการศึกษาประวัติศาสตร์ อันได้แก่ “เวลา ลำดับต่อเนื่องของเหตุการณ์ และความเปลี่ยนแปลง” ความสำคัญของกระบวนการทางประวัติศาสตร์ ส่วนที่สองเป็นความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ล้านนา อันได้แก่ ขอบเขตในการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนา และการแบ่งยุคสมัยในการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนา เนื้อหาในหน่วยนี้มีจุดเป้าประสงค์ที่ต้องการให้ผู้เรียนเห็นถึงความสำคัญของการศึกษาประวัติศาสตร์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ยั่งยืนอย่างไร และในการเรียนรู้ศึกษาประวัติศาสตร์นั้นเราจะมีกระบวนการเรียนรู้อย่างไร อะไรคือหัวใจสำคัญในการเรียนรู้ โดยเฉพาะเมื่อต้องศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนา สิ่งใดบ้างที่เราต้องศึกษา ความรู้เบื้องต้นที่ควรรู้คืออะไร และจะนำไปสู่การศึกษาเพื่อความเข้าใจชุมชนท้องถิ่นของเราได้อย่างไร

หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 “ล้านนาในยุคก่อนประวัติศาสตร์” เนื้อหาแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่หนึ่งเป็นการศึกษาเรื่องราวในยุคก่อนประวัติศาสตร์ของล้านนา ส่วนที่สองเป็นการศึกษาเรื่องราวในยุคกึ่งก่อนประวัติศาสตร์หรือยุคตำนานของล้านนา โดยเน้นวิเคราะห์พัฒนาการของมนุษย์ในมิติต่างๆ ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมในช่วงสมัยก่อนที่จะมีการสถาปนารัฐล้านนาอย่าง

เป็นทางการในรัชสมัยพญามังราย เนื้อหาหน่วยการเรียนรู้นี้มีเป้าประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนได้เห็นว่าดินแดนล้านนานั้นเป็นดินแดนเก่าแก่ มีที่มาที่ไป มีพัฒนาการของมนุษย์และสรรพชีวิตที่น่าสนใจ ที่สำคัญผู้เรียนสามารถมองเห็นและเข้าใจพัฒนาการของมนุษย์ในล้านนานั้นซึ่งมีความเหมือนหรือความต่างกับมนุษย์ในพื้นที่อื่นๆของโลก อาทิ ประเด็นเรื่องความมั่นคงทางอาหาร ประเด็นเรื่องเครือข่ายทางสังคม อำนาจทางการเมือง อำนาจทางการค้า เป็นต้น ซึ่งความเข้าใจดังกล่าวจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์เปรียบเทียบพัฒนาการของมนุษย์อดีตกับพัฒนาการของมนุษย์ปัจจุบัน

หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 “ล้านนาสมัยจาริต: ยุคแห่งการสรรค์สร้างอัตลักษณ์ล้านนา” เนื้อหาหน่วยการเรียนรู้เป็นการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาในสมัยจาริต คือช่วงการเริ่มสถาปนาเมืองเชียงใหม่ในปี พ.ศ. 1839 จนถึงการสลายเมืองประเทศราชและสถาปนาระบบมณฑลเทศาภิบาลขึ้นในล้านนา พ.ศ. 2442 โดยเน้นการวิเคราะห์พัฒนาการมนุษย์ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม เนื้อหาในหน่วยการเรียนรู้มีเป้าประสงค์เพื่อให้ผู้เรียน มองเห็นพัฒนาการของมนุษย์ในยุคจาริต มองเห็นความสำคัญของความเจริญทางวัฒนธรรม ความสัมพันธ์ของการค้า เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 “ล้านนาสมัยใหม่: การเปลี่ยนแปลงที่สัมพันธ์กับสังคมโลก” เนื้อหาหน่วยการเรียนรู้เป็นการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาในช่วงตั้งแต่ พ.ศ. 2372 จนถึงปัจจุบัน โดยวิเคราะห์จากเหตุการณ์สำคัญของโลกที่ส่งผลถึงการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมในล้านนา เนื้อหาในหน่วยการเรียนรู้มีเป้าประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนมองเห็นความสัมพันธ์ของโลกที่ส่งต่อความเปลี่ยนแปลงในล้านนา

หน่วยการเรียนรู้ที่ 5 “ภูมิปัญญาล้านนา: สายสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ” เนื้อหาในหน่วยการเรียนรู้เป็นการศึกษาในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างชาวล้านนากับธรรมชาติ ผ่านวิถีความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สะท้อนถึงความชาญฉลาดในการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติ เนื้อหาในหน่วยการเรียนรู้มีเป้าประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนเห็นว่าวิถีชีวิตของผู้คนในล้านนานั้นมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติมาตั้งแต่ยุคโบราณ และมนุษย์นั้นเป็นส่วนหนึ่งกับธรรมชาติอย่างแยกกันไม่ออก

หน่วยการเรียนรู้ที่ 6 “พลเมืองท้องถิ่นล้านนาในสังคมโลกที่ยั่งยืน” เนื้อหาในหน่วยนี้แบ่งเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนที่หนึ่งเป็นเรื่องมนุษย์กับการสร้างสรรค์ประวัติศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในล้านนา ส่วนที่สองเป็นเรื่องสถานการณ์ในโลกศตวรรษที่ 21 ประวัติศาสตร์กับการเตรียมพร้อมความเป็นพลเมืองในสังคมที่ทำนายอย่างยั่งยืน ส่วนที่สามเป็นเรื่องพลเมืองท้องถิ่นแข่งขันกับการสร้างสรรค์อนาคตที่ยั่งยืน เนื้อหาในหน่วยการเรียนรู้มีเป้าประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของการเป็นพลเมืองท้องถิ่น สามารถรับมือกับปรากฏการณ์ต่างๆ ในสังคมท้องถิ่นและสังคมโลกทั้งในมิติ

ทางสังคม เศรษฐกิจ ปัญหาสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การเรียนรู้และอยู่ในความหลากหลาย เข้าใจและเท่าทันสถานการณ์ทางสังคม กล้าแสดงออกและมีส่วนร่วมทางการเมืองและประเด็นต่างๆในสังคม ด้านเศรษฐกิจ คือเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เรียนรู้วิถีเศรษฐกิจสีเขียว สามารถนำหลักคิดพอเพียงสู่การดำเนินวิถีการบริโภคอย่างยั่งยืน ด้านธรรมชาติ คือตระหนักในปัญหาสิ่งแวดล้อม มีใจรักและอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตระหนักและสามารถรับมือกับพิบัติภัยทางธรรมชาติได้ ตลอดจนมองเห็นประเด็นสำคัญต่างๆ ที่เกิดขึ้นในอนาคต และสิ่งสำคัญที่สุดคือ ตระหนักและศรัทธาในการเป็นมนุษย์ที่สามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงขึ้นได้

ประเด็นที่ 3 การกำหนดมโนทัศน์ย่อยการพัฒนาที่ยั่งยืนและคำถามนำเพื่อให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์เกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในแผนการจัดการเรียนรู้รายหน่วยทั้ง 6 หน่วยการเรียนรู้ จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) และการนำแผนการจัดการเรียนรู้ไปทดลองสอน ผู้วิจัยพบว่ามโนทัศน์การพัฒนาที่ยั่งยืนที่ผู้วิจัยวิเคราะห์และสังเคราะห์จากค่านิยมหลักของคณะกรรมการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา หัวข้อการเรียนรู้ที่มีพื้นฐานมาจากแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งจากการนำเสนอขององค์การยูเนสโก (UNESCO) ข้อเสนอของนักวิชาการด้านการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของไทย รวมถึงการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนสังคมศึกษา (วลัย อิศรางกูร ณ อยุธยา, สัมภาษณ์, 20 ตุลาคม 2553) นั้นสามารถช่วยพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความเข้าใจในความหมายและตระหนักในความสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืนมากขึ้น ซึ่งมโนทัศน์ย่อยทั้ง 8 ข้อ ได้แก่

1. การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องเป็นการพัฒนาที่คำนึงถึงความสมดุลในมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม เพื่อโอกาสที่เท่าเทียมกันในการเข้าถึงคุณภาพชีวิตที่ดี ทรัพยากรที่เพียงพอ สำหรับทุกชีวิตบนโลกทั้งในปัจจุบันและอนาคต
2. สถานการณ์ และปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นล้วนมีสาเหตุที่มา และส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงทั้งในมิติสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม
3. ความมั่นคงปลอดภัยของมนุษย์แสดงให้เห็นถึงความต้องการขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของมนุษย์ ซึ่งในความต้องการต่าง ๆ นั้นจะต้องหลีกเลี่ยงไม่ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมทั้งกับสิ่งแวดล้อมทางสังคมและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

4. การขยายตัวทางเศรษฐกิจจะต้องเป็นไปอย่างสมดุล คำนึงถึงต้นทุนทางสังคม ต้นทุนทางเศรษฐกิจและต้นทุนทางสิ่งแวดล้อมอย่างรอบด้านและต้องไม่ส่งผลให้เกิดความเสื่อมโทรมต่อทั้งระบบนิเวศวัฒนธรรมทางสังคมและระบบนิเวศทางสิ่งแวดล้อม
5. การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะต้องเป็นไปอย่างเท่าเทียม และไม่ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกิดความเสื่อมโทรม
6. ภูมิปัญญาของล้านนาสะท้อนให้เห็นถึงการเรียนรู้ที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างคนล้านนากับธรรมชาติซึ่งสะท้อนให้เห็นการดำรงชีวิตระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติอย่างสมดุล
7. มนุษย์คือผู้สร้างความเปลี่ยนแปลงการกระทำของมนุษย์ย่อมส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งในมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม
8. หลักคิดตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงคือการคิดอย่างมีเหตุผล พอประมาณ และสร้างภูมิคุ้มกันในการใช้ชีวิตท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคม อันเป็นหลักการดำเนินชีวิตที่มุ่งสู่การสร้างสรรค์สังคมโลกที่ยั่งยืน

มโนทัศน์ย่อย (Sub Concepts) ดังกล่าวครอบคลุมมิติที่ต้องคำนึงถึงอันได้แก่ มิติทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยมีวัฒนธรรมเป็นฐานสู่ปฏิบัติ (องค์การยูเนสโก, 2552) ดังนั้นมโนทัศน์ย่อยทั้ง 8 ตัวของแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนนี้ ครูผู้สอนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ในพื้นที่อื่นๆได้ โดยเลือกใช้ให้เหมาะสมตามเป้าหมายของแผนการจัดการเรียนการสอนของครู

ประเด็นที่ 4 ภาพรวมการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ครูผู้สอนต้องคำนึงถึงหลักในการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์เพื่อความยั่งยืน คือ การศึกษาอดีตเพื่อความเข้าใจในสถานการณ์ปัจจุบันอย่างรอบด้าน เท่าทันกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และหาหนทางในการปฏิบัติตนที่เหมาะสมเพื่อสังคมที่ยั่งยืน ประวัติศาสตร์ที่สอนจึงเป็นไม่ใช่ประวัติศาสตร์เพื่อประวัติศาสตร์แต่เป็นประวัติศาสตร์เพื่ออนาคต ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านความเป็นมนุษย์ในประวัติศาสตร์ เข้าใจความเป็นมนุษย์ของตนและศรัทธาในความเป็นมนุษย์ที่สามารถสร้างสรรค์สิ่งดีงามท่ามกลางสายสัมพันธ์ที่เป็นส่วนหนึ่งกับธรรมชาติ ดังนั้นในภาพรวมของการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์โดยบูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนผู้เรียนจะต้องได้เรียนรู้ ในประเด็นดังต่อไปนี้

1. ผู้เรียนต้องได้ศึกษาในเรื่องของเวลา ลำดับความต่อเนื่องของเหตุการณ์ และความเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการศึกษาประวัติศาสตร์ที่ผู้เรียนต้องเข้าใจ
2. จัดการเรียนการสอนให้นักเรียนสามารถจับความคิดรวบยอดให้ได้ (Conceptualize) สามารถอธิบายปรากฏการณ์ที่ซับซ้อนในชุมชนของตนได้
3. ผู้เรียนต้องมีโอกาสได้เรียนรู้มากกว่า 1 วัฒนธรรม หรือ 1 สังคม เพื่อเปรียบเทียบและเข้าใจในความแตกต่างหลากหลาย
4. ผู้เรียนต้องได้ศึกษาและเรียนรู้ในหลักฐานและข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่หลากหลาย โดยไม่จำกัดประเภทของหลักฐาน ไม่จำกัดประเด็นที่สนใจและเกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่เรียนเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในข้อคิดเห็นที่หลากหลาย และรวมถึงการได้เรียนรู้เกี่ยวกับบุคคลสำคัญในท้องถิ่นหรือชุมชนของตน
5. เป็นการจัดการเรียนการสอนที่สร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็น อภิปราย และสร้างความรู้ด้วยตนเอง

ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอแนะของ Timmins Vernon และ Kinealy (2005: 72) ได้นำเสนอเกณฑ์ที่เป็นมาตรฐานในการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ ว่าผู้เรียนประวัติศาสตร์ควรได้เรียนรู้ในประเด็น ดังต่อไปนี้

1. เรื่องของช่วงเวลา เพื่อให้ผู้เรียนเห็นภาพและเข้าใจความต่อเนื่องของช่วงเวลา กับการเปลี่ยนแปลง เรียนรู้จากการเปรียบเทียบเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคแต่ละสมัย ความต่างความคล้ายของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอดีตกับปัจจุบัน หรือเรื่องราวที่เกิดขึ้นจากอดีตและส่งผลถึงปัจจุบัน ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจถึงกระบวนการทางประวัติศาสตร์ที่ต้องเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลง
2. ขอบเขตทางภูมิศาสตร์ศึกษา การเรียนหรือการศึกษาประวัติศาสตร์นั้นต้องเรียนรู้ศึกษามากกว่า 1 สังคม หรือ 1 วัฒนธรรม ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดมุมมองในการเปรียบเทียบเข้าใจในความแตกต่างหลากหลาย
3. แหล่งเรียนรู้ที่ร่วมสมัย การเรียนรู้ในเรื่องหลักฐานซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญที่เราต้องวิเคราะห์ข้อมูลทางประวัติศาสตร์โดยผ่าน “หลักฐานชั้นต้น” ซึ่งหลักฐานชั้นต้นในที่นี้นั้นไม่ได้จำกัดอยู่เพียงเอกสารที่เป็นลายลักษณ์อักษร แต่ยังรวมถึงหลักฐานที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร
4. ความหลากหลายของประวัติศาสตร์ สิ่งสำคัญประการหนึ่งที่ผู้เรียนควรมีความเข้าใจ คือไม่ควรสืบค้นประวัติศาสตร์จากข้อมูลที่มาเฉพาะนักประวัติศาสตร์สร้างขึ้นเพียงด้าน

เดียว แต่นักเรียนสามารถหาข้อมูลทางประวัติศาสตร์ได้จากข้อมูลทางด้านอื่นๆ เช่น ประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ ประวัติศาสตร์ทางสังคม วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์สิ่งแวดล้อม หรือแม้กระทั่ง ประวัติศาสตร์ในเรื่องเพศ

5. การสะท้อนความคิดเห็น ควรให้โอกาสผู้เรียนได้สะท้อนความคิดเห็นเชิง วิเคราะห์ตามความเข้าใจของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้สะท้อนความคิด และมุมมองของผู้เรียน จากนั้น ผู้สอนอาจสร้างความเข้าใจในการใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์เพื่อนำมาใช้เป็นกระบวนการทาง ความคิด

6. งานเขียนเพิ่มเติม ควรให้ผู้เรียนได้ศึกษาบทความ หรืองานเขียนต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้กระบวนการเขียน การใช้หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ผู้เขียนได้นำมาใช้ สะท้อนความคิดและข้อเสนอของตน ดังนั้นการดูแลที่เหมาะสมของครูผู้สอน การพูดคุย การทำความเข้าใจในบทความจะเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจในการศึกษาประวัติศาสตร์เชิงลึก

ประเด็นที่ 4 แนวคิดในการจัดการเรียนรู้ การสอนประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการ แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้วยกระบวนการสรรค์สร้างความรู้ ในการจัดการเรียนรู้ของงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยได้เลือกรูปแบบการสอนตามแนวทาง 4 E ของมาร์ติน ซึ่งเป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียนให้เป็นไปตามวงจรการเรียนรู้ เมื่อผู้วิจัยได้ลงสู่ภาคสนามด้วยการนำไปทดลองใช้ รวมถึงการ ได้รับฟังข้อคิดเห็นและคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญในการนำกระบวนการสรรค์สร้างความรู้ โดยนำ รูปแบบ 4 E มาจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ผู้วิจัย พบว่าแนวทางการสอนประวัติศาสตร์ล้านนาตามแนวทางการสรรค์สร้างความรู้ โดยใช้แนวทาง 4 E ควรมีรายละเอียดแต่ละขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นสำรวจปัญหา (Explore) ผู้สอนสร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้ทบทวนความรู้เดิม และเพิ่มเติมความรู้ใหม่ โดยเน้นให้ผู้เรียนได้สำรวจและสังเกต จากสื่อการเรียน เช่น รูปภาพ วิดีทัศน์ ข่าว บทความ นิทาน ฯลฯ เพื่อให้ผู้เรียนได้สำรวจองค์ ความรู้ใหม่พร้อมๆกับการทบทวนต้นทุนความรู้เดิมของตน
2. ขั้นทำความเข้าใจ (Explain) ผู้สอนสร้างโอกาสกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เกิด ประสบการณ์ทำความเข้าใจในมโนทัศน์ความรู้ด้วยการกระตุ้นด้วยคำถาม การอภิปรายกลุ่ม หรือกิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียนสร้างความหมายในมโนทัศน์ความรู้ หลักผ่านการเผชิญประสบการณ์จริง (Experiential learning) อันจะเป็นการทำ

ให้ผู้เรียนเข้าใจแก่นหลักของการเรียน และเกิดประเด็นในการขยายขอบเขตความรู้สู่ชีวิตประจำวัน

3. ขั้นศึกษาเพิ่มเติม (Expand) ผู้สอนสร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้ค้นคว้าเพิ่มเติมจากแหล่งข้อมูล หรือแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ ในประเด็นที่กำหนดไว้ เพื่อให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง นำมาสู่การประมวลความคิดและสร้างผลงานในรูปแบบต่างๆ ที่แสดงถึงการขยายขอบเขตความเข้าใจในบริบทของชุมชนท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งในขั้นตอนนี้ผู้สอนสามารถเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ในชุมชน รวมถึงปราชญ์ชาวบ้าน การเข้าไปสำรวจชุมชนเพื่อศึกษาแหล่งข้อมูลต่างๆ ในชุมชนซึ่งจะทำให้ผู้เรียนได้ศึกษาเพิ่มเติมเพื่อขยายความรู้
4. ขั้นประเมินผล (Evaluate) สำหรับครูผู้สอนแล้ว ขั้นตอนนี้แบ่งเป็น 2 ส่วน

ส่วนแรก คือขั้นตอนการประเมินที่ทำให้ผู้เรียนได้ประเมินมโนทัศน์ของตนเองทั้งด้านความรู้ เจตคติ และทักษะของตนผ่านกิจกรรมที่ช่วยให้เกิดการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อให้เห็นว่าทั้งเรื่องที่เรียนมาอะไรคือประเด็นสำคัญและเราจะสร้างแนวทางแห่งการขยายความรู้ต่อไปในประเด็นใด

ส่วนที่สอง คือการประเมินตามสภาพจริงที่ครูต้องประเมินมโนทัศน์ของผู้เรียน โดยเน้นการประเมินที่พัฒนาการ ผลการประเมินจะต้องสะท้อนกลับไปยังผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนา นอกจากนี้ครูต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ประเมินกันเองบ้าง ทั้งในส่วนของ การประเมินตนเองและเพื่อนประเมินเพื่อนตามแต่โอกาส เพื่อให้ผู้เรียนได้สะท้อนการทำงานและกระตุ้นกันและกันด้วยมุมมองของผู้เรียนด้วยกัน

ซึ่งแนวทางดังกล่าวเป็นกระบวนการที่เน้นให้ผู้เรียนสืบค้น เสาะหา ตรวจสอบ และค้นคว้าด้วยวิธีการต่างๆ จนทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจและเกิดการรับรู้อย่างมีความหมายและสร้างเป็นองค์ความรู้ของตนเอง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามรูปแบบ 4 E ที่ผู้วิจัยนำมาจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนนี้ จึงเป็นไปตามจุดเน้นของมาร์ติน (Martin and Others, 1994: 193) ที่เน้นการทบทวนความรู้เดิมแล้วกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสงสัยจนเกิดประเด็นปัญหาใหม่ๆ จากนั้นเชื่อมโยงความรู้เดิมกับประสบการณ์ใหม่ ผู้เรียนจะเกิดความไม่สมดุลทางความคิดจึงใช้กระบวนการสำรวจสืบเสาะเพื่อหาคำตอบและปรับสมดุลทางความคิด เชื่อมโยงความรู้ที่ได้ไปเชื่อมโยงและแก้ไขปัญหาใหม่ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งทำให้การเรียนรู้นี้เป็น

การเรียนรู้ที่มีความหมาย คงทนและยาวนาน เนื่องจากผู้เรียนเป็นคนลงมือปฏิบัติและสรรค์สร้าง ความรู้ขึ้นมาด้วยตนเอง (Henderson, 1996)

ประเด็นที่ 5 จุดเด่นและข้อควรระวัง สำหรับแผนการจัดการเรียนรู้รายหน่วยที่ประกอบไปด้วย 6 หน่วยการเรียนรู้ย่อย นั้นมีจุดเด่นซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้ได้จริง ดังนี้

จุดเด่นของแผนการจัดการเรียนรู้

1) ด้านเนื้อหา พบว่าเนื้อหาที่มีความยืดหยุ่นเพื่อตอบสนองต่อการนำไปใช้ของครูในทุกพื้นที่ในขอบเขตของวัฒนธรรมล้านนา เนื่องจากเป็นมุมมองประวัติศาสตร์ที่ให้ความสำคัญกับพัฒนาการของมนุษย์โดยพิจารณาทั้งปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในอันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ อีกทั้งยังบูรณาการแนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนอันช่วยทำให้ผู้เรียนสามารถเกิดการเรียนรู้เพื่อความเข้าใจสถานการณ์ของชุมชนในปัจจุบัน และยังสามารถมองเห็นแนวทางตลอดจนปรับตัวอย่างเท่าทันความเปลี่ยนแปลง ตลอดจนสร้างสรรค์แนวทางการดำเนินชีวิตที่พร้อมสำหรับสังคมที่ต้องการความยั่งยืน อันเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาความเป็นพลเมืองดียุคใหม่ที่มีความตระหนักรู้และกล้าที่จะลงมือปฏิบัติอย่างสร้างสรรค์ในระดับท้องถิ่น

2) ด้านกิจกรรม พบว่ารูปแบบการจัดกิจกรรมตามกระบวนการสรรค์สร้างความรู้ ตามแนวทาง 4 E มีความเหมาะสมเมื่อนำมาจัดกิจกรรมเรียนรู้ประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งแนวทางดังกล่าวช่วยให้ผู้สอนสามารถเลือกใช้วิธีการสอนที่หลากหลายเพื่อตอบสนองต่อวิธีการเรียนรู้ของผู้เรียน พร้อมๆกับการเสริมศักยภาพให้ผู้เรียนได้เกิดการสรรค์สร้างความรู้ขึ้นด้วยตนเอง ซึ่งความรู้ดังกล่าวจะเป็นความรู้ที่คงทนและมีคุณค่าสำหรับผู้เรียน

3) ด้านการวัดและประเมินผล จากข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและจากการลงภาคสนามด้วยการทดลองสอนของผู้วิจัย พบว่า การประเมินตามสภาพจริงที่เน้นการวัดและประเมินเพื่อสำรวจพัฒนาการของผู้เรียนทั้งมโนทัศน์ความรู้ พัฒนาการทางด้านทักษะ และพัฒนาการของด้านคุณลักษณะ โดยใช้แบบวัดและประเมินผลที่เน้นการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ เช่น แบบทดสอบก่อนและหลังเรียนที่ใช้ข้อสอบแบบอัตนัยเป็นคำถามปลายเปิดเพื่อทดสอบความคิดเห็นที่มีพื้นฐานมาจากมโนทัศน์ของผู้เรียนอย่างแท้จริง การใช้แบบประเมินการทำงานที่ให้ผู้เรียนประเมินตนเอง แบบประเมินการทำงานกลุ่มหรือการนำเสนอของเพื่อนๆ ซึ่งการวัดและประเมินทั้งหมดเป็นการวัดที่ครูได้ทำการวัดและประเมินผู้เรียน ในขณะที่เดียวกันก็เปิดโอกาสให้ผู้เรียนประเมินกันเอง ซึ่ง

พบว่าทำให้ผู้เรียนได้ประเมินกันเองนั้นช่วยให้กระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนมากขึ้น อีกทั้งการประเมินตนเองก็ช่วยให้นักเรียนได้ทบทวนตนเองร่วมไปกับการแสดงความคิดกับการทำงานกลุ่มของเพื่อนๆ ส่วนการประเมินชิ้นงานของครูควรมีการวิจารณ์และให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนาการทำงานให้ดีขึ้น นักเรียนจะรู้สึกว่าคุณได้รับการใส่ใจ และรู้แนวทางในการพัฒนาตนเองต่อไป เนื่องจากการวัดและประเมินที่ใช้จะเป็นการวัดและประเมินเพื่อพัฒนา ไม่ใช่การตัดสินเก่งหรือไม่เก่ง แต่เป็นเครื่องมือหนึ่งที่ช่วยให้นักเรียนมองเห็นระดับการเรียนรู้ของตนเพื่อที่จะได้พัฒนาศักยภาพของตนเองต่อไป

4) มีกิจกรรมเสริมที่ช่วยให้นักเรียนได้ศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนของตนเองและสร้างโอกาสในการสรรค์สร้างความรู้ด้านประวัติศาสตร์ด้วยตนเอง ผลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและการลงภาคสนามเพื่อทำการทดลองสอนของผู้วิจัย พบว่ากิจกรรมเสริมดังกล่าวมีความเหมาะสมสอดคล้องกับกิจกรรมหลักในหน่วยการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน เพราะทำให้นักเรียนได้ศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนที่นักเรียนอาศัยด้วยตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับหลักการของแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนที่คาดหวังให้การปฏิบัติของพลเมืองเริ่มที่ชุมชนเป็นสำคัญ แต่ข้อสังเกตของชุดกิจกรรมเสริมนี้ คือ ในบางพื้นที่ครูสามารถมีบทบาทในการนำนักเรียนลงไปศึกษาชุมชนก่อนทั้งนี้เพื่อทำให้คำปรึกษาแนะนำและเพื่อตั้งข้อสังเกตข้อควรระวังตามภูมิสังคมชุมชนนั้นๆ ตลอดจนช่วยสนับสนุนให้นักเรียนสำรวจชุมชนได้อย่างสะดวกและปลอดภัยมากขึ้น

ข้อที่ควรระวังในการใช้แผนการจัดการเรียนรู้

1) ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาประวัติศาสตร์นั้นไม่เคยหยุดนิ่ง เนื่องจากข้อมูลทางประวัติศาสตร์ขึ้นอยู่กับหลักฐานที่นักประวัติศาสตร์แต่ละท่านนั้นนำเสนอเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริงในอดีตมากที่สุด ดังนั้นในบางกรณีของข้อมูลประวัติศาสตร์ ผู้สอนต้องชี้ให้ผู้เรียนเห็นว่าข้อมูลใดบ้างที่ยังไม่ยุติ ข้อมูลใดบ้างยังต้องการการศึกษาต่อไป ดังนั้นผู้สอนจึงจำเป็นต้องศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับข้อมูลเชิงวิชาการของประวัติศาสตร์อยู่อย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้เนื้อหาที่ผู้วิจัยออกแบบนั้นมีลักษณะเป็นประเด็นการเรียนรู้ที่เนื้อหานั้นมีความยืดหยุ่นเพื่อให้ผู้สอนในแต่ละพื้นที่ได้นำเอาประวัติศาสตร์ของพื้นที่ตนบูรณาการสอดแทรก เสริมจุดเน้นของตนเข้าไป ซึ่งเป็นหน้าที่ของครูผู้สอนประวัติศาสตร์ที่จะต้องศึกษาหาข้อมูลและเลือกเนื้อหาให้เหมาะสมกับชุมชนท้องถิ่นที่นักเรียนอาศัย

2) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการสอนที่เน้นพัฒนาทักษะการคิด ดังนั้นจึงไม่ได้เป็นการสอนให้เชื่อในประวัติศาสตร์ แต่สอนให้คิดจากประวัติศาสตร์ ดังนั้นในการสอนผู้สอนจึงควรเน้นไปที่กระบวนการวิธีการหาคำตอบในการดำรงอยู่ของมนุษย์ผ่านพัฒนาการของมนุษย์ที่ปรากฏอยู่ในประวัติศาสตร์ เพื่อความเข้าใจในคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้สรรค์สร้างมโนทัศน์ความรู้ด้วยตนเอง รูปแบบของกิจกรรมที่นำเสนอในแผนจัดการเรียนรู้ี้ความสำเร็จจึงไม่ได้อยู่กับความสามารถในการจดจำประวัติศาสตร์ของนักเรียนแต่อยู่ที่ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณญาณเพื่อประเมินคุณค่าสู่การตัดสินใจในการเลือกวิถีทางชีวิต

3) ด้านสื่อการสอน พบว่าสื่อการสอนนั้นมีความสอดคล้องกับกิจกรรม ดังนั้นสื่อการสอนที่มีประสิทธิภาพคือสื่อการสอนที่ไม่ซับซ้อนมากนัก เป็นสื่อการสอนที่ผู้เรียนทุกระดับสามารถเข้าถึงได้ เปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วม และช่วยสนับสนุนให้ผู้เรียนได้สร้างมโนทัศน์ความรู้ในแต่ละกิจกรรมการเรียนรู้ นอกจากนี้ในการนำไปใช้ในแต่ละพื้นที่ครูผู้สอนควรเลือกใช้สื่อการสอนที่หลากหลายและมีอยู่ในท้องถิ่น เหมาะสมกับศักยภาพและความถนัดของผู้สอนเพื่อให้การสอนในแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้้ันเกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนเป็นสำคัญ

4) ด้านศักยภาพของครูผู้สอน นับเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งเนื่องจากจุดมุ่งหมายสูงสุดของแผนการจัดการเรียนรู้รายหน่วยนี้คือมุ่งสร้างความเป็นมนุษย์ที่เท่าทันกับความเปลี่ยนแปลง และตัดสินใจเลือกที่จะปฏิบัติตนให้พร้อมอยู่ในสังคมที่ยั่งยืนอย่างเท่าทันแท้จริง ครูผู้สอนจึงต้องเป็นผู้ที่ต่อทันกับโลกด้วย ต้องปราศจากอคติในการวิพากษ์แง่มุมทางประวัติศาสตร์ ต้องไม่สอนประวัติศาสตร์ด้วยความเชื่อ สอนให้ผู้เรียนได้แค้นและจำ แต่ต้องสอนให้เกิดการพัฒนาทักษะการคิด และทัศนคติของการเป็นมนุษย์ในสังคมโลกที่ยั่งยืนและก้าวสู่การนำไปใช้จริงในวิถีชีวิตประจำวันให้ได้ ดังนั้นศักยภาพของครูผู้สอนที่นอกจากต้องศึกษาหาความรู้ทั้งด้านประวัติศาสตร์ และแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนแล้ว ยังต้องมีวิถีชีวิตแห่งการเป็นพลเมืองท้องถิ่นในสังคมโลกหรือควรเป็นแบบอย่างที่ดีแห่งการเป็นมนุษย์ในสังคมความยั่งยืน

5) ข้อจำกัดด้านเวลา การเรียนการสอนของโรงเรียนในประเทศไทยส่วนใหญ่เป็นธรรมเนียมการสอน 1 คาบมี 50 นาที ซึ่งในความเป็นจริงนั้น 50 นาที ต่อการเรียนหนึ่งวิชานับเป็นเรื่องที่ทำทนายอย่างยั้ง แผนการจัดการเรียนรู้ี้มีจุดปรับแก้มากที่สุดคือเรื่องเวลาของการจัดกิจกรรม ทั้งจากข้อคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญและการเก็บข้อมูลภาคสนาม เพราะเมื่อนำไปใช้จริงก็พบว่าเวลาที่ผู้สอนใช้ในแต่ละคาบนั้นมากกว่า 50 นาที เนื่องจากกิจกรรมการเรียนรู้เน้นทักษะ

กระบวนการ เน้นให้ผู้เรียนได้อภิปรายได้แสดงความคิดเห็น และเน้นการมีส่วนร่วมจากทุกคน และนักเรียนสนุกเมื่อได้เรียนรู้จากสื่อการสอนรวมถึงกิจกรรมโดยรวมก็ทำให้ผู้วิจัยซึ่งเป็นผู้สอนนั้นต้องสอนเกินเวลาทุกคาบ อาจารย์ผู้สังเกตการณ์ก็เห็นตรงกันว่าข้อจำกัดนี้แก้ไขได้ยากเนื่องจากตัวกิจกรรมเน้นการพัฒนาทักษะกระบวนการ และเน้นมีส่วนร่วมของนักเรียน สิ่งที่ได้ก็คือการหาจุดเชื่อมของประเด็นในแผนบางแผนที่อาจซ้อนทับในเนื้อหาหรือเป้าหมายให้มารวมอยู่ด้วยกัน เป็นต้น ซึ่งผู้วิจัยได้แก้ไขปรับปรุงแล้ว ดังนั้นเมื่อครูผู้สอนท่านอื่นนำแผนนี้ไปเป็นแนวทางจึงควรพิจารณาให้เหมาะสมตามสภาพการณ์จริงในเวลาสอน

6) กิจกรรมเสริม “นักสืบกาลเวลา” เป็นเครื่องมือหนึ่งที่เป็นโอกาสและความท้าทายต่อการนำไปใช้ เนื่องจากชุดกิจกรรมเสริมนี้เป็นแนวทางหนึ่งที่น่าเสนอให้ผู้สอนได้เห็นถึงการนำเอากระบวนการทางประวัติศาสตร์มาบูรณาการกับกระบวนการสรรค์สร้างความรู้ ออกมาเป็นกระบวนการในการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชนที่เน้นการศึกษาเพื่อนำมาใช้จริง กิจกรรมเสริมจะเกิดประโยชน์สูงสุดเมื่อผู้เรียนได้เรียนรู้เนื้อหาในกิจกรรมหลักจากหน่วยการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ล้านนา โดยบูรณาการแนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนก่อน เนื่องจากตัวกิจกรรมเสริมนี้ผู้วิจัยออกแบบให้ใช้ควบคู่ไปกับแผนการจัดการเรียนรู้รายหน่วยซึ่งเป็นแผนจัดการเรียนรู้หลัก นอกจากนี้การทำตัวกิจกรรมเสริมขึ้นมานั้นก็เพื่อเป็นตัวอย่างหนึ่งของการเสนอแนะให้ครูเห็นถึงการนำเอาวิธีการทางประวัติศาสตร์มาสู่การใช้ในวิถีชีวิตจริง ๆ อันจะช่วยให้ผู้เรียนสรรค์สร้างความรู้ด้วยตนเองอย่างแท้จริง ประโยชน์อีกข้อที่สำคัญคือการทำให้นักเรียนได้มองเห็นชุมชนด้วยตนเอง เกิดเข้าใจประวัติศาสตร์ชุมชนอย่างเข้าใจ ผู้เรียนมีโอกาสในการเป็นผู้รักษาและสืบสานประวัติศาสตร์ชุมชน และได้พัฒนาชุมชนตามแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนอีกด้วย

7) แผนการจัดการเรียนรู้รายหน่วยที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นนี้เป็นการนำเสนอแนวทางการใช้กระบวนการสรรค์สร้างความรู้ในการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน จึงเป็น “ตัวอย่างแนวทาง” ไม่ใช่ “สูตรสำเร็จ” ในการจัดการเรียนการสอน แนวทางดังกล่าวจะเกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียนได้นั้นอยู่ที่การปรับใช้และหาวิธีการที่เหมาะสมทั้งต่อครู นักเรียน และบริบทของภูมิสังคมของชุมชนนั้นๆ ซึ่งครูผู้สอนจะมีบทบาทที่สำคัญยิ่งในการนำแนวทางดังกล่าวไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. สามารถนำแนวทางการใช้กระบวนการสรรค์สร้างความรู้ในการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวความคิดพัฒนาที่ยั่งยืนไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์อันเป็นส่วนหนึ่งของรายวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือนำไปประยุกต์ใช้เป็นวิชาเลือกในโรงเรียนพื้นที่วัฒนธรรมล้านนาหรือโรงเรียนที่สนใจประวัติศาสตร์ล้านนาได้
2. สามารถนำแนวทางการจัดกิจกรรมเสริมไปใช้เป็นแนวทางเพื่อสำรวจและศึกษาประวัติศาสตร์ของชุมชนล้านนา หรือชุมชนในพื้นที่อื่นๆ ได้ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

1. ควรมีการนำแนวทางการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวความคิดพัฒนาที่ยั่งยืน โดยใช้กระบวนการสรรค์สร้างความรู้ ไปทดสอบเพื่อหาตัวแปรตามอื่นๆ ที่น่าสนใจ เช่น การเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นพลเมืองในโลกศตวรรษที่ 21 การเสริมสร้างความรักและความเข้าใจในท้องถิ่น การพัฒนาทักษะการคิดอย่างเป็นองค์รวม เป็นต้น
2. ควรมีการนำแนวความคิดพัฒนาที่ยั่งยืนไปบูรณาการกับเนื้อหาประวัติศาสตร์ในพื้นที่วัฒนธรรมอื่นๆ ในประเทศไทย เพื่อจัดการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการสรรค์สร้างความรู้เพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้นและแนวทางที่เหมาะสมสำหรับการสอนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในภูมิภาคอื่นๆ ของประเทศไทย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. (2542). *การเรียนรู้...สู่ทักษะชีวิต*.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

คณะกรรมการการเลือกตั้ง, สำนักงาน. (2547). *คนดีในวิถีประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: สำนักงาน
คณะกรรมการการเลือกตั้ง.

คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, สำนักงาน. (2551). *ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง
กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุม
สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, สำนักงาน. (2547). *เรียนรู้...บูรณาการ*. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. (2545). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2545-2559*.
กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟิก.

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. (2554). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจ
และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 พุทธศักราช 2554-2559*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:
<http://www.nesdb.go.th/Default.aspx?tabid=395>

โครงการความร่วมมือระหว่างไทย-สวีเดน. (2547). *แนวทางการดำเนินงานแผนปฏิบัติการ 21
ระดับท้องถิ่นในประเทศไทย A guide for local AGENDA 21 in Thailand*. กรุงเทพฯ:
โครงการความร่วมมือระหว่างไทย-สวีเดน.

ชนันท์ ธาตุทอง. (2550). *การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: เพชรเกษมการพิมพ์.

จารุภัทร วิมุตเศรษฐ์. (2550). *เที่ยวล้านนา ตามหาภูมิปัญญาไทย*. กรุงเทพฯ : อมรินทร์,

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์. (2543). *การพัฒนาหลักสูตร : หลักการและแนวปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: ภาควิชา
บริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และกฤตยา อาชวนิจกุล. (2551). *สยามหรือไทย : นามนั้นสำคัญมากจะนี้
หรือ?* พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

ดวงจันทร์ อาภาวัชรุตม์, บรรณาธิการ. (2537). *เชียงใหม่ในกระแสความเปลี่ยนแปลง*. พิมพ์ครั้งที่
2. เชียงใหม่ : ศูนย์ศึกษาปัญหาเมืองเชียงใหม่, 2537

ดวงจันทร์ อาภาวัชรุตม์, บรรณาธิการ. (2543). *เชียงใหม่ก้าวสู่ศตวรรษที่ 21*. เชียงใหม่ : ศูนย์
ศึกษาปัญหาเมืองเชียงใหม่.

ดวงจันทร์ อภาวัฐรุทธ์ เจริญเมือง. (2548). *เมืองยั่งยืนในเชียงใหม่ : แนวคิดและ
ประสบการณ์*

ของเมืองในหุบเขา. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ถวัลย์ มาศจรัส และณิชนันท์ ประสงค์. (2549). *การจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น (หลักสูตร
ท้องถิ่น)ด้านวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์และเอกลักษณ์ของท้องถิ่น.*

กรุงเทพฯ: ธารอักษร.

ทิตนา แคมมณี. (2551). *ศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มี*

ประสิทธิภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธเนศ ขำเกิด. (ม.ป.ป.). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: www.nbi.go.th/tanes/tns061115.8.doc. [15
มีนาคม 2551].

ธเนศวร์ เจริญเมือง. (2544). *คนเมือง. กรุงเทพฯ : โครงการศึกษาการปกครองท้องถิ่น คณะ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*

ธเนศวร์ เจริญเมือง.(2552). *คนเมือง ประวัติศาสตร์ล้านนาสมัยใหม่ (พ.ศ.2317-2552).*

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธเนศวร์ เจริญเมือง. (2551). *พลเมืองเข้มแข็ง.พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : วิชาษา.*

ธเนศวร์ เจริญเมือง.(2536). *มาจากล้านนา. กรุงเทพฯ : นำอักษร.*

ธิดา สาระยา. (2539).*ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น : ประวัติศาสตร์ที่สัมพันธ์กับสังคมมนุษย์. พิมพ์ครั้งที่
2. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.*

นิตา ชูโต. (2545). *การวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ: แมทส์ปอยส์.*

พฤษัช ไปร่งสำโรง.(2549).*ผลของการใช้รูปแบบการเรียนการสอน 7E ในวิชาฟิสิกส์ ที่มีต่อ
ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความสามารถในการแก้ปัญหาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอน
ปลาย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการศึกษาวิทยาศาสตร์ คณะครุ
ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*

พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์. (2542). “แนวคิดและแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่ยึดนักเรียนเป็น
ศูนย์กลาง” ใน *จันทร์เพ็ญ เชื้อพานิช และสร้อยสน สกลรักษ์ (บรรณาธิการ). ประมวล
บทความการเรียนการสอนและการวิจัยระดับมัธยมศึกษา. หน้า 34-43. กรุงเทพฯ: โรง
พิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*

ภัทรวดี อุดมมงคล. (2545). *การศึกษาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร*

สถานศึกษาในโรงเรียนแกนนำร่วมพัฒนาหลักสูตร สังกัดกรมสามัญศึกษา

กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต. สาขาวิชานิเทศการศึกษและพัฒนา
หลักสูตร คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา. (2552). *คำพ่อสอน ประมวลพระบรม*

ราโชวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับความสุขในการดำเนินชีวิต. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์กรุงเทพฯ.

มณี พยอมยงค์. (2529). *ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 1. เชียงใหม่ : โครงการศูนย์
ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

แมคเนล, เจ. อาร์. (2552). *ประวัติศาสตร์มนุษยฉบับย่อ*. พิมพ์ครั้งที่ 1. (คุณากร วาณิชวิโรจน์
แปล). กรุงเทพฯ : มติชน, 2552

เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน.(2554). *ยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็น
พลเมือง พ.ศ. 2553-2561*. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.ที.ซี. คอมมิวนิเคชั่น.

วลัย พานิช. (2544). "การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการสำหรับผู้เรียนระดับมัธยมศึกษา," ใน
พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์ สุวัฒนา อุทัยรัตน์ และกมลพร บัณฑิตยานนท์ (บรรณาธิการ).
แนวคิดและแนวปฏิบัติสำหรับครูมัธยมเพื่อการปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพฯ: คณะ
ครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วลัย พานิช. (2546). "การบูรณาการ : แนวคิดและแนวปฏิบัติ สู่การจัดการเรียนรู้ที่มีความหมาย,"
ใน สุวัฒนา เขี่ยมอรพรรณ พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์ กมลพร บัณฑิตยานนท์ (บรรณาธิการ).
แนวคิดและแนวปฏิบัติสำหรับครูเพื่อรองรับเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วัฒนะ วัฒนาพันธ์. (2544). *งานวิจัยศิลปะพื้นบ้านล้านนา การเปลี่ยนแปลงเพื่อการดำรงอยู่*.
เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

วิชาการ, กรม. (2540). *คู่มือการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่น*. พิมพ์ครั้งที่ 2.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

วิชาการ, กรม. (2543). *แนวทางการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษาตามพระราชบัญญัติ
การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: ศูนย์พัฒนาหลักสูตร กรมวิชาการ.

วิชาการ, กรม. (2551). *หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).

วุฒิพงษ์ ลิ้มปวีโรจน์. (ม.ป.ป.). *ทักษะชีวิต* [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: [http://home.kku.ac.th/
genedu/000131/docfile/papercontent06/unit01/unit2_2.doc](http://home.kku.ac.th/genedu/000131/docfile/papercontent06/unit01/unit2_2.doc) [26 สิงหาคม 2551].

- ศรีศักร วัลลิโภดม และวัลย์ลักษณ์ ทรงศิริ(2551). *เขาพระวิหาร ระเบิดเวลาจากยุคอาณาจักรขอม*. กรุงเทพฯ : ศิลปวัฒนธรรม.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2545). *ประวัติศาสตร์โบราณคดีของล้านนาประเทศ*. กรุงเทพมหานคร: มติชน.
- ศศิธร ทศเกษร. (2547). *การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสอนของครูแกนนำโรงเรียนสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี : การวิเคราะห์ตามแบบจำลองแอชฮาร์*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาโสตทัศนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศักดิ์ชัย นิรัญทวี. (2548). *เอกสารรายงานการวิจัย การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดี*. กรุงเทพฯ : กลุ่มประเมินผลการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคม สำนักประเมินผลการจัดการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. (2542). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. (2545). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 พร้อมกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้องและพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ. 2545*. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ, 2545
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. (2539). *รายงานการสัมมนาโต๊ะกลมเรื่อง ทิศทางการพัฒนาการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ไทย วันที่ 11-12 มิถุนายน พ.ศ. 2536*. ระวีวรรณ ภาคพรต และบุญสม น้ำเจริญ[บรรณาธิการ]. กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.curriculum51.net/viewpage.php?t_id=64 [15 พฤศจิกายน 2552].
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (2545). *เอกสารการสัมมนาเรื่อง ภูมิศาสตร์กับวิถีชีวิตไทย*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2545
- สงวน โชติสุขรัตน์. (2519). *ประเพณีไทยภาคเหนือ*. เชียงใหม่ : สงวนการพิมพ์.
- สงวน โชติสุขรัตน์. (2552). *ตำนานเมืองเหนือ*. พิมพ์ครั้งที่ 4. นนทบุรี : ศรีปัญญา.
- สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย. (2550). *ห่วงอนาคตเมืองไทย พัฒนาไม่ยั่งยืน*. กรุงเทพฯ : ส. เจริญการพิมพ์.
- สเตเกอร์, แมนเฟรด. วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง (แปล). (2553). *โลกาภิวัตน์ ความรู้ฉบับพกพา*. กรุงเทพฯ: โอเพนส์เวิร์ดส์.
- สมโชติ อ๋องสกุล.(2546). *ประวัติศาสตร์ชุมชนในเชียงใหม่ การสร้างประวัติศาสตร์ท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

- สมโชติ อ๋องสกุล. (2547). *ประวัติศาสตร์ของแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ในเวียงเชียงใหม่*.
เชียงใหม่ : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สมพงษ์ จิตระดับ สุอังคะวาทิน. (2547). *รายงานคุณลักษณะและวิธีการเรียนรู้ของเยาวชนยุคใหม่*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: องค์การคำครุสภา.
- สมหมาย สว่างวัฒนาภิรักษ์. (2546). *การศึกษาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. สาขาวิชานิติศาสตร์และการศึกษาและพัฒนาศาสตร์ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*
- สร้อยดี อ๋องสกุล. (2539). *วัฒนธรรมและการเมืองล้านนา*. กรุงเทพฯ : บริษัทต้นอ้อ แกรมมี่ จำกัด.
- สร้อยดี อ๋องสกุล. (2552). *ประวัติศาสตร์ล้านนา*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : อมรินทร์.
- สร้อยดี อ๋องสกุล. (2553). *ประวัติศาสตร์ล้านนา*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : อมรินทร์.
- สิริวรรณ ศรีพหล. (2550). *การจัดการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ในสถานศึกษา*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- สุจินต์ เลี้ยงจรรยาพันธ์. (2542). *ผลการใช้กระบวนการเรียนการสอนแบบคอนสตรัคติวิซิมและการใช้แฟ้มผลงานในการสอนหัวเรื่อง พลังงานกับชีวิต และเครื่องใช้ไฟฟ้าในบ้าน ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต. สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.*
- สุมาลี กาญจนชาติ. (2543). *การพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่ส่งเสริมคุณลักษณะของนักเรียนระดับประถมศึกษาในการสร้างความรู้ตามแนวคอนสตรัคติวิซิม. วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต. สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*
- อุทุมพร จามรมาน. (2545). *การพัฒนาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานและหลักสูตรท้องถิ่นสู่การสอนที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พันธ์.
- อรรถจักร สัตยานุรักษ์. (2553). *จะรักกันอย่างไรในเมื่อเรายังไม่เข้าใจกัน*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์ไอมาย ก็อธ
- อรรถจักร สัตยานุรักษ์ (2548). *ประวัติศาสตร์เพื่อชุมชน ทิศทางใหม่ของการศึกษาประวัติศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย.
- อรรถพล อนันตวรสกุล. (2552). *เอกสารประกอบคำบรรยายการประชุมเชิงปฏิบัติการพัฒนาทักษะชีวิต นิสิตปี 5 คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*. เอกสารอัดสำเนา.

กรุงเทพฯ: มปท.

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และคนอื่น ๆ.(2546). *สิทธิชุมชนท้องถิ่น พื้นเมืองดั้งเดิมล้านนา: กรณีศึกษา ชุมชนลัวะ ยวน ลื้อ ปกาเกอญอ (กะเหรี่ยง) ในจังหวัดน่าน เชียงราย และเชียงใหม่.*

กรุงเทพมหานคร : นิติธรรม.

อำไพ หรคุณารักษ์.(2550). *ความรู้เพื่อประชาชน ชุมชนการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ลำดับที่ 1 คิด..มอง..คาดการณ์..เกี่ยวกับ..“การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทไทย”.*

นนทบุรี: สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย.

Michael Keating. (2537). *แผนปฏิบัติการ 21 เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน: สรุปสาระสำคัญของ Agenda21 ในเรื่องสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาชนบท.* (มานพ เมฆประยูรทอง,แปล)

กรุงเทพฯ : กระทรวงการต่างประเทศ(ไทย).

ภาษาอังกฤษ

Brooks, J. G., and Brooks, M. (1993). *In Search of Understanding: The Case for Constructivist Classrooms.* Virginia : ASCD.

Bruce A. Marlowe and Marilyn L. Page. (2005). *Creating and sustaining the constructivist classroom.* Thousand Oaks, Calif: Corwin Press.

BSCS. (2005). *Learning Theory and the BSCS 5E Instructional Model* [Online] Available from: <http://www.bsccs.org/page.asp?pageid=0/2>. [2010, October 20]

Bybee, R. and Loucks-Horsley, S.(2002). “Implementing the national science education standards”. *The Science Teacher*, 22-26.

Eisenkraft, A. (2003). September. “Expanding the 5E model.” *The Science Teacher*. 56-59.

Forgarty R., and Stoehr J. (1995). *Integrating Curricular with Multiple Intelligences Teams Themes & Threads.* Illinois: Skylight Training and Publishing, Inc.

Glaserfeld, E. V. (1995). *Radical Constructivism : A way of Knowing and Learning.* London: The Falmer press.

Geoff Timmins, Keith Vernon and Christine Kinealy. (2005). *Teaching and learning history.* London : SAGE.

Hill, J. (2000). *Chemical, the environment and you: Explorations in science and Human health.* Grade 7-8 NIH curriculum supplement series. [Online] Available from:

<http://thailis.uni.net> [2010, January 30]

- Jarolimek, J. (1977). *Social Studies in Elementary Education*. 3rd ed. New York : The Macmillan Company.
- Lawson, A.E. (1995). *Science Teaching and Development of Thinking*. California: Wadsworth.
- Llewelly. (2005). *Teaching High School Science Through Inquiry*. The United States of America.
- Martin, R.E. Jr, Sexton, C., Wagner, K. and Gerlovich, J. (1994). *Teaching science for all children*. Massachusett: Allyn and Bacon.
- Mathews, M. R. (1994). *Science Teaching : The Role of History and Philosophy of Science*. New York: Routledge.
- Merrill, M. D. (1997). "Constructivism and Instructional Design." Available from <http://www.coe.uh.edu/courses/Cuin7345/Constructivism/module3.html>. [2009, January 18]
- Richardson, V.(1994). *Constructivist Teaching: Theory and Practice Teaching Thinking & Problem Solving*.
- The Earth Charter International Council.(2009). *THE EARTH CHARTER*. [Online] Available from: <http://www.earthcharterinaction.org/content/pages/Read-the-Charter.html>. [2009, January 17]
- UNESCO. (2009). *Education for Sustainable Development*. [Online] Available from: <http://www.unescobkk.org/education/education-for-sustainable-development/esd-home/esd-in-thai/>. [2009,January 26]
- UNESCO. (2005). *A Situational Analysis of Education for Sustainable Development in the Asia-Pacific Region*. Bangkok: UNESCO Bangkok.
- WHO. (1997). *Life skills education for children and adolescents in schools*. Geneva: WHO.
- Wood T., Cobb P., and Yackle E. (1991). Change in teaching mathematics: A case study. *America Educational Research Journal* 28 (1991): 587-616.
- Zahoric, J. A. (1995). *Constructivist Teaching (Fastback 390)*. Bloomington, Indiana: Phi Delta Kappa Educational Foundation.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาประวัติศาสตร์ล้านนา

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญ

1. รองศาสตราจารย์ ดร. อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์
อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
2. รองศาสตราจารย์ สมโชติ อ๋องสกุล
อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมศาสตร์และพื้นฐานทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
3. อาจารย์ชัชวาล ทองดีเลิศ
เลขาธิการสภาการศึกษาทางเลือก ผู้อำนวยการโงงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา

ภาคผนวก ข

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนรู้

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญ

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อรรถพล อนันตวรสกุล
อาจารย์ประจำภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. อาจารย์พิกุลทอง เปล่งศิริ
ครูผู้สอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนแจ้ห่มวิทยา
3. อาจารย์ภคินี เริงปัญญา
ครูผู้สอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนบุญวาทย์วิทยาลัย

ภาคผนวก ค

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นล้านนา ที่เข้าร่วมใน
การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ในวันที่ 12 พฤษภาคม 2554
ณ โรงเรียนอนุบาลเชียงใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญที่เข้าร่วมประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ในวันที่ 12 พฤษภาคม 2555 ภายใต้การสนับสนุนจากโครงการวิจัยและพัฒนาเครือข่ายในพื้นที่เพื่อหนุนเสริมการเรียนรู้รายวิชาประวัติศาสตร์ในจังหวัดเชียงใหม่ (LLEN CHIANGMAI)

1. ศาสตราจารย์สร้อยสวัสดิ์ อ่องสกุล (ที่ปรึกษาโครงการและนักวิจัยอาวุโสโครงการวิจัย)
อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
2. รองศาสตราจารย์สมโชติ อ่องสกุล (หัวหน้าโครงการวิจัย)
อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมศาสตร์และพื้นฐานทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
3. อาจารย์ ดร.สุทธิกัญจน์ ทิพยเกษร (นักวิจัยในโครงการ)
อาจารย์ประจำคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

นอกจากนี้ยังมีครูผู้สอนในรายวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจากโรงเรียนในเครือข่าย 13 โรงเรียน ได้แก่

1. โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ
2. โรงเรียนเทศบาลวัดศรีปิงเมือง
3. โรงเรียนเทศบาลดอกเงิน
4. โรงเรียนเทศบาลวัดท่าสะท้อน
5. โรงเรียนเชิงดอยสุเทพ
6. โรงเรียนวัดสวนดอก
7. โรงเรียนอนุบาลเชียงใหม่
8. โรงเรียนพุทธนิโคภณ
9. โรงเรียนวัดเสนาหิน
10. โรงเรียนวัดชะจาว
11. โรงเรียนเจ็ดยอด
12. โรงเรียนคำเที่ยงอนุสรณ์
13. โรงเรียนต้นแก้วผดุงพิทยาลัย

ภาคผนวก ง
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้

แบบสัมภาษณ์เพื่อพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ : ประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้วยการใช้กระบวนการสรรค์สร้างความรู้ในการจัดการเรียนการสอน ในระดับช่วงชั้นที่ 4

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดเขียนเครื่องหมาย ลงใน หน้าข้อความที่ท่านเลือกตอบ

1. เพศ

1. ชาย 2. หญิง

2. วุฒิสถูสุดทางการศึกษา

1. ปริญญาตรี หรือเทียบเท่า 2. ปริญญาโท
 3. สูงกว่าปริญญาโท 4. อื่นๆ (โปรดระบุ).....

3. ประสบการณ์ในการสอนที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาประวัติศาสตร์ล้านนา

1. 1-5 ปี 2. 6-10 ปี
 3. 11-15 ปี 4. มากกว่า 15 ปี

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้

คำชี้แจง

1. ผู้วิจัยนำแผนการจัดการเรียนรู้ ประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนให้ผู้เชี่ยวชาญ และอธิบายรูปแบบการจัดกิจกรรมย่อยในแผนการจัดการเรียนรู้นั้น

2. ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ

หน่วยที่ 1 การศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

หน่วยการเรียนรู้	ความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้				
	ขั้นตอนการสรรค์สร้างการเรียนรู้ตามวงจรการเรียนรู้ 4 E	คาบที่	เหมาะสม	ไม่เหมาะสม	ข้อเสนอแนะ/ข้อควรปรับปรุง
การศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (จำนวน 10 ชั่วโมง)	Explore (ขั้นสำรวจ)	1			
	Explain (ขั้นทำความเข้าใจ)	2			

หน่วยการเรียนรู้	ความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้				
	ขั้นตอนการสรรค์ สร้างการเรียนรู้ตาม วงจรการเรียนรู้ 4 E	คาบที่	เหมาะสม	ไม่ เหมาะสม	ข้อเสนอแนะ/ข้อควรปรับปรุง
ก า ร คี ก ษ า ประวัติศาสตร์ล้านนา เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (จำนวน 10 ชั่วโมง) (ต่อ)	Expand (ขั้นศึกษาเพิ่มเติม)	3-5			
	Evaluation (ขั้นประเมิน)	6			
	Explore (ขั้นสำรวจ)	7			
	Explain (ขั้นทำความเข้าใจ)	8			
	Expand (ขั้นศึกษาเพิ่มเติม)	9			
	Evaluation (ขั้นประเมิน)	10			

1) ความเหมาะสมของความคิดรวบยอด

.....

.....

2) ความเหมาะสมของเนื้อหากับการกิจกรรม 4 E ในภาพรวม

.....

.....

.....

.....

3) ความเหมาะสมของการวัดและประเมินผลในภาพรวม

.....

.....

.....

4. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

หน่วยที่ 2 ล้านนาในยุคก่อนประวัติศาสตร์

หน่วยการเรียนรู้	ความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้				
	ขั้นตอนการสรรค์ สร้างการเรียนรู้ตาม วงจรการเรียนรู้ 4 E	คาบที่	เหมาะสม	ไม่ เหมาะสม	ข้อเสนอแนะ/ข้อควรปรับปรุง
หน่วยที่ 2 ล้านนาในยุค ก่อนประวัติศาสตร์ (6 คาบ)	Explore (ขั้นสำรวจ)	1			
	Explain (ขั้นทำความเข้าใจ)	1			
	Expand (ขั้นศึกษาเพิ่มเติม)	2			
	Evaluation (ขั้นประเมิน)	3			
	Explore (ขั้นสำรวจ)	4			

หน่วยการเรียนรู้	ความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้				
	ขั้นตอนการสรรค์ สร้างการเรียนรู้ตาม วงจรการเรียนรู้ 4 E	คาบที่	เหมาะสม	ไม่ เหมาะสม	ข้อเสนอแนะ/ข้อควรปรับปรุง
	Explain (ขั้นทำความเข้าใจ)	4			
	Expand (ขั้นศึกษาเพิ่มเติม)	5			
	Evaluation (ขั้นประเมิน)	6			

1) ความเหมาะสมของความคิดรวบยอด

.....

.....

2) ความเหมาะสมของเนื้อหาเกี่ยวกับภารกิจกรม 4 E ในภาพรวม

.....

.....

.....

.....

3) ความเหมาะสมของการวัดและประเมินผลในภาพรวม

.....

.....

.....

4. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

หน่วยที่ 3 ล้านนาสมัยจารีต เหน่าชีวิตที่หลอมสร้างอัตลักษณ์ล้านนา

หน่วยการเรียนรู้	ความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้				
	ขั้นตอนการสรรค์ สร้างการเรียนรู้ตาม วงจรการเรียนรู้ 4 E	คาบที่	เหมาะสม	ไม่ เหมาะสม	ข้อเสนอแนะ/ข้อควร ปรับปรุง
หน่วยที่ 3 ล้านนาสมัย จารีต: ยุคแห่งการสรรค์ สร้างอัตลักษณ์ล้านนา (5 คาบ)	Explore (ขั้นสำรวจ)	1			
	Explain (ขั้นทำความเข้าใจ)	2			
	Expand (ขั้นศึกษาเพิ่มเติม)	3-4			
	Evaluation (ขั้นประเมิน)	5			

1) ความเหมาะสมของความคิดรวบยอด

.....

.....

.....

2) ความเหมาะสมของเนื้อหาเกี่ยวกับภารกิจกรม 4 E ในภาพรวม

.....

.....

3) ความเหมาะสมของการวัดและประเมินผลในภาพรวม

.....

.....

.....

4. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

หน่วยที่ 4 ล้านนาสมัยใหม่: การเปลี่ยนแปลงที่สัมพันธ์กับสังคมโลก

หน่วยการเรียนรู้	ความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้				ข้อเสนอแนะ/ข้อควรปรับปรุง
	ขั้นตอนการสรรค์ สร้างการเรียนรู้ตาม วงจรการเรียนรู้ 4 E	คาบที่	เหมาะสม	ไม่ เหมาะสม	
หน่วยที่ 4 ล้านนา สมัยใหม่: การ เปลี่ยนแปลงที่สัมพันธ์ กับสังคมโลก (5 คาบ)	Explore (ขั้นสำรวจ)	1			
	Explain (ขั้นทำความเข้าใจ)	2			
	Expand (ขั้นศึกษาเพิ่มเติม)	3-4			
	Evaluation (ขั้นประเมิน)	5			

1) ความเหมาะสมของความคิดรวบยอด

.....

.....

.....

2) ความเหมาะสมของเนื้อหาเกี่ยวกับภารกิจกรม 4 E ในภาพรวม

.....

.....

3) ความเหมาะสมของการวัดและประเมินผลในภาพรวม

.....

.....

.....

4. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

หน่วยที่ 5 ภูมิปัญญาล้านนา: สายสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ

หน่วยการเรียนรู้	ความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้				
	ขั้นตอนการสรรค์ สร้างการเรียนรู้ตาม วงจรการเรียนรู้ 4 E	คาบที่	เหมาะสม	ไม่ เหมาะสม	ข้อเสนอแนะ/ข้อควร ปรับปรุง
หน่วยที่ 5 ภูมิปัญญา ล้านนา: สายสัมพันธ์ ระหว่างมนุษย์กับ ธรรมชาติ (5 คาบ)	Explore (ขั้นสำรวจ)	1			
	Explain (ขั้นทำความเข้าใจ)	2			
	Expand (ขั้นขยาย)	3-4			
	Evaluation (ขั้นประเมิน)	5			

1) ความเหมาะสมของความคิดรวบยอด

.....

.....

.....

2) ความเหมาะสมของเนื้อหาเกี่ยวกับภารกิจกรรม 4 E ในภาพรวม

.....

.....

3) ความเหมาะสมของการวัดและประเมินผลในภาพรวม

.....

.....

.....

4. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

หน่วยที่ 6 พลเมืองท้องถิ่นล้านนาในสังคมโลกที่ยั่งยืน

หน่วยการเรียนรู้	ความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้				
	ขั้นตอนการสรรค์ สร้างการเรียนรู้ตาม วงจรการเรียนรู้ 4 E	คาบที่	เหมาะสม	ไม่ เหมาะสม	ข้อเสนอแนะ/ข้อควร ปรับปรุง
หน่วยที่ 6 พลเมือง ท้องถิ่นล้านนาในสังคม โลกที่ยั่งยืน (10 คาบ)	Explore (ขั้นสำรวจ)	1			
	Explain (ขั้นทำความเข้าใจ)	1-2			
	Expand (ขั้นขยาย)	3-4			
	Evaluation (ขั้นประเมิน)	5			
	Explore (ขั้นสำรวจ)	6			

หน่วยการเรียนรู้	ความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้				
	ขั้นตอนการสรรค์ สร้างการเรียนรู้ตาม วงจรการเรียนรู้ 4 E	คาบที่	เหมาะสม	ไม่ เหมาะสม	ข้อเสนอแนะ/ข้อควร ปรับปรุง
	Explain (ขั้นทำความเข้าใจ)	6-7			
	Expand (ขั้นขยาย)	7-8			
	Evaluation (ขั้นประเมิน)	9-10			

1) ความเหมาะสมของความคิดรวบยอด

.....

.....

.....

2) ความเหมาะสมของเนื้อหาเกี่ยวกับภารกิจกรม 4 E ในภาพรวม

.....

.....

3) ความเหมาะสมของการวัดและประเมินผลในภาพรวม

.....

.....

.....

4. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

แบบบันทึกหลังสอน

หน่วยการเรียนรู้ .....

โรงเรียน.....ชั้น.....

คาบที่.....ขั้นตอนในวงจร 4 E .....

ตอนที่ 1 ภาพรวมของกิจกรรม

คำชี้แจง

1. โปรดเขียนเครื่องหมายลงในตารางแสดงความคิดเห็นให้ตรงตามความคิดเห็นของท่าน
2. โปรดเขียนความคิดเห็น หรือข้อเสนอแนะในช่องท้ายตาราง
3. แบบประเมินแบ่งเป็น 5 ระดับ ดังนี้
  - 5 หมายถึง เหมาะสมมากที่สุด
  - 4 หมายถึง เหมาะสมมาก
  - 3 หมายถึง ค่อนข้างเหมาะสม
  - 2 หมายถึง เหมาะสมน้อย
  - 1 หมายถึง ไม่เหมาะสม

หัวข้อ	ระดับความเหมาะสม					หมายเหตุ
	5	4	3	2	1	
1. รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้						
2. สื่อการสอน						
3. การประเมินผล						
4. ภาพรวมของกิจกรรม						

ตอนที่ 2 ปัญหา แนวทางแก้ไข และข้อเสนอแนะ

1. ปัญหาที่พบในระหว่างการจัดกิจกรรม

.....

.....

2. แนวทางการแก้ไข

.....

.....

.....

.....

3. ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

4. อื่นๆ

.....

.....

.....

.....

แบบบันทึกการประเมินตามสภาพจริง (โดยครู)

หน่วยการเรียนรู้ .....

โรงเรียน.....ระดับชั้น.....

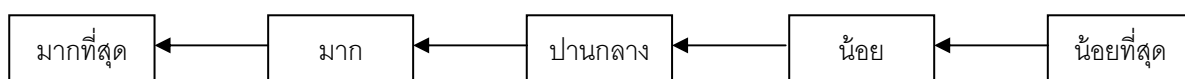
คาบที่.....ขั้นตอนในวงจร 4 E .....

ผลงาน/ชิ้นงาน/กิจกรรมที่ดำเนินการ.....

คำอธิบาย : ให้ครูประเมินผลในภาพรวมของการทำกิจกรรมของนักเรียนลงในแบบบันทึกตามสภาพจริง

1. จำนวนนักเรียนทั้งหมด ..... คน จำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งหมด ..... คน
2. จากผลงานของนักเรียน พบว่า

3. ระดับความพึงพอใจในการสอนในครั้งนี้ของท่านอยู่ในระดับใด

เหตุผล .....

แบบสัมภาษณ์ครูผู้สังเกตการสอน

คาบที่..... หน่วยการเรียนรู้ .....

ขั้นตอนในวงจร 4 E .....

ประเด็นในการสัมภาษณ์

1. ด้านการเตรียมตัวของครู

.....
 .....

2. ภาพรวมของการจัดกิจกรรม (ขั้นนำ ขั้นสอน ขั้นสรุป)

.....
 .....
 .....

3. ความเหมาะสมของสื่อการสอน

.....
 .....

4. ภาพรวมของการวัดและการประเมินผล

.....
 .....

5. ผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน

.....
 .....

6. อื่นๆ

ประเด็นพูดคุยในการทำการสนทนากลุ่ม (Focus Group) กับนักเรียน

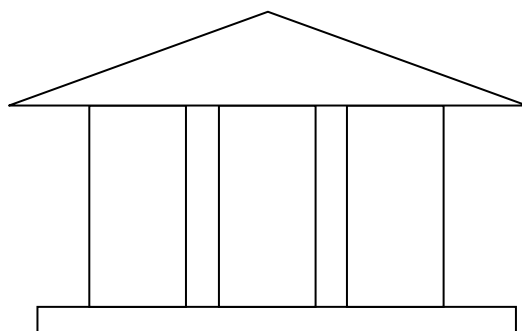
1. จากการเรียนการสอน 10 คาบที่ผ่านมา นักเรียนคิดว่าการเรียนการสอนที่ครูนำเสนอมีข้อดีอย่างไร
2. จากการเรียนการสอน 10 คาบที่ผ่านมา นักเรียนคิดว่าการเรียนการสอนที่ครูนำเสนอมีจุดอ่อน หรือข้อด้อยอย่างไร
3. นักเรียนคิดว่าการจัดการเรียนการสอนของครูช่วยให้นักเรียนเข้าใจการศึกษาประวัติศาสตร์มากขึ้นหรือไม่
4. นักเรียนคิดว่าประวัติศาสตร์สำคัญหรือไม่ และในมุมมองของแต่ละคนสามารถนำเอาความรู้ทางประวัติศาสตร์มาใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างไร

ชื่อ..... นามสกุล ..... เลขที่ ..... ระดับชั้น .....

แบบทดสอบก่อนและหลังเรียน

คำชี้แจง   ให้นักเรียนตอบคำถามดังต่อไปนี้

1. นักเรียนคิดว่าประวัติศาสตร์มีความสำคัญอย่างไรบ้าง และนักเรียนได้รับประโยชน์อะไรจากการได้ศึกษาเรียนรู้ในประวัติศาสตร์
.....
.....
.....
.....
2. ให้นักเรียนวิเคราะห์ภาพ 3 เสาหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน แล้วเติมคำลงในองค์ประกอบ 3 เสาหลักในการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งในส่วนของหลังคา เสาหลัก 3 เสา และฐาน พร้อมตอบคำถามตามข้อคิดเห็นและมุมมองของนักเรียน

- a. ถ้าเปรียบหลังคาเป็นเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน ในมุมมองของนักเรียนเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนคืออะไร

.....
.....
.....

- b. ถ้าเปรียบเสา 3 เสา เป็นสามองค์ประกอบที่ต้องคำนึงถึงใน 3 มิติแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน สามเสานั้นประกอบไปด้วยมิติอะไรบ้าง (ให้นักเรียนระบุลงในภาพ) และให้นักเรียนระบุถึง เหตุผลว่าทำไมการพัฒนาที่ยั่งยืนต้องคำนึงถึงทั้ง 3 มิติดังกล่าว

.....

.....

.....

- c. ฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนตามความคิดของนักเรียนคืออะไร และประวัติศาสตร์จะมีส่วน ช่วยให้เราฐานนั้นแข็งแกร่งพร้อมรับกับสถานการณ์ที่ท้าทายโลกใบนี้ได้อย่างไร

.....

.....

.....

3. “เวลา” “ความต่อเนื่อง” และ “ความเปลี่ยนแปลง” มีความสำคัญต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ อย่างไรก็ตามบ้าง

.....

.....

.....

4. ทำไมนักเรียนต้องเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ล้านนา

.....

.....

.....

5. “ล้านนา” หมายถึงอะไร และสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมในด้านนาอย่างไร

.....

.....

.....

6. ทำไมต้องมีการแบ่งยุคสมัยในการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนา และนักเรียนสามารถใช้อะไรเป็นเกณฑ์ในการแบ่งยุคสมัยในการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนา

.....

.....

.....

7. นักเรียนคือสมาชิกคนหนึ่งของสังคมล้านนาและเป็นสมาชิกคนหนึ่งในสังคมโลก นักเรียนจะมีแนวทางการใช้ชีวิตของตนเองอย่างไรกับสถานการณ์ท้าทายของโลกในศตวรรษที่ 21 เพื่อดำรงความเป็นมนุษย์ของตนเอง สืบสานสิ่งที่ดีงามของล้านนา และสร้างสรรค์โลกที่ยั่งยืน

.....

.....

.....

เกณฑ์การให้คะแนน

คะแนนเต็มข้อละ 3 คะแนน รวม 21 คะแนน

ให้ 1 เมื่อสามารถตอบคำถามได้ถูกต้อง

ให้ 2 เมื่อสามารถตอบคำถามได้ถูกต้องครบทุกประเด็น

ให้ 3 เมื่อสามารถตอบคำถามได้ถูกต้องครบทุกประเด็น และมีการอธิบายยกตัวอย่างให้เห็นอย่างชัดเจนถูกต้อง

คะแนน 15 ขึ้นไป ดีมาก   คะแนน 14 – 10 ดีแต่ต้องพัฒนาเพิ่มเติม   คะแนน 10 ลงมา ควรพัฒนาความตั้งใจของตัวเอง

ภาคผนวก จ

ตัวอย่างแผนการสอนรายคาบหน่วยการเรียนรู้ที่ 1

“การศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” ที่ใช้ในการทดลองสอน

ตัวอย่าง แผนการจัดการเรียนรู้รายคาบที่ 1

ตามแนวทางการสร้างสรรค์องค์ความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism) แบบ 4 E

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ หน่วยการเรียนรู้ ประวัติศาสตร์ล้านนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
ขั้นสำรวจ (Explore) เรื่อง แนวคิดและความสำคัญของการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เวลา 50 นาที

ความคิดรวบยอด

โลกในศตวรรษที่ 21 กำลังเผชิญกับปัญหาและสถานการณ์ที่ทำลายต่อการดำรงอยู่ของมนุษย์ ความเปลี่ยนแปลงในมิติสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ทั้งในระดับโลกจนถึงระดับท้องถิ่น ล้วนส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของมนุษย์ (Human Security) และความมั่นคงของโลก ดังนั้นการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่แสดงถึงเรื่องราวความเป็นมาของพัฒนาการมนุษย์ในชุมชนเชื่อมโยงกับโลก จึงเป็นจุดริเริ่มให้ผู้ศึกษาตระหนักถึงความสำคัญในหน้าที่ของการเป็นพลเมืองท้องถิ่นที่ดีในการสร้างสรรค์สังคมที่ยั่งยืน

จุดประสงค์

ด้านความรู้

เพื่อให้นักเรียนสามารถ

1. ระบุสถานการณ์ความท้าทายเบื้องต้นเกี่ยวกับปัญหาที่ชุมชนท้องถิ่นล้านนากำลังเผชิญในโลกศตวรรษที่ 21
2. ยกตัวอย่างเกี่ยวกับสถานการณ์ความท้าทายในชุมชนท้องถิ่นล้านนาในโลกศตวรรษที่ 21

- อธิบายความสำคัญของประวัติศาสตร์ในฐานะองค์ความรู้ที่สร้างความเข้าใจในสถานการณ์ปัจจุบันและสร้างสรรค์สิ่งที่ดีเพื่ออนาคต

ด้านทักษะ

- ทักษะการคิดวิเคราะห์ โดยให้ผู้เรียนวิเคราะห์สถานการณ์ความท้าทายของโลกในศตวรรษที่ 21 ของชุมชน และสถานการณ์ของโลกตามมิติองค์ประกอบของแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน
- ทักษะการทำงานกลุ่ม โดยผ่านกระบวนการกลุ่ม
- ทักษะการเรียนรู้ ฟัง พูด อ่าน เขียน โดยผ่านกิจกรรมทั้งหมด

ด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์

- รับผิดชอบ มุ่งมั่นในการทำงาน
- ใฝ่เรียนรู้
- จิตสาธารณะ (ตระหนักรู้ปัญหาในชุมชน)

เนื้อหา

- สถานการณ์ ปัญหา และความท้าทายของท้องถิ่นด้านนาในโลกศตวรรษที่ 21 แบ่งประเด็นสถานการณ์ตามมิติการพัฒนาที่ยั่งยืน ได้ดังนี้
  - สถานการณ์ และความท้าทายด้านสังคม ได้แก่ การเป็นปัจเจกบุคคลและการเลือนหายและการเหนี่ยวนำของสถาบันครอบครัวและเครือข่ายสังคมท้องถิ่น, ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม และความหลากหลายทางความคิด, ความขัดแย้งทางด้านการเมือง, เทคโนโลยีกับสังคมรูปแบบใหม่ เครือข่ายสังคมรูปแบบใหม่ที่เกิดจากการรวมกลุ่มตามความสนใจสมัยใหม่ กลุ่มกีฬา กลุ่มหมากรุก ฯลฯ ไปจนถึงสังคมออนไลน์ (Social Network) เป็นต้น

- สถานการณ์ และความท้าทายด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ความยากจน ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงทรัพยากรส่วนกลาง, บริโภคนิยม วัตถุนิยม กับกรไหลเวียนของระบบทุนนิยมที่กำลังมีปัญหา, วิกฤตสภาพของการอยู่แบบพอเพียงด้วยตนเองและกระแสทุนนิยม การพัฒนาที่ยั่งยืน เช่น การใช้พลังงานอย่างบ้าคลั่งของห้างสรรพสินค้า โรงแรม โรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น
- สถานการณ์และความท้าทายด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ปัญหาภาวะโลกร้อนที่ส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงสภาพทางภูมิอากาศ, ภัยพิบัติทางธรรมชาติที่มากขึ้น (แผ่นดินไหว ไฟป่า น้ำท่วม โคลนถล่ม ฝนแล้ง หมอกควัน), การขาดแคลนทรัพยากรและธรรมชาติ การลดลงของพื้นที่ป่า การเสื่อมถอยทางคุณภาพของแหล่งน้ำธรรมชาติ และการลดลงของความหลากหลายทางชีวภาพ การใช้ทรัพยากรในการพัฒนามากจนเกินไป เป็นต้น

2. ความสำคัญของประวัติศาสตร์ในฐานะของการเป็นองค์ความรู้ที่มุ่งศึกษาเรื่องราวในอดีตเพื่อความเข้าใจในปัจจุบัน และมุ่งสร้างสรรค์สิ่งที่ดีให้อนาคต

กิจกรรมการเรียนรู้ ในกระบวนการขั้นตอนการสำรวจ (Explore)

ขั้นนำ

ครูติดบัตรคำ “เราอยู่บนโลกใบเดียวกัน” จากนั้นครูหาอาสาสมัครลงอธิบายข้อความดังกล่าว ถ้าไม่มีครูสุ่มให้นักเรียนลงอธิบายตามความเข้าใจของนักเรียน จากนั้นครูติดบัตรคำเพิ่ม “ประวัติศาสตร์ล้านนา” และ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” ครูลองสอบถามว่ามีใครเคยได้ยินหรือรู้จักคำต่อไปนี้หรือไม่ ครูจะให้นักเรียนหาความหมายของคำทั้ง 3 ด้วยตนเอง ผ่านกิจกรรม ดังต่อไปนี้ (5 นาที)

ขั้นสอน

1. ครูแจกใบงานหมายเลข 1 สำหรับให้นักเรียนจดบันทึกระหว่างกิจกรรม

2. กิจกรรม “ภาพสื่อความหมาย” ครูนำเสนอรูปภาพที่แสดงถึงสถานการณ์ต่างๆ ของโลกในปัจจุบัน ได้แก่ ภาพปัญหาจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ภาพปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาความมั่นคงทางอาหารกับความไม่เป็นธรรมในการบริโภค ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการเคลื่อนย้ายของมนุษย์ ภาพถ่ายความขัดแย้งทางการเมือง สงครามและการก่อการร้าย ปัญหาเศรษฐกิจ ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงทรัพยากร อันสืบเนื่องให้เกิด ปัญหาสังคมต่างๆ จากนั้นครูชวนให้นักเรียนคิดว่าภาพเหล่านี้มีอยู่ในชุมชนของนักเรียนหรือไม่ จากนั้นครูนำเสนอภาพสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในบริบทของท้องถิ่นล้านนา (ระยะเวลา 15 นาที)
3. ให้นักเรียนจับกลุ่ม 4 คน ให้นักเรียนนี้ทบทวนภาพสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงภายในชุมชน แล้วเลือก 1 ปัญหาหรือ 1 สถานการณ์ที่นักเรียนอยากนำเสนอโดยสะท้อนออกมาเป็นภาพวาด และให้นักเรียนวิเคราะห์ปัญหาหรือสถานการณ์ในประเด็นดังต่อไปนี้ (15 นาที)
  - 1) ปัญหาหรือสถานการณ์ที่นักเรียนเลือกขึ้นมาสัมพันธ์กับทางมิติสังคม เศรษฐกิจ หรือสิ่งแวดล้อมของชุมชนอย่างไร
  - 2) ปัญหาหรือสถานการณ์นี้มีสาเหตุมาจากอะไร
  - 3) ในอนาคตปัญหาหรือสถานการณ์ที่นักเรียนเลือกขึ้นมาจะส่งผลกระทบต่อตัวเองและชุมชนอย่างไร
4. ให้นักเรียนนำเสนอผลงานในลักษณะงานนิทรรศการ โดยครูให้นักเรียนแบ่งโซนปัญหาหลักเป็น 3 โซน คือ โซนสังคม โซนเศรษฐกิจ และโซนสิ่งแวดล้อม ผลัดกันเป็นผู้เฝ้าภาพและคอยตอบข้อสงสัย โดยแต่ละคนที่ออกไปชมงานจะมีดาวให้คนละ 1 ดาว สำหรับการประเมินความชอบในส่วนของภาพและเหตุผลประกอบ (15 นาที)

ขั้นสรุป

ครูนำภาพที่ได้คะแนนสูงสุดของแต่ละมิติ ออกมาพร้อมกับถามคนที่ติดดาวว่าทำไมถึงให้ดาวกับภาพในสถานการณ์ในชุมชนนั้นทั้งหมดและให้นักเรียนช่วยกันลองอธิบายว่าภาพนั้นได้รับผลกระทบหรือเชื่อมโยงกับสถานการณ์ของโลกอย่างไร และสิ่งที่เราทำล้วนส่งผลกระทบต่อโลกใบเดียวกันที่เราร่วมใช้ชีวิตอยู่อย่างไร จากนั้นครูลองให้นักเรียนเขียนลองให้ความหมายของคำ ทั้ง 3 คำที่ครูคิดไว้ตอนต้น ได้แก่ “เราอยู่บนโลกใบเดียวกัน” “ประวัติศาสตร์ล้านนา” และ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” ตามความคิดของนักเรียน ลงในสมุดบันทึกความรู้ (5 นาที)

กิจกรรมเสริม

“กิจกรรมจดหมายถึงไกอา (GAIA)” ครูแจกกระดาษขนาด A 4 ให้นักเรียนแบ่งเป็น 2 ส่วน เป็นจดหมายถึงไกอา 2 ฉบับ ฉบับแรกเป็นจดหมายสำหรับบันทึกความดีงามที่นักเรียนได้พบเห็นในชุมชน (ความงามของวิถีชีวิต ความงามของธรรมชาติ วิถีสีเขียวของคนในชุมชน) ฉบับที่ 2 เป็นจดหมายสำหรับบันทึกปัญหา สถานการณ์ที่อาจจะกลายเป็นปัญหาที่ทำลายในชุมชน (ปัญหาสังคม สิ่งแวดล้อม ความเสี่ยง ฯลฯ) โดยครูให้นักเรียนต้องบันทึกทั้งสองฉบับ และสิ่งที่บันทึกต้องเป็นสิ่งที่นักเรียนได้มองเห็นภายในบ้านหรือชุมชนของตนภายหลังเรียนในช่วงนี้ แล้วนำมาส่งในกล่องไปรษณีย์ที่ครูเตรียมไว้ให้ในคาบเรียนถัดไป

*** GAIA หรือ ไกอา หรือ กาย่า เป็น “ปฐพีเวท” เป็นเทพเทวีของชาวกรีกซึ่งเป็นเสมือนแม่ผู้ให้กำเนิด เทวีไกอา ถูกนำมาเป็นสัญลักษณ์เพื่อสร้างความเข้าใจพื้นฐานของสมมุติฐานกายอา (GAIA hypothesis) ของ James Lovelock ที่เสนอว่า “โลกทั้งใบเป็นดังชีวิต” คือมองว่า โลกใบนี้มีชีวิต การกระทำของมนุษย์ทุกอย่างล้วนสร้างความเปลี่ยนแปลงให้กับโลกและโลกย่อมเกิดการปรับตัวเปลี่ยนแปลง สมมุติฐานนี้เป็นแรงผลักดันหนึ่งที่ทำให้เกิดกระแสการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในช่วงเวลา

ที่ผ่านมา การที่ใช้ชื่อกิจกรรมเสริมว่า “จดหมายถึงโกอา” จึงเป็นการมุ่งเน้นให้นักเรียนได้มองเห็นเชิงเปรียบเทียบว่าโลกใบนี้มีชีวิตโดยจุดประกายให้ผู้เรียนได้สื่อสารถึงโลกโดยผ่านการเล่าความรู้สึกในสถานการณ์ความท้าทายของชุมชน ซึ่งเป็นสิ่งที่ส่งผลกระทบต่อโลกในด้านลบ และจุดแข็งหรือความดีงามของชุมชน ซึ่งเปรียบเหมือนความดีงามของมนุษย์ในชุมชนท้องถิ่นซึ่งเป็นสิ่งที่ส่งผลในด้านบวกต่อโลกมากกว่า การให้ผู้เรียนได้สื่อสารกับโลกจะช่วยให้ผู้เรียนมองโลกในมุมใหม่ที่มีชีวิตมีความรู้สึกและรับรู้ถึงการกระทำของเรา อีกทั้งกิจกรรมนี้ยังช่วยให้ผู้เรียนได้หันกลับไปทบทวนสถานการณ์ของชุมชนได้เรียนรู้และเลือกที่จะนำเสนอทั้งด้านที่ทำทลายและด้านที่เป็นภูมิปัญญาความดีงามของท้องถิ่น

สื่อการเรียนการสอน

1. Microsoft PowerPoint Presentation เพื่อนำเสนอภาพสถานการณ์ความท้าทายในโลกศตวรรษที่ 21 ในระดับโลกและระดับท้องถิ่นล้านนา
2. กระดาษวาดรูป หรือกระดาษ A4
3. ดินสอสี
4. ภาพเกี่ยวกับสถานการณ์ต่างๆในโลก ในมิติสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม
5. สมุดบันทึกความรู้

ร่องรอย ชิ้นงาน

1. ใบงานหมายเลขที่ 1 (ใช้วัดจุดประสงค์ด้าน**พุทธิพิสัย** ข้อ 1 ด้าน**ทักษะ** ข้อ 1 และ 4)
2. ภาพวาดสถานการณ์ในชุมชน (ใช้วัดจุดประสงค์ด้าน**พุทธิพิสัย** ข้อ 1, 2, 3 ด้าน**ทักษะ** ข้อ 1, 2, 3, 4 ด้าน**คุณลักษณะที่พึงประสงค์** ข้อที่ 3)
3. สมุดบันทึกความรู้ (ใช้วัดจุดประสงค์**เจตคติ** ข้อ 2)

การวัดและการประเมินผล

1. จากการทำใบงานหมายเลขที่ 1 (ใช้วัดจุดประสงค์ด้าน**พุทธิพิสัย** ข้อ 1 ด้าน**ทักษะ** ข้อ 1 และ 4)
2. จากการทำกิจกรรมภาวาศถานการณัฐมชน (ใช้วัดจุดประสงค์ด้าน**พุทธิพิสัย** ข้อ 1, 2, 3 ด้าน**ทักษะ** ข้อ 1, 2, 3, 4 ด้าน**คุณลักษณะฯ** ข้อที่ 3)
3. แบบประเมินหมายเลขที่ 1 (ใช้วัดจุดประสงค์ด้าน**ทักษะ** ข้อ 1, 2, 3, 4 และการสะท้อนจากครูผู้เรียนโดยตรง)
4. แบบสังเกตการณ์ของคุณครูเพื่อประเมินภาพรวมผู้เรียน (ประเมินด้าน**คุณลักษณะ**ข้อ 1,2 และ 3)

ตัวอย่างสื่อการสอนในคาบที่ 1

ตัวอย่างภาพสไลด์สำหรับการนำเสนอด้วยโปรแกรม Microsoft PowerPoint Presentation
 ในกิจกรรมภาพสื่อความหมาย “เรื่องเล่าจากโลก”

เราอยู่บนโลกใบเดียวกัน

ประวัติศาสตร์

การพัฒนาที่ยั่งยืน

ภาพอะไรเอ๋ย...

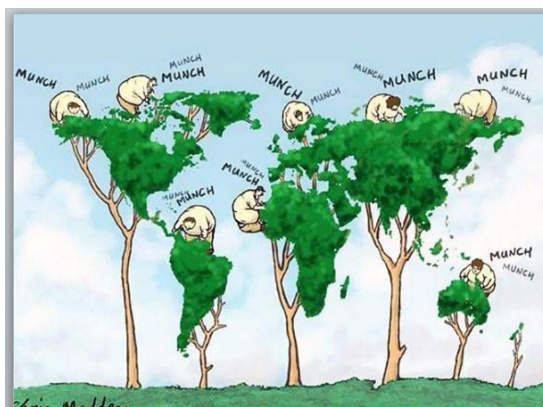
ดาวดวงนี้มีชื่อว่าโลก

สังคมโลกาภิวัตน์ที่เต็มไปด้วยความหลากหลาย

มนุษย์ที่ถูกถ่ายของชีวิตกับการบริโภคนิยมและครอบครองวัตถุ
 มากเสียยิ่งกว่าคุณงามความดีแห่งความเป็นมนุษย์

หมายเหตุ ติดต่อขอรับสไลด์ทั้งหมดและเอกสารใบความรู้ ใบงาน ได้ที่ผู้วิจัยโดยตรง

E-mail: apaichon.s@gmail.com

ใบงานหมายเลข 1
กิจกรรม “ภาพสื่อความหมาย”

ช่วยกันหน่อยนะ

ครูอยากจะให้นักเรียนช่วยวิเคราะห์ปัญหาและสถานการณ์ที่ทำทลายในโลกศตวรรษที่ 21 ทั้งในระดับโลกและระดับท้องถิ่น โดยวิเคราะห์ตามประเด็นมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

ระดับโลก

สังคม	เศรษฐกิจ	สิ่งแวดล้อม

ระดับสำนของเรา

สังคม	เศรษฐกิจ	สิ่งแวดล้อม

ชื่อ.....นามสกุล.....ชั้น.....เลขที่.....

ตัวอย่าง แผนการจัดการเรียนรู้รายคาบที่ 2

ตามแนวทางการสร้างสรรค์องค์ความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism) แบบ 4 E

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ หน่วยการเรียนรู้ ประวัติ

ชั้นทำความเข้าใจ (Explain) เรื่อง แนวคิดและความสำคัญของการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาเพื่อการพิ

ความคิดรวบยอด

เวลา ความต่อเนื่องและการเปลี่ยนแปลง คือหัวใจของการศึกษาประวัติศาสตร์ที่ช่วยลำดับความต่อเนื่องของเหตุการณ์ ช่วงสมัย และความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องของเหตุการณ์จนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและพัฒนาการของมนุษย์

จุดประสงค์

ด้านความรู้

1. จับคู่และเรียงลำดับเหตุการณ์เพื่อเชื่อมโยงให้เห็นความความสัมพันธ์ของเวลา ลำดับเหตุการณ์และ
2. อธิบายความสัมพันธ์ของมิติกาลเวลา อดีต ปัจจุบัน และอนาคตที่ส่งผลเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกัน

ด้านทักษะ

1. ทักษะการคิด ได้แก่ ทักษะการคิดวิเคราะห์ ทักษะการคิดตัดสินใจ (จากกิจกรรมวาดภาพชุมชน) และ ทักษะการตัดสินใจ (จากกิจกรรมห้วงโซ่กาลเวลา)
2. ทักษะการทำงานกลุ่ม (จากกิจกรรมกลุ่ม)

3. ทักษะการเรียนรู้ ฟัง พูด อ่าน เขียน การสื่อสารระหว่างบุคคล (จากกระบวนการเรียนรู้)

ด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์

1. คิดอย่างเป็นองค์รวม
2. มีความรับผิดชอบ มุ่งมั่นในการทำงาน

เนื้อหา

1. เวลากับประวัติศาสตร์ การเทียบศักราชที่นิยมใช้ของโลก (พุทธศักราช กับ คริสตศักราช) และศักราชที่นิยมใช้ในหลักฐานล้านนา (พุทธศักราช มหาศักราช จุลศักราช รัตนโกสินทร์ศก คริสตศักราช) ส่วนการเทียบศักราชกับศักราชอื่นๆ (เพิ่มเติม) เช่น ฮิจเราะห์ศักราช
2. ความสำคัญของเวลาที่ส่งผลต่อการลำดับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์เพื่อบอกการเปลี่ยนแปลงแห่งยุคสมัยและพัฒนาการของมนุษย์

กิจกรรมการเรียนรู้ ในกระบวนการขั้นตอนการทำความเข้าใจ (Explain)

ขั้นนำ

ครูนำภาพสถานการณ์ที่นักเรียนวาดในคาบที่แล้ว มาตั้งโชว์คู่กับนาฬิกาตั้งโต๊ะ ครูถามนักเรียนว่า “ของทั้ง 2 สิ่งนี้สัมพันธ์กันอย่างไร” จากนั้นให้นักเรียนยกมือตอบหรือสุ่มถาม ทั้งชายและหญิงได้ตอบประมาณ 3-5 คน ครูจะเก็บคำตอบไว้เฉลยในตอนท้าย และครูนำเข้าสู่ “กิจกรรมห่วงโซ่กาลเวลา เส้นสายใยประวัติศาสตร์ของโลกใบกลม” ซึ่งจะทำให้ นักเรียนเห็นว่าภาพสถานการณ์ของนักเรียนและนาฬิกาสัมพันธ์กันอย่างไร (5 นาที)

ขั้นสอน

1. ครูใช้กิจกรรม “ห่วงโซ่กาลเวลา เส้นสายใยประวัติศาสตร์ของโลกใบกลม” กิจกรรมนี้คุณครูควรหาพื้นที่โล่งที่นักเรียนสามารถเคลื่อนไหวร่างกายได้สะดวก โดยสามารถใช้พื้นที่ภายในห้องเรียน ลานกว้างๆ ได้ต้นไม้ หรือพื้นที่โล่งๆ ภายในโรงเรียน โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1.1 ครูให้นักเรียนทั้งหมดช่วยกันวาดภาพ “ชุมชนของเรา” เพื่อสะท้อนภาพปัจจุบันในชุมชนจากมุมมองของนักเรียน โดยในแผนที่ให้ระบุสิ่งสำคัญที่บ่งบอกถึงความเป็นชุมชนของนักเรียน เช่น กิจกรรมของมนุษย์ พื้นที่ประวัติศาสตร์ของชุมชน วัด ตึก สถานีตำรวจ ที่ทิ้งขยะ พื้นที่เกษตรเชิงเดี่ยว โรงงาน โรงเรียน โรงพยาบาล พื้นที่ชุมนุมทางการเมือง พื้นที่ทางวัฒนธรรม ป่าชุมชน บ้านเก่า วิถีชีวิตชุมชน ฯลฯ ที่สะท้อนภาพรวมของสภาพชุมชนในปัจจุบัน โดยครูติดกระดาษปรีฟขนาดใหญ่ไว้บนกระดาน จากนั้นให้นักเรียนทั้งหมดออกมาวาดครั้งละ 4 คน ครูจับเวลาครั้งละ 30 วินาที โดยให้แต่ละคนมีอิสระในการวาด และห้ามวาดซ้ำกัน (10 นาที)

1.2 ครูแจกบัตรภาพกับบัตรคำให้นักเรียนแต่ละคนจับคู่กันระหว่างภาพเหตุการณ์กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ให้ครูถามถึงเหตุผลในการเลือกคู่ จากนั้นครูจึงเฉลยแต่ละคู่ว่าถูกหรือผิด โดยครูที่ผิดให้แยกออกไปเพื่อรอจับคู่ใหม่ และเฉลยให้เสร็จ

1.3 เมื่อเฉลยเสร็จ ครูนำเชือกให้กับคูที่ 1 ซึ่งถือเป็นเหตุการณ์เริ่มแรกสุดในพัฒนาการของมนุษย์และให้นักเรียนช่วยกันเลือกว่าจะโยนเชือกไปหาใครถึงจะถูก โดยจุดสังเกตสำคัญคือ ในทุกเหตุการณ์จะมีช่วงเวลากำกับอยู่ซึ่งจะทำให้เรื่องราวนั้นร้อยเรียงกัน เมื่อเชือกไปถึงคนที่คนสุดท้าย ครูเข้าไปขยับเชือกและลองให้แต่ละคู่ลองดึงเชือกเบาๆ ให้นักเรียนสังเกตสิ่งที่เกิดขึ้น

1.4 ครูสอบถามความรู้สึกของนักเรียนว่ารู้สึกใหม่กว่าเชือกที่เราถืออยู่เคลื่อนไหวโดยให้นักเรียนแต่ละคนช่วยแบ่งปันความรู้สึกและสิ่งที่ได้ โดยประเด็นสำคัญที่ครูต้องตั้งคำถามชวนนักเรียนคิดนั้น ได้แก่ ความสำคัญของลำดับเวลา, พัฒนาการของมนุษย์กับภาพของการเปลี่ยนแปลง, มุมมองประวัติศาสตร์อย่างเป็นองค์รวมทุกสิ่งในโลกล้วนเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงและสัมพันธ์กัน เพราะเมื่ออดีตจึงมีปัจจุบันภาพปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งในระดับโลก ภูมิภาค และชุมชน ท้องถิ่น จึงมีที่มาที่ไปมิใช่เกิดขึ้นอย่างเลื่อนลอย โดยเฉพาะในประเด็นของชุมชนที่นักเรียนอาศัยอยู่

2. ครูให้นักเรียนกลับเข้ากลุ่มห้อง ครูแจกใบความรู้ที่ 1 เรื่องการเทียบศักราช ให้นักเรียนทุกคน จากนั้นให้นักเรียนร่วมกันวิเคราะห์ ใบงานที่ 2 “ต้นสายปลายภาพ” ให้แต่ละคนช่วยกันระดมสมอง และวิเคราะห์ตามประเด็นในใบงานที่ 2 ซึ่งจะเป็นแนวคำถามเพื่อให้นักเรียนได้วิเคราะห์ภาพชุมชนของนักเรียน จากนั้นให้ทั้งห้องร่วมกันนำเสนอ

3. จากนั้นร่วมพูดคุยและแลกเปลี่ยนประเด็นในแต่ละภาพ ครูชวนคิดชวนมองย้ำให้นักเรียนคิดอย่างเป็นองค์รวม คือเห็นที่มาที่ไปของภาพปัจจุบันที่นักเรียนได้สะท้อนออกมา เพื่อรับรู้ในความสัมพันธ์ของเวลาที่จะช่วยระบุและลำดับเหตุการณ์ ซึ่งจะทำให้เราสามารถวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงและผลที่เกิดขึ้น

ขั้นสรุป

จากนั้นครูนำตัวอย่าง “สถานการณ์ชุมชน” “ภาพชุมชนของเรา” และนาฬิกา มาตั้งไว้อีกครั้ง ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายถึงความสัมพันธ์ระหว่างเวลา กับลำดับเหตุการณ์และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งในระดับโลกและระดับท้องถิ่น จากนั้นอภิปรายโดยตั้งคำถามในประเด็นต่างๆ เพื่อให้ได้ข้อสรุปสำคัญ ดังนี้

1. ความสำคัญของเวลาที่ใช้ลำดับเหตุการณ์เพื่อศึกษาในความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น
2. ความสำคัญของการเทียบศักราชเพื่อการวิเคราะห์หลักฐาน เหตุการณ์ และความเปลี่ยนแปลงในแต่ละวัฒนธรรม

3. เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ทุกอย่างนั้นขับเคลื่อนไปได้ด้วยการกระทำของมนุษย์ และมนุษย์คือผู้สร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามได้ หากตระหนักและเรียนรู้ถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในอดีตที่ดำเนินต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

จากนั้นครูให้นักเรียนบันทึกความรู้ที่ได้ในวันนี้ลงในสมุดบันทึกความรู้ของตน

กิจกรรมเสริม

ครูมอบหมายให้นักเรียนเขียนจดหมายถึงโกอา (GAIA) เป็นฉบับที่ 2 ซึ่งยังคงให้นักเรียนได้กลับไปพิจารณาใน 2 ประเด็นสำคัญ คือ สิ่งที่เป็นสถานการณ์ความท้าทายในชุมชนและสิ่งที่เป็นจุดแข็งหรือความดีงามในชุมชนที่นักเรียนมองเห็น โดยนักเรียนสามารถนำจดหมายมาส่งกล่องไปรษณีย์ที่ครูเตรียมไว้ให้ได้ตลอดเวลา จากนั้นครูติดบัตรคำ “**ความรู้สึกของฉันที่มีต่อชุมชนลันนาในวันนี้**” โดยให้นักเรียนเล่าความรู้สึกระหว่างนักเรียนที่มีต่อชุมชนที่นักเรียนอาศัยอยู่ว่านักเรียนรู้สึกอย่างไร มองเห็นความเปลี่ยนแปลงของชุมชนอย่างไร มีอะไรที่นักเรียนเป็นห่วงเป็นใยในชุมชนของนักเรียนบ้าง ให้นักเรียนเขียนตามความรู้สึกของนักเรียนจากการที่ได้กลับไปบ้านและคราวนี้ได้มองดูชุมชนผ่านสายตาของตัวเองและเล่ามันออกมาจากความรู้สึกจริงๆ ที่อยากบอกลงในสมุดบันทึกความรู้ของตน

สื่อการเรียนรู้การสอน

1. เชือก
2. ภาพ จับคู่เหตุการณ์ประวัติศาสตร์
3. ใบความรู้ที่ 1
4. กระดาษปรีฟ

5. มาร์กเกอร์ ดินสอสี

ร่องรอย ชี้นำงาน

1. ภาพวาดชุมชน (ใช้วัตถุประสงค์ด้าน**พุทธพิสัย**ข้อที่ 1 ด้าน**ทักษะ**ข้อที่ 1, 2, 3, 4, 5 **คุณลักษณะที่พึงประสงค์** ข้อที่ 2)
2. กิจกรรมห่วงโซ่กาลเวลา เส้นสายใยประวัติศาสตร์บนโลกใบกลม (ใช้วัตถุประสงค์ด้าน**พุทธพิสัย**ข้อที่ 2, 3 ด้าน**ทักษะ**ข้อที่ 1, 2, 3, 4, 5 และด้าน**คุณลักษณะที่พึงประสงค์** ข้อที่ 1,2)
3. การอภิปรายและการระดมสมองเพื่อนำเสนอตามประเด็นในใบงานหมายเลข 2 (ใช้วัตถุประสงค์ด้าน**พุทธพิสัย**ข้อที่ 3 ด้าน**ทักษะ**ข้อที่ 1, 2, 3, 4, 5 **คุณลักษณะที่พึงประสงค์** ข้อที่ 1,2)
4. สมุดบันทึกความรู้ (**คุณลักษณะที่พึงประสงค์** ข้อที่ 2)

การวัดและการประเมินผล

1. จากการทำใบงานหมายเลข 2 (นักเรียนปฏิบัติและครูเป็นผู้ประเมิน)
2. จากการมีส่วนร่วมในกิจกรรม (ภาพวาด และกิจกรรมห่วงโซ่ฯ) (แบบสังเกตโดยครู)
3. แบบประเมินตนเองชั่วโมงที่ 2 (เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ประเมินตนเองโดยตัวนักเรียนเอง)
4. แบบสังเกตโดยครู (ประเมินชิ้นงานที่ 1,2,3)

ใบความรู้หมายเลข 1 เรื่อง “หลักเกณฑ์การเทียบศักราช”

ศักราช หมายถึง อายุเวลาซึ่งกำหนดตั้งขึ้นเป็นทางการ เริ่มแต่จุดใดจุดหนึ่ง ซึ่งถือว่าเป็นที่หมาย เหตุการณ์สำคัญ เรียงลำดับกันเป็นปีๆศักราชที่นิยมใช้กันและที่สามารถพบในหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ได้แก่

พุทธศักราช (พ.ศ.) เริ่มนับตั้งแต่พระพุทธเจ้าได้เสด็จดับขันธปรินิพพานซึ่งแต่เดิมนับเอาวันเพ็ญ เดือนหก เป็นวันเปลี่ยนศักราช ต่อมาเปลี่ยนแปลงให้ถือเอาวันที่ 1 เมษายนแทน ต่อมาในสมัย พระบาทสมเด็จพระอนันตมหิตล รัชกาลที่ 8 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนวันขึ้นปีใหม่ โดยเริ่มนับ ตามแบบสากล คือ วันที่ 1 มกราคม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2483 เป็นต้นมา

คริสต์ ศักราช (ค.ศ.) เริ่มนับตั้งแต่ปีที่พระเยซูเกิด เป็นค.ศ. 1 ซึ่งในขณะนั้นได้มีการใช้ พุทธศักราชเป็นเวลาถึง 543 ปีแล้ว การคำนวณเดือนของ ค.ศ. จะเป็นแบบสุริยคติ ดังนั้นวันขึ้น ปีใหม่ของ ค.ศ. จะเริ่มในวันที่ 1 มกราคมของทุกปี

มหาศักราช (ม.ศ.) เริ่มนับเมื่อพระเจ้ากนิษกะแห่งราชวงศ์กุษาณะ กษัตริย์ผู้ครอง คันทาระราชรัฐ ของอินเดียทรงคิดค้นขึ้น ภายหลังได้เผยแพร่เข้าสู่บริเวณสุวรรณภูมิและประเทศไทย ผ่านทางพวกพราหมณ์ และพ่อค้าอินเดียที่เดินทางเข้ามาติดต่อค้าขายในดินแดนแถบนี้

จุลศักราช (จ.ศ.) เริ่มนับเมื่อ พ.ศ. ผ่านมาได้ 1,181 ปี โดยนับเอาวันที่พระเถระพม่ารูปหนึ่งนามว่า "บุพโสระหัน" ลี้กออกจากความเป็นพระ เพื่อชิงราชบัลลังก์ในสมัยพุกามอาณาจักรน่านประเทศพม่า นับเดือน ปี ของ จ.ศ. จะเป็นแบบจันทรคติ โดยถือวันขึ้น 1 ค่ำเดือน 5 เป็นวันขึ้นปีใหม่

รัตนโกสินทร์ศก (ร.ศ.) เมื่อ พ.ศ. ผ่านมาได้ 2,325 ปี ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้บัญญัติขึ้น โดยเริ่มนับวันที่ พระบาทสมเด็จพระพุทธ ยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) ทรงสร้างกรุงเทพมหานคร เป็น ร.ศ. 1 และวันเริ่มต้นปี คือ วันที่ 1 เมษายน ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6) ได้ยกเลิกการใช้ร.ศ.

ฮิจเราะห์ศักราช (ฮ.ศ.) เป็นศักราชทางศาสนาอิสลาม เริ่มนับเมื่อท่านนบีมุฮัมมัด กระทำ ฮิจเราะห์ (Hijra แปลว่า การอพยพโยกย้าย) คือ อพยพจากเมืองเมกกะ ไปอยู่ที่เมืองเมดินะ เป็นปีเริ่มต้น ของศักราชอิสลาม ฮิจเราะห์ศักราช (ฮ.ศ.) เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 1165 เมื่อปีที่ท่านนบีมุฮัมมัด อพยพจากเมือง

เมกกะ (มักกะฮฺ) ไปยังเมืองเมดีนา (มะดีนะฮฺ) โดย ฮ.ศ. 1 ตรงกับ พ.ศ. 1165 แต่การเทียบรอบปี ของ ฮ.ศ. กับ พ.ศ. มีความคลาดเคลื่อนไม่ตรงกัน โดยทุก ๆ 32 ปีครั้ง ของ ฮ.ศ. จะเพิ่มขึ้น 1 ปี เมื่อเทียบกับ พ.ศ. ปัจจุบัน ฮ.ศ. น้อยกว่า พ.ศ. 1122 ปีและน้อยกว่า ค.ศ. 579 ปี ฮิจญ์เราะหฺศักราช (ฮ.ศ.) นิยมใช้ในประเทศที่นับถือศาสนาอิสลาม ชาวไทยมุสลิมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันใช้ฮิจญ์เราะหฺศักราชเพื่อประกอบศาสนกิจ โดยฟังประกาศจากสำนักจุฬาราชมนตรี

การเปรียบเทียบศักราชสามารถกระทำได้ง่ายๆ โดยนำตัวเลขผลต่างของอายุศักราชแต่ละศักราชมาบวกหรือลบศักราชที่เราต้องการ ตามหลักเกณฑ์ ดังนี้

การเทียบศักราชเมื่อเปรียบเทียบกับ พ.ศ.		
การเทียบศักราช เมื่อ +, - กับ ปีพุทธศักราช		ตัวอย่าง
ค.ศ. + 543 = พ.ศ.	พ.ศ. - 543 = ค.ศ.	
ม.ศ. + 621 = พ.ศ.	พ.ศ. + 621 = ม.ศ.	
จ.ศ. + 1181 = พ.ศ.	พ.ศ. + 1181 = จ.ศ.	
ร.ศ. + 2324 = พ.ศ.	พ.ศ. + 2324 = ร.ศ.	
ฮ.ศ. + 1122 = พ.ศ.	พ.ศ. + 1122 = ฮ.ศ.	

ปัจจุบันศักราชที่ใช้กันมาก คือ คริสต์ศักราชและพุทธศักราช เมื่อเปรียบเทียบศักราช ทั้งสองต้องใช้ 543 บวกหรือลบแล้วแต่กรณี ถ้าเทียบได้คล่องจะทำให้เราเข้าใจประวัติศาสตร์ไทย หรือสากลได้ง่ายขึ้น

เรียบเรียงจาก

สำนักมาตรฐานการออกหนังสือสำคัญ กรมที่ดิน กระทรวงมหาดไทย

http://www.dol.go.th/landdoc/index.php?option=com_content&task=view&id=273

ข้อมูลจากมูลนิธิอิสลาม (The Islamic Foundation)

<http://www.islammore.com/main/content.php?page=sub&category=4&id=1823>

ใบงานหมายเลข 2

กิจกรรม “ต้นสายปลายภาพ”

ประเด็นประกอบกิจกรรม

1. ปัจจัยทางภูมิศาสตร์หรือปัจจัยด้านทรัพยากรใดบ้างที่เอื้อให้เกิดการก่อตั้งชุมชนที่นักเรียนศึกษา
2. จากภาพชุมชนที่นักเรียนวาดมีสถานที่หรือสิ่งใดบ้างที่สามารถบ่งบอกพัฒนาการของชุมชนของนักเรียน
3. นักเรียนคิดว่าชุมชนของนักเรียนได้รับผลที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยภายนอก (จากห่วงโซ่กาลเวลา เส้นสายใยจากประวัติศาสตร์) หรือไม่ อย่างไร ให้นักเรียนช่วยยกตัวอย่างเพื่อให้เพื่อนๆ ได้เห็นภาพด้วย และอะไรเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชุมชนของนักเรียนเป็นภาพเหมือนกับที่นักเรียนเห็นดังในปัจจุบันนี้
4. เวลา ลำดับเหตุการณ์ และความเปลี่ยนแปลงมีความสำคัญอย่างไรต่อการเรียนประวัติศาสตร์
5. นักเรียนคิดว่าการเทียบศักราชมีความสำคัญอย่างไรต่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของชุมชนของนักเรียน
6. ให้นักเรียนลองเทียบศักราช จาก พ.ศ. 1839 เป็นศักราชต่างๆ (คริสต์ศักราช, มหาศักราช, จุลศักราช, ฮิจเราะห์ศักราช, รัตนโกสินทร์ศก)

ภาพจาก <http://www.facebook.com/pages/Eco-School-Thailand>

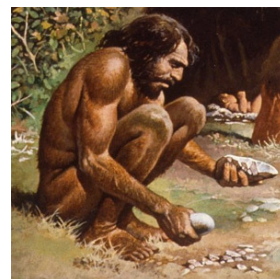
ตัวอย่าง บัตรภาพ และบัตรคำ ในกิจกรรม “ห้วงโซ่กาลเวลา เส้นสายใยประวัติศาสตร์บนโลกใบกลม”

4,500 ล้านปีก่อน **โลกถือกำเนิดขึ้น** ในขณะที่โลกได้พัฒนาการผ่านยุคต่างๆ การกำเนิดขึ้นของพืช และสัตว์ดำเนินมาอย่างต่อเนื่อง

4 ล้านปีก่อน คือช่วงเวลาที่นักวิทยาศาสตร์และนักโบราณคดีคาดการณ์ถึงครั้งแรกของการกำเนิดสัตว์ไพรเมตที่เป็นต้นร่างของมนุษย์

และราว 1.6 ล้านปีก่อนจึงปรากฏหลักฐานของมนุษย์ **โฮโม อีเรคตัส** ซึ่งมีรูปร่างใกล้เคียงกับมนุษย์สมัยใหม่ก็เกิดขึ้น

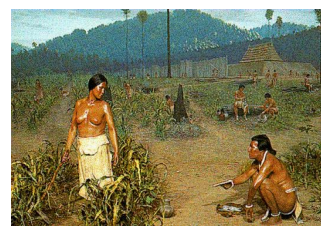
และราว 200,000 – 130,000 ปีที่แล้วจึงปรากฏหลักฐานของมนุษย์รุ่นหลัง อย่าง **โฮโม เซเปียนส์** ซึ่งเป็นบรรพบุรุษสายตรงของเรา

40,000 ปีที่แล้ว มนุษย์รูปแบบใหม่ปรับตัวอย่างต่อเนื่องดูได้จากเทคโนโลยีซึ่งเริ่มจากเครื่องมือหินหลากหลายรูปแบบที่มนุษย์เริ่มนำมาใช้ในการหาของป่าล่าสัตว์

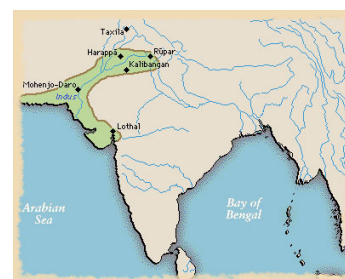
12,000 – 5000 ปีที่แล้ว มนุษย์จึงเริ่มคิดค้นการเกษตร เพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ เราเรียกเหตุการณ์ครั้งนั้นว่า “การปฏิวัติหินใหม่”

จากนั้นราว 8,000-3,500 ปีที่แล้ว มนุษย์จึงสามารถนำโลหะมาใช้ได้ โดยโลหะชนิดแรกที่มนุษย์รู้จักนำมาใช้คือ ทองแดง

การริเริ่มทำกิจกรรมช่วยให้มนุษย์มีแหล่งอาหารที่มั่นคงและนำไปสู่การตั้งถิ่นฐานเป็นหลักแหล่งเป็นครั้งแรกในช่วง 3,500-3,000 ปีก่อนคริสตกาล จุดที่เป็นอารยธรรมแรกเริ่มพร้อมกับระบบชลประทานตามริมตลิ่งแม่น้ำ ได้แก่

- แม่น้ำไทกริส-ยูเฟรติส (ชาวซูเมอร์)
- แม่น้ำไนล์ (ชาวอียิปต์)
- แม่น้ำสินธุ (ชาวสินธุ)
- แม่น้ำฮวงโห (ตอนเหนือของจีน)

หมายเหตุ ติดต่อขอตัวอย่างบัตรภาพและบัตรคำทั้งหมดได้ที่ผู้วิจัยโดยตรง

E-mail: apaichon.s@gmail.com

ตัวอย่าง แผนการจัดการเรียนรู้รายคาบที่ 3-5 (ชั้นขยายมี 3 คาบ คือ คาบ 3 คาบ 4 คาบ 5 รวมเวลา 150 นาที)

ตามแนวทางการสร้างสรรค์องค์ความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism) แบบ 4 E

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ หน่วยการเรียนรู้ ประวัติศาสตร์ล้านนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
ชั้นขยาย (Expand) เรื่อง แนวคิดและความสำคัญของการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เวลา 150 นาที

ความคิดรวบยอด

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์เป็นผลจากเหตุการณ์ต่างๆที่มนุษย์ได้กระทำขึ้นตามลำดับเวลา ซึ่งความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเกิดขึ้นจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่สะท้อนพัฒนาการของมนุษย์ ชุมชนล้านนาก็เช่นกันล้วนตั้งอยู่บนพลวัตแห่งการเปลี่ยนแปลงซึ่งเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง การเรียนรู้ในความเปลี่ยนแปลงจะสามารถพัฒนาให้บุคคลเท่าทันในปัญหาและความท้าทายของสถานการณ์ในโลกศตวรรษที่ 21 ได้อย่างเข้าใจ

จุดประสงค์

ด้านความรู้

1. อธิบายถึงความเปลี่ยนแปลงในฐานะของการเป็นหัวใจในการศึกษาประวัติศาสตร์
2. ระบุเหตุการณ์สำคัญเพื่อทำเส้นกาลเวลาในการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาในแต่ละยุคสมัยได้
3. อธิบายความสัมพันธ์ของความสำคัญในลำดับเหตุการณ์ ปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอกที่ส่งผลสถานการณ์ในชุมชนล้านนาของตน

ด้านทักษะ

1. ทักษะการคิด ได้แก่ ทักษะการคิดวิเคราะห์ ทักษะการคิดตัดสินใจ ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณโดยไตร่ตรอง (จากกิจกรรม “Time Machine นักรถไฟเรียนรู้ผ่านเส้นทางกาลเวลา” กิจกรรม “ตามรอยเส้นทางสถานการณ์ชุมชน” กิจกรรมการอภิปราย)
2. ทักษะการเรียนรู้ ฟัง พูด อ่าน เขียน (จากกิจกรรมการเรียนรู้)
3. ทักษะการทำงานกลุ่ม (จากกิจกรรมการเรียนรู้)

ด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์

4. ความรับผิดชอบ มุ่งมั่นในการทำงาน
5. ใฝ่เรียนรู้
6. เท้าทันความเปลี่ยนแปลงของโลก

เนื้อหา

1. ประวัติศาสตร์กับความเปลี่ยนแปลง
  - ประวัติศาสตร์คือการเรียนรู้ในความเปลี่ยนแปลง ดังนั้นความเปลี่ยนแปลงจึงเป็นหัวใจหนึ่งที่สำคัญในการศึกษาประวัติศาสตร์
  - ความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นได้สืบเนื่องจากการพัฒนาการของมนุษย์ที่ส่งผลให้เกิดการกระทำต่างๆ ของมนุษย์ อันสัมพันธ์กับลำดับเวลา ความต่อเนื่องของเหตุการณ์
2. ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกกับการส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในประวัติศาสตร์ล้านนา
3. พัฒนาการของมนุษย์ โครงข่ายประวัติศาสตร์ เทคโนโลยีกับการเปลี่ยนแปลงของโลกและผลกระทบในล้านนา

กิจกรรมการเรียนรู้ ในกระบวนการขั้นศึกษาเพิ่มเติม (Expand)

คาบที่ 3

ขั้นนำ

ครูใช้กิจกรรม “Time Machine นักรถไฟเรียนรู้ผ่านเส้นทางกาลเวลา” โดยครูนำเสนอเส้นทางเวลาในลักษณะของผังกราฟิกรูปทางวางรถไฟของประวัติศาสตร์โลกโดยชี้ให้ผู้เรียนเห็นถึงช่วงเวลาการพัฒนาคู่ของตัวเองของธรรมชาติจากการอุบัติตัวขึ้นของโลก มาจนถึงเวลาที่มนุษย์ดำรงอยู่ (10 นาที)

ขั้นสอน

1. ครูแบ่งกลุ่มนักเรียนออกเป็น กลุ่ม 4 กลุ่ม กลุ่มละ 5-6 คน ให้แต่ละกลุ่มจับสลากเลือกช่วงเวลาในการศึกษาประวัติศาสตร์ ครูแจก ใบงานที่ 3 ให้นักเรียนช่วยกันเรียงลำดับเหตุการณ์ในใบงาน จากนั้นให้นักเรียนแต่ละกลุ่มทำเส้นเวลาที่ตนได้รับ ดังนี้ (40 นาที)

- 1) ยุคสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในดินแดนล้านนา (ก่อนประวัติศาสตร์-ก่อนตำนานการก่อตั้งเมืองโยนก)
- 2) ยุคสมัยนครรัฐก่อนการก่อตั้งอาณาจักรล้านนา (ตำนานช่วงโยนก-ก่อนการก่อตั้งอาณาจักรล้านนา)
- 3) ประวัติศาสตร์ล้านนายุคจารีต (อาณาจักรล้านนา- พ.ศ. 2442 อันเป็นปีแห่งการจัดตั้งการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาล “มณฑลพายัพ”)
- 4) ประวัติศาสตร์ล้านนาสมัยใหม่ (ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5- ปัจจุบัน)

ครูแจกหนังสือ ตำรา เอกสาร ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาในแต่ละช่วงเวลาให้นักเรียนแต่ละกลุ่มได้ศึกษาเพิ่มเติม ตัวอย่าง เช่น หนังสือประวัติศาสตร์โบราณคดีของล้านนาประเทศ กลุ่ม 2 แผ่นดินล้านนา กลุ่ม 3 ประวัติศาสตร์ล้านนา กลุ่ม 4 ประวัติศาสตร์ล้านนาสมัยใหม่

ขั้นสรุป

ครูชวนนักเรียนตั้งข้อสังเกตจากการทำงานในวันแรก โดยเน้นไปที่ภาพรวมของกระบวนการทำงานในแต่ละกลุ่มว่าเริ่มจากจุดไหนและกำลังเดินทางมาถึงช่วงไหน ครูชี้ให้เห็นว่าแต่ละกลุ่มกำลังวางทางรถไฟและเหตุการณ์ต่างๆก็เหมือนกับสถานีรถไฟ ครูจะเป็นกำลังใจให้นักเรียนวางรางรถไฟและต่อเติมสถานีให้สำเร็จ เพื่อที่เราทั้งหมดจะได้เดินทางไปพร้อมกัน จากนั้นกลุ่มไหนที่ไม่เสร็จหรือยังต้องการเพิ่มเติมแก้ไขให้ใช้เวลาว่างเติมงานได้ตลอดเวลา (5 นาที)

คาบที่ 4

ขั้นนำ

ครูให้นักเรียนแต่ละกลุ่มเตรียมตัวนำเสนอ โดยครูให้นักเรียนทุกคนนึกถึงการขึ้นรถไฟครั้งแรกของตนถ้าใครไม่เคยขึ้นให้จินตนาการว่าเรากำลังจะขึ้นรถไฟเพื่อย้อนกลับไปมองประวัติศาสตร์ล้านนา ครูถามนักเรียนว่า “รถไฟเร็วไหม” “ไม่ว่าเร็วหรือช้ารถไฟก็เคลื่อนที่ไปข้างหน้าตลอด เราจะมาดูกันว่าระหว่างทางที่ประวัติศาสตร์ล้านนาของเราเดินทางผ่านมาเราผ่านอะไรมาบ้างและจุดหมายปลายทางของประวัติศาสตร์สายนี้คืออะไรกันแน่” ดังนั้นให้นักเรียนทุกคนตั้งใจฟังเพื่อนเราจะเดินทางไปพร้อมๆกัน และขอให้ทุกคนจำไว้ว่ารถไฟขบวนนี้จำหน่ายตั๋วเป็นเสียงปรบมือ จากนั้นให้นักเรียนเริ่มนำเสนอ (5 นาที)

ขั้นสอน

2. **ครูนำภาพผังกราฟิกเส้นกาลเวลามาต่อกัน จากนั้นครูให้แต่ละกลุ่มนำเสนอ ตามลำดับช่วงเวลา** ในลักษณะของไกด์นำเที่ยวบนทางรถไฟกาลเวลา จากนั้นร่วมกันอภิปรายและวิเคราะห์พัฒนาการความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของล้านนาในแต่ละสมัย โดยครูอาจยกตัวอย่างเหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นถึงวิถีภายในและปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงในแต่ละยุคสมัยของล้านนา (40 นาที)

ขั้นสรุป

เมื่อนักเรียนนำเสนอเสร็จ ครูกับนักเรียนร่วมกันสรุปในประเด็นต่างๆ ดังนี้ (5 นาที)

1. การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในล้านนานั้นเกิดขึ้นตามลำดับเหตุการณ์ โดยมีปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกเป็นตัวผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลง
2. มนุษย์คือตัวกลางของความเปลี่ยนแปลงและการเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมนุษย์พัฒนาเครื่องมือทางความคิดหรือเทคโนโลยีที่สามารถผลักดันให้เกิดผลกระทบกับสังคมและโลกใบนี้ และการเปลี่ยนแปลงมีที่มาที่ไป มีพัฒนาการของความเปลี่ยนแปลง

คาบที่ 5

ขั้นนำ

ครูนำภาพเส้นทางรถไฟกาลเวลาของนักเรียนมาต่อกัน จากนั้นครูนำเสนอภาพสถานการณ์ความท้าทายในชุมชน (โดยอาจนำภาพที่นักเรียนวาดในคาบที่ 1) ครูตั้งประเด็นคำถามเพื่อชี้ให้นักเรียนเห็นว่า สถานการณ์ต่างๆ ไม่ได้เกิดขึ้นมาอย่างไม่มีพัฒนาการที่มาจากที่ไป แต่สถานการณ์ในชุมชนของเราล้วนมีที่มาที่ไปและได้รับแรงผลักดันจากทั้งปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ช่วงนี้เราจะมาดูกันว่าปัญหาแต่ละปัญหาส่งผลกระทบต่อทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม อย่างไรและแต่ละเหตุการณ์มีสถานการณ์ความเป็นมาอย่างไร มีปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในอะไรบ้างที่ก่อให้เกิดภาพสถานการณ์ดังกล่าวและเราจะหาทางออกเบื้องต้นให้กับปัญหานั้นๆ ได้อย่างไร (5 นาที)

ขั้นสอน

ครูให้นักเรียนทำ กิจกรรม “ตามรอยเส้นทางสถานการณ์ชุมชน” โดยให้ผู้เรียนเลือกนำภาพสถานการณ์ความท้าทายในชุมชนของนักเรียน (ภาพที่นักเรียนวาดในคาบที่ 1) หรือนักเรียนอาจจะวาดภาพขึ้นมาใหม่ตามความสนใจของนักเรียน จากนั้นวิเคราะห์ตามใบงานที่ 4 “ตามรอยเส้นทางสถานการณ์ชุมชน” เพื่อเชื่อมโยงจากเส้นทางกาลเวลาสู่ผลกระทบที่เกิดขึ้นในมิติต่างๆ ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม รวมถึงปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่ก่อให้เกิดเหตุการณ์ดังกล่าว (30 นาที)

ขั้นสรุป

ครูเลือกตัวอย่างภาพสถานการณ์ความท้าทายและการวิเคราะห์ของนักเรียนออกมาเป็นตัวอย่างเพื่อนำเข้าสู่การสรุปพร้อมกันว่าการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ตามลำดับเหตุการณ์ การเปลี่ยนแปลงมีที่มาที่ไป การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นจากมนุษย์ โดยมีเทคโนโลยี เครื่องมือที่มนุษย์สร้างขึ้นเป็นปัจจัยเสริม การเปลี่ยนแปลงในด้านนา หรือในชุมชนก็เช่นกันนอกจากการเปลี่ยนแปลงซึ่งเกิดจากปัจจัยภายในแล้ว ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลเข้ามาก็ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงและความเป็นไปของด้านนาด้วย

กิจกรรมเสริม

เมื่อจบคาบที่ 5 ครูนำเสนอกิจกรรม “นักสืบกาลเวลา” ตอน แคะรอยเส้นกาลเวลาของชุมชน โดยให้มอบหมายให้นักเรียนแต่ละคนที่มีความพร้อมและสนใจที่จะทำลองทำเส้นกาลเวลาของชุมชนของตนเอง โดยครูแนะนำให้นักเรียนใช้วิธีการเข้าถึงแหล่งข้อมูลต่างๆ อาทิ การสัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่หรือผู้รู้ในชุมชนของนักเรียน (Oral History) และการสืบสอบจากหลักฐานและแหล่งข้อมูลอื่นๆ ที่มี เช่น เอกสารแผ่นพับ หนังสือ ตำรา เป็นต้น

สื่อการเรียนรู้การสอน

1. Microsoft PowerPoint Presentation เพื่อนำเสนอเส้น timeline ประวัติศาสตร์โลก
2. ใบงานที่ 3
3. หนังสือที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ด้านนา (ควรใช้หลักฐานชั้นรองก่อน)
4. กระดาษปรีฟ
5. ดินสอสี

ร่องรอย ชิ้นงาน

1. ใบงานที่ 1 และกิจกรรมเส้น timeline ของล้านนา (กิจกรรม Time Machine นั่งรถไฟผ่านเส้นทางกาลเวลา) (ใช้วัตถุประสงค์ด้านความรู้ข้อที่ 1, 2, 3 ด้านทักษะข้อที่ 1-3 ด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ข้อ 1, 2, 3)
2. ใบงานที่ 3 วิเคราะห์ภาพสถานการณ์ (ใช้วัตถุประสงค์ด้านความรู้ข้อที่ 1, 2, 3 ด้านทักษะข้อที่ 1, 2 ด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ข้อ 1, 2, 3)

การวัดและการประเมินผล

1. จากการทำเส้น Timeline ในกิจกรรม Time Machine นั่งรถไฟผ่านเส้นทางกาลเวลา (ประเมินโดยครูใช้แบบสังเกต)
2. จากใบงานที่ 3 วิเคราะห์ภาพสถานการณ์ (ประเมินโดยครูใช้แบบสังเกต)
3. แบบประเมินรายบุคคล (นักเรียนประเมินตนเอง)
4. แบบสังเกตการณ์เพื่อการประเมินโดยครู (ประเมินโดยครู)

ใบงานหมายเลข 3

คำชี้แจง ให้นักเรียนเรียงลำดับเหตุการณ์ตามช่วงเวลาในแต่ละยุคสมัย จากนั้นนำเหตุการณ์ที่เรียงลำดับแล้วนั้นมาทำเส้นเวลา (Time line) ลงในกระดาษปรีฟแผ่นใหญ่

กลุ่มที่ 1 ยุคสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในล้านนา

- ..... 4,500 **ล้านปีที่แล้ว** โลกถือกำเนิดขึ้น
- ..... **ราว 3000 – 2500 ปีก่อน** เป็นการเริ่มต้นของสังคมมนุษย์ในยุคโลหะ และยุคเหล็ก มนุษย์ในยุคนี้หยุดเร่ร่อน ชุมชนขยายตัวขึ้นมีการตั้งถิ่นฐานในบริเวณที่ราบลุ่มใกล้แม่น้ำ อันเนื่องมาจากการมีวัสดุอุปกรณ์ที่ทำจากเหล็กช่วยทุ่นแรงและมีประสิทธิภาพดีกว่าเครื่องมือในยุคหิน ส่งผลให้ประชากรในยุคนี้เพิ่มจำนวนมากขึ้น พัฒนาการทางสังคมเริ่มปรากฏชัดเจนและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น มีหัวหน้าเผ่า ผู้นำชุมชน และชนชั้นปกครองเด่นชัดมากขึ้น เกิดประเพณี พิธีกรรมทางสังคมที่สลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น
- ..... **ราว 5 แสนปีก่อน** มีมนุษย์โบราณโฮโม อีเรคตัส (Homo erectus) เร่ร่อนอยู่ในบริเวณล้านนา โดยพบชิ้นส่วนกะโหลกของมนุษย์ชนิดนี้อยู่บริเวณปากถ้ำ อ.เกาะคา จ.ลำปาง โดยมนุษย์ชนิดนี้ดำรงชีพด้วยการเก็บของป่า และล่าสัตว์ (Hunting and Food Gathering Society) เป็นสังคมยุคนายพราน ซึ่งพบหลักฐานที่เป็นเครื่องมือหินกะเทาะรูแรกมากมายในบริเวณลำปาง แม่ฮ่องสอน เชียงราย เชียงใหม่
- ..... **25 ล้านปีก่อน** ในสมัยยุคน้ำแข็ง ดินแดนบริเวณล้านนาเป็นแหล่งอาศัยของสัตว์โบราณดังพบหลักฐานมากมาย เช่น ช้างโบราณสเตโกโลไฟดอล (Stegolophodon) ที่พบฟอสซิลบริเวณเหมืองถ่านหิน เขตอำเภอองาว และอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง อำเภอเถิน จังหวัดลำพูน อำเภอปง จังหวัดพะเยา นอกจากนี้ยังพบฟอสซิลของสัตว์โบราณอื่นๆ เช่น เสือเขี้ยวดาบ หม่าไฮยีน่า แพนด้ายักษ์ หมูไฮโด เทอเรียม (Hyo Therium) หอย เป็นต้น ที่สำคัญยังพบฟอสซิลฟันของเอปขนาดใหญ่มากครั้งแรกในดินแดนอุษาคเนย์ ซึ่งเป็นไพรเมตโบราณ อายุราว 13.5 – 10 ล้านปี ได้ชื่อว่า “เอปเชียงใหม่” พบที่ อ. เชียงม่วน จ. พะเยา

..... รว 4300 – 3000 ปีก่อน เริ่มยุคเกษตรกรรม นับเป็นก้าวสำคัญของมนุษย์ที่สามารถ
เรียนรู้ที่จะเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ อันเป็นจุดเริ่มต้นให้มนุษย์เริ่มสร้างชุมชนขนาดเล็กๆ อยู่ติด
ที่ ลดการเร่ร่อน และเริ่มสรรค์สร้างวัฒนธรรมความเป็นอยู่

กลุ่มที่ 2 ยุคแคว้นแคว้น – นครรัฐ

..... ก่อนพุทธศตวรรษที่ 13 จากตำนานและเรื่องเล่าต่างๆ ได้กล่าวถึงการสร้างบ้านแปงเมือง
ของมนุษย์ในด้านนา โดยเริ่มจากลุ่มน้ำทางตอนบน อันได้แก่ บริเวณลุ่มน้ำกก – อิง – โขง
โดยมีเมืองและแคว้นสำคัญในตำนานยุคเริ่มต้น คือ เมืองสุวรรณโคฒาคำ เมืองเงินยาง
แคว้นโยนก

..... พ.ศ. 1830 พญามังราย พญาเจ้าเมือง และพ่อขุนรามคำแหง ได้ทำสัญญา “สามกษัตริย์”
เพื่อร่วมมือป้องกันภัยจากมองโกล

..... รวพุทธศตวรรษที่ 17 ปรากฏเรื่องราวและตำนานของ “ขุนเจือง” อันเป็นวีรบุรุษในตำนานของผู้คน
บริเวณลุ่มน้ำโขง สะท้อนให้เห็นบทบาทของกษัตริย์และผู้นำทางสังคมซึ่งทำให้เมืองเงินยางเป็นปึกแผ่น
ตั้งเห็นได้จากตำนานระบุว่าขุนเจืองได้ส่งโอรส 5 พระองค์ ไปปกครองเมืองต่างๆ ได้แก่ เมืองเงินยาง
เมืองไชยนาทรายณ์ เมืองล้านช้าง เมืองแก้ว และเมืองเชียงรุ่ง อันแสดงว่าขุนเจืองเป็นวีรบุรุษในตำนานที่
ทรงพลานุภาพมาก

..... พ.ศ. 1801 พญาเจ้าเมือง ครองเมืองพยาว (พะเยา) พญาเจ้าเมืองเป็นพระสหายรุ่นเดียวกับ
พ่อขุนรามคำแหงและพญามังราย

..... พ.ศ. 1804 พญามังรายครองเมืองเงินยาง

..... รว พ.ศ. 1835 พญามังรายยึดครองอาณาจักรทริภุญไชยเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของพระราชอำนาจแห่ง
พระองค์ โดยปัจจัยสำคัญในการยึดครองคือความต้องการยึดครองเส้นทางการค้าตอนในของภูมิภาค

..... รว พ.ศ. 1310 – 1311 ฤษีวาสุเทพ ชาวลัวะคนสำคัญได้สร้างเมืองทริภุญไชยขึ้น และได้เชิญพระ
นางจามเทวีแห่งละโว้ขึ้นมาปกครองบ้านเมือง

..... รวพุทธศตวรรษที่ 16 – 18 ประวัติศาสตร์ของกลุ่มน้ำก๊กชัดเจนขึ้นตามลำดับ โดยเฉพาะเรื่องราว
เกี่ยวกับเมืองเงินยาง ซึ่งเป็นเมืองที่พญามังรายปฐมกษัตริย์แห่งล้านนาประสูติและขึ้นครองเป็นกษัตริย์
โดยกำเนิดของเมืองเงินยางนั้นเล่าว่า “ปู่เจ้าลาวจก” อันเป็นปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์ลวจักรราชันนั้นได้

บันไดเงินบันไดทองลงมาจากสวรรค์บริเวณดอยตุง พร้อมข้าทาสบริวารอีก 1000 คน ชาวลัวะจึงยกย่องให้ท่านเป็นกษัตริย์ปกครองชาวลัวะ

..... **ปลายพุทธศตวรรษที่ 18** พญาภูคาปฐมกษัตริย์ราชวงศ์กาวผู้ครองเมืองย่าง (เป็นสาขาของล้านน่านาน) ในอำเภอท่าวังผา มีราชบุตร 2 พระองค์ คือขุนนุ่นกับขุนฟอง เมื่อโตขึ้นพญาภูคาให้ขุนนุ่นไปสร้างเมืองหลวงพระบางปกครองชาวลาว และให้ขุนฟององค์น้ององค์น้องไปสร้างเมืองบัวปกครองชาวกาวเมืองน่านและหลวงพระบางจึงเสมือนเมืองพี่น้องกัน

กลุ่มที่ 3 ประวัติศาสตร์ล้านนายุคจารีต

..... **พ.ศ. 1839-1898** เป็นช่วงสมัยแห่งการสร้างอาณาจักร สมัยนี้อำนาจของล้านนาปกคลุมในดินแดนเชียงใหม่ เชียงราย เงินยาง เชียงแสน ลำพูน ลำปาง พะเยา

..... **ช่วง พ.ศ. 2101** ล้านนาตกเป็นเมืองขึ้นของพม่าในสมัยพระเจ้าบุเรงนอง (ฉายาผู้ชนะสิบทิศ) เนื่องจากมีอาณาเขตติดต่ออาณาจักรอยุธยาและนครรับจ้างชาวโปรตุเกสซึ่งมีจำนวนมากและเชี่ยวชาญอาวุธทันสมัย ล้านนาตกเป็นเมืองขึ้นของพม่านานถึง 200 ปี

..... **พ.ศ.2317** ผู้นำล้านนาตัดสินใจเข้ามาสวามิภักดิ์ต่อพระเจ้ากรุงธนบุรี และร่วมมือกันฟื้นฟูบ้านหรือปลดแอกจากอำนาจของพม่า และนั่นคือจุดเริ่มต้นของการเข้ามาเป็นดินแดนอารักขาหรือประเทศราชของสยาม

..... **พ.ศ. 2442** พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงจัดตั้งการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาล ยกเลิกฐานะเมืองประเทศราชของล้านนา และผนวกล้านนาให้กลายเป็น “มณฑลพายัพ” และเป็นส่วนหนึ่งของสยามในที่สุด

..... **12 เมษายน พ.ศ.1839** พระยามังรายทรงสร้างเมืองเชียงใหม่ขึ้นเป็นศูนย์กลางแห่งพระราชอำนาจของพระองค์

..... **พ.ศ. 2339** พระเจ้ากาวิละตั้งเมืองเชียงใหม่ได้สำเร็จหลังจากถูกทิ้งร้างไว้นานถึง 20 ปี

..... **พ.ศ. 2347** พระยาภาวดีละดาเนินนโยบาย “เก็บผักใส่ซ้าเก็บข้าใส่เมือง” โดยยกทัพไปกวาดต้อนผู้คนจากสิบสองปันนา เมืองวะ เมืองเลน เมืองยอง และเมืองต่างๆ ตอนบน ให้มาอยู่ที่เชียงใหม่

..... **ช่วงปี พ.ศ. 1898-2068** เป็นช่วงสมัยแห่งความรุ่งเรืองของอาณาจักรล้านนาราชวงศ์มังราย โดยมีความเจริญสูงสุดอยู่ในสมัยพระเจ้าติโลกราช (พ.ศ. 1984-2030) ในยุคนี้สามารถผนวกเอาแพร่และน่านเข้ามาอยู่ในพระราชอำนาจ มีการต่อสู้กับกรุงศรีอยุธยาแบบผลัดกันแพ้ผลัดกันชนะ ดินแดนล้านนาขยายไปอย่างกว้างขวาง ดินแดนเหนือสุดไปไกลถึงรัฐฉาน เมืองยอง สิบสองปันนา ด้านใต้มีอำนาจถึงเมืองเซลิยง พระพุทธศาสนาเจริญสูงสุด มีการสังคายนาพระไตรปิฎกขึ้นเป็นครั้งแรกในดินแดนสุวรรณภูมิและถือเป็นครั้งที่ 8 ของโลก ทางด้านเศรษฐกิจล้านนาเป็นศูนย์กลางด้านการค้าทางตอนในของภาคพื้นทวีป

กลุ่มที่ 4 ประวัติศาสตร์ล้านนาศสมัยใหม่

..... **พ.ศ.2507** มีการดำเนินการก่อตั้งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ให้เป็นศูนย์กลางของการศึกษาในภาคเหนือตอนบน และมีการประชุมเกี่ยวกับการสร้างเมืองเชียงใหม่และเมืองในล้านนา เป็นเมืองแห่งการท่องเที่ยว การพัฒนาต่างๆ เกิดขึ้นอย่างมากมาย

..... **ในปี พ.ศ.2372** ดร. ริชาร์ดสันเดินทางมาถึงเชียงใหม่ ในสมัยพระยาพุทธวงศ์เพื่อติดต่อขอซื้อช้าง โค กระบือ จากนั้นใน พ.ศ. 2383 ชาวมอญ ชาวพม่า และคนในบังคับของอังกฤษ จึงได้เริ่มเข้ามาดำเนินธุรกิจป่าไม้ นับเป็นจุดเริ่มต้นของทุนนิยมสมัยใหม่ในล้านนา

..... **10 กันยายน พ.ศ.2499** การปะปาเชียงใหม่เริ่มกิจการ ก่อนหน้านั้นผู้คนใช้น้ำบ่อและน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติในการอุปโภคและบริโภค

..... **14 มกราคม พ.ศ. 2417** อังกฤษกับสยามลงนามในสัญญาเชียงใหม่ฉบับที่ 1 ให้อำนาจแก่ศาลไทยในการตัดสินข้อพิพาทต่างๆที่เกิดขึ้นในล้านนา

..... **พ.ศ.2432** สยามตั้งล้านนาเป็นส่วนหนึ่งของ “มณฑลลาวเฉียง” มีที่ทำการอยู่เชียงใหม่

..... **พ.ศ.2435** อังกฤษเข้ายึดครองดินแดนชายขอบของล้านนา ได้แก่ บริเวณหัวเมืองเงี้ยวทั้งห้าและหัวเมืองกะเหรี่ยงตะวันออกรวม 13 หัวเมือง

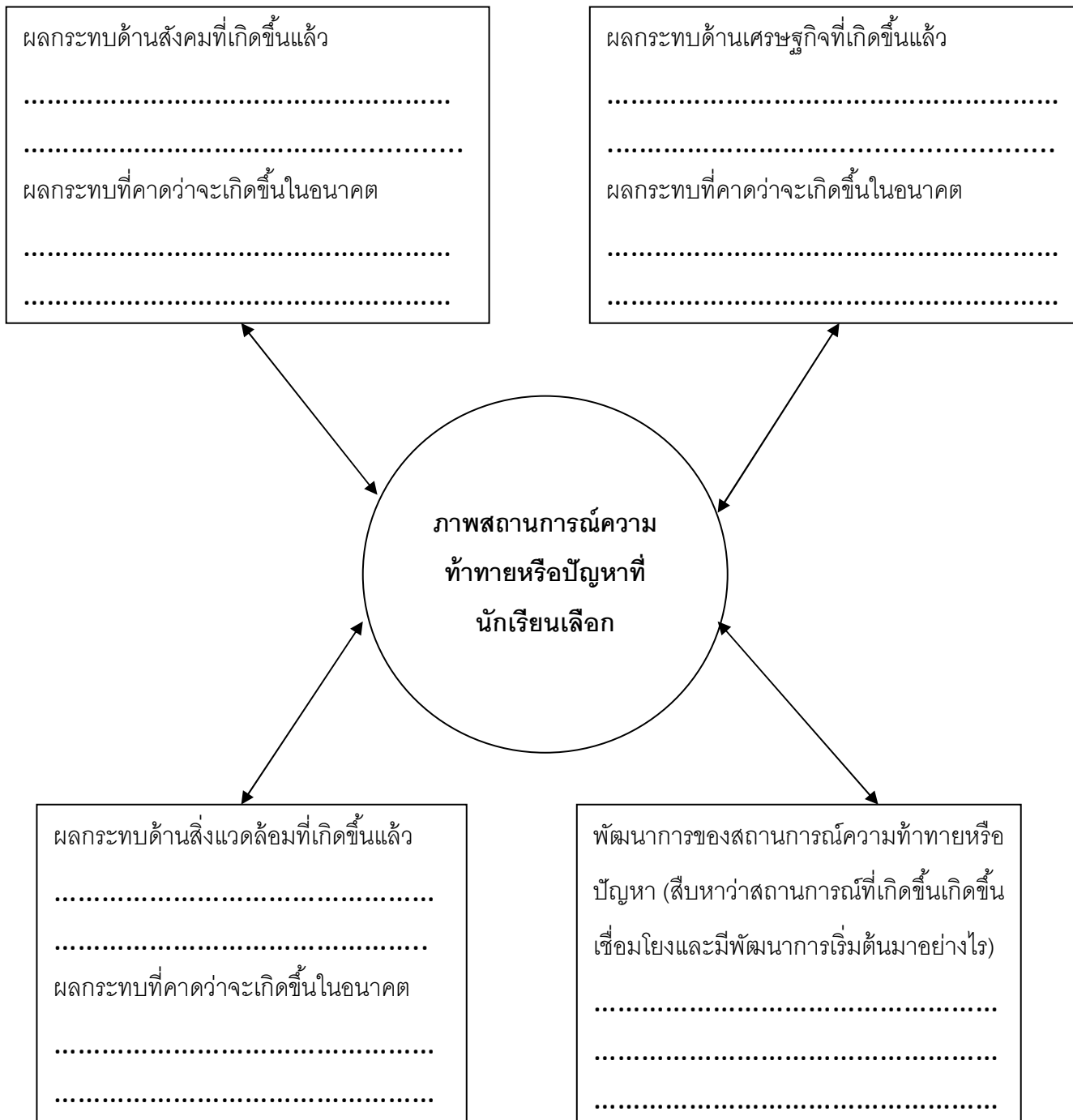
..... **พ.ศ.2444** สยามเปลี่ยนชื่อ “มณฑลลาวเฉียง” เป็น “มณฑลพายัพ”

- ..... **พ.ศ.2445** สยามเริ่มสร้างทางรถไฟอย่างจริงจังสู่ล้านนา และเริ่มการปฏิรูปการศึกษาเพื่อ
ก่อให้เกิดสำนึกร่วมแห่งความเป็นไทยและเตรียมคนเพื่อเข้าสู่กระแสแห่งการทำงาน
โดยเฉพาะการเป็นข้าราชการในระดับท้องถิ่น
- ..... **พ.ศ.2446** ล้านนาเสียดินแดนฝั่งขวาของแม่น้ำโขงให้แก่ ฝรั่งเศส ด้วยเหตุผลในการแย่งชิง
บ่อเกลือ
- ..... **พ.ศ.2464** ทางรถไฟมาถึงเชียงใหม่ ส่งผลให้ล้านนาส่งออกข้าวได้ถึง 4300 ตัน
- ..... **พ.ศ.2470** เริ่มมีรถโดยสารระหว่างตัวเมือง ระหว่างจังหวัด การตัดถนนมีมากขึ้น รถยนต์
เข้ามามีบทบาทในการขนส่งมากขึ้น
- ..... **ปัจจุบัน** ล้านนากำลังเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ ทั้งด้านสังคมวัฒนธรรม
เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป สถานการณ์ในโลกศตวรรษที่ 21 ล้านนาต้อง
เผชิญกับความท้าทายมากมาย ทั้งด้านสังคมที่หลากหลาย การสูญเสียวัฒนธรรมท้องถิ่น
และการถูกทำให้กลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม เศรษฐกิจที่พึ่งพาการท่องเที่ยวและเริ่มมี
การตั้งนิคมอุตสาหกรรม ปัญหาสิ่งแวดล้อมในเขตเมืองและความเสื่อมโทรมของป่าไม้
พิบัติภัยทางธรรมชาติที่รุนแรงขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ทั้งอุทกภัย วาตภัย
ดินถล่ม แผ่นดินไหว เป็นต้น ที่สำคัญการรับรู้คำว่า “ล้านนา” กำลังกลายเป็นเพียงเรื่องเล่า
เกร็ดความรู้ในอดีต แต่ “ล้านนา” ยังไม่ได้เชื่อมเข้าสู่ความเป็นมนุษย์ในขอบเขตเชิง
วัฒนธรรมและพื้นที่และจิตใจที่ตระหนักรู้เกี่ยวกับล้านนา
- ..... **พ.ศ.2407** บริษัทบริติชบอเนียว เข้ามาทำป่าไม้ในล้านนา
- ..... **พ.ศ.2475** ประเทศไทยเกิดการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์
มาเป็นประชาธิปไตย
- ..... **พ.ศ.2476** เชียงใหม่ถูกลดฐานะให้เป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศไทย โดยยกเลิกการปกครอง
แบบมณฑลมาเป็นจังหวัด
- ..... **พ.ศ.2483** เจ้าแก้วนรวิบูลย์ถึงแก่พิราลัย สยามจึงยุบตำแหน่งเจ้าผู้ครองนคร
- ..... **พ.ศ.2504** ประเทศไทยเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติตามคำแนะนำของอเมริกาเป็น
แนวทางในการพัฒนาประเทศ และส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงมากมายในสังคมล้านนา

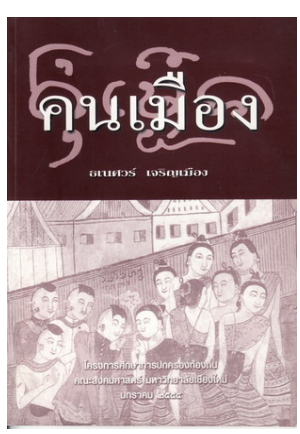
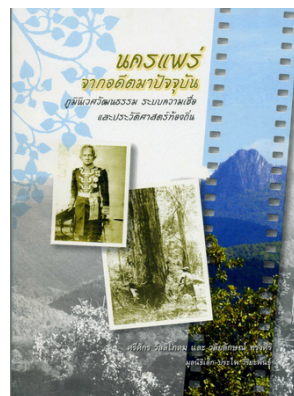
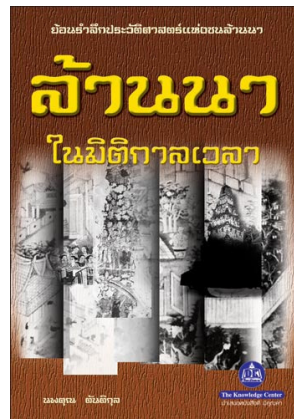
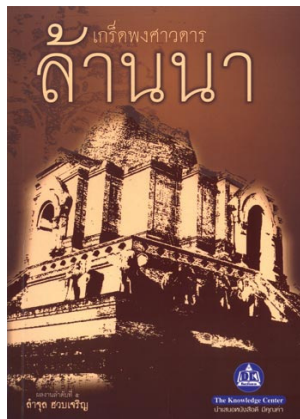
ใบงานหมายเลข 4

กิจกรรม “ตามรอยเส้นทางสถานการณ์ชุมชน”

ให้นักเรียนวิเคราะห์สถานการณ์ชุมชนที่นักเรียนเลือกลงในกระดาษปรีฟแผ่นใหญ่

ตัวอย่างหนังสือที่เป็นแหล่งข้อมูลประกอบการศึกษาเพิ่มเติมในกิจกรรมเส้นเวลา

หมายเหตุ ติดต่อขอรับสไลด์ทั้งหมดและเอกสารใบความรู้ ใบบาง ได้ที่ผู้วิจัยโดยตรง
E-mail: apaichon.s@gmail.com

ตัวอย่าง แผนการจัดการเรียนรู้รายคาบที่ 6

ตามแนวทางการสร้างสรรค์องค์ความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism) แบบ 4 E

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ หน่วยการเรียนรู้ ประวัติศาสตร์ล้านนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
ขั้นประเมิน (Evaluation) เรื่อง แนวคิดและความสำคัญของการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เวลา 50 นาที

ความคิดรวบยอด

ความสำคัญของการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คือการเรียนรู้เพื่อความเท่าทันในการเปลี่ยนแปลง การตระหนักรู้ในการเป็นมนุษย์ใน
ชุมชนของท้องถิ่นล้านนา พร้อมทั้งจะเป็นพลเมืองท้องถิ่นที่สร้างสรรค์แนวทางในการดำเนินชีวิตเพื่อตนเองและสังคม

จุดประสงค์

ด้านพุทธิพิสัย

เพื่อให้ผู้เรียนสามารถ

1. อธิบายความสำคัญในการศึกษาประวัติศาสตร์และแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน
2. อธิบายความสำคัญของความเป็นพลเมืองท้องถิ่นที่สร้างสรรค์ชุมชนของตนเองและโลกใบนี้ที่ตนอาศัยอยู่

ด้านทักษะ

เพื่อให้ผู้เรียนสามารถ

1. ฝึกทักษะการคิด ได้แก่ ทักษะการคิดตัดสินใจ ทักษะการคิดวิเคราะห์ (จากกิจกรรมล้านนาในวันที่ทุกอย่างกำลังเลือนหาย...)
2. ทักษะการเรียนรู้ ฟัง พูด อ่าน เขียน (กิจกรรมการอภิปรายกลุ่ม)

3. ทักษะการทำงานกลุ่ม (จากกิจกรรมด้านนาในวันที่ทุกอย่างกำลังเลือนหาย...)

ด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์

เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ดังต่อไปนี้

1. มีจิตสาธารณะ

เนื้อหา

1. ความสำคัญของมนุษย์ในฐานะผู้สร้างสรรค์ประวัติศาสตร์

- มนุษย์เป็นผู้ขับเคลื่อนประวัติศาสตร์และเปลี่ยนผ่านยุคสมัย ผลจากการกระทำของมนุษย์ส่งผลกระทบต่อโลกใบนี้และสิ่งมีชีวิตต่างๆที่อาศัยอยู่บนโลก จากอดีตจนปัจจุบันมนุษย์เป็นผู้สร้างความเปลี่ยนแปลงอย่างมากมายให้กับโลก จนปัจจุบันมนุษย์ได้นำพาโลกเข้าสู่ยุคสมัยที่มนุษย์เป็นใหญ่หรือแอนโทรโปซีน (Anthropocene) แม้มนุษย์จะสร้างความเปลี่ยนแปลงที่ไม่ดีมากมายให้กับโลก แต่มนุษย์ก็เป็นสิ่งมีชีวิตที่ชาญฉลาดที่สุด มนุษย์สามารถเลือกสร้างสรรค์สิ่งที่ดีได้ ดังนั้นมนุษย์จึงมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างสรรค์อนาคตที่ยั่งยืนให้กับโลกใบนี้

2. ความสำคัญของการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ล้านนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

- ประวัติศาสตร์ล้านนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนมุ่งเน้นให้ผู้เรียนตระหนักในความสำคัญของการเป็นมนุษย์ นอกจากนี้ยังเสริมสร้างให้ผู้เรียนตระหนักในการเป็นพลเมืองท้องถิ่นที่มองเห็นพัฒนาการความเป็นมนุษย์แห่งตน เท้าทันความเปลี่ยนแปลง และพร้อมที่จะเป็นพลเมืองท้องถิ่นในสังคมโลก

กิจกรรมการเรียนรู้ ในกระบวนการขั้นตอนการประเมิน (Evaluation)

ขั้นนำ (5 นาที)

ครูนำเสนอภาพ “มนุษย์บนโลกใบนี้” จากนั้นครูติดบัตรคำ “มนุษย์” “ประวัติศาสตร์” “การพัฒนาที่ยั่งยืน” จากนั้นลองถามนักเรียนว่า มนุษย์เกี่ยวข้องกับหรือสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ และการพัฒนาที่ยั่งยืน อย่างไร (5 นาที)

ขั้นสอน (40 นาที)

ครูใช้กิจกรรม “ล่านาในวันที่ทุกอย่างกำลังเลือนหาย...” โดยมีขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. ครูให้ผู้เรียนวาดภาพบ้านในฝันของตัวเองลงในกระดาษ A4 (ใช้กระดาษ Reuse ได้ยิ่งดี) ระบายสีให้สวยงาม
2. จากนั้นกิจกรรมนี้ครูต้องให้นักเรียนทั้งหมดยืนลงบนแผ่นกระดาษที่เป็นบ้านของตัวเองเป็นกลุ่มใกล้ๆกัน เป็นชุมชนเสมือนล่านาอันเป็นแผ่นดินแม่ของตน โดยกติกาที่อยู่ว่าทำอย่างไรก็ได้ให้ทุกคนมีที่ยืนบนกระดาษ
3. ครูเตรียม “จดหมายถึงโกอา (GAIA)” โดยใช้จดหมายที่เป็นปัญหาของชุมชนก่อน โดยหากหยิบปัญหาขึ้นมาเป็นปัญหาใหม่ให้ครูดึงกระดาษบ้านของนักเรียนออกมาหนึ่งแผ่น นักเรียนที่ถูกดึงกระดาษออกต้องพยายามหาบ้านอยู่โดยต้องไปอาศัยอยู่กับเพื่อน ถ้าหยิบขึ้นมาเป็นประเด็นปัญหาประเภทซ้ำกัน 2 ครั้งไม่เป็นไรแต่ถ้าซ้ำ 3 ครั้งให้ถือว่าเป็นปัญหาใหญ่และดึงออกอีก 1 แผ่น ไปเรื่อยๆ ถ้านักเรียนคนไหนไม่มีที่ยืนถือว่าตายต้องออกมาจากดินแดน ถ้านักเรียนไม่ยอมสูญเสียเพื่อนก็ต้องให้เพื่อนเข้ามาอยู่บ้านของตัวเอง เล่นจนปัญหาหมดหรือจนกว่าครูเห็นว่านักเรียนหาที่ยืนลำบากมากแล้ว จึงถามความรู้สึกของนักเรียนที่อยู่ในกลุ่มและนอกกลุ่ม
4. ครูชี้ให้นักเรียนเห็นการหายไปของบ้านและสภาพของล่านาปัจจุบันที่เต็มไปด้วยปัญหา โดยชวนคุยถึงประเด็นต่างๆ เช่น เราจะยืนอยู่ท่ามกลางปัญหาเช่นนี้ไปได้เช่นไร, ลูกหลานรุ่นต่อไปของเราจะอยู่ได้เช่นไร (แต่คนรุ่นปัจจุบันก็แทบไม่มีที่ยืน), หากคนรุ่นปัจจุบันในวันนี้ยังเพิกเฉยไม่คิดที่จะสร้างสรรค์สิ่งดีๆ

เพื่อสังคมล้านนาอะไรจะเกิดขึ้นกับสังคมล้านนาต่อไป, การจะแก้ปัญหาหรือการสร้างสรรค์สิ่งดี ๆ อย่างยั่งยืนนั้นจะทำได้เลยหากเราไม่เคยหันกลับมาทบทวนความเป็นมาของชีวิต ภูมิปัญญา วัฒนธรรมที่เราสั่งสมกันมา (การสร้างสรรค์สิ่งดี ๆ และยั่งยืนจะทำได้อย่างไร)

5. จากนั้นครูถามว่านักเรียนอยากให้บ้านของเพื่อนๆ กลับคืนมาหรือไม่ (อาจเป็นคนที่ตายจากเกมกลับเข้ามาหรือทำให้บ้านทุกคนกลับคืนมา) ซึ่งประเด็นให้เห็นว่าชุมชนของนักเรียนยังมีต้นทุนทางภูมิปัญญา ทรัพยากรท้องถิ่น กลุ่มคน หรือสิ่งดี ๆ อื่นๆ (กลุ่มคนที่ทำงานเพื่อสังคม ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมท้องถิ่น, ภูมิปัญญา, ประเพณี, ความมั่นคงทางอาหาร, อาชีพท้องถิ่น ฯลฯ) ที่สามารถเป็นต้นทุนความยั่งยืนของชุมชน

6. ครูหยิบจดหมายถึงโกอา ในกล่องที่เป็นจุดแข็งหรือสิ่งดี ๆ ของชุมชน โดย 1 ประเด็นสามารถคืนบ้านได้ 1 หลัง หรือคนหนึ่งคน ประเด็นในข้อนี้ถ้าข้าถือว่าไม่มีผลอะไร

7. เมื่อเล่นเสร็จครูถามความรู้สึกของนักเรียน โดยให้นักเรียนเห็นถึงความสำคัญของการมองสิ่งรอบตัวในชีวิตอย่างเป็นองค์รวม การมองทุกอย่างอย่างเข้าใจมองเห็นที่มาที่ไป และการมองหาวิถีทางและลงมือปฏิบัติในสิ่งเหมาะสมสำหรับชุมชนอย่างยั่งยืน

8. ครูนำเสนอภาพองค์ประกอบของแนวคิด “การพัฒนาที่ยั่งยืน” เพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้เกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยชี้ให้เห็นถึงความสำคัญในแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน และฐานเชื่อมองค์ประกอบทั้ง 3 อันได้แก่ “วัฒนธรรม” รวมถึงการเรียนรู้ประวัติศาสตร์จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันอย่างเข้าใจทั้งในส่วนของวิถีคิด วิถีปฏิบัติ ที่พร้อมสำหรับการเป็นมนุษย์ที่ตระหนักถึงการใช้ชีวิตอย่างชาญฉลาดเพื่อโลกที่ดีกว่า เพื่อคนรุ่นต่อไป และเพื่อความสมดุลที่ควรเกิดขึ้นบนโลกอย่างยั่งยืน

9. ครูให้นักเรียนแต่ละคนกลับเข้าที่และร่วมพูดคุยกันในประเด็นต่อไปนี้

- 1) ทำไมถึงนักเรียนจึงต้องเรียนประวัติศาสตร์
- 2) ทำไมนักเรียนจึงต้องมองประวัติศาสตร์ที่บูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างเป็นองค์รวม
- 3) ทำไมเราต้องมองเห็นคุณค่าของทุกชีวิตบนโลก และการพัฒนาที่ยั่งยืนมีความสำคัญอย่างไรต่อทุกชีวิตบนโลก

- 4) อะไรคือคุณค่าของการเป็นมนุษย์และทำไมตัวเราในฐานะมนุษย์คนหนึ่งต้องลงมือทำสิ่งดีๆเพื่อชุมชนตามแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน
จากนั้นให้แต่ละคนเขียนสรุปความคิดลงใน

10. ครูแจกใบความรู้หมายเลข 2 และให้นักเรียนทำใบงานหมายเลข 5 “ประวัติศาสตร์คืบฝืนแผ่นดิน”

ขั้นสรุป (5 นาที)

ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปในประเด็น

1. ความสำคัญของมนุษย์ในฐานะผู้สร้างสรรค์ประวัติศาสตร์
2. ความสำคัญของการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ล้านนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

จากนั้นครูให้นักเรียนเขียนบันทึกลงในสมุดบันทึกความรู้ในหัวข้อ “ฉันคือผู้สร้างสรรค์ประวัติศาสตร์ในโลกศตวรรษที่ 21” โดยมุ่งให้นักเรียนได้เขียนแสดงความคิดเห็น รวมถึงว่านักเรียนจะปฏิบัติตัวเช่นไรเพื่อแสดงคุณค่าของการเป็นมนุษย์ตัวเล็กของตนเองที่สามารถเป็นส่วนหนึ่งในการเปลี่ยนแปลงและสร้างสรรค์ประวัติศาสตร์ที่ดีเพื่อโลกศตวรรษที่ 21 ที่ยั่งยืน

สื่อการเรียนการสอน

1. กระดาษ A4
2. ดินสอสี

ร่องรอย ชิ้นงาน

1. กิจกรรมล้านนาในวันนี้ทุกอย่างกำลังหาย..... (ใช้พัฒนาศักยภาพของผู้เรียนตามจุดประสงค์ด้าน**พุทธิพิสัย**ข้อที่ 1-2 ด้าน**ทักษะ**ข้อที่ 1-3 ด้าน**คุณลักษณะที่พึงประสงค์**ข้อที่ 1-5)

2. ใบงานหมายเลขที่ 5 “ประวัติศาสตร์คืนผืนแผ่นดิน” (ใช้พัฒนาศักยภาพของผู้เรียนตามจุดประสงค์ด้าน**พุทธิพิสัย**ข้อที่ 1-2 ด้าน**คุณลักษณะที่พึงประสงค์**ข้อที่ 3)

การวัดและการประเมินผล

1. จากการมีส่วนร่วมในกิจกรรม “ล้านนาในวันที่ทุกอย่างกำลังหาย...” (แบบสังเกตประเมินโดยครู)
2. จากใบงานหมายเลข 4 (ประเมินจากความถูกต้องของใบงาน ประเมินโดยครู)

ใบความรู้หมายเลข 2

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ล้านนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ประวัติศาสตร์ เป็นวิชาที่ว่าด้วยการศึกษาเรื่องราวในอดีตอันเปรียบเสมือนมรดกประสพการณ์ของสังคมเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการของมนุษย์

ความสำคัญของประวัติศาสตร์ สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ประวัติศาสตร์อาจให้ประสพการณ์ต่างๆ แก่สังคมมนุษย์ในปัจจุบันได้ เพราะประวัติศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ศึกษาถึงเรื่องราวของสังคมมนุษย์ในอดีต ตั้งแต่ภูมิหลัง ประวัติความเป็นมา รวมไปถึงพฤติกรรมที่มนุษย์ในอดีตได้แสดงไว้ทั้งในรูปของความคิดและการกระทำด้วย ผลการศึกษาประวัติศาสตร์จะช่วยให้เราทราบและเข้าใจว่ามนุษย์ในอดีตแต่ละยุคสมัยมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่อย่างไร มีพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงในการดำรงชีวิตมาอย่างไร มีการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมต่างๆ อย่างไร ซึ่งเราอาจจะใช้ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ดังกล่าวมาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาหรือวิเคราะห์ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในสังคมมนุษย์สมัยปัจจุบันได้

2. ประวัติศาสตร์ช่วยให้เรารู้จักตัวเอง รู้จักความเป็นมาของท้องถิ่น ช่วยให้เรารู้ว่าบรรพบุรุษของเรามีความเป็นมาอย่างไร ทำอะไรไว้บ้าง ความรู้จากประวัติศาสตร์ดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิตและการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันได้ เพราะสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันล้วนเป็นผลสืบเนื่องมาจากที่คนในอดีตทำไว้ทั้งสิ้น

3. ประวัติศาสตร์ช่วยเสริมสร้างให้เกิดความระมัดระวังในความคิด ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ใฝ่เรียน ความคิดอ่านกว้างขวาง ทันทเหตุการณ์ ทันสมัย ทันคน ฝึกฝนความอดทน ความสุขุมรอบคอบ ความสามารถในการวินิจฉัยที่ปราศจากอคติ และมีความละเอียดเพียงพอที่จะเข้าใจปัญหาอันสลับซับซ้อนในโลกปัจจุบัน

4. ประวัติศาสตร์ทำให้เรารู้จักคนอื่น ๆ ที่อยู่รอบตัวเรามากขึ้น ทั้งที่อยู่ใกล้และที่อยู่ไกล ช่วยให้เราทราบว่าทำไมสังคมมนุษย์ในประเทศอื่นๆ จึงมีความคิด และการกระทำที่แตกต่าง ทำให้เราเข้าใจคนในกลุ่มวัฒนธรรมอื่นๆ ซึ่งจะช่วยให้เราอยู่ในโลกที่หลากหลายในปัจจุบันได้อย่างเท่าทันและเข้าใจ

5. ประวัติศาสตร์ช่วยส่งเสริมให้เกิดความรู้ความเข้าใจถึงความสำคัญในมรดกทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษได้สร้างไว้ เมื่อเกิดความรู้ความเข้าใจก็จะก่อให้เกิดสำนึกรักษ์ท้องถิ่น **รู้จักที่จะ**

ประยุกต์ปรับใช้ภูมิปัญญาและมรดกทางวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษสร้างไว้ให้ได้อย่างเท่าทัน ซึ่งนับได้ว่าภูมิปัญญาและมรดกทางวัฒนธรรมจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาท้องถิ่นด้านเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน

6. ประวัติศาสตร์จะช่วยพัฒนาศักยภาพของคนในชาติได้ถ้ามีการเรียนการสอนประวัติศาสตร์อย่างถูกต้อง คือไม่สอนให้ท่องจำ หากสอนให้รู้จักคิดอย่างมีวิจารณญาณ และส่งเสริมให้ผู้ศึกษาเฝ้าหาคำตอบด้วยตนเอง ประยุกต์ใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ในการดำเนินชีวิต คิดอย่างมีเหตุผลบนพื้นฐานของข้อเท็จจริง รู้จักการวินิจฉัยอย่างละเอียดรอบคอบ

จะเห็นได้ว่าประวัติศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ให้ประโยชน์แก่สังคมมนุษย์ในปัจจุบันเป็นอย่างมาก แต่ประโยชน์จะได้มากน้อยแค่ไหนก็ขึ้นอยู่กับว่ามนุษย์ในสังคมนั้นๆ จะเรียนรู้ประวัติศาสตร์อย่างไรและสามารถนำประโยชน์ที่ได้มาใช้ได้ถูกต้องมากน้อยเพียงใด

ประวัติศาสตร์ล้านนา คือ การศึกษาเรื่องราวความเป็นมาและพัฒนาการของกลุ่มชนที่เคลื่อนไหวอยู่ในวัฒนธรรมล้านนาอันหลอมสร้างเป็นมวลประสบการณ์ทางสังคมของผู้คนในพื้นที่ จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน พะเยา แม่ฮ่องสอน และผู้คนที่มีส่วนนี้ร่วมทางวัฒนธรรมล้านนา โดยประวัติศาสตร์ดังกล่าวเน้นการมองจากชุมชนของตนเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา และเชื่อมโยงกับการเปลี่ยนแปลงของโลก

แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในปัจจุบัน โดยไม่ลดทอนโอกาสความต้องการจำเป็นของคนรุ่นต่อไป (การพัฒนาที่คำนึงถึงลูกหลานและเผ่าพันธุ์มนุษย์รุ่นต่อไป) โดยในการพัฒนาต้องคำนึงถึงมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม (**สังคมที่สันติสุขปราศจากความขัดแย้งช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เศรษฐกิจที่เท่าเทียม ช่องว่างระหว่างคนรวยและคนจนไม่ห่างกัน มนุษย์ทุกคนเข้าถึงอาหารและปัจจัยสี่ สิ่งแวดล้อมที่สมดุลสามารถระบบนิเวศที่หลากหลาย ภัยพิบัติบรรเทาเบาบาง โลกที่มนุษย์กับธรรมชาติอยู่ด้วยกันอย่างสมดุล**) เพื่อมุ่งสู่ความมั่นคงของมนุษย์ (Human Security) เหนือกว่านั้นคือ “โลกที่มนุษย์กับธรรมชาติอยู่ด้วยกันอย่างสมดุล”

ประวัติศาสตร์ล้านนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน จึงเป็นการศึกษาประวัติศาสตร์ของผู้คนที่อาศัยอยู่ในขอบเขตวัฒนธรรมล้านนา อันได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน พะเยา แม่ฮ่องสอน รวมถึงมนุษย์ที่อยู่ในวัฒนธรรมล้านนา เป็นการศึกษาประวัติศาสตร์ที่เน้นการเชื่อมโยงจากชุมชนถึงวัฒนธรรมร่วมล้านนาและเชื่อมโยงถึงสังคมโลก เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อดีตเพื่อเข้าใจในปัจจุบันและสามารถสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามเพื่ออนาคตที่ยั่งยืน เป้าหมายสำคัญจึงเป็นการพัฒนาความเป็นพลเมืองท้องถิ่นในสังคมโลกที่ตระหนักถึงปัญหาในปัจจุบันอย่างเข้าใจ และพร้อมที่จะแก้ปัญหาตามแนวคิดแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน

การแบ่งยุคสมัยอย่างกว้างๆ ทางประวัติศาสตร์

การศึกษาประวัติศาสตร์คือการศึกษาองค์ความรู้และเรื่องราวในอดีตอันเกี่ยวข้องกับพัฒนาการของมนุษย์ ร่องรอยหลักฐานการกระทำของมนุษย์ในอดีตนับเนื่องจนถึงปัจจุบันนั้นเป็นช่วงระยะเวลาที่ยาวนานมาก ดังนั้นเพื่อความสะดวกในการค้นคว้าศึกษา จึงมีการแบ่งช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ออกเป็น 3 ยุคกว้างๆ โดยใช้พัฒนาการวิถีวัฒนธรรมการดำรงชีวิตของมนุษย์ กับประเภทหลักฐานที่ใช้ศึกษาเป็นตัวกำหนด ดังนี้

1. **ยุคก่อนประวัติศาสตร์** หมายถึงช่วงเวลาแรกเริ่มของมนุษย์ที่มีวิถีการดำรงชีพด้วยการหาของป่าล่าสัตว์โดยอาศัยเทคโนโลยีที่ทำจาก “หิน” เป็นหลัก จวบจนกระทั่งมนุษย์ริเริ่มการเพาะปลูก รู้จักการรวมกลุ่มเพื่อสร้างชุมชนเล็กๆ รวมถึงเรียนรู้วิธีการถลุงใช้โลหะ อย่างไรก็ตามมนุษย์ในยุคนี้ยังไม่สามารถใช้ตัวอักษรในการบันทึกหรือสื่อสารอย่างเป็นทางการ หลักฐานในการศึกษาเรื่องราวในยุคก่อนประวัติศาสตร์ ได้แก่ ชิ้นส่วนหรือโครงกระดูกของมนุษย์และสัตว์ ฟอสซิล เศษพืช เครื่องใช้ เครื่องประดับ ภาพวาดฝาผนัง ถ้ำ เป็นต้น ซึ่งถือเป็น**หลักฐานทางโบราณคดี** ซึ่งหลักฐานส่วนใหญ่ที่ได้มักมาจากการศึกษาของ **“นักโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์”**

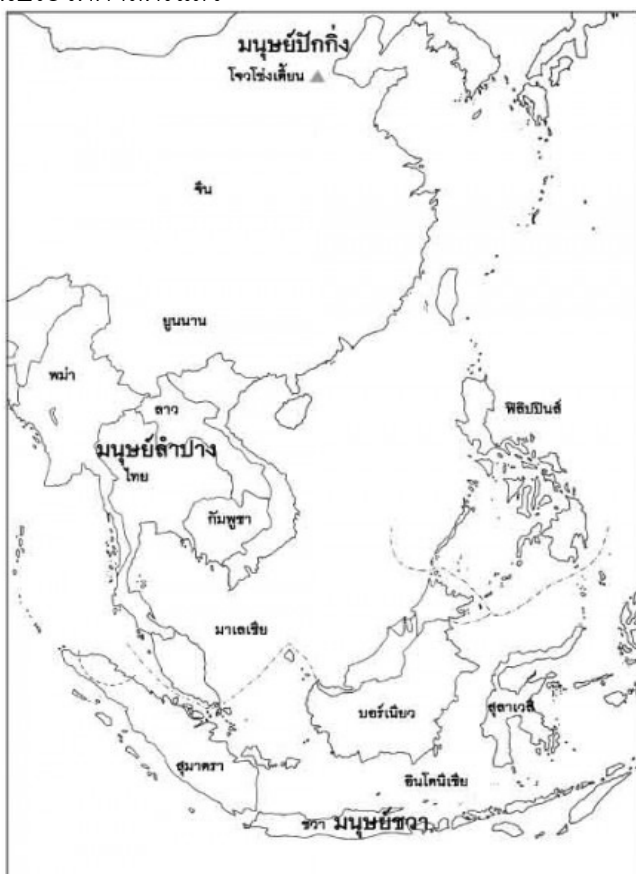
2. **ยุคกึ่งก่อนประวัติศาสตร์** ช่วงเวลาที่สังคมมนุษย์นั้นๆ ยังไม่รู้จักรักใช้ตัวอักษร แต่สามารถศึกษาได้จาก**หลักฐานที่ชนต่างถิ่นบันทึกไว้** หรือจากหลักฐานที่สืบต่อกันมาผ่าน**เรื่องเล่าหรือตำนาน** วิถีชีวิตของมนุษย์เปลี่ยนจากวิถีเร่ร่อน และการอยู่รวมกันเป็นชุมชนเล็กๆ ขยายมาสู่การสร้างบ้าน

แปงเมืองอยู่รวมกันเป็นแวนแคว้น – นครรัฐ หลักฐานในการศึกษาได้แก่ โบราณสถาน โบราณวัตถุ บ้านทึกของชาวต่างถิ่น เรืองเล่า หรือตำนานในพื้นที่นั้นๆ

3. **ยุคประวัติศาสตร์** หมายถึงช่วงเวลาที่สูงคมมนุษย์นั้นๆ รู้จักบันทึกเรื่องราวต่างๆ ไว้เป็นลายลักษณ์อักษรแล้ว วิถีชีวิตของมนุษย์นั้นอยู่สังคมที่มีการตั้งถิ่นฐานชัดเจน มีหน่วยทางสังคม และระบบในการบริหารจัดการเมืองอย่างชัดเจน หลักฐานที่ใช้ศึกษา ได้แก่ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลาจารึก พงศาวดาร พับสา เอกสารต่างๆ เป็นต้น

ยุคก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทยและล้านนา

ร่องรอยของวัฒนธรรมที่เก่าที่สุดในประเทศไทยเท่าที่ปรากฏขณะนี้พบในแหล่งโบราณคดีในเขตอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง เป็นการค้นพบ “เครื่องมือหินกะเทาะ” ที่มีอายุระหว่าง ๘๐๐,๐๐๐ – ๖๐๐,๐๐๐ ปีมาแล้ว สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นเครื่องมือหินกะเทาะที่สร้างขึ้นโดยมนุษย์ชนิด “โฮโม อีเลคตัส” ซึ่งในเวลาต่อมาได้มีการค้นพบชิ้นส่วนกะโหลกชนิดนี้ในบริเวณหน้าปากถ้ำ อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ซึ่งถือเป็นหลักฐานชิ้นสำคัญที่บ่งชี้ว่า พื้นที่ในแถบภาคเหนือตอนบนเคยเป็นแหล่งอาศัยของมนุษย์มาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์แล้ว

ภาพถ่าย : แผนที่แสดงแหล่งที่พบชิ้นส่วนมนุษย์ชนิดโฮโม อีเลคตัส ในแถบอนุภาคเนย์

ภาพขวา : ชิ้นส่วนกะโหลกของ “มนุษย์ลำปาง” (Lampang Man) พบที่อำเภอเกาะคา จ.ลำปาง

ภาพจาก www.sujitwongthes.com

การแบ่งยุคสมัยในช่วงก่อนประวัติศาสตร์ มี 3 แนวคิด

แนวคิดที่ 1 แบ่งตามเทคโนโลยี แบ่งออกเป็น ยุคหิน กับยุคโลหะ โดยมียุคสมัยย่อยๆ ดังนี้

- **ยุคหิน (Stone Age)** แบ่งเป็นยุคย่อยๆ เป็น
  - ยุคหินเก่า (500,000-10,000 ปีมาแล้ว)
  - ยุคหินกลาง (10,000-6,000 ปีมาแล้ว)
  - ยุคหินใหม่ (6,000-4,000 ปีมาแล้ว)
- **ยุคโลหะ (Metal Age)**
  - ยุคสำริด (Bronze Age) 4,000-2,500 ปีมาแล้ว
  - ยุคเหล็ก (Iron Age) 2,500-1,500 ปีมาแล้ว

แนวคิดที่ 2 แบ่งตามวิถีการดำเนินชีวิต การตั้งถิ่นฐานและสภาพแวดล้อม รวมทั้งลักษณะสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามช่วงเวลา โดยมียุคสมัยย่อยๆ ดังนี้

- **ยุคสังคมล่าสัตว์และหาของป่า (Hunting – Gathering Society Period)** ซึ่งเป็นสังคมยุคนายพราน มีอายุราว 500,000-6,000 ปี มาแล้ว
- **ยุคหมู่บ้านสังคมเกษตรกรรม (Agricultural Village Society Period)** มีอายุราว 6,000-2,500 ปีมาแล้ว
- **ยุคสังคมเมือง (Urban Society Period)** อาจเริ่มขึ้นเมื่อราว 2,500 ปีลงมา

แนวคิดที่ 3 แบ่งตามช่วงเวลาทางธรณีวิทยา โดยมียุคสมัยย่อยๆ ดังนี้

- **ยุคไพลสโตซีน (Pleistocene Epoch)** มีอายุราว 2,000,000 – 10,000 ปีมาแล้ว แบ่งเป็นไพลสโตซีนตอนต้น ตอนกลาง และตอนปลาย
- **ยุคโฮโลซีน (Holocene) หรือยุคหลังไพลสโตซีน (Post-Pleistocene)** มีอายุราว 10,000 ปีลงมา

ภาพผืนแผ่นดินในยุคไพลสโตซีน หรือยุคน้ำแข็ง ในภาพคือผืนแผ่นดิน "ซุนดา" ที่แสดงให้เห็นว่าแต่ผืนแผ่นดินอุษาคเนย์คือผืนแผ่นดินเดียวกัน

ยุคกึ่งก่อนประวัติศาสตร์ในล้านนา

เป็นช่วงสมัยที่ต้องอาศัยหลักฐานจากชนกลุ่มอื่นที่บันทึกไว้ รวมถึงศึกษาจากตำนาน เรื่องเล่าต่างๆ และสามารถเทียบเคียงกับภาพถ่ายทางอากาศ หลักฐานทางโบราณคดี หรือหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ในการสืบค้นหาความจริงในยุคสมัยหัวเลี้ยวหัวต่อในประวัติศาสตร์ล้านนา ซึ่งเป็นยุคสมัยที่เราต้องการศึกษา ช่วงสมัยแห่งการเริ่มต้นสร้างบ้านแปงเมืองของผู้คนในแถบล้านนาก่อนที่จะก่อร่างสร้างอาณาจักรล้านนาในสมัยพญาเม็งราย ซึ่งก่อนที่จะมีอาณาจักรล้านนาในแถบลุ่มน้ำปิง วัง ยม น่าน กก อิง ปาย ยวม หรือริมฝั่งแม่น้ำโขง และสาละวิน ได้ปรากฏการก่อตัวของชุมชนบ้านเมืองขนาดเล็กไปจนถึงระดับแคว้นแคว้น หรือนครรัฐซึ่งมีหัวหน้าหรือกษัตริย์ปกครองและมนุษย์ในแคว้นเหล่านั้นล้วนมีส่วนสานสร้างมรดกทางวัฒนธรรม ล้านนาอันสะท้อนถึงพัฒนาการของมนุษยชาติ

ยุคประวัติศาสตร์ในล้านนา

เป็นช่วงสมัยที่ก่อตั้งอาณาจักรล้านนา โดยนับตั้งแต่พญาเม็งรายได้สถาปนาเมืองเชียงใหม่ให้เป็นศูนย์กลางแห่งพระราชอำนาจของพระองค์ โดยนับตั้งแต่พระองค์ทรงสร้างเมืองเชียงใหม่เมื่อวันที่ 12 เมษายน ปี พ.ศ. 1839 เรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบัน การศึกษาในยุคนี้จึงเป็นการศึกษาพัฒนาการของมนุษย์ในแง่มุมต่างๆ โดยอาศัยหลักฐานที่หลากหลาย แต่เน้นไปที่เอกสารอันเป็นลายลักษณ์อักษร แต่ความเข้าใจอันแท้จริงเราคงจะพึงแต่หลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรเพียงอย่างเดียวไม่ได้ หลักฐานต่างๆ ทั้งโบราณสถาน โบราณวัตถุ ตำนาน เรื่องเล่า ภาพถ่ายทางอากาศ ข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ แหล่งข้อมูลต่างๆ จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เราเข้าใจความจริงที่ใกล้เคียงในอดีต เพื่อความเข้าใจในการดำรงอยู่ การเป็น อยู่ คือ ในปัจจุบัน และจะเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เราย้อนดูความเป็นมนุษย์ของตนเพื่อเสาะหาแนวทางในการใช้ชีวิตในอนาคตเพื่อสังคมที่ยั่งยืน

การแบ่งยุคสมัยเพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

การแบ่งยุคสมัยเพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาโดยบูรณาการแนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น เป็นการแบ่งช่วงเวลาเพื่อศึกษาพัฒนาการของมนุษย์ โดยลักษณะการแบ่งนั้นได้ยึด 2 ปัจจัย ได้แก่

1. พัฒนาการและวิถีการดำรงชีวิตของมนุษย์

2. หลักฐานที่ใช้ศึกษา

โดย เราสามารถแบ่งยุคสมัยเพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนา ได้ 4 ยุคสมัยศึกษา ได้แก่

ยุคสมัยที่ 1 ล้านนาสมัยก่อนประวัติศาสตร์ เป็นช่วงยุคสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในล้านนา การศึกษาในยุคนี้ต้องอาศัยหลักฐานทางโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์

ยุคสมัยที่ 2 ล้านนาสมัยสร้างบ้านแปงเมือง – แคว้นแคว้น – นครรัฐ หรือสมัยตำนาน เป็นการช่วงสมัยที่ผู้คนเริ่มตั้งถิ่นฐานสร้างบ้านแปงเมืองตามลุ่มน้ำต่างๆ พัฒนาไปจนสามารถตั้งเมือง แคว้นแคว้น หรือ นครรัฐขึ้นมาเพื่อบริหารจัดการทรัพยากรและสร้างสรรค์พิธีกรรม วัฒนธรรม ประเพณี เพื่อการดำรงชีวิตไปจนถึงเหตุการณ์ก่อนที่พญามังรายจะตั้งเมืองเชียงใหม่ การศึกษาประวัติศาสตร์ในยุคนี้ต้องอาศัยหลักฐานทางโบราณคดี ภาพถ่ายทางอากาศ ตำนาน เรื่องเล่า ตลอดจนบันทึกของชนชาติอื่นๆที่ได้เขียนบันทึกเกี่ยวกับเมืองต่างๆในบริเวณล้านนา

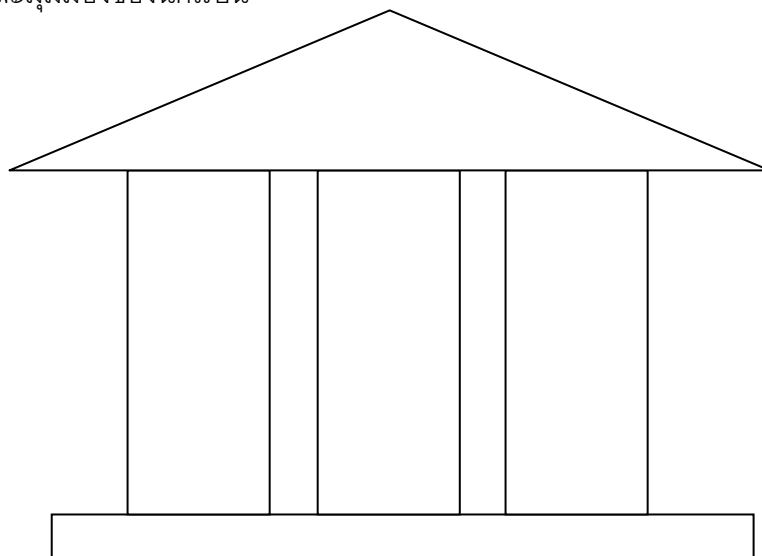
ยุคสมัยที่ 3 ประวัติศาสตร์ล้านนาสมัยจารีต เป็นช่วงสมัยนับตั้งแต่สร้างเมืองเชียงใหม่ โดยพญามังราย ในปี พ.ศ. 1839 เป็นต้นมาจนกระทั่งก่อนถูกรวมเป็นหนึ่งเดียวกับสยามในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แห่งราชวงศ์จักรีของสยามประเทศในขณะนั้น ซึ่งในยุคสมัยนี้สามารถแบ่งเป็นยุคย่อยๆ ในการศึกษาได้อีก เช่น สมัยราชวงศ์มังราย สมัยเมืองขึ้นของพม่า สมัยพื้นม่านสวามิภักดิ์สยาม สมัยราชวงศ์เจ้าเจ็ดตน เป็นต้น หลักฐานที่ใช้มีมากมายที่สำคัญ คือหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรต่างๆ พับสา พงสาวดาร เอกสารทางราชการ บันทึกการเดินทางของชาวต่างชาติ ฯลฯ ไปจนถึงหลักฐานที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร อาทิ สิ่งปลูกสร้าง สถานที่ วัตถุต่างๆ ฯลฯ

ยุคสมัยที่ 4 ประวัติศาสตร์ล้านนาสมัยใหม่ นับตั้งแต่ครั้งแรกที่เริ่มการติดต่อค้าขายกับชาติตะวันตกช่วงจักรวรรดินิยม นับตั้งแต่การเข้ามาติดต่อค้าขายของ ดร. ริชาร์ดสัน ใน พ.ศ. 2372 เพื่อมาติดต่อซื้อช้าง โค กระบือ จากราชรัฐเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง ซึ่งนับจากเหตุการณ์นั้นได้ทำให้ล้านนาไม่อาจหยุดที่จะติดต่อกับโลกภายนอกได้อีกเลย นับได้ว่าล้านนาได้เข้าสู่โครงข่ายของพัฒนาการมนุษย์สมัยใหม่ที่ส่งผลสืบเนื่องมาจนปัจจุบัน ยุคสมัยนี้เราต้องอาศัยหลักฐานต่างๆ มากมาย ทั้งหลักฐานลายลักษณ์อักษร ได้แก่ เอกสารราชการ หนังสือพิมพ์ จดหมายเหตุ บันทึกความทรงจำของผู้คนในท้องถิ่น งานวิจัย สถิติ ข้อมูลต่างๆ บันทึกของชาวต่างชาติ ฯลฯ ไปจนถึงหลักฐานที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น สิ่งปลูกสร้างต่างๆ วัตถุ เรื่องเล่าจากผู้เฒ่าผู้แก่ เทคโนโลยีร่วมสมัย อย่าง ทางรถไฟ สถานีรถไฟ ถนน เป็นต้น

ใบงานหมายเลข 5

กิจกรรม “ประวัติศาสตร์คืบหน้าแผ่นดิน”

- ให้นักเรียนวิเคราะห์ภาพ 3 เสาหลักในการพัฒนาที่ยั่งยืน แล้วเติมคำลงในองค์ประกอบ 3 เสาหลักในการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งในส่วนของหลังคา เสาหลัก 3 เสา และฐาน พร้อมตอบคำถามตามข้อคิดเห็นและมุมมองของนักเรียน

- 1.1 หลังคาที่เป็นเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน ในมุมมองของนักเรียนเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนคืออะไร และมีความหมายครอบคลุมถึงใครและสิ่งมีชีวิตใดบ้าง

.....

.....

.....

- 1.2 เสากลางของนักเรียนคืออะไร และเหตุใด นักเรียนจึงเลือกให้มิตินั้นมาอยู่ในเสากลาง

.....

.....

.....

ตัวอย่าง แผนการจัดการเรียนรู้รายคาบที่ 7

ตามแนวทางการสร้างสรรค์องค์ความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism) แบบ 4 E

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ หน่วยการเรียนรู้ ประวัติศาสตร์ล้านนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
ขั้นสำรวจ (Explore) เรื่อง ความรู้พื้นฐานและสถานะในการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนา เวลา 50 นาที

ความคิดรวบยอด

การศึกษาประวัติศาสตร์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เน้นการศึกษาของพัฒนาการของมนุษย์อย่างเป็นองค์รวมครอบคลุมในประเด็นด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์

จุดประสงค์

ด้านพุทธิพิสัย

เพื่อให้นักเรียนสามารถ

1. อธิบายแนวทางและประเด็นสำคัญในการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาโดยครอบคลุมมิติสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม
2. อธิบายการนำเอาวิธีการทางประวัติศาสตร์มาใช้ในการหาองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตน

ด้านทักษะ

เพื่อให้นักเรียนสามารถ

1. ฝึกทักษะขั้นสูง (ทักษะการคิดวิเคราะห์ ทักษะการคิดตัดสินใจ ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณโดยไตร่ตรอง)

2. ทักษะการเรียนรู้ ฟัง พูด อ่าน เขียน การสื่อสาร

3. ทักษะการทำงานกลุ่ม

ด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์

เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ดังต่อไปนี้

7. ความรับผิดชอบ มุ่งมั่นในการทำงาน

8. ใฝ่เรียนรู้

9. มีความรักในความเป็นไทย (อย่างเข้าใจความหลากหลายของความเป็นไทย)

เนื้อหา

- ประเด็นสำคัญที่ควรศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนา มีประเด็นที่หลากหลายในการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนา แบ่งตามมิติด้าน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ดังนี้
  - 1.1 ด้านสังคม อาทิ ภาษา ภูมิปัญญาทางสังคม เครือข่ายทางสังคม ดนตรี ศิลปะ การละเล่นพื้นบ้าน วัฒนธรรม ประเพณี วิถีความเชื่อ ฯลฯ
  - 1.2 ด้านเศรษฐกิจ อาทิ การทำมาหากิน ภูมิปัญญาในการดำรงชีพ อาชีพท้องถิ่น การค้าขาย ฯลฯ
  - 1.3 ด้านสิ่งแวดล้อม อาทิ ภัยพิบัติ สถานการณ์ทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิศาสตร์กับการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ภูมิปัญญาในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ฯลฯ
- แนวทางเบื้องต้นในการศึกษาประวัติศาสตร์ วิธีการเก็บข้อมูลทางประวัติศาสตร์ และการใช้แหล่งข้อมูลที่หลากหลายเพื่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์
  - วิธีการทางประวัติศาสตร์กับการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน รวมถึงการใช้ในการเรียนรู้หาข้อมูลเพื่อความรู้ทางประวัติศาสตร์

กิจกรรมการเรียนรู้ ในกระบวนการขั้นตอนการสำรวจ (Explore)

ขั้นนำ

ครูติดบัตรคำ “ประวัติศาสตร์ล้านนา” พร้อมกับถามนักเรียนว่าถ้าเราจะศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนา มีเรื่องอะไรบ้างที่เราต้องเรียนรู้ศึกษาเพื่อให้เราเข้าใจความเป็นล้านนา ครูลงสอบถามความคิดเห็น จากนั้นเข้าสู่กิจกรรมขั้นต่อไป (5 นาที)

ขั้นสอน

กิจกรรม “**ชุมชนพยับประวัติศาสตร์**” (35 นาที) โดยมีขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. ครูแจกใบงานหมายเลข 6 “**ลายแทงประวัติศาสตร์**” ให้นักเรียน โดยครูชวนคิดชวนมองถึงความเข้าใจของนักเรียนที่มีต่อคำว่า “ประวัติศาสตร์” อะไรบ้างที่นักเรียนต้องเรียนรู้ หากเปรียบเทียบประวัติศาสตร์เหมือนกับตัวเราบางครั้งเราอาจมองเราได้ไม่ครบถ้วนด้วยอคติที่มีต่อตัวเองทั้งด้านบวกและด้านลบ บางครั้งเราจึงพบว่าการได้มองคนอื่นแล้วได้ย้อนมองตัวเองก็ทำให้เราเข้าใจความเป็นเราในมุมอื่นๆ ได้มากขึ้น
2. จากนั้นครูจึงนำเสนอสารคดีพันแสงรุ่ง ตอน “ประวัติศาสตร์รัฐปัตตานี”
3. ครูแบ่งกลุ่มนักเรียน 5-6 คน จากนั้นให้นักเรียนร่วมกันแลกเปลี่ยนความรู้ที่ได้รับ (ลงในใบงานหมายเลข 5) จากนั้นให้แต่ละกลุ่มนำเสนอ

ขั้นสรุป

ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายในประเด็นสำคัญต่างๆ ดังนี้ (โดยครูอาจจะขึ้นคำถามไว้บนกระดาน)

1. ความเหมือน ความต่างๆ ระหว่างล้านนากับปัตตานี อะไรที่เหมือน อะไรที่ต่าง ต่างเพราะอะไรบ้าง
2. มีเรื่องใดบ้างที่ยังเป็นข้อสงสัย มีเรื่องใดที่ต้องเข้าใจ

3. การจะเข้าใจประวัติศาสตร์ล้านนาของเราควรจะคำนึงถึงเรื่องใดบ้าง และมีประเด็นอะไรบ้างที่เราต้องศึกษา
4. ในสารคดีที่น่าเสนอ ทางคณะผู้จัดทำมีแนวทางหรือวิธีการในการเก็บข้อมูลอย่างไร ตลอดจนมีวิธีการใช้หลักฐานอะไรบ้างเพื่อให้ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ที่น่าเสนอ
5. ถ้านักเรียนจะทำสารคดีประวัติศาสตร์ล้านนา นักเรียนจะต้องคำนึงถึงเรื่องใดบ้าง

จากนั้นครูติดบัตรคำ “ประวัติศาสตร์ล้านนา” อีกครั้ง และถามนักเรียนว่าถ้าเราจะศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาในบริบทของชุมชนของนักเรียน มีประเด็นอะไรบ้างที่นักเรียนคิดว่าต้องเรียนรู้ และนักเรียนจะมีแนวทางในการ โดยให้นักเรียนบันทึกความรู้ที่ได้ ลงในสมุดบันทึกความรู้

ร่องรอย ชี้นำงาน

1. กิจกรรมชมทรัพย์ประวัติศาสตร์ (ดูสารคดี และทำใบงานที่ 5) (ใช้วัตถุประสงค์ด้าน **พุทธิพิสัย** ข้อ 1 ด้าน **ทักษะ** ข้อ 1 – 3 และด้าน **คุณลักษณะที่พึง**

ประสงค์ ข้อ 1-3)

2. สมุดบันทึกความรู้ (ใช้วัตถุประสงค์ **พุทธิพิสัย** ข้อที่ 1 ด้าน **ทักษะ** ข้อ 1, 2 และด้าน **คุณลักษณะที่พึงประสงค์** ข้อ 1-3)

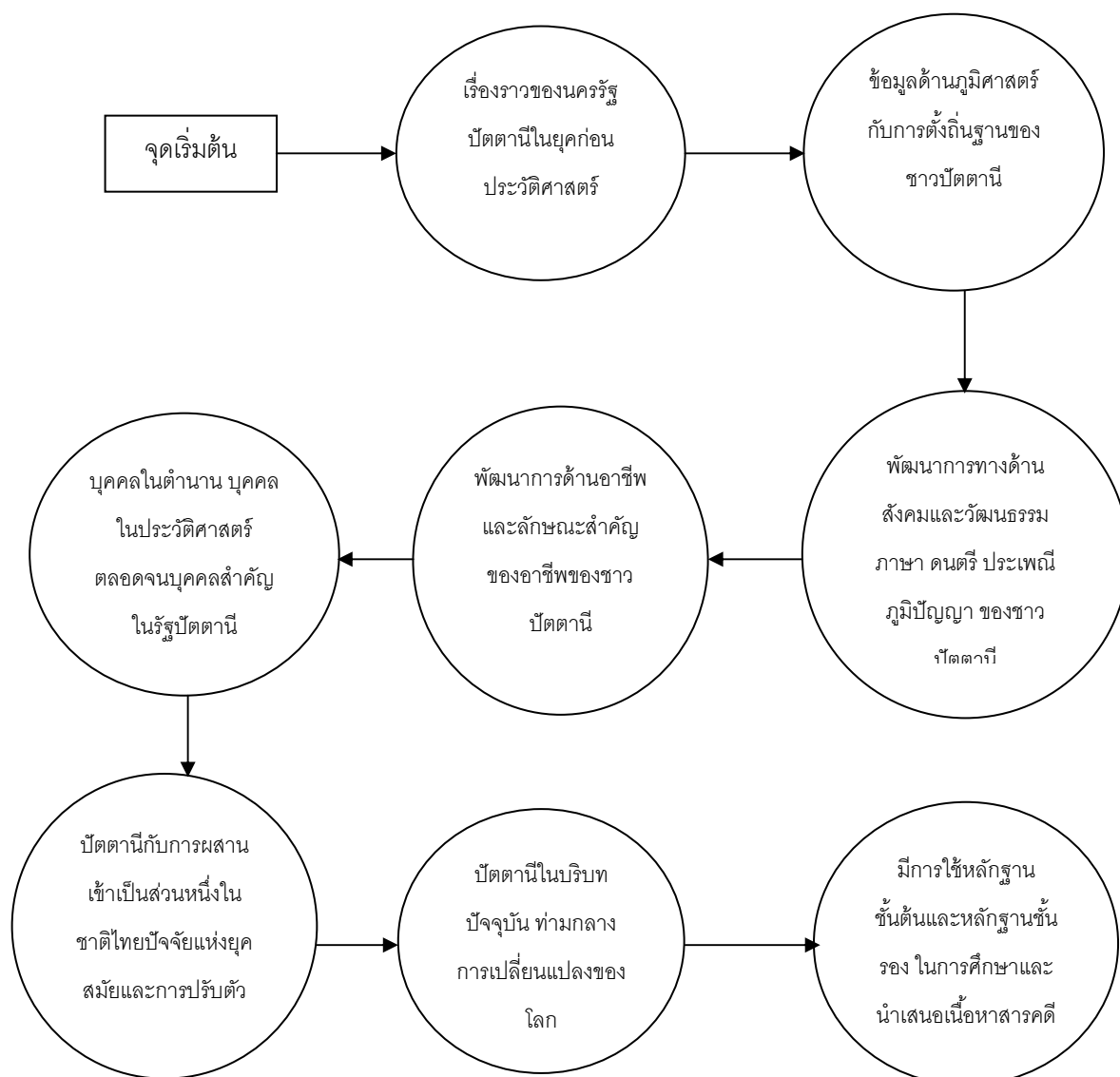
การวัดและการประเมินผล

1. จากการทำใบงานหมายเลขที่ 5 “ลายแทงประวัติศาสตร์” (ใช้วัตถุประสงค์ด้าน **พุทธิพิสัย** ข้อ 1 ด้าน **ทักษะ** ข้อ 1 – 3 และด้าน **คุณลักษณะ** ข้อที่ 1-3) (ประเมินความถูกต้องโดยครู)
2. จากการมีส่วนร่วมในกิจกรรม (ประเมินโดยครู)
3. แบบประเมินตนเอง (ประเมินโดยนักเรียนเป็นรายบุคคล)

ใบงานหมายเลข 5

กิจกรรม “ลายแทงประวัติศาสตร์”

คำชี้แจง เมื่อนักเรียนดูสารคดี “ประวัติศาสตร์รัฐปัตตานี” ให้นักเรียนช่วยขีดเครื่องหมายถูก / ตามเส้นทางในภาพ ถ้าส่วนไหนไม่ปรากฏให้นักเรียนขีดเครื่องหมาย X จากนั้นให้นักเรียนวิเคราะห์และตอบคำถามด้านล่างตอนท้าย

1. นักเรียนคิดว่าประวัติศาสตร์ปัตตานีมีความเหมือนหรือคล้ายกับประวัติศาสตร์ล้านนา หรือไม่
อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

2. ในมุมมองของนักเรียนจากการที่นักเรียนได้ศึกษาประวัติศาสตร์ปัตตานีทำให้นักเรียนสามารถตั้ง
ต้นคิดเพื่อทำความเข้าใจในประวัติศาสตร์ล้านนาได้อย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. ข้อมูลเบื้องต้นในการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนา คืออะไร และเราจะเรียนรู้เรื่องราวต่างๆเหล่านั้น
ได้อย่างไรและผ่านอะไร

.....

.....

.....

ตัวอย่าง ภาพในสารคดี รายการพันแสงรุ่ง ตอน ” ปัตตานี ประวัติศาสตร์และเรื่องเล่า”

ผลิตและสนับสนุนรายการโดย

ตัวอย่าง แผนการจัดการเรียนรู้รายคาบที่ 8

ตามแนวทางการสร้างสรรค์องค์ความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism) แบบ 4 E

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ หน่วยการเรียนรู้ ประวัติศาสตร์
ขั้นตอนการทำความเข้าใจ (Explain) เรื่อง ความรู้พื้นฐานและสถานะในการศึกษาประวัติศาสตร์

ความคิดรวบยอด

“ล้านนา” เป็นคำที่บ่งบอกถึงความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางกายภาพทางภูมิศาสตร์กับวิถีชีวิตของผู้คน ในการศึกษา
ที่ยั่งยืนจึงให้ความสำคัญกับการศึกษาความเป็นล้านนาในฐานะของวิถีชีวิตที่มีพลวัตสืบเนื่องมาจนปัจจุบันมากกว่าการศึกษา
ปกครองซึ่งเป็นเพียงส่วนหนึ่งในการนิยามความเป็นล้านนาเท่านั้น

จุดประสงค์

ด้านพุทธิพิสัย

เพื่อให้ผู้เรียนสามารถ

1. อธิบายความหมายของคำว่า “ล้านนา” และ “ความเป็นล้านนา”
2. อธิบายความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับขอบเขตในการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนา

ด้านทักษะ

เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนา

1. ทักษะการคิด ได้แก่ ทักษะการคิดวิเคราะห์ ทักษะการคิดตัดสินใจ ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณโดยไตร่ตรอง
2. ทักษะการเรียนรู้ ฟัง พูด อ่าน เขียน
3. ทักษะการสืบเสาะ
4. ทักษะการทำงานกลุ่ม

ด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์

เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ดังต่อไปนี้

1. ความรับผิดชอบ มุ่งมั่นในการทำงาน
2. ใฝ่เรียนรู้
3. รักความเป็นไทย (เข้าใจในความเป็นพลเมืองท้องถิ่นล้านนา)

เนื้อหา

1. ความหมายของคำว่า “ล้านนา” และ “ความเป็นล้านนา” ในโลกศตวรรษที่ 21
2. ขอบเขตในการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนา

กิจกรรมการเรียนรู้ ในกระบวนการขั้นตอนการทำความเข้าใจ (Explain)

ขั้นนำ

ครูติดบัตรคำ “ล้านนา” แล้วถามนักเรียนว่า นักเรียนคิดว่า “ล้านนา” คืออะไร และความเป็นล้านนาอยู่ตรงไหน ให้นักเรียนลองบอกความหมายของคำว่า

ล้านนา

ชั้นสอน

กิจกรรม “ตามหาผืนแผ่นดินวัฒนธรรมล้านนา” ให้นักเรียนทั้งห้องช่วยกันเล่นเกม “ขอคืนพื้นที่” โดยให้นักเรียนทั้งห้องช่วยกันตอบคำถามเพื่อเปิดแผนที่ขอบเขตวัฒนธรรมล้านนา โดยถ้าตอบถูกจะได้รับจิ๊กซอพื้นที่ล้านนาคำถามละ 1 ชิ้น เพื่อรวบรวมสำหรับต่อจิ๊กซอบนแผนที่ เพื่อแสดงพื้นที่วัฒนธรรมล้านนา (40 นาที) ชิ้นส่วนของจิ๊กซอประกอบไปด้วยพื้นที่ของจังหวัด ผืนดินแดนทางวัฒนธรรม ดังนี้

- 1) จังหวัดเชียงใหม่
- 2) จังหวัดเชียงราย
- 3) ลำปาง
- 4) ลำพูน
- 5) แม่ฮ่องสอน
- 6) พะเยา
- 7) น่าน
- 8) แพร่
- 9) ตอนบนของจังหวัดตาก
- 10) ตอนบนของจังหวัดสุโขทัย
- 11) ตอนบนของจังหวัดอุตรดิตถ์

- 12) ดินแดนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำสาละวิน
- 13) ดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขง 4 หัวเมือง
- 14) ตำบลคูบัว จังหวัดราชบุรี
- 15) ตำบลเสาไห้ จังหวัดพิษณุโลก

โดยจุดเน้นที่ครูจะเข้ามามีบทบาทในการตั้งคำถามชวนมองชวนคิดเมื่อผู้เรียนต่อพื้นที่ได้มากพอที่จะเห็นภาพ 1-8 (หากต่อ 1-6 ครบก่อน) ก็สามารถชวนมองในประเด็นของดินแดนที่เป็นดินแดนทางวัฒนธรรมหลักของล้านนา (7-8) เป็นพื้นที่วัฒนธรรมล้านนาตะวันออกที่ผสมผสานวัฒนธรรมล้านนาและล้านช้างอย่างกลมกลืนกับวัฒนธรรมล้านนาของตน (9-11) เป็นดินแดนชายขอบของล้านนาตอนล่างซึ่งมีกลุ่มคนที่มีวิถีวัฒนธรรมล้านนา (12) เป็นดินแดนฝั่งตะวันออกของสาละวิน เป็นดินแดนชายขอบทางเหนือ ได้แก่หัวเมืองเงี้ยวทั้ง 13 ที่อังกฤษเข้ายึดครอง รศ. 111 ไปจนสุดเขตเมืองเชียงรุ่งในดินแดน 12 ปันนา (13) ดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขงซึ่งเคยเป็นเมืองในการดูแลของนครน่าน ถือเป็น 4 เมือง ที่ฝรั่งเศสเข้ายึดครองในปี พ.ศ. 2446 (14, 15) เป็นส่วนที่มีร่องรอยหรือชุมชนที่มีวิถีวัฒนธรรมล้านนาปรากฏอยู่จากยุคเก็บผักใส่ซ้าเก็บข้าใส่เมือง (ชั้นที่ 14 และ 15 เป็นชั้นส่วนที่แยกออกมาจากพื้นที่ใหญ่เพื่อให้ผู้เรียนเห็นว่าความเป็นล้านนาไม่ได้ยึดติดอยู่ที่ดินแดนภูมิศาสตร์เพียงอย่างเดียวแต่อยู่กับคนที่เรียนรู้และใช้วัฒนธรรม) จากนั้นชวนนักเรียนให้สังเกตบน จิ๊กซอว์ที่ต่อจะมีสัญลักษณ์แม่น้ำสายสำคัญไหลอยู่ซึ่งได้แก่แม่น้ำโขง และสาละวิน รวมถึงลักษณะภูเขาที่ต่อ เนื่องจากภาพพื้นที่เมื่อต่อเสร็จแล้วจะมีลักษณะเป็นพื้นที่ทางภูมิศาสตร์เพื่อให้นักเรียนได้เริ่มต้นมองภาพล้านนามากกว่าความหมายแคบในดินแดนของรัฐที่ใช้อำนาจจากเส้นเขตแดนทางการปกครองซึ่งเป็นผลผลิตจากยุคอาณานิคม

ขั้นสรุป

ครูนำนักเรียนสรุปในประเด็น “ความหมายของคำว่าล้านนา” และใน “ความเป็นล้านนา” โดยให้นักเรียนเห็นว่าคำทั้งหมดคือสิ่งที่แทนวิถีชีวิตของคนในกลุ่มน้ำโขง สาละวิน ปิง วัง ยม น่าน กก อิง ยม ปาย ความเป็นล้านนามีทั้งในมิติเชิงพื้นที่ และมีวัฒนธรรมที่ติดตัวเป็นจินตนาการร่วมเป็นวิถีชีวิตของผู้คน

จากนั้นครูให้นักเรียนทำ**ใบงานที่ 6** เพื่อสรุปบทเรียนจากกิจกรรมนี้ว่าภาพผืนแผ่นดินทางวัฒนธรรมล้านนาที่ปรากฏอยู่บอกความหมายของคำว่า “ล้านนา” ตามความคิดของนักเรียนอย่างไรบ้าง พื้นที่ทางภูมิศาสตร์ส่งผลต่อวัฒนธรรมล้านนาหรือไม่อย่างไร วัฒนธรรมล้านนาเคลื่อนไหวผ่านวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติอย่างไร และหากเราอยากเรียนรู้ประวัติศาสตร์เหล่านี้เราจะสืบค้นเสาะหาร่องรอยหลักฐานได้อย่างไร (10 นาที)

สื่อการเรียนรู้การสอน

1. จิ๊กซอแผ่นที่
2. หนังสือหรือแหล่งข้อมูลสืบค้นเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ล้านนา

ร่องรอย ชิ้นงาน

1. กิจกรรม “ตามหาผืนแผ่นดินวัฒนธรรมล้านนา” (ภาพต่อจิ๊กซอ) (ใช้วัตถุประสงค์ด้าน**พุทธิพิสัย** ข้อ 2 ด้าน**ทักษะ** ข้อ 1-4 ด้าน**คุณลักษณะที่พึงประสงค์** ข้อที่ 1-3)
2. ใบงานหมายเลข 6 (ใช้วัตถุประสงค์ด้าน**พุทธิพิสัย** ข้อ 1, 2 ด้าน**ทักษะ** ข้อ 1-4 ด้าน**คุณลักษณะที่พึงประสงค์** ข้อที่ 1)

การวัดและการประเมินผล

1. จากการทำกิจกรรมภาพต่อจิ๊กซอ (ใช้วัตถุประสงค์ด้าน**พุทธิพิสัย** ข้อ 2 ด้าน**ทักษะ** ข้อ 1-4 ด้าน**คุณลักษณะ** ข้อที่ 1-3) (สังเกตโดยครู)
2. จากการทำใบงานหมายเลขที่ 6 (ใช้วัตถุประสงค์ด้าน**พุทธิพิสัย** ข้อ 1 ด้าน**ทักษะ** ข้อ 1 – 3 ด้าน**คุณลักษณะที่พึงประสงค์**ข้อที่ 1-3) (ประเมินโดยครู)
3. แบบประเมินตนเองของนักเรียน (ใช้วัตถุประสงค์ด้าน**พุทธิพิสัย** ข้อ ด้าน**ทักษะ**ข้อ 1-4 ด้าน**คุณลักษณะ**ข้อที่ 1, 2)
4. แบบสังเกตการณ์ของคุณครูเพื่อประเมินภาพรวมผู้เรียน

ตัวอย่าง ภาพสไลด์คำถามในกิจกรรม “เกมขอคืนพื้นที่”

<p style="text-align: center;">เกมขอคืนพื้นที่</p> 	<p style="text-align: center;">กติกา</p> <ul style="list-style-type: none"> - คำถามมี 12 ข้อ - ในการตอบแต่ละข้อจะได้รับข้อละ 100 คะแนน เมื่อทุกคนในเกมเลือกที่จะตอบเหมือนกัน หากไม่เป็นเอกฉันท์ข้อที่มีคนเลือกมากที่สุดเป็นคำตอบของห้องได้รับ 60 คะแนน ถ้าคะแนนเสียงส่วนน้อยถูกได้รับ 50 - ในการตอบถูกแต่ละข้อจะได้รับการเปิดแผนที่ 1 พื้นที่ เปิดครบทุกพื้นที่ได้รับโบนัส 50 คะแนน หากเปิดไม่ครบถูกลบ 50 คะแนน - เมื่อเจอคำถามสีแดง คนที่ตอบผิดต้องออกจากเกม คนในเกมที่เหลืออยู่ในตาสุดท้ายในข้อที่ตอบถูกคิดเป็นคนละ 10 คะแนน - คะแนนผ่านอยู่ที่สูงกว่า 700 คะแนนและจะได้รับรางวัลพิเศษ - คะแนนต่ำกว่า 700 ถือว่าไม่ผ่านภารกิจและทั้งห้องจะต้องถูกทำโทษ
<p>๒. ก่อนที่ทพญามังรายจะสถาปนาอาณาจักรล้านนาขึ้นโดยการสร้างเมืองเชียงใหม่ใน พ.ศ. ๑๘๓๘ พระองค์เคยเป็นกษัตริย์ครองเมืองใดมาก่อน</p> <p>ก. เมืองสุวรรณโคฒ์</p> <p>ข. เมืองเงินยาง</p>	<p>๘. ด้านตะวันออกของตัวเมืองน่ามีเวียงพระธาตุอยู่ ชื่อ “เวียงภูเทืองแซ่แห้ง” และมีพระธาตุสำคัญ ชื่อ “พระธาตุแซ่แห้ง” อยากรบว่าถ้าว่า “แซ่แห้ง” หมายถึงอะไร</p> <p>ก. เมืองที่แห้งแล้งกันดาร</p> <p>ข. เมืองที่น้ำท่วมอยู่เสมอ</p>
<p>คำถามคำว่า “ล้านนา” หมายความว่าอะไร</p> <p>ก. ดินแดนที่มีน่านับล้าน</p> <p>ข. ดินแดนที่มีชาวนามากมายนับล้าน</p>	<p>ขอบเขตพื้นที่ทางภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อมของล้านนาอาจจะเป็นสิ่งที่ทำให้ชาวล้านนาคนสร้างวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์สืบทอดมายังลูกหลาน</p> <p>แต่ความเป็นล้านนาผูกติดอยู่กับสำนึกและจินตนาการของผู้คนที่บ่งบอกว่าตนคือล้านนา</p>

หมายเหตุ ติดต่อขอรับสไลด์ทั้งหมดและเอกสารใบความรู้ ใบบางาน ได้ที่ผู้วิจัยโดยตรง

E-mail: apaichon.s@gmail.com

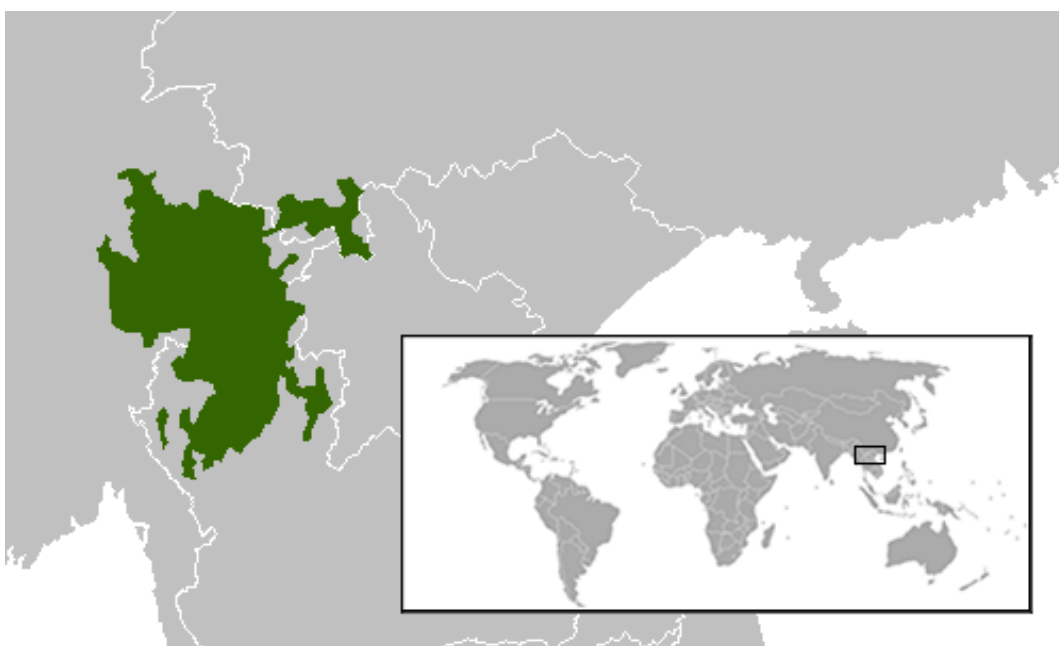

ใบงานหมายเลข 6

กิจกรรม “ตามหาผืนแผ่นดินวัฒนธรรมล้านนา”

ประเด็นคำถามที่นักเรียนต้องหาคำตอบสำหรับตัวเองให้ได้เมื่อต่อจิ๊กซอครบแล้ว

1. นักเรียนคิดว่า ภูมิศาสตร์ที่ตั้ง สภาพแวดล้อมของล้านนาส่งผลต่อการเกิดวัฒนธรรมล้านนาหรือไม่ อย่างไร
2. นักเรียนคิดว่า คำว่า “ล้านนา” หมายถึงอะไร และสะท้อนวิถีชีวิต
3. ในอดีตโบราณกาลดินแดนล้านนา คือพื้นที่ดินแดนส่วนใด และอะไรคือพรมแดนของวัฒนธรรมนั้น หรือในอดีตไม่เคยมีแนวคิดของพรมแดนที่กั้นกลางความเป็นวัฒนธรรมของผู้คน
4. นักเรียนคิดว่าเส้นพรมแดนในอดีตกับเส้นพรมแดนในปัจจุบัน เหมือนหรือต่างกันเช่นไร
5. นักเรียนคิดว่า “ความเป็นล้านนา” ในปัจจุบันคืออะไร อะไรคือสิ่งที่บ่งบอกความเป็นล้านนา
6. นักเรียนคิดว่ามีหลักฐานอะไรบ้าง ที่จะช่วยให้นักเรียนศึกษาและทำความเข้าใจในประวัติศาสตร์ ล้านนา และความเป็นมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

ตัวอย่าง แผนการจัดการเรียนรู้รายคาบที่ 9

ตามแนวทางการสร้างสรรค์องค์ความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism) แบบ 4 E

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ หน่วยการเรียนรู้ ประวัติศาสตร์ล้านนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
ขั้นตอนการศึกษาเพิ่มเติม (Expand) เรื่อง ความรู้พื้นฐานและสถานะในการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนา เวลา 50 นาที

ความคิดรวบยอด

การศึกษาประวัติศาสตร์ต้องอาศัยการรวบรวม วิเคราะห์ และตีความจากข้อมูลที่หลากหลายเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ใกล้เคียงกับ “ความจริง” มากที่สุด

จุดประสงค์

ด้านพุทธิพิสัย

นักเรียน

1. ระบุแหล่งศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนลงในแผนที่ประวัติศาสตร์ชุมชนของตนเองได้
2. จัดประเภทของหลักฐานเพื่อการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาได้
3. อธิบายถึงความสำคัญของหลักฐานที่มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการศึกษาประวัติศาสตร์

ด้านทักษะ

เพื่อให้

1. ฝึกทักษะขั้นสูง (ทักษะการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ จากกิจกรรม “แผนที่ประวัติศาสตร์ชุมชน”)

2. ทักษะการเรียนรู้ ฟัง พูด อ่าน เขียน

3. ทักษะการทำงานกลุ่ม

ด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์

เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ดังต่อไปนี้

1. ใฝ่เรียนรู้
2. ตระหนักในการ

เนื้อหา

1. ประเภทของหลักฐานที่ใช้ในการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนา
  - 1.1 **หลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร** แบ่งเป็น**หลักฐานชั้นต้น** อาทิ พงศาวดาร พับสา เอกสารที่จัดทำขึ้นในยุคสมัยนั้นหรือใกล้เคียงกับยุคสมัยหรือร่วมสมัย ผลิตวิจัยทางวิทยาศาสตร์ สถิติที่สร้างขึ้นจากหน่วยงานหรือบุคคลหรือองค์กรที่ร่วมสมัยและมีความน่าเชื่อถือ เป็นต้น **หลักฐานชั้นรอง** เช่น บทความ ตำรา หนังสือ ข้อคิดเห็นของนักประวัติศาสตร์ เป็นต้น
  - 1.2 **หลักฐานที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร** ได้แก่ **หลักฐานทางโบราณคดี** เช่น แหล่งโบราณคดี โบราณสถาน โบราณวัตถุ เป็นต้น **หลักฐานทางวัฒนธรรม** เช่น ตำนาน เรื่องเล่า (ที่เล่าจากปากสู่ปากสืบมาผ่านผู้คน) ขนบธรรมเนียม ประเพณีที่สืบทอดกันมา เป็นต้น
2. ความสำคัญของหลักฐาน คือ การนำมาศึกษาวิเคราะห์และตีความหาข้อเท็จจริงในประวัติศาสตร์เพื่อทำความเข้าใจในความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

ขั้นนำ

ครูคิด “ตัวอย่างแผนที่ประวัติศาสตร์” เพื่อให้นักเรียนเห็นรูปแบบของแผนที่ พร้อมกับอธิบายถึงความสำคัญของแผนที่ดังกล่าวว่าเป็นแผนที่ประวัติศาสตร์ ชุมชนที่เด็กๆเขียนขึ้นเพื่อบอกถึงแหล่งศึกษาพัฒนาการและประวัติศาสตร์ในชุมชนของตน จากนั้นครูอาจนำเสนอภาพตัวอย่างแหล่งข้อมูลหลักฐาน ในชุมชน เช่น ตัวอย่างภาพวัด สถานที่ารวจ ปราชญ์ชาวบ้าน บ้านเก่า โบราณสถาน เป็นต้น

ขั้นสอน

ครูแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่ม กลุ่มละ 5-10 คน (หากนักเรียนอยู่ชุมชนหรือชุมชนใกล้เคียงกันให้อยู่ด้วยกัน) ให้นักเรียนทำ “แผนที่ร่องรอยประวัติศาสตร์ ชุมชน” (หากในกลุ่มมาจากหลากหลายพื้นที่ให้เลือก 1 พื้นที่ที่สมาชิกในกลุ่มคุ้นเคยและมีฐานข้อมูลอยู่) โดยผู้เรียนสามารถนำกิจกรรมเสริมนักสืบกาลเวลา ตอนตามล่าหาแหล่งประวัติศาสตร์ชุมชนมาประกอบ จากนั้นให้แต่ละกลุ่มร่วมกันวิเคราะห์**ใบงานที่ 7** และร่วมกันนำเสนอแผนที่ของตน (40 นาที)

ขั้นสรุป

ครูและนักเรียนร่วมกันสนทนาในประเด็นจากแผนที่ร่องรอยประวัติศาสตร์ชุมชนและประเด็นใน**ใบงานที่ 7**

สื่อการเรียนรู้การสอน

1. ตัวอย่างแผนที่ประวัติศาสตร์ชุมชน
2. กระดาษปฐพี
3. ดินสอสี
4. ใบงานที่ 7

ร่องรอย ชิ้นงาน

1. แผนที่ประวัติศาสตร์ชุมชน
2. ใบงานที่ 7

การวัดและการประเมินผล

1. จากการทำใบงานหมายเลขที่ 7 (ใช้วัดจุดประสงค์ด้าน**พุทธิพิสัย** ข้อ 2 ด้าน**ทักษะ** ข้อ 1 – 3 ด้าน**คุณลักษณะ** ข้อที่ 1, 2) (ประเมินโดยครู)
2. จากการทำกิจกรรมภาพแผนที่ประวัติศาสตร์ (ใช้วัดจุดประสงค์ด้าน**พุทธิพิสัย** ข้อ 1 ด้าน**ทักษะ** ข้อ 1-3 ด้าน**คุณลักษณะ** ข้อที่ 1, 2) (สังเกตโดยครู)
3. แบบประเมินตนเองของนักเรียน (ใช้วัดจุดประสงค์ด้าน**ทักษะ** ข้อ 1-3 ด้าน**คุณลักษณะ** ข้อที่ 1, 2) (ประเมินโดยนักเรียน)
4. แบบสังเกตการณ์ของคุณครูเพื่อประเมินภาพรวมผู้เรียน (ประเมินโดยครู)

ใบงานหมายเลข 7

“แผนที่ประวัติศาสตร์ชุมชนของฉัน”

ประเด็นในการนำเสนอ

1. จากแผนที่มีสถานที่ หรือแหล่งเรียนรู้ใดบ้างที่สามารถให้ข้อมูลเพื่อประโยชน์ในการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนของนักเรียน
  - ด้านการตั้งถิ่นฐาน
  - ด้านสังคม ประเพณี ความเชื่อ
  - อาหาร อาชีพพื้นถิ่น ภูมิปัญญาในการดำรงชีวิต
  - ด้านศิลปะ
  - อื่นๆ
2. ให้นักเรียนวิเคราะห์และจำแนกประเภทหลักฐานของข้อมูลในการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนของนักเรียน
3. แหล่งข้อมูลในชุมชนเท่าที่มีในปัจจุบันมีประโยชน์ต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนของนักเรียนอย่างไร
4. นักเรียนคิดว่าจากหลักฐานที่นักเรียนค้นพบสามารถช่วยให้นักเรียนศึกษาพัฒนาการความเป็นมาของชุมชนได้เพียงพอ ครอบคลุมในมิติต่างๆหรือไม่ และข้อจำกัดของหลักฐานในชุมชนของนักเรียนมีอะไรบ้าง
5. จากข้อจำกัดต่างๆที่นักเรียนค้นพบ นักเรียนมีแนวทางที่จะก้าวข้ามข้อจำกัดนั้นเพื่อเป้าหมายในการศึกษาและทำความเข้าใจประวัติศาสตร์ชุมชนของนักเรียนได้อย่างไร

ตัวอย่าง แผนการจัดการเรียนรู้รายคาบที่ 10

ตามแนวทางการสร้างสรรค์องค์ความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism) แบบ 4 E

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ หน่วยการเรียนรู้ ประวัติ
ขั้นประเมิน (Evaluation) เรื่อง ความรู้พื้นฐานและสถานะในการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนา

ความคิดรวบยอด

การแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ เป็นการแบ่งช่วงระยะเวลาเพื่อการศึกษาเหตุการณ์และความเปลี่ยนแปลง
การศึกษานั้นพิจารณาจาก พัฒนาการของมนุษย์กับหลักฐานที่ใช้ในการศึกษาเพื่อให้เข้าถึงความจริงที่ใกล้เคียงที่สุด

จุดประสงค์

ด้านพุทธิพิสัย

เพื่อให้ผู้เรียนสามารถ

1. อธิบายความสำคัญในการแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ล้านนา
2. อธิบายข้อจำกัดในการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาได้
3. หาแนวทางและยกตัวอย่างในการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ด้านทักษะ

เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนา

1. ทักษะทักษะการคิด ได้แก่ ทักษะการคิดวิเคราะห์ ทักษะการคิดตัดสินใจ ทักษะการคิดอย่างมีวิจ

- ทักษะการเรียนรู้ ฟัง พูด อ่าน เขียน การสื่อสาร และการหาข้อมูล
- ทักษะการทำงานกลุ่ม

ด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์

เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ดังต่อไปนี้

1. ความรับผิดชอบ มุ่งมั่นในการทำงาน
2. ใฝ่เรียนรู้
3. ตระหนักในความพลเมืองท้องถิ่น

เนื้อหา

1. การแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ล้านนา
2. ข้อจำกัดในการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนา
3. แนวทางในการเข้าถึงหลักฐานและการใช้ข้อมูลที่หลากหลายเพื่อความเข้าใจประวัติศาสตร์ล้านนา

กิจกรรมการเรียนรู้ ในกระบวนการขั้นตอนการประเมิน (Evaluation)

ขั้นนำ

ครูนำแผนที่ประวัติศาสตร์ชุมชนของนักเรียนมาแสดง พร้อมกับสอบถามถึงข้อจำกัดในการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนของนักเรียนนักเรียนว่ามีอะไรบ้าง ให้นักเรียนลองยกตัวอย่าง จากนั้นครูชี้ให้เห็นว่าในการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาเองก็มีข้อจำกัดที่นักเรียนต้องพิจารณาเหมือนกัน (5 นาที)

ขั้นสอน

ครูแจกใบความรู้ที่ 2 ในประเด็นเกี่ยวกับโอกาส ความท้าทาย และข้อจำกัดด้านหลักฐานในการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนา จากข้อคิดเห็นของนักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ล้านนา ให้นักเรียนแลกเปลี่ยนพูดคุยกันถึงข้อจำกัดที่นักวิชาการนำเสนอ นักเรียนเห็นด้วยไหมและมีประเด็นใดที่นักเรียนสนใจอยากร่วมแลกเปลี่ยนพูดคุยกับเพื่อนๆ (10 นาที)

จากนั้นครูนำเส้นทางกาลเวลาจากกิจกรรม “Time Machine นั่งรถไฟเรียนรู้ผ่านเส้นทางกาลเวลา” มาประกอบโดยจากนั้นครูชี้ให้เห็นว่าในการศึกษาประวัติศาสตร์ หลักฐานที่ใช้ศึกษาในแต่ละยุคก็ต่างกัน ยุคก่อนประวัติศาสตร์ต้องอาศัยข้อมูลหลักฐานจากโบราณคดี ข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ ยุคนครรัฐนอกจากจะอาศัยหลักฐานทางโบราณคดีแล้วยังอาศัยจากตำนาน เรื่องเล่า ยุคจารีตซึ่งเป็นยุคประวัติศาสตร์ก็เน้นการตีความจากหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรและไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ประวัติศาสตร์ล้านนามัยใหม่ต้องอาศัยหลักฐานที่หลากหลายที่เกี่ยวข้องทั้งในอดีตและปัจจุบัน จากนั้นครูแจกใบงานที่ 8 ให้นักเรียนได้ศึกษา (10 นาที)

จากนั้นให้แต่ละกลุ่มออกมานำเสนอประเด็นและข้อสังเกตที่น่าสนใจจากใบความรู้ และประเด็นต่างๆในใบงานที่ 8 และร่วมพูดคุยในประเด็นที่แต่ละกลุ่มสนใจ (20 นาที)

ขั้นสรุป

ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายและสรุปในประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. ภาพรวมในข้อจำกัดของหลักฐานที่ใช้ศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาและประวัติศาสตร์ชุมชนในล้านนา
2. การแบ่งยุคสมัยในการศึกษา ประโยชน์ในการแบ่ง การเลือกใช้หลักฐานและข้อจำกัดที่มี
3. การก้าวผ่านข้อจำกัดและการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

จากนั้นให้นักเรียนสรุปความรู้ที่ได้ใน 3 ประเด็นหลักที่ใช้พูดคุยสรุป ลงในสมุดบันทึกความรู้

สื่อการเรียนรู้การสอน

1. ใบความรู้หมายเลข 2
2. แผนที่ประวัติศาสตร์ชุมชน (งานจากคาบที่ 9)
3. เส้นกาลเวลาประวัติศาสตร์ล้านนา (งานจากคาบที่ 3-5)

ร่องรอย ชิ้นงาน

1. ใบงานหมายเลข 8 (ใช้พัฒนาตามจุดประสงค์ด้านพุทธิพิสัยข้อที่ 1, 2, 3 ด้านทักษะข้อที่ 1-3 ด้านคุณลักษณะข้อที่ 1-3)

การวัดและการประเมินผล

1. จากการมีส่วนร่วมในกิจกรรม (แบบสังเกตประเมินโดยครู)
2. จากใบงานหมายเลข 8 (ประเมินจากความถูกต้องของใบงาน ประเมินโดยครู)
3. จากแบบประเมินตนเองของนักเรียน (ประเมินโดยนักเรียนและครูเป็นผู้ประเมินย้อนกลับคืนผู้เรียน)

ใบงานหมายเลข 8

“ข้อจำกัดในการศึกษา และแนวทางในการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนา”

ช่วยชี้แจง   ให้นักเรียนตอบคำถามดังต่อไปนี้

1. หลักฐานที่ใช้ศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาได้แก่ หลักฐานประเภทใดบ้าง และหลักฐานประเภทใด หรือหลักฐานอะไรที่ถูกนำมาใช้มากที่สุด

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. ถ้านักเรียนสนใจที่จะศึกษาเรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ล้านนาในยุคก่อนประวัติศาสตร์ นักเรียนจะเริ่มต้นเรียนรู้ได้อย่างไร และหลักฐานที่นักเรียนต้องเลือกใช้ศึกษา ได้แก่หลักฐานประเภทใดและเพื่อจุดประสงค์อะไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. ตำนานมีประโยชน์ในการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาได้อย่างไร และนักเรียนจะสกัดเอาความรู้จากตำนานมาใช้ได้อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. อะไรคือข้อจำกัดสำคัญในการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนา

.....

.....

.....

.....

.....

5. นักเรียนจะมีวิธีการในการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาในแต่ละยุคสมัยได้อย่างไร และแนวทางการใช้หลักฐานเพื่อให้ได้รับข้อมูลที่ครบถ้วนและทำให้เราศึกษาประวัติศาสตร์ได้ดีขึ้นจะทำได้อย่างไร

ภาคผนวก จ
ตัวอย่างภาพการทดลองสอน

ตัวอย่างบรรยากาศการเรียนรู้และชิ้นงานจากกิจกรรม “ภาพสื่อความหมาย ตอน เรื่องเล่าจากโลก”

ตัวอย่างบรรยากาศในการจัดกิจกรรม “ห่วงโซ่กาลเวลา เส้นสายใยประวัติศาสตร์ของโลกใบกลม”

ตัวอย่างบรรยากาศในการจัดกิจกรรม “ชุมชนทรัพย์ประวัติศาสตร์”

บรรยากาศในการจัดกิจกรรม “ล้านนาในวันนี้ที่ทุกอย่างกำลังเลือนหาย...”

บรรยากาศในการจัดกิจกรรม “เจาะเวลาหาอดีต”

ภาพบรรยากาศในการจัดกิจกรรม “ขอคืนพื้นที่”

บรรยากาศและชิ้นงานแผนที่ประวัติศาสตร์ชุมชนจากการนำกิจกรรมเสริม “นักสืบกาลเวลา” ไปใช้

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายอภัยชนม์ สัจจะพัฒนกุล เกิดเมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2527 ณ จังหวัดลำปาง สำเร็จชั้นการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย สายศิลป์-ฝรั่งเศส โรงเรียนลำปางกัลยาณี ในปีการศึกษา 2545 สำเร็จการศึกษาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเอกประวัติศาสตร์ วิชาโทสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ในปีการศึกษา 2549 และเข้าศึกษาต่อหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการสอนสังคมศึกษา ภาควิชาหลักสูตร การสอน และเทคโนโลยีการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2551 ปัจจุบันทำงานในตำแหน่งนักวิจัย ของศูนย์วิจัยและพัฒนานวัตกรรมด้านการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ติดต่อผู้วิจัย e-mail : apaichon.s@gmail.com, Facebook : ชื่อโปรไฟล์ “Tistou Les Pouces Verts” และ Google Plus : ชื่อโปรไฟล์ “อภัยชนม์ สัจจะพัฒนกุล”